ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 1
VENDREDI
1er MARS
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.484 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNEE — No 17.484

ԾՈՑ

ՀՐԱԴԱԴԱՐ

ՊԱՂՏԱՏԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԱՆՋՆԱՏՈՒՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ ՊՈՒՇ ՀՐԱՀԱՆԳԵՑ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐԸ ԱՌԿԱԽԵԼ

Ցամաքային կռիւները 100 ժամ տեւեցին, ինչ որ կը հաստատէ թէ ռազմաքաղաքական որոշ նախատեսութիւններ ճիշդ էին։ Երեքշաբթի օր, կ'արձագանգէինք Թերար Շալեանի յայտարարութեան կիրակի առտու (Հեռատեսիլ 5)։ Ան կ'ըսէր թէ չուզելով հանդերձ հաստատական ըլլալ, կը խորհէր թէ ցամաքային կռիւները հազիւ քանի մը օր կրնան տեւել։ Այս պատերազմը սկսաւ Յունուար 16-ին, տեւեց վեց շաբաթ եւ մէկէն այս վերջին հարիւր ժամերուն է, որ բնոյթ կը փոխէր օդէն ցամաք իջնելով։ Ամերիկեան հրամանատարութեան ռազմավարութիւնն եղած էր սաստիկ ռմբակոծութիւններով չեզոքացնել Իրաքեան պինեալ ուժը, քայքայել նաեւ երկիրը, բարոյալքել բանակը, ապա միայն սկսիլ ցամաքային յարձակումը։

Չորեքշաբթիէն Հինդշաբթի լուսնալիք պիչերն է որ զէնքերը լռեցնելու հրամանը կուտար Պուշ, նաեւ Չորեքշաբթիէն Հինդշաբթի լուսցող պիչեր մըն էր, որ կը սկսէր պատերազմը։ Պուշ, կարճ ելոյթով մը, յայտարարեց թէ հրադադարի հրահանգ տրուած է կէս պիչերուան համար (ֆրանսական ժամով Հինդշաբթի առտու 6-ին), քանի որ Պաղտատ, ի վերջոյ, ընդունած է բոլոր պայմանները, այսինքն՝ Ապահովութեան Խորհուրդի ոչ միայն 3, ինչպէս ըրաւ սկիզբը, այլ՝ 12 բանաձեւերը։ Ցաւելեալ Իրաք պէտք է անմիջապէս վերադարձնէ զերիները եւ զինակից ուժերու զոհերու մարմինները, այլապէս...։ Այլապէս դաղարը կրնայ խզուիլ։

Անակնկալ չէ, որ հրադադարի հրահանգը կուտայ Պուշ եւ ոչ՝ Ապահովութեան Խորհուրդը, որ կը մնայ Տը Կօլի «մաշէն»ը։ Նիստ պիտի գումարէր սակայն, քննէր Իրաքի պատասխանը զոնէ որպէս ձեւակերպութիւն։ Այս պատերազմը ամերիկեան պատերազմ մըն էր, որու զինակցեցան 28 երկիրներ, ներառեալ եւրոպական, որ այս ձեւով փաստն ալ տուաւ թէ՝ Եւրոպա չկայ։

Հիմա, որ պատերազմը վերջ գտաւ - պոնէ առժամապէս, քանի որ այլ պայմաններ պէտք է յարգուին - հարկ է խաղաղութիւնը յաջողիլ։ Աւելի դիւրին է պատերազմ չհիլ՝ քան՝ խաղաղութիւն, փաստ, որ բոլոր պատերազմները հետեւանք են նախորդ յաղթանակներու հաչտութեանց ձախող դաշնագրերուն։ Մերձաւոր Արեւելքը, մանաւանդ, դեռ Առաջին աշխարհամարտի հաշիւն է որ չի կրնար կարգադրել։

Այժմ, հարկ է նոր յաղթանակ մը տանել, այս անգամ խաղաղութեան յաղթանակը։ Բայց, հաւանական չէ եւ կասկած չկայ որ Իրաքէն գատ, պարտուած են Պաղեստինցիները, քանի որեւէ պատճառ չի տեսնուիր որ Իսրայէլ նուազ անզիջող ըլլայ այսօր, ոչ ալ Թուրքիա, քանի այս երկուքն ալ բուն յաղթողներն են։

***

Ի՞նչ է հաշուեկշիռը։ Հինդշաբթի առտու կարելի չէր ճշդրիտ որեւէ բան պիտնալ։ Կարգ մը թիւեր կը տրուէին, սակայն, ըս տրտնց զինակիցները 126 մեռեալ ունէին (79՝ Ամերիկացի եւ 47 զինակից), 56 անհետացած, 13 զերի (Պաղտատ աւելի քան 20 կ'ըսէ), 105 Ամերիկացի մեռաւ պատերազմը չսկսած։ 80 հազար Իրաքցի զերի կայ։ 20 հազար Իրաքցի մեռեալ։ Սաուտցիներու համաձայն 80–էն հարիւր հազար մեռեալ եւ վիրաւոր ունի Իրաք։

***

Պուշ, իր ելոյթին մէջ, չեռեց թէ Ամերիկա հպարտ է այս յաղթանակով, որ միայն իր յաղթանակը չէ այլ՝ զինակիցներուն եւ մանաւանդ «մարդկային ցեղ»ին (Էպիէս իւմէն) յաղթանակը, ինչ որ ննթադրել կրնայ տալ թէ դիմացը՝ անասուններ էին, բայց, ճիշդ է որ այս պատերազմին ընթացքին, կարելի եղաւ ամէն տեսակ այլանդակութիւն լսել, պատասխանատու մարդոցմէ։ Ալէն Փէյրըֆիթ Հինդշաբթի օր, խմբագրականով մը դովքը կը հիւսէ Ֆիկարօ-ի։ Ան նախորդ օրը չէր ուզած հրատարակել նկար մը, որ կը ներկայացնէր Իրաքցի զերի մը որ Ֆրանսացի զինուորականի մը ձեռքը կը համբուրէ, վասնզի պէտք չէ պարտաւլը այդքան նուաստացնել։ Շատ բարի, այն ատեն, ինչո՞ւ պատմել...։

× Ամերիկեան Ա–10 հակահրասայլ ռմբաձիգ օդանաւ մը «սխալմամբ» 9 անգլիացի զինուոր սպաննած է, ռումբերը անգլիական զրահապատ մեքենաներու վրայ նետելով։ «Անապատի առնէտ» մը–կը րնդունած այս անգլիացի զինուորներուն մեծ մասը 20 տարեկան չկային։

× Հրադադարէն 70 վայրկեան առաջ, Ամերիկացիք նոր հրթիռ մը եւս ղրկած են Պաղտատի վրայ, նախապէս բուռն ռմբակոծութիւններէ ետք։

ՏԵՐՈՒՆԻ

ԵԴՈՒԱՐԴ ԱՂԱՄԵԱՆ

Երեւանէն կը հաղորդեն, որ Փետրուար 26-ին, Երեւանի Հանրապետական հիւանդանոցը, որի տագնապի մը զոհ գացած է Եդուարդ Աղամեան։

Ողբացեալը ծնած էր Պոլիս, 1923 Ապրիլին եւ նախնական ուսումը կատարած Կէտիկփաշայի Մեսրոպեան դպրոցը, ապա յաճախած Կեդրոնական վարժարանը։

Փարիզ կը փոխադրուէր 1957-ին ուր իր արհեստին (դերձակութիւն) կողքին, իր մասնակցութիւնը բերած է ղրկիան կեանքին։ Քանի մը տարի եղած է Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան քարտուղար, նախքան Հայաստան հաստատուելը չուրջ 15 տարի առաջ։ Հեղինակն է քերթուածներու եւ Փարիզի մէջ, 1969ին լոյս ընծայած է իր միակ գրքոյկը՝ «Հոդ եւ Երկունք»։ Հայաստանի մէջ ալ թարգմանութիւններ կը կատարէր եւ կը շարունակէր հետեւիլ գրական կեանքին։

Մեր ցաւակցութիւնները փարիզահայ իր եղբօր՝ Ռոպէր Աղամեանի։

ԵՐԵՒԱՆ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՓԵՏՐՈՒԱՐ 27)

ԱՐՑԱԽ

ՉԳՉԳՈՒՄԷ ՉԳՉԳՈՒՄ

Մոսկուայի մէջ, Ներքին նախարար Պուկոյի ղեկավարութեամբ տեղի ունեցած է խորհրդակցութիւն մը նուիրուած Արցախի կացութեան, զոր պարզած է չրջանի յատուկ հրամանատար՝ Եեւելիով։ Խորհրդակցութեան մասնակցող երեսփոխան՝ Զօրի Բալայեան յայտնած է այն դրդապատճառները, որոնք վերջերս ալ ստիպած են մթնոլորտը՝ Շահումեան չրջանի լուծարքի որոշումը, Ադրբեջանի յատուկ ջոկատներու վայրագութիւնները, Մարզային Խորհուրդի չէնքի վրայ ադրբեջանական դրօշակին ծածանիլը։ Հանդիպումին մասնակցողները յանդած են այն եզրակացութեան թէ Արցախի բարդ հարցերը կարելի է լուծել Գորբաչովի հրամանագրով։

Արցախցիները՝ երեսփոխան Համլէթ Գրիգորեան եւ Շահումեան չրջանի արհմիութիւններու Խորհրդի նախագահ՝ Ռոման Աբրուսամեան հանդիպում ունեցած են Մոսկուայի հայ գաղութի ներկայացուցիչներուն հետ եւ անոնց պարզած են վերջին երեք տարիներուն Ղարաբաղ տեղծուած վիճակը։

***

ԻՐԱԽԱՊԱՀ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒ ԲՈՂՈՔԸ

Ադրբեջանի ղեկավարութեան բացայայտ հակահայկական քաղաքականութեան լուրջ մտահոգութիւն յայտնած են Լեռնային Ղարաբաղի բոլոր իրաւապահ մարմինները, բացի Շուշիի չրջանէն։ Տեղի ունեցած ժողովներէ հետ նամակ մը ղրկուած է Խորհրդային Միութեան Նախագահին ու փոխ - նախագահին, Գերագոյն Խորհուրդի նախագահին ու փոխ - նախագահին, ՊԱԿ-ի նախագահին, եւլն., ուր կ'ըսուի մէջ այլոց։

Օրէնքին համաձայն Լեռնային Ղարաբաղի տարածքին վրայ յայտարարուած արտակարգ վիճակի գործողութիւնը պէտք է կատարուի Ներքին նախարարութեան զօրքերուն կողմէ, սակայն օգտուելով այս վերջիններուն անվճռականութենէն Ադրբեջանի իշխանութիւնները, ոստիկանութեան յատուկ զօրամասերու քողին տակ, Լեռնային Ղարաբաղ բերած են յելուզակային կազմաւորումներ. անոնք կը կրեն ոստիկանի համազգեստ եւ զինուած են ինքնաշխատ զէնքով, մինչդեռ այստեղ գործող ներքին զօրամասերը այդպիսի զէնքեր չունին։

Մարդին մէջ զգալի է կասկածելի անցեալ ունեցող, մինչեւ ատամները զինուած բազմաթիւ անձերու ներկայութիւնը, որոնք չեն ենթարկուիր արտակարգ վիճակի հրամանատարութեան։ Ադրբեջանի Ներքին նախարարութեան հրամանով Լ.Ղ.Ի.Մ. եկած են 414 ադրբեջանցի ոստիկաններ եւս։ Ադրբեջանաբնակ չրջաններու մէջ ստեղծուած է ոստիկանութեան 12 բաժանմունք։ Ակնարեւս կ'ըլլանք մարզի ոստիկանութեան բացայայտ ադրբեջանականացումին։

Նամակի հեղինակները յայտարարած են որ հարկ է անմիջապէս դադրեցնել Ադրբեջանի Ներքին նախարարութեան զինեալ խումբերու ապօրինի ստեղծումը։ Անոնք կը պահանջեն Լեռնային Ղարաբաղ ղրկել Խորհրդային Միութեան իրաւապահ մարմիններու լիազօր ներկայացուցիչներու չանճնախումբ մը՝ տեղւոյն վրայ հարցը ուսումնասիրելու եւ բնակչութեան ապահովութեան առընչուող որոշումներ տալու համար։ Կը պահանջուի նաեւ որ Միութենական վերահսկիչ չանճնախումբն նախագահ Գոտէեւ չանճն առնէ իր պարտականութիւնները։

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

● ՎԱԼԱՆՍԻ Հ· Մ·-Ը ԻՐ ՏԵՂԱԿԱՆ ՄՐՑԱԿԻՑԻՆ ԴԷՄ

Վալանսի մարզասէրները այս չաբթու վերջը վերատին հանդիսատես պիտի ըլլան անկատած բուռն հանդիպումի մը, տեղւոյն Ֆ· Ռ·-ին եւ Հ· Մ·-ին միջեւ։

Քաղաքին երկու ակումբները տարիներէ ի վեր մրցակցութեան մէջ են իրարու հետ։ Ուժերը գրեթէ միշտ հաւասար եղած են։ Երբ մրցման, Սեպտեմբերին՝ 1 - 1։

Այս անգամ, հիւրընկալը Հ· Մ·-ն է, բայց ատիկա չի կրնար ազդել մրցման արդիւնքին վրայ։ Երկու ակումբներն ալ ունին բազմաթիւ համակիրներ։

Ներկայիս, դասաւորումին վրայ, Հ· Մ·-ը 4-րդ, իր մրցակիցէն առաջ է, բայց այս վերջինը յետաձգուած մրցում մը ունի։ Անցեալ չաբաթ, Ֆ· Ռ·-ը պարտուած է Մոնպելիէ՝ 1 - 0, իսկ Հ· Մ·-ը զնահատելի արդիւնք մը ձեռք ձգած է Քաննի մէջ՝ 1 - 1։ Քաննի խումբը կազմուած արհեստավարժներէ, այս ախոյեանութեան լաւագոյններէն մէկն է, կրնոպլի հետ։

Վալանսի դէմ Հայ մը կար Քաննի խումբին մէջ՝ Համբարձումեան, պաշտպանող մը, որ երկու տարի առաջ տեղափոխուած էր Սէն - ԹԱնթուանի Հ· Մ·-էն։ Վալանսի կողը նշանակած է Մխիթարեան։

***

● Հ· Մ· Ը· Մ·՝ ՓԱՌԱՒՈՐ ՅԱՂԹԱՆԱԿ ՄԸ

Լիկի ախոյեանութեան մէջ, Հ·Մ·Ը·Մ· Լիոն - Տէսին կը մնայ միշտ վայրէջքի վտանգին տակ, թէեւ, կիրակի, իր դաշտին վրայ, փառաւոր յաղթանակ մը տարած է իր խմբակիցն զօրաւոր խումբերէն մէկուն՝ Ուլէնի վրայ՝ 4 - 1։ Այս կարգի քանի մը յաջողութիւններ պէտք են տակաւին, որպէսզի իր դիրքը բարելաւուի։

Այս կիրակի իսկ, վերատին դժուարութեան մէջ պիտի գտնուի, հաւանաբար, քանի որ պիտի խաղայ Փիէրլաթի մէջ՝

(Շար·ը Դ· էջ)

ՏԱՐԲԵՐ Կ'ԸՂՂԱՆ ՄԵԾ ՊԱՀՔԵՐԸ ՄԵՐ ՊՈԼԻՍԻ...

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԻԼԵԱՆ

- Բ. -

Տեսա՞ծ էք Պոլսահայ թերթերը Մեծ Պահքի եօթը չաբաթներուն, զրամանալու համար «Արեւագալի հոգեմտյլ արարքութիւններու» մասին արուած ծանուցումներուն վրայ, որոնք գրեթէ տեղ չեն թողուր օրուան լուրերուն: Բայց Մեծ Պահքին Պոլսահայը կարծէք խակապէս որոշ չափով մը կը ... փրթի այս աշխարհի գործերէն ու տագտուկներէն եւ Արեւագալ կ'ուտէ, Արեւագալ կը խմէ, Արեւագալով կ'ապրի...:

Ճիշդ է որ Մեծ Պահքը միշտ ալ բոլորովին տարբեր բան մըն է Պոլսահայուն համար եւ ասիկա տեսնելու, այս իրողութեան հաւատալու համար պէտք է Պոլսոյ մէջ ապրիլ, չըջիլ քաղաքին եկեղեցիները, մասնակցիլ Պահքի սեղաններուն, մասները լիզել մկկուն չիբիկի հրուշակին հետ, բերանը չիչխացնել միւսին լուրիյի ապուրէն չկշտացած, ու պատահական ծանօթացումներու ընթացքին պատմել օր մը առջուան Արեւագալը եւ խօսիլ յաջորդ օրուան Արեւագալին մասին, մէկը քաղաքին մէկ ծայրը, միւսը՝ միւս ծայրը, հոգ չէ թէ Պոլսոյ մէջ փոխադրամիջոցները անբաւարար ըլլան, մէկ թաղէն միւսը երթալը՝ տանջանք ու չարչարանք: Բայց Մեծ Պահքը եւ Արեւագալները ամէն ինչն են Պոլսահայուն, կարծէք ապրելուն իմաստը անոր: Հետեւաբար, առօր ալ ճարը գտնուած է քանի մը տարիէ ի վեր եւ հաւատաւոր ... օթօպուսի սպասարկութիւն նոյնիսկ երբեմն այնպիսի հեռաւոր եւ ամայի թաղեր, որոնք տարուան ընթացքին իրրեւ փոխադրամիջոց բանջարամաճառներու ճիւերը եւ պաշտօնական «ճիվի»երը կը տեսնեն միայն:

Առհասարակ, Պոլսահայութիւնը ունէր ուրիշ «թրաֆիք» մըն ալ՝ Մեծ Պահքի օրերուն, աւելի ճիշդը՝ Աւագ Շաբաթ չմրուած, Ծաղկազարդի օրուան «Դոնրացէք»ին եւ Աւագ Հինդշաբթիին ալ՝ «Լացի Գիշեր»ը: Օրեր առաջ արդէն Պոլսահայը կը դիանար, թէ ո՞ր եկեղեցին ո՞ր գեղաձայն քահանան կամ դպիրը պիտի ըսէ «Բաց մեզ, Տէր»ը կամ Լացի Գիշերը ո՞վ ու ո՞ր պիտի երգէ «Ո՞ւր ես Մայր իմ»ը: Ամէն ինչ կը ձգուէր, ամէն գործ կը յետաձգուէր ուրիշ օրուան մը եւ տունը կամ միայն մայրը կը մնար եւ կամ ան ալ միասին եկեղեցի կը վազէր ... լալէն կարմրած աչքերով վերադառնալու համար տուն: Երջանկայիշատակ Գարեգին Պատրիարք Ռաչտուտեան իրրեւ յետամուտ արդիլեց «Ո՞ւր ես Մայր իմ»ը եւ բազմաթիւ հաւատացեալներու համար ալ ... Աւագ Շաբաթը կորնցուց իր բովանդակ հրապոյրն ու իմաստը:

Հիմա ժողովուրդը իր «բովանդակ ծանրութեամբ» ինկած է Արեւագալներուն վրայ, եկեղեցիները ամէն անդամուն ալ կը լեցուին ոտնակոխ օրերէ աւելի, օդը որքան ալ որ աննպաստ ըլլայ՝ կը մպրըցին բարձունքներու քաղաք Պոլսոյ զառիվերները, տան դուռը քաշողը ինքզինք կը նեակ փողոց, կարծէք զօրաւոր ,եւ անբեւեւելի մագնիսականութենէ մը տարուած, ժամ առաջ հասնելու համար կանխորոշուած եկեղեցին՝ «Ճանապարհ»ը կամ միւս մեղեդիները չերգուած, այսինչ պիտը իր մեներգը չկատարած կամ այնինչ հոգեւորականը իր քարոզին չսկրած: Ցետոյ Պահքի սեղաններ, ուր նոր հարսեր կամ երիտասարդ կիներ իրարու նոր կերակուրներ կը պատմեն, տարեց - ներու կարծիքը կ'առնեն մեծ ոգեւորութեամբ մը, կարծէք առանք ըլլան իրենց «ուխտերը» եւ եթէ արդիւնաւոր ըլլան հանդիպումները, տուն կը դառնան ... թեթեւցած ու մխիթարուած:

Իրապէս, ի՞նչ է Արեւագալը Պոլսահայուն համար: Եթէ մեզի հարցնելու ըլլաք, առիկա անոր Ջրհեղեղն է քրիստոնէացման, կամ ալ՝ «Վերապրեցիացումը»՝ յաջորդելիք տասնմէկ ամիսներու համար իր հաւատքի «բարդը» լեցնելու, կարեւոր իրրեւ Հայ Քրիստոնեայ ապրելու, անթերի եւ կատարեալ: Ամէն Պոլսահայու համար անդիր օրէնք է եօթը եկեղեցի այցելել Մեծ Պահքին եւ ամանք ալ՝ երեքեն այդ բոլորը մէկ անգամէն կը կատարեն՝ մտանելու օթօպուսներով:

Իսկ ի՞նչ չափ անհրաժեշտ են Պոլսահայն ու իր եկեղեցին իրարմէ եւ այդ տարի ալ Արեւագալներուն կը լեցնեն մինչեւ հեռաւոր եւ ամայի թաղերու եկեղեցիները, որովհետեւ տարբեր կ'ըլլան խակապէս Մեծ Պահքերը մեր Պոլիսի...:

*

Այս առթիւ կարճ լուր մըն ալ Պոլսէն, քանի խօսքը Պոլսահայէն ու Եկեղեցիէն բացուած է, - ծանօթ բարերարուհի Տիկին Մարկրիթ Պալըքճեան, որ երկու տարի առաջ աւելի քան 350 միլիոն նուիրելով Բերայի Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցիին, նորոգել տուած էր, Մեծ Պահքի սկիզբն ալ մօտ կէս միլիառ ոսկի տրամադրած է՝ Թազսիմի Սուրբ Յարութիւն Եկեղեցիին հիմնական նորոգութեան եւ Բերայի «Աստղիկ» երգչախումբին երգէոնի մը գնման համար:

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՁԳԱԾ ՄԱՐԴԸ

ՀԱՅՐ ՊՕՂՈՍ ԱՐԻՍ

Եթէ մարդը իր գործերէն կը ճանչցուի, ամէնամեկ գործի ախոյեան մը, որուն ամբողջ կեանքը եղաւ ծառայութիւն՝ ժողովուրդին:

Առաւելաբար Պուրճ Համուացիք կրնան հաստատել այս ճշմարտութիւնը, քանի որ Հայր Պօղոս Արիսի կեանքին գանազան երեսները տեսութիւն չեն, այլ՝ գործնական, ապրուած կեանքէ մը բխած իրագործում, որուն ականատես իրագէտները եղան ժողովուրդի զաւակները: Երբ կ'ըսենք «ժողովուրդի զաւակներ», պարզաբացուցէք այն դասակարգը, որ իր հայրենի բնաշխարհէն տարագրուած գանգըւածն էր: Կիլիկեցիներ՝ մեծ մասամբ, որոնք Պուրճ Համուտ հայկական աւանին բնակիչները դարձան. աւան մը, որուն ստեղծման եւ կազմաւորման յղացողը եղաւ ինք: Այսօր, երբ իր կիսանդրին քանդակուեցաւ եւ զետեղուեցաւ իր իրագործած «Ճեռակերտաներէն» Սուրբ Փրկիչ Եկեղեցւոյ բակին մէջ, դինք տեսած, ճանչցած, հետը աշխատած աշակերտներ թէ երիտասարդ ուսուցիչներ, չատ բան պիտի յիշեն ու կը յիշեն:

Հայր Պօղոս Արիս, իրրեւ Ջմմաեան Միաբանութեան երիտասարդ վարդապետներէն (1930-ական թուականներուն ան հազիւ 40 տարեկան էր), իր չուրջ համախմբած է այդ օրերու ազգայիններ եւ ուղղութիւն տուած անոնց, ստեղծելով Պուրճ Համուտի նախ Նոր Մարաչ թաղամասը, ապա՝ միւսները:

Պատմականը պիտի չհատուածենք իր գործունէութեան, ո՛չ ալ պիտի ըսենք որ ւ-դած է որբանոցամ, հիմնած է որբանոց, եկեղեցիներ, դպրոցներ. այդ բոլորը կըրնան կատարել իր կենսագիրները, բայց այս քանի մը տողերուն մէջ պիտի տանք մեր մանկութեան օրերուն կրած մեր տպաւորութիւնները՝ այս մարդէն:

*

Հեծիկի մը վրայ նստած, սքեմին փէշերը անիւներէն վեր տեղ մը ծալած, սպիտակամօրուս, կայտառ եւ չարքաշ մարդ մը կը չրջի Նոր Մարաչի թաղերուն մէջ: Ան չի սուրար իր հեծիկով, այլ « կը քալէ» չորս կողմ նայելով: Ցանկարծ կը կանգնի տան մը կամ խանութի մը առջեւ ու փողոցին մէջ դոյացած օճառոտ լուացքի ցեխախառն ջուրերուն ակնարկելով՝ դիտողութիւն կ'ընէ.

- Ո՞վ թափած է այս ջուրը, ... ջուրերը փողոց մի՛ թափէք, մժեղ ու ճանճ կուգայ, մալարիա կ'ըլլայ...:

Դիտողութիւնը կը կատարէր. ո՛չ ոք կը համարձակէր դլուխը դուրս հանել: Ես իր ձայնը լսած եմ այսպիսի պահերուն. մեղմաթարոյ ձայն մը, որմէ սակայն հեղինակութիւն կը յայտնուէր:

Պուրճ Համուացիները իրենց տուներուն հողմամասերը գնած էին մանուածարով: Տարին քանի մը մանուածար պարտ էին վճարել Պօղոս Արիսին՝ ղրուշներու հատիւ մը (լատ օրուան ղրամական արժէ - չափին): Պօղոս Արիս երբեմն կը յայտնուէր պարտական տանտէրերուն մօտ, կը խնդրէր որ պարտքերը փակեն այլեւս, քանի որ արդէն անցած են աւելի քան քանի տարի...: Ես բախտաւոր կը նկատէի ինքզինքս, որ Հայր Պօղոս Արիս երբեք չէր մօտեցած հօրս: Պատճառը հարցուցի. հայրս պատասխանեց, թէ ինք պարտքը փակած է վաղուց...:

Երբ դէպի Հայաստան ներգաղթի օրերը հասան ու Պուրճ Համուացիներ սկսան իրենց մեծ կամ փոքր տուները ծախել, անոնցմէ չատերը տակաւին պարտական էին Պօղոս Արիսին...:

*

Սպիտակ ու վարդագոյն դէմքով, որ առաւել սպիտակ կը թուէր ճեպ - ճերմակ եւ փառաւոր մօրուքին փայլէն, պահապան հրեշտակի մը ներկայացուցիչը ըլլալ կը թուէր այս մարդը: Միշտ ներկայ էր մեր փոդոցներուն մէջ, հեծիկով կամ քալելով, Հիմա երբ կը յիշեմ իր հեծանիւը, կը մտածեմ. ուրեմն՝ ինքնաչարժի դիւրութիւն չունէր մարդը. խուսափած է քաղքենի երեւոյթներէ: Իր տունն ալ Տըքուէնիի չրջանին մօտիկ ըլլալով, ժամանակ չտեղու համար դիմած էր հեծանիւին: Այդ ժամանակաչրջանին, Սին Էլ Ֆիլը կամ Տըքուէնին, մանուկներուս համար հեռաւոր գիւղ մը կը նկատուէին: Մեծ մայրս մեզ պատչառ կը տանէր այդ կողմերը, գարնան թէ ամրան, պարտէզներուն մէջ կակաչ կամ մարդարտածաղիկ քաղելու: Այդ միջոցին՝ մեծ մայրս կը չամենար կղմինարածածկ խոչոր տան մը առջեւ ու կ'ըսէր.

- Հոս Պօղոս Արիսին տունն է, պարտէզն է: Առաջ հոս որբանոց էր. կը տեսնէ՞ք, ինք ալ հոդը կը փորէ...: Արդարեւ, եկեղեցական եւ ընկերային ծառայողի կոչքին, գործօն մշակ մըն էր ան: Իսկ հիմա, իր կղմինարէ հէքեաթային բնակարանը չկայ: Միրնա Շալուհի նման չէնքեր կանգնած են հոն ... (նչենք, որ Պօղոս Արիսի մշակած ընդարձակ պարտէզներուն բանջարեղէնները համբաւ ունէին):

*

Ձամբաներու չինութեան կամ մաքրութեան հակող այսքա՜ն բծախնդիր քաղքապետ ... նոյնիսկ պաշտօնապէս քաղքապետ կոչուելէ առաջ: Ցանձնառու մարդ մը, որուն նման քիչերը կը ծնին մխայն: Նչենք նաեւ որ, իր ապրած ժամանակաչրջանը զուգադիպեցաւ Հայոց դպրոցային՝ Եղեռնին, յետ - եղեռնեան մեր ճակատագրին, գաղութին կազմաւորման, որուն ի խնդիր անսակարկ նուիրուեցաւ ան անխտիր բոլորին: Իր չանքերով գոյութիւն առած ժողովրդային բնակարանները արդարօրէն կը կրեն իր անունը. ո՛չ ոք պաշտօնապէս կատարած է այդ անուանումը, այլ՝ ժողովուրդը ինք մկրտած է անոր անունով, պարզապէս չրջանը կոչելով «Պօղոս Արիսի տուները», որ իր ծիրին մէջ կ'ամփոփէ չրջակայ փոդոցները, ճամբաները:

*

Այսքան օդտաչատ, անձնդիր եւ նուիրեալ Հայուն մասին պաշտօնապէս չատ քիչ բան ըսուած է. ժողովուրդը միայն վկայած ու խօսած է անոր մասին, որուն եկեղեցականի աստիճաններ մնացած է վարդապետի աստիճանին վրայ: Իրաւ վարդապետ մը, որ ներչնչած է դրողներ, արուեստագէտներ, իր գործով ու օրինակելի անձով:

1961, Յունուար 26-ին չիլցած Պօղոս Արիսի չիչատակը յարդուեցաւ իր մահէն ճիշդ երեսուն տարի ետք, 1991, Յունուար 27-ին, իր կիսանդրիին դետեղումով: Վստահ ենք լիրանանեան զժնդակ օրերը ստիպեցին մեզի ժամանակատարապէս մոռնալ մեր արժէքները, բայց արդարութիւնը այնպիսի ճշմարտութիւն մըն է, որ ինքզինք կը պարտադրէ ուչ կամ կանուխ:

Ցիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի...:

ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ

«Ազդակ»

ՀԱՒԱՆԱԿԱՆ ԲԵՄԱԳԻՐՆԵՐ ԳՈՐԲԱՉՈՎԻ ՀԱՄԱՐ

Յունուարէն ի վեր այնպէս կը թուի որ Գորբաչով դադար առած է քաղաքական ոլորտի ժողովրդավարական նորարարութիւններուն: Անոր ուքազները կը մասնին ընդհանուր կացութիւն մը ուր աւելի ու աւելի կը չեշտուի վերջին երեք տարուան ընթացքին կատարուած բարեփոխումնե - րէն ետ դարձի մը տրամադրութիւնը: Ճիշդ է որ այսօր մեծ վերիվայրումներ չկան ու վիճակը հանդարտ կը թուի, բայց յառաջիկայ վեց ամիսներու ընթացքին կարեւոր դէպքեր անխուսափելի են: Ամենատրը հանդարտ ըլլայ իշխանութեան հարցին վերաբերեալ. եւ հոն, որ - ճելու բաւական սահմանափակ միջոցներ մնացած են Նախագահին համար: Ա - ոնոնք՝ բանակը, ՔՒ - կի - Պի-ն ու դրամական ազդային կառոյցներն են, որոնք գործածուեցան արդէն անոր կոմկ. պալթեան երկիրներու մէջ պինեալ միջամտութիւններ, թղթադրամներու փոփոխութիւն եւ քաղաքազօրքէն ու բանակէն միաւորներով կազմուած չոկատները որոնք պիտի հսկեն «տնտեսական խոտիանարարութեան» վրայ:

Այս միջոցներով կը սահմանափակուին նաեւ քաղաքական իր գործակիցները, պահպանողականներն են անոնք, եւ կառավարական ու պինուորական վերնախաւը:

Գորբաչովի համար գժուարութեան պարագայ մըն ալ այն է որ ինք տեւական մրցումի մը մէջ է հանրապետութիւններուն հետ. այն պահուն որ ինք կանգ առնէ, հանրապետութիւնները պիտի առնեն վազքին թափը, առաջ անցնին ու կեդրոնը գրկեն իր իսկական իշխանութենէն:

Այս կացութեան մէջ, Մոսկուայի «Քոմերսան» թերթին երկու աշխատակիցները կը նկատեն թէ տեսականօրէն հինգ ճամբայ կը բացուի Գորբաչովի առջեւ: փետրուար 21-ի «Քուրիէ ընթերցասիրոնալ»ը տեղ տուած է Մարկովի ու Բունինի յօդուածին, ուր այդ ճամբաները հետեւեալ ձեւով կը ներկայացուին.

- Բարեփոխումներու դէմ խիստ կեցուածք,

- Բարեփոխումներու դէմ աւելի մեղմ կեցուածք,

- Անորոշ ընթացք (երկու քայլ դէպի ձախ, մէկ քայլ դէպի ետ, երկու քայլ դէպի աջ եւայլն),

- Իշխանութեան աստիճանաւոր անցք մը դէպի Դաշնակցութեան խորհուրդ. այլ խօսքով՝ Գորբաչովի համար Անգլիոյ թագուհիին դիրքին նման դիրք մը,

- Կեդրոնական ձախակողմեան պլոքի մը կազմութիւնը եւ խղում ներկայի դաշնակիցներուն հետ, ինչ որ Գորբաչովի կը վերադարձնէ ժողովրդավարութեան պետավարի կոչումը:

Այս հինգ պարագաներէն առաջինն ու վերջինը բացառուած կը նկատուին յօդուածագիրներուն կողմէ:

Բարեփոխումներու դէմ խիստ կեցուածք մը թէեւ իր առաջին քայլերը առաւ Լիթուանիոյ եւ Լատվիայի մէջ: Այդ քայլը որ թէեւ իրրեւ թէ պատասպարտուեցաւ Նախագահին կողմէ, կեդրոնի բռնակալութեան թշնամիներուն չարքերը ամրացուց: Իսկ արտաստմանի մէջ պատճառ եղաւ որ վարկերը չբացուին ու Նախագահ Պուշ չատ քաղաքավարօրէն ջնջէ Փետրուարի իրենց հանդիպումը:

Եթէ Գորբաչով ընտրէր կեդրոնական ձախի լուծումը, պէտք է ոչ միայն հրաժարական պատասպարտէր Պալթեան երկիրներու իր իսկ քաղաքականութիւնը եւ ամբողջովին փոխէր իր խմբակը, այլեւ լքէր Միութիւնը եղած ձեւով պահպանելու իր փափաքը: Ասիկա պիտի նշանակէր կատակցութիւնը կորնցնել ու զբաղաւոր դերը ձգել Ելցինի եւ ժողովրդավար ուժերուն: Հակառակ որ հաւանական կը թուի այս ձեւը, հոդեբանօրէն անկարելի է Գորբաչովի համար:

Զորորդը եւս անընդունելի է Նախագահին համար որ պիտի չյօժարի լիակատար իշխանութիւնը ձգել Դաշնակցութեան խոր-

Հայոց առաքելական դավանության մեջ Նիկողայոս Սիոնեցի Եպիսկոպոսը ունի յուրահատուկ տեղ։ Նա ծնվել է 1680-ին Սիոն գյուղում (Ս. Կարապետ), սովորել Տիգրան Ե Քեռակալյանի դպրոցում։ Հետագայում ընդունել է վարդապետական աստիճան։ Նիկողայոսը եղել է Տիգրան Ե Քեռակալյանի աշակերտը, 1873-ին նրան ուղարկել է Հայոց Պատրիարքի մոտ Կ. Պոլիս, որտեղ նա ծանոթացել է հայ մեծ գործիչներ Ներսես Վարժապետյանի, Գրիգոր Օտյանի, Գաբրիել Պատրիարքի, Գրիգոր Զոհրապի, Մկրտիչ Նալյան

Պր. Գեղամ Տէվէճեան,
Օր. Շնորհիկ Տէվէճեան (Պոլիս),
Մէթըր եւ Տիկին Փաթրիք Տէվէճեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Լեւոն Շիրինեան զաւակներն ու թոռները,
Մելինէ, Հերմինէ, Ասրինէ, Արփինէ Շիրինեան,
Տէր եւ Տիկին Պենանթի եւ զաւակները
ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
յաւուր կը յանուցանեն իրենց եղբօր, հօրեղբօր, մեծ - հօրեղբօր, զարմիկին եւ ազգականին՝

ՎԱՀՐԱՄ ՏԷՎԷՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետրուար 26-ին, 84 տարեկանին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Մարտ 1, ժամը 14-ին Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ - Ս. Յովհաննէս Մայր Եկեղեցին

13, rue du Perche (angle rue Charlot)

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանէես - Փարիզիէնի դերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

(Շար. Ա. Էջէն)

որուն ակումբը եւս կը ջանայ բարձրանալ դասաւորումին վարի աստիճաններէն վեր:

Շրջանային պատուոյ դասակարգի այս մրցումին առաջատարն է Վալանսի Հ. Մ.-ին պահեստի խումբը՝ որ մրցում չունէր անցեալ կիրակի: Մարտ 3-ին պիտի խաղայ, Կրընոպլի մօտ, Սէյսինէլի դաշտին վրայ: Երէք մրցումներուն՝ Վալանս - Սէյսինէլ 3 - 2, Հ. Մ. Ը. Մ. - Փիէրլաթ 1 - 2:

***

● ՆԱՀԱՆԿԱՑԻՆ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մինչ Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն - Տէսինի առաջին կարմը անհուսի վտանգի տակ է, երկրորդ կարմը, Ռոնի ախոյենութեան մէջ, առաջատար է եւ յառաջիկայ մրցաշրջանին, կրնայ բարձրանալ հոն՝ ուր պիտի իյնայ առաջին կարմը, եթէ չկարենայ բարեւաքել իր դիրքը, մօտիկ ապագային:

Կիրակի Հ. Մ. Ը. Մ. (2) յաղթած է Սէն Պէլի՝ 1 - 0: Ատիճան մը վար դասակարգի մէջ, Փոն - տը - Շէրի (2) - Վիէն Հ. Մ. 0 - 0. Վիէն չորրորդ է:

Փարիզեան շրջանին մէջ, Իսիի Հ. Մ.-ը հանդրուան մը եւս յառաջացած է նահանդային բաժակին ի հաշիւ, յաղթելով Ժընվիլիէյի՝ 5 - 3:

***

ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ

● ՈՒՐԱՐՏՈՒ ՊԱՑՔԱՐԻ ՄԷՋ

Մինչ Հայաստանի իւրաքանչիւր խումբը, Աբովեան քաղաքի Հատիսը, միշտ իր տեղը ունի Միութենական բարձրագոյն դասակարգին մէջ, տղաները, ուելի քան երկու տասնեակ տարիներէ ի վեր, հեռու են համբաւ հանելէ Խորհրդային Միութեան մէջ:

Էր առեն մը՝ ուր Երեւանի խումբը կը պայքարէր հաւասարէ հաւասար առաջնակարգ ակումբներու հետ: Ֆրանսայի քանիցս ախոյեան Վիլէօրպանի խաղացողներն անդամ մրցած են Երեւանի մէջ: Այն ժամանակները, հայկական խումբին առաջն էր Ալաջալեան, յետոյ Մոսկուայի բանակային ակումբին խմբապետը, ներկայիս՝ Միացեալ - Նահանգները պաշտպան: Այնքան անցեալի մասին:

Կը թուի թէ ճիզ կայ, Հայաստան, վերբառին տեղ բռնելու, արական խումբով մը, խորհրդային պասքէթպոլին մէջ:

Երեւանի ծխախոտի գործարանը կը հովանաւորէ Ուրարտու անուն խումբ մը՝ որ ներկայիս կը պայքարի որակուելու ախոյենութեան: Այս նպատակաւ քանի մը ոչ - հայ խաղացողներ ալ հրաւիրուած են դուրսէն, խումբը զօրացնելու միտումով:

Վ. Մ.

Ի ՅԱՒԻՏ

Հինգ տարի առաջ, 1986, Մարտ 1-ին իր մահկանացուն կը կնքէր՝

ՏԱՐԻԱ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ

Արուեստագէտ - Աբգանագործ

Կը խնդրուի անոնցմէ որոնք զինքը ճանչցած ու սիրած են, յիշել զինքը:

ՃԱՊՈՒՐՈՎ ԸՆՏԱՆԻՔ
ԵՒ
ԻՐ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷԼ

ՀՍԿՈՒՄ

Մեծ Պահքի Քառասնորդաց Հսկումի արարողութիւնները Հարաւային Ֆրանսայի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիներուն մէջ, ժամը 18-ին, նախապահութեամբ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

Մեծ Պահքի Հսկումներ

երեքշաբթի, Մարտ 5
Սէնթ - Մարկրիթ
Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցի

Հինգշաբթի, Մարտ 7
Սուրբ Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցի
Սէն - Ժերոմ,

երեքշաբթի, Մարտ 12
Լա Սիոթա, Ս. Կարապետ Եկեղեցի
ժամը 17-ին բացառապէս

Հինգշաբթի, Մարտ 14,
Սէն - Լու, Սուրբ Գէորգ Եկեղեցի

երեքշաբթի, Մարտ 19
Քամփ. Ֆրէզ, Սուրբ Կարապետ Եկեղեցի

Հինգշաբթի, Մարտ 21
Փրաւօ,
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպանի Ա. Բաքօ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առացած է կարօ Կարապետեանի *մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հեռաւոր նուէրները.*

Տիկին Մ. Հաբէլեանէ, Տիկին Հ. Միքայէլեանէ, Տիկին Ա. Մկրտիչեանէ, Տիկին Պ. Կարմիրեանէ, Տիկին Ի. Փափազեանէ, Տիկին Վ. Զէքեանէ, Տիկին Ա. Գասպարեանէ, Տիկին Ե. Նիկողոսեանէ, Տիկին Լ. Մանուկեանէ 100-ական Ֆր., Ա.բաքօ մասնաճիւղի վարչութենէն 250 Ֆրանք:

LA LIBRAIRIE BOGHOSSIAN

présente

VIDEOTZAYN I

le célèbre film documentaire
de PeA HOLMQUIST
PRIX DU MEILLEUR FILM SUEDOIS 1989

BACK TO ARARAT

Un voyage que nul Arménien ne puisse faire... Le Génocide oublié... Le rêve du retour des Arméniens.

Vente sur place
et par correspondance.

Prix : 149 Frs. + 15 Frs. Frais d'envoi

Je désire recevoir ..... exemplaires
de .....
Nom : ..... Prénom : .....
Adresse : .....
CP : ..... Ville : .....

LA LIBRAIRIE SERA OUVERTE CE DIMANCHE 3 MARS DE 9H A 13H

117, avenue Jean-Jaurès, 94110 ARCUEIL
Tél. : 47. 40. 81. 32

ՃԱՒԱՑՈՒՄՆԵՒՆ ԵՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն - Ժերոմի Կապոյտ Խաչի Ջ. Շանթ մասնաճիւղի ընկերուհիները ցաւակցութիւն կը յայտնեն՝ Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանոիկեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին ձեմ Փափազեանին, Տէր եւ Տիկին Վահէ Լօրէնեանի եւ զաւակներուն եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն իրենց հօր, մեծ - հօր եւ ազգականին՝ Վարդան Պանոիկեանի մահուան առթիւ:

Այս առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած են. - *Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեանէ 100 Ֆր., Այրի Տիկին Պոզանճեանէ 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փօղի (Ծընեալ Նիկողոսեան) Հոդեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեանէ 100 Ֆր., Ծննդեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ս. Երզմպեանէ 100 Ֆր.:*

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE MARSEILLE

organise une

EXPOSITION

"Tapis et textiles arméniens"

au Palais de la Bourse de Marseille — La Canebière

du 14 Février au 11 Mars

en collaboration avec
le *CONSEIL REGIONAL PROVENCE ALPES COTE-D'AZUR*
sous le haut patronage du Ministère de la Culture

ouvert tous les jours de 10h à 18h. (Entrée gratuite)

ԿՈՉ

ԿԱՐԵԼԻ Է ՆԱԵԻ ՈՒՂՂԱԿԻ ՕԳՆԵԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

ԳԹՈՒԹԻՒՆԸ

բարեսիրական այն կազմակերպութիւնն է որ առողջապահական օժանդակութեան համապարփակ ցանցով մը դեղօրայքի, բժշկական եւ այլ բազմատեսակ ԱՆՎՃԱՐ օգնութիւն կը կատարէ ամէն կարիքաւորի սկսեալ աղէտի գօտիէն:

ԳԹՈՒԹԻՒՆ–*ը Հայաստանի այն կազմակերպութիւնն է որուն հսկայական գործին կրնաք ձեր մասնակցութիւնը բերել ուղղակի, պարզապէս ձեր չէքերը ղրկելով ղրամատնային հետեւեալ հաշիւին՝*

GTOUTIOUN
Union des Banques Suisses
N° 298 845 00 G
B. P. 811 — 1211 GENEVE

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ASNIERES — BOIS-COLOMBES
ARGENTEUIL

La section «*Agnouni*» organise une

EXCURSION
à
BRUXELLES

le Dimanche 7 Avril

- Voyage en autocar
- Visite de la nouvelle église arménienne
- Déjeuner au Club arménien
- Visite de la ville.

Les renseignements complémentaires seront communiqués ultérieurement..

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղը ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Մարտ 2, ժամը 15-ին, Փարիզի Մշակոյթի Տունը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Սոյն կարեւոր օրակարգին պատճառաւ, բացառիկ ժողով պիտի գումարուի Շաբաթ, Մարտ 16, ժամը 15-ին վերոյիշեալ վայրը:

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

***

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա - Գոլոմպի եւ Ա.րժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Երկուշաբթի, Մարտ 4, ժամը 20·30-ին

CENTRE CULTUREL D'ASNIERES
16, Place de l'Hôtel de Ville
92600 ASNIERES

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օսման Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. -

Տէր եւ Տիկին Վարդեվառ Գամպէրեանէ 100 Ֆր., Այրի Տիկին Ֆիլօր Ֆրէնկեան իր այուանոյն յիշատակին 100 Ֆր., Այրի Տիկին Մարի Գարիկեան իր առաջին թոռնիկի ծննդեան առթիւ 100 Ֆր.:

Իրենց սիրելի քրոջ, մօրաքրոջ՝ Գոլեթա (Լուիզ Գօլեթա)ի մահուան քառասունքին ի յիշատակ կը նուիրեն..

Տէր եւ Տիկին Կարօ Կոնեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մաղիտէ 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յաւակ Տէրտէրեան 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժամկոչեան 50 Ֆր., Տիկին Ժիւլիա Կոթիէ 100 Ֆր.:

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՐՏ 2
SAMEDI
2 MARS
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօդեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.485 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.485

ԾՈՑ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

ԳԼԽԱՒՈՐ ՅԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՆԿԱՏՈՒԻՆ ԻՍՐԱՅԷԼ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

40 օր է, մանաւանդ 100 վերջին ժամերուն, ոչ ոք կ'ուզէր վազուան մասին մըտածել, վասը՝ խանգարող բան մըն է, նախ հարկ էր պատերազմը չհաղել: Այսքան դիւրին յաղթանակ մը, ճակատամարտ մը, զոր Ֆրանսայի զինուորական մը «զեղեցիկ զբօսապտոյտ» կ'որակէ քիչ մը զինովցուցած է ամէն մարդ, մանաւանդ Ամերիկացիք, Պուշ ալ Պաղտատի «մեծ ազատագրողը» դարձած է:

Հարցն այն է սակայն, թէ բուն հարցերը նոր պիտի գրուին եւ անոնց կարգադրութիւնը հեռու է «անապատի մրրիկ»ին արագընթաց վախճանէն: Որքան ալ յաղթողները չուզեն, կան մարդիկ որոնք կը յիշեցնեն թէ ուրիշ բանաձեւեր ալ կան եւ պատճառ չկայ որ այդ չզոբծադրուած բանաձեւերը միշտ այդպէս մնան: Քուէյթի պարագան ցոյց տուաւ որ կան բանաձեւեր զոր անհրաժեշտ է գործադրել, այլապէս՝ զինեալ ուժը կը պարտադրէ: Հարցն հոն է սակայն, թէ մնացած բանաձեւերուն երկուքը կը վերաբերին այն երկու երկիրներուն, որոնք բուն յաղթականներն են իրենց չմշած պատերազմին եւ որեւէ պատճառ չունին յանկարծ հակացդուիլ ցոյց տալու. Իսրայէլ եւ Թուրքիա:

Առաջինը, որեւէ տրամադրութիւն չունի բան մը փոխելու եւ կրկնուղ «պղեսթինեան հարցը պէտք է լուծել այլեւս»ը չէ, որ զինքը անհանդիստ կ'ընէ: Մնաց որ երախտադիտութիւն ալ կ'ակնկալէ իր «ինքնազսպումին» համար:

Իսրայէլի վարչապետը՝ Շամիր հարցազրոյցի մը ընթացքին (չորս թերթերու՝ Փիկարօ, Օպզերվըր, Պոսթըն - կլոպ եւ Իլ Մեսսաճեռօ) կը չեշտէ թէ կարեւորը, ներկայիս, Սատամ Հիւսէյնի հեռացումն է իշխանութենէն: Նոյնիսկ եթէ, այսօր, զինուորական ուժը խորտակուած է, վաղը՝ Հիւսէյն զայն կը վերականգնէ: Կը կրկնէ որ որեւէ բաղդատական կարելի չէ ընել Իսրայէլ - Արաբ եւ Քուէյթի հարցերու միջեւ: Եթէ հարկ էր զործադրել 660, 667, 674, 678 եւայլն բանաձեւերը, զոր բացառիկ կ'որակէ, նոյնը չէ Իսրայէլի վերաբերող 242 (1967) եւ 348 (1973) բանաձեւերու պարագան եւ նման ուրիշ չատեր կան որ զործադրուած չեն: Ան հարցումին թէ քանի որ Իսրայէլ կ'ուզէ պահել Այսրյորդանանի եւ Կազայի հողամասերը, ինչո՞ւ մէկ անգամէն չի կցեր, Շամիր կը պատասխանէ. - «Զենք կրնար ընել, որովհետեւ յանձնառութիւններ ունինք Քէմփ Տէյվիտի համաձայնագրերով, չենք կրնար այդ հողամասերուն մէջ հիմնական փոփոխութիւններ բերել, հատարիմ ենք մեր յանձնառութեանց»:

Գալով միւսին՝ Թուրքիա, պարզ է որ «առնելիք» ունի եւ չի ալ ծածկեր: Թ. Իօզալ չրջապատը դիտել կուտայ, որ Թուրքիա առաջին օրէն դիրք ճշդեց եւ հիմա հատուցման կը սպասէ զինակիցներէն, մանաւանդ Ամերիկացիներէն: Թուրքիոյ Նախագահը կը ղղայ ալ, որ հանրային կարծիքին եւ զինուորականներու պատճառաւ զօրք չկրցաւ զրկել Սաուտի Արաբիա: Առջի օր, ըսած է ԱՆԱՓ-ի իր կուսակիցներուն. - «Եթէ մասնակցած ըլլայինք նոյնիսկ խորհրդանշական ձեւով բազմազգեան ուժին, կրնայինք վնասուց հատուցում եւ պատերազմական չահարաժին պահանջել եւ Թրքական ձեռնարկութիւններ ալ կրնային պայմանագրեր ձեռք ձգել Քուէյթի»:

***

Տեղւոյն վրայ, դեռ զինակից ուժերը կը մնան: Նոյնիսկ եթէ պարպելու որոշումը տրուի, չի կրնար մէկ օրէն միւսը իրագործուիլ. գալով Ամերիկացիներուն, հատնարար տարի մը հարկ ըլլայ որպէսզի ամբողջ զօրքը (700·000) վերադարձած ըլլայ:

Իրաքեան կորուստներու մասին կարելի չէ ճշդրիտ որեւէ բան դիտնալ, ոչ իսկ զերիներու թիւը, որ 80 հազար է Ֆրանսական աղբիւրներու համաձայն եւ 175 հազար Մեծն - Բրիտանիոյ պատերազմական նախարարութեան:

× Պաղտատի ձայնասփիւռը յայտնեց թէ Իրաք զլուխ չի ծռեր եւ թէ իր մայրաքաղաքը՝ Պաղտատ «սուրի չեզր մըն է»:

× Նախագահ Միթերան Պայոնն դնաց, փետրուար 28-ին ցաւակցական այցելութիւն մը տալու համար Ծոցի պատերազմի զոհ զացած երկու զինուորականներուն ընտանիքներուն:

***

ԾՈՑԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՓԻՒՐՏԵՐԸ

Միջին Արեւելքի քաղաքական նոր ձեւաւորումներու չեմին, պաղեստինցիներէն եռք քիւրտ ներկայութիւնն է որ ուշադրութեան առարկայ կ'ըլլայ որպէս յետագայ կարզադրութիւններու կարեւոր խաղաքարտ: Երկրի երեք երկիրներուն մէջ զրուած այս ժողովուրդը ծանօթ է որ ամէն առիթով կը փորձէ երկրի մը տիրանալ: Ծոցի պատերազմը առիթ տուաւ այս հարցը միջազգային կարծիքին ուշադրութեան յանձնելու: Հետզհետէ աւելի յաճախ օրակարգի նիւթ եղաւ չրջանին մէջ քրտական ինքնավարութեան մը խնդիրը, այս ուղղութեամբ ամէնէն ուշադրաւ քայլը Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահին անակնկալ որոշումը եղաւ. ան արտօնութիւն տուաւ քրտերէնին ազատ դործածութեան ու ճանչցաւ երկրին մէջ քիւրտ դոյութիւն մը: Ասոր յաջորդեց հաւանական ինքնավար քրտական մարզի մը հովանաւոր երկիր կանդնելու Թուրքիոյ պատրաստակամութիւնը:

Էօզալ դերմանական «Տի Ցայթ» թերթին հարցումներուն պատասխանելով կրկնած է այս մասին իր կարծիքը: Հակառակ վերոյիշեալ անակնկալ լայնախոհութեան, ան կտրականապէս կը մերժէ քրտական պետութեան մը հիմնումի վարկածը. նոյնիսկ կ'ըսէ բացէ ի բաց, թէ նման պարագայի մը զինեալ միջամտութիւն կը կատարեն Քէրքիւք եւ Մուսուլ: Փիւրտերուն կը մերժէ փոքրամասնութեան օրինավիճակ տալ, որովհետեւ նպատակ կը նկատէ Թուրք ժողովուրդին հետ ամբողջացած, համարկուած զանգուած մը որ կը տուժէ փոքրամասնութիւն նկատուելու պարագային: Ան նոյնիսկ չուզեր ընդունիլ թէ քրտերէնը ինքնուրոյն լեզու է: «Պաշտօնական չի կրնար հըռչակուիլ լեզու մը որ գաւառաբարբառներէ միայն կը բաղկանայ ու զայն խօսողները չեն հասկնար զիրար» կ'ըսէ ան:

***

Քրտական ճակատին վրայ ուշադրութիւնը կեդրոնացած է Ամերիկայի Քոնկրէսի չրջանակին մէջ կատարուած ժողովի մը. հոն ներկայ եղած են Իրաքի քիւրտ ղեկավարը Թալապանի ու բազմաթիւ այլ քիւրտ պարագլուխներ: Թալապանի ըսած է թէ քանի որ Էօզալ նոյնիսկ Իրաքի կէս միլիոն Թիւրքմէններուն համար կը մտածէ համազաչնակցութեան մը հիմնումը, իրենք իրաւունք ունին Թուրքիոյ 15 միլիոն քիւրտերը նկատի ունենալով, Թրքական - քրտական համապաչնակցութիւն մը պահանջելու:

Ամերիկեան Ներկայացուցչական Տան չորեքշաբթի օրուան յանձնախումբին մէջ տեղի ունեցած այս ժողովը կազմակերպուած է Ամերիկեան Քոնկրէսին մարդկային իրաւանց Յանձնախումբին ու Փարիզի Քրտական Հիմնարկին կողմէ, հովանաւորութեամբ Տանիէլ Միթերանի: Ժողովին բացումը կատարած է Ներակուտական Էտուըրտ Քէնըտի, իսկ Տիկին Տանիէլ Միթերան աշխարհին կոչ մը ըրած է որպէսզի քիւրտ ժողովուրդին ձայնը չըլլեղդուի Ծոցի պատերազմին խլացուցիչ ազմուկին մէջ. «Զմոռնանք որ 25 միլիոն են, ըսած է Ֆրանսայի նախագահին կինը, եւ դեր ունին շրջանի խաղաղութեան եւ զարգացման կազմակերպման մէջ»:

ՇԸՌՆԱՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐԸ
ԿՐԱԿ ԿԸ ԲԱՆԱՆ՝ 7 ՄԵՌԵԱԼ

Հինգչաբթի օր, ծանր ղէպքեր պատահած են Շըռնաք (Հարաւ-արեւելեան Անատոլու): Մարզկային իրաւանց պաչտպանութեան տեղական մէկ ներկայացուցչին համաձայն եօթը մեռեալ կայ, մինչ Փարիզի եւ Պրիւսէլի Քիւրտախտանի զօրավիզ կոմիտէները 20 մեռեալի խօսք կ'ընեն, զեռ կայ Անատոլու մամուլի զործակալութիւնը, որու համար միայն մէկ մեռեալ կայ:

Ամէն բան սկսած է ծանր միջադէպով մը զինուորներու եւ հանքագործներու միջեւ: Սովորութիւն է Շըռնաքի բնակիչներուն համար ժողվել ածուխի կտորներ հանքին չուրջ, ծախելու համար: Ապօրինի առեւտուր մը, որու ընդհանրապէս իշխանութիւնները աչք կը զոցեն: Երբեմն-երբեմն սակայն, ապահովութեան ուժերը կը միջամտեն, կ'առնեն ածուխի կտորները եւ կը ձերբակալեն: Հինգչաբթի, զինուորներ եկած են եւ սպաննած տասնեակ ջորիներ, նաեւ երկու հանքագործ, որոնք կը դիմադրէին զինուորներուն: Երթալով, մթնոլորտը լարուած է, ամբոխը ծաւալած, ոմանք սկսած են «անկախ Թուրք Հանրապետութիւնը» պոռալ եւ հակահաբեկչական ոստիկանութիւնը կրակ բացած է ժողովուրդին վրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՈՔԻ թագաւորը իր զահակալութեան 30-ամեակին առթիւ, ապատ արձակեց Ուֆքիր ընտանիքի ութ անդամները, որոնք արդելափակուած էին 18 տարիէ, առանց դատավարութեան: Ասոնց յանցանքն այն էր, որ ընտանիքի անդամներն էին (կինը, 6 զաւակ եւ զարմուհի մը) զօրավար Ուֆքիրի, որ 18 տարի առաջ ձախողած մահափորձ մը զործած էր թագաւորին դէմ, երբ այս վերջինը օգտնուելով Ֆրանսայէն կը վերադառնար: 1972-էն ի վեր, Ուֆքիր ընտանիքը ահաւոր պայմաններու մէջ ապրած է, խուցէ - խուց, կենդանական կեանքի մը դատապարտուած: Զաւակներէն ամէնէն փոքրը 2 տարեկան էր եւ այսօր 20 տարեկան պատանին նոր կը տեսնէ լոյս օդը, փողոց մը կամ պարզապէս՝ երկինքը:

ԹԵՐԹԵՐՈՒ բաչխումը կարելի չեղաւ կատարել Հինգչաբթի (Փետրուար 28), Փարիզեան Մամուլի Նոր Թղթատարական ընկերութիւնը (ԷՆ-ԷՄ-ՓԷ-ՓԷ) անդամակցուծուած ըլլալով Սի-ժի-Թի-ի անակընկալ զործադուլով: Սկզբունքով զործադուլները պէտք է կանխատ ազդարարուին: Բան Սի-ժի-Թի-ի, չարժումը հետեւանք էր նամակի մը, զոր տնօրէնութիւնը ղրկած էր 4300 աչխատաւորներուն եւ ուր կը զատապարտուէր զբօսանքի յանձնախումբի մը զեղծարարութիւնները, որոնք չանգած էին այդ կոմիտէին չրջանին:

ԵՐԵՒԱՆ

ՓԱՐԻԶ

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՓԵՏՐՈՒԱՐ 27)

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ՝
Ս· ՂԱԶԱՐ
ԵՒ
ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ - ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Հեռատեսիլի կիրակնօրեայ հերթական յայտագրին՝ «Խորան Լոյսի» վերջին հաղորդումը, Փետր· 24-ին, իր յատկութեամբ մը ներկայացուցած է Ս· Ղազարի պատարագը, երբ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան կղզին կ'այցելէր, անցեալ Յունուարին:

***

ԱՅԱՍ - ՊԵՆԵԹՈՆ
ՁԵՌՆԱՐԿ

Վերջերս, Երեւանի մէջ, սկսած է գործել Այաս Պենեթոն հայ - իտալական համատեղ ձեռնարկը: Պիտի արտադրէ հագուստեղէն եւ ղրկէ միջազգային չուկայ: Պենեթոն ցուցանիշը իր մօտոյ իր մասնագիտացած խանութը կը բանայ, իր տեսակին մէջ՝ առաջինը:

***

«ԱԽՏՈՐՈՇՈՒՄ»
ԿԵԴՐՈՆ

Գորիսի մէջ, զործի անցած է արդէն ախտորոշում պիտարտադրական միաւորումի նոր մասնաճիւղը: Կեդրոնը կը սպասարկէ նաեւ Զանգեզուրի միւս զօտիներու բնակիչներուն: Ցեւտագային ծրագրուած է զործունէութիւնը ընդլայնել:

***

ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդին մէջ խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցած

(Շար·ը Դ· էջ)

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (158) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ..

Քերթուածներ — ՎԱՉՐԻԿ ԲԱՉԻԼ

Անկախութեան Զայրը
Ռուբէն Հախվերտեանի մասին
— Մ· ՆՇԱՆԵԱՆ

Ուրուագիծ սփիւռքահայ
բանաստեղծութեան — Վ· ՕՇԱԿԱՆ

Couleurs arméniennes
— ED. EXERJEAN

Alexandra Vassilikian:
L'œil du paysage
ou le vertige scopique
— CHAKÉ MATOSSIAN

ՀԱՄԱԿԱՐԳԻՉՆԵՐՈՒ ՄԱՆՐԷՆԵՐԸ

Ոչ Ծոցի պատերազմը, ոչ Խորհրդային Միութեան ճակատագրական տադնապները, ոչ ալ համաճարակները, սովի պատճառները կրնան կասեցնել պիտական աշխարհին յառաջընթացը. այդ մարդը օրէ օր նորութիւններ կ'արձանագրէ. ատոնց ամէնէն զարմացնողները կը պատկանին թէքնիքի մարզին: Հոն ամէնէն մեծ հետաքրքրութեան առարկայ կ'ըլլան համակարգիչները որոնք հետզհետէ աւելի կը տիրեն մարդոց առօրեային:

Յառաջընթացը միայն բարիք չի բերեր. չատ ժամանակ չանցաւ այն օրէն երբ աշխարհի լրատուիւնները յայտնեցին թէ Ամերիկայի մէջ մանրէ մը կը վարակէր համակարգիչները: «Քուրիէ Էնթէրնասիոնալ»ի Փետրուար 21-ի թիւին մէջ «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա»էն առնուած համառօտ հարցախոյզով մը կը ներկայացուի մանրէներու խորհրդային տեսակին առեղծիչ պիոնականը. Զիժով կը կոչուի ան, իսկ առեղծած մանրէն, իր անունով՝ չիվիր: Ան կ'ըսէ թէ չէ լսած չիվիրներու դոյութեան մասին, սակայն ճիշդ է որ ինք երեք տարի առաջ մանրէ մը պատրաստած ու Մոսկուայի համակարգիչներուն արսկած է:

Իր ծրագրողի կարողութիւնը փաստելու փափաքը ծնունդ առած է անոր, որովհետեւ մանրէ մը առեղծելու համար անհրաժեշտ է ծրագրողի բարձրորակ յատկանիշ մը: Ասկէ զատ վրէժի մը զգացումն ալ կայ իր որոշումին մէջ. Զիժով կ'ըսէ թէ չատեր առանց հարկաւոր ուրոյնութեան ընդօրինակած են իր ծրագիրները: Անոնք ձեռքէ ձեռք կ'անցնին ամբողջ քաղաքին մէջ: Չէ, ինք ուղղակի վրէժխնդրութեամբ դործի ձեռնարկած չէ պատժելու համար հեղինակի իր իրաւունքը անտեսողները, այլ հետաքրքրուած է թէ ինչ տարողութիւն ունի այդ մաքսանենգութիւնը: Մանրէն տարուան մը կեանք ունէր եւ ոչ մէկ վնաս կը պատճառէր.

«ՀՈՂԻՆ ՁԱՅՆԸ»

Այսպէս կը կոչուի Փրանսահայ համայնքին վերջին «Նորածինը»:

- Թերթ մը եւս, պիտի ըսեն ոմանք,

- Այո՛ - թերթ մը եւս կրնանք պատասխանել անոնց, թերթ մը սակայն որ իր բովանդակութեամբ, իր նպատակներով իւրայատուկ տեղ մը պիտի գրաւէ անկասկած մեր համայնքին մէջ եւ պիտանի պիտի դառնայ չատերուն:

Նոր հրատարակութիւնը «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան պաշտօնաթերթն է, կամ աւելի ճիշդ բաները, «խօսնակը» (*): Հետապնդուող նպատակները չատ են՝ նախ ազատ բեմ մը ըլլալ, ուր Մխիթեան իւրաքանչիւր անդամ պատեհութիւնը կ'ունենայ լուսաբանելու իր մտահոգութիւնները, առաջարկները, ներկայացնել իր հայրենապիտական հետազօտութիւնները եւ ուսումնասիրութիւնները եւ մանաւանդ խորացնել եւ տարածել կազմակերպութեան սկզբունքները եւ նպատակները: Հանդէսը միաժամանակ չաղկապ մըն է կազմակերպութեան մասնաճիւղերուն միջեւ. կազմակերպութիւն մը որ ճիւղաւորումներ ունի այսօր մինչեւ Ամերիկայի Միացեալ - Նահանգները, Մեծն - Բրիտանիա, Պելժիա, Պարակասան:

«Հոդին Ձայնը» 12 էջնոց, խնամուած, ճաշակով չարուած ու ձեւաւորուած, պատկերազարդ հրատարակութիւն մըն է: Ամենաչահեկանը՝ երկլեզու է, ինչ որ բնական է անշուչտ երբ թերթ մը նման վերնագիրը մը կը կրէ, սակայն երեւոյթը այնքան ուրախալի է որ հարկ էր զայն նշել:

Ամբողջական կազմը կը հաչուէ վեց անդամներ՝ Գեղամ Գեւոնեան, Ծովինար Գեւոնեան, Արմէն Գույումճեան, Սեւան Թորոսեան, Արամ Քերովբեան եւ Սահակ Ցօղ:

Իր բովանդակութեամբ թերթը ուղղուած է ոչ միայն Մխիթեան անդամներուն, այլեւ՝ բոլոր անոնց որոնք մտահոգ են «Երկրի» ապագայով: Եւ իրօք այստեղ կը հանդիպինք ոճի մը որ չատուկ է այս թերթին, միտքերու եւ վերլուծումներու որոնց քիչ կը հանդիպինք այլուր: Այսպէս, ակնարկելով վերջին երկու տարիներուն ղէմաւոր ղէպքերուն - երկրաշարժը եւ Օդոստոս 23-ի Սորհրդարանին հրաւիրակագիրը - Հոկտեմբերի թիւին մէջ լոյս տեսած իր խմբագրականին մէջ, Գեղամ Գեւոնեան կ'անդրադառնայ Ազրբեջանէ տեղահան եղած Հայոց հարցին: Ան բազդատական մը կ'ընէ Արեւմտեան Հայաստանին հետ՝ «Նախիջեւանի վերջին Հայերը, Լեռնային Ղարաբաղի եւ Գանձակի Հայութիւնը խոյս տուին իրենց բնակավայրերէն. անոնց հետ միասին արեւելեան Ազրբեջանի եւ մանաւանդ Բաքուի Հայերը, երեք հարիւր հազար Հոգի մօտաւորապէս - աւելի քան վանի կատակլուեան Հայոց թիւը 1914-ին» ու կ'աւելցնէ «Նորանոր Հողմասեր պարպուեցան իրենց հայ բնակիչներէն, համակերպութիւնն է տիրող եւ ո՛չ ոք անհրաժեշտ զբաղուած խնդ չատեր առանց այլեւայլի, այնուհետեւ պիտի ստիպուինք տագնապել նաեւ համա՛ր Հայաստանի Հանրապետութեան եւ Լեռնային Ղարաբաղի ճակատագրին համար:

Երկիր եւ Մշակոյթ կազմակերպութեան անդամները տեսութիւններով չեն բաւարարուիր: Իրենց մչտական մտահոգութիւնն է ծանօթանալ «Երկրի» այժմեան պայմաններուն եւ գործել ամէնուրիք պատմական Հայաստանի տահմաններուն մէջ, ուր հնարաւոր է «բան մը» փրկել՝ այստեղ համեստ մասուռ մը կամ փառաւոր վանք մը, այնտեղ վիմափոր արձանագրութիւն մը, դիւզական տուն մը եւ մանաւանդ հանդիպիլ կորուստ ենթակայ չրջաններու վերջին հարազատ բնակիչներուն. օղնել անոնց իրենց ուժերուն տահմաններուն մէջ:

Արդի Հայաստանի Հանրապետութեան տարածքէն մինչեւ Ատրպատական (Հիւսիսային Պարսկաստան) եւ Կիլիկիա, պայքարը մէկ է՝ աչխարհին եւ յատկապէս մեր մոռացութենէն փրցնել ամբողջ աչխարհ մը - Հայոց հինաւուրց աչխարհը՝ որ այսօր մեզի համար միայն կրնայ գոյութիւն ունենալ անկախ տահմաններէն եւ հայրենի հողը բանաբարող պետութիւններէն եւ վարչակարգերէն:

Այս է թերթին միջոցաւ «Երկիր եւ Մշակոյթ կազմակերպութեան» պատգամը: Այս բոլորին համար բարի երթ կը մաղթենք «Հոդին Ձայնին» այն յուսով որ ան կը պահէ միչտ իր վճռական, հառնդուն, թարմ եւ իւրայատուկ ոճը:

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Վիլֆոնբէն

(*) Երկիր եւ Մշակոյթ կազմակերպութեան ամերիկեան մասնաճիւղը իր կողմէ ֆաքս մը ամիսներէ ի վեր կը հրատարակէ «Դէպի Երկիր» պարբերաթերթը:

(**) Տես՝ «Նոր Գաղթականութիւն» Հոդին Ձայնը - թիւ 2, Հոկտեմբեր 1990, էջ 3 եւ 4:

Ստանալու համար դիմել
«Hoghin Tzaïne» — Organisation Terre et Culture — 16, rue N.-D. de Lorette, 75009 Paris.

(***) Ալսիճիճ Ջալախի (Ախալգալաք եւ Ախալցխա) հայութեան դէմ:

«ԲՈՒԺՄԱՆ ԵՒ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱՅ ՉԵՆ»

Հրապարակախոսութիւնը ոչ միայն քաղաքական կեանքին առընչուած թապուները ջախջախեց, այլեւ ընկերային ոլորտին վերաբերողները: Ընկերութենէ մը որմէ բարգաւաճին ու բարօրին պատրանքը միայն տալ կ'ուզէր, դուրս չպրծած էին բոլոր տգեղութիւնները, ծուռ ու մուռ բանները: Այսօր, քաղաքական մարզի լուծիւններուն վրէժը լուծելու առաջին թափէն ետք, կարգը հասած ըլլալ կը թուի ընկերայինին: «Մուճեժիկ» չարաթաթերթին Փետրուար 5 - 12 թիւին մէջ վերի խորագրով, պատկերազարդ դրութիւն մը հրատարակուած է ուր ամէնէն առաջ նկարները ուչադրութիւն կը դրաւեն. ժպտիլ փորձելով տխրութիւն ներչնչող մանուկներ կան հոն, կեզտոտ, սեւցած մահճակալներու մէջ պառկած, կամ լքուած չէնքի մը նմանող տեղի մը դրան մէջ կանդնած: Ամբանկար մըն ալ ցոյց կուտայ մանչուկներ որոնք նման դղեակներ ունին եւ որոնք կարծէք խաղալ չեն դիտեր կամ մոռցած են խաղերը:

Լրագրողներու ինքնաչարժը հազիւ չէնքին բակը մտած, դուրս կը թափին երախաները. «ամէն ոտքին՝ տարբեր կօշիկ, անխնամ, ցուրտ օրուան անհամապատասխան հագնուած». ... «տասը - բսան հոգով չգիտես ինչպէս, խցկուում են գիրկդ որ համբոյրից ու շոյանքից մի փշուր էլ իրենց բաժին հասնի»:

Այդ չէնքը մտալին յետամնացութեամբ ու ֆիզիքական թերութիւններով տառապող երախաներու Կումայրիի հաստատութիւնն է. Հայաստանի, նման եօթը մանկատուներէն մէկը: Տնօրէնը կը պատմէ թէ իրենց տրուած միջոցները չատ անբաւարար են եւ թէ օրինակ, դոյդ մը կօշիկը որ վեց ամսուան համար կը նախատեսուի, հազիւ չարաթ մը դիմանայ, նոյնպէս սաւանները: Երախաները զանոնք կը կրծոտեն ու կը պատառոտեն:

Լրագրողը կը մտնէ հիւանդասենեակ կոչուած խուցերէն ներս. անդործածելի մահճակալներու մէջ անդօր մանուկներ պառկած են. «սաւաններ ... չկան եւ կիսամերկ մարմիններն ուղղակի հանգչում են ներբնակ յիշեցնող տոպրակներին բաշած սառը, լպրծուն մոմլաթի վրայ: Ջրմբան գրտին լայն բացուած պատուհաններն անգամ ի զօրու չեն մաքրել, դուրս բաշել այս պատերի, այս վտիտ մարմինների մէջ ներծծուած անվկարագրելի գաղջն ու գարշահոտը»:

Չկայ եւ բաւարար պաշտօնէութիւն, պրաղելու համար անկողնի ծառայող մանուկներով. 16 - 18 հոգինոց խումբին, օրուան ընթացքին մէկուկէս առողջապահական պաշտօնեայ կ'ելլայ. այս վերջիններս պէտք է խնամեն, մաքրեն, կերակրեն ու լուան զանոնք. ասկէ զատ հսկեն նաեւ հիւանդասենեակին, ընդհանուր միջանցքին ու արտաքնոցներու մաքրութեան: «Եւ այս ամէնը ... 150 ռուբլու դիմաց»:

Ֆինլանտական «Սիրոյ աչխարհ» կազմակերպութիւնը այս մանկատան նուիրած է 240 յարմարաւէտ մահճակալ, 300 վերմակ, ներքնակ ու բարձ: Ո՞ւր են այդ բոլորը, հարց կուտայ յօդուածագիրը. Թերեւս կը սպասուի նոր չէնքին չինութեան որ անդադար կը ձգձգուի: Ամէն պարագայի, եթէ հիմնական փոփոխութիւններ պիտի չկատարուին ու աչխատողներու թիւը պիտի չաւելցնայ, մաքրութիւն, խնամք հաստատել կարելի պիտի չըլլայ, «եթէ շէեղ պալատ էլ լինի, կը վերածուի խղճուկ կացարանի»:

Այս երախաները հիմնականին մէջ իրենց ծնողներէն մերժուած, դանուած կամ հիւանդանոցներու մէջ լքուած հիւանդներ կ'ըլլան. սակայն ներկայիս անոնց մեծ մասը կը կազմեն անհատ քաղաքացիներու բերածները: Կը բերեն, որովհետեւ ծնողները կ'աչխատին, չեն կրնար հիւանդ մանուկը պահել, յետոյ կը վախնան որ յետամնաց միտքով երախան դէշ ազդեցութիւն կ'ունենայ իր քոյր - եղբայրներուն վրայ. հաստատութեան մանկաբոյժը հետեւեալ բացատրութիւնը կուտայ: «եթէ բժշկութիւնը համոզուում է որ տուեալ երեխային ոչինչ չի օգնի, ես միշտ բացատրում եմ ծնողին որ յանձնելը նիշդ է: Գոնէ այն առումով, որ իր ծնողական խնամքը, ուժն ու միջոցները նա կարող է ծախսել ոչ թէ հիւանդ, այլ առողջ երեխայի վրայ, որը վաղն ի վիճակի է որեւէ հասիրօգուտ գործով զբաղուել եւ կարգին մարդ դառնալ»:

Այսօր մանկատունը 154 երախայ ունի (4 - 18 տարեկան) կայ նաեւ այն 40-ը որոնք երկրաչարժէն ետք կրանոզար ղրկուած էին ու պէտք է վերադառնան: Բոլորն ալ, բժիչկներու եզրակացութեան համաձայն, մտքով թերաճ են, ունին նաեւ չատ մարմնական թերութիւններ կամ հիւանդութիւններ. կան մանկական կաթուած կամ ժառանգական հիւանդութիւններ ունեցողներ, կոյր երախաներ, խուլ - համրեր: Ու այս բոլորին համար հաստատութիւնը ունի միայն մէկ բժիչկ: Ծօղուածագիրը կը ծանրանայ այն պարագային վրայ որ «անբուժելի» կը նկատուին անոնք, մինչդեռ Մայր Թերեզայի քոյրերը անոնցմէ անկողնի ծառայող 12 ամէնէն ծանր վիճակ ներկայացնողները առած տարած են Սպիտակի նորակառոյց մանկատունը եւ այնպէս խնամած, բուժած զանոնք որ ոչ միայն ոտքի եղած են, այլեւ սկսած քալել:

Աչխարհէն կարուած այս մանուկները օրը չորս ժամ կ'ուտեն, զբօսանք կ'ընեն, բակ կ'ելլեն զբօսանքի, զրաղումներ կ'ունենան, որոշ դասեր կ'ընեն եւ ինչ որ ամէնէն զարմացողն է չատ լաւ անունդ կը ստանան. կաթ, քաքաօ, կարագ, պանիր, չաքար, թթուասէր, միս, հաւկիթ, հաց, դեռնախինձոր, ձաւար, սոխ եւայլն: «Բայց անհրապոյր, խռնաւ ու ներներնահոտ նրանց ճաշարանը մտնողը դժուար կը պատկերացնի որ երեխաները հանոյքով օրը չորս անգամ նստում են այդ սեղանների շուրջ եւ վայելում իրենց բաժին հացը»:

Չէն պակսիր նաեւ բարեգործներ. սակայն կատարուած օժանդակութիւնը «ճիշդ եւ ճիշդ երկրաչարժի առիթով ողջ աչխարհից Հայաստանին ուղարկուածին նման, գնում կորչում է անհետ ու անիմաստ, բանի որ չկայ օգնութիւն կազմակերպելու միասնական համակարգ»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

փոքր նշան մըն էր որ ցոյց պիտի տար թէ գործիքը վարակուած է թէ ոչ, երբ կը կոխէր որեւէ համակարգիչ բանեցնելու կոճակին։ Մանրէն ճամբայ հանելէ վեց ամիս ետք կը տեսնէ որ իր քննած համակարգիչներուն գրեթէ կէսը վարակուած են։ Այսօր ան վերջ տուած է իր մանրէին գործունէութեան ու զբաղած է հակամանրէի մը պատրաստութեամբ։

Պէտք չէ կարծել թէ բոլոր մանրէները վնաս պատճառելու նպատակը կ'ունենան։ Անոնց մէկ երրորդը ժամանցի գործունէութեան արդիւնք են։ Կրնան մեզի մը նուագել, կամ տուեալ ժամու մը ճչացնել։ Կան սակայն վտանգաւոր մանրէները, ինչպէս՝ «Սեւ վրէժխնդիրը» որ ամէն բան կը փճացնէ. գործիքներու յիշողութիւնը կամ բանիլը (լոժիսիէլ)։ Կայ ուրիշ մը որ գործի կ'անցնի միայն ամսուան 13-ի Ուրբաթ օրերուն ու կը ջնջէ յիշողութեան պահուած բոլոր տեղեկութիւնները։

Զիժով կ'ըսէ թէ իր տուեալներուն համաձայն ներկայիս գրեթէ ոչ մէկ համակարգիչ զերծ է մանրէներէ եւ բոլորն ալ հիւանդացած են։ Տեսնուած է որ ամերիկեան ձեռնարկութիւն մը այս ճամբով թափկարգած է Յունաստանի եւ Միջին Արեւելքի ծախած իր համակարգիչները։

Շատ ժամանակ չանցաւ այն օրէն երբ թերթեր գրեցին թէ երիտասարդ Սմերիկայի մը իր մանրէով անգործածելի դարձուցած է Միացեալ - Նահանգներու Պաշտպանութեան Նախարարութեան համակարգիչները։ Խորհ. Միութեան մէջ նման վտանգ չկայ. Միացեալ - Նահանգները համակարգիչներու զարգացած ցանց մը ունին եւ զինուորական համակարգիչները կապուած են աշխարհական մարզին պատկանողներու։

Ձիշդ գործընթացով մը, տնային պարզ գործիքով մը իսկ կարելի է հասնիլ զինուորական մարզի համակարգիչներուն։ Ամերիկեան մեծ համալսարանները, անջրպետային հետազօտութիւններու ազգ. կեդրոնը, Արգարադատութեան Նախարարութիւնը եւ ճարտարարուեստական ձեռնարկութիւններ մանրէներու յարձակումին ենթարկուեցան։ Տրուած տեղեկութիւններու համաձայն, 90 հազար գործիքներ անգործածելի դարձան, մանրէի վարակումի 400 պարագաներու հետեւանքով։

Խորհ. Միութեան ցանցերը քիչ են ու չատ սահմանափակ։ Հոս ալ, Թոլխթի քաղաքին մէկ գործատան մէջ ծրագրող մը կրցած է մանրէով մը փճացնել բազմաթիւ ծրագիրներ։ Աւելի կրնայ առանց արտօնութեան կրկնօրինակուած ծրագիրներու դէմ արարք մը նկատուիլ, քանի որ հոն այդպէս են ծրագիրներու չորս հինգերորդը։ Եւ հեղինակի իրաւունք պաշտպանելու կոչուած ոչ մէկ ձեռնարկ գոյութիւն ունի։ Մինչդեռ Արեւմուտքի մէկ փախտական բանիչներ պատրաստողները զատական հետապնդումի կրնան ենթարկուիլ։

ՔԱՂՀԱՆ

ՀՐԱԺԵՇՏ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՄԲ

Փարիզի Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնին փետրուարեան ծրագիրը վակուեցաւ Կիրակի, Փետրուար 24-ին, բանաստեղծութեան նուիրուած երեկոյթով մը։ Ամսուան հիւրը՝ Վ. Օշական որ ներկայացաւ զասախօսութիւններով, իր թատերական ու արձակ գործերուն մասին այլ զասախօսներու արտայայտութիւններով, հրաժեշտի երեկոյեան գրաւեց գրականն մարդու իր ամէնէն հարազատ դիրքը՝ բանաստեղծի աթոռը։ Այսպէս, երեկոյթին դաղափարը թելադրողը եղած էր արդի հայ բանաստեղծութեան ամէնէն ուշագրաւ երկու դէմքերուն Փարիզ գտնուելու պարագան։ Վ. Օշականի հետ միաժամանակ հոս էր Զահրատ ու հազուադէպ այս առիթէն պէտք էր օգտուիլ. ուրեմն ծրագրուած էր վակել առաջ ամսուան գործունէութիւնը, քով քովի բերել զանոնք Փարիզի անուններուն հետ, ու տալով «ցտեսութիւն» ըսել այն հանրութեան որուն համար գրականութիւնը, գրագէտը տակաւին իմաստ ու հմայք ունեցող բաներ էին։

Ս. Մեսրոպ կեդրոնի սրահը լեցուցած բազմութիւնը գրեթէ սրբազան արարողութեան հետեւողի երկիւղածութեամբ ունկնդրեց բանաստեղծութիւնը զոր ներկայացուցին Վ. Օշական, Զ. Գազանճեան ու Գ. Պըլտեան։ Զահրատ չէր կրցած ներկայ գտնուիլ։

Յայտագրին առաջին մասը յատկացուած էր արտասանութեան բաժնի մը, ուր Սարգիս Պօղոսեան ոգեկոչեց դասականները. Ն. Քուչակ, Պ. Դուրեանի, Դ. Վարուժանի, Վ. Թէքէեանի, ապա Զահրատի եւ Վ. Հիւկոյէ ընտրուած կտորներով ան ժամանակագրականօրէն հասաւ ներկայ անուններուն։ Իրմէ ետք սեղանին չուրջ բոլորուեցան անոնք, երեկոյթը չարունակելու համար նոր կամ անտիպ էջերու ընթերցումով։

Նախ Վ. Օշական երկու հատուած կարդաց «Պատգամ»էն, որմէ միայն կտորներ հրատարակուած էին զրական պարբերաթերթերու մէջ իսկ գործին ամբողջութիւնը կը սպասէր առ այժմ, լոյս աշխարհ գալու բախտաւոր օրուան։ Արձակագիր, հրապարակախօս, բանաստեղծ Օշականէն ետք, հանրութիւնը առիթը կ'ունենար ծանօթանալու արտասանող Օշականին որ կը յայտնուէր որպէս լաւագոյն մեկնաբանը իր տողերուն։ Իրմէ ետք Զ. Գազանճեան ներկայացուց «Նորադուզ» խորագրուած չարքը իր բանաստեղծութիւններուն որոնք գրի առնուած էին համանուն դիւղին «խաչքարներու անտառ» անուանուած հին գերեզմանատան ներշնչումով։ Բանաստեղծութեան այս բաժինը աւարտեցաւ Գ. Պըլտեանի կողմէ «Մանարա Դ.»էն էջերու ընթերցումով։

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՀԱԼԷՊի «Բարսեղ Կանաչեան» երաժշտական դպրոցը Յունուարին յաջորդաբար երկու ձեռնարկներ կազմակերպած է «Արամ Մանուկեան» ժողովրդային Տան «Լ. Շանթ» սրահին մէջ։ Առաջինը Հայաստանէն՝ Նայիրի Գրիգորեանի դաշնակի երեկոյթը եղած է, իսկ երկրորդը՝ միջնադարեան սրինդի եւ դաշնակի համերգը։ Յունուար 18-ին, Ն. Գրիգորեան նուագած է եւրոպական դասական կտորները, ինչպէս նաեւ Կոմիտասի, Ա. Բարսեղեանի ստեղծագործութիւններէն։ Յունուար 18-ի համերգին, Ն. Գրիգորեանի դաշնակին սրինդով ընկերակցած է «Բ. Կանաչեան» երաժշտանոցի տնօրէն Ժիրայր Բէյնան։ Անոնք մեկնաբանած են յօրինուածներ՝ Մ. Մաշտոցէն, Պախէն, Մոցարթէն եւայլն։

***

ԻՐԱՆի իսլամական յեղափոխութեան 12-րդ տարեդարձին առթիւ՝ Թեհրանի Համոյց թեմական Խորհուրդին կողմէ նշանակուած յանձնախումբը կազմակերպած է տասնեակ ձեռնարկներ, ինչպէս մարզամշակութային միջոցառումներ, կրօնական արարողութիւններ եւայլն։ Գլխաւոր հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Փետրուար 8-ին, «Արարատ» մարզասանի «Սասունցի Դաւիթ» սրահին մէջ։ Աւելի քան հինգ հազար հոգիի ներկայ եղած մարզահանդէսին ներկայ եղած են Արտակ Արք. Մանուկեան, պատգամաւոր Վարդան Վարդանեան, Հանրապետութեան նախագահի տեղակալ եւ երկրին մարմնակրթական կազմակերպութեան պետ՝ տոքթ. Ղաֆուրիֆարտ, Հայաստանի Մարզիկներու Միութեան նախագահ Սահակ Ղազարեան, Խորհ. Թիւրքմենիստանի ծանրորդներու զեկավար Բ. Աբրահամեան ու այլ անձնաւորութիւններ։ Մարզական ու մշակութային յայտագրին զուգընթաց ողջոյնի խօսքեր ըսած են հայ համայնքին ներկայացուցիչ Հանրի Քոչարեան, Արտակ Արք. Մանուկեան եւ Տոքթ. Ղաֆուրիֆարտ։

***

ՀԱԼԷՊի «Արամ Մանուկեան» ժողովրդային տան «Լ. Շանթ» սրահին մէջ «Համազգային»ի «Ն. Աղբալեան» մանկավիճակի երաժշտական յանձնախումբը կազմակերպած է Ֆրէսէրիք Շոփէնի ծննդեան 180ամեակին նուիրուած երեկոյթ մը։ Շոփէնի վալսերը նուագուած են Թամար Գասպարեանի, Հայկ Արէլեանի եւ Հուրի Սերայտարեանի կողմէ։ Երկու արերցo նուագած է Ցովհաննէս Սերայտարեան։

***

ԹԵՀՐԱՆի «Արարատ» կազմակերպութեան «Կոմիտաս» սրահին մէջ հանդիսութեամբ նշուած է իսլամական յեղափոխութեան տարեդարձը, Փետրուար 9-ին, դեղարուեստական յայտագրով եւ արտասանութեան ու բանախօսութեան ելոյթներով։

***

ՀԱԼԷՊի Ս. Հռիփսիմեանց երկրորդական երկսեռ վարժարանի 1989 - 90 տարեշրջանի վկայականներու բաշխման հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Յունուար 20-ին, վարժարանին սրահին մէջ։ Գիտական բաժնէն վկայուած են 18, իսկ փիլիսոփայական բաժանմունքէն՝ 22 հոգի։ Հանդիսութեան ընթացքին խօսք առած է տնօրէնուհի՝ քոյր Սեսիլ Քէշիշեան, աւարտին ելոյթ ունեցած է Անդրէաս Եպիսկ. Պետոզլեան։

Երեւութապէս աւարտած էր երեկոյթը սակայն ներկաներէն ոչ ոք պատրաստը կը թուէր հեռանալու սրահէն, բաժնուիլ բանաստեղծութեան մօտեցումով, արտայայտութեան ձեւով, լեզուով իրարմէ այնքան տարբեր այս անուններուն գործին առթած համլքէն։ Շարունակելու լուռ հրաւէրը չուտով ընկալուեցաւ երեք արուեստագէտներուն կողմէ ու Վ. Օշական յայտնեց թէ պիտի չարունակէին ընթերցումները։ Կրկին նոյն գործէն ան կարդաց «Չի գո է արքայութիւն» եւ «Հաւատամք» բաժինները, ապա բանաստեղծութիւններու իր «Ուռճապ» հատորէն «Ովասննա»ն։ Գ. Պըլտեան չարունակեց «Մանարա»ներու 8-րդ մասին սկիզբի ու աւարտի էջերով, իսկ Զ. Գազանճեան առաջին էջերը ներկայացուց նոր չարքի մը որ պիտի կոչուէր «61, ռիւ Ռոշըշուառ»։ Աւարտը նշուեցաւ կրկին Վ. Օշականի «Պատգամ»էն «Եւ վառք յաւիտեանս» հատուածով։

Ս. Մեսրոպ Կեդրոնի վարչութիւնը պատրաստած էր պիւֆէ մըն ալ, առիթ տալով որ ներկաները զրոյց ունենան արուեստագէտներուն հետ, հարցումներ ուղղեն անոնց։ Այսպէս, մինչեւ պիչերուան ուշ ժամերը չարունակուեցաւ հաւաքոյթը։

Փակելէ առաջ նաեւ այս յայտագրին վերաբերող թղթակցութիւններու չարքը, ապրուած խանդավառութեան ու ներչընչուած լաւատեսութեան փոխարէն, պէտք է առնուազն շնորհակալութիւն յայտնել կիթառիստ Ցովհաննէս Տէմիրճեանին որ դաղափարը յղացողն էր, ապա Ս. Մեսրոպ Կեդրոնին որ իրագործելու զեղին ընձայեց անոր։

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԵՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՈՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐՈՑ

ԹԷՕԴԻԿ

ԲԱԼՈՒԻ

Բալուի քահանայից դասը կը կազմէին հետեւեալ երէցները.

Սուրբեն Քահանայ Տէրոյեան. - Ծնած 1856-ին Հասաւ (Բալու), աշխարհական անուամբ Աստուածատուր, ուսած Պոլսոյ Պէշճեան Մայր վարժարանը, երեսնամեայ ուսուցիչ ի Բալու, ի Մամուրէթ Ազիզ, ի Քղի եւ իր ծննդավայրին դպրոցը, 1896 Հոկտեմբեր 29ին ձեռնադրուած Պետրոս Եպիսկոպոս Թահմիզեանէ՝ Բալուի Ս. Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյն վրայ, 1901 Յունուարին Օրմանեան Ս. Պատրիարքէն արտօնուած ծաղկեայ փիլոն կրել, իսկ 1907 Օգոստոսին լանջախաչ՝ Մրմխեան Հայրիկէն, անդամ Գաւառական եւ Կրօնական Ժողովոց, նաեւ փոխ - առաջնորդ։ Նահատակ։

Մուշեղ Քահանայ Վարժապետեան. - Ծնած 1864-ին Հասաւ, աշխարհական անուամբ Կիրակոս Կատարեան, ուսած Բալուի Կեդրոնական եւ Սամաթիոյ (Պոլիս) Սահակեան դպրոցները, վկայեալ Ուսումնական Խորհուրդէ, աշակերտած Նշանաւոր ճայնագրաշէտ Նիկողոս Թաշճեանի եւ յօրինած նոր եղանակներ, յօդուածագիր Հայ Թերթերու, 25-ամեայ ուսուցիչ ի Խարբերդ, և ի Բալու, 1908 Յունիս 4-ին ձեռնադրուած Մուշեղ Եպիսկոպոս Սերոբեանէ՝ Բալուի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյն վրայ։ Նահատակ։

Յարութիւն Քահանայ Խոճոյեան. - Ծնած 1874-ին Խօշմաթ (Բալու), աշխարհական անուամբ Մանուկ, Տ. Յարութիւնի որդի, ուսած ծննդավայրին Միացեալ Ընկերութեան դպրոցը, քառամեայ ուսուցիչ անդ եւ ի Նեխրի, 1906 Նոյեմբեր 26ին ձեռնադրուած Խօշմաթի Եկեղեցւոյն վրայ Սահակեան Եպիսկոպոս Սանասար - ձեանէ՝ կեսարիոյ Ս. Դանիէլի վանքը, երկարամեայ անդամ Բալուի Գաւառական եւ Կրօնական Ժողովոց։ Նահատակ։

Կը բանտարկեն երեքն ալ մէկանց, մեռօրէն կը պանակոծեն, ոտքերնուն դամ կը մխեն եւ երկար հոգեվարքներ անոնց առթելէ վերջ՝ կը տանին գետ նետել դիակներնին։

Աշետարանական Հայոց հովիւն էր

Պատուելի Խաչիկ Վարդանեան. - Ծնած 1877 Հոկտեմբեր 28-ին Կարմրի (Խարբերդ) եւ իբր սարկաւագ՝ ծննդավայրին Աւետարանական Եկեղեցւոյն ծառայած։ Ծնողքը 11 զաւակ հողին յանձնելէն կըսկիծաւոր՝ կ'ուխտեն զինքն ալ Սամուէլի նման կենդանւոյն նուիրել Տիրոջը պաշտամանց, 1891-ին ուղարկելով «Եփրատ» Գոլէճ։ Պատանին Խաչիկ հոն կը մնայ՝ ուսանելով, սնուցանելով եւ աւարտելով Խարբերդի Աստուածաբանական ճեմարանը։ Իբր քարոզիչ - ուսուցիչ՝ կը պաշտօնավարէ նախ Հապուսի (Խարբերդ), յետոյ Բալու՝ 1904-էն ի վեր։ Իր անհետացման պարագաները մեզ անծանօթ։

ՀԱՅ ԳԻՒՂՕՐԷՔ ԲԱԼՈՒԻ

Հայարնակները 43 տատ էին։ Անոնց ժողովրդեան - մեծ մասամբ համբաւեալ որմնադիր - զահանդելի բնակչութիւնը պատկերացուցած ըլլալով վերեւ, ընդհանուր դիծերու մէջ, կը թուենք անուններնին, բնակչութիւնին եւ նահատակ երէցներնին։

1.- Հասաւ 207 տուն (1.700 անձ), եկեղեցիները Ս. Կաթողիկէ եւ Ս. Աստուածածին (վերջինս 1895-ի դէպքին հրկիզուած եւ վերստին կառուցուած՝ դիւզացւոց Յանքերով) ուր կը պաշտօնավարէր

Պաղտասար Քահանայ Փափազեան. - Քեռի՝ սաքրաթցի Տ. Եղնիկ Աղճեանի, ծնած 1854-ին, ընկ, աշխարհական անուամբ նոյն, ուսած անդ, 1899-ին ձեռնադրուած յեղեսիա՝ Խորէն Եպիսկոպոս Մխիթարեանէ, անդամ Կրօնական Ժողովի։ Մարտիրոսացած իր դիւղին մէջ։

2.- Խօշմաթ, Բալուի հիւսիս - արեւելեան դին՝ մէկուկէս ժամ հեռու, լեռնային դիրքով, 114 տուն, եկեղեցին Սուրբ Աստուածածին։ Ծնողքը 11 զաւակ հողին յանձնելէն կըսկիծաւոր՝ կ'ուխտեն զինքն ալ Սամուէլի նման կենդանւոյն նուիրել Տիրոջը պաշտամանց, 1891-ին ուղարկելով «Եփրատ» Գոլէճ։ Պատանին Խաչիկ հոն կը մնայ՝ ուսանելով, սնուցանելով եւ աւարտելով Խարբերդի Աստուածաբանական ճեմարանը։ Իբր քարոզիչ - ուսուցիչ՝ կը պաշտօնավարէ նախ Հապուսի (Խարբերդ), յետոյ Բալու՝ 1904-էն ի վեր։ Իր անհետացման պարագաները մեզ անծանօթ։

Տիրամայր՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Ռեթէոս Քահանայ Սիմոնեան. - Ծնած 1862-ին, ընկ, աշխարհական անուամբ Կարապետ Իսմոյեան, ուսած անդ, ծննդավայրին եւ Բալուի դպրոցները, 1885ին ձեռնադրուած Արիստակէս Եպիսկոպոս Դերձակեանէ, քահանայագործած հոն եւ առժամապէս Խարբերդի Ս. Ստեփաննոս Եկեղեցին, անդամ Կրօնական Ժողովի։ Կը նահատակուի իր դիւղին մէջ՝ կատղած խուժանին կողմէ։

3.- Ձէր 87 տուն, Եկեղեցին Ս. Թորոս՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Կարապետ Քահանայ Տէր - Պաղտասարեան. - Ծնած 1867-ին, ընկ, աշխարհական անուամբ նոյն, ուսած անդ, 1898-ին ձեռնադրուած Խորէն Եպիսկոպոս Մխիթարեանէ։ Զորս ամիս բանտարկեալ մըներէ վերջ՝ կը տարուի պետարի, ուր կը մերկացնեն զինք, եւ, իբր նախատինք, դուրսկ մը մածուն վակեղն ի վար վթեւով՝ կը սկսին զբօսնուլ իր չուրջ։ Այդ խեղկատակ արարողութեան կը յաջորդէ ոչխարի պէս զնումը, գետին պառկեցուցած եւ ձեռքերը կապ։ Անգլուխ մարմինը՝ յետոյ ջրամոյն։

4.- Սագրաթ 75 տուն, Եկեղեցին Սուրբ Թորոս (որ մզկիթի եւ համբարոցի վերածուած է փոխնիփոխ)։ Գիւղիս ծխատէրն էր

Գրիգոր Քահանայ Տէր - Մանուէլեան. - Ծնած 1865-ին, ընկ, աշխարհական անուամբ նոյն, Տ. Պետրոսի որդի, ուսած անդ, 1905 Մայիս 1-ին ձեռնադրուած Ցովհաննէս Եպիսկոպոս Գաղանճեանէ։ Նահատակուած անդ։

(Շար. 194)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պր· Վարդան Մանկասարեան, զաւակները ու թոռները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք փոխան ծաղկեպսակի, անձամբ, պրաւոր մասնակից եղան իրենց սուգին իրենց կնոջ, մօր, զաւկին, քրոջ, խնամիին եւ ազգականին՝

ՍԻԼՎԱ ՄԱՆԿԱՍԱՐԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Խաչատուրեան)

մահուան առթիւ։

***

Տիկին Սիլվա Մանկասարեանի մահուան առթիւ, Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութիւնը (UMAF) չնորհակալութեամբ առած է փոխան ծաղկեպսակի··

Պր· Մանկասարեան 2000, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մանկասարեան, Տէր եւ Տիկին Արա Մանկասարեան, Տէր եւ Տիկին Արթուն Սողիկեան, Տէր եւ Տիկին Գասպարեան, Տէր եւ Տիկին Աժտերհանեան, Պալեօզեան ընտանիք, Նուբհան եւ Առաքել Պալեօզեան 1000-ական Ֆր·, Տիկին Նուարդ Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Սողիկեան, Տէր եւ Տիկին Սեդրաճեան, Տիկին Շաքէ Գելէք, Եղուարդ Քէսէճեան, Տէր եւ Տիկին Սինանեան 500-ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Մենեճեան ընտանիք 250, Կիմիւչեան 250, Պերճուհի Կիմիւչեան 350, Տէր եւ Տիկին Պալճեան, Կորլոն ընտանիք (Գանատա), Օր· Զարուհի Թօրոսն, Սահակեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Էնվալ ընտանիք 200-ական Ֆր· Տէր եւ Տիկին Բամուղլու 500, Տէր եւ Տիկին Նուպար Սողիկեան, Գուլումճեան ընտանիք, Տիկին Ստեփանեան, Օր· Արմենուհի Լօյօս 100-ական Ֆր·։

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Մեծ Պահքի հետեւեալ Կիրակի օրերուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ, ժամը 10–ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի։

- *Կիրակի, Մարտ 3, Տնտեսի Կիրակիին*
- *Կիրակի, Մարտ 10, Դատաւորի Կիրակիին*
- *Կիրակի, Մարտ 17, Գալատեան Կիրակիին։*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն - Լուի Ս· Գէորգ Եկեղեցւոյ վարչութիւնը առացած է հետեւեալ նուէրները։

Գոհար Ղազարեանի հոգեհանդստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Փօլ Ղազարեան, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Ղազարեան, Պր· Քլօտ Ղազարեան, Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Միրաքեան 1000-ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Վահան Տէր - Մամճեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Մկլեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան, Տիկին Ալիս Հոփճանեան, Տէր եւ Տիկին Զէօրմէքճեան 200-ական Ֆրանք, Տիկին Մանոյչ Շամիրեան, Հայ Աբեղայչներու Միութիւն 100-ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Վրէժ Պօղոսեան 50 Ֆր·։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Եւս Մկրտիչեան իր մօր՝ Աննա Գալփայեանի եւ երուանդ եւ Արաքսի Յարութիւնեանի յիշատակին 1500 Ֆր· կը նուիրէ Մարսէյլի Համազգայինի Դպրոցին (առանձնակի «Ծառաչ»էն)։

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
կազմակերպութեամբ՝

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՀԱՑԿԵՐՈՑԹ

մասնակցութեամբ՝
«Սեւան» նուագախումբի
ՄԻՋԻՆԷի առիթով
առաջին անգամ ըլլալով
Շաբաթ, Մարտ 9, ժամը 21-էն սկսեալ
Հայ Կաթողիկէ Մշակութային Կեդրոնի սրահին մէջ
62, Սիպիէ փողոց, 13001, Մարսէյլ
Մասնակցութիւն՝ 100 Ֆր·։
ԾԱՆՕԹ·· Տոմսերը ապահովելու համար դիմել վարչութեան անդամներուն եւ ժողովրդապետութեան։
Հեռաձայն·· 91 - 48 - 19 60

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՏԻԳՐԱՆ ԵՒ ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԱՄԷՆՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1991 - 1992 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Լիոնի Տիգրան եւ Հռիփսիմէ Փափազեան Ամէնօրեայ Վարժարանը, հիմնուած՝ 1988 Սեպտեմբերին, յառաջիկայ 1991 - 1992 կրթական տարեշրջանին կ'օժտուի նախակրթարանի իր երկրորդ եւ երրորդ դասարաններով Սէ - Ը - էն եւ Սէ - Ը ։ 2։

Արձանագրութիւնները սկսած են արդէն։

Տնօրէնութիւնը Լիոնի եւ մօտակայ արուարձաններու մէջ բնակող ծնողաց կը յանուցանէ թէ, Վարժարանը Մանկապարտէզի երեք մակարդակներու համար կ'ընդունի 3, 4, 5 տարեկան աշակերտներ, Նախակրթարանի Առաջին Դասարանին համար 6 տարեկան, իսկ՝ երկրորդ եւ երրորդ դասարաններուն համար 7 եւ 8 տարեկան աշակերտներ։

Դիւրացնելու համար ծնողներուն բեռը, անօրէնութիւնը կ'ապահովէ երթեւեկի սպասարկութիւն մը։

Ամէն դիւրութիւն կ'ընծայուի ծնողներուն որպէսզի անվարան զրկեն իրենց զաւակները Փափազեան Վարժարան, ուր Պետական ծրագրին առընթեր կ'ուսուցուի հայերէն լեզուն։

Լրացուցիչ տեղեկութիւններու համար կարելի է դիմել ամէն օր դպրոցի գրասենեակը, առաւօտեան ժամը 9·30-էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 5, իսկ Շաբաթ օրերը ժամը 9·30-էն մինչեւ 12։

Հասցէ·
295, Ռիւ Անտրէ Ֆիլիփ,
կամ՝
40, Ռիւ տ'Արմէնի Լիոն 3-րդ։
Հեռաձայն·· 78 - 60 - 47 - 18

ԴԻՒԱՆ
ՀՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

SOIREE-DEBAT

L'imprescriptibilité des crimes contre l'humanité
Entre la Justice et l'Histoire

le Lundi 4 Mars à 20 h 30

Participants au débat :

Catherine LABRUSSE
Professeur de Droit à l'Université Paris I

François BEDARIDA
Directeur de Recherche au CNRS

Michel DOBKINE
Magistrat au Ministère de la Justice

Henry ROUSSO
Chargé de Recherche à l'Institut d'Histoire du Temps Présent

Centre Georges Pompidou
Petite Salle, 1er Sous-sol

Entrée libre dans la mesure des places disponibles.

60ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՑ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կազմակերպուած՝
Փարիզի Շրջանի Ազեղայչներուն, Գայլիկներուն եւ Սկաուտներուն
կողմէ
մեծ պատրաստութեամբ

Կիրակի, Մարտ 10, ժամը 14·30–ին
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint-Dominique — Paris 7e
M° Invalides

Խնամուած յայտագիր
Ներկայացումներ եւ զուարճութիւններ հայերէն, Գայլիկներուն, Ազեղայչներուն եւ Սկաուտներուն կողմէ, երգեր եւ խաղեր։

— Մուտք 60 Ֆր· — *ՊՒՖԷ*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑՏ ԽՄԱՋի Փարիզի Ա· Թադէոսեան մասնաճիւղը ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Մարտ 2, ժամը 15–ին, Փարիզի Մշակոյթի Տունը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Սոյն կարեւոր օրակարգին պատճառաւ, բացառիկ ժողով պիտի գումարուի Շաբաթ, Մարտ 16, ժամը 15–ին վերոյիշեալ վայրը։

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

***

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑՏ ԽՄԱՋի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Մարտ 2, ժամը 14·30-ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը խիստ փափաքելի է։

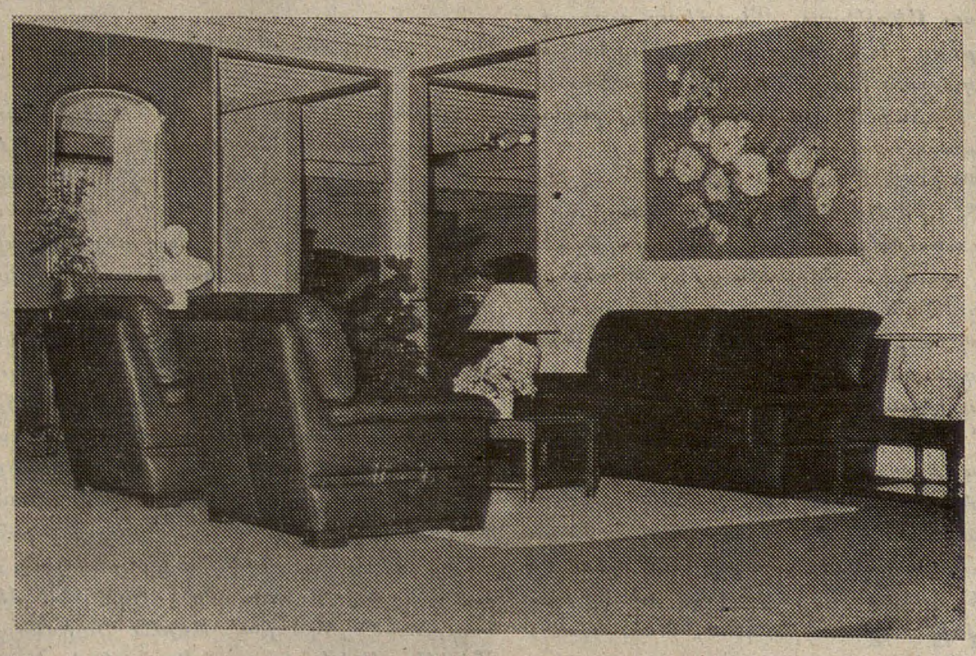
***

ԿԱՊՈՑՏ ԽՄԱՋի Անիէռ Պուա - Գոլոմպի եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Երկուշաբթի, Մարտ 4, ժամը 20·30-ին
CENTRE CULTUREL D'ASNIERES
16, Place de l'Hôtel de Ville
92600 ASNIERES

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Ծառաչ»ի թաժանորդներուն"

(Շար· Ա· էջէն)

է հրշանային եւ քաղաքային խորհուրդներու նորընտիր նախագահներուն հետ։ Վարչապետ Վազգէն Մանուկեան խօսած է անկախութեան գործընթացի, հողերու բաժանումին, ֆատրերու ընտրութեան մասին։

***

Վարչապետ Վազգէն Մանուկեան հանդիպում մը ունեցած է հայ մտաւորականութեան ներկայացուցիչներուն հետ։ Եօշափուած են ներքին ու արտաքին քաղաքականութեան, Նախարարաց Խորհուրդին առընթեր՝ կառավարութեան եւ մտաւորականութեան միջեւ փոխյարաբերութիւն հաստատելիք կառոյց մը ստեղծելու հարցեր։

***

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՄՈՍԿՈՒԱ

Մոսկուայի մէջ Հայաստանի մնայուն ներկայացուցիչ Ֆելիքս Մամիկոնեան հանդիպում մը ունեցած է Հայաստանէն Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխաններուն հետ։ Եօշափուած են, ի շարս այլոց, Հայաստանի ընկերա - անտեսական իրավիճակը, Արցախի ճգնաժամուն յաղթահարման ուղիները։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 3
DIMANCHE
3 MARS
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 158

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօդեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.486 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.486

ՈՒՐՈՒԱԳԻԾ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ

Անհրաժեշտ է նախ սահմանել Սփիւռք բառը իբրեւ ժամանակաշրջան: Ներկայ սեղմ ուսումնասիրութեան համար՝ Սփիւռքը կը նշանակէ 1920 – 1970 ժամանակաշրջանը կամ Արեւմտահայութեան վերջին կէս դարը՝ որ իրականութեան մէջ նախասփիւռք կարելի է կոչել: Անշուշտ հազար տարիէ ի վեր Սփիւռքը դոյութիւն ունի Հայութեան կեանքին մէջ սակայն իր ամէնէն զուտ վիճակին մէջ՝ ան քսանհինգ տարիէ ի վեր միայն կ'ապրի ու կը ստեղծէ իրեն իւրայատուկ ոճով մը: Կարելի է նաեւ ըսել թէ Սփիւռքը աշխարհագրական սահմաններէ աւելի՝ հոգեբանական իրողութիւն մըն է, մտքի կեցուածք մը, կեդրոնաձիգ ու կեդրոնախոյս երկու հակադիր շարժումներու կըրկէս մը: Իրբեւ կեդրոնախոյս ձգտում, տիեզերքի ծագումին դեռեղուղ «Պիկ Պէնկ»ի նման՝ ան ազատագրումն է հինէն, անցեալի բռնութենէն, բացակայութեան ու մահուան զգայնութենէն, անտէր դաթախանի ու թափառականի հոգեվիճակէն, վրիպանքի բարդոյթէն եւ առելութենէն: Այսինքն՝ Թուրքին ու Թրքութեան դարաւոր անդոհէն, փախուստ՝ դէպի կեանք եւ նորութիւն, դէպի զոմմորոլիթ աշխարհ մը, դէպի Սփիւռքեան քաղաքական ինքնութիւն մը որ երբեք չէ եղած ասկէ առաջ: Ցարդ անիկա բարոյական յղացք մը եղած է չատ յստակ կեդրոնով մը որ հողային իրականութիւնն է Հայաստանին: Սփիւռքը այդ տեսակ կեդրոնի մը դաղափարը կը մերժէ որովհետեւ ան կեդրոն չի կրնար ունենալ: Սակայն կայ նաեւ Սփիւռքի կեդրոնաձիգ մղումը, անոր բնազդային պահանջը կեդրոնի մը որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ արմատ, խարիսխ, ակի պահանջը: Այսպէս է որ 1970–էն ասդին Սփիւռքը կը դառնայ քաղաքական իրականութեան մը կարելիութիւնը, եւ որ կը զուգադիպի Թուրքին ու Թրքութեան մահուան՝ Հայուն հոգեբանութեան մէջ: Ատոր համար է որ արտերկիր բառը անիմաստ բառ մըն է Հայուն այժմու իրականութեան համար:

Ոչ ժողովուրդ ոչ ալ մշակոյթ կրնան առանց աւանդութեան ապրիլ, որ մեր պարագային՝ արմատի նշանակութիւն կ'առնէ, այսինքն՝ արեւմտահայ մշակոյթը, արեւմտահայերէնը: Ուրիշ բառերով՝ մեր դրականութիւնը կը զարգանայ կեդրոնախոյս ու կեդրոնաձիգ մղումներու առանցքին, այսինքն մէկ քայլ ետ՝ ու երկու քայլ առաջ չարժումով մը: Գրողներ տեսական ետ կ'երթան դէպի անցեալ, դէպի արմատները, կը ստուգեն անոնց վաւերականութիւնը, կը թարմացընեն զանոնք, ուժ կ'առնեն անոնցմէ, կը նորոգեն զանոնք ու կրկին կը փախչեն անոնցմէ՝ դէպի հեռաւոր հորիզոնները: Այս է Սփիւռքի ներքին տրամաբանութիւնը —ինքզինքը վերածել նոր սկիզբի մը, նոր արմատի ու նոր աւանդութեան: Մինչ ետ ու առաջ այս չարժումը, ետ՝ դէպի Արեւմտահայերն ու անոնց յատկապէս լեզուական մշակոյթը, եւ առաջ՝ դէպի անծանօթ աշխարհները մարդկային երեւակայութեան՝ բացառիկ յատկանիշն է Սփիւռքեան իրավիճակին: Սակայն չատ հաղուագէպ է նաեւ, եւ Սփիւռքի լուրջ դրագէտներէն միայն Գրիգոր Պըլտեանն է որ տեսական կը վերաղառնայ իր արմատներուն: Նոյն աչխատանքին լծուած են նաեւ երկու մըտաւորականներ՝ Մարկ· Նշանեան ու Գրիգոր Շահինեան:

Երեք կարեւոր արմատներ կարելի է զանազանել Սփիւռքի բանաստեղծութեան մէջ –Մինչին արեւելեան արմատ մը, միջին արեւմտեան արմատ մը ու պոլսական արմատ մը, որոնց վրայ կարելի է աւելցնել նաեւ պարսկահայ արմատը: Ասոնք այն աղբիւրներն են ուրկէ ուժ պիտի առնեն բուն Սփիւռքի, այսինքն յետ–1970–ական սերունդի բանաստեղծները: Մինչին արեւելեան բանաստեղծութեան համար, Վ· Թէքէեանի եւ Մ· Մեծարենցի աշխարհներէն եկած աւանդութիւնը լայնօրէն զոհացուցիչ է եւ անոնց քնարերգութիւնը դիւրաւ կը բաւարարէ զգայական ախորժակները այդ շրջանի բանաստեղծներուն: Շատ զօրաւոր աւանդութիւն է այս՝ որուն արմատները ժողովրդային մշակոյթին մէջը խրած են, աւանդութիւն մը՝ որ դարերու խորերէն կու գայ եւ վաստահօրէն դեռ երկար ժամանակ մեզի պիտի ընկերանայ:

Երկրորդը՝ փարիզեան արմատն է, 30ական ու 40ական թուականներու Փարիզը եւ որուն գլխաւոր ներկայացուցիչները Ն· Սարաֆեան, Բ· Թօփալեան, Ահարոն Տատուրեան, Շ· Նարդունի եւ Ցարուհի Կոստանդեանը հանդիսացան: Բացառիկ ներշնչումով օժտուած սերունդ եւ աւանդութիւն՝ որ սակայն, փառքի կարճ եւ չառայլուն կեանքէ մը ետք պատերազմի իրարանցումին մէջ կորսուեցաւ: Բարեբախտաբար, Փարիզը յաջողեցաւ Սփիւռքին կտակել անխոնարհելի ժառանգ մը՝ որ լեզուին զգայարանքն է եւ դրական ընտրանիի յղացքը: Ընտրանի՝ այսինքն որակի պիտակուածութիւնը որ այդ բանաստեղծները տարաւ Ֆրանսական քաղաքակրթութեան հանդիսումին, առա–

●▶

Գրեց՝
ՎԱՇԷ ՕՇԱԿԱՆ

ՎԱԶՐԻԿ ԲԱԶԻԼ

ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ՝ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐՋԱՆԱԿՈՎ

Ձայներ, ծիծաղներ,
Իրար նայող պատկերներ:

Նկարիչը կանգնած իր պատկերների մօտ,
Մեզ է նայում՝
Կանգնած իրար մօտ,
Սեկտով զբաղուած:

– Ատում եմ գեղեցկութիւնը·
Ուզում եմ չմանրացնել, այլ
ապրեցնել, զրգռել մեզ,
Ձեզ՝
Սեկտ խմողներին:

Հրճուանք, էրէիջ, կայքիւճ·

Երգչուհին,
Բարձրահասյն, ծայրագերծ ձայնալարերով
Նայում է մեր աչքերին,
Բայց չի կռահում մեր լեզուն,
մեր բառերը:

Այդուհանդերձ յոյսով է,
Որ նկարները ծախուելն եւ իմբը ազատուի
Սեկտի բուրումից:

Միւնիխ, 1990, Հոկ· 16

◆

Փորձում եմ նմանուել պատկերիս:

Ասարտում եմ շնչելու փորձը,
Դառնանալու խաղը,
Յիշելու մտամարզութիւնը,
Եւ անցնում եմ շէնքի նրբանցքներից,
ուր
իրար նման ադնատուած դէմքեր
նայում են
իմ եւ կանգնածս վայրի
անփառունակ պատկերին:

Միւնիխ, 1990, Հոկ· 16

●▶

Չին անգամ ըլլալով, բուն իսկ Փրանսայի հողին վրայ: Պ. Դուբեանէն մինչեւ Վ. Թէքէեան, մաեմոուեան ղպացումը, ակրն ու կինը բացակայութիւններ եղած էին մեր քերթողութեան մէջ: Նոյնը կրնայ ըսել հողի ու հայրենիքի ապրումներու մասին որոնց կը հակադրուէր Նարդունիի հոգեկան հայրենիքի յղացքը:

Երբորդ արմատը զոր Սփիւռքը կը ժառանգէ անցեալէն՝ Պոլսոյ արմատն է: 1950ական թուականները պիտի փայլին Պոլսոյ բանաստեղծութեան պատմութեան մէջ իբրեւ չրջան՝ երբ յանդուգն ու ինքնատիպ ղրողներ, բանաստեղծներ յաջղեցան ղրական լեզուն վերանորոգել՝ ժողովրդականացնելով եւ տափակ առօրեային խառնելով զայն: Մեր աւանդական, նուիրագործուած քնարերգութիւնը յանկարծ կը մերկանար իր չափն ու զարդարանքէն, կը դառնար ժողովուրդին ու անոր հետ միասին կը խընդար...: Սակայն սրամիտ այս քերթողութեան յաղթանակին ընթացքին՝ արուեստի բարձրագոյն չափանիշն էր որ կը նահատակուէր: Պոլսահայ բանաստեղծները, իրենք, կը խորհին թէ կ'արժէր այդ զոհաբերումը ընել՝ յանուն լեզուի, արտայայտութեան ազատութեան: Ամէն պարադայի մէջ, Փարիզի տղոց օրերէն ի վեր՝ առաջին յաջող ապստամբութիւնն էր մեր բանաստեղծութեան մէջ եւ որու հիւանդին մէջ դժուար չէ տեսնել սփիւռքեան միւս գաղութներու բանաստեղծութեան հանդէպ անոսլիզմի ու մեղմ հեղնանքի երանգ մը...:

Եւ վերջապէս՝ կարելի է յիշատակել թէհրանեան արմատ մը որ, Պոլսոյ եբանդին նման, 50ական թուականներուն ծագկեցաւ, հակա-իշխանութիւն թեքում մը: Այսպէս, նոր էջականները զրաւեցին կարճ ժամանակի մը համար, առանց սակայն որեւէ կարասի կամ արբադան սկզբունք տապալելու կամ մնայուն խախտում յառաջացնելու: Ասով հանդերձ, չարժումը, նոյնիսկ վիժած՝ պատմութեան անցած է:

Այս արագ ուրուագիծը պէտք է սակայն կեդրոնանայ մարդոց վրայ որոնց ընդհանուր թիւը 25-ը չանցնիր: Արագ այս ակնարկին մէջ՝ ամէն բան ուրուագծային կրնայ մնալ միայն: Մարդիկն ալ՝ որոնք երեք զլխաւոր խումբերու կը բաժնուին —յապաղած կամ վերակազմեալ քնարերգակները նախ, ապա նէօ-արդիականները՝ եւ արդիականները:

Մեր բանաստեղծներուն կէսէն աւելին յապաղած քնարերգակներու բաժանումին մէջ կը գտնուի —յապաղած բառը կը գործածուի միայն մեր օրերու յառաջացած զրականութեանց բաղդատմամբ, մինչդեռ անոնք չատ բնական չափանիշներն են մեր հայ զրական աւանդութեան մէջ: Խումբին զլխաւորները —Զուլալ Գազանճեան, Ժապ Ճակոբեան, Զարեհ Մելքոնեան, Վարանդ, Դեւրիբենց իրենց զրական խէմային հետ կատարելապէս հաչտ ու հարազատ բանաստեղծներ են, զգացական բարդ աչխարհներու երազատես, կարօտակէզ ու հայրենարաղճ բնակիչներ՝ որոնք ուրիշ քնարերգակներու պէս —Ալիսիա Կիրակոսեան, Վ. Հաճեան, Վ. Գարակէօզեան եւայլն— դոհ չեն զացած Մորհ. Հայաստանի, նախահայրերու եւ լեզուի թակարդներուն:

Բանաստեղծներու երկրորդ խմբակին կը պատկանին Զահրատ, Զ. Խրախունի, Սարգիս Կիրակոսեան, Վեհանոյշ Թէքեան, Հ. Տաճատ Եարմմեան, Հիլտա Գալֆայեան: Զանոնք նէօ-արդիական կը կոչենք թելադրելու համար թէ չնչին ու անտարակելի բան մը կը պակսի անոնց քերթողութենէն՝ որպէսզի լիովին արդիական ըլլային: Մարդիկ են որոնք չկրցան պահել փարիզեան սերունդի յաղթանակին աւարը սակայն կը մնան սփիւռքեան հարազատ մտայնութեան ամէնէն վաւերական ներկայացուցիչները: Իրենց համար բանաստեղծութիւնը, լայն չափով մը, կը զուգադիպի իր արդիական էն տարածուն սահմանումին: Այսինքն՝ ան բողոքի, պայքարի եւ ազատագրումի զէնք է, տեսակ մը քերդ՝ ուրկէ մարդ դեռ կրնայ պաչտպանել ինքզինքը տիեզերական անհեթեթութենէն, աստուածային միջամտութիւններէն եւ ընկերային սեղմումներէն:

Երբ կու գանք երրորդ խմբակին՝ մէկ անուն կը գտնենք հոն —Գրիգոր Պըլտեան, որ կը մտածէ ու կ'արտայայտուի Արեւմուտքի արուեստի հետաքրքրութիւններու եւ զեղապիտական հարցադրումներու քառուղիին իսկ: Սպառազէն խոր հմտութեամբ եւ իմացական տարողութեամբ, անոր քերթողութիւնը գինք կ'անջատէ սփիւռքեան կացութենէն եւ աւանդութենէն այն առումեան՝ որ անոր երկը կը տեսլուի ծնունդ տալ իր ուրոյն աւանդութեան եւ դատապարտել ինքզինքը անփոխանցելի, անտարազելի ճշմարտութեանց վայելումին եւ պատիժին:

Կը մնայ վերջին բարակրաֆ մը որ կը դեռեղուի, իր իսկ սահմանումին բերումով՝ դասաւորումներու լուսանցքին մէջ: Եւ այդ տարականոն ծայրայեղներու բջիջ մըն է, Պէյրութ – Լոս Անճըլըս – Այնճար առանցքին վրայ: Երեք-չորս երիտասարդներէ բաղկացած խմբակն է որ Նոր Գրականութիւն անունով եկաւ ահաբեկել սփիւռքեան աւանդապահ ու պահպանողական միջավայրը: Մհեր, Հրաղդան, Մ. Տէր-Ղուկասեան եւ ուրիչ անուններու տակ ապրող երիտասարդները սփիւռքեան նոր, արմատականօրէն ծայրայեղ ինքնութեան մը կերտումին կը յաւակնին լրջուած ըլլալ: Անշուշտ նոր ոչինչ կարելի է ստեղծել՝ եթէ հինը հիմնայատակ չէ քանդուած: Այս տղոց պարագային՝ այդ հինը մեր ազգային բարոյական, քաղաքական ու զեղարուեստական կառոյցներն են:

Իսկ ի՞նչ կայ բանաստեղծներէն դուրս: Կայ նախ տարեկան հինգէն վեց հատոր զեղարուեստական զրականութիւնը որ կը հրատարակուի Սփիւռքի տարածքին: Մեծ բան մը չէ: Մանաւանդ այն յօդուածներու բազմութիւններուն աչքին՝ որոնց կեանքը կծկուած է աչխարհի ժխտական մէկ ըմբռնումին չուրջ, մարդիկ որոնք օրն ի բուն կը զանգատին թէ կը կորսուի լեզուն, չկայ զիրք գնող, չկայ զիրք կարդացող, չկայ հող մեր ոտքին տակ, զրամ չկայ ազգին գործերուն համար, հարուստները չեն օգներ արուեստագէտներուն, կ'այլասերի ազգը եւայլն, եւայլն: Ըստ մեզի, պարտուած ու ժամանակավրէպ մարդոց կեցուածք է այս: Մեզի համար, արժէք է միայն այն՝ որ դոյ է, որմէ ապագան պիտի սկսի, այն որ կեանք կը պարունակէ: Բոլոր անոնք որոնք կեանքը լիովին ապրելու կիրքը ունին, որոնք համ կ'առնեն ապրելու արարքէն, որոնք չեն ողբար բացակայ բաներու վրայ, չեն հաչուեր պակսող ընթերցողները, պակսող պիւտճէն, պակսող գոհողութեան ոգին կամ սէրը կամ հողը, ապահովութիւնը, եւ թիւը: Մեզի կը թուի, ընդհակառակն, թէ ամէն յոյս եւ ակնկալութիւն արժանելի է որովհետեւ Սփիւռքը տակաւ պիտի հանդարտի, կազմակերպուի, նոր երիտասարդութիւն մը պիտի դայ եւ ներկայ ահաւոր խառնարանէն նոր, թարմ տաղանդներ պիտի դան: Կայ նաեւ հայ ժողովուրդը որ այս դժուար օրերէն եւս պիտի վերագտնէ իր կենսունակութիւնը՝ որովհետեւ այդ վերակենդանութիւնը պատմութեան օրէնքին մէջը եղած է անցեալին եւ չի կրնար բացակայ ըլլալ ներկային: Եւ առաջին հերթին՝ պիտի դայ նոր լեզու մը, աւելի ազատ, ճկուն, կեանքին ցեխին ու ոսկիին խառնուած, փրկուած, կենդանացած, անկախացած:

Եւ վերջապէս, Սփիւռքի հայ գրագէտներու չարքերուն կը պատկանին Ֆրանսայի ու անգլիադիր հայ բանաստեղծները որոնց վաստակը կը պատկանի, ըստ մեզի, հայ զրականութեան: Միացեալ – Նահանգներու մէջ, տասնեակ մը բանաստեղծներ կան այսօր որոնց զործը զնահատութեան արժանացած է, երկրին մարտուորականութեան կողմէ —Տէյվիտ Մերեան, Հերբըրտ Պոնա, Տիանա Տէր-Յովհաննէսեան, Լորն Շիրինեան, Փիթըր Պալաքեան, Մայքըլ Ագիլեան, Հայկ Մասունեան, Մէրի Փրիրիքս, Ձէյմզ Պալոյեան, Նուարդ Պալճեան-Կարա եւայլն: Այս մարդիկը բոլորն ալ ազատագրուած են օտարութեան բարդոյթներէն որ կը տանջեն մեզ Հայերս, բայց միւս կողմէ երկու հակադիր մշակոյթներու արանքը ինկած են, չունին որեւէ արմատ եւ անոնց մեծ մասին հայկական կամ ազգային պատկանելիութեան դիտակցութիւնը իրենց մեծ-մօր կամ հօր անձէն անդին

LA FONDATION
NOURHAN FRINGHIAN

présente

«COULEURS ARMENIENNES»

Hommage à Gloria Anaid FRINGHIAN

par

Edouard EXERJEAN

J'ai trop peu connu Gloria Anaïd Fringhian pour avoir pu apprécié, de son vivant, le créateur qu'elle était. Sous l'apparente aisance de la femme brillante, se cachait une âme à la recherche de sa foi, celle que dicte seul l'attachement à des valeurs secrètes en dialogue permanent avec elle-même. Et c'est dans la peinture qu'elle s'est livrée, à la fois forte et impulsive.

L'Exposition «Couleurs Arméniennes», présentée par la Fondation Nourhan Fringhian, rend officiellement hommage à tous les talents de Gloria Anaïd Fringhian. Pourquoi ce pluriel ? Parce qu'il témoigne de la diversité de son inspiration.

Les évocation parisiennes comme «Le Pont Neuf», «Notre-Dame-de-Paris», «Croisée Parisienne» perpétuent une tradition picturale qui a définitivement imposé un style français allant de Monet à Matisse en passant par Dufy et Marie Laurencin.

De ses voyages lointains, Gloria Anaïd Fringhian a fixé des impressions dans «Malaisie» particulièrement évocateur ou «Bain aux Indes», tandis qu'en deux tableaux douloureux, «Le Christ du Jugement» et «La Sainte Face», elle a immuablement imprimé au visage du Christ toute la souffrance et la solitude de l'homme face à son destin, expression humaine d'un mysticisme qui rend le sacré si proche.

Dans des tableaux isolés —«Le Bananier Noir», «Bal à Versailles», «Femme Fleurs», «Rêverie», «L'Arbre à Cœurs»,—, on saisit des instants forts d'émotion et d'inspiration poétique. La simple observation se traduit à travers des formes, enchevêtrements de coloris, mouvements du dessin faisant épouser aux corps toute leur flexibilité, dont l'ensemble s'impose avec une puissance authentique.

La peinture de Gloria Anaïd Fringhian se veut avant tout celle de l'instinct. Elle ne se réclame d'aucune école, mais à partir de ses prédilections, elle affirme son esthétique : souplesse de la forme, luminosité des couleurs, avec une utilisation raffinée des pastels, maniant avec autant de bonheur les ors et les vifs, peinture à la fois concrète parce qu'elle s'adresse à la sensibilité et poétique parce qu'elle réinvente le réel pour lui donner la dimension du rêve.

On ne saurait assez remercier la Fondation Nourhan Fringhian de son excellente initiative d'avoir adjoint à l'hommage à Gloria Anaïd Fringhian quelques œuvres d'Isabelle Manoukian et de Manouk, — dont l'imposant «Génocide»—, saluant ainsi le talent de deux artistes arméniens dont on aimerait connaître davantage la production.

Salle Nourhan Fringhian
Eglise Apostolique Arménienne
15, Rue Jean Goujon
75008 Paris
jusqu'au 31 mars.

չանցնիր: Ասկէ զատ, Միացեալ-Նահանգներն է ուր կը հրատարակուի ՐԷՓՔ (Լատտ) անուն տարեգիրքը որ հայ բանաստեղծութեան եւ բանաստեղծական քննադատութեան նուիրուած օտարլեզու միակ պարբերականն է:

Ո՞ւր կը դիմէ այս կացութիւնը: Դատելով մեր ժողովուրդի անցեալի փորձառութենէն՝ մեզի կը թուի թէ մինչեւ դարավերջ հայ բանաստեղծութիւնը պիտի դանէ իր կենսունակութիւնը չնորհիւ մեր ժողովուրդի ներքին կենսունակութեան, ամերիկեան միջավայրի, ֆրանսական մշակութային ուժին ազդեցութեան ու մանաւանդ՝ աչխարհասփիւռ համայնքներու տեղաչարժներուն եւ իրար խառնուելուն: Իր երեք չորս ճիւղերով, Սփիւռքի բանաստեղծութիւնը նոր լեզու մը կը փնտրէ, նոր ազատութիւն, նոր աւանդութիւն մը եւ նաեւ նոր սահմանում մը: Չենք կարծեր որ այս տագնապի լուծումին մէջ Հայաստանի մտաւորականութիւնը կամ կառավարութիւնը իւ վիճակի պիտի ըլլան մեզ օգնելու: Գրական զգայարանքներու եւ աւանդութիւններու տարբերութիւնները բաւական մեծ են երկու հատուածներու միջեւ, եւ կը կարօտին թէ ժամանակի եւ թէ ալ վիտակից լուրջ ճիգի՝ որպէսզի հաւակցողութիւնը հաստատուի եւ զործակցութիւնը կարելի դառնայ: Բարեբախտաբար երիտասարդ, առողջ ուժեր եւ փորձառու մարդիկ չեն պակսիր: Կը մնայ որ խաղաղի հայ աչխարհը, իր երկու թեւերով, եւ Սփիւռքի մէջ մշակութային թարմ ենթակառոյց մը եւ մանր մտաւորականութիւն մը երեւան գան, ազին ու իրենց պաչտօնին անգնին՝ որ հայ բանաստեղծական միտքը նորէն բացուի աչխարհին: Ամէն յոյս արտօնելի է:

Փետրուար 15, 1991
Փարիզ

Վ. Օ.

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՁԱՅՆԸ

ՌՈՒԲԷՆ ՀԱԽՎԵՐՏԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Գրեց՝ ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

– 1 –

Ասկէ քանի մը տարի առաջ, Փարիզի մէջ, լոյս կը տեսնէր Ռուբէն Հախվերտեանի առաջին ձայնապնակը, «Երդեր Սիրոյ եւ Ցոյսի» վերնագրով։ Այսօր՝ նոյն Ռուբէն Հախվերտեանը հրապարակ կ'ի-ջնէ ձայներիզով մը, նոյնպէս Ֆրանսայի մէջ պատրաստուած, EquiLibre մարդասիրական կազմակերպութեան ջանքերով։ Ձայներիզը կը պարունակէ 16 երգ, որոնցմէ երեք հատը ձայնապնակին վրայ տպուած երգերու նոր տարբերակներն են։ Մնացեալը անտիպ է(*)։

Անտիպ, բայց ո՛չ թէ անծանօթ։ 1987-ին՝ Փարիզի մէջ քանի մը համերգ տուած էր Ռուբէնը։ Կատարեալ յայտնութիւն մըն էր շատ մը ունկնդիրներու համար, որոնք սակայն առիթ ի վեր՝ սիրահարած մնացին արուեստագէտին եւ իր արուեստին։ Հայաստանի մէջ՝ իր երգերը կը չրջին տունէ տուն, բերնէ բերան։ Տարիներով, հոն, Ռուբէնը երգած է իր ընկերներու չրջանակին համար, բարեկամական հաւաքոյթներու առթիւ, ու այդ ձեւով հետզհետէ՝ իր հռչակը մեծցած է, հասած է մինչեւ Սփիւռք։ Անուն չինելու արդիական միջոցները, արդիւնաւէտ խողովակներ էին Ռուբէնին համար։ Բայց ձայնապնակ մը չէր ուզեր ժապաւէններ սկսած են չրջիլ, եւ ըսեմէն Սան Ֆրանսիսքօ համբորդել, ու Սան Ֆրանսիսքոյէն Փարիզ։ Այս է որ հինները կը կոչէին «համբաւ», այդ ժողովրդական տարաձայնութիւնը, որուն չրջհիւանդն մը կը սկսէր չրջիլ երկրին չորս ծագը, ծանօթ դառնալ ամէն մէկ քաղաքացիի, տարափոխուիլ աւանէ աւան, հպարտանք առթել ծանօթին ու անծանօթին։ Իր մասին գրուած յօդուածի մը մէջ, Ց. Ցարութիւնեան կ'ըսէ (յիչելով այն չրջանը, երբ Ռուբէն տակաւին բեմադրի պաշտօն կը վարէր երեւանեան հեռատեսիլէն, «Միւզիքըլ» թատրոնի առաջին նոյչները տալով Հայաստանի մէջ, ու երգերու յատուկ չարքեր յօրինելով այդ բեմադրութիւններուն համար)։ «Տարիներ անց յիչւում է նրա առաջին ինքնուրոյն բեմադրութիւնը՝ "Սատանայի ջրաղացը" ներկայացումը։ Զէն մոռացւում նաեւ այդ ներկայացման ընթացքում հնչած երգերը»։ Չի մոռցուիր նաեւ որ Ռուբէն Հախվերտեան սուզ պիտի վճարէր այդ առաջին չրջանի յաջողութիւնները, քանի որ տակէ եռքը տարիներով՝ persona non grata պիտի դառնար իբրեւ բեմադիր եւ իբրեւ երգիչ Հայաստանի մէջ։

Ռուբէն «ինքնագործ» երգասաց մըն է, ինչ որ Ֆրանսայի մէջ կը կոչեն «auteur compositeur»։ Կ'երգէ իր գրած երգերը միայն, իր երկրին լեզուով։ Եթէ ուզենք անպայման Ֆրանսախօս երգիչի մը մօտեցնել, կարելի է անշուշտ խորհիլ Ժաք Պրէլի մասին։ Բայց իր երգելու ձեւը, իր վայելած համբաւը, իր քաղաքական ու մանաւանդ մարդկային յանձնառութիւնը աւելի կը յիչեցնեն ռուս երգիչներ՝ Վիսոցկին ու Օկուջավան կամ դերման՝ Վոլֆ Պիրմանը։ Անոնց պէս՝ անպաչտօն ու անթաղձալի երգիչն է, որ կ'ըսէ ի մէջի այլոց՝ իր անձին ու իր երկրին ճակատագիրը, ու այդ ձեւով՝ կ'ըսէ նաեւ բոլորին ճշմարտութիւնը։ Կ'ըսէ այն ճշմարտութիւնը, զոր ինքը միայն «իրաւունք»ն ու համարձակութիւնը ունի բանաձեւելու։ Ծանօթ երեւոյթ է բոլոր քաղաքակրթութիւններուն մէջ՝ թագաւորի խենթին կամ թագաւորի հոպիտին դերը։ Հոպիտը միակ անձն է թագաւորի չրջանակին մէջ որ իրաւունք կը ստանայ իր մտքէն անցածը ըսելու, անախորժ ճշմարտութիւնները բացայայտելու։ Ուրիչ ոեւէ մէկը եթէ այդ ընէր՝ անմիջապէս կախաղան կը հանուէր։ Իր հոպիտ խենթին հետ թագաւորը սոխպուած է հանդուրժող ըլալու, որովհետեւ ա՛յդ կը պահանջէ աւանդութիւնը։

Կացութեան ամբողջ տարակարծիքը, փարատողը, այն է որ արդիական իշխանակարգերը չեն նախատեսած բնականաբար՝ այդպիսի դեր մը։ «Թագաւոր»ի կողքին կանգնած ծաղրածուն մեր օրերուն՝ շատ աւելի վտանգաւոր դիրքի մէջ է հետեւաբար։ Պայմանականութիւնները կը խախտէ, առանց վստահ ըլլալու երբեք որ յաջորդ պահուն՝ իր կեանքը վտանգի պիտի չենթարկէ։ Արեւմտեան իշխանակարգերը չէզոքացուցած են թագաւորական ծաղրածուին այս պաշտօնը, որ իւրացուած ու ներքանձնականացած է քաղաքական հաստատութիւններուն կողմէ։ Մըն որ նոյնիսկ հանրապետական ու ժողովրդավար Ֆրանսային մէջ՝ Գոլիւչի պէս անձ մը տահն մը՝ թագաւորական ծաղրածուի իր դերը կը խաղար։ Աբեւելեան կողմն աշխարհի, հոն ուր իշխանակարգը իր հակակչռին տակ կը պահէր դեռ երէկ՝ կեանքի բոլոր մարզերը (իշխանակարգի ամբողջատիրական պայմանաձեւին համաձայն), քանի մը ինքնատեղծ երգասացներ յանձն առին ճշմարտախօս հոպիտի դերը, իրենց աղատ խօսքը հնչեցուցին, ճեղքելով լռութեան թանձր պատուարներն ու պատնէշները։ Իրենց ունկնդիրները հմայուեցան, որովհետեւ վերջապէս՝ խօսքը կ'արձակուէր իր փականքներէն։

Ինչո՞ւ ինքնագործ երգասացները։ Որովհետեւ անոնք վարպետներն են անմիջականօրէն հաղորդուած խօսքին։ Որովհետեւ կ'ուզղուին բոլորին։ Որովհետեւ կը չօշափեն անձնական ու հաւաքական կեանքի բոլոր երեւոյթները, առանց կաշկանդումի։ Ու վերջապէս՝ որովհետեւ խօսքի արձակումը, ամբողջատիրական իշխանակարգի տուեալ պայմանաձեւին տակ, կ'անցնի պարտադրաբար արուեստէն, արուեստագէտի բերնէն։

Երգասացը այդ իմաստով՝ կը վերադառնայ արուեստի սկզբնական պայմաններուն, արուեստի ծագումին։ Ինչ որ կը նչանակէ նաեւ թէ կը մարմնաւորէ արուեստի անհրաժեչտութիւնը։

Ծանրակչիռ խօսքեր են սոսկ, գիտեմ։ Կը զանգեն ձայներիզի մը հրատարակութեան պարագաները։ Նոյնքան ծանրակչիռ է սակայն թագաւորական ծաղրածուին կոչումը ամբողջատիրական պայմաններուն մէջ։ Ո՛չ մէկ վարչաձեւ մարդկային նուաստացումը այդ համեմատութիւններուն չէր հասցուցած։ Հոս է որ կ'երեւի հետեւաբար սկզբնական երգասացին պաշտօնը իր ամբողջ մերկութեամբ։ Ու սկզբնական երգասացը անուշ հոպիտ մը պիտի ըլլար, որպէսզի ժողովուրդը զուարճացնէր, զայն քաչէր իր կողմը, խօսելու եւ ըլլալու ազատութիւնը ձեռք ձգէր (1)։ Ինչ որ ի զօրու է նոյնիսկ այսօր, երբ «թագաւոր»ը վերադառնայ է։ Բանաւոր արուեստը կը ծագի ու կը վերադառնայ իր ծագումին իբրեւ վիճարկում իշխանակարգերուն դէմ։

Ինքնագործ երգիչը բանաստեղծութենէն աւելի սկզբնական վիճակ մը կը ներկայացնէ ուրեմն, ազատ խօսքին ծնունդը «ամբոխ»ին առջեւ, արուեստի ուժով ու հոպիտութեան պաչտպանութեամբ։

– 2 –

Այսպէս՝ Ռուբէնին երգերէն մէկը հարց կու տայ, թէ «ինչո՞ւ են պոէտներն ու չներն ընկերներ», կը պատմէ ընկերական չան ու դիչերային պոէտին հանդիպումը Ջրափոսի անդունդին, ուր ոմանք կը թքնեն, եւ ուրիշներ կը փնտռեն երկնքի լոյսը։ Ինչո՞ւ են ընկերներ։ Որովհետեւ ընկերական չունին պէս, որուն հայրը «ցեղական» էր, իսկ մայրը «անյայտ ցեղի մի չուն», պոէտները «դիչերը սիրում են լուսնոտ երգեր»։ Կան հոս, յստակ է, մինչնադարեան Ֆրանսայի բանաստեղծին՝ Վիյլոնին հետքերը, մթնոլորտի ու կեցուածքի նմանութիւնը։ Դիչերային էակ, «կեղծ ու բարեպաչտ» մարդկանց երդնդուկել թշնամի, եղբայր՝ բոլոր թափառաշրջիկներուն, հարբեցող, քաւելիք մեղքերուն բեռան տակ կքող, փողոցային աղջկան համար երգող, դողային չրջանակներուն ընտանի, «հարբած չրջմոլիկ» որ «իր հոգին անկօչիկ Լաթի պէս քո առջեւ չպրտեց»։ այս բոլոր մակդիրները պիտի վայելէին նոյնքան Ռուբէնին որքան՝ Վիյլոնին, ինչպէս որ կը ներկայանան անոնք իրենց երգերուն ու բանաստեղծութիւններուն մէջ։ Բարեպաչտներու ճամբէն պիտի չանցնին անոնք, «եւ եթէ մեզ աստուած թեւեր չի ընծայել, նաեւ չի պարտադրել Առնէտի պէս ապրիլ»։ Կեղտոտ ջրափոսին ու երկնքի լոյսին այս միաձուլումն է որ կը յատկանչէ մէկն ու միւսը։

Զանազան տեսակի երգեր ունի Ռուբէն Հախվերտեան։ Ունի լիրիկական, ինքնակենսագրական, անիչխանական, ժողովրդական, ու նաեւ մանկական կտորներ։ Թեմաներու տեսակէտէն՝ ներկայ են գրեթէ միչտ քաղաքը («Յուցափեզկում հաւեր կան անդուլիս», «փողոցով քայլող մարդկանց դէմքերից...»), կարօտն ու ճանճրոյթը («ճանճրոյթը կպչում ու պոկ չի գալիս»), արբեցողութիւնը («ես անցեալս ջնջել փորձեցի եւ իմ կեանքը դինուն տուեցի»), ու մահը, կիներու վաղանցիկ սէրը, իրական կեանքի դաժանութիւնը –Լաւագոյն տղերքն հեռանում են / Օտար ափերում բախտ որոնում / Սիրելի կանայք թողնում գնում են / Ուրիչների մէջ են մեզ փնտռում։

Ռուբէնին երգերը չէին կրնար իր երկրի իրականութենէն հեռու մնալ, չէին կրնար մեծ հայրերուն մահերը եւ մեծ մայրերուն մորմոքը չյիչել, երբ ամբողջ մանկութիւններ հոն՝ այդ ցաւով օրօրուեցան։ Ինչպէս Վիսոցկիի կամ Պիրմանի պարագային՝ իր երգերուն մէջ կան հետեւաբար արմատական ըմբոստութիւն մը, կորած կեանքներու վիչտը, խորհրդային իրականութեան տեսլութիւնը, մարդակործան սուտին դէմ բնական ծառացումը։ Բայց այդ ըմբոստութիւնը, այդ ծառացումը հազուադէպօրէն միայն կ'առնեն զուտ քաղաքական երանգ։ Կան անչուշտ այդ ճամբով՝ չատ ուժով երգեր, որոնք իր չուրջիններուն սիրտերը կը սփոփէին, ու թչնամիներուն կը պատճառէին կրճտուք ատամանց։ Ահա՛ «Շները»՝ «Ես գիտեմ թէ ովքեր են տէրերը / Ում ձեռքից են ուտում էս շները...», ահա՛ «Եղը»՝ «Մոռացիր դու նրանց քարողները բոլոր / Քարոզները նրանց կչտացրել են, իսկ քեզ բթացրել / Մոռացիր դու նրանց բոլոր աղօթքները / Հաւատա՛ ինքդ քեզ...», կամ «Գազանանոցը»՝ «Որքան չերգուած երգեր կան փակ վանդակներում...»։

Խորքին մէջ՝ Ռուբէնին ըմբոստութիւնը մարդկային ըմբոստութիւն մըն է, եւ ո՛չ թէ զուտ քաղաքական։ Մարդկային ըմբոստութիւն բոլոր կարգերուն դէմ, հրահանգներուն դէմ, քծնելու սոխակոծութեան դէմ, ամէն տեսակի սահմանափակումի դէմ։ Անիչխանական ոգիով գերուած այս երգերը Ռուբէնին ամէնէն գեղեցիկ կտորներն են։ Հոն է որ կ'արտայայտուի իր առողջ յոռետեսութիւնը, պատրանքներու թօթափումը, կապանքներու եւ փականքներու մերժումը, հոն նաեւ՝ պայմանականութիւնները խախտող ծաղրածուին ընտրութիւնը – («Ո՞ւ ճամբան այնքան պարզ / Ու այնքան արեւոտ / Իմ ճամբան ծուռումուռ / Ու մի քիչ անձրեւոտ...»), ու անիչխանական ոգիին հետ անմիջականօրէն կապուած՝ կեանքի յուսահատ սէրը («Ես այս աչխարհի խենթ սիրահարն եմ / Ունեմ ընկերներ ինձնից խելառ...»)։

Ռուբէնին երաժչտութիւնը կրնայ երբեմն բարձր հնչել, ինքն իր վրայ խնդալ, կրկէսային նրբերանգներով յատկանչել։ Գլուխ գործոց մըն է այդ ուղղութեամբ «Ինձ մի՛ փնտռիր, ոստիկան» երգը, որուն մէջ կայ այս բոլորը՝ քմծիծաղը, բողոքը, եւ փողահարումը։ Կրնայ նաեւ ողբերգական երանգ ստանալ, ինչպէս «Երբ ես կը մեռնեմ չիրիմիս վրայ...» երգին մէջ։ Բայց ողբերգական երանգին կու գայ միչտ խառնուիլ մեղմ կատակը, որ աչքով կ'ընէ ունկնդիրին ինչպէս այս վերջին երգին մէջ («Աղջիկները թող արցունք չթափեն / Հորիզոնական դիրքով երբ տեսնեն / Չէ որ դիրքը այդ յարմար է նրանց / Նրանց յուչերում ես կ'ապրեմ պառկած...»)։ Եւ վերջապէս կան ամէնէն մտերիմ պահերը, որոնք մարդս կը հաչտեցնեն կեանքի դառնութեան հետ (հասկընալի՞ է որ հոպիտ երգասացին համար, դատարկ արտայայտութիւն մը չէ՛ «կեանքի դառնութիւնը»)։ Անոնք կ'երեւին այն քանի մը սքանչելի կտորներուն մէջ, ուր Ռուբէնը կը խօսի մանկութեան «փոքրիկ իչխան»ին մասին, կը խօսի ամենապարզ ձեւով երախայի մը հետ դրեթէ կենդանական ու այնքան խորովի՛չ կապին մասին։

Զարմանալի՞ է ուրեմն, որ Ռուբէն երգէ նաեւ մանկական երգեր, այդ ժանրին ամենադեղեցիկները որ լսած ըլլամ երբեք, որովհետեւ անոնք կը բուբէն միաժամանակ դորովանք ու արուեստ (այո՛, ինքն նաեւ՝ յարգանք պզտիկին հանդէպ)։ Քանի մը հատը կան այս ձայներիզին վրայ։ Պէտք է յուսալ սակայն, որ օր մը՝ Ռուբէն մէկ ձայնապնակով հաւաքէ պզտիկներուն համար յօրինած իր բոլոր երգերը։

Երկար տարի՝ Ռուբէն արգիլուած երգիչ մըն էր իր երկրին մէջ։ Նուրբ եւ անզուսպ ձեւով։ Անոնք կը վերաբերի ինչպէս ըսի՝ իր ռէժիսէօրի «ասպարէզ»ին, ուր երկար տարիներ՝ իրաւունք չունէր երեւան գալու հեռատեսիլային ներկայացումով։ Նուրբը կը վերաբերի ուղղակի իր բո՛ւն ասպարէզին՝ երգասացի հանդամանքին։ Ց. Ցարութիւնեան Ռուբէնի մասին գրած իր յօդուածին մէջ՝ կ'ըսէ թէ «առ այսօր չի օրինականացուած ինքնագործ երգասացներու լիարժէք գոյութեան իրաւունքը։ Առ այսօր այդ չնորհալի երգասացները մի տեսակ կիսաընդյատակեայ համքարութեան (2) անդամների դերում են»։ Կարելի է երեւակայել անչուշտ, թէ ի՛նչ կը նչանակէ Խորհրդային Միութեան մէջ օրինականացման բացակայութիւնը։ Հաւասար է՝ չգոյութեան։ Ցօդուածագիրը այդ վիճակը կը վերագրէ ինքնագործ երգասացութեան ժանրին նկատմամբ պաչտօնական ճանաչումի բացակայութեան։ Ճիշդ է, բայց անբաւարար։ Պէտք է աւելցնել երկու բան։ Ռուբէնը առաջինն էր հաւանաբար Հայաստանի մէջ, որ իր անկախ երգասացի արուեստին ուզեց տալ ասպարէզի հանդամանք։ Զինքը պէտք է նկատել հետեւաբար իբր իր «համքարութեան» հիմնադիրը։ Ասկէ անդին սակայն՝ հասարակաց ճաշակի կամ պաչտօնական ճանաչումի հարց չէ՛, միայն։ Ռուբէնի արուեստին ու նկարագրին էութիւնն է՝ ազատութեան ձգտումը։ Խորհրդային կարդերը պարզ է որ պիտի չընդունէին անկախ արուեստագէտ մը։ Գրողները վտանգաւոր չէին այլեւս այդ ուղղութեամբ։ Բայց դործ ունինք հոս երգիչի մը, այսինքն՝ անմիջական խօսքի վարպետի մը հետ, որ յարաբերութիւն կը ստեղծէ զանգուածին հետ առանց որեւէ միջարկումի ու միջամտութեան։ Երգիչը կրնայ պաչտօնապէս ընդունուիլ եթէ իր ժողովրդականութիւնը ծառայէ զանգուածը բթացնելու, երբե՛ք սակայն երբ ան ծառայէ զանգուածը արթնցնելու։ Հետեւաբար՝ լիարժէք գոյութեան իրաւունքը պարզ ձեւով հակադրուած օրինականացման հարց մը չէ միայն։ Կայ հոս Ռուբէնի բռնած ուղիին էութեան դպչող հարց մը։ Մի՛ մինակը մէջտեղ ելլող անհատ մը, միայն իր ուժերուն ապաստանող արուեստագէտ մը՝ հասկնալի է, թէ պիտի չդտնէր լիարժէք գոյութեան իրաւունք։ Պիտի հանդուրժուէր միայն։ Կամ պիտի արգիլուէր լռեցնել զայն։

Շատերու դատումով՝ Ռուբէնը դարձած էր իր ճնչուած, նուաստացած ազգին խղճմտանքը, խղճմտանքին ձայնը։ Անշուշտ՝ անոնք որոնք այդ ազգը ճնչուած ու նուաստացած չէին տեսներ, այլ միայն յաղթական ուղիներու եւ ճախրանքներու փառապանծ ահռվիրայ՝ չէին կրնար սիրել Ռուբէնի երգերը։ Չէին կրնար մինչեւ իսկ՝ ընդունիլ անոր գոյութիւնը։ Ու փաստօրէն՝ չլսեցին զինքը։ Արգիլող հրովարտակներ չարձակեցին, Ռուբէնը չբանտարկեցին։ Ցարդեցին սրտի ամենայն հանգստութեամբ՝ ամէնէն ահաւոր հրովարտակին հրահանգը, այն մէկը որ անձայն ու անչշուկ՝ լռութեան կը դատապարտէ։ Ռատիօ, հեռատեսիլ, ձայնապնակ, այս բոլորը անհասանելի պերճանքներ էին Ռուբէնին համար։ Եւ սակայն իր ձայնը կը տարածայնուէր։ Մարդիկ գիտէին որ իրենց արժանապատուութիւնը չէր մեռած, քանի որ ճըշմարտախօսութիւնը չէր մեռած, կը հնչէր տակաւին, ո՛չ մէկը պիտի կարենար լռեցնել զայն։

Մեր՝ Սփիւռքի ունկնդիրներուս հա-

●▶

ALEXANDRA VASSILIKIAN :

L'ŒIL DU PAYSAGE OU LE VERTIGE SCOPIQUE

par
Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication
Professeur à l'Université Nouvelle de Lisbonne

Alexandra Vassilikian a quitté depuis plusieurs années sa Roumanie natale pour Lisbonne d'abord, où elle demeure cinq ans, pour Paris, enfin, qui l'adopte en 1985. Un curriculum solide et vigoureux l'accompagne: expositions personnelles depuis 1974 en Roumanie (Bucarest, Brassov), au Portugal (Lisbonne, Coimbra, Porto), au Canada (Victoria), en Belgique (Malmedy), sélection aux biennales internationales de la gravure (Yougoslavie, Norvège, Allemagne, Etats-Unis, Belgique, Portugal) et participation au Salon de la Jeune Peinture au Grand Palais (Paris, de 1986 à 1989). Des prix aussi: grand prix de dessin de la Fondation Calouste Gulbenkian (1983), Prix du Jury à la Biennale internationale de la gravure de Fredrikstad (Norvège, 1984), Grand Prix Rodier de Lyon (1985).

Une toile de l'artiste faisait partie d'un accrochage à la Mairie du Xe arrondissement (jusqu'à la fin du mois de février) et, à partir du 2 avril, le Centre Mathis (Métro Crimée) exposera le portfolio du premier Symposium d'offset d'art (réalisé en Belgique en 1989) comprenant une œuvre d'Alexandra Vassilikian.

Les tableaux d'Alexandra Vassilikian ont toujours relevé de ce qu'il conviendrait d'appeler, pour faire bref et faute de mieux, le «paysage» ou, si l'on veut, ils donnent à voir le comble du «terrain», au sens que Roger de Piles donne à ce mot : «Terrains, en termes de Peinture, est un espace de terre distingué d'un autre, et sur lequel il n'y a ni bois fort élevés ni montagnes fort apparentes. Les terrains contribuent plus que tout autre chose à la dégradation et à l'enfoncement du paysage : parce qu'ils se chassent l'un l'autre, ou par leurs formes, ou par le clair-obscur, ou par la diversité des couleurs, ou enfin par une liaison insensible qui conduit d'un terrain à un autre» (1). Dans ces premiers paysages mystériex, des plans agencés sur le rythme du vertige engendrent un effet de cuirasse, ramenant la vision panoramique d'un engin spatial à celle d'une armure ancienne en gros plan. L'œuvre perturbe ainsi le rapport de l'œil spectateur à l'objet représenté, par une mise en question de la distance aussi bien spatiale que temporelle. Les infinis, l'œil téléscopique, macroscopique ou myope, provoquent un vertige scopique équivalant. Le déplacement dans l'espace s'avère aussi circulation dans le temps; les croûtes de l'écorce terrestre vues d'un point de l'univers, dans un instant d'avenir, sont, simultanément, les plaques metalliques d'une cotte de mailles d'un temps dépassé. D'emblée, l'art de Vassilikian s'annonce comme un art martial. Le tableau ressortit au bouclier, il s'inscrit dans la lignée frappante du Caravage, soit encore, dans la force de frappe de la peinture. Certains travaux laissent entrevoir dans le désert apparent la présence d'une lutte armée. Les couches et les touches se superposent, se joignent, forgent cette armure dont la puissance agonique confère à l'œuvre une teneur belliqueuse.

Le traitement de la lumière enveloppe les œuvres d'une atmosphère lunaire qui renforce la fonction réfléchissante du tableau-bouclier. La lune, surface sombre et réflechissante, n'a pas de lumière propre, elle ne peut que renvoyer celle du soleil disent Léonard et Descartes, après Socrate qui définit sa clarté comme «nouvelle et vieille toujours» (2), comme une lumière mixte et un réceptacle qui, en tant que mixte, doit être, à l'instar de la Khôra du Timée, difficile à cerner (3). Cette essence hybride fait de chaque tableau le meurtrier du tableauu, fait que chaque œuvre devienne un meurtre. Dès lors, ce n'est plus tant l'assassinat qui appartient aux beaux-arts mais bien plutôt l'art qui s'impose comme assassinat. Louis Marin a noté que la destruction de la peinture opérée par le Caravage, dans son autoportrait en Persée, tient à ce qu'il représente la représentation même, à ce qu'il monte, par un jeu de lumière et de réflexions —(le jeu du bouclier-miroir se trouve redoublé par le fait que «la tête de Méduse est le portrait du peintre»)— l'essence de la représentation en tant que fétiche, dénégation du manque transformé en absence : «l'objet absent, c'est celui qui n'est pas là dans la perception mais qui est encore là dans la représentation»(4). Il s'agit donc d'une peinture de l'instant, d'un coup de pinceau qui sourd comme un coup de sabre et qui, pour cela même qu'il saisit le moment de la pétrification, la provoque. En cela, les travaux de Vassilikian s'apparentent à la «terribilità» (5) revendiquée par le maître italien, ils capturent l'«instant de la pétrification, si l'on peut dire, un peu avant que la pétrification ne se produise. Le moment le plus fugitif, l'infinitésimal de temps, de durée est cependant, dans son évanescence même, l'instant le plus durable, le plus permanent» (6).

La problématique de l'instant, de sa saisie, se retrouve dans l'évolution des paysages de Vassilikian. Depuis quelques temps y émerge la trace d'un visage, sa contorsion. Les toiles indiquent une défiguration, signalent l'imminence d'une tempête. Comment peindre l'instant, représenter spatialement ce qui appartient au temps ? Comment peindre le «kairos», ce moment fatal, critique, où survient l'événement, le geste du peintre, sa rencontre avec le support, la matière, la couleur. La capture impossible de l'instant, l'irruption du bouleversement, forcent l'artiste à traquer l'œuvre, à se battre dans un corps à corps, à plonger dans le chaos. Le sang et les ténèbres constituent, en conséquence, la couche de matière primordiale du tableau. Dès lors, c'est peut-être à Empédocle qu'il conviendrait de faire appel, en ce qu'il définissait l'air comme un corps noir, ouvrant ainsi la voie aux Caravage et aux Kircher, aux Goethe aussi, en somme, à tout un courant de pensée et de pratique concédant au noir la faculté d'engendrer la couleur (7).

Sous les tonalités sombres des travaux de Vassilikian, réside l'anatomie de la toile, pointant dans le tableau la présence inexorable de l'écorché. Il arrive à cette couche de rouge primordiale, à ce geste inaugural d'une sublime cruauté, à ce sang du tableau, il lui arrive, donc, de refaire surface. Quelques gouttes, comme l'indice d'un crime, parviennent à rendre au paysage son corps, sa chair, toute cette animalité invisible. Le désert se peuple subrepticement d'atomes qui se meuvent dans une lutte acharnée.

Certaines toiles s'installent dans un calme trompeur, trop planétaire ou lunaire pour être pleinement rassurant. Il suffit d'un regard différent, d'un changement de point de vue ou de luminosité pour se sentir soudain englouti dans un puits, dans une espèce d'abîme labyrinthique. Parfois, le noir se métamorphose en miroir sur lequel un rai de lumière se mute en lame de couteau. La toile se déchire et, simultanément, foudroie l'œil du spectateur. Le paysage, dans sa brutale déchirure, dévoile un œil médusant qu'accentue la croissance tentaculaire de l'œuvre. Les triptyques se succèdent, ils surveillent l'atelier, dévorent les murs. L'œuvre cuirasse s'apparente au bouclier de Persée, le visage jaillit dans le paysage, l'imminence de la tempête convoque le foudroiement du regard spectateur. Ce n'est plus le spectateur qui circule dans l'espace où l'œuvre serait exposée mais bien l'œuvre même qui bouge et renverse ainsi les rôles. Les tableaux procèdent des turbulences rapides des touches et des couches, occasionnant le vertige chez le spectateur qui, pétrifié, se voit désormais assigné à l'immobilité.

---

(1) *DE PILES, Roger:* Cours de peinture par principes, (1708), *Paris, Gallimard*, 1989, *p.* 108.

(2) *PLATON*, Cratyle, (409*b*), Œuvres Complètes, (*trad. Léon Robin*), *Paris, Pléiade, t. I, p.* 646 : «*Cette lumière, elle est sans doute en ce qui concerne la lune toujours "nouvelle" et toujours "vieille", néon et hénon, si toutefois est vraie la thèse des Anaxagoréens; car le soleil, je pense, en accomplissant incessamment autour d'elle sa révolution circulaire, projette incessamment dessus une lumière nouvelle, tandis qu'une vieille existe, celle du mois antérieur*».

(3) *La «khôra» est le lieu, celui des objets et celui de la représentation, et n'est perceptible, dit Platon, «que grâce à une sorte de raisonnement hybride que n'accompagne point la sensation: à peine peut-on y croire. C'est lui certes que nous apercevons comme en un rêve...»*; Timée, 52*b*, *trad. A. Rivaud, Paris, Les Belles Lettres*, 1970.

(4) *MARIN, Louis;* Détruire la peinture, *Paris, Galilée*, 1977, *pp.* 168-174.

(5) *Sur le caractère sombre et dur, la physionomie fauve et insolente, de Caravage, cf. Bellori, cité par André Chastel,* Fables, formes, figures, *t. I, Paris, Flammarion*, 1978, *p.* 184 : «*Caravage avait conscience de cet aspect "noir" de son personnage, et —comme l'indique Bellori— il avait célébré sa propre* terribilatà *en s'accordant un autoportrait dans la tête sanglante et agonisante de* Goliath *(Rome, galerie Borghèse)*».

(6) *MARIN, L.;* Op. cit., *p.* 161.

(7) *BRUSATIN, Manlio;* Histoire des couleurs, *Paris, Flammarion*, 1986, *pp.* 31-32.

●▶

մար, կայ նաեւ ուրիշ պարագայ մը, թերեւս նուազ զգալի Ռուբէնի Հայաստանցի բարեկամներուն համար: Ռուբէնի երդերուն մէջ՝ առաջին անգամ ըլլալով կը լսենք ու կը տեսնենք երկական Հայաստանը, եւ ո՛չ թէ կերազականը, երեւակայականը: Կային «ժիզուլի»ն, «տեղեվիզոր»ը, «հաստատոռ կանայք», «անգլուխ հաւերը», «սովետական բարքերու դէմոժոխք»ը, ամայացած վողոցները, ճմռւսած ճակատագիրները, դիտուքեան թեկնածուն ու բանուորը, դողային լեզուն, դատարկապորտը, «օտար ափեր»ու քաղցողութիւնը, քաղաքի ինչպէս կեանքի «կեզտն ու փոչին»: Մէկը վերջապէս լրականութեան մասին կը խօսէր, մեր լեզուով: Թարմութեան հով մը կը մտցնէր մեր հինցած լեզուին մէջ, կեանքի բնականն զոհհութիւնն ու ծիծաղը կը դնէր հոն:

Երբ Ռուբէնը փարիզ էր, առիթը ունեցայ իր թարգմանը ըլլալու Ֆրանսական ամսաթերթի մը ներկայացուցիչին հետ հարցազրոյցի մը ընթացքին: Հարցումներն ու պատասխանները, սկիզբը հեչ ու սահուն, եկան յանդեցան կնճռոտ հարցի մը: Հիմա որ Արեւելեան Եւրոպայի երկիրները ժողովրդավարութեան ուղին թեւակոխեցին, ի՞նչ դեր վերապահուած է այդ երկիրներու ընդդիմադիր ու ընդդիմախօս արուեստագէտներուն: Ֆրանսացի թղթակիցին կարծիքը այն էր, որ կա՛մ պէտք է քաչուին ասպարէզէն, կա՛մ ալ պէտք է ենթարկուին չուկայի օրէնքներուն: Իսկ եթէ ուզեն չարունակել նոյն դերին մէջ, կառչիլ իրենց դիրքին, կը նշանակէ թէ այդ դիրքը իրենց միակ զրամապլուխն էր:

Ահաւոր արամաբանութիւն: Մասամբ արդարացի, բնականաբար, Լեհերու կամ Չեխերու պարագային: Բայց Հայերո՞ւն: Բայց Ռուբէնի՞ն: Ռուբէնին պատասխանները կը յարմարէին առիթին, կը հակազդէին չարակամութեան: Պիտի փորձեմ այդ պատասխաններուն ուղղութիւնը վերականգնել հոս:

Հայաստանի մէջ չկայ առ այսօր՝ չուկայի դրութիւն: Այդ խմաստով, եւ չատ մը ուրիշ հանդամանքներով՝ ոչի՛նչ փոխուած է տակաւին: Երկիրը կը մնայ խորքին մէջ նոյն լուծին ենթակայ: Առանցաղն անխմաստ է ուրեմն՝ չուկայի դրութեան յարմարելու, անոր մէջ մերուելու հրաւէրը: Այս մէկը կը վերաբերի առարկայական պայմաններուն: Ի՞նչ պէտք է ընէ սակայն երէկուան «ըմբոստ»ը, մարդկային խիղճին ներկայացուցիչը: Պիտի չհաղորդէ՞ իր ժողովրդականութիւնը: Պիտի կերպարանափոխուի՞, պիտի դառնայ պաշտօնական արուեստագէ՞տ: Ռուբէնին հսկայ արժանիքը այն է, որ ինք դոյդն չափով իսկ՝ չէ՛ փոխուած վերջին երկու տարիներուն: Ինչ որ լուսաւոր փաստն է այն իրողութեան, որ անհչխանական ոգին իր մօտ՝ քաղաքական տուեալ իշխանակարգի մը դէմ չէր ուղղուած միայն: Իր բառերով իսկ՝ պիտի մնայ այն ծաղրածուն որ էր առաջ, պաշտօնի դրլուխ չկանչուած երբեք, անյայտացած «թագաւոր»ին հասիտի դերին մէջ, այն դերին մէջ զոր ո՛չ մէկը չէր նախատեսած, չէր ծրագրած ու թաւերագրած: Ռուբէն կը մնայ հաստատ, անյողդողդ, անպիղող իր արուեստագէտի սկզբունքներուն վրայ: Թարգմանեցէ՛ք՝ մարդկայնութեան ու խիղճի սկզբունքներուն վրայ:

Պարկեչտութիւն մը կայ Ռուբէնին մօտ: Պարկեչտութիւնը կը կայանայ իր արուեստին հանդէպ հաւատարմութեան մէջ: Զայն պիտի չփոխարինէր ինք անչուչտ հոեւորական ոճին կամ ազգային ուռուցիկ կոչերուն դէմ: Ռուբէնի խոր ազգայնականութիւնը (ուրիչներ պիտի ըսէին զղուելի դարձած բառով մը՝ հայրենասիրութիւնը) իր լեզուին հանդէպ խղճմտանքին մէջ է որ կը կայանայ: Ինքն է որ տուած է հաւանաբար հայերէն լեզուով երբեւիցէ գրուած գեղեցկագոյն երգերը: Ցաւակ է որ ատոր փոխարէն՝ հոգիի անդորր եւ մարմնի հանգստութիւն պիտի չընորհէին իրեն:

Ինչ անակնկալ, ինչ հրաչալիք էր մեր լեզուով լսել մարդկային խիղճը յուզող ձայն մը: Վերջապէս՝ պայծառ ձայն մը, որ սուտերը կը փարատէր, որ ո՛չ մէկ ձեւով՝ տուրք չէր տուած պաշտօնական յուչապարիկներուն: Որ այդ պատճառով՝ մեզի կը հասնէր աղջամուղջի թանձրութեան ընդմէջէն, անկէ չազդուած բնաւ, առաջին օրուան թարմութեամբ, Ալպեր Քամիւի բառով՝ առաջին օրուան անմեղութեամբ:

Մեր լեզուով այդ սկզբնական անմեղութիւնը հնչեցնելով՝ Ռուբէն իր երկրին կը վերադարձնէր նաեւ անկախ երկրի մը արժանապատուութիւնը:

Մ. Ն.

(*) Զայներիզը ձեռք ձգելու համար, դիմել հետեւեալ հասցէին՝

EquiLibre, 14 bis, Bd de l'Artillerie, BP 7124, 69348 Lyon Cedex.
կամ Սամուէլեան գրատան, Փարիզ:

(1) Ինչպէս ծանօթ է՝ արուեստի ծագումին մասին նոյնատեսակ դրոյթներ (հայր–թագաւորին դէմ ըմբոստութեան մարմնաւորումը, ձայնի հրապոյրով ու ծիծաղի բանդիչ ուժով) պաշտպանած են Ֆրէօյտը («Ամբոխներու հոգեբանութիւնը եւ եսին վերլուծումը») եւ իր լաւագոյն աշակերտներէն մէկը՝ Թէոտոր Ռայֆ:

(2) «Համբարութիւն»ը նախայեղափոխական Հայաստանի մէջ (բայց նաեւ նոյն շրջանի Պարսկաստանի մէջ) արհեստակիցներու ընկերութիւնն է: Ֆրանսերէն՝ corporation:

■

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: № 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 5
MARDI
5 MARS
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՍԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.487 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.487

ԻՐԱՒ.- ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱՏՈՒՒԹԻՒՆ

ՄԻԹԵՐԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ

Ապահովութեան Խորհուրդը 13-րդ բանաձեւ մը քուէարկեց Իրաքի վերաբերեալ, թիւ 686, 11 ձայնով, երեք ձեռնպահութիւն (Զիմպապուե, Հնդկաստան, Եմէն) եւ մէկ դէմ (Կուպա): Իովանդակութիւնը միշտ անզիջող կը մնայ, այսինքն բացարձակ անձնատուութիւն մը կը պահանջուի Իրաքէն: Նախ պէտք է սառնձնէ 12 նախորդներուն որոշումները, յետոյ Ապահովութեան Խորհուրդը պահանջէլէ հոգ որ այդ սառնձնումը չօշափելի դարձնէ, կը պահանջէ նաեւ որ Իրաք վերջ դնէ թշնամական արարքներուն եւ զրգռութեանց, նշանակէ զինուորական այն զեկավարները, որոնք պէտք է տեսնուին յաղթականներուն հետ, ազատ արձակէ զերիները եւ բոլոր ոչ - զինուորականները ալ զորս կը պահէ, հաղորդէ բոլոր ականատես վայրերը եւայլն, եւայլն:

Պարտաւոր ենք ըսել, սակայն, զօրավար Շվարցքոֆի (զինակիցներու հրամանատարները պարզապէս կը մասնակցէին) հանդիպումը տեղի ունեցաւ կիրակի առաւօտ, Մարտ 3, Քուէյթի եւ Իրաքի սահմանագլուխը, զաղտնի պահուած տեղ մը,

Պարզ սեղանի մը շուրջ եղած այս հանդիպումէն ետք, ամերիկացի զօրավարը յայտարարեց թէ· - «Ուրախ եմ ձեզի ըսելու որ համաձայնեցանք բոլոր կէտերու շուրջ: Մեր խօսակցութիւնը պարկեշտ էր եւ չինարար»:

Երկուշաբթի օր, կ'ըսուէր թէ Իրաք արդէն 10 գերի վերադարձուցած է:

Ի կարգ մը աղբիւրներու համաձայն, Սատամ Հիւսէյնի դէմ ապստամբական շարժումներ կան Իրաքի զանազան շրջաններու մէջ, գլխաւորաբար՝ Պասրա: Ընդհանուր ձեւով կացութիւնը չատ չփոթ է երկրին մէջ:

***

Կիրակի իրիկուն, Նախագահ Միթերան ձայն - հեռաւորեալ ճառ մը խօսեցաւ, որու ընթացքին հաշուեկշիռն ըրաւ պատերազմին, քայց գլխաւոր կէտը կը վերաբերէր իր առաջարկին՝ համաշխարհային վեհաժողով մը Ապահովութեան Խորհուրդի անդամներուն (15 են, որոնց հինգը՝ մնայուն, վէթոյի իրաւունքով): Միթերան չհշտեց կրկին թէ իրաւունքը յաղթող եւ անյուշ չէր կրնար չանդրադառնալ թէ իրաւունքը - ապահովութեան Խորհուրդի բանաձեւերով ճշդուած - միայն Քուէյթի պարագային չէ: Որքան ալ համամիտ եւ կողք - կողքի եղած ըլլայ Ֆրանսա Միացեալ - Նահանգներուն հետ, Միթերան կ'ուզէ յիշեցնել Ֆրանսայի «տարբերութիւնը»: Կը կրկնէ մէկ կամ քանի մը միջազգային ժողովներու անհրաժեշտութիւնը ՄԱԿ-ի հովանաւորութեամբ: Ամէն կողմ, յատագով է երկխօսութեան: Կը չեշտէ· «Իսրայէլ պէտք է ապահով եւ ճանչցուած սահմանագլուխներ ունենայ, Պաղեստինցիները՝ ինքնութեան, Հայրենիքի, Պետութեան իրաւունք ունին, Լիբանան պէտք է իր ինքնիշխանութիւնը զործադրէ: Նախագահը կ'աւելցնէ· - Առանց մոռնալու Իրաքի ամբողջականութիւնը եւ իր ժողովուրդին տուչերը»: Ուրիշ հարցեր ալ կան, կ'ըսէ, օրինակ՝ Քիւրտերը:

Կը մոռցուի սակայն՝ կիպրոսը, որու համար ալ բազմաթիւ բանաձեւեր կան զարակները: Միթերան կ'ուզէ որ հակակշռուի զէնքի առուծախը:

***

ՎԱՏԻԿԱՆԵԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎ

Պապը նախաձեռնարկ եղաւ արտակարգ ժողովի մը, որու կը մասնակցին Արեւելեան Եկեղեցիներու վեց Արաբ եւ մէկ Հայ պատրիարքները եւ որոնք պիտի հանդիպին Ծոցի չհամակիր երկիրներու Եպիսկոպոսական ժողովներու վեց նախագահներուն,

Նպատակները են· - զպատի՝ Գերպ· Կաթաս, սուրիական՝ Գերպ· Հայէք, մելխիթ՝ Գերպ· Հաքիմ, մարոնի՝ Գերպ· Սֆէյր, քաղդէական՝ Գերպ· Պետաւիա, հայ - կաթողիկէ՝ Ցովհ· - Պետրոս Ժ·Ը· Գասպարեան եւ Երուսաղէմի լատին պատրիարքը:

Կը թուի որ Ցովհ· Պօղոս Բ· չատ մը տահոդ է համաշխարհային նոր կարգի ամերիկեան ծրագրէն, որու համար, կ'ըսուի թէ կը նախատեսէ Ցորդանանը վերածել Պաղեստինի, Լիբանանն ալ ձգել Սուրիոյ եւ Իսրայէլի հոգատարութեան ներքեւ:

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ՇՈՑԸ, ԱՆԳԱՐԱՑԻ ԱԿՆԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՔԻՒՐՏԵՐԸ

Մամուլը լայն տեղ կու տայ Թուրքիոյ, նաեւ Քիւրտերուն, քանի թրքական Քիւրտիստանի մէջ կացութիւնը ծանրանկիւռ բնոյթ առած է, շուրջ տասնեակ մը արեւմտեան լրագրողներ, որոնք ձիւրէ էին (իրաքեան սահման) հեռացուած են, այն պատրուակով որ կարելի չէ ապահովել իրենց կեանքը, մինչ արտաքին նախարարը շրջապտոյտ մը կատարած է մերձաւոր Արեւելք, ապա եկած Փարիզ, ուր տեսնուած է Ռոքարի եւ Տիւմայի հետ ու կարգ մը յայտարարութիւններ ըրած Ֆիկարօ-ի (Մարտ 2):

Ալիթէմոչին դիտել կու տայ որ «Թուրքիա շրջանին մէկ երկիրն է եւ կենսական դիրք ունեցող երկիր մը: Եթէ ժողով մը կամ ժողովներ գումարուին, Թուրքիա պէտք է դեր մը կատարէ հոն: ...Եթէ հոն պիտի խօսուի շրջանին մասին, նկատի առնելով այլ երկիրներ՝ Իրան, Սուրիա, Եգիպտոս եւ Թուրքիա, Թուրքիա աւելի դործօն դեր պիտի խաղայ: Եթէ պիտի արծարծուի պաղեստինեան հարցը, պէտք է որ խօսինք»: Ինչ կը վերաբերի Քիւրտերուն, քրտական հարցին, նախարարը ժխտական է·- «Թուրքիոյ այն քնակիչները, որոնց լեզուն քրտերէնն է ,Թուրքերուն հետ նոյն իրաւունքները կը վայելեն: Փոքրամասնութիւն չեն: Միւսներուն նման քաղաքացիները են: Գործօն դեր կը խաղան տնտեսական եւ քաղաքական կեանքին մէջ: Կեանքի իրենց պայմաններուն ամելի դէշ են այլ երկիրներու մէջ: Ուրեմն, եթէ վախաք կայ քրտական հարցը արծարծելու յետ-պատերազմեան խօսակցութեանց մէջ, կը խորհիմ որ հարկ է դուրս ձգել Թուրքիան եւ Թուրքիոյ քրտախօս բնակիչները: Զենք ընդունիր որեւէ խաղ որ կը վտանգէ Թուրքիոյ ապահովութիւնը եւ ամբողջականութիւնը եւ մենք մեզի կ'արդիլենք միջամտել այլ երկիրներու ներքին դործերուն»:

Թուրքիոյ արտաքին նախարարը կը հերքէ թէ Միացեալ - Նահանգները յանձ-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԷՆՔԻՆ ՓՈԽԷԱՐԿՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

ՀԱՆՐԱՔՈՒԷ՝ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 21-ԻՆ

«ՀԱՄՈԶՈ՞ՂՆ ԷՔ ՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԴԱՌՆԱՅ ԱՆԿԱԽ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԷՆ ԴՈՒՐՍ»

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ 0-Ի ԴԷՄ 182 ՁԱՅՆՈՎ ՈՐՈՇԵՑ ՁՄԱՍՆԱԿՑԻԼ ՄԱՐՏ 17-Ի ՀԱՆՐԱՔՈՒԷԻՆ

Ուրբաթ օր, Մարտ 1-ին, կարեւոր որոշումներ տրուած են Գերագոյն Խորհուրդի կողմէ կարգ մը կենսական հարցերու շուրջ:

Ինչպէս գրած էինք (Հինդշաբթի, Փետրուար 28) հանրաքուէի օրինագիծին քուէարկութենէն ետք, Գերագոյն Խորհուրդը կ'անդրադառնար Մարտ 17-ի Միութենական հանրաքուէին մասնակցութեան հարցին: Ցայտարարութիւն եղած էր արդէն թէ Հայաստան չի մասնակցիր, կը մնար խորհրդարանական քուէարկութեամբ վերջնական որոշում տալ, ինչ որ եղաւ Ուրբաթ օր: Մարտ 17-ի հանրաքուէին Հայաստան չի մասնակցիր քուէարկութեան հետեւեալ արդիւնքով՝

Թեր՝ 182
Դէմ՝ 0
Ձեռնպահ՝ 1

Ներկայ էին 183 երեսփոխան, այլ խօսքով բոլորն ալ մասնակցած են:

Հարց դրուած է նաեւ հանրաքուէ կազմակերպելու Խորհրդային Միութենէն դուրս ելլելու մասին: Ներկայ 187 երեսփոխաններու քուէարկութեան արդիւնքը եղած է·-

Թեր՝ 182
Դէմ՝ 2
Ձեռնպահ՝ 2

Հանրաքուէն կազմակերպելու թուականի ճշդումի շուրջ եղած են երեք առաջարկները·- Ա.) Կազմակերպել Մարտ 17-էն առաջ: Բ) Գարնան, Ապրիլ - Մայիս: Գ) 6-էն 9 ամիս շրջանին: Գարնան կազմակերպելու շուրջ քուէարկութեան արդիւնքը եղած է·-

Թեր՝ 95
Դէմ՝ 54
Ձեռնպահ՝ 32

Վեց ամիս յետոյ՝
Թեր՝ 109
Դէմ՝ 57
Ձեռնպահ՝ 20

Հարկ եղած է, ուրեմն, կրկին քուէարկել եւ վեց ամիս յետոյ կազմակերպելու առաջարկը ստացած է·-

Թեր՝ 139
Դէմ՝ 24
Ձեռնպահ՝ 17

Յաջորդ հարցը կը վերաբերէր վերջնական թուականը որոշելու: Կային երկու առաջարկներ՝ Սեպտեմբեր 14 եւ 21, որոշուած է Սեպտեմբեր 21-ը, չախչախիչ մեծամասնութեամբ·-

Թեր՝ 142
Դէմ՝ 10
Ձեռնպահ՝ 21

Եղած է սակայն քուէարկութիւն մը եւս, որ լիազօրութիւն կուտայ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան արագացնել այդ թուականը, եթէ անհրաժեշտութիւն տեսնէ: Այս քուէարկութիւնն ալ տուած է հետեւեալ արդիւնքը·-

Թեր՝ 138
Դէմ՝ 5
Ձեռնպահ՝ 23

Ինչ կը վերաբերի հանրաքուէին տըրուելիք հարցումին, եղած են հինգ առաջարկներ·-

Ա.) Համաձա՞յն էք որ Հայաստան դուրս ելլէ Խորհրդային Միութեան կազմէն: Քուէարկութեան արդիւնք·-

Թեր՝ 128
Դէմ՝ 4
Ձեռնպահ՝ 36

Բ) Ո՞վ համաձայն է անկախութեան

Թեր՝ 90
Դէմ՝ 33
Ձեռնպահ՝ 42

Գ) Ո՞վ է համաձայն որ Հայաստան դուրս ելլէ Խորհրդային կազմէն եւ հաստատուի ազատ ու անկախ Հայաստան: (Հայրիկեանական հոսանք):

Թեր՝ 113
Դէմ՝ 12
Ձեռնպահ՝ 38

Դ) Երեք ամիս յետոյ որոշել հարցումի բնոյթը (համամիտավար հոսանք):

Թեր՝ 27
Դէմ՝ 121
Ձեռնպահ՝ 18

Ե) Համաձա՞յն էք որ Հայաստանը դառնայ անկախ ժողովրդավար Պետութիւն Խորհրդային Միութեան կազմէն դուրս

Թեր՝ 152
Դէմ՝ 2
Ձեռնպահ՝ 8

Հուսկ, վերջին ընդհանուր քուէարկութեամբ մը վաւերացուած է այս վերջին բանաձեւումը

Թեր՝ 172
Դէմ՝ 0
Ձեռնպահ՝ 1

Առաջարկ մը եղած է նաեւ որ նման Պալթեան երկիրներու, հանրաքուէէն առաջ հարցում ըլլայ ժողովուրդին (այժմ՝ այդ է որ կատարուեցաւ Պալթեան Հանրապետութեանց մէջ, քայց իրաւական ոչ մէկ արժէք ունի այդ իսկ պատճառաւ), քայց երեսփոխանները՝ մերժած են: Քուէարկութեան արդիւնքը եղած էր՝

Թեր՝ 63
Դէմ՝ 67
Ձեռնպահ՝ 28

***

ԱԶԵՐԻ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՄԱՐՏՈՒՆԻ

Արցախի Մարտունիի շրջանը ծանր յարձակումներ եւ ընդհարումներ պատահած են չարաթօվերջին: Վբէմիան (Միութենական ժամը 21-ի լրատուութիւն) անդամ յայտնած է թէ նախայարձակները Ադրբեջանցիք եղած են: Երեք հայ մեռեալ կայ, մէկ ադրբեջանցի, նաեւ երկու վիրաւոր:

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

ԱՐԵՒՈՏ ՕՐԵՐ, ՏԽՈՒՐ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ՄԻՆԱՍ ԹՕԼԻՕԼԵԱՆ

Քանի որ պատանութեան եւ վաղ երիտասարդութեան օրերու իմ քանի մը ուսուցիչներուն ու Պոլսոյ նախակրթարանային եւ երկրորդական հաստատութեանց յիշատակութիւնը անհրաժեշտ դարձաւ, կ'ուզեմ շարունակել ողկոյզումը հաստատութեանց ու դէմքերու՝ որոնք յեղեղնեան արեւմտահայ կեանքի դրուագներուն մէջ անխախտ պահեցին դաստիարակչական իրենց կոչումին ու կրթական առաքելութեան թելադրանքները, խմորելով երիտասարդութիւն մը, որ քաղաքացիական իր պարտաւորութիւններուն դուգահեռ՝ մշակութային եւ ազգային իր ինքնութեան խոր գիտակցութիւնը ունի մինչեւ այսօր:

1928 - 1933 տարիներուն Պոլսոյ Վիէննական Մխիթարեաններու լիկէոնին մէջ՝ հասուն կամ ալեւորած, պատկառելի հայ եւ օտար դասախօսներու հոյլ մը ունէինք, - Հ. Համազասպ Համբարեան (հայ լեզու), Հ. Պետրոս Տէր - Պօղոսեան (մատենագրութիւն), Համբարձում Յարութիւնեան (ուսումնական, իսկ քերթողական իր գործերով ծանօթ՝ Զօհրապ Կարօն եւ Զոհական գրչանուններով), Գեղամ Գալաֆեան (իմաստասիրութիւն), Կարապետ Քիւրքճեան (անօրէն լիկէոնի եւ դասախօս տարրական), Հրանտ Օրմանեան (պրահաչիւ), Արմենակ Աբրիկեան (*) (թուրանութիւն), Յովհաննէս Շահնազար (տնտեսագիտութիւն), - բոլորն ալ պատկառ՝ Ֆրանսական, դերմանական եւ թրքական համալսարաններէ: Ուրիշներ ալ կային անշուշտ, - հայ, Ֆրանսացի, թուրք: Բայց կը բաւէ այսքանը, կեդրոնանալու համար իմ կոզմէ արժարժելի կէտին՝ ընտանեկան այն հարազատ մթնոլորտին վրայ, որ մեր լիկէոնինն էր, - «Մխիթարեան լիսէ»ինը:

Յիշատակուած այս դէմքերը, պատկառանք պարտադրող հեղինակութիւններ ըլլալով հանդերձ, միայն դասատուղներ չէին: Սերնդափոխութեան, ներազգային - ընկերային մեր պայմաններուն նկատառումով՝ ուսանողութեան արտադպրոցային կեանքով եւ հետաքրքրութիւններով մտահոգ դաստիարակներ էին նաեւ, երբեմն դասապահերու ընթացքին, մանաւանդ դիւտնքի ժամերուն կամ վարժարանին դէպի տուն մեկնումի դանդէն առ: Ուսուցչին դէպի ուսանող կամրջումը՝ 16 - 18 տարու երիտասարդութեան դուռը հասած, իրենց ինքնութեան ներքին որոնումով, որքան տենչերով նո՛յնքան եւ վառ յաւակնութիւններով, խմորուող սերունդին համար յաճախ ապաստան մըն է, ծնողքին եւ ընտանեկան յարկի ապահովութեան մթնոլորտին ապրումը հարատացնող առաւե՛լ զոհացում մը: Ու մեր ուսուցիչներու (մանաւանդ Աբրիկեանի, Զոհականի եւ Շահնազարի նման դէմքերու) հիմնովին տարբեր բայց նո՛յնքան ընտանի մտերմութիւնը յաճախ չատ աւելի ներգործօն ներկայութիւն եղած է չափահասութեան, հայրութեան թէ հանրային հետաքրքրութիւններու մեր ճամբուն վրայ՝ քան ինչ որ ուսումը տուած է մեզի, քան ինչ որ դիրքերը, կեանքի ընթացքը, ապրուած տարիները, երջանկութիւններն ու դառնութիւնները սովրեցուցած են...

1930-ական թուականներու մեր լիսէները (կեդրոնական, Մխիթարեան, Պեզազեան եւ Խասեան) եւ իրենց ուսումնական ծրագիրներով եւ դասախարակչական նախադրեալով բաղդատութեան եզր չունէին չըլլանի թուրք եւ օտար երկրորդական վարժարաններուն հետ: Անկախ կրթական նախարարութեան ուսումնական պարտադիր ճիւղերէն՝ որոնք Ֆրանսական պաքալորէայի յատուկ ճիւղերու հետ կ'ընդդրկէին նաեւ թուրք լեզուի եւ գրականութեան, պատմութեան, քաղաքացիական կրթութեան եւ աշխարհագրութեան դասատանդութիւնը, նո՛յն ու աւելի հետեւողականութեամբ կ'ուսանդուէին նաեւ հայ լեզու եւ գրականութիւն, գրաբար եւ մատենագրութիւն:

1934-էն եաք չատ բան փոխուեցաւ անշուշտ պարտադիր դասատանդութեանց եւ ընթացատարութեան քննութիւններու մէջ: Մինչեւ 1933՝ ատարտական քննութիւններու համար ուսանողութիւնը կը ներկայանար պատմականօրէն ծանօթ «Կալաթա Սէրայ» լիսէ (լիկէոն), որոշ ճիւղերու համար Ֆրանսերէնը իսկ որոշ ճիւղերու համար Թրքերէնը գործածելու իրաւունքով (բերաճացի եւ գրաւոր ուրոյն քննութիւններով): 1934-էն եաք չատ աւելի սահմանափակուեցան այս ազատութիւնները: Թրքերէնը եւ Թրքերէնի գործածութիւնը դարձաւ սիրական, ու կ'անդրիտանամ թէ ո՛ւր հասան անոնք, դինուորական ծառայութեան իմ երեք յաջորդական զօրակոչերու չրջանէս եաք (1935 - 1936 եւ 1939 - 1944), երբ վերջապէս անցայ նախ Սուրիա (Հալէպ), ապա երկրէ երկիր, հո՛ն՝ ուր կանչեց զիս ուսուցչական - դաստիարակչական, մամուլի եւ գրական աշխատանքը:

***

Յիշատակուած այս անուններէն ոմանք Աբեւմտահայութեան 1900-ական տարիներու հանրային իրականութեան մէջ պատկառելի ու վարկ ունեցող մեծութիւններ եղած են, կը պատկանին այն սերունդին, որ Փարիզի ակադեմական հաստատութեանց մէջ աւիշ ծծեց, «Փոն'ը Է Շօսէ»ի եւ Սորպոնի նման համալսարաններէ ընթացատարած՝ վերադարձաւ Պոլիս եւ բոլորանուէր ծառայեց է՛ւ երիտասարդութեան է՛ւ հանրային լայն խաւերու ընկերային - մշակութային դաստիարակութեան:

Գեղամ Գալաֆեան պատկն էր ուսուցչապետ Գարեգին Գալաֆեանի: Գիտական թէ լիմատասիրական ճիւղերու մէջ մատնագիտացած՝ մեզի կ'աւանդէր փիլիսոփայութեան պատմութիւն: Յովհաննէս Շահնազար հիմնադիրն էր 1891-ի «Հայրենիք»ին, Արփիար Արփիարեանի հետ: Սրատես, լմացական զօրութիւնը պատճառ, ալեւոր՝ բայց կորովի դէմք մը, երբ մանաւանդ ազգային որեւէ հարց կը յանձնուէր իր ուշադրութեան: Իրմէ աւելի քան քաղցր ու զրական վկայութիւններ ունինք այսօր, երբ ինք չկայ այլեւս: Նկարագիր ունէր, - նկարագիր մըն էր: 1930-ական տարիներուն, երբ Թուրք կառավարութիւնը հայապատկան Սանասարեան խանը ... «լքեալ գոյք» յայտարարելու ճամբով իւրացնելու իր սկզբնական քայլերը կ'առնէր, ամիսներով պայքարեցաւ ու կորովի կեցուածքով քննադատեց Հայոց Պատրիարքարանի վարչութիւնը՝ իր անփոյթ ու անհետաւոտ վերաբերմունքներուն համար: Բայց ազգը կորսնցուց այդ հսկայ կալուածը՝ որ գոնէ մինչեւ 1940-ական տարիներուն վերածուած էր ոստիկանական կեդրոնի...

Այդ չէնքին մէջ կը գտնուէր նաեւ ոստիկանական երկրորդ ճիւղի (Քաղաքական Բաժնի) զրասենեակը, ուր հարցաքնուած է մի քանի անգամ 1937-ին, երբ Պուլկարիոյ (Սոֆիա, Գնեաժեւօ) ձեմարանին մէջ քանի մը ամիս ուսուցչական պաշտօն վարելէ եաք 1936-ին, իբրեւ ... «համակրելի» եւ Թրքահպատակ արտաքսուած եմ երկրէն՝ երկու Հայերու կոզմէ պուլկար ոստիկանութեան յղուած «ժուռնալ»ի մը հետեւանքով(այս դէպքը ունի անշուշտ ա՛յլապէս հետաքրքրական իր պատմութիւնը, Բայց աւելին՝ կ'ըսեմ իր կարգին: Զրպարտութիւնը ընող երկու Հայերը, նախկին ուսուցիչներ նո՛յն ճեմարանին՝ սակայն պաշտօնէ արձակուած Սոֆիա իմ ժամանումէս առաջ, յետագային պատժուեցան...):

(*) Արմենակ Աբրիկեան «բ»ով կ'ուղղագրէր իր մականունը: Երբ նկատել կուտայինն որ ֆ-ով պէտք է գրել «այդ պատասխանատուութիւնը ինծի ձգեցէք» կ'ըսէր ... Անշուշտ հիմնական պատճառ մը ունէր բ-ով գրելու...:

ԶԱԽՈՂԱԾ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Մոսկովեան Լուրեր»ու Փետր. 24-ի թիւին մէջ Ալեքսանդր Յիւիքօ բաւական իրապաշտ մօտեցումով մը կ'անդրադառնայ այն պատճառներուն որոնց հետեւանքը եղաւ Խորհ. Միութեան մէջ ժողովրդավարութեան ձախողանքը: Եթէ մէկ խօսքով ամփոփել պէտք ըլլայ, ան այդ պատճառը կը նկատէ իրականութենէն վախը, պատրանքներէ ձերբազատելու անկարողութիւնը:

Այս ախտանիշը կրողները համայնավարներն են. անոնք երբեք նկատի չեն առած իրենց ղեկավարած ժողովուրդին մտածումները ու այսօր ալ, երբ հրապարակայնութիւնը սկսած է վախին արմատները կտրատել, ընկերվարութեան առաքելները իրենք իրենց կ'արտօնեն միշտ անտեսել իրականութիւնը: Եթէ այդպէս չըլլար, Համայնավար կուսակցութիւնը պէտք է նախաձեռնարկ ըլլար ըսելու թէ կարեւորը երկրին միութիւնը չպառակտելն էր, եւ թէ համայնավարական կարգերը կարելի էր մէկդի դնել եթէ ատիկա էր ժողովուրդներու փափաքը:

Անշուշտ կուսակցութիւնը չէր կրնար երկրին մասնատումին մասին որոշում տալ. ատիկա ինքզինքը վճռացնելու համազոր պիտի ըլլար: Սակայն եթէ երկրին ղեկավարութիւնը իսկապէս մտահոգ էր ոնոր ճակատագրով, պարտաւոր պիտի ըլլար ընդունելու թէ հարցը պետական նոր տիպի կառոյց մը ստեղծելու կը վերաբերէր. կառոյց որ ձերբազատած պիտի ըլլար համայնավարական դաշափարաբանութեան մենաչնորհէն:

Երբ այս էր ակնկալութիւններու հիմնական կէտը, Գորբաչով ամէն յոյս թաղեց յայտարարելով թէ բոլոր ժողովուրդները պարտաւոր էին ընկերվարական ընտրութիւն մը կատարելու: Եւ դաշնակցային համաձայնութեան մը վճիռը իր իմաստը կորսնցուց երբ նախագահը հրապարակը Վիլնիուս ղրկելէ անմիջապէս առաջ Լիտուանիայի ղեկավարութիւնը ամբաստանեց «հակաժողովրդական քաղքենի դրութիւն» մը հաստատելու փափաքով:

Դրական հանդրուանի մը հասնելու յոյսերը կը տկարանան, երբ նկատի առնուի որ ժողովրդավար ճակատն ալ պայքարի նոյն միջոցին՝ ուժի կը դիմէ, ինչպէս՝ համայնավարները: Եւ ժողովրդավարական չարժումին տկար կէտը հոն է որ համայնավարութեան դէմ վճռական յաղթանակի մը լուրջ յոյսը չի ներշնչեր: Ու առանց ատոր, յաղթանակին ապահովութիւնը ունենալու պատճառ չի մնար:

Ժողովրդավարութեան յաղթանակը պիտի նշանակէր Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն անցեալ տարուան փոփոխութիւններուն կրկնութիւնը Խորհ. Միութեան մէջ. այսինքն՝ ընդունիլ թէ համայնավար վարչաձեւը ապօրինի է, բռնի պարտադրուած: Ատոր եզրակացութիւնը պիտի ըլլար անցք դէպի երկրին նախկին, պատմական օրինաւորութիւնը, ընկերային կեանքի պատմական ձեւերուն մէջ: Այլ խօսքով՝ նախաընկերվարական ապրելակերպին վերադառնալու անհրաժեշտութիւն: Այս պարադային վերլուծումը արդէն բացայայտ կը դարձնէ ամէնէն էականը. ներկայի ժողովրդավարներէն ո՞վ ամենափոքր ակնարկութիւն մը ընելու քաջութիւնը ունի այսօր, բոլշեւիկներէ առաջուան Ռուսիոյ: Անոնց մեծամասնութիւնը ոչ իսկ քաջութիւնը ունեցաւ յըստակօրէն ըսելու թէ կը ձգտի տապալել ընկերային դրութիւնը որ հետեւանքն է հոկտեմբերեան պետական հարուածին ու անոր յաջորդած ճնշումներուն: Ըսուածները կը մնան միայն ընդհանուր դիծերու մէջ ու կը դառնան ամբողջատիրութենէն ժողովրդավարութիւն անցնելու անհրաժեշտութեան չուրջ: Ժողովրդավարները ոչ իսկ պայքարեցան զանգուածներու հոգեկան զարթօնքին համար:

Պետութիւնը հզօրացնելու միջոցը ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքէն հետզհետէ սահեցաւ դէպի «կայսրութեան կառոյցները քանդել»ու պաղափարը: Իսկ թէ ինչ դրութիւն պիտի փոխարինէ քանդուելիքը, այդ մասին ոչ մէկ խօսք:

Բախմաթիւ են պատճառները այն երեւոյթին որ ժողովրդավար չարժումը կեղրոնը իր վիճակին ձգած է ու հարկաւոր միջամտութիւնները չի կատարեր: Պէտք է անմիջապէս յիշել որ ընդդիմադիր բազմաթիւ ղեկավարներ կը չարունակեն համայնավար կուսակցութեան չարքերուն պատկանիլ ու չեն նկատեր Պետութեան համայնավարական օրինաւորութիւնը մէկդի դնելուն կարեւորութիւնը:

1917-էն առաջուան իէսմաններուն վերադարձ մը կրնար երկիրը ժողովրդավար ճամբու մը վրայ դնել, ինչպէս ըրին Արեւելեան Եւրոպայի երկիրները: Սակայն այսօրուան ժողովրդավարները կ'ուզեն ժողովրդավարութիւն մը եւ Պետութիւն մը որոնք Ռուսիոյ արմատներուն հետ ոչ մէկ կապ պիտի ունենան: Այս պատճառաւ ալ միշտ կը կրկնեն զերոյէն մեկնելով նոր հանրութիւն մը ստեղծելու դաղափարը:

Այս բոլորը եզրակացնել կու տան թէ այնքան ատեն որ Մոսկուայի կեդրոնական իշխանութեան բնոյթը չփոխուի, ոչ ոք պատրաստութիւն պիտի ունենայ:

Յատակ էր որ չուկայի անտեսութեան ու իրաւական Պետութեան զաղափարը եթէ Հանրապետութիւնները անջատաբար նկատի առնուէին, դատապարտուած էր ձախողութեան: Անոնք որոնք չեն կրնար ցնծագին իրենց դատողութիւնը, չատ լաւ կը հասկնան որ միակ Ռուսիա մը կրնայ դոյութիւն ունենալ եւ Մոսկուայի մէջ երկու իշխանութիւն –ժողովրդավար ու համայնավար– ունենալ վտանգաւոր է: Այնպէս կը թուի որ Ռուսաստանի դերիշխանութեան պայքարը ոչ թէ զօրացուցած է ոչ ռուս ժողովուրդներու ինքնորոշման քաղաքականութիւնը. ու այս ժողովուրդներուն գլխաւորները պալթեան երկիրներու բնակիչներն են: Դժուար չէ ըմբռնել թէ Մոսկուայի դէմ վիլնիուսի դերիշխանութեան պայքարը հասարակաց քիչ մը բան ունի Ռուսաստանի կրեմլինի դէմ մղածին հետ: Առաջինը կը վերաբերի ազգի մը ճակատագրին, իսկ երկրորդը՝ Մոսկուայի իշխանութեան ձեռքբերումին:

Այսօր Ռուսերը չեն հասկնար թէ ինչո՛ւ պէտք է Պետութեան քայքայումին ցաւը տանիլ, յանուն քաղաքական որեւէ դաղափարի. մանաւանդ որ ոչ մէկ ապահովութիւն կայ թէ քայքայումը կարելի կրնայ ըլլալ խորհրդային սահմաններուն մէջ մնալով. նոյնպէս, ոչ ոք վստահ է թէ ներկայի Հանրապետութիւնները դերիշխան Պետութիւն դառնալէ եաք պիտի ուզեն որեւէ հասարակապետութիւն կազմել:

Ընկերվարութեան ցնորքներուն պայքարը խորհրդային նախկին Հանրապետութիւններու նոր Հասարակապետութեան պատրանքին հետ, պիտի չբերէ ցանկալի ազատութիւնը: Սակայն մարդ չուզեր որ «վերակառուցում» բառը նշանակէ ազատագրութեան յոյսերու թաղումը: Ատոր համար ցիւքօ անհրաժեշտ կը նկատէ ընդդիմանալ այն ուժերուն որոնք մեռեալ վարդապետութիւններու կը կառչին. նաեւ միանուագ ճակատ մը կազմել, պատմական բնական վերածնունդի հիմերուն վրայ երկրին արագ բարեփոխումը ապահովելու համար: Ան կը թելադրէ փոխանակ համայնավարական անդունդէն առանձնակի փրկուելու ջանքերու, միանգամընդմիշտ հասարակաց ջանքով լեցնել անդունդը:

Ա. Թ. Թ.

«Tapis et textiles arméniens»

(Livre édité par la Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture de Marseille) (*)

Գորգերու եւ հիւսուածեղէններու ցուցահանդէսին բովանդակութիւնը բացատրող, ամբողջացնող եւ նիւթերը ճոխացնող գիրք մը հրատարակեց Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը «Tapis et textiles arméniens»:

Երրորդն է չարքի մը, «Le livre arménien à travers les âges» եւ «Arménie 3000 ans d'Histoire» հատորներէն յետոյ: Այս ալ լոյս տեսաւ Վենետիկ, Մխիթարեան Հայրերու տպարանէն: Գեղեցիկ դուռնատոր կոդք մը կը ներկայացնէ 1887-ի

րոնը իր վիճակին ձգած է ու հարկաւոր միջամտութիւնները չի կատարեր: Պէտք է անմիջապէս յիշել որ ընդդիմադիր բազմաթիւ ղեկավարներ կը չարունակեն համայնավար կուսակցութեան չարքերուն պատկանիլ ու չեն նկատեր Պետութեան համայնավարական օրինաւորութիւնը մէկդի դնելուն կարեւորութիւնը:

1917-էն առաջուան իէսմաններուն վերադարձ մը կրնար երկիրը ժողովրդավար ճամբու մը վրայ դնել, ինչպէս ըրին Արեւելեան Եւրոպայի երկիրները: Սակայն այսօրուան ժողովրդավարները կ'ուզեն ժողովրդավարութիւն մը եւ Պետութիւն մը որոնք Ռուսիոյ արմատներուն հետ ոչ մէկ կապ պիտի ունենան: Այս պատճառաւ ալ միշտ կը կրկնեն զերոյէն մեկնելով նոր հանրութիւն մը ստեղծելու դաղափարը:

Այս բոլորը եզրակացնել կու տան թէ այնքան ատեն որ Մոսկուայի կեդրոնական իշխանութեան բնոյթը չփոխուի, ոչ ոք պատրաստութիւն պիտի ունենայ:

Յատակ էր որ չուկայի անտեսութեան ու իրաւական Պետութեան զաղափարը եթէ Հանրապետութիւնները անջատաբար նկատի առնուէին, դատապարտուած էր ձախողութեան: Անոնք որոնք չեն կրնար ցնծագին իրենց դատողութիւնը, չատ լաւ կը հասկնան որ միակ Ռուսիա մը կրնայ դոյութիւն ունենալ եւ Մոսկուայի մէջ երկու իշխանութիւն –ժողովրդավար ու համայնավար– ունենալ վտանգաւոր է: Այնպէս կը թուի որ Ռուսաստանի դերիշխանութեան պայքարը ոչ թէ զօրացուցած է ոչ ռուս ժողովուրդներու ինքնորոշման քաղաքականութիւնը. ու այս ժողովուրդներուն գլխաւորները պալթեան երկիրներու բնակիչներն են: Դժուար չէ ըմբռնել թէ Մոսկուայի դէմ վիլնիուսի դերիշխանութեան պայքարը հասարակաց քիչ մը բան ունի Ռուսաստանի կրեմլինի դէմ մղածին հետ: Առաջինը կը վերաբերի ազգի մը ճակատագրին, իսկ երկրորդը՝ Մոսկուայի իշխանութեան ձեռքբերումին:

Այսօր Ռուսերը չեն հասկնար թէ ինչո՛ւ պէտք է Պետութեան քայքայումին ցաւը տանիլ, յանուն քաղաքական որեւէ դաղափարի. մանաւանդ որ ոչ մէկ ապահովութիւն կայ թէ քայքայումը կարելի կրնայ ըլլալ խորհրդային սահմաններուն մէջ մնալով. նոյնպէս, ոչ ոք վստահ է թէ ներկայի Հանրապետութիւնները դերիշխան Պետութիւն դառնալէ եաք պիտի ուզեն որեւէ հասարակապետութիւն կազմել:

Ընկերվարութեան ցնորքներուն պայքարը խորհրդային նախկին Հանրապետութիւններու նոր Հասարակապետութեան պատրանքին հետ, պիտի չբերէ ցանկալի ազատութիւնը: Սակայն մարդ չուզեր որ «վերակառուցում» բառը նշանակէ ազատագրութեան յոյսերու թաղումը: Ատոր համար ցիւքօ անհրաժեշտ կը նկատէ ընդդիմանալ այն ուժերուն որոնք մեռեալ վարդապետութիւններու կը կառչին. նաեւ միանուագ ճակատ մը կազմել, պատմական բնական վերածնունդի հիմերուն վրայ երկրին արագ բարեփոխումը ապահովելու համար: Ան կը թելադրէ փոխանակ համայնավարական անդունդէն առանձնակի փրկուելու ջանքերու, միանգամընդմիշտ հասարակաց ջանքով լեցնել անդունդը:

Ա. Թ. Թ.

դորգ մը հայկական տառերով: Գիրքը կը բովանդակէ 163 էջ 157 նկարներով որոնց մէ 127-ը գունաւոր:

Գեղատիպ գիրք մը զրուած գիտական մօտեցումով եւ նոյն առեն համառօտ ծանօթութիւններ տալու մտահոգութեամբ, քանի թիւով քիչ են հատորները նուիրուած հայկական գորգերու, մանաւանդ ֆրանսերէն լեզուով: Գիրքին գլխաւոր նպատակը նաեւ հայկական գորգերու յատկանիշները ճշդել է, ապացուցանել է թէ, հին ժամանակներէն ի վեր, կայ գորգերու արուեստ մը հայ ժողովուրդի ղեղարուեստական, ընկերային, մշակութային առանգութիւններուն մէջ, որուն զեղեցկութիւնը արեւելեան արուեստի ամենաբարձր արտայայտութիւններէն մէկն է:

Գիրքը պատրաստած է Յարութիւն Գէորգեան, եւ կը բաժնուի երկու մասերու՝ գորգերն ու հիւսուածեղէնները: Յարութիւն Գէորգեան խմբագրած է հայկական գորգերու պատմութեան վերաբերող եօթը գլուխները՝ միջավայրի յատկանիշներէն (աշխարհագրական եւ մարդկային), գորգը զարերու ընդմէջէն, գորգերու ընկերային դերերէն մինչեւ գորգերու յօրինուածքը եւ գաւառները: Տիգրան Գույումճեան առորագրած է «Հայկական արձանագրութիւններով գորգերը» գլուխը, նիթ մը որ բանավէճեր կը բարձրացնէ: Այս առաջին մասը կը վերջանայ Ա. Կրկկորեանի հատւածոյին 43 գորգերու գունաւոր նկարներով եւ բացատրութիւններով, նեղկայացուած ցուցանդէսին, եւ երկու գունաւոր նկարներով եւս որոնք կը պատկանին Ալպէռ Պօղոսեանի հատւածոյին, ու ցուցադրուած են:

Գիրքին Բ. մասը նուիրուած է հայկական հիւսուածեղէններուն, եւ ներածութիւնն ու երկու գլուխները խմբագրած է Պերճ Աչճեան: Կը ներկայացնէ մեռաքսեղէններու, կտաւեղէններու եւ հիւսուածեղէններու հայկական առեւտուրը եւ հիւսուածեղէններու տիպարներն ու նըշանակումները: Ապա, յատկապէս էջմիածնի թանգարանին մէջ պահուող կրօնական ասեղնագործներու գունաւոր գեղեցիկ նկարներ՝ կաթողիկոսական զրօշ, խորանի վարագոյր, սկիհի եւ զրակալի ծածկոցներ, խաչեր, եւայլն...: Նաեւ Երեւանի Պատմութեան Թանգարանին մէջ պահուող սեղանի ծածկոցներ, մախաղներ, զոգնոցներ, զուլպաներ...: Նոյնպէս ներկուած կամ տպագրուած հիւսուածեղէններ: Իսկ, Բ. մասի վերջին գլուխը Քրիսթին եւ Ալպէռ Աչճեանի ու Արաեմիս Աչճեանի հատւածոներէն 15 հիւսուածեղէններու գունաւոր նկարներ են, հիւսուածեղէններ յատկապէս կրօնական բնոյթի կրող՝ զգեստ, խաչ, ծածկոց: Այս 15 փառաւոր կտորները ներկայացուած են ցուցանդէսին, եւ գետեղուած են կառուցուած եկեղեցւոյ մէջ ու յատուկ ցուցափեղկերու մէջ:

Գիրքը կը սկսի նախաբանով մը զրուած Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան կողմէ ուր կը բացատրուի համագործակցութեան հետեւանքով որ ծնունդ առաւ այս ցուցահանդէսը որ կը շարունակուի մինչեւ Մարտ 11, Փալէ Տը Լա Պուրսի մէջ, կը գոնէ մեծ յաջողութիւն:

Ահաւասիկ տպաւորութիւններ առնուած ոսկեմատեանէն. «Շատ տպաւորուած եւ հիացած այսչափ հարստութիւններ եւ աշխատանքի կեդրոնացած գտնելը Մարսէյլի մէջ, շնորհաւորութիւններ (*Տիգրան Ճիէրճեան, 16 - 2 - 1991*):

«*Exposition simple, sobre, splendide. Félicitations aux auteurs de la chapelle!*» (R. Gernet, Bibliothèque municipale, 20. 02. 1991).

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

(*) «Tapis et textiles arméniens» կարելի է վաճառել դիմելով Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture, 12 - 14, rue St.-Bazile, 13001 Marseille. Գին՝ 150 Ֆր.:

ՈՒՐԱԽԱՌԻԹ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«Ցառաջ»ի Փետրուար 17-ի թիւին մէջ հաճոյքով կարդացի Գարտ. Պր. Տիգրան Հաճեանի Թղթակցութիւնը, Նիսի մէջ կայացած հետաքրքրական դասախօսութեան մը մասին, կատարուած Տէր եւ Տիկին Հախնազարեան Ճարտարապետ ամուլին կողմէ, որպէս նիւթ ունենալով «Տարբեր ակնարկ մը հայ ճարտարապետութեան վրայ, յատկապէս հայկական բնակարանները եւ ամրոցները»:

Թղթակցութեան վերջաւորութեան, յօդուածագիրը զանգատ կը յայտնէ որ Երեւանի մէջ հայ ճարտարապետութեան յատկացուած մասնաւոր թանգարան մը դոյութիւն չունի, հոն կազմակերպելու համար տեւական ցուցահանդէսներ, ինչպէս մեր հարեւան Վրաստանի մայրաքաղաք Թիֆլիսի մէջ:

Առ ի դիտութիւն եւ որպէս գոհացում Պր. Հաճեանի արդարացի գանգատին, ուրախ եմ յայտնելու որ Հայաստանի քաղաքամայր Երեւանի կեդրոնը «Պետշինի Ճարտարապետական եւ Քաղաքաշինութեան Պետական Կոմիտէի առընթեր, ընտեղծուել է Հայ Ճարտարապետութեան Պետական Թանգարան, որի նպատակն է ի մի հաւաքել հայ ճարտարապետութեան պատմութեան, տեսութեան եւ գործնականի վերաբերեալ մեր ողջ ժառանգութիւնը պահպանելու, ուսումնասիրելու եւ մասսայականացնելու նկատառումներով», ինչպէս իր Յունուար 11-ի նամակին մէջ կը յայտնէ Թանգարանի տնօրէնը, Ճարտարապետ՝ Աչոտ Գրիգորեանը:

Այս առթիւ կը փափաքիմ նաեւ յայտնել որ Իտալիոյ Հայոց Մշակութային Միութիւնը, առենին իր կազմակերպած «Հայ մինիատիւրեան ճարտարապետութեան, խաչքարերու եւ մանրանկարչութեան նուիրուած մեծածաւալ ցուցահանդէսը իր ամբողջ սարքով որոշած է նուիրել յիշեալ Թանգարանին, ինչ որ արժանացած է հայկական Մշակոյթի նախարարութեան եւ քաղաքաշինութեան Կոմիտէին հաւանութիւններուն:

Այսպէսով, այդ ցուցահանդէսը որպէս հայ մշակոյթի արժանաւոր դեսպան, աշխարհի դրեթէ երկու-երրորդին չրջանը ըրաւ, իր արժանի հանդիսանը կը գտնէ նորոգ վերականգնած Մայր Հայաստանի մէջ, ուրկէ պիտի չարունակէ քան տարի առաջ սկսած իր առաքելութիւնը:

Հ. ԲԱՄՊԱԿԵԱՆ

Միլանօ

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ ԳՈՂՈՒԹ

ՀԱԼԷՊի «Արամ Մանուկեան» ժողովրդային տան «Լ. Շանթ» սրահին մէջ, Յունուար 21-ին, երաժշտական երեկոյթ մը կազմակերպած է «Համազգային»ի «Նիկոլ Աղբալեան» մասնաճիւղի երաժշտական յանձնախումբը: Թէեւ Գասապեանի բացման խօսքէն ետք, բեմ հրաւիրուած են Հալէպի պետական երաժշտանոցէն չորս չանաւարտ երկու երիտասարդ կատարողներ, չուէթակահար Յովհաննէս Մուպայեան եւ դաշնակահար Յովիկ Սերպայաքեան: Երեկոյը մեկնաբանած է եւրոպական ու հայկական երաժշտութենէն դասական կտորներ:

***

ԹԵՀՐԱՆի «Արարատ» կազմակերպութեան «Կոմիտաս» սրահին մէջ, իսլամական յեղափոխութեան տարեդարձին առթիւ, Փետրուար 5-ին ու 6-ին տեղի ունեցած է չուէթակահար Մաչիկ Բարայեանի, թաւջուէթակահար Ա. Զահիրէտտինի եւ դաշնակահար Ռաֆայէլ Մնացականեանի կազմուած երեսակին նուագահանդէսը:

***

ԼԻԲԱՆԱՆի Հայոց թեմի առաջնորդ Արամ Արք. Քէշիշեան Յունուար 28-ին այցելութիւն մը տուած է Հանրապետութեան Նախագահ Իլիաս Հերաուիի: Շուրջ ժամ մը տեւած հանդիպումին, Նախագահը վստահեցուցած է որ ինք անձնապէս օգտակար պիտի ըլլայ հայ համայնքին վերաբերող հարցերուն բարւոք լուծման: Արամ Արքեպիսկոպոսին յայտնած է թէ այսուհետեւ հայ համայնքը բոլոր կառավարութիւններուն անպայման պիտի մատնակցի:

***

ԾԱՂԿԱՁՈՐի (Լիբանան) ճեմարանի սրահին մէջ, «Մելանքթոն եւ Հայկ Ազբրանեան» ճեմարանի 1988 - 1989 եւ 1989 - 1990 տարեշրջաններու աւարտականներուն վկայականներու բաշխման հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Յունուար 19-ին: Հանդիսութեան ներկայ եղած են Կենսոլորտի նախարար Յակոբ Չուխտարեան, Համազգայինի կեդրոնական վարչութեան անդամներ, ծնողներ ու հարազատներ: Այս առթիւ ճառ մը արտասանած է ճեմարանի տնօրէն Հրաչ Տաճատեան: 1988 - 1989 տարեշրջանը աւարտած են 23 հոգի, իսկ 1989 - 90 տարեշրջանը՝ 24 հոգի:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ Կեդրոնի «Համազգային» պրազարանին մէջ, Փետրուար 13-ին կազմակերպուած երեկոյթին, հայ երաժշտութեան մասին խօսած է հայրենի երաժշտագէտ Աւետիս Պէրպէրեան, որ թաւջուէթակով ներկայացուցած է հայկական չարք մը մեղեդիներ:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՑ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԵՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՈՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐՈՑ ԹԷՕԴԻԿ

ՀԱՑ ԳԻՒՂՕՐՔԻ ԲԱԼՈՒԻ

Սպրաթի գիւղի միւս երէցը, Տ. Ղեւոնդ Սահիանեան, 1895-ի կոտորածին Խարբերդի կեդրոնը՝ Մէզրէ փոխադրուած ըլլալով, զինքը հոն կենսագրած ենք:

5- Արք(ը)խան 33 տուն, Եկեղեցին Ս. Մինաս, հատ մըն ալ Ս. Յովհաննէս՝ գիւղէն 10 վայրկեան հեռու՝ աւերակ: Գիւղիս ծխատէրն էր

Կարապետ Քահանայ Շիրանեան. - Ծնած 1876-ին, ընիկ, աշխարհական անունով Մանուկ, ուսած անդ, ուսուցիչ, 1900-ին ձեռնադրուած Կիրակոս Եպիսկոպոս Փէքմէզեանէ՝ Առանայի Ապտօղլու գիւղի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյն վրայ, ուր երկու տարի քահանայագործելով՝ ղարձած է ծննդավայր, ուրկէն ժողովուրդը հովուելու մինչեւ Աղէտի տարին: Նահատակ:

6- Խապէկ, քաղաքին հիւսիսակողմը՝ չորս ժամ հեռու, դաշտային գիւղով, 25 տուն, Եկեղեցին Ս. Գէորգ՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Յուսիկ Քահանայ Թովմասեան. - Ծնած 1864-ին, ընիկ, աշխարհական անունով Աւետիս, ուսած անդ, 1911 Ապրիլ 25-ին ձեռնադրուած Ներսէս Եպիսկոպոս Յարախանեանէ: Նահատակ:

7- Ն(ե)խրի 62 տուն, Եկեղեցին Սուրբ Աստուածածին՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Միքայէլ Քահանայ Նորիկեան. - Ծնած 1844-ին, ընիկ, աշխարհական անունով Միրազ, ուսած անդ, 1893-ին ձեռնադրուած Յովհէն Եպիսկոպոս Մխիթարեանէ, պահ մը փոխ-առաջնորդ եւ կրօնական ժողովի անդամ Բալուի, վանապետ Արղընիի «Բազդրահայեաց» մենաստանին: Նահատակ:

8 - 10- - Նպըշի 36 տուն, Եկեղեցին Ս. Կարապետ: Ջայրի Մէզրէ 13 տուն (ժամ ու տէրտէր չունէր. ունեցածը խուժանը փճացուցած է հին Յարդին): Շնաց կամ Չինգզ 54 տուն, Եկեղեցին Ս. Յակոբ (որուն խորանը միայն կայ կանգուն ներկայիս). գիւղիս ծխատէրն էր

Կարապետ Քահանայ Ոսկանեան. - Ծնած 1854-ին Հաւսա, ուսած Մայր վարժարան (Պոլիս), Միացեալի ուսուցիչ ի գիւղօրէս, 1897-ին ձեռնադրուած Եղիսէոյ Սուրբ Սարգիս վանքը՝ Յովհէն Եպիսկոպոս Մխիթարեանէ, անդամ Կրօնական Ժողովոյ Բալուի: Աղէտի օրէն՝ կալանակալ տարուած է քաղաք եւ բանտի մէջ չարչարուելով նահատակուած:

11- Սղամ 51 տուն, Եկեղեցին Սուրբ Խաչ (Շնապի սրբավայրին բախտակից), գիւղիս ծխատէրն էր

Յովհաննէս Քահանայ Զաքարեան. - Ծնած 1850-ին, ընիկ, աշխարհական անուամբ Օհան, ուսած անդ, 1885-ին ձեռնադրուած խոզանտաղցի Սրապիոն Եպիսկոպոսէ, անդամակցած Կրօնական Ժողովոյ Բալուի: Անլուր չարչարանքներով մարտիրոսացած նոյն գիւղին մէջ:

12- Եարըմճա կամ Արմըջան 30 տուն, Եկեղեցին Սուրբ Սարգիս (խուժանին կողմէ քանդուած): Գիւղիս երիտասարդ եւ բախտաւոր երէցն էր

Նշան Քահանայ Մարգարեան. - Ծնած 1876-ին, ընիկ, աշխարհական անուամբ Ատտուածատուր, ուսած անդ, 1908 Յունուար 3-ին ձեռնադրուած Ատանա՝ Մուշեղ Եպիսկոպոս Սեդրաքեանէ, անդամ Կրօնական Ժողովոյ Բալուի: Թէեւ գիւղին մէջ, բայց չորկակայ 11 գիւղերն ալ կը հովուէր՝ երէցի չգոյութեան պատճառաւ, չհեղլով յայն ժողովրդականութիւն: Նախազգալով պայթելիք փոթորիկը՝ փախստական կեանք մը կ'անցուցնէ, չորս ամիս չարունակ պահուած մնալով իր տան գաղտարեան մէկ անկիւնը: Ճարահատ, Քիւրտ տարազով ծպտեալ, գիւղերանց կը հետեւի գիւղէն գիպի Խարբերդ, հանդրուանէ հանդրուան գայթ ի գայթ, մինչեւ ողջամբ ժամանումը հոն եւ - անծանօթ գեղջուկի իր դրսեւորութեամբ - յաջողութիւնը՝ մտնելու Թուրքի մը քով ծառայութեան:

1919 Յունիսին կը գլխնու ակամայ լքած օճախը, վերստին նուիրուելով իր առաքելին՝ Խարբերդի անհոգիս ժողովրդեան փափաքանաց վրայ: Այժմ Վերի Թաղ՝ Սուրբ Յակոբ:

13- Մրջում Մէզրէ 30 տուն, Եկեղեցին Սուրբ Գէորգ՝ որ կանգուն է դեռ, իսկ գիւղին երէցը Գէորգ Քահանայ Տէրտէրեան 1895-ի կոտորածին Սպրաթի մէջ հրկիզուած ըլլալով Թուրք խուժանէն, այնուհետեւ Մրջում Մէզրէ ափրտէր չէ ունեցած:

14- Պաղին 102 տուն, Եկեղեցին Սուրբ Սարգիս՝ ուր կը պաշտօնավարէին

Յարութիւն Քահանայ Վասիլեան. - Ծնած 1842-ին, ընիկ, աշխարհական անուամբ նոյն, ուսած Քաղցրահայեաց վանք, 1875-ին ձեռնադրուած Տիգրանակերտ՝ Մկրտիչ Եպիսկոպոս Տիգրանեանէ: Նահատակ:

Արշաւիր Քահանայ Զօլոյեան. - Ծնած 1883 Փետրուար 10-ին, ընիկ, աշխարհական անուամբ Սարգիս, ուսած անդ, 1912 Մարտ 12-ին ձեռնադրուած Ներսէս Եպիսկոպոս Յարախանեանէ, անդամակցած Կրօնական Ժողովոյ Բալուի: Նահատակ:

15- Սրիճ 32 տուն, Եկեղեցին Սուրբ Աստուածածին՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Եղիազար Քահանայ Պալիկեան. - Ծնած 1861-ին, ընիկ, աշխարհական անուամբ նոյն, 1901-ին ձեռնադրուած Յովհէն Եպիսկոպոս Մխիթարեանէ: Նահատակ:

(Շար. 195)

(Շար. Ա. Էջէն)

նառու եղած ըլլան քրտական հարց մէջտեղ հղնելու, Ինճիրլիքի ռազմակայանները օդատպրծման փոխարէն: Աւելորդ է, թերեւս յիշեցնել, թէ այն առեն, ըստուեցաւ թէ Քիւրտերէն զատ, Ուաշինկթըն յանձն առած էր նաեւ բարձի թողի եղած միւս հարցը կիպրոսինը վերջնապէս թաղել: 1990 Օգս. 2-էն ի վեր, հաստատուեցաւ թէ Ապահովութեան Խորհուրդի այն բանաձեւերը միայն պէտք է գործադրուին, որոնք քարիւղ ունեցող Պեռութեանց կը վերաբերին, այսինքն՝ Քուէյթի եւ Սաուտի Արաբիա: Միւսները՝ որո՞ւ հոգ...:

Անզարայի դիւանագէտը կը չեչտէ նաեւ թէ Թուրքիա այն վեհա՞նձն երկիրն է, որ Քուէյթի ազատագրման չնպաստեց վարձատրութեան մը ակնկալութեամբ (Հասարակաց Շուկայ):

***

Շըռնաքի եւ չրջանին մասին, Ֆիկառո-ի թղթակիցը բաւական սեւ պատկեր մը կը պարզէ: Տեղւոյն բնակչութեան համար, Թուրքիոյ նպատակը յստակ է.- «առանց մէկ փամփուշտ իսկ պարպելու, Թուրքիա յաղթանակէն իր բաժինը կ'ուզէ: Կ'ուզէ օգտուիլ Իրաքի պարտութենէն քրտական հարցը լուծելու համար»: Զինուորեալ մը չուզեր մանրամասնութիւններ տալ, վախէն: Բոլորը, արդէն, սարսափի մէջ կ'ապրին: Ջօզալ բանակցիլ կը ձեւացնէ, վերջնապէս թաղելու համար հարցը: Կը ջանայ օգտագործել չափաւորները (Թալապանի, Պարզանի) ընդդէմ մարքսիստ (Փ.Ք.Ք.) հոսանքին: Ասոնց մէկ պարագլուխը խոստացած էր սակայն՝ «1991ը Քիւրտիստանի տարին պիտի ըլլայ»:

ՍԵՐԺ ԿԷՆՋՊՈՒՐԻ ՄԱՀԸ

Կարելի էր դինքը սիրել կամ չսիրել, բայց կարելի չէ ուրանալ թէ մեծ տալանդի տէր, բազմաճիւղ արուեստագէտ մըն էր Սերժ Կէնզպուր որ մեռաւ, առջի դիշեր, առանձին փարիզեան իր բնակարանը, 62 տարեկանին:

Երաժիշտ, երգիչ, բեմադիր, դերասան, նկարիչ, մանաւանդ՝ գայթակղեցնող, գրգռող, վրդովեցնող կամովին եւ դիտակցաբար, թքնելով բոլոր նուիրական սկզբունքներու վրայ, ընկէի վերածող Մարսէյէզը, Սերժ Կէնզպուր իր դերասմբ գրաւ վերջին 20-30 տարիներու շօպիզնէսի աշխարհին վրայ:

Հաւանաբար, դիւրաբեկ անձ մըն էր, որ կը նախընտրէր քօղարկել զգայուն խառնուածք մը սիճիֆ արտայայտութիւններու ետին: Իր մահուան պարագաները չեն կրնար զինքը համակրելի չընդարձնել, նաեւ անոնց որոնք, թերեւս, ապառողջ բան մը կը դտնէին իր մէջ: Բայց, Լա ժավանիզը, ծը թ'էմ մուա նոն փլիւն եւ բաղում այլ յաջողութիւնները կը մնան անչուշտ բոլորին յիշողութեանց մէջ: Զէր վարանած նոյնիսկ պզտոր, խանգարող ֆիլմ մը դարձնել ճէյն Պըրքինէն ունեցած իր աղջկան՝ Շառլոթի հետ: Բայց, այս ամբողջը, թերեւս դէնքեր էին, չյայտնաբերելու համար չատ աւելի տկար, դիւրազգած անձ մը, որ այնքան դիտակից էր թէ կեանքի բուն հարցը առանձնութիւնն է, որ այլ առանձնութիւնը ընտրեց, մեռնելու համար, հեռու անոնցմէ, կին թէ զաւակ, որոնք դինքը կը սիրէին:

Մնած էր Փարիզ, 1928-ին, ռուս-հըրեայ գաղթական ծնողքէ: Նախ դաշնակ կը նուագէր սրճարաններու մէջ, նկարչութիւն ըրաւ, բայց չհաւնեցաւ, յետոյ սկսաւ երգեր գրել, ինք ալ երգել:

Մարտ 4-ին, Լիպերասիոն յետ-մահու հարցազրոյց մը կը հրատարակէր: Կատարուած էր 1981-ին եւ Սերժ Կէնզպուր ըսած էր որ պէտք է լոյս ընծայել իր մահէն ետք: Հոն, կը խօսի մահուան մասին ալ, զոր կ'ներեւակայէր 1990-ին, դիչեր մը: Ան քան կը ծխէր, այնքան կը խմէր, որ երկու սրտի տագնապէ ետք, լաբդի չատ ծանր գործողութիւն մըն ալ ունեցած էր մօտ երկու տարի առաջ:

«Տգեղութիւնը, կ'ըսէր, կը գերազանցէ գեղեցկութիւնը, որովհետեւ կը տեւէ...»:

Ինչպէս միշտ, մահուան ատեն, երբ գովքը կը հիւսուի ողբացեալին, ածականները չեն բաւեր, եւ չափազանցութիւնները այնքան կը վխտան, որ արուեստագէտը չի մեծնար ատով: Մշակոյթի նախարարը մինչեւ Ռենպօ կ'ներթայ, նախագահ Միթերան՝ կ'ոգեկոչէ «երաժշտական հանճարը»: Ո՞վ պիտի իմնչ հեղնանքով պիտի խնդար եւ թերեւս ալ կը խնդայ... անդենականէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՐՂՈՎ

ԷՍՏՈՆԻԱ ԵՒ ԼԱՏՎԻԱ մեծամասնութեամբ անկախութեան ի նպաստ պատասխանեցին իրենց եղած հարցումին: Խառնիա՝ 78% համեմատութեամբ եւ Լատվիա՝ 86%: Ինչպէս ըսինք առաջին էջն ալ (տես՝ Հայաստան) մինչ որ կատարուեցաւ այս երկու երկիրներու միջեւ, Մարտ 4ին, հարցում էր, ոչ՝ հանրաքուէ:

L'UCFAF la JAF et AKHTAMAR
présentent
L'ENSEMBLE FOLKLORIQUE DE DANSES D'ARMENIE

«KROUNK»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՊԱՐԱՀՈՒՄԲ
— Հիմնադիր՝ Ազատ Ղարիբեան —

«ԿՌՈՒՆԿ»

DIMANCHE 17 MARS à 14-h 30
Palais des Arts et des Congrès
25, avenue Victor Cresson — Issy-les-Moulineaux — M° Mairie d'Issy
Locations : Télé-Condorcet 175, av. Jean Jaurès — Clamart
Boucherie Manissian 65, bd. Rodin — Issy-les-Moulineaux
Centre Culturel JAF 12, rue Lassère — Issy-les-Moulineaux
(mardi, mercredi et vendredi à partir de 20h)
CARLA Coiffure 8, rue Auguste Gervais — Issy-les-Moulineaux
Epicerie ENIZ 14, rue des Monts — Clamart
Epicerie SARAPIAN 31, av. Auguste Rodin — 92190 Meudon

MARDI 19 MARS à 20 h 30
Théâtre Victor Hugo
14, avenue Victor Hugo — Bagneux
Locations : Théâtre Victor Hugo
Chirimian 1, rue Capucines — 92220 Bagneux
Centre Culturel JAF Paris — Tél. : 42. 08. 76. 49

VENDREDI 22 MARS à 20 h 30
Théâtre Municipal de Charenton
107, rue de Paris — Charenton — M° Charenton - Ecoles
Locations : Atlantic-Electronique 241, rue P.V. Couturier — Alfortville
Epicerie Ararat 118, rue E. Dolet — Alfortville
Janyflor Place Carnot — Alfortville
Al'Jack Coiffure 55, rue P. V. Couturier — Alfortville

SAMEDI 23 MARS à 20 h 30
Salle Municipale Jean Renoir
Villa des Aubépines
35, avenue du Général Leclerc — Bois Colombes
Locations : Djizmédjian Daniel 31, rue Paul Déroulède — Bois Colombes

Sous le parrainage de CHARLES AZNAVOUR
DIMANCHE 24 MARS à 20 h 30
CASINO DE PARIS
16, rue de Clichy — 75009 Paris — M° Trinité
Locations : CASINO : Tél. : 49. 95. 98. 98 / FNAC - VIRGIN - BILLETEL - Minitel 3615 THEA

Réservations et informations pour tous spectacles : 42. 08. 76. 49 et auprès des membres des associations.

ՅԾ՛Դ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կազմակերպուած՝
Փարիզի Շրջանի Ակենոյշներուն, Գայլիկներուն եւ Սկաուտներուն կողմէ
մեծ պատրաստութեամբ

կիրակի, Մարտ 10, ժամը 14·30-ին
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint-Dominique — Paris 7e
M° Invalides

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
Ներկայացումներ եւ զուարճութիւններ հայերէն, Գայլիկներուն, Ակենոյշներուն եւ Սկաուտներուն կողմէ, երգեր եւ խաղեր:

— Մուտք 60 ֆր. — ՊԻՒՖԷ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանտիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժիմ Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Վահէ Լորէնեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, կիրակի, Մարտ 10, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցին իրենց հօր, մեծ-հօր՝

ՎԱՐԴԱՆ ՊԱՆՏԻԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին, իրենց մօր, մեծ-մօր՝

ԼՈՒՍԸՆԹԱԳ ՊԱՆՏԻԿԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Հրաչեան)

մահուան 15-րդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս՝ Փափազեան եւ Լորէնեան ընտանիքներու ննջեցեալներու յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

***

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը, Սահակ-Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնի եւ Սահակ-Մեսրոպ Երզչախումբի Տնօրէն Խորհուրդները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան կիրակի, Մարտ 10-ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին, իրենց փոխատենապետ Դաւիթ Պանտիկեանի հօր՝

ՎԱՐԴԱՆ ՊԱՆՏԻԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԷՆ-ԳԼՈՒՒ Օր. Քանաբեան 200 ֆր.:

***

ՎԻԼԷՕՊԱՆ - Տիկին Մ. Ժամկոչեան 200 ֆր.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊԱՆԻՍ

Պ. Օննիկ Պայրամեան իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր չատ սիրելի բարեկամին՝ Վահրամ Տէվէճեանի մահուան առթիւ, ողբացեալին եղբօր՝ Գեղամ Տէվէճեանին եւ ընտանեկան պարագաներուն: Անոր յիշատակին 200 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
կազմակերպութեամբ՝

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

մասնակցութեամբ՝
«Սեւան» նուագախումբի
ՄԻՋԻՆԷԻ առիթով
առաջին անգամ ըլլալով
Շաբաթ, Մարտ 9, ժամը 21-էն սկսեալ
Հայ Կաթողիկէ Մշակութային Կեդրոնի սրահին մէջ
62, Սիպիէ փողոց, 13001, Մարսէյլ
Մասնակցութիւն՝ 100 ֆր.:
ԾԱՆՕԹ.- Տոմսերը ապահովելու համար դիմել վարչութեան անդամներուն եւ ժողովրդապետութեան:
Հեռաձայն.- 91 - 48 - 19 60

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Վաստպուրականի Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը ըլլալով նորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները վարդան Պանտիկեանի մահուան առթիւ.- Տէր եւ Տիկին Կարապետ Չրպաչեան (Փարիզ) 2000, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանտիկեան 1000, Տէր եւ Տիկին Ֆերտի Հրաչեան 300, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Աւետեան 100, Տիկին Նունուֆար Պարէեանէ իր ամուսնոյն Գառնիկ Պարէեանի մահուան տարելիցին առթիւ 500 ֆր.:

ՓՈԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ

Խորհրդային բաժակի հանդիպումներու չարքին, «Արարատ» Օ-ի դէմ մէկ կէտով յաղթեց Զերնոմորեցի եւ որակուեցաւ մասնակցելու համար կէս-աւարտականներուն, ուր պիտի հանդիպի Մոսկուայի Տորպեդոյին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 6
MERCREDI
6 MARS
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՍԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆԱՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօդեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.488 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNEE — No 17.488

ՄՈՑ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԸՆ ԵՏՔ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵԳՆԱՆՔԸ՝ ՇԻԻ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ ԻՐԱՔԻ ՀԱՐԱՒԸ

ՔԻՒՐՏԵՐՆ ԱԼ
ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԿԱՆՑՆԻՆ ՀԻՒՍԻՍԸ

Ցայսօր չէ թէ ինչո՞ւ Արեւմուտքը, Ամերիկացիներուն գլխաւորութեամբ այնքան չուտ պինովցաւ Իրաքի վրայ տարուած ապրզընթաց յաղթանակէն։ Պայման չէր որ ազատագրած կամ քաղաքարան ըլլալ դուշակելու համար թէ «յաղթանակէն» ետք ըստեղծուած կացութիւնը աւելի բարդ պիտի ըլլար քան առաջ։ Բոլոր «քնացողի» հարցերը մէջտեղ կ'ելլեն (Պաղեստին, Լիբանան, Քիւրտ) եւ չնախատեսուածներ ալ կը ծագին։ Եթէ որոշ ակնկալութիւններ, չըսելու համար՝ յոյսեր կային Սատտամ Հիւսէյնի անհրաժեշտ զարթած տապալման համար, հաշիւները հաւանաբար սխալ էին եւ ինչ որ կը պատահի չի համապատասխաներ, անկասկա՛ծ, Ուաշինկթընի սպասածին։

Պատմութեան մէկ հեգնանքը չէ՞ ակնատես ըլլալ շիի ապստամբութեան մը Իրաքի հարաւը, երբ յիշենք թէ դեռ երէկ էր, որ Մոսկ. Մխութենէն Ֆրանսա (եւ անկասկա՛ծ այլ արեւմտեան Պետութիւնները) մինչեւ ատամները զինեցին աշխարհական Սատտամ Հիւսէյնը որպէսզի ճզմէ Իրանի շիի մոլեռանդ վարչակարգը։ Այսօր, չիներն են, որոնք վրէժի ժամը հասած կը նկատեն եւ արդէն իսկ զրաւած են կարգ մը քաղաքներ, ինչպէս Նաճաֆ, սրբազան քաղաք, ուր է Ալիի դերեզմանը։ Կ'ըսուի թէ 8–էն 10 հազար Պարսիկ սահմանը անցած էին արդէն աւելի հրահրելու համար չարժումը, զոր վերջին շրջանին ալ, լաւ կը դիտէին։ Շիիները զրաւած են նաեւ Քերպալլահ եւ կը չարունակեն իրենց յառաջխաղացումը, քանի հին ոմ մը կայ չիիներու մօտ (աւելի քան 50%–ը երկրին) սիւննի փոքրամասնութեան մը իշխանութեան ներքեւ (Սատտամ Հիւսէյն սիւննի է)։ Այսօր վճռած են, նման Իրանի, իսլամական յեղափոխութիւն մը գլուխ հանել եւ նման Խորհուրդ մը հաստատել։ Եթէ Ուաշինկթըն ընդդիմութիւն մը կ'երազէր Իրաքի մէջ, այս մէկը չէր անշուշտ...։

Մինչ հարաւը, չիիները շրջանը քառասի վերածած են, ըստ երեքշաբթի առտու հասած լուրերու, հիւսիսը՝ Քիւրտերն են որ յարձակման կ'անցնին։ Պէտք է ըսել, որ Սատտամ Հիւսէյնի թշնամիները միայն դուրսը չեն, ներսն ալ կան եւ բազմատեսակ՝ Քիւրտ, համայնավար, իսլամապաշտ, պատսական, ազատական, ընկերվարական, ասորական եւլն. եւլն.։ Առաջինը՝ չիիները գլուխ բարձրացուցին, թեհրանն ունենալով որպէս նեցուկ, բայց, պատճառ չկայ որ անոնք կերպով հալածուած եւ չարդուած Քիւրտերը առիթէն չօգտուին։

Ամէն պարագայի մէջ, «փառաւոր» յաղթանակէն ետք անմիջական կացութիւնը այնքան խճճնակ է որ –գլխաւորաբար Քիւրտերու հարցով– մտահոգ է Թուրքիան։

***

Երկրին մէջ կայ նաեւ մէկ միլիոն քըրիստոնեայ, որ այսօր, չատ հանդիստ չէ։ Որքան ալ հակասական թուի, անոնք

ԱՐԱՄ ԱՐՔ. ՓԷՇԻՇԵԱՆ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՆՏԵՆԱՊԵՏ

Լիբանանի Հայոց Առաջնորդ՝ Արամ Արք· Քէշիշեան Քանբերա (Աւստրալիա) դումարուող Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի ընդհանուր համաժողովին ընթացքին ընտրուեցաւ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Կեդրոնական (156 հոգի) ու Գործադիր (25 հոգի) վարչութեանց առենապետ։

Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի Վարչութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով Օրթոտոքս Եկեղեցւոյ անդամ մը եւ երիտասարդ կղերական մը կ'ընտրուի առենապետ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի բարձրագոյն այս պաշտօնին։

***

ԻՏԻԼԻ մէջ (Մարտինի պատճառ) ծանր բախտներ եղած են գիւղացիներուն եւ ապահովութեան ուժերուն մէջեւ, որոնց հետեւանքով մէկ մեռեալ կայ եւ երկու տասնեակ վիրաւոր։ Ականատեսներու համաձայն 16 տարեկան դպրոցական մը մահացու կերպով վիրաւորուած է ապահովութեան ուժերու կողմէ։ Կռիւը ծագած է «ապօրինի» ցոյցի մը պատճառով։ Քիւրտ ցուցարարները կը բողոքէին յարատեւ խուզարկութիւններու եւ դէշ վերաբերումներու դէմ ոստիկանութեան կողմէ։ Զորրորդ ցոյցն է շրջանին մէջ վերջին չաբաթը։

ՏԻԿԻՆ ԷՕԶԱԼ հկրցաւ, կիրակի օր, ԱՆԱՓ–ի գլուխն անցնիլ, ինչպէս նախատեսուած էր եւ որու պատճառաւ Էօզալ պաշտօնական ըրած էր պաշտպանութեան իր նախարարը, որ համաձայն չէր եղած։ Մայր Հայրենիքի կուսակցութեան համագումարը չատ լարուած մթնոլորտի մը մէջ տեղի ունեցած է եւ 12 ժամուան նստաշրջանէ մը ետք, ընտրութիւնը առկախուած է եւ յետաձգուած Ապրիլ 28ին։ Կուսակցութեան ծոցը գտնուող իսլամականն եւ պահպանողական հոսանքն ալ ծանր ըլած է եւ նոյնիսկ մեծամասնութիւն դարձած։ Անոնք կ'ուզեն որ մահմետական հին աւանդութիւնները կիրարկուին, ինչ որ անընդունելի է քեմալականներուն համար։

ՊԱՊԸ կարեւոր ելոյթ մը ունեցաւ, երկուշաբթի օր, արեւելեան եկեղեցիներու հոգեւոր պետերուն առջեւ։ Շեշտը դրաւ բոլոր չկարգադրուած հարցերուն վրայ, մինչեւ իսկ չմոռնալով կիպրացիները։ Արդարեւ, դիտել տալէ ետք, թէ այս պատերազմը ըսուածին պէս այնքան ալ մաքուր չէր, աւելցուց.– «առաջնակարգ հարցեր կան.– իրական յարգանք Պետութեանց հոգային ամբողջականութեան սկզբունքին, տասնամեակներէ ի վեր չլուծուած հարցերը, որոնք մշտական լարուածութեան օճախներ են։ Համաձայնաբերբ չրջանի ապագինման չուրջ, զէնքի վաճառքի կարգաւորումը։ Միայն այն ատեն, երբ այս հարցերուն պատասխան կը տրուի, կրնան խաղաղութեան մէջ դոյակայել, թէ Իրա՛ք եւ իր դրացիները եւ թէ Լիբանան, պաղեստինցի ժողովուրդը եւ կիպրացիները»։

ԳՈՐԲԱՉՈՎ իր 60–ամեակը տօնած է Մարտ 2–ին եւ այս առթիւ հեռատեսիլը մօտ մէկ ժամուան յայտագիր մը նուիրած է իր կեանքին եւ գործին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լաւ պայմաններ վայելած են Սատտամ Հիւսէյնի իշխանութեան ներքեւ։

ԵՐԵՒԱՆ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՄԱՐՏ 1)

ՎՐԱՍՏԱՆ
ԼԱՐՈՒԱԾ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

Մթնոլորտը խիստ լարուած է Վրաստանի Բոգդանովկայա հայաշատ շրջանը, որ Վրաստանի Գերագոյն Խորհուրդի որոշումով վերանուանուած է Նինոցմինդայի շրջան։ Հայ բանուորները պահանջած են որ տեղւոյն նահանգապետ նշանակուի Գերագոյն Խորհուրդի իրենց ներկայացուցիչներէն մէկը՝ Մելս Բդոյեան, որ ընտրութիւններուն առեն ձայներու բացարձակ մեծամասնութիւն ստացած էր։ Այս առընչութեամբ դիմած են Գ· Խ·–ի նախագահ՝ Գամսախուրդիայի։

***

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ
ԱՌԱՆՑ ՋՈՒՐԻ

Ստեփանակերտի շրջաբաշխիչ սարքի պայթումին հետեւանքով քաղաքի բնակիչները զրկուած են ջուրէ եւ ջեռուցումէ։ Վերջին մէկ տարուան ընթացքին 14րդ «միջադէպն» է քաղաքի ջուրի բաշխման համակարգին մէջ։ Երեք օր հարկ եղած է կացութիւնը վերահաստատելու համար։

***

Անասուններու դողութիւնը կը չարունակուի։ Ցարձակման ենթարկուած են Մարտակերտի շրջանի Ջան Եաթաղ գիւղը։ Քաղաքագօրքի համագգեստով չորս ուազակներ յարձակած են ազարակի վրայ։ Նոյն ձեւի յարձակումով մը բերդաշէնի մէջ ալ 24 գլուխ ոչխար գողցուած են։

***

Ստեփանակերտ - Շուշի ճամբու Շուշի քաղաքի մեռաքի գործատան պատկանող «կանաչ» կառքի խցիկը տեղի ունեցած պայթումէն մեռած է հոն գտնուող վարորդը։ Պայթումը հետեւանք է վարորդի նստոցի տակ դրուած ռումբի մը։

***

ԱՐՑԱԽԻ
ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 28-ԻՆ

Պարտադիր անգործութեան դատապարտուած են «Խորհրդային Ղարաբաղ», «Սո-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔ ՈՒ ՔԻՒՐՏ ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ցետ պատերազմեան շրջանի Թուրքիան անվերապահօրէն կը դառնայ յաղթական ճակատին կարեւոր մէկ անդամը· սակայն միեւնոյն ժամանակ քրտական հարցը խանգարող տղզակ մը կ'ըլլայ անոր յաղթականի ակնկալութիւններուն, բանական մտահոգութիւն ալ պատճառելով։ Ծանօթ է որ երկրին հարաւ - արեւելեան շրջաններու տիրապետող այս տարրը տարիներէ ի վեր դիմեալ պայքար կը մղէ թրքական ուժերու դէմ։ Թուրք իշխանութիւններու կողմէ վերջերս տրուած երեսութական կարգ մը թոյլատուութիւնները ոչինչ փոխած են թէ՛ քիւրտ բնակչութեան եւ թէ դեկավարներու մտայնութեան ու կեցուածքին մէջ։ Մինչ աւելի չափաւոր նկատուածներ հետամուտ են միջազգային առեանները մէջ օրակարգի նիւթ դարձնելու քրտական հարցը, անդին, տեղւոյն վրայ, հարաւ - արեւելեան Անատոլուի մէջ Քիւրտիստանի բանուորական կուսակցութեան (Փ·Ք·Կ·) դինեալ ուժերը կը պատրաստուին նոր յարձակումներու։ Ու արտաքին աշխարհի հաշիւներէն աւելի ծանրակչիռ է հաւանաբար այն հակամարտութիւնը որ գոյութիւն ունի քրտական այս երկու ճակատներուն միջեւ։

Առաջիններէն Թալապանի ամերիկեան Քոնկրէսին մէջ կազմակերպուած վեհաժողովին - որուն մասնակցած էին նաեւ Տիկին Մլթերան եւ ամերիկացի ծերակուտականներ-, անդրադարձած է Սեւրի դաշնագրին Քիւրտերու առընչուած տրամադրութիւններուն։ Ըսած է թէ Նախագահ Էօզալ որ զօրավիգ է Իրաքի մէջ արաբական, թրքական, թիւրքմէնական (որոնց թիւը կէս միլիոնէն նուազ է) դաշնակցութեան մը գաղափարին, պէտք է նոյն քայլը առնէ Թուրքիոյ համար ուր Քիւրտերու թիւը աւելի քան 15 միլիոն է։ Ամերիկացի ծերակուտականներ ալ փափաք յայտնած են որ Մլթին - Արեւելեան հարցերու լուծումին մասնակից ըլլայ նաեւ քիւրտ տարրը։ Վեհաժողովին ղեկավարած դրութիւններով նոյն տրամադրութիւնը յայտնած են նաեւ անդլիացի երեսփոխաններ, աւելցնելով որ Փ·Ք·Կ·–ի ահաբեկչական գործունէութիւնը կրնայ վնասել քրտական դատին։

Այս իրադարձութիւններուն ամէնէն հետաքրքրական կէտը այն է որ Թալապանի յոյսեր կապած ըլլալ կը թուի Նախագահ Էօզալի յետագայ գործունէութեան։ Ան պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, ըսած է թէ Էօզալ խոստացած է իրեն Քիւրտերու բաները ըլլալ եւրոպական Խորհրդարանին մէջ։

Նոյն օրերուն արաբական թերթի մը թղթակիցին պատասխանելով, Թուրքիոյ Նախագահը ըսած է թէ իր երկիրը քրտական հարց չունի եւ թէ Հարաւ - արեւելեան կնճիռին պատասխանատուն Փ·Ք·Կ·ի պինեալ ուժերն են։ Եթէ չըլլար անոնց կողմէ ստեղծուած խնդիրը, ամէն բան աւելի դիւրաւ կը կարգադրուէր։ Թ· Էօզալ իր արտայայտութեամբ այն տպաւորութիւնը գործել փորձած է թէ ինք կողմնակից է Քիւրտերու տրուած ազատութիւններուն, բայց երկրին մէջ այդ բոլորը որոշ ընդդիմութեան մը կը բախին։

ԱՐՑԱԽԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 28-ԻՆ

Պարտադիր անգործութեան դատապարտուած են «Խորհրդային Ղարաբաղ», «Սո-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԴԷՄՔԵՐ

ԱՆԱՆԻԱ ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՀԱԲԷԼԵԱՆ

Քանի մը ամիսներ առաջ Տէվլէթի իր բնակարանին մէջ իր աչքերը կը փակէր Յովհաննէս Հարբէլեան: Իր մահով Լիոնի հայ գաղութը, եւ յատկապէս Եկեղեցին, կը կորսնցնէին իրենց հաւատարիմ սպասաւորներէն մէկը: Պր. Հարբէլեանը այն հազուագիւտ անձերէն էր որոնք մեզ կը կապէին տակաւին «Երկիր»ին հետ, զանազան պատճառներով: Այս պատճառներէն մէկն էր իր հօրը անձնաւորութիւնը: Հայր մը որ մինչեւ իր կեանքին վախճանը եղած է օրինակ մը: Եկեղեցական ու ազգային ծառայութիւնը անձնական ընտրութիւն մըն էր իրեն համար, առաւել ընտանեկան աւանդութիւն մը. ուխտ մը, հաւատարմութեան երդում մը իր հօրը յիշատակը անթառամ պահելու:

Բացառիկ են այսպիսիները եւ բացառիկ կ'ըլլայ յաճախ իրենց կեանքն ու ճակատագիրը: Յովհաննէս Հարբէլեանի ճակատագիրը բացառիկ էր «ի ծնէ», որովհետեւ ան ծնած էր քահանայի մը ընտանիքին մէջ, քահանայ մը, որուն բախտը այնքան տարբեր չեղաւ անշուշտ իր սերընդակիցներուն ճակատագրէն, բայց որուն մասին կարելի է ըսել որ նուազագոյնը «անսովոր» կեանք մը ունեցաւ:

Անանիա Ծ. Վրդ. Հարբէլեան - աւազանի անունով՝ Աստուածատուր - ծնած է Նիկոմիդիոյ գաւառի (այժմ՝ Իզմիթ) Պարտիզակ հայկական գիւղին մէջ, ուր իր նախնական կրթութիւնը ստացած է տեղւոյն Ներսէս Շուշանեան Ազգային Վարժարանին մէջ աշակերտելով Եղիշէ Վարդապետ Դուրեանին (*):

1892-ին, իր մէջը զգալով մանկավարժի կոչում Աստուածատուր Հարբէլեան կը գառնայ Նիկոմիդիոյ Ազգային վարժարանին անօրէն: Երեք տարի չանցած կը վերադառնայ Պարտիզակ, ուր կը սառնձնէ «ընդհանուր հակիչ»ի եւ ուսուցիչի պաշտօնը իր մանկութեան գլխոցին մէջ: Դուրեան Արք. ի եւ չատ ուրիշ դասընկերներուն հետեւելով, Արմաշեան վերածնունդին ոգեւորուած Աստուածատուր իր ուսուցչական պաշտօնէն կը հրաժարի եւ 1908-ի Մարտի 9-ին քահանայ կը ձեռնադրուի Նիկոմիդիոյ թեմին առաջնորդ Սահակեան Արքեպիսկոպոս Յովակիմեանին կողմէ:

Երկու տարի վերջ, իր կոչակիցը կորսընցնելէն յետոյ, կուսակրօնութեան ուխտ կը կատարէ եւ վարդապետական աստիճան կը ստանայ:

1913-ին ի դնահատութիւն իր հոգեւոր եւ մտաւոր արժանիքներուն Ծայրագնութեան աստիճանին կ'արժանանայ:

Վրայ կը հասնի 1915-ի Մեծ Եղեռնը: Անանիա Ծ. Վարդապետ իր ընտանիքին բոլոր անդամներով կը տեղահանուի: Հայր Անանիա այն քիչերէն է որոնք հայ ժողովուրդի եւ մանաւանդ հոգեւորականներուն Golgothան կը փրկուին: 1918-ին կ'որոշէ վերադառնալ երկիր...

Կը հասնի կրկին Նիկոմիդիա, ուր Առաջնորդին բացակայութեան պատճառով (ան տակաւին աքսորուած կը մնար) առաջնորդական փոխանորդ կ'ընտրուի վերապրողներուն կողմէ: Սահակեան Արք. կը վերադառնայ 1919-ին, սակայն Հայր Անանիային կը խնդրէ որ իր պաշտօնին վրայ մնայ որպէս օգնական: Հոգեւոր պարտականութիւններուն հետ միասին Անանիա Ծ. Վարդապետ կը սառնձնէ նաեւ մանկավարժական եւ մարզասիրական նոր առաքելութիւններ, առանց զադարին ան կը նուիրուի զպրոցական հարցին: 1921-ին «Մերձաւոր - Արեւելքի ամերիկեան նպաստամատոյցի» (Near East Relief fund) Նիկոմիդիոյ մասնաճիւղին կողմէն նոյն քաղաքին նորահաստատ որբանոց - զպրոցին անօրէն կ'ընտրուի (**): Մէկ տարի մեծ նուիրումով եւ ձեռնհասօրէն կը վարէ այս ծանր պաշտօնը: 1921 - 1922-ի թուրք եւ հելլէն պատերազմը, քեմալական բանակին վայրագութիւնները պատճառ կ'ըլլան նոր եւ վերջնական տեղահանութեան մը: Նահանջող յոյն բանակին հետ չքանային վերջին հայ եւ յոյն բնակիչները կ'ապաստանին Յունաստան: Այսուհդ 1922-էն մինչեւ 1926, Անանիա Ծայրագոյն Վարդապետ Հարբէլեան իր հովուական առաքելութիւնը կը շարունակէ Միխելա եւ Վօլօ քաղաքներուն ապա Միխիլլի կղզիին մէջ:

1926-ին տեղւոյն եկեղեցական վարչութեան հրաւէրով Լիոն կը հաստատուի դառնալով նորաստեղծ գաղութին առաջին բարձրաստիճան եւ վեղարաւոր հոգեւոր առաջնորդը: Սակայն հակառակ իր փափաքին, հոգեվէտ եւ մարմնապէս մաշած այս բոլոր իրագործութիւններէն, իր նոր պաշտօնէն կը հրաժարի 1927 Մայիս 15-ին: Աքսորեալի իր նոր կեանքին հետ չհաշտուելով 1937 Յունուար 16-ին իր մահկանացուն կը կնքէ, սուգի մատնելով իր հարազատները եւ իրենց հետ ամբողջ գաղութը: Իր մահով կը զարձուէր Լիոնի եւ շրջանի հայ գաղթականութեան պատմութեան առաջին էջը:

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Վիէն
Փետրուար 20, 1991

(*) Բանաստեղծ Պետրոս Դուրեանին եղբայրը, յետագային Կ. Պոլսոյ եւ Երուսաղէմի Պատրիարք:

Եղիշէ Սրբազան Դուրեան – Կ. Պոլիս, 1960, էջ 51:

(**) Այս տեղեկութիւնները առնուած են «Լիոնահայ Ուղեցոյց - Տարեցոյց»էն - 1931, Ա. տարի - էջ 67: Տպարան՝ «Եփրատ» (տնօրէն՝ Հ. Թադէոսեան) եւ հանգուցեալ Յ. Հաբէլեանին բանաւոր վկայութենէն:

ՓԻՒՐՏ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐ ՓՐՏԵՐԷՆԻ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ծանօթ է որ թուրք իշխանութիւնները ամբողջ տասնամեակներ անտեսած են քիւրտ տարրի մը ներկայութիւնը. անհասնելի չարչարանքներով ուղած են հարթել անոնց լեզուական եւ բարքերու տարբերութիւնները: Արեւելեան եւ Հարաւ - Արեւելեան Անատոլուի բանաւորը լեցուն են քրտախօս բնակչութեամբ որուն յանգանքը եղած է չատ անգամ, իրենց մայրենիին գործածութիւնը:

Յետոյ, Ծոցի պատերազմին ակիզբի չրջանին, յանկարծ Թուրքիա անակնկալ ազատութիւններ չնորհեց այս մարդին. քրտախօսութիւնը կը դադրէր արդիլուած պտուղ ըլլալէ. երկրին քիւրտ բնակիչներուն այնուհետեւ արտօնուած էր քրտերէն խօսիլ:

«Քրտասիրական» այս քայլին մեկնաբանութիւնները ընդհանրապէս չատ կապ չունէցան «իրաւունք», «հատատարութիւն» կամ նման եղերու հետ. տիրող կարծիքը այն էր որ Թուրքիոյ դեկավարութիւնը առաջին օրէն մտահոգուած էր յետ - պատերազմեան բեմադրութեան պատրաստութեամբ: Կար նաեւ եւրոպայի աչքին փուչ ըլլալու անհանգստութենէն փրկուելու փափաքը: Չէ՞ որ եւրոպացի նկատուելու դիմումներուն Թուրքիոյ տրուած պատասխանը կ'ըլլար երկրին մէջ կիրարկուած ճնշումներուն, արգելքներուն յիշեցումը: Ընդունելով քիւրտ ներկայութիւն մը դոյութիւնը եւ իր ինքնութիւնը արտայայտելու առիթ տալով անոր, Թուրքիա կրնար մէկ քարով երկու թռչուն զարնելու փորձը ընել ու յոյսեր տածել Եւրոպայի համակիրին մաս կազմելու:

Թուրքիոյ մօտ այս չրջադարձը չսահմանափակուեցաւ միայն լեզուական մարզով. խօսելով պատերազմի վազորդայնին հատատական կարգադրութիւններուն մասին, իշխանութիւնը քանիցս արտայայտուեցաւ նաեւ քրտական ինքնավար մարզի մը կազմութեան մասին որ պիտի վայելէր Թուրքիոյ հովանաւորութիւնը:

Այս բոլորը արձագանգ գտան անշուշտ, նաեւ քրտական քաղաքական կազմակերպութիւններու մօտ. «Եիւգելը» չաբաթաթերթը Փետրուար 17-ի թիւին մէջ տեղատուած է քիւրտ քաղաքական կազմակերպութիւններու դեկավարներուն այս նիւթին մասին տուած մեկնաբանութեան: Հինգ դեկավար մեծ վերապահութեամբ կ'արտայայտուին վերջին կարգադրութեան մասին:

«Քիւրտիստանի Ազատագրութեան ճակատ»ը Յունուար 28-ին կը յայտնէր թէ «Քրտերէնի ազատ գործածութեան որոշումը որ բաւական տարտամ սահմանումներ ունի, պատերազմի մարտավարութիւն մըն է որուն դժուար չէ թափանցել: Նոյն որոշումը ոչ թէ ամօթէ մը փրկուիլ կը նշանակէ, այլ խոստովանութիւնն է մարդկային մեղքի մը»: Նոյն կազմակերպութիւնը կը նկատէ թէ Թուրքիա այս որոշումով կը յուսայ «Քիւրտիստանի Բանուորական Կուսակցութեան» դիրքերը մեղմացնել ու միջազգային հրապարակին վրայ քրտական հարցին պատճառով ենթարկուած հակազդեցութիւնները թեթեւցնել:

Ծրագիրը Ամերիկայի կողմէ վաւերացուած է. Թուրքիոյ տրուած դերն է արգելքը վերցնել ու զրաւումի, կցումի ծրագիրը դիւրացնել: Սակայն, քիւրտ դեկավարը կ'ըսէ. - «Պիտի գործածենք մեր լեզուն որ ի ծնէ մեր իրաւունքն է. պիտի չմոռնանք որ ան մեզի եղած շնորհ մը չէ, այլ՝ դիմադրութեամբ ձեռք ձգուած իրաւունք մը»:

Քրտական, հակատէ դեկավար ձնչալ Թալապանիի համաձայն, Թուրքիա կը չանայ համակրական ըլլալ Իրաքի, Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ Քիւրտերուն, ընդունելով Թուրքիոյ մէջ քրտական ներկայութիւն: Բուն նպատակը հոգային հատատական նոր ձեւաւորումներու ընթացքին մեծ պատառ մը ապահովումն է:

Քիւրտիստանի «Ցառաջդիմական բանուորական կուսակցութեան» ընդհանուր քարտուղարը ուշադրութիւն կը դրաւէ այն պարագային վրայ, որ քրտերէնին արուած ազատութիւնը կը սահմանափակուի վոգոցի ու բնակարանի մէջ գործածութեամբ, ինչ որ չատ մեծ նորութիւն չի բերեր, քանի որ արդէքին ժամանակ ալ լեզուն կը գործածուէր: Եզածը պարզապէս Թուրք կառավարութեան վարկ ապահովելու միջոց մըն է:

Թուրք Քիւրտիստանի ընկերվար կուսակցութեան արտաստահմանեան գրասենեակը մամուլի դեկոյցով մը կ'ըսէ. - «Թուրք կառավարութեան վերջին որոշումով հրտակաս հարցին լուծում գրտնելու վարկածը մէկդի թող մնայ, ոնոյնիսկ վերջ գտած չէ հրտերէնի եւ քիւրտ մշակոյթին ենթարկուած բռնութիւնը: Իրականութեան մէջ, կառավարութիւնը հրտերէնը ազատ ձգելու նման նպատակ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՓԵՏՐՈՒԱՐ 25/27)

ՊԱՏԿԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՆՈՐ ՏՆՕՐԷՆԻՆ ՀԵՏ

«Արմէնփրէս»ի թղթակիցը հարցազրոյց մը ունեցած է վերջերս Հայաստանի պետական պատկերասրահի անօրէն նշանակուած արուեստագէտ Շահէն Խաչատրեանի հետ:

– Մօտ քառորդ դար է դուք «Սարեան» թանգարանի անօրէնն էք, բազմաթիւ դրծերու ու նախաձեռնութիւններու հեղինակ: Ըսէք, խնդրեմ, ի՞նչպէս ընդունեցաք արուեստի այս ազգային օրրանը տնօրինելու առաջարկութիւնը:

– Ես խորապէս կը հաւատամ Հայաստանի նորացման ու զօրացման ուղիին. կը հաւատամ արուեստի հանդէպ մեր նոր դեկավարութեան հոգատար վերաբերումին, որ չուտով չօչափելի արդիւնքներ կունայ: Իսկ մշակոյթի նոր նախարար Պերճ Զէյթունցեանի առաջարկը՝ դառնալ պատկերասրահի անօրէն, չկրցայ մերժել, թէեւ լաւ գիտէի որ մամուլին մէջ եղած քննադատութիւններէն ետք, ինքս ալ կը բախիմ դժուարութիւններու: Բայց, համոզուած եմ որ եթէ մարդ սիրէ իր դործը ու նուիրուի անոր, զանոնք անպայման կը յաղթահարէ:

Ինչ կը վերաբերի «Մ. Սարեան» թանգարանին, այնտեղ աշխատանքները կը չարունակուին, ես ալ ընտանիքին անդամ կը մնամ:

– Շատ կը խօսուի այն մասին, որ պատկերասրահին ֆոնտերուն ընդամէնը 15–20%–ը կը ցուցադրուի: Ի՞նչ կ'ըսէք այդ մասին:

– 1959–էն ի վեր ութ տարի աշխատած եմ պատկերասրահին մէջ: Այն ատեն արդէն ֆոնտը 20 հազար կտորէ բաղկացած էր: Անցեալ տարիներուն աւելցաւ քանի մը հազար եւս: Չեմ կարծեր թէ բոլորը արժանի են ցուցադրուելու. չեմ կրնար համաձայնիլ նաեւ թէ ցուցադրանքը լաւ արժէք է: Ան անպայման պիտի վերախոհուի, իսկ եթէ ծրագրերէն մէկը իրականանայ, մենք կը ստեղծենք ֆոնտ-ցուցադրանք մը, ուր դրեթէ ամէն ինչ աչքի առջեւ կ'ըլլայ:

– Իսկ ի՞նչպէս կը պատկերացնէք կապերը սփիւռքահայ արուեստագէտներուն հետ:

– Պիտի ուզէի որ Սփիւռքի մեր հայրենակիցները, մանաւանդ արուեստի մարդիկ, նոր հայեացքով նայէին պատկերասրահին: Այսուհետեւ աւելի հոգ պիտի տարուի սփիւռքահայ բաժինին հանդէպ: Ըսեմ որ ինքս կը պրպտիմ նաեւ սփիւռքահայ արուեստագէտներուն հետքերը: Այս տարի «Անահիտ» հրատարակչութիւնը լոյս կ'ընծայէ Ֆրանսահայ կերպարուեստին նուիրուած գիրքը: Պատկերասրահին մէջ պարբերաբար կը կազմակերպուին մեր անուանի արուեստագէտներուն նուիրուած յուշ-երեկոյթներ, ցուցահանդէսներ: Բացի այդ, թանգարանին նոր մուտքին ճեմասրահին մէջ կը դեւեղուի մարմարէ յուշատախտակ մը, որուն վրայ ոսկետառ կը գրուին բոլոր անոնց անունները, որոնք իրենց նուիրատուութիւններով հարստացուցած են պատկերասրահը:

Սփիւռքի հետ մշակութային կապերը պէտք է ըլլան հիմնաւոր, նպատակամղուած, չկրեն տարերային, անձնական բնոյթ: Որոշ գաղութներու մէջ ազգային թանգարաններ հիմնելու ձգտումներ կան: Մենք պէտք չէ պլանանք մեր օրնութիւնը, ինչպէս նաեւ ճիշդ պէտք է կապմակերպենք Սփիւռքի մշակութային կազմակերպութեանց ու արուեստագէտներուն օգնելու գործը:

Որպէսզի պատկերասրահին անուանումը բոլոր լեզուներով հակիրճ հնչէ, մը-

ԵՐԵՒԱՆ
ՓՈՐՁԱԿ

տադիր ենք զան վերանուանել Հայաստանի ազգային պատկերասրահ:

**

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍՓԻԹՈՔ

Սեւ Ծովեան Սոչի քաղաքին մէջ տեղի ունեցած է Ռուսատանի Կրասնոդար երկրամասի հայ համայնքներու ներկայացուցիչներու հիմնադիր համաժողովը: Ստեղծուած է Կրասնոդարի հայկական ընկերութիւններու խորհուրդ մը, որ կը նպաստէ ներքին Սփիւռքի համայնքներուն միջեւ կապերու հաստատման:

**

Ներկայիս 200 հազարէ աւելի Հայեր կ'ապրին Կրասնոդարի չրջանին մէջ: Միայն Մեծն Սոչիի մէջ անոնց թիւը կը հասնի 60 հազարի: Այստեղ կը գործեն մեծ թիւով հայկական մշակութային ընկերութիւններ ու կեդրոններ: Սոչիի «Սեւան» հայկ. մշակութային կեդրոնը միայն անցեալ տարի ժողովրդական ստեղծագործութեան վեց փառատօն ու բազմաթիւ ցուցահանդէսներ կազմակերպած է: Սոչիի մէջ ներկայիս կը գործեն 15 հայկական երգ ու պարի խումբեր:

Այստեղ բացուած է նաեւ հայկական թատրոն մը, որ արդէն բեմադրած է երեք ներկայացումներ: Մշակութային կեդրոնին կ'օժանդակէ Սեւանի քաղաքապետարանը: Հայաստանէն Սոչի հասած են երաժշտական գործիքներ, ազգային տարազներ, երկու «Երազ» լինքնաշարժ:

**

Կրասնոդարի չրջանի Կուրգանինսկ ու Նովոլեքսեեւկա հայահոծ քաղաքներուն որոշ դպրոցներու մէջ հայ երախաներ կը հետեւին հայերէնի դասընթացքներու:

Կուրգանինսկի մէջ կ'ապրի չուրջ 10 հազար Հայ, որուն մեծ մասը վերջին 20-25 տարիներուն հեռացած է Ադրբեջանի Շամխորի չրջանէն, յատկապէս Բազա գիւղէն: Վերջին երկու տարիներուն այստեղ ապաստանած են նաեւ Ադրբեջանէն փախած Հայեր:

Նորաստեղծ հայկական մշակութային - լուսաւորական ընկերութեան գլխաւոր նպատակը մանուկներուն հայերէն սորվեցնելն է: Ընկերութիւնը Հայոց Համազգային Շարժման, Մշակոյթի Ֆոնտին, Լուսաւորութեան Նախարարութեան, «Հայկազունք»ի չանքերուն չնորհիւ ստացած է գիրքեր, քարէտներ եւայլն:

**

Մ. ԻՇԽԱՆ ԵՐԿԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

«Նայիրի» հրատարակչատունը լոյս ընծայած է Մուշեղ Իշխանի (ճենաերէճեան) երկերու ժողովածուն, որ հեղինակին անդրանիկ հրատարակութիւնն է Հայաստանի մէջ: Գիրքը կազմած է բանասիրական գիտութիւններու տոքթէօր, փրոֆ. Վազգէն Գաբրիէլեան:

Հատորին մէջ տեղ գտած են 1936 -1986 թուականներուն լոյս տեսած ընտիր բանաստեղծութիւններ:

«Գրական յատկանիշներ» խորագրին տակ զետեղուած են Մ. Իշխանի գրականագիտական էջերէն համառօտ ընութագրումներ՝ նուիրուած Ե. Աբովեանի, Րաֆֆիի, Վ. Տէրեանի եւ այլոց:

Հայաստանի մէջ երկար տարիներ մերժուած գրողին քանի մը ստեղծագործութիւնները լոյս տեսած էին միայն 1981ին «Սփիւռքահայ բանաստեղծներ» ծաղկաքաղին եւ վերջին տարիներուն՝ պարբերաթերթերու մէջ:

Տպուած է նաեւ Մ. Իշխանի կարապի երգը՝ «Գրքեր սիրելի» բանաստեղծութիւնը, որուն վերջին տողերուն վրայ աչխատելու ընթացքին (1990, Յունիս 12), գրիչը ձեռքին, հեղինակը կնքած է իր մահկանացուն՝ առանց տեսնելու իր գիրքերուն հրապարկումը հայրենիքին մէջ:

**

ՆՈՐ ԱՆՈՒՆՆԵՐ ԿՈՒՄԱՅՐիի ՔԱՐՏԷՍԻՆ ՎՐԱՅ

Աւտարիացիներու միջոցներով կառուցուած բնակելի աւանին հրապարակը կը կրէ Ֆրանց Վերֆէլի անունը, փողոցներէն մէկը՝ Մոցարթի անունը: Աւանին մայրուղին կը կոչուի «Վիէննական», իսկ Շինարարներու փողոցը վերանուանուած է «Մ. Թաչեր»:

Կումայրիի նոր բնակելի թաղամասերը, որոնց մեծ մասը տակաւին մանրակերտներու վրայ են, արդէն իրենց անունները ունին: Առաջին թաղամասը, ուր արդէն հարիւրաւոր ընտանիքներ կ'ապրին, «Անի» անունը կը կրէ: Անոր կը յաջորդեն «Մարմաչէն», «Տարօն», «Մուշ», «Շէրամ» բնակելի թաղամասերը:

«Անի» թաղամասի փողոցները արդէն մկրտուած են Մինաս Աւետիսեանի, Եղիշէ Զարենցի, Պարոյր Սեւակի, Արամ Խաչատրեանի անուններով: Ան կ'ունենայ «Տրդատ Ճարտարապետ», «Մովսէս Խորենացի» մայրուղիները, իսկ հին քաղաքը նորին հետ կապող քառուղիին վրայ վակցուած է «Ա. Դ. Սախարով հրապարակ» ցուցանակը:

**

«ՅՈՒՇԱՐԱՐ» ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ

Լոյս տեսած է Հայաստանի Թատերական գործիչներու «Յուշարար» ամսաթերթին առաջին թիւը, ուր ողջոյնի խօսքերով հանդէս եկած են Պերճ Զէյթունցեան, Խորէն Աբրահամեան, Լեւոն Հախվերդեան եւ Ռուբէն Զարեան:

Կարիճ Սարդարեան «Քաւարան պիտի անցնեն» յօդուածին մէջ կը քննարկէ ազգային անկախութեան եւ պետական լինքնուրոյնութեան ուղին բռնած Հայութեան հոգեբանութեան առընչուող հրատապ հարցեր: Տպագրուած է ընդարձակ հարցազրոյց մը Սօս Սարգսեանի հետ՝ Մոսկուայի մէջ իր յայտարարած հացադուլին առընչութեամբ:

«Գ. Սունդուկեան» Թատրոնի դերասանները իրենց տպաւորութիւնները կը պատմեն Մ. - Նահանգներ բեմադրուած ներկայացումներուն մասին: Տպագրուած են Ա. Աւագեանի «Իսկ Թատրոն փաստօրէն չի կառուցուել» յօդուածը, Ալպէր Քամիւի «Կատակերգութիւն» գործը, ինչպէս նաեւ Աւետիս Ահարոնեանի «Կաղեոնի անասուններ»» պատմուածքը:

**

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Ս. Յակոբ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՀԱՆԴԻՍԱՍՐԱՀԻՆ

Փետրուար 17-ին կատարուած է Փետրուարեան ապստամբութեան 70-ամեակի տօնակատարութիւն, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան Կոմիտէին: Օրուան բանախօսը եղած է Հայ Դատի Ուսչինկիրճլի գրասենեակի վարիչ Սեդօ Պօյաճեան, փակման խօսքով հանդէս եկած է Ա. Վրդ. Յակոբեան:

**

ՀԱՄԻԼԹՐՆի Հայ ԿԵդրոնի ՍՐԱՀԻՆ

Փետրուար 16-ին տեղի ունեցած է «Հերոսներու Օր»ուան տօնակատարութիւն: Բանախօսած է Վրէժ Ուսի Տէրվիշեան: Հ. Յ. Դ. Երիտասարդաց Միութեան կողմէ խօսք առած է Վաչէ Գալօղլեան: Յուցադրուած են սահիկներ, իսկ «Արաբօ» կրտսեր խումբը ներկայացուցած է յեղափոխական երգեր:

**

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Ս. Յակոբ Վարժարանի ՀԱՆԴԻՍԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ,

Փետրուար 17-ին տեղի ունեցած է Փետրուարեան ապստամբութեան 70-ամեակի տօնակատարութիւն, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Մ. Իհրան Փափազեան Կոմիտէին: Գեղարուեստական յայտագիրը վարած է Վիքէն Սարգիսեան, բանախօսած է Վիքէն Թուֆէնքճեան:

**

ՊՈԼՍՈՑ «ՃէմՓալ Բէչիա Բէյ» ծայրէ - ծայր լեցուն համերգասրահին մէջ, փետր. 17, դաշնակի ռեսիթալ մը տուած է երիտասարդ երաժիչտ՝ Սայեաթ Ջաման: Յայտագիրը բաղկացած է Մոցարթի, Պէթհովէնի, Շոփէնի ու Լիսթի կտորներէ:

**

ՊՈԼՍՈՑ «ՔՅՆԹԷՐ» թատրոնի մուտքի սրահին մէջ, փետրուար 15-ին բացուած ցուցահանդէսին, իր մանանակցութիւնը բերած է Վերժին Շապճը: Երեք այլ արուեստագէտներու կողքին՝ հայ նկարչուհին ցուցադրած է վեց կտաւներ:

**

ՍԱՆ ՖԵՐՆԱՆՏՕ հովիտի Մարի Մանուկեան վարժարանի «Ազատանեան» սրահին մէջ, Յունուար 24-ի երեկոյեան, տեղի ունեցած է Թէքէեան Մշակութային Միութեան կողմէ կազմակերպուած հանդիպում - զրոյց մը՝ հայրենի բժիչկ՝ Ռուդիկ Զաքարեանի հետ: Ան խօսած է Հայաստանի հիւանդանոցներուն եւ ընդհանրապէս առողջապահական հարցերու մասին:

**

ԹՈՐՈՆԹՕՅի «Ալեք Մանուկեան» Մշակութային Կեդրոնին մէջ, Հ. Բ. Ը. Միութեան տեղւոյն մասնաճիւղին կազմակերպութեամբ, Յունուար 25-ի եւ Փետրուար 2-ի չարաթավերջերուն, տեղի ունեցած են Հայոց պատմութեան դասընթացքներ: Դասախօսած է Նիւ - Եորքաբնակ փրոֆէսէօր Ճորճ Պուռնութեան, որ կը դասաւանդէ Քընէթիքըթի ու Այոնայի համալսարաններուն մէջ:

- ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ -

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՊԱՏԿԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Հայաստանի Մշակոյթի Նախարարութեան գեղարուեստի Ֆոնտի եւ Հայաստանի երիտասարդ նկարիչներու նուիրաբերած չուրջ 400 կտորները այսօր հիմնական մասը կը կազմեն Ստեփանակերտի «Մարտիրոս Սարեան» պետական պատկերասրահի Ֆոնտին:

Այսօր ցուցասրահին մէջ բացուած է Հայաստանի երիտասարդ նկարիչներու ստեղծագործութիւններու ցուցահանդէսը: Այստեղ չուտով կը բացուի «Սարեան եւ իր ժամանակակիցները» վերտառութեամբ ցուցահանդէսը:

ԳՈՂԳՈԹԱ
ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԵՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ
ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՆԵՐ
ԵՒ
ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐ
ԹԷՕԴԻԿ

ՀԱՅ ԳԻՒՂՕՐԷՔ ԲԱՂՈՒԻ

16 - 33· - Նորգեղ (*Եկեղեցին Ս. Կարապետ*) եւ Նորգեղի Մէզրէ 30 *տուն*: Ուզուն Օվա (*Եկեղեցին Ս. Աստուածածին*) եւ իր Մէզրէն 12 *տուն*: Կիւլիւշկէր (*Եկեղեցին Ս. Խաչ*) 27 *տուն* եւ իր Մէզրէն 10 *տուն*: Չալալ Գոմ (*Եկեղեցին Ս. Սարգիս*) 8 *տուն*: Խայա կէտիկ (*Եկեղեցին Ս. Խաչ*) 12 *տուն*: Դաւթի Մէզրէ 10 *տուն*, *Եկեղեցին Ս. Թորոս*: Խաճար կամ Կաճար 7 *տուն*, *Եկեղեցին Ս. Աստուածածին* (*քաղաքին արեւմտակողմը*, 3 *ժամ հեռու*): Աշրնգեղ 6 *տուն*: Ագ Փունար 3 *տուն*: Տեւաջի (*Տէվճի*) *չորս տուն*, *Եկեղեցին Ս. Նիկողոս*: Գումպաք (*Գըմբէթ*) 32 *տուն*, *Եկեղեցին Ս. Աստուածածին* (*քաղաքին հիւսիսակողմը՝ հինգ ժամ հեռու*): Ղամիշլի 9 *տուն*, *քաղաքէն կէս ժամ հեռու՝ ձորի մը մէջ* (*Եկեղեցին Ս. Գէորգ*): Ճանիկ 20 *տուն*: Խարաբովճ կամ Խարապօղճ 21 *տուն*, *Եկեղեցին Ս. Աստուածածին*: Թիլ (*Համանուն պիւղեր Երիզա, Մուշ եւ Զարսանճագ ալ ունին*), *Բալուի հիւսիսակողմը՝ 3 ժամ հեռու, 24 տուն, Եկեղեցին Ս. Կարապետ. պիւղիս անուամբ «Թլայ Վանք» կը կոչուի «Ս. Խաչ» մենաստանը՝ Եփրատի հարաւակողմը*: Թիլի երէց Տ. Յարութիւն Տէր - Մարտիրոսեան *Խարբերդ փոխադրուած էր Ազգային տարին (տե՛ս դինքն անդ)*:

34 - 36· - Թըրխէ կամ Թլխէ, *քաղաքէն երեք ժամ հեռու, Եփրատի հարաւակողմը, բլուրի մը ստորոտ, 32 տուն, Եկեղեցին Ս. Սարգիս*: Կրպօ Մէզրէ կամ Կըրբոցիկ *վեց տուն*: Օխու կամ Օղու (*Եզ*), *նշանաւոր սպանդարան՝ ուր կոտորուեցան Քղեցիներէն չատեր՝ հրոսապետ Քիւրտ Զէյնէվի կողմէ*: *Օխուի Եկեղեցին էր Ս. Կիրակոս՝ ուր կը պաշտօնավարէր*

Խաչատուր Քահանայ Տէրտէրեան· - Ծնած 1870-ին, *բնիկ, աշխարհական անուամբ նոյն, Տ. Սարգիսի որդի, ուսած անդ*, 1913-ին *ձեռնադրուած Եպիսկոպոս Գալփաքճեանէ*: *Նահատակ*:

37· - Թէփէ կամ Թափա, *քաղաքին արեւմտեան հիւսիսակողմը՝ 6 ժամ հեռու, 61 տուն*: *Այն պիւղն է այս՝ ուր կեցուցած է Քղիի Հայութեան առաջին կարաւանը, մաս - մաս կոտորուելով*: *Եկեղեցին Սուրբ Մինաս՝ ուր կը պաշտօնավարէր*

Պետրոս Քահանայ Նալպանտեան· - Ծնած 1874 Օգոստոս 13-ին, *բնիկ, աշխարհական անուամբ նոյն, ուսած անդ, ձեռնադրուած 1898 Մարտ 26-ին Խորէն Եպիսկոպոս Մխիթարեանէ*: *Նահատակ*:

38· - Տիլիմիլի *չորս տուն*: *Հոս էր որ Նահատակուեցան Քղիի առաջնորդ Գեղամ Վարդապետ եւ Բազարտա Քահանայ Խարբուրդեան 24 ընկերներով*:

39 - 40· - Քարնձոր *հինգ տուն*: Նաճարան *25 տուն, Եկեղեցին Սուրբ Մինաս՝ ուր կը պաշտօնավարէր*

Գէորգ Քահանայ Թադէոսեան· - Ծնած 1860-ին, *բնիկ, աշխարհական անուամբ նոյն, երաժիչտ - ուսուցիչ*, 1899 *Ապրիլ 1-ին ձեռնադրուած Խորէն Եպիսկոպոս Մխիթարեանէ*: *Նահատակ*:

41 - 44· - Ապրանիճ (*Համանուն դիւղ Դերջան ալ ունի*), *Բալուի արեւմտեան հիւսիսակողմը՝ կէս ժամ հեռու, 23 տուն, Եկեղեցին Ս. Աստուածածին*: Ալվանու 5 *տուն, Եկեղեցին Սուրբ Կարապետ*: Քէնկէուլի 28 *տուն, Եկեղեցին Սուրբ Թովմաս*: Ղամպէր Շէյխ *չորս տուն*:

**

Բալուի եւ չրջակայ գիւղերուն մասին վերոյիչեալ տեղեկութեանց եւ եկեղեցականաց նահատակման ինչ - ինչ մասերը քաղեցինք բերանացի խոստովանութենէն՝ հրաչքով վերապրող մէկզրէկի Մանուկ Տէրտէրեան պատանիին, որ, չարդին, քաղաքին բանտը գտնուղ իր հօր ուտելիք տանելու պարապանութեանը մէջ՝ ականատես եղած էր հայրիկին, հողագործ Պարսամի սպանման՝ Մուրատի կամուրջին վրայ, այնքան անմեղ հայրենակիցներու հետ, նաեւ առաջնորդ Եղնիկ Եպիսկոպոս Գալփաքճեանի եւ բարեպաշտ Օհանի սրածութեանց, երբ լինք, Արհաւիրքի փոթորիկէն քշուած, վախն ի վախ պահուըտած էր զօրանոցին դէմի ցորեններու զաշտին մէջ: Մանուկ, հասկերու խորը բերանքս ի վար պառկուկ եւ անխլիրտ, հազիւ չնչելու կարող, ո՛չ միայն անոնց ծնրադիր նահատակութիւնը տեսած է, այլեւ լսած կողկողալին կոչերնին՝ իրենց դահիճներուն երեսն ի վեր···: Մինչեւ մութին կոխելը՝ հողահարեկ ապասելէ վերջ, հէք պատանին կ'երթայ ապաստան գտնել ծանօթ Քիւրտի մը քով՝ որմէ իր նահատակ հայրը առնելիքւոր էր եւ որ դիմալով վրան, մանաւանդ հրճուելով անոր «հէյալ» ընելը հօրը պահանջքը, կը թլփատէ եւ կ'որդեգրէ զայն: Զինադադարի վաղորդայնին Պոլիս եկաւ այս տղան եւ պահ մը իրը դրաչար աչխատեցաւ Յ. Ազնաւուրի տպարանը, յետոյ մեկնեցաւ Ամերիկա:

8· - ԳԱՂԱՏԻԱ

Հին Գաղատիան եւ Կապադովկիոյ մէկ մասը պարունակող Թրքաչատ այս նահանգը կը տարածուի Անատոլուի մէջտեղը, չրջապատուած Գոնիայի եւ Գասթէմոնիի կուսակալութիւններէն, եւ բաժնուած հինգ «սանճաղ»ներու՝ Գաղատիա, Գըր Շէհիր, Եօզկատ, Կեսարիա եւ Զօրում: Առաջինը կը կոչուի նաեւ Անկիւրիա կամ Էնճիւրէ (Էնկիւրի) եւ կը դտնուի Սաքարիա գետին «Էնկիւրի Սու» ճիւղին վրայ:

(Շար· 196)

(Շար. Ա. Էջէն)

վեհակի Կարաբախ» մարզային թերթի աշխատակիցները առժամեայ կերպով, տպարանի կազմածներու խանգարումներու պատճառաւ: Անհրաժեշտ են որակեալ մասնագէտներ: Կացութիւնը կը բացատրուի անով որ վերջերս թերթը սկսած է լոյս տեսնել ութ էջ, օփսէք դրութեամբ, որ տեղւոյն բանուորներուն համար անծանօթ բան մըն է:

Թերթի վերջին թիւի խմբագրականը նուիրուած էր Սումգայիթի ողբերգութեան Գ. տարելիցին: Ամբողջ օրը հազարաւոր Սեւեխանակերտցիները առաւօտէն սկսեալ գացած են խոնարհելու յուշարձանին առջեւ:

***

«ՍՊԻՏԱԿ»Ի
ՀՈՎԱՆՆԱՒՈՐԸ

Երկրաշարժին վաղորդայնին կազմուած «Սպիտակ» փրկարար Ջոկատի հովանաւորը դարձած էր գերմանական կարմիր Խաչը՝ մէկ միլիոն մարք յատկացնելով Ջոկատին թէքնիք միջոցներ, յատուկ փոխադրամիջոց ձեռք ձգելու համար:

Օրերս Գերմանական կարմիր Խաչի խումբ մը աշխատակիցներ Հայաստանի մէջ կազմակերպած են տանօրեայ դասընթացք մը՝ «Սպիտակ» Ջոկատի ապագայ 28 նոր անդամներուն համար:

***

ԳԹՈՒԹԻՒՆ՝
ՈՐԲԵՐՈՒՆ

Մեղրի: Լիճքի դիշերօթիկ դպրոցին մէջ կը դաստիարակուին 40 որբեր: Երախաներուն նիւթական ու բարոյական աջակցութիւն ցոյց կուտան բազմաթիւ հանրային կազմակերպութիւններ: Անցեալ աշնան Շառլ Ազնաւուր նուէրներ ղրկած էր դպրոցին:

Դիշերօթիկ դպրոցին մեծապէս կ'օգնէ «Գթութիւն» բարեսիրական ընկերութեան Մեղրիի մասնաճիւղը: Իսկ վերջերս Կապանի Հիւսուածեղէնի գործատունը հասատութեան անձերուն նուիրած է հագուստեղէն ու սննդեղէն:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Պօղոս Թորոսեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Ծառայ»ին վաւերամ Տէվէճեանի մահուան առթիւ:

***

Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Ծառայ»ին վաւերամ Տէվէճեանի յիշատակին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչէ Իսիի Տ. Սէրէնկիւլեան մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները. - Տէր եւ Տիկին Ալլավերտեանէ 500 Ֆր. իբրեւ ապչկան ամուսնութեան առթիւ: Պր. Գալուստ Մանուկեանէ 500 Ֆր. Հայաստանի օգնութեան համար:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԳԹՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՀԱՄԱՐ
ՆՈՐ ՄՐՑԱՇԵՐՋԱՆԻ ՍԵՄԻՆ

Ըստ Երեւանի մարզական լրագրողներուն, «Արարատ», անցեալ տարի, ցոյց տուած է աւելի արդիւնաւէտ խաղակերպ մը, քան՝ նախորդ մրցաշրջանին: Վերջնական դասաւորումն ալ այդ կը հաստատէ. հայկական խումբը 12-րդ էր 1989-ին եւ՝ 7-րդ անցեալ տարի:

Պէտք է սակայն յիշել որ 1990-ին մրցակիցներուն թիւը 13 էր միայն, վրացական երկու ակումբները եւ Վիլնիուսի Փալվիրիսը չէին ուզած մասնակցիլ Խորհրդային Միութեան ախոյենութեան, չեչեներու համար իրենց հանրապետութիւններու անկախութեան ձգտումները: 1989-ին կային 16 մրցակիցներ:

Այս տարի ալ այդ երեք խումբերը բացակայ պիտի ըլլան, բայց բարձրագոյն դասակարգի այս առաջնութիւնը պիտի խաղացուի վերատին 16 մրցակիցներու միջեւ: Նորերն են Ծաչքենդ, Վլատիկավկազ, Զապորոժիէ եւ Մոսկուայի Լոկոմոթիվը:

Ինչպէս «Ծառայ», տեղեկացուց արդէն, ախոյենութեան մեկնարկը յառաջիկայ Կիրակի է, Մարտ 10, «Արարատ»ի համար: Պիտի հիւրընկալէ Մինսկի խումբը՝ որ 12-րդ էր անցեալ տարի:

Առաջին ակնարկով, ոչ չատ զօրաւոր խումբ մը ուրեմն: Այսուհանդերձ, նոր ախոյենութեան չեմին, կը կարծենք որ սխալ կ'ըլլայ բաղդատութիւններ ընել անցեալին հետ: Հիմա որ արհեստավարժ կարգը (փրոֆէսիոնէլ) պաշտօնապէս ընդունուած է խորհրդային մարզաշխարհին մէջ, խաղացողներու առուծախը դարձած է սովորական երեւոյթ. խումբեր տկարացած են, ուրիշներ զօրացած: Երկրին լաւագոյն խաղացողներուն մէկ մասն ալ մեկնած է արտասահման, ի խնդիր տալարներու: Անկասկած ակումբներուն վարիչներն ալ կ'անդիտանան տակաւին թէ ինչ են իրենց խումբերուն ներկայ կարելիութիւնները:

«Արարատ»ի վարիչներուն համար ալ դժուարութիւններ եւ տարակուսելու պատճառներ չեն պակսիր: Պոթչիվալով մեկնած է Մոսկուա: Խումբին թերզապահն էր: 27 տարեկան: Անցեալ տարուան «Արարատ»ի լաւագոյն խաղացողը՝ ըստ լրագրողներու քուէարկութեան: Ան տեղի տուած է Մոսկուայի Տորպեդօ ակումբին առաջարկած առաւելութիւններուն առջեւ եւ լքած է Երեւանը՝ ուր, սակայն, իրեն ապահովուած էր բնակարան եւ կառք... «Արարատ»ի պիտի պակսի ուրեմն փորձառու թերզապահ մը: Պոթչիվալով Երեւան էր, «Արարատ»ի կազմին մէջ, 1984-էն ի վեր: Խումբին միակ օտարն էր:

Նման ֆրանսայի արհեստավարժ ակումբներուն, «Արարատ» ալ ունի զրամական դժուարութիւններ: Իւրաքանչիւր ճամբորդութեան համար պէտք է նախատեսել չուրջ 10 հազար ռուբլիի ծախք մը: Հիմա ամէն ինչ սուղցած է երկրին մէջ... Ու կան 15 ճամբորդութիւններ:

Կը պակսին նաեւ տոլարներ: Հինգ հազար տոլար, կ'ըսէ «Մարզական Հայաստան» թերթը, որպէսզի կարելի ըլլայ գնել անհրաժեշտ բարձրորակ կօշիկներ խաղացողներուն համար: Անցեալին այդ կօշիկները կը հայթայթուէին Մոսկուայէն, Ֆութպոլի Դաշնակցութեան կողմէ:

Անկասկած նիւթական դժուարութիւնները պիտի նեղեն Հայաստանի ֆութպոլի դլխաւոր ակումբները: «Արարատ» բարձրացուցած է Հրազդանի մարզադաշտին մուտքի գինը. 3 ռուբլի այս տարի: Ծրագիր կայ հրատարակելու «Արարատ» անունով թերթ մը, եկամուտ ապահովելու համար:

Ըստ աւագ մարզիչ Արմէն Սարգսեանի, իր մարզիկներուն բարոյականը բարձր է: Մարզումներու եւ փորձ մրցումներու չրջանը, Յունուարին Երեւանի մօտ, Զորաղրիւրի կայանին մէջ եւ Փետրուարին՝ Գադրա, Սեւ ծովու եղերքը, օդատեւ եղած է եւ տղաքը կամք ունին յաջող մրցաշրջան մը բոլորելու: Նպատակ՝ մտնել դասաւորումին առաջին վեցեակին մէջ: Դժուար առնելի դրաւ մը, անկասկած:

Նշենք որ դասաւորումին վերջին երկու տեղերը գրաւող խումբերը 1992-ին պարտին լքել բարձրագոյն դասակարգը: «Արարատ» բարձրագոյն դասակարգին մէջն է առանց ընդմիջումի քառորդ դարէ ի վեր: Այս տարի ալ, առաջին նպատակը պիտի ըլլայ ուրեմն՝ խուսափիլ մնալէ դասաւորումին վարի աստիճաններուն վրայ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔԵԱՆ

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՏԻԳՐԱՆ ԵՒ ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԱՄԷՆՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
1991-1992 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Լիոնի Տիգրան եւ Հռիփսիմէ Փափազեան Ամէնօրեայ Վարժարանը, հիմնուած՝ 1988 Սեպտեմբերին, յառաջիկայ 1991 - 1992 կրթական տարեշրջանին կ'օժտուի նախակրթարանի իր երկրորդ եւ երրորդ դասարաններով Սէ - Ը - Էն եւ Սէ - Ը - 2:

Արձանագրութիւնները սկսած են արդէն:

Տնօրէնութիւնը Լիոնի եւ մօտակայ արուարձաններու մէջ բնակող ծնողքը կը ծանուցանէ թէ, Վարժարանը Մանկապարտէզի երեք մակարդակներու համար կ'ընդունի 3, 4, 5 տարեկան աշակերտները, Նախակրթարանի Առաջին Դասարանին համար 6 տարեկան, իսկ՝ Երկրորդ եւ Երրորդ դասարաններուն համար 7 եւ 8 տարեկան աշակերտները:

Դիւրացնելու համար ծնողներուն բեռը, տնօրէնութիւնը կ'ապահովէ երթեւեկի սպասարկութիւն մը:

Ամէն դէպրութիւն կ'ընծայել ծնողներուն որպէսզի անվարան դրկեն իրենց զաւակները Փափազեան Վարժարան, ուր Պետական ծրագրին առընթեր կ'ուսուցուի հայերէն լեզուն:

Լրացուցիչ տեղեկութիւններու համար կարելի է դիմել ամէն օր դպրոցի դրասենեակը, առաւօտեան ժամը 9·30-էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 5, իսկ Շաբաթ օրերը ժամը 9·30-էն մինչեւ 12:

Հասցէ՝
295, Ռիւ Ա.Նտրէ Ֆիլիփ,
կամ՝
40, Ռիւ տ'Արմէնի Լիոն 3-րդ:
Հեռաձայն՝ 78 - 60 - 47 - 18

ԴԻՒԱՆ
ՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

LA MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
DE VILLEURBANNE
126, avenue Roger Salengro

vous invite à une
CONFERENCE
en langue française

LES COMMUNAUTES ARMENIENNES D'EUROPE DE L'EST
du 19e siècle à nos jours

Vendredi 8 Mars
à 20 heures 30

PROJECTION DE DIAPOSITIVES

Conférencier :
Monsieur SAHAG SOUKIASSIAN

—— Entrée libre ——

ՄԱՐՍԻԼՅ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
կազմակերպութեամբ՝

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՀԱՅԿԵՐՈՑԹ

մասնակցութեամբ՝
«Սեւան» նուագախումբի
ՄԻՋԻՆԴԻ առիթով
առաջին անգամ ըլլալով
Շաբաթ, Մարտ 9, ժամը 21-էն սկսեալ
Հայ Կաթողիկէ Մշակութային Կեդրոնի
սրահին մէջ
62, Սիպիէ փողոց, 13001, Մարսէյլ
Մասնակցութիւն՝ 100 Ֆր.:
ԾԱՆՕԹ.- Տոմսերը ապահովելու համար դիմել վարչութեան անդամներուն եւ ժողովրդապետութեան:
Հեռաձայն՝ 91 - 48 - 19 60

SAISON 90/91 DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU - 18e ANNÉE

Cycle MOZART

le Samedi 16 MARS
à 20 heures 30

A l'occasion du 200e anniversaire de sa mort
Concertos pour violon et 1 - 2 - 3 pianos
Clarisse Hirzel - Annie Jodry - Svetlana Navasardian
Ani Petrossian - Raffi Petrossian
l'Ochestre Jeune Philharmonie - direction Jean-Jacques Werner

Vendredi 12 Avirl à 20 h 30	**CYCLE PREMIERES AUDITIONS** Grands et Jeunes Solistes Internationaux STEPHEN HACIKYAN - MUZA RUBACYKTE GERARD GASPARIAN - ALEXANDRE TCHAVOUCHIAN
Vendredi 24 Mai à 20 h 30	**CYCLE MUSIQUE DE CHAMBRE** **QUATUOR CHILINGIRIAN** Haydn - Mozart - Bazil - Beethoven

PRIX DES PLACES
Loges/Orchestre 200 F - Balcon Ier 150 F -Balcon IIe 120 F
Etudiants, C.V. 60 F
CARTE FIDELITE / QUATRA/ABONNEMENT : 1000-700-500-250 F
Libeller les chèques à l'ordre de l'Association QUATRA :
3, rue des Saints-pères - 75006 Paris -Tél. 42.60.74.78

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 7
JEUDI
7 MARS
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.489 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.489

ԽՐԱՔ

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՈՒԻՆԵՐԸ ԿԸ ՏԱՐԱԾՈՒԻՆ

ՀԻՍԼԷՅՆԻ ԴԷՄ՝ ՇԻՆԵՐԸ ԵՒ ՔԻՒՐՏԵՐԸ

Կռիւները սաստկացած են Իրաքի հարաւն ու հիւսիսը: Ստեղծուած նոր կացութիւնը աւելի բարդ է քան առաջ եւ քիչ չեն այսօր լրագրողներ, որոնք դիտել կուտան թէ յետ - պատերազմեան Իրաքը թակարդ մըն է արեւմուտքի համար: Շիիները կը յայտարարեն թէ ունի քաղաք արդէն իրենց ձեռքն են, մինչ այլ ազգութիւններու համաձայն, Սատամ Հիւսէյնի հաւատարիմ հանրապետական պահակազօրքը կրցած է եւ առնել ոմանք: Կուիները չատ բուռն են: Ամերիկայի Արտաքին նախարարը՝ Ճէյմս Պէքըր յայտարարած է թէ ոչինչ կը վտանգէ որ Իրան մատ ունենայ այս գործին մէջ, սկիզբէն չէզոք մնացած է: Զմոռնանք սակայն որ Իրաքի վիներու պետը՝ Այաթոլահ Հաքիմ, տարիներէ ի վեր ապաստանած է Թեհրան եւ ինք է որ հաղորդած էր առջի օր Պասրայի, Ամարայի, Նաճիրիյահի եւ Սամաւայի անկումը: Միւս կողմէ, Քիւրտերը կը յայտարարեն թէ ապստամբութեան հրահանգ տուած են հիւսիսը եւ արդէն, օրէ օր աւելի լայն տեղ կը գրաւէ քրտական հարցը մամուլին մէջ ալ: Զորեքշաբթի (Մարտ 6) Փարիզի քրտական հիմնարկի անօքէնը՝ Քենտալ Նեզան յօդուած մը տորադրած է «Ֆիկարօ»ի մէջ եւ հարցազրոյց մըն ալ տուած «Լիպերասիոն»ի:

«Ֆիկարօ»ի մէջ, Քենտալ Նեզան սակայն թիւրիմացութեամբ մը կը սկսի իր դրութիւնը, երբ կը մեղադրէ Միթերանը, որ չհնարկեց Քիւրտերուն, առջի իրիկուան իր ելոյթին մէջ, մինչ Նախագահը յիշեց Քիւրտերը (տես՝ «Ֆրանսական մամուլ» եւ «Յառաջ», Մարտ 5), ապա կ'ընդգծառնայ 23 միլիոն հաշուող ժողովուրդի մը դէմ եղած անիրաւութեան, Սատամ Հիւսէյնի գործած ցեղասպանութեան եւ այդ ժողովուրդին ինքնորոշման իրաւունքին: Անցնելով պատմական տուեալներու, Նեզան կ'երթայ մինչեւ 1925 ազգերու դաշնակցութեան գործած անիրաւութեան, հակառակ Քիւրտիստան ղրկուած առաքելութեան մը (հունգարացի կոմս Թելեքիի գլխաւորութեամբ) որուան տեղեկագրին, ուր կը չեշտուէր թէ չրջանի (Քէրքիւք, Ղանաքին) բնակչութեան 7/8-ը կողմնակից է անկախ քիւրտ պետութեան մը: Նոյնը ըսած է ոչ քրիստոսէր Անգլիացի մը՝ Սըր Արնոլտ Ուիլսընն, որ բուն ճարտարապետը եղած է Իրաքեան Պետութեան: Հակառակ այս տեսակէտներուն, Ազգերու դաշնակցութիւնը վաւերացուցած է 1925 Դեկտեմբեր 16-ին Քիւրտիստանի կցումը Իրաքի այն դրդապատճառով որ· - «Իրաքեան Պետութիւնը չի կրնար ապրիլ առանց Քիւրտիստանի քարիւղին եւ գիւղատնտեսական հարստութեանց»:

Արեւմուտքը բարոյական մեծ պարտք մը ունի քիւրտ ժողովուրդին հանդէպ, կը չեշտէ Նեզան (Երանի՛ բարոյական միակ պարտքն ըլլար Արեւմուտքի···):

«Լիպերասիոն»ի ալ, Նեզան բաւական լուրեր կուտայ Իրաքեան Քիւրտիստանէն, ուր ապստամբութիւն մը ծայր տուած է եւ կ'ըսուի թէ կարգ մը քաղաքներ ալ (Աքպիլ) գրաւուած են: Միւս կողմէ կը պարտաւորուի Քիւրտիստանի ճակատ մը, որ պիտի համախմբէ Իրաքի, Թուրքիոյ, Իրանի եւ Սուրիոյ Քիւրտերը: Հոս, սակայն, «Լիպերասիոն»ի թղթակիցը կը յիշեցնէ Քենտալի որ Միթերան յիշած է Քիւրտերը եւ այն առեն, ան կը պատասխանէ թէ պահ մնացած է, բայց նաեւ յուսախաբ է, որ հարցը բացէ ի բաց չէ դրած, այլ խեղդած փոքրամասնութեան մը կէթոյին մէջ, Քիւրտիստանի հարցը ուղղակի հետեւանքն է օսմանեան կայսրութեան մնացորդացին դաղթատիրական բաժանումին, պատմական բացայայտ պատասխանատուութիւններով Ֆրանսայի եւ Մեծն - Բրիտանիոյ:

× 25 Արեւմտեան լրագրողներ անհետացած են Իրաքի հարաւը: Ասոնց մէջ են 15 Ֆրանսացիներ, ինչպէս՝ հետաքրքիր Ա. կայանի թղթակիցներ, «Մոնտ»էն՝ Ֆրանսուազ Շիփօ եւ Փիէր Թէպօ, 5-րդ կայանէն՝ Փասքալ Ռիշար եւ Լօյիք Մասըլին, «Լիպերասիոն»ի եւ «Էվէնըմանթիւ Փէօփլ»ի երկու լրագրող եւայլն:

× «Ինչպէս կարելի է Պարսիկ ըլլալ»: Հարցումը հին է, Մոնթէսքիէօն դրած է 1721-ին (Լէթր Փերսան), բայց, Պարսիկ մը՝ Ֆրէյտուն Սահէպժար (լրագրող) կրկին կը դնէ «Ֆիկարօ»ի մէջ, Մարտ 6-ին եւ նախ կը նկարագրէ հարազատ Պարսիկի տիպարը· - «Լաւ Պարսիկ մը ըլլալու համար, նախ պէտք է գիտնալ երբեք ճըշմարտութիւնը չըսել: Ասիկա, անպայման չի նշանակեր որ պէտք է սուտ խօսիլ, այլ պարզապէս գիտնալ չափորոշել պատասխանները հարկ եղած նրբութեամբ, որպէսզի «այո» չըսուի երբ փափաք կայ՝ «ոչ» ըսելու եւ գիտնալ ժխտական պատասխան տալ, երբ հակառակին փափաքը կայ: Երբեք, ոչ նախկին չահը, ոչ ալ Յոմէյնիի ուրացած են «քեֆմանը», երկդիմի լեզուի այս նրբամիտ արուեստը այնքան դժուար հասկնալի եւ որ Ռաֆսան - ճանիի այնքան վարպետութեամբ կը դործածէ այսօր»:

Յօդուածին հեղինակը ոչինչ կը խնայէ լաւագոյնս ներկայացնելու համար իր հայրենակիցը, փաստելով նաեւ որ Պարսիկը ճանչնալու համար, անհրաժեշտ է ... Պարսիկ ըլլալ:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ՝ ՍՊԱՍԵԼ

Խօզալ Նամակ մը դրած էր կրկին Համաարակաց Շուկայի անդամներուն, ի մասնաւորի Շուկայի անդամներուն, ի մասնաւորի Հերթական Նախագահին (Լիւքսանպուրկի արտաքին նախարարը), ուր իր յարաճուն մտահոգութիւնները կը յայտնէ ի տես եւրոպական Հասարակապետութեան պարզած անելին, Թուրքիոյ հետ յարաբերութեանց մէջ, չէշտելով թէ Անգարա չէ դադրած արժանի ըլլալէ աւելի լաւ վերաբերումի մը եւրոպացի իր ընկերակիցներուն կողմէ: Եւրոպացիք կը պատասխանեն թէ ճիշդ է որ Թուրքիա «պատկառելի դեր խաղացած է Ծոցի պատերազմին մէջ, բայց·- «կարգ մը խնդիրներ կը մնան դեռ յաղթահարելիք»: Ժաք Փոս (նախագահը) չի թուեր, կը կարծուի որ կիպրոսը դեր ունի, քանի Թուրքիա չի պարպեր կղզիին հիւսիսը եւ թէ Ցոյները դեր կը խաղան Պրիւսէլ: Աւելի հաւանական է, սակայն, որ շատ աւելի ճղճիմ հաշիւներ ըլլան եւրոպացիներու դիրքին մէջ քան կիպրոսի գրաւման նման բարոյական սկզբունք մը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՏԻԿԱՆի մէջ կը չարունակուի Արեւելեան Եկեղեցիներու պատրիարքներու ժողովը: Իրաքի քաղդէական Եկեղեցւոյ պետը՝ Ռաֆայէլ Պաւրիարք (ծագումով Պաղեստինցի) դիտել տուած է որ «Պաղեստինցի ժողովուրդը 23 տարի է կը սպասէ, որ ՄԱԿ-ի բանաձեւերը գործադրուին»: Օրակարգի երեք հարցեր կային·· Ա.) Միջին – Արեւելքի քրիստոնեայ Եկեղեցիները Ծոցի պատերազմին դիմաց: Բ) Տագնապին հետեւանքները խլամ – երբայեցի երկխօսութեան վրայ: Գ) Կաթողիկէ նախաձեռնութիւնները խաղաղութեան ի նպաստ:

ԵՐԵՒԱՆ

ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՄԱՐՏ 3 / 5)

ԱՐՑԱԽ

ԾԱՆՐ ՄԹՆՈԼՈՐՏ ԵՒ ՆՈՐ ԶՈՀԵՐ

Ադրբեջանի ոստիկանական համազգեստով յելուզակներու ձեռքով եւ ընդհարումներու ընթացքին զոհ գացած են Մարտունիի չրջանի ձարտար գիւղի բնակիչ Արթիւր եւ Եուրի Դաղամեան, Մարտակերտի չրջանի Հաթերք գիւղի բնակիչ՝ Մելիքսէթ Աբեանը: Բազմաթիւ վիրաւորներ կան: Պայթուած եւ անասունի կողոպտուածներ չեն դադրիր:

***

Այս օրերուն ամէնէն աւելի տագնապալի է Լեռնային Ղարաբաղի Մարտունիի չրջանի իրավիճակը, յատկապէս Ադդամի (Ադրբեջան) չրջանին սահմանակից բնակավայրերը: Ցելուզակային դինեալ կազմաւորումներու տարբիւ գործողութիւնները հետզհետէ կը ծաւալին: Վերջերս անոնք բազմիցս յարձակումներ կատարած են Նորաչէն եւ Հայկիկ գիւղերու անասնապահական ագարակներուն վրայ, յափըշտակած են անասուններ, վիրաւորած են երկու Հայեր:

Գրեթէ նոյնը կատարուած է նաեւ Սօսդիւղը: Ախտեղ դողցած են կովեր, առեւանդած են ագարակին չորս պահակները, աւելի ուշ ազատ արձակելով զանոնք:

Փետրուար 26-ի գիշերը դարձեալ յարձակում կատարուած է Հայկիկ գիւղին վրայ: Սպաննուած է յարձակողներէն մէկը՝ ոստիկանի համազգեստ հագած, մերձաւոր Ադդամի չրջանի բնակիչ մը:

Մարտունիի չրջանին մէջ Հայերն ու Ադրբեջանցիները իրարմէ երկուական պատանդներ առած են, բանակցութիւններ կ'ըլլան անոնց փոխանակումին համար: Շրջանի ղեկավարներուն համոզումով, սահմանամերձ բնակավայրերուն չուրջը հարկաւոր է տեղադրել զինուրական պահակակէտեր:

Փետրուար 27-ի առաւօտուն զրահակառքի արկածի զոհ գացած են երկու զինուրականներ:

Շահումեանի չրջանին մէջ, լատ տեղեկութիւններուն, խզուած է էլեկրականութիւնը եւ հեռաձայնային կապ չկայ արտաքին աշխարհի հետ:

***

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊԵՐԸ՝

Վարչապետ Վազգէն Մանուկեանի նախագահութեամբ տեղի ունեցած կառավարութեան հերթական նիստին քննարկուած է Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի Կոմիտէի վերջին երկու տարիներու գործունէութիւնը: Նկատուած են լուրջ թերութիւններ կապերու զարգացման աշխատանքին մէջ, Նորընտիր նախագահ՝ Հրաչեկ Սիմոնեանի յանձնարարութիւններ տրուած են Ֆատրային քաղաքականութեան, նուէրներու ընդունման հրապարակայնութեան, արժէքներու ճիշդ եւ նպատակայարմար ծախքերու վերաբերեալ: Որոշում տրուած է քննութեան առնել Կոմիտէի համակարգին մէջ ներքին

ԹՈՐԳՈՄ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՓԱՐԻԶԷՆ Կ'ԱՆՑՆԻ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Գոհունակութեամբ կը յայտնենք մեր ժողովուրդին, թէ Նորին Ամենապատուութիւն Տ. Թորգոմ Արք· Մանուկեան, Պատրիարքը Հայոց Երուսաղէմի Առաքելական Սուրբ Աթոռին, դէպի Սուրբ Էջմիածին իր կատարելիք պաշտօնական առաջին այցելութեան առիթով, քանի մը օր Փարիզ պիտի մնայ:

Նորին Ամենապատուութիւնը կը ժամանէ երկուշաբթի օր, Մարտ 11-ի երեկոյեան:

Իր կեցութեան ընթացքին, առիթ պիտի տրուի համայնքի մեր զանազան հաստատութիւններուն հանդիպելու Սրբազան Պատրիարքին, լսելու զինք եւ ստանալու անոր Օրհնութիւնը:

Այսպէս, Զորեքշաբթի օր, Մարտ 13-ի երեկոյեան ժամը 6-ին, Ամենապատիւ Սրբազանը ներկայ պիտի ըլլայ Փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կատարուող Հոգումի ժամերգութեանց:

Հոգումի աւարտին՝ Սրբազան Պատրիարքը ներկայ ժողովուրդին պիտի խօսի Երուսաղէմի մասին, ապա աջհամբոյր տեղի պիտի ունենայ Առաջնորդարանիս մէջ:

Սրբազան Պատրիարքը Սուրբ Էջմիածին կ'ուղեւորի Հինգշաբթի օր, Մարտ 14-ին:

ԴԻՒԱՆ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅՈՑ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ
ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Սփիւռքի համապատասխան բաժանմունքներ առեղծելու հարցը:

***

Նիստին քննարկուած են նաեւ ազէտեալ գօտիի վերականգնումի աշխատանքները չարունակելու, վերականգնումի համալիր ծրագրի մշակումի յանձնախումբ ստեղծելու հարցերը, Առաջարկուած է ըստեղծել արտակարգ լիազօրութիւններով օժտուած որեւէ վարոյց, որ մնայուն կերպով գանուի ազէտի գօտին եւ կեդրոնացնէ բոլոր աշխատանքները:

***

Կառավարութեան որոշումով Բ· Աչխարհամարտին մասնակցողներուն, հաշմանդամներուն, զոհ կամ անյայտ կորսուած ռազմիկներու ընտանեկան անդամներուն, ինչպէս նաեւ քաղաքացիներու որոշ խումբերու, անվճար որպէս սեփականութիւն պիտի տրամադրուին այն բնակարանները, ուր անոնք կը բնակին:

***

ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Հայաստանի կառավարութիւնը Նախարարներու Խորհուրդի կից մարզական Կոմիտէի նախագահ նշանակած է Ռաֆայէլ Տորոյեանը:

***

ՀԱՑ - ՖԻՆԼԱՆՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Արտասահմանեան երկիրներու հետ բարեկամութեան եւ մշակութային կապի Հայկական ընկերութեան կեդրոնին մէջ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԻՆՉԵՒ ԿԱՄՈՒՐՋԸ ԱՆՑՆԻՆՔ...

Փարիզի հայութեան աւելի քան երկու տարուան համբերութիւնը վարձատրելու համար կ'երեւի, Հայաստանի օժանդակութեան կոչուած երեք կազմակերպութիւնները - Ս.Օ.Ս. - Ամմէնի, Կապոյտ Խաչ, Ազնոււոր վուր լ'Ամմէնի - հաշուետուութեան երեկոյթի մը հրաւէր ուղղին վերջապէս: Մամուլի, հանրային մարմիններու ներկայացուցիչներ Փետր. 21, Հինգշաբթի օր լեցուցած էին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ ներքնայարկի Ն. Քէնկեան սրահը: Երեք կազմակերպութիւնները կը ներկայացնէին Գրիգոր Փափազեան (Ս.Օ.Ս. - Ամմէնի), Տիկին Հելէն Մերճանեան (Կապոյտ Խաչ) եւ մեթր Տոմինիկ Աչճեան (Ազնոււոր վուր լ'Ամմէնի):

Թէեւ քիչ մը զարմանալի, սակայն հաճելի էր տեսնել որ հակառակ յաճախակի պոռթկումներու, յայտնուած զայրոյթին, դժուար էր յուսահատեցնել Հայը, ու ներկայ բազմութիւնը լարուած ակնոցներ ուշադրութեամբ կը սպասէր կատարուելիք հաշուետուութեան:

Երեկոյթին վարիչը Գլարա Գուլումճեան ողջունելէ եւաք ներկաները, խօսքը տուաւ Տոմինիկ Աչճեանին. ան բարձրաթռիչ նախաբանով մը յայտարարելէ եւաք թէ պիտի ներկայացնէ (Ազնոււոր Հայասանի Համար) կազմակերպութեան «գործունէութեան փիլիսոփայութիւնը», հաճեցաւ վերջապէս դէսին իջնել ու խոստովանիլ որ չատ ժամանակ յատկացուցած էին մտածելու, ծրագրելու փուլին համար, սակայն հասած էր գործի անցնելու պահը: Իրենց մինչեւ այսօր կատարած օժանդակութեան մէջ կային ազիւս պատրաստելու չորս մեքենաներ ու մասնակցութիւն մը 113 պատրաստի տուներու ծրագրին: Սակայն բուն օժանդակութիւնը որուն պիտի յատկացուէր հաւաքուած աւելի քան 20 միլիոնի դումարին մեծագոյն մասը (16 միլիոն), մանկական սրտնդանութեան գործատուն մը պիտի ըլլար: Կը նախատեսուէր որ կառուցումը աւարտի յառաջիկայ Յուլիսին ու ձեռնարկը սկսի կարեւոր դեր կատարել Հայաստանի ժողովուրդին համար: Տ. Աչճեան հատնարար ղղալով թէ հակառակ նախապատրաստական իր յառաջաբանին, կազացող բան մը կար 26 ամսուան ժամանակամիջոցէ մը եաք կրկին «պիտի»ներով արտայայտուելուն մէջ, կրկնեց թէ կարեւորը արուած որոշումներն էին. աւելցուց նաեւ թէ կարեւոր նուիրատուութիւններ չէր ստանար այլեւս կազմակերպութիւնը, առանց անդրադառնալու սակայն այդ երեւոյթին պատճառներուն, որոնք յայտնապէս դուրս կը մնային «գործունէութեան իրենց փիլիսոփայութենէն»...:

Կապոյտ Խաչը յիշեալ երեքէն միակն էր, որուն կազմութեան դրդապատճառը երկրաշարժը չէր եղած: Հաւաքուած ընդհանուր դումարը 19 միլիոն Ֆր. էր, որուն մեծ մէկ մասը յատկացուած էր չատպօտնութեան - բժշկական օգնութիւն, զգեստեղէն, անդեղէն, փոխադրամիջոց- ատոյին փուլը անցնելէ եաք կազմակերպութիւնը ձեռնարկած էր աւելի հիմնական ու երկար ժամանակի օժանդակութեան. ուշադրութիւնը կեդրոնացած էր առաւելաբար զպրոցներու վրայ. օրինակ Աչոցքի ընկերային համար համակարգիչներ ու արդիական թէքնիքի այլ կազմածներ ղրկուած էին: Կապոյտ Խաչը 605 հազար Ֆրանքով մասնակցած էր «Ամարաս»ի Սահմանակերտի զեղարանի ծրագրին, 6 միլիոն յատկացուցած էր պատրաստի տնակներու ծրագրի մը, ազէտեալ շրջանէն մանուկներ հիւրընկալած էր եւ այլն: Իսկ վերջին շրջանին, 1990 Դեկտեմբերին 30 թոն փոշի կաթ ղրկած էր Հայաստան: Կազմակերպութեան նախագահուհին ըսաւ թէ ներկայիս երկու միլիոնի դումար մը կայ տակաւին իրենց արկղին մէջ, որմէ կատարելի վճարումներ ունին վերոյիշեալ տնակներուն համար ու կը մնայ չուրջ 600 հազար Ֆրանք դոր վճռականած են գործածելու միայն Հայաստանի համար: Ան իր տարբերութիւն միւս երկուքին, չեչտեց թէ իրենք այսքանով աւարտած կը նկատէին երկրաշարժէն ծագած օժանդակութեան գործը, թէեւ պիտի չարունակէին Հայաստանի զանազան մարզերուն օժանդակել:

Երեքի հաշուետուութեան վերջին մասը յատկացուած էր Ս.Օ.Ս. - Ամմէնիին. ան միակն էր որ քանի մը ՀՀով ամփոփ տեղեկագիր մը պատրաստած էր, տրամադրելու համար փափաքողներու: Գրիգոր Փափազեան համառօտ կերպով անդրադարձաւ Ս.Օ.Ս. - Ամմէնիի կազմութեան պարագաներուն, կառոյցին եւայլն: Ապա Մառք Պօյաճեան ներկայացուց երկու տարուան հաշուետուութիւնը (1-11-1988 - 31-11-1990):

Հաւաքուած ընդհանուր գումարը 37 միլիոն Ֆրանք էր, որմէ 1990 Դեկտեմբերին մնացած էր 13 միլիոն Ֆր.: Այսօր առաջ պէտք էր աւելցնել ղրամատունը պահ տրուած դումարներուն տոկոսը որ երկու միլիոն Ֆրանք էր: Ս.Օ.Ս. - Ամմէնին հաշուետու երեք կազմակերպութիւններէն միակն էր որ չատպօտնութեան առաջին ընդհանի օժանդակութենէն (չուրջ 3 միլիոն Ֆրանք) եաք ծրագիրներու բաւական բազմազան ցանկով մը օգնութիւնը կը վերածէր յատկացումներու. *այսպէս, 11 միլիոն Ֆրանք տրուած էր մետաղեայ կառոյցներու «Արեւիկ» արտադրութիւններուն համար, 7 միլիոն Ֆր. Կապանի արիկոտաժի գործատան, 2 միլիոն Ֆրանք ճարտարարուեստական փուռերու, 750 հազար Ֆրանք պատրաստի տնակներու, 1 միլիոն Ֆրանք մանկապարտէզի մը շինութեան համար եւայլն: Ծրագրուած էր 4 միլիոն Ֆրանքով մասնակցիլ Կումայրիի Ֆրանսական հիւանդանոցին շինութեան: Այս բոլորով կը մնար 2 միլիոն Ֆրանքի դումար մը, որուն ճակատագրին մասին ոչինչ լսուեցաւ:

Հարիւ աւարտած հաշուետուութիւնը, անհամբեր ներկաներու կողմէ հարցում - ներու տարափ մը թափեցաւ զեկուցողներուն եւ յատկապէս՝ «Ազնոււոր փուր լ'Ամմէնի»ի ներկայացուցիչ Տոմինիկ Աչճեանի վրայ: Երեւոյթը կը մասնէր համբերութեան դաւաճանուածի մը ղժգոհութիւնը. արդարեւ, տեղին էր հարցումը թէ անհրաժե՞շտ էր 26 ամիս սպասել նման ամփոփ տեղեկատուութեան մը արժանանալու համար: Այս մասին Տոմինիկ Աչճեանի տուած բացատրութիւնը այն եղաւ որ իրենք հաշուետուութիւն կը կատարեն Ֆրանսական մամուլին մէջ, ուրկէ փափաքողը կրնար հարկաւոր լուսաբանութիւնը գտնել:

Հետաքրքրութիւն արթնցնող կէտ մըն էր այն որ ընդհանուր հաշուետուութեան նման երեկոյթի մը մասնակցելու չէին հրաւիրուած վերոյիշեալ երեքէն անջատ, աւելի փոքր կազմակերպութիւնները: Ինտագատութիւններ եղան այն երեւոյթներուն մասին որ չատպօտնութեան կոչումով մարմին առած կազմակերպութիւններ երկրաշարժէն 26 ամիս եաք կը յայտնէին թէ տակաւին չծախսուած դրամ ունին ու դումարները տոկոս հայթայթած էին: Հարց տրուեցաւ նաեւ թէ ի՛նչպէս կը բացատրուէր օժանդակութեան համար կազմուած մարմիններուն, այդ նպատակով հաւաքուած դումարները ա՛յլ ծրագիրներու յատկացնելու ներկայի տրամադրութիւնը:

Հարցումները, որոնք մեծ մասով անպատասխանի մնացին, կարծէք լռելեայն հասկցնելով թէ երեկոյթին բուն նպատակը անկեղծ պատասխան մը բերել չէր ուելի քան երկու տարիէ ի վեր կատարուած հարցականներու. այլ, վերոյիշեալ կազմակերպութիւններու ժամանակագրութեան մէջ արձանագրել թէ կատարուած էր հաշուետուութիւն մը: Ու այս առումով, պէտք է ըսել թէ լման էր յաջողութիւնը որ պսակուեցաւ քոքթէյլով մը ալ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՅԵԱՆ

ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

- ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻԻ -

Իմ հայրենակից եւ դասընկեր Արշակը (Շնորհք Պատրիարքին բուն անունը) չատ ուշիմ, արթուն տղայ մըն էր: Նպարեղէն որբանոցին աշխարհագրութեան մեր ուսուցիչը դասի մը ընթացքին լսած էր թէ օր ցերեկով, արեւին ամենափայլուն ժամուն եթէ խորունկ, մութ տեղէ մը երկինք նայինք, ճիշդ գլխերուստ պէս բոլոր աստղերը կը տեսնենք:

Ճիշդ այդ օրերուն ալ մեր որբանոցին ջրհորը չորցած էր. քանի մը տեղացի մարդիկ բերած էին որոնք պարանով հորը կ'իջեցնէին եւ հորին գեղտոտ ջուրը գոյլերով վեր կը քաշէին: Մեր Արշակը պատրանէն չատ խնդրեց որ ինք ալ հոր իյնէ եւ գործատուներուն օգնէ. գործը չատ վտանգաւոր էր. կրնար պատահիլ որ պարանը ծանրութեան չդիմանալով կէս ճամբան վրթիէր եւ ենթակային մահուան պատճառ ըլլար: Վերջապէս պարոնը ապաշանք - պաշտօնեքին տեղի տուաւ եւ Արշակ հոր իյաւ. երբ յոդնած դադրած ջրհորէն դուրս քաշեցին, ամէնէն առաջ ես հարցուցի. - «Արշակ, հորին մէջէն երկինք նայեցա՞ր, աստղերը տեսա՞ր»: Ինծի դարձաւ եւ «Նուպար, բաւ, արդէն ինչո՞ւ համար այդ վտանգաւոր ջրհորը իյայ»...:

**

Մեր աշխարհագրութեան դասերը անչուշտ հայերէնով կ'ընէինք, սակայն խոշոր եւ գունաւոր քարտէսները բոլորը Ամերիկայէն կուգային, անպլերէն գրուած. չատ հետաքրքրական էր մեզի համար այդ բոլոր երկիրներուն մասին տեղեկութիւններ ունենալ. ամբողջ դասարանով չատ կը սիրէինք աշխարհագրութեան դասը: Մեր Արշակը չատ կը նեղուէր ու կ'ըսէր. - «Եղբայր, մենք հայերէն կը բացատրենք, ինչո՞ւ չունենանք հայերէն տպուած քարտէսներ. ձեզի բան մը ըսե՞մ, երբ մեծնամ, ես հայկական քարտէս գծող պիտի ըլլամ, որպէսզի հայկական վարժարաններուն մէջ աշխարհագրութեան դասը հայերէն գրուած քարտէսով աւանդուի»:

**

Մեր հայ տնօրէնը որ Հայկազուն Քէշիշեան կը կոչուէր, կէս պատուելի էր եւ միշտ կը սոխակէր որ պարապ ժամերուն հոգեւոր երգեր երգէինք. դարձեալ Արշակն էր որ «տղա՛ք, բաւ, ա՛լ ասկէ վերջ հայ ազգային երգեր պէտք է երգենք»: Թէեւ բաւական խնդիրներ ունեցանք տնօրէնին հետ, բայց մենք աւելի Արշակին կողմնակից եղանք:

**

Մեր որբանոցը Ամերիկեան բարեսիրական ընկերութեան նպաստով կը մատակարարներ. N.E.R. (Նիւ-Իսթ Բիլիըֆ) որ թարգմանի «Մերձաւոր - Արեւելքի նպաստամատոյց»:

Մեզմէ մը Ամերիկացիներ եկան եւ հին ու նոր կտակարաններէն որոշ հատուածներ տուին որ որբերը գոց սորվին: Մոռցած եմ բոլոր սորվելիքները, բացի Յովհաննու աւետարանին առաջին գլուխէն, որովհետեւ չատ աստուածաբանական եւ իմաստասիրական գրութիւն մըն է: Մեզի երեք ամիս պահմանաժամ տուին եւ ըսին թէ բոլոր հատուածները անգիր սորվողներուն աղուոր նուէրներ պիտի տրուին: Շատեր աշխատեցան գոց սորվիլ, բայց ըսելու պէտք չկայ որ մեր Արշակը բոլորը դէն մեծ որբերը բոլորն ալ գործ գտած էին ու կ'աշխատէին. ինքնաբաւ եղած էին: Մնացած էինք ամենափոքրերս. դասերը դադրած էին, ուսուցիչ չունէինք բացի Հայրիկէն: Սուրբ Յակոբայ վանքին վարդապետներ եկան եւ ժառանգաւորաց վարժարանին համար որբեր ընտրեցին որպէսզի հետերնին Երուսաղէմ տանին իբր Դպրեվանքի ուսանող. անոնց մէջն էր Արշակ:

**

Ուսանողական շրջանը երբ վերջացուց, «Արշակ, ըսի, եկուր սա վարդապետութենէն հրաժարիլ. դուն մեր գիւղին վարդապետին միակ մանչ զաւակը մնացած ես. վերադառնաս թող չարունակուի»: «Նուպա՛ր, բաւ ես կոչում ունիմ. մանկութենէս ուխտած եմ կրօնաւոր ըլլալ. ահա փափաքիս հասայ»:

Երբ վարդապետական օծումը պիտի կատարուէր, դեռ չէին որոշած ի՞նչ անունով կոչել զինքը: Օրուան Պատրիարքը՝ Թորգոմ Արքեպիսկոպոս ըսաւ թէ այդ տարի բացառիկ չնորհք ունի իբր կղերական եւ մանաւանդ մականունն ալ կը լրացնէ իր անունը, որով Արշակ վերակոչուեցաւ Շնորհք:

**

Պոլսոյ Պատրիարք ըլլալէն տարիներ եաք երբ Փարիզ եկած էր. լուր ղրկեց ու կնոջս հետ գացինք իր պանդոկը. վերյիշեցինք որբանոցի մեր մանկութեան օրերը. եկանք հասանք մինչեւ իր պատրիարքութեան չրջանին: Ցիշեցինք իր դժուարին ու լաւ օրերը: Յանկարծ ըսաւ. «Նուպա՛ր, կը զարմանամ թէ դուն ինչո՛ւ վարդապետ չեղար»: Պատասխանեցի. - «Արշակ, ես ալ զարմանքիդ կը զարմանամ. դուն հիմա հայ ազգին լաւագոյն եւ խելացի Պատրիարքն ես. ամբողջ հայութիւնը քեզ կը գովէ ու կը գնահատէ քու կարողութիւնդ. ես ալ չատ հպարտ եմ քեզմով որ մեր գիւղէն այսքան մեծ կարողութեամբ մէկը արժանի եղած է պատրիարքական աթոռին վրայ բարձրանալու: Եւ անչուշտ, ոչ թէ տարիներ, այլ դարեր, պատմութեան գիրքերուն մէջ պիտի յիշուիս: Բայց եթէ ինծի հարցնես, ես քեզմէ աւելի օգտակար ունեցած եմ ազգիս: Երեք զաւակ ունեցած եմ, հինգ հատ ալ մանչ թոռնիկներ ունիմ եւ դեռ կրնայ թիւը աւելնալ...»:

Սրբազան Հայր, ներողամիտ եղիր. լոյսերու մէջ պառկիս:

Քեզ միշտ յիշող սգակիր ընկերդ՝

ՆՈՒՊԱՐ ԱԴԱՄԵԱՆ

Կիպրահայ Եւամականի

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի, Փետրուար 21-ին, Հ. Ե. Միութեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ դասախօսական երեկոյթ մը: Օրուան դասախօսն էր Կիպրոսի կաթողիկոսական փոխանորդ՝ Եղիշէ Ծ. Վրդ. Մանճիկեանը, իբր նիւթ ունենալով «Ինչպէ՞ս պէտք է ըմբռնել հայկական հարցը»: Բացման իր խօսքին մէջ Տիկին Էֆի Մահտեսեան անդրադարձաւ հայկ. հարցին կարեւորութեան: Ապա հրաւիրեց դասախօսը, որպէսզի հաւաքուած ժողովուրդին հրամցնէ իր դասախօսութիւնը:

Վարդապետին դասախօսութիւնը իր ամբողջութեանը մէջ նոր լուսաբաճախ տակ կ'առնէ հայկ. հարցը եւ անոր զարգացման հանգրուանները, «Հայկ. հարցին ծագումը, բաւ ան, չի սկսիր Պէրլինի վեհաժողովով, այլ անոր արմատը եւ սկիզբը պէտք է փնտռել օսմանեան կայսրութեան կիրարկած քաղաքականութեան մէջ»: Հանդամանօրէն բացատրեց եւ յատկացուց թէ ինչու հայկ. հարցի ըն-

---

դգոց ըրած էր: Նոյն Ամերիկացիները երեք ամիս վերջ նորէն եկան չատ մը անպլերէն պիրքերով, բոլորն ալ գունաւոր նկարներով ու մաքուր տպագրութեամբ:

Արշակ այդ պիրքերուն մէջէն աշխարհագրութեան քարտէսները զատեց, որովհետեւ բոլոր երկիրներուն գունաւոր քարտէսները կային հոն:

**

Ամերիկեան ընկերութիւնը այլեւս չէր կրնար հոգալ որբանոցներուն ծախքը. արդէն մեծ որբերը բոլորն ալ գործ գտած էին ու կ'աշխատէին. ինքնաբաւ եղած էին: Մնացած էինք ամենափոքրերս. դասերը դադրած էին, ուսուցիչ չունէինք բացի Հայրիկէն: Սուրբ Յակոբայ վանքին վարդապետներ եկան եւ ժառանգաւորաց վարժարանին համար որբեր ընտրեցին որպէսզի հետերնին Երուսաղէմ տանին իբր Դպրեվանքի ուսանող. անոնց մէջն էր Արշակ:

**

Ուսանողական շրջանը երբ վերջացուց, «Արշակ, ըսի, եկուր սա վարդապետութենէն հրաժարիլ. դուն մեր գիւղին վարդապետին միակ մանչ զաւակը մնացած ես. վերդաստանդ թող չարունակուի»: «Նուպա՛ր, բաւ ես կոչում ունիմ. մանկութենէս ուխտած եմ կրօնաւոր ըլլալ. ահա փափաքիս հասայ»:

Երբ վարդապետական օծումը պիտի կատարուէր, դեռ չէին որոշած ի՞նչ անունով կոչել զինքը: Օրուան Պատրիարքը՝ Թորգոմ Արքեպիսկոպոս ըսաւ թէ այդ տարի բացառիկ չնորհք ունի իբր կղերական եւ մանաւանդ մականունն ալ կը լրացնէ իր անունը, որով Արշակ վերակոչուեցաւ Շնորհք:

**

Պոլսոյ Պատրիարք ըլլալէն տարիներ եաք երբ Փարիզ եկած էր. լուր ղրկեց ու կնոջս հետ գացինք իր պանդոկը. վերյիշեցինք որբանոցի մեր մանկութեան օրերը. եկանք հասանք մինչեւ իր պատրիարքութեան չրջանին: Ցիշեցինք իր դժուարին ու լաւ օրերը: Յանկարծ ըսաւ. «Նուպա՛ր, կը զարմանամ թէ դուն ինչո՛ւ վարդապետ չեղար»: Պատասխանեցի. - «Արշակ, ես ալ զարմանքիդ կը զարմանամ. դուն հիմա հայ ազգին լաւագոյն եւ խելացի Պատրիարքն ես. ամբողջ հայութիւնը քեզ կը գովէ ու կը գնահատէ քու կարողութիւնդ. ես ալ չատ հպարտ եմ քեզմով որ մեր գիւղէն այսքան մեծ կարողութեամբ մէկը արժանի եղած է պատրիարքական աթոռին վրայ բարձրանալու: Եւ անչուշտ, ոչ թէ տարիներ, այլ դարեր, պատմութեան գիրքերուն մէջ պիտի յիշուիս: Բայց եթէ ինծի հարցնես, ես քեզմէ աւելի օգտակար ունեցած եմ ազգիս: Երեք զաւակ ունեցած եմ, հինգ հատ ալ մանչ թոռնիկներ ունիմ եւ դեռ կրնայ թիւը աւելնալ...»:

Սրբազան Հայր, ներողամիտ եղիր. լոյսերու մէջ պառկիս:

Քեզ միշտ յիշող սգակիր ընկերդ՝

ՆՈՒՊԱՐ ԱԴԱՄԵԱՆ

կիզը պէտք է փնտռել օսմանեան տիրապետութեան շրջանին մէջ եւ ոչ՝ սեպհական տիրապետութեան շրջանին, ինչպէս չատեր սխալմամբ կը փորձեն փաստել: Ան անդրադարձաւ նաեւ Իսրայէլ Օրիի, Յովսէփ Էմինի եւ «Մասրոսի համբակ»ի գործունէութեան, յատկացուց որ հայկական հարցը հիմնական չորս հանգրուաններէ անցաւ, այսպէս.–ա) նախ հայ ժողովուրդի կեանքին վրայ գործադրուած ճնշումները օսմանեան կառավարութեան կողմէ, պատճառ դարձան որ հայ գիւղացին բողոք ներկայացնէ կ. Պոլսոյ իր զեկավարներուն որպէսզի կարեկայ կեանքի եւ ինչքի ապահովութիւն ձեռք բերէ:

բ) Ցեւագային, կառավարութեան անգիտցող կեցուածքին պատճառով, հարցը վերածուեցաւ զաւառներու բարենորոգման հարցին, որ իր վերջնական պարտութիւնը ունեցաւ Պէռլինի վեհաժողովին, 1878–ին:

գ) Ապա, օսմանեան կառավարութիւնը, խարել ուզելով եւ մերժելով օտար պետութեանց միջամտութիւնը իր ներքին հարցերուն, խոստացաւ իրաւունքի հաւասարութիւն Թուրքիոյ մահմետական եւ քրիստոնեայ տարրերուն միջեւ, որ սակայն խոստումի սահմաններէն անդին չանցաւ եւ որ պատճառ եղաւ 1890–ական թուականներու ջարդերուն:

դ) Եւ վերջապէս հայկական հարցը, իր վերջին հանգրուանին, դարձաւ հոգային պահանջ օսմանեան եւ յետագային թրքական կառավարութիւններէն: Ամբողջ ազգի մը դարաւոր հայրենիքն էր որ կը յափշտակուէր, բոլորին աչքին առջեւ եւ անոնց իսկ հաւանութեամբ: Վարդապետը քարտէսի վրայ ցոյց տուաւ որ հայկական հողային պահանջներ ունինք բացի Թուրքիայէն նաեւ Պարսկաստանէն, Ռուսիոյ. Մխիթեանէն ընդհանրապէս, Ազգերբէնեանէն, Վրաստանէն, Իրաքէն եւայլն: Տակաւին հողային հարց պէտք է նկատել մեր եւ Քիւրտերու պատմական Հայաստանի նոյն շրջաններու պահանջը:

Մանաւանդ ոգեւորութեամբ եւ ներքին ընդվզումով դասախօսը մանաւանդ չեշտ դրաւ իւրաքանչիւր Հայու բայց մանաւանդ հայ երիտասարդութեան ինքնագործադրման եւ ինքնաճանաչման հրամայականին վրայ ընդգծելով, թէ մարդկութիւնը քաղաքականութիւնը անբարոյականութիւն կը դաւանի, ուստի հայկական հարցի իւրաքանչիւր մարտիկ պարտաւոր է իր քաղաքականութիւնը հարատօրէն վարել առանց բարոյականութեան; խղճի եւ զգացումի նկատառման: Հարկ է ըլալ կարուկ եւ անդիջող: Այստեղ ան աւելցուց ինքնագործադրութեան եւ նուիրումի մեր ճգտումին մէջ կ'անտեսենք կարեւոր երեւոյթ մը ազգային «արժանագործութիւնը» պիտակի ներքոյ՝ թրքագիտութիւնը: Ամէն Հայ, եթէ հարց ունի ազգային, էական է որ իր անդրանիկ թշնամիի լեզուն, ոգին, մշակոյթը (եթէ ունի) պատմութիւնը եւ քաղաքականութիւնը լաւ իւրացնէ եւ ոչ թէ կեղծ խորչանքով փախչի նոյնիսկ թըրքերէն լսելէ:

Իր եզրակացութեան մէջ Եղիշէ Ծ. Վրդ. այսպէս կոչ ըրաւ ներկաներուն.–

1.– Պահպանել ազգային աւանդութիւնները եկեղեցին եւ ղպրոցը որպէս նուիրական երթծարան:

2.– Լեզուի մաքրութիւնը, օտար ազդեցութենէ հեռացումը եւ մանաւանդ հայ ընտանիքի պատիւը եւ արժանապատուութիւնը ազգային յատկանիշ դարձնել:

3.– Ոգեղինացնել միութիւնը, զաղափարը եւ ծառայութիւնը, որոնք խթանները են հայկական հարցի առողջ ըմբռնումին:

4.– Եւ վերջապէս համայնական աշխատանքը, իրերհասկացողութիւնը, եղբայրասիրութեան սկզբունքը եւ ոգիի վեհանցումը, չինարար եւ ղրական համագործակի մը վերածել:

Դասախօսութեան աւարտին, ան պատասխանեց նաեւ կարգ մը հարցումներու եւ հանդիսութիւնէն եւս տեղի ունեցաւ ընթրիք–հիւրասիրութիւն:

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

ՀԱՑ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 60-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՑԹԸ

Այս Կիրակի, Մարտ 10–ին, Հայ Արիները կը ներկայացնեն իրենց 60–րդ տարեկան հանդէսը Սալ մը լա Շեմիի ընդարձակ եւ գեղեցիկ սրահին մէջ, ուր սկսած էին Բ. Աշխարհամարտէն վերջ 1946–ին, հանդէսներու իրենց նոր շարքը:

Մեր բարեկամները եւ ծնողքները, սեղմունդէ սերունդ վարժուած են ներկայ ըլլալու այս հանդէսներուն, թէ քաջալերելու իրենց զաւակները, եւ թէ դիտելու գեղեցիկ յայտագիր մը կազմուած զայլիկներուն, արեւոյչներուն, արիներուն եւ երէցներուն կողմէ:

Մեր տղոց աշխատանքը միշտ գնահատուած է եւ քաջալերուած բոլորին կողմէ: Շատ մը սկաուտական օտար միութեանց պետերը կամ խումբերը ներկայ եղած են նաեւ մեր հանդէսներուն, միշտ գոհ եւ քաջալերելով Հայերը:

Հայերէն ներկայացումներ եւ արտասանութիւններ, հայկական պարեր եւ երգեր միշտ խնամուած կերպով պատրաստուած, մեծ դժուարանքներու արժանացած են, մեր փոքրիկները մեծ ուրախութեամբ կը մասնակցին ամէն տարի հայկական Եռագոյնին եւ շրջաններու դրօշակներուն հեռուէրով երբ կը սկսին հանդէսը տողանցքով սրահէն դէպի բեմ:

***

Այս տարուան յայտագիրն ալ ունի զուարճալի բաժին մը, թատերական ներկայացում հայկերէն. մեծ ու պզտիկ բոլորն ալ իրենց եռանդով եւ յաջող ներկայացումով միշտ լաւ յիշատակ մը կը ձգեն, մթնոլորտը միշտ ուրախ եւ զուարթ է. երգեր, պարեր, հայերէն արտասանութիւններ. սահիկներով ներկայացուած են նոյնպէս սկաուտական տարեկան գործունէութեան նկարները:

Կիրակի օրուան արշաւներէն, հաւաքոյթներէն եւ պատրաստներէն ամփոփում մըն է յայտագիրը եւ պատիւ կը բերէ մեր խմբապետերուն եւ խմբապետուհիներուն:

***

Շատ անգամ կը ներկայացուին նաեւ միջազգային գործունէութեան նկարները, լաւագոյն յիշատակները՝ արիներուն եւ արեւոյչներուն կենսունակութեան:

***

Կը յուսանք թէ այս տարի ալ մեր բարեկամները պիտի գան քաջալերելու մեր տղաքը, օժանդակելու մեր միութեան ճիգերուն, որպէսզի անով ալ քաջալերուած տղաքը չարունակեն իրենց աշխատանքը եւ պատրաստուին նաեւ այս ամառուան համաշխարհային ճէմպօրիին, որ տեղի պիտի ունենայ հեռաւոր Ափոյ Գորէայի մայրաքաղաքին չրջանին մէջ, հարիւրէ աւելի ազգերու մասնակցութեամբ: Հայկական պատուիրակութիւնը Լիոնի եւ Փարիզի շրջաններէն՝ իրենց պետերուն առաջնորդութեամբ, անգամ մը եւս պիտի պարզէ հայկական եռագոյնը բոլոր ազգերու դրօշակներու կողքին:

Ճէմպօրիէն վերջ պիտի այցելեն նաեւ Գորէայի զեղեցիկ շրջանները եւ հիւրասիրուին տեղական պաշտօնական մարմիններուն կողմէ:

Մեր պատասխանատու խմբապետերը, որոնք մեծ զոհողութիւններով կը պատրաստեն մեր բոլոր յայտագիրները, այս տարի չատ աւելի աշխատանք կը տանին որպէսզի ճէմպօրին յաջող ըլլայ բոլորին համար եւ տսիական չատ հմուտ եւ խելացի ժողովուրդներու ներկայացուիչներն ալ ճանչնան նաեւ Հայերը եւ համակրին ու քաջալերեն Հայ Արիները, ինչպէս անցեալ ճէմպօրիներուն:

Կիրակի, Մարտ 10–ի մեր հանդէսը նուիրուած է Գորէայի ճէմպօրիին եւ հանդէսին հասոյթին կարեւոր մէկ մասը, ինչպէս կ'ընէ միշտ Հայ Արիներու Միութիւնը, պիտի յատկացուի օգնելու բոլոր մասնակցողներուն: Կը յուսանք թէ մեր հայրենակիցները եւ ծնողքները մեծ թիւով ներկայ կ'ըլլան Մարտ 10–ի մեր հանդէսին, թէ քաջալերելու եւ թէ օգնելու մասնակցող արիներու ծախքերուն, զեղեցիկ ցերեկոյթի մը ներկայ ըլլալով:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵՆԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԳՕՂՈՒԹԷ ԳՕՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հ. Բ. Ը. Միութեան «Ա-լեք Մանուկեան» կեդրոնի «Պապայեան» սրահին մէջ, Փետրուար 3, «Մատչէն եւ Յովսէփ Սահակեան» հիմնադրամին նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցած է դպրոցներու արտասանական մրցում մը: Հանդիսավար Անդրանիկ Զիլինկիրեանի բացման խօսքէն ետք, 35 մանուկներ ու պատանիներ արտասանած են երկուսական կտորներ: Բոլոր մասնակիցները ստացած են վկայագրեր եւ Ա. Բ. Գ. տառերը կրող մետալներ:

***

ՓԼՈՎՏԻՒԻ Ս. Գէորգ Եկեղեցիին մէջ, Փետրուար 3-ին, Վարդանանց յիշատակին պատարագ մատուցանած է Գէորգ քահանայ Մաչէրեան, քարոզած է թեմի առաջնորդ՝ Տիրայր Ազբ. Մարտիկեան: Նոյն օրը Երեկոյեան, եկեղեցական վարչութեան կազմակերպած ընդունելութեան ներկայ եղած են սարկաւագները, ղպրոց դասու անդամներ, ինչպէս նաեւ խումբ մը Յունահայեր: Գործադրուած է ազգային հայրենասիրական երգերէ բաղկացեալ յայտագիր մը:

***

ՆՈՐԹ ԵՈՐՔԻ (Գանատա) կեդրոնական զրադարանի սրահին մէջ, Փետրուար 17, տեղի ունեցած է Վարդանանց տօնակատարութիւնը: Բանախօսած է վեր. Եսայի Սարմազեան: Գեղարուեստական յայտագրին իրենց մասնակցութիւնը բերած են հայրենի արուեստագէտներ՝ Լիլի Իմաստունեան՝ դաշնակով եւ Աւետիս Պէրպէրեան՝ թաւջութակով, ինչպէս, նաեւ Թորոնթոյէն Սեւակ Վարժապետեան՝ չութակով: Այս վերջնոյն դեկավարութեամբ «Կոմիտաս» երգչախումբը ներկայացուցած է ազգային ու ժողովրդական երգերու փունջ մը:

***

ՎԱՆԳՈՒՎԸՐԻ Հայ կեդրոնի սրահին մէջ, Փետրուար 17, տեղի ունեցած է «Արցախեան պահանջատիրութեան» գործակցական հանդիսութիւն՝ չուրջ 80 հոգիի ներկայութեամբ: Բանախօսած է Գրիգոր Զէյթունլեան, զեղարուեստական յայտագրին փակման խօսքը ըրած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հովիւ՝ Նարեկ Վարդապետ Ալեքսէկեան:

LIVRES REÇUS

DIRAN
récit d'une jeunesse arménienne
Dominique BAYGE
et Dominique SURIANO
Ed. L'Harmattan, Paris, 1991.

ԳՕՂԳՕԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՆԵՐ ԵՒ ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐ

ԹԷՕԴԻԿ

8 · - ԳԱՂԱՏԻԱ

Կուսակալանիստ կեդրոնն է համանուն քաղաքը՝ որ հռոմէական տիրապետութենէն ալ առաջ գոյութիւն ունէր եւ պատմական անթիւ դէպքերովն ու արշաւանքներով նշանաւոր զարձած է, առանձին հինգ դարէ հետէ օսմանեան տիրապետութեան տակ: Այժմու Գաղատիան ամփիթատրոնաձեւ կառուցուած է բլուրի մը վրայ՝ որուն գագաթը կայ մեծատարած եւ եռապարիսպ բերդը:

Պօղոսի Առաքեալին՝ հոն Աւետարան քարոզելուն վրայէն 19 դարեր պիտի անցնին եղեր, որպէսզի Գաղատիա գառնար կրկէս Քրիստոնէութեան աննախընթաց մէկ հալածանքին - Գողգոթայով սկսուած եւ խաչելութեամբ վերջացած, խաչապաշտ Հայուն նշոյլը չձգելով այդ սահմաններուն մէջ: Թիւերով խօսինք, գաղափար մը տուած ըլլալու համար Զուլումին ահաղնութեանը մասին: Քաղաքին Հայութիւնը - սկիզբէն ի վեր առ ահի թրքախօս - 452 տուն կը հաշուուէր (6500 հոգին կաթոլիկ, երկու հազարը Լուսաւորչական եւ 300-ը Բողոքական). իսկ Գաղատիոյ ամբողջ կուսակալութեան մէջ ապրող Հայութիւնը կը բաղկանար 158 հազար հոգիէ՝ հետեւեալ յուցակին համեմատ.

Գաղատիա (9«զազա»ներով)	50·000
Գբը Շէհիրի շրջան	8·000
Եօզկատ (8·000 անձ վերապրող)	45·000
Կեսարիոյ շրջան	45·000
Զօրումի շրջան	10·000

Սեբաստիոյ յար եւ նման, Սպանդի, Տարագրութեան եւ Ջարի երրեակ առամը կը բեմադրուի Գաղատիոյ մէջ ալ՝ ամենարուն ոգեւորութեամբ, Թալէաթէն հրահանգուած խուժդուժ պետերու գլխավարութեանը տակ: Այսպէս, արական մեռ հինգ հազար հոգի Յուլիսի կիսուն միահազոյն հեռացուցուելով՝ զանազան տեղեր կը սպաննուին փոխ կուսակալ Աբդիի (նախորդ հայակեր կուսակալ Գասթէմոնիի), ոստիկանութեան տնօրէն Պէհաէտտինի եւ տեղւոյն Իթթիհատի ճախագահ Նէճաթիի հետու հրամաններով: Կոտորածին մասնակից՝ էֆզաճը զատէ Շեվֆէք: Այշէ, Պէյնամի եւ կէօլ Պաշըի ձորերը՝ եղեռնավայր երեւելի Հայոց: Զոհերէն յիշենք Օսմանեան Դրամատան տնօրէն Շնորհոքեան Գէորգն ու Աստղիկ եւ Օշին քահանաներ, հաւատարիմ եւ արժանաչնորհ այն երէցները՝ որոնց պիտի անդրադառնանք իրենց կարգին: Իդական սեռի տեղահանութիւնը կը սկսի Օգոստոս 15-ին. կարաւաններու փոդոտիչ՝ հրոսապետ Թիւֆէնկճի Ալի, իսկ Գանլը Տէրէ՝ խողխողման տեղի: Մէկ բառով՝ ճէմարիտ Սոդոմ Գոմոր մը՝ ամբողջ Գաղատիան, եւ Ղոմաեր - մաս մը մնացորդ կաթոլիկ Հայերը - պիտի փճացած ըլլային իսկ եւ իսկ, եթէ Պոլսոյ Պապական Նուիրակ Մօնս. Տօլչիի ազդու դիմում - ները խուն ինչ եւս յապաղէին:

Լուսաւորչական Հայոց Եկեղեցիները՝ Ս. Նշան (որ կը բացուէր ձմրան եղանակին միայն), Ս. Խաչ կամ Ս. Կղեմէս (որ կը բացուէր ամրան եղանակին, եւ ուր կար համանուն հայրապետին գերեզմանը), եւ քաղաքէն դուրս հեռու «Կարմիր Վանքի Սուրբ Աստուածածնի» (առաջնորդարան), բոլորն ալ առ եւ ապուռ: Ցիշենք դրաւեալներն ու քանդուածներն ալ. Ս. Սարգիս, Ս. Սահիանոս, Ս. Լուսաւորիչ, Ս. Քառասուն Մանկունք եւ Սուրբ Հոգի:

Թեմիս վերջին առաջնորդը, Բարգէն Եպիսկոպոս Կիւլէսէրեան, Ազէմի նախընդօրին մեկնած էր հոնկէ Ամերիկա: Ներհուն Արմաշականին կը վերապրեինք անդիտակ բախտաւորութիւն մը՝ ինքզինքը գերծ ըլլալուն Մեծ Եղեռնէն: Զինադարէն վերջ Նորին Սրբազնութիւնը չէր ուշանար ուղղել մեզ հեռաւեալ տողերը.- «Հաւատացէ՛ք, մեկնեցայ ես Գաղատիայէն Տեսիլքով մը: Ուսումնասիրեր էի Գաղատիոյ վիճակը, պիտի անոր ԺԸ. դարուն կործանեալ Հայ գիւղերուն պատմութիւնը: Եւ երբ կառախումբը բռնած էր իր ճամբան, եւ սեւեռուած էի Կարմիր Վանքին՝ որ պատկերախաղի մը պէս փուլ - փուլ կ'անցնէր կառախումբիս առջեւէն, եւ կը յայտնուէր ինձ թէ մեծ փոթորիկի մը, բարբարոսութեան քամիներուն զոհ պիտի ըլլար այդ սրբավայրը՝ որ չատերուն անծանօթ հրակայ ծառայութիւն մը կատարած էր մեր ազգային պատմութեան մէջ, նաեւ կոչուած էր կատարելու նոր դեր մը, եթէ չկրթէր այդ փոթորիկը»:

Սուրբ Աստուածածնին մենաստանին վանահայրն էր

Թէոդորոս Աբեղայ Պօղոսեան. - Ծնած 1854 Սեպտեմբեր 18-ին Կէօլտաղ (Պիլէճիք), 1879 Մարտ 1-ին ձեռնադրուած յԱրմաշ Խորէն Եպիսկոպոս Աշըգեանէ, 1888-ին այրիացեալ, պաշտօնավարած իր ծննդավայրը, Պիլէճիք, Նոր Գիւղ (Նիկիա) եւ Կէօլ Փազար, 1910 Յունիս 22-էն ի վեր միաբան կարմիր Վանուց եւ 1912 Յուլիս 1-ին վեզար առած՝ օրհնութեամբ Բարգէն Եպիսկոպոսի:

Կ'աքսորուի կաթոլիկ Հայոց խումբին հետ: Մէրսին - Տարսոնէն՝ ողջ ըլլալուն լուրը կը հասնի, այս տողերը գրուած պահուն:

(Շար. 197)

(Շար. Ա. Էջէն)

տեղի ունեցած է հայ - ֆինլանտական ընկերութեան հիմնադիրը ժողովը: Ընկերութեան նախագահ ընտրուած է Հայաստանի Հարատարապետութեան եւ քաղաքաշինութեան պետական Կոմիտէի նախագահ, Հարատարապետ՝ Ռ. Ջուլհակեան: Երկու երկիրներու մէջեւ կապը ուղղակի է, առանց Մոսկուայի միջնորդութեան:

Մարտի սկիզբին Ֆինլանտացիները Սպիտակի մէջ օդատարածման կը յանձնեն 300 մահճակալով առողջապահական կեդրոն մը: Կ'ակնկալուի որ բացումին կը մասնակցի նաեւ Ֆինլանտիոյ կառավարութեան պատուիրակութիւնը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

● ՎԱԼԱՆՍ՝ ՄԻՇՏ ՀԱԻԱՍԱՐ

Վալանսի երկու ակումբները, երկրորդ անգամ ըլլալով ներկայ մրցաշրջանին, կը խաղային իրարու դէմ, ի հաշիւ Ֆրանսայի ախոյեանութեան:

Ամէնէն առաջ՝ պաշտպանողական, այսպէս էր եղած երկու մարզիչներուն հրահանգները: Արդիւնք՝ 0 - 0, ինչ որ կը հաստատէ երթ մրցման ելոյթը՝ 1 - 1· երկու խումբերը միեւնոյն մակարդակի վրայ են, պիտեն կազմակերպուիլ պաշտպանողական դիծի վրայ, նուազ՝ յարձակողական գործողութիւններու մէջ:

Դասաւորումին վրայ, դիրքերը չեն փոխուած· Հ· Մ·ը 5-րդ է· վերելքի համրուն վրայ կրնսպլլը լատագոյն դիրքը ունի, թէեւ ան ալ չէ կրցած յաղթել Մոնաքոյի՝ 1 - 1: Այս չարաթ՝ ընդմիջում ախոյեանութեան:

***

● Հ· Մ· Ը· Մ· ԿՐԿՆԱԿԻ ՅԱՋՈՂ

Ռոն - Ալփ լիկի առաջնութեան մէջ, Վալանս Հ· Մ· (2) կը մնայ առաջատար, թէեւ միայն հաւասար մնացած է Մէյնինէի մէջ, տեղւոյն խումբին հետ՝ 2 - 2:

Հաւասարութիւններ չատ են եղած, կիրակի, այս խմբակին մէջ: Միայն Հ· Մ· Ը· Մ· յաղթած է, ան ալ դուրսը, Փիէռլաթի դաշտին վրայ՝ 3 - 1: Այապէսով, Լիոն - Տէսին, կը լքէ դասաւորումին վարի աստիճանները, բայց անհրաժեշտ են քանի մը ուրիշ յաղթանակներ եւս փրկուելու համար անկումէ:

Իսկ Հ· Մ· Ը· Մ·ի պահեստին կը ձգտի վերելքի· Կիրակի, ապահոված է իր 10-րդ յաղթանակը Շէյնի մէջ՝ 1 - 0, ի հաշիւ նահանգային ախոյեանութեան: Առաջատար է:

Ուրիշ խմբակի մը մէջ, Վիէնի Հ· Մ·ն ալ չատ հեռու չէ առաջատարէն· 3-րդ է· Կիրակի օրուան արդիւնքը՝ 0 - 0, Սէն - Ժրնիի հետ:

Ցառաջիկայ Կիրակի, Մարտ 10, վերապահուած է բաժակախաղերու· կրնան տեղի ունենալ նաեւ քանի մը եւս մնացած ախոյենական մրցումներ:

***

● ՄԱՐՍԷՅԼ՝
ԵՐԿՈՒԻՔՆ ԱԼ ԱՌԱՋԱՏԱՐ

Թէեւ ոչ միշտ յաղթական, Սէն Թ'Անթուանի Հ· Մ·ը կը պահէ իր մէկ կէտ առաւելութիւնը Մանթոնի վրայ, լիկի չրջանային պատուոյ դասակարգի ախոյենութեան մէջ: Կիրակի օր, Հիւերի մէջ, հաւասար՝ 0 - 0: Հայանուն ակումբը, առաջատար, լաւ համրու վրայ է վերելքի համար:

Փրովանսի առաջնութեան մէջ, ոչ մէկ խումբ յաջողած է պարտութեան մատնել տակաւին Հ· Մ· Ը· Մ·. Արծիւը: Կիրակի, իր դաշտին վրայ, հայկական խումբը յաղթած է Ռուէի՝ 2 - 1· Բաւարեան եւ Գոչեան նշանակած են կոլերը:

Արծիւ, դասաւորումին գլուխը, կը պահէ հինգ կէտերու առաւելութիւն մը Մարթիեանի վրայ: Ախոյենական խաղ չկայ յառաջիկայ Կիրակի:

Յաջող ելոյթներ պահեստի խումբերուն համար ալ Օպանեը - Սէն - Թ'Անթուան Հ· Մ· 0 - 3, Արծիւ - Լա Փուն 4 - 1:

Վ. Մ.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանտիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժիմ Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Վահէ Լորէնեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մարտ 10, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին իրենց հօր, մեծ - հօր՝

ՎԱՐԴԱՆ ՊԱՆՏԻԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին, իրենց մօր, մեծ - մօր՝

ԼՈՒՍԸՆԹԱԳ ՊԱՆՏԻԿԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Հրաչեան)

մահուան 15-րդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս՝ Փափազեան եւ Լորէնեան ընտանիքներու ննջեցեալներու յիշատակին:

Ի պիտոյս ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

***

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը, Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնի եւ Սահակ - Մեսրոպ Երգչախումբի Տնօրէն Խորհուրդները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Մարտ 10-ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին, իրենց փոխ առաջնորդ Դաւիթ Պանտիկեանի հօր՝

ՎԱՐԴԱՆ ՊԱՆՏԻԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի պիտոյս ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

FRANCE DES ETRANGERS
FRANCE DES LIBERTES

Presse et communautés dans l'histoire nationale

Cette exposition fort intéressante qui se tient à l'Arche de la Défense depuis Septembre 1990 fermera ses portes
le 31 MARS

La presse arménienne —«Haratch» en particulier— y est très largement représentée, accompagnée d'une collection de photos (Arax), portant témoignage de la vie de la communauté.

Tous les jours de 10h à 17h.
Samedi et Dimanche de 9h à 19h.

ՀԱՄԵՐԳ
Մեներգ - Խմբերգ - Նուագ
ԺԻՒԼԻԷԹ ԵԼՄԱՋԵԱՆ
Կը ներկայացնէ
Մանկա - Պատանեկան Երգչախումբը
ԳԱՐՈՒՆ
Ղեկավարութեամբ՝
ԱԱԶԻԿ ԵԼՄԱՋԵԱՆԻ
Կիրակի, Մարտ 17, ժամը՝ 15·30-ին
Խափաս Ժիւլիէն Թատերասրահին մէջ
33, Քուր Ժիւլիէն, 13001 - Մարսէյլ
Ցայտագիր՝
ԿՈՄԻՏԱՍ - ՊՐԱՄՄ - Գ· ՍԻՒՆԻ - ԼԻՄՔ
Գ· ԱԼԷՄՇԱՀ - ԹԷՔԷՉԵԱՆ - Ս· ՋՐԲԱՇԵԱՆ
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
91 - 87 - 43 - 71 կամ՝ 91 - 77 - 84 - 70

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՏԱՐԵԼԻՑ՝ ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ

Կիրակի, Մարտ 10-ին Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն, երջանկայիշատակ՝
ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ
մահուան տարելիցին առթիւ, Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի նախկին սաներու, Պոլսահայ Հայրենակցական Միութեան անդամներու եւ Մարսէյլաբնակ Վարթօղի Հայրենակիցներու խնդրանքով:

Պատարագը կը սկսի ժամը 9·30-ին, ապա տեղի կ'ունենայ Արեւադալ:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կ'ուզենք տեղեակ պահել նուիրատուները, թէ կաղանդի առթիւ, Հայաստանի պէտեաններու վ նպատ հանդանակուած մօտ 180·000 Ֆրանքի դումարը, կամքէ անկախ պատճառներով, օգտագործուիլ սկսաւ Փետրուարին միայն:

Աէրօֆլօթ ընկերութիւնը ամէն չարաթ, 500 քիլօ կաթ, չոքոլա եւ ուրիշ իրեր կը փոխադրէ Երեւան՝ ձրի:

Երբ մեր տրամադրութեան տակ գանըւող դումարը սպառի, մամուլի միջոցաւ պիտի կատարենք հաշուետուութիւն:

Օգտուելով առիթէն, Միութիւնս իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Աէրօֆլօթին՝ մարդկային իր վերաբերմունքին համար:

ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
Պատուոյ Նախագահ
ԳԷՈՐԳ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿ
Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
կազմակերպութեամբ՝
ՊԱՐԱՆՑԻԿ
ՀԱՑԿԵՐՈՑԹ
մասնակցութեամբ՝
«Սեւան» նուագախումբի
ՄԻՋԻՆԷի առիթով
առաջին անգամ ըլլալով
Շաբաթ, Մարտ 9, ժամը 21-էն սկսեալ
Հայ Կաթողիկէ Մշակութային Կեդրոնի սրահին մէջ
62, Սիպիէ փողոց, 13001, Մարսէյլ
Մասնակցութիւն՝ 100 Ֆր·:
ՇԱՆՕԹ·· Տոմսերը ապահովելու համար դիմել վարչութեան անդամներուն եւ ժողովրդապետութեան:
Հեռաձայն·· 91 - 48 - 19 60

Ի ՑԱՒՇՏԱԿ

Վահրամ Տէվէճեանի մահուան առթիւ, Շիրինեան - Տակառեան ընտանիքը 1000 Ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՀԱԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈՋ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ
ՄԷՋ
ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Մեծ Պահոց ամբողջ շրջանին, վարիքեան շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, Ուրբաթ իրիկունները ժամը 7-ին, Հընկումի՝ խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ կը տրուի քարոզ՝ ըստ հետեւեալին.-

● Ուրբաթ, Մարտ 8-ին,
Շաւիլի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, Ուրբաթ իրիկունները ժամը 17-ին, Հակումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ, իսկ Կիրակի օրերուն Արեւադալի ժամերգութիւն կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով·-

Մարտ	8	եւ 10
Մարտ	15	եւ 17
Մարտ	22	

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
CLICHY - LA GARENNE
Section Cardiné Aghababian

DINER DANSANT
le Samedi 9 Mars à 20 h 30
au YAN'S CLUB
5, avenue Reille — Paris 14e

NOUVEAU !
TRES BIENTOT . . .
LE CIRQUE «NORK» D'EREVAN
à PARIS
REPRESENTATIONS EXCEPTIONNELLES

le Vendredi 15 MARS à 20 h 30
au Collège Arménien Samuel-Moorat
26, rue Troyon, 92310 Sèvres
Entrée 150 Frs. (Buffet campagnard)
Réservations : 45. 34. 68. 28

et

le Samedi 16 MARS
au Théâtre du Jardin
dans le Jardin d'Acclimatation
M° Sablons 75116 Paris
à 14 heures 30
Programme d'une heure
Tarif : 75 Frs. Réduit : 60 Frs.
à 20 heures 30
Programme d'une heure trente (deux parties)
Tarif : 95 Frs. Réduit : 75 Frs.
Réservations : 40. 67. 97. 86

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
կազմակերպուած՝
Փարիզի Շրջանի Ագենոյշներուն, Գայլիկներուն եւ Սկաուտներուն կողմէ
մեծ պատրաստութեամբ
կիրակի, Մարտ 10, ժամը 14·30-ին
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint-Dominique — Paris 7e
M° Invalides
Խնամուած յայտագիր
Ներկայացումներ եւ զուեշտներ հայերէն, Գայլիկներուն, Ագենոյշներուն եւ Սկաուտներուն կողմէ, երգեր եւ խաղեր:
— Մուտք 60 Ֆր· — ՊԻՒՖԷ

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 8

VENDREDI
8 MARS
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.490 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.490

ԽՐԱՔ

ՍԱՏՏԱՄ ՀԻՒՍԷՅՆ ՆԵՐՍԸ Կ'ԸՆԷ ԻՆՉ ՈՐ ՁԿՐՑԱԻ ԴՈՒՐՍԸ ԸՆԵԼ

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ
ՆՇԱՆԱԿԵՑ
ԻՐ ԱՆՈՂՈՔ ԶԱՐՄԻԿԸ

*Տաթօրինակ պատերազմէ մը ետք, տաթօրինակ «խաղաղութիւն» մը: Հերոսացած Ճորճ Պուշ, ամերիկեան պատմութեան ամէնէն ժողովրդական նախագահը դարձած է, հարցախոյզերուն մէջ կը հասնի աւելի քան 90%-ի, բայց, կը թուի թէ ոչ ոք հարց կու տայ՝ ինչո՞ւ: Ի՞նչ կայ դրական, բացի Քուէյթի քաղաքիւղին «ազատագրումէն»: Քաղաքերուած իրաքի պարտութենէն, ներքին ուժեր ապստամբական շարժումի անցան, հիւսիսը՝ Քիւրտերը, հարաւը՝ շիիները, բայց, Հինգշաբթի օր հասած լուրերու համաձայն Ս. Հիւսէյնի հանրապետական պահակազօրքը ետ առած էր կարգ մը քաղաքներ, մանաւանդ՝ Պասրա: Ա-ւելին, Սատտամ Հիւսէյն, որ ըստ երեւոյթին ընկճուած պարտեալի դերը չուզեր ստանձնել, կը փոխէ ներքին իր նախարարը եւ այդ պաշտօնին գլուխը կը դնէ իր զարմիկը՝ Ալի Հասան Մաժիտ, որ ծանօթ է որպէս «Քիւրտերու մսագործը»: 47 տարեկան, հաւատարիմներուն հաւատարիմն է Սատտամ Հիւսէյնի: Նախ վարչական դործեր կը վարէ, ապա՝ 1987-ին, երբ արդէն կը հովանաւորէ ոստիկանութիւնը, բանակը եւ Քիւրտիստանի քաղաքազօրքը, կուսակցութեան պատասխանատու կը նշանակուի չրջանին մէջ: Քիւրտիստանի կառավարիչ՝ Իրաքեան զինադադարի վաղորդայնին, ինք է որ ծրագրեալ կերպով կիւրարկեց հիմնատյառակ կործանումի քաղաքականութիւնը (1987, 1988): Իրաքեան բանակը հսկայ գործողութեան մը կը ձեռնարկէ, բնակչութիւն եւ արջառ բոնի կը տեղահանուին եւ կը տարուին յորդանանեան եւ սաուտական սահմանագլուխը: 80-էն 300 գիւղեր քանի մը օրուան մէջ քարուքանդ եղած են պիւլտոզէրներով: Քիւրտիստանի հայրենասիրական Միութիւնը ապստամբութեան չարժումի մը կը ձեռնարկէ, Ալի Ա-Մաժիտ կը պատասխանէ իփէրիք կազով (կազ մը որ այս անունը կը կրէ, որովհետեւ առաջին անդամ դործածուած է Իփր -Պելժիա- 1917-ին, չընչաղեձ կ'ընէ եւ բշտիկներու ծագում կու տայ): Ինք է պատասխանատուն քիմիական դէնքով ռմբակոծութեանց, գլխաւորաբար քրտական Հալապժա գիւղին վրայ, ուր հազարաւորներ մեռան, նուազագոյն 4000: Քրտական ապստամբութիւնը ճգմուած է 1988 Սեպտեմբերին, Սթրասպուրկի մէջ, դրեթէ միաձայնութեամբ, եւրոպական Խորհրդարանը վճռական քայլ մը կ'առնէ: Ի՞նչ կ'ընէ... Բանաձեւ մը կը քուէարկէ, ուր կ'ըսէ խոհեմութեամբ.- «Քիւրտերու քնաջնջումը հեռու չէ հասնելէ ցեղասպանութեան մը ծաւալին»: Եւ՝ վերջ:

Եւ ահաւասիկ, այս նոյն մարդն է որ ձեռք կ'առնէ կացութիւնը եւ կարելի է երեւակայել թէ ինչ ձեւով կրնայ հաշտեցրդարը կատարել: Մնաց որ երբ իրաքեան ուժերը (պահակազօրք եւ հաւատարիմ բանակ) կրնան տէր դառնալ կացութեան, կը պարզուի որ Շեվարցքոֆ գործը կէս ձգած է եւ պարծանքով նախրդած իրաքեան ուժերու խորտակումն ալ չէ համապատասխաններ իրականութեան: Հետեւա՞նք. ժողովուրդն է կրկին, Քիւրտ թէ Իրաքցի որ զոհ կ'երթայ, մինչ Արեւմուտքն ալ յաղթանակ կ'երդէ եւ Ամերիկացի թէ Եւրոպացի զիրար կը հրաժարեցնեն Քուէյթ-Սիթիի վերաչինութեան «խւզոտ» պայմանագրեր ձեռք ձգելու համար:

× Քուէյթի մէջ, Պաղեստինցիները անխնայ կը ջարդուին: Հոս ալ հաչուեյարդար կայ:

× Ապրիլեան 30 լրագրողներէն ոչ մէկ լուր կար Հինգշաբթի օր: Ռոլան Տիւմա դիմած է նաեւ Թեհրանի, մինչ Խորհ. Միութիւնը որ Ֆրանսական չահերը կը ներկայացնէ Պաղտատ, կը փորձէ անոնց հետքը դտնել: Կարգ մը լուրերու համաձայն Իրաքի հանրապետական Պահակազօրքին ձեռքն են: Օտար լրագրողներուն 48 ժամ պայմանաժամ արուած է Պաղտատէն հեռանալու համար:

× «Ռոթիսիէն տը Փարի»ն էր այս անդամ (Մարտ 7), որ հարցազրոյց մը կը հրատարակէր «պարոն Շեվքի»ի (Փարիզի քրտական Հիմնարկի պատասխանատուի մը փետրուարեան ծածկանունը) հետ, որ կը խօսի ներկայ ապստամբութեան մասին, զոր ինքնաբուխ կ'որակէ: Կը խոտովանի թէ Իրաքի Քիւրտերը նուազագոյն վեց կուսակցութիւն ունին, բայց 1988-ի ռմբակոծութիւններէն ետք, համախմբուած են միացեալ ճակատի մը մէջ: Վերամիացեալ այս ընդդիմութեան համագումար մը տեղի պիտի ունենայ Մարտ 10-ին եւ 11-ին Պէյրութ: Իրաքի Քիւրտերը երկու բան կ'ուզեն.- ինքնավարութիւն եւ բազմատեսակ ժողովրդավարութիւն երկրին համար: Ամէն պարագայի մէջ, Շեվքի յոռետես է, քաղաքական պատերազմի վախը կայ եւ չիներու հետ այսօրուան դինակցութիւնը պէտք է վաղուան համար երաչխաւորութիւններ ունենայ:

ՊԱՊԸ՝ ՎԱՂԸ, ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

Լուրը բաւական չմեղուցիչ էր, Զատիկէն առաջ Մի՛չէլ Սապրահ կարգ մը հարցումներու պատասխանած է Ֆիկարո-ի մէջ: Ան կը չեշտէ Պաղեստինցիներէն զատ Քիւրտերու եւ Կիպրացիներու հարցը: Իրեն համար Երուսաղէմ պէտք է ազատ քաղաք մը դառնայ երեք կրօնքներուն համար (հրեայ, քրիստոնեայ եւ մահմեդական): Ցորչափ քաղաքական իշխանութիւն մը ինքզինքը առանձին պարտադրէ, միշտ կռիւներ պիտի ըլլան: Իսրայէլ բոլորովին դէմ է որ Ս. Տեղեաց չնորհուի յատուկ կանոնադիր մը: Հարկ է որ ան վերամշակէ իր տեսակէտը ի տես այն քանդումներուն, ուր կ'առաջնորդէ պատերազմ մը:

Ցիշենք որ Վատիկանի դիրքը մեղմացած է Երուսաղէմի նկատմամբ եւ այժմ, հետեւեալն է, ինչպէս կը պարզէ Վատիկանի «արտաքին նախարարը» Ժ. Լ. Թօրան եպիսկ.- «Անցեալին պէս չենք պահանջեր որ Երուսաղէմ "fորփուս սեփարաթում" (իրաւական դեռնի վրայ անջատուած Իսրայէլէն) մը ըլլայ: Ցեղաչրջում մը կայ: Այսօր, կ'ուզենք որ միջազգային Հասարակապետութիւնը յանձնառու ըլլայ, որ այս քաղաքին տրուին երաչխաւորութիւններ, որոնք թոյլ տան իրեն վերադտնել տեւական կերպով իր հարազատ դիմագիծը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ նիստ դումարած էր Զորեքշաբթի օր, եւ Գորբաչով Միութեան ուխտի նոր ծրագիր մը ներկայացուցած է, քիչ մը աւելի ճկուն եւ ուր կարելիութիւն կը տրուի Հանրապետութեանց յատուկ ձեռնհասութիւններ ձեռք ձգել, միւս մասնակիցներու հաւանութեամբ: Արտօնութիւն ալ կը տրուի Հանրապետութեանց «ազատօրէն հեռանալու Միութենէն անդամներու դծած

(Շար·ը Դ· էջ)

ԵՐԵԻԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՄԱՐՏ 5 / 6)

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ
Ա· ՆՈՏԱՇՐՋԱՆԸ
ՎԵՐՋ ԳՏԱԻ

Նորընտիր Գերագոյն Խորհուրդի առաջին նստաչրջանին աւարտին փակման խօսք արտասանած է նախագահ Լ· Տէր-Պետրոսեան: Նոր չրջանի քաղաքական կեանքին մէջ, նախագահի ընտրութեան ու հռչակագրին պատրաստութեան չարթներէն ետք, ան ամէնէն լարուածը նկատած է այս նստաչրջանը զոր որակած է զերազասելի: Լ· Տէր-Պետրոսեան ըսած է.- «Այս շաբաթուայ ընթացքում էր որ ա· անգամ մեր խորհրդարանում դրսեւորուեց բազմակուսակցականութեան ոգին: Առաջին անգամ մենք փորձով տեսանք որ մեր խորհրդարանը դառնում է իսկապէս բազմակուսակցական խորհրդարան: Եւ ի զարմանս մեզ պարզուեց որ բազմակուսակցականութիւնը ոչ թէ անյատում, այլ հակառակը՝ միատրում է: ... Բազմակուսակցականութիւն եւ համազգային շահի գերադասում կուսակցականի նկատմամբ, ահա սա է այն ներդաշնակութիւնը, որը պէտք է ապահովի ցանկացած խորհրդարանի աշխատանքը՝ ի նպաստ սեփական ժողովրդի բարգաւաճման»:

Ապա նախագահը կատարած է ա· նստաչրջանի աշխատանքին հաշուետուութիւնը· այս ժամանակամիջոցին ըսած է ան, -1990 Յուլիս 20-էն 1991 Մարտ 4- տեղի ունեցան 101 լիակատար նիստ, 650 ժամ ընդհանուր տեւողութեամբ: Ներկայիս Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան ընտրուածներու թիւն է 242: Կան 16 մշտական եւ մէկ յատուկ յանձնախումբեր, ուր կ'աշխատին 120 երեսփոխան, Քուէարկուած են «Հայաստանի անկախութեան մասին» հռչակագիրը, 244 որոշում, 21 օրէնք եւ 10 յայտարարութիւն եւ դիմում:

Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը ունեցած է 36 նիստ եւ 131 հրամանագիր եւ որոշում ընդունուած է:

Լ· Տէր-Պետրոսեան չնորհակալութիւն յայտնելէ ետք երեսփոխաններուն, անդրադարձած է հողի բաժանումի խնդիրին որ օրակարգի նիւթ պիտի ըլլայ յաջորդ նստաչրջանին:

***

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍՓԻԹՌ

Ռուսաստանի Իվանովօ քաղաքին մէջ տեղի ունեցած է հայ մշակոյթի «Նարեկ» կեդրոնին հիմնադիր ժողովը:

Կեդրոնի նախագահ ընտրուած է Իվանովոյի քաղաքապետարանի երեսփոխան, լրագրող Բորիս Սարգիսով, տեղակալ՝ թատերական համալիրի դլխաւոր տնօրէն Ռոպէր Սահակեան: «Նարեկ»ին նպատակն է միաւորել տեղւոյն աւելի քան երկու հազար Հայերը: Անոնց մէջ կան համալսարանի դասախօսներ, ուսանողներ, ռեւտրականներ, ինչպէս նաեւ ազգի դօտիէն ու Ադրբեջանէն ապաստանած մարդիկ:

***

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆ

Սալիտակի մէջ բացուած է Ֆինլանտիոյ կառավարութեան հանգանակած միջոցներով կառուցանուած առողջապահական կեդրոնը: Բացման արարողութեան մասնակցած են Ֆինլանտական կարմիր Խաչի նախագահը, Խորհրդային Միութեան մօտ Ֆինլանտիոյ դեսպանը, Հայաստանի կառավարութեան պատասխանատուներ, մամուլի ներկայացուցիչներ:

***

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆ

Երեւանի մէջ բացուած է «Գաստրօ» վերականգնողական (ռէապիլիթասիոն) կեդրոնը, ուր կը բուժուին հաշմանդամ երախաները:

ՄԱՀ ԱՐՏԱՇԷՍ ՓԱԼԱՆԹԱՐԵԱՆԻ

Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած է արձակագիր, երդիծաբան, թատերագիր, թարգմանիչ, լրագրող Արտաշէս Փալանթարեան: Ան ծնած էր 1931-ին, Երեւան: 1954-ին աւարտելով Երեւանի Համալսարանի Բանասիրութեան Ֆաքիւլթէի լրագրութեան բաժինը, ապած է աշխատիլ հանրապետական ռատիօկոմիտէին մէջ որպէս Իջեւանի, ապա Կիրովականի սեփական թղթակից, իսկ 1955 - 1969 թուականներուն՝ «Սովետական Հայաստան», «Գրական Թերթ», «Երեկոյեան Երեւան» լրագրերու խմբագրութիւններուն մէջ: 1969-էն 1979 ան հեղինակի իրաւունքի պաշտպանութեան համամիութենական վարչութեան Հայաստանի բաժանմունքին տնօրէնն էր· 1970-էն՝ հեռատեսիլի ու ձայնասփիւռի պետական կոմիտէի թատերական հաղորդումներու դլխաւոր խմբագիրը: Ան իր կեանքին վերջին քսան տարին նուիրեց թատերագրութեան: Բազմաթիւ դործերու հեղինակ Փալանթարեանի «Մովսէս ապեր»ը արժանացած է «Գ· Սունդուկեան» մրցանակին: Իր դրիչին կը պատկանի նաեւ մանուկներու համար գրուած «Իսկ դուք որտե՞ղ էիք» պիէսը:

Արտաշէս Փալանթարեանի դործերուն մէջ կ'արձարձուէին բոլորը յուզող հարցեր: Անոր հանճարեղ գրիչը թատերադրին «Յոյսովանութիւն» պիէսը, որուն մէջ աւելի ցայտուն կերպով կ'երեւին իր աշխարհը եւ աշխարհընկալումը:

ՉԿՐԿՆՈՒԵԼԻՔ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

1990 Յունուար 26-ին Ուկրանիայի Բուլիապոլ քաղաքէն Նիւ - Եորքի օդանաւը առնելու կը պատրաստուի Երեւանի փոխքաղաքապետ, երեսփոխան՝ Բաթրէն Վարդանեան: Ան իրեն ներկայացուած հարցաթերթին մէջ կը նշէ թէ ոչ դինք, դինամթերք, ոչ թմրեցուցիչ, ոչ հնարժէք առարկայ, ոչ ալ տարադրամ կամ խորհրդային դրամ ունի իր պայուսակներուն մէջ: Ըստ մաքսատան տեսուչին տեղեկագրին, ան միայն կ'ըսէ թէ հետը ունի նկարներ որոնք որոշ արժէք մը չեն ներկայացներ: Յետոյ, տուրման ժամանակ պայուսակներու պարունակութիւնը ցոյց տուող դործիքին վրայ կ'երեւին օդի կամ կնոջական մատանիի նմանող իրեր: Առանք պատճառ կ'ըլլան որ Երեւանի փոխ քաղաքապետը ենթարկուի մանրազնին լուսուդումի. կը բացուին պայուսակները ու երեւան կուգան չորս պատառներ, մէկը հին չրջանակի մէջ «Վ. Ն. Վասիլիեւ, 1910» մակագրութեամբ: Բ. Վարդանեան կը բացատրէ թէ դեղարուեստի սրահէ մը ձեռք բերած է զանոնք, ապա կը սրբագրէ «դեղարուեստի սրահը» վերածելով «հնավաճառի խանութ»ի: Իսկ երբ իրեն ցոյց կը տրուի նկարներէն մէկուն վրայի նուիրատուական մակագրութիւնը, ան կը հաստատէ թէ նուէրը են անոնք: Այդ «նուէր»ներուն քով կը դանուի թուղթ մըն ալ վրան արձանագրուած նկարիչներու անունները, թուականները եւ գործերուն դիները ... ամերիկեան տոլարով:

Քննութեան ամբողջ տեւողութեան ճամբորդը անդադար կ'առաջարկէ համաձայնիլ ու վերջացնել հարցը: Սակայն մաքսատան պաշտօնատարը կը չարունակէ հետախուզութիւնը ու կը պարզուի որ մատանիի նմանող իրերը զարդեղէններ են. ասկէ զատ, ճամպրուկներէն մէկուն մէջ ան կը դտնէ հին դորգ մը:

Մանադէտի մը քննութիւնը ցոյց կուտայ թէ հայկական այդ բուրդէ դորգը դործ է ԺԹ. դարու վերջաւորութեան ու Ի. դարու սկիզբին: Գեղարուեստական ու պատմական արժէք կը ներկայացնէ ու օրէնքով արդիլուած է պատճէնի երկրին սահմաններէն դուրս հանել: Արժէքը կը դնահատուի 2000 ռուբլի:

Այս բոլորէն զատ Վարդանեանի քով կը դանուի նաեւ մաս մը խորհրդային դրամ 169 տոլար. սակայն այս կէտը յստակացնէս Աբեմուտքէն դիտուած, որեւէ նշանակութենէ դուրկ ըլլալով, չարժէր վրան ծանրանալ:

Այս վերջին դատծոներէն եաք «դործը ապամարդավարի կարգադրել»ու Վարդանեանի առաջարկին կ'աւելնան նաեւ իր նշումները թէ կիեւի քաղաքական դէմքերուն մէջեւ ծանօթներ ունի ինք:

Երբ բոլոր չանքերը ապարդիւն կը մնան, ան դիմում մը կը գրէ Բուլիապոլի մաքսատան պետին բացատրելու համար թէ իր ատարագրած յայտարարագիրը ռուսերէն չըլլալով լաւ չէ հասկցած, եւ այլն: Մէկդի դնելով այն հարցումը թէ նոյնիսկ չինարէն յայտարարագիրը մը ներկայացնելու պարագային, փոխ քաղաքապետ մը չի՞ պիտնար թէ չանգանք է երկրէն հանել պատմական ու դեղարուեստական արժէքով իրեր, զարդեղէններ, անցնինք չարունակութեան. Վարդանեան Յունուար 27-ին նամակ - բողոք մըն ալ կը գրէ խորհ. մաքսատնային վերահսկութեան դլխաւոր վարչութեան. առարկելով թէ յայտարարագրին մէջ ոչ մէկ տեղ նշուած է զորգն ու զրամները երկրէն հանելու արդելքը, կը դանգատի որ մաքսատան պաշտօնեաները ամէնէն անթոյլատրելի ձեւով վիրաւորած են դինքը, նուաստացուցած՝ մարդկային ու ազդային իր արժանապատուութիւնը:

Ոչ կիեւի ազդեցիկ անձնաւորութիւններու հետ ծանօթութիւնը, ոչ ալ մարդկային ու ազդային վիրաւորուած արժանապատուութիւնը նկատի կ'առնուին սակայն ու Բ. Վարդանեան մաքսանենդութեան յանգանքով կը դատապարտուի 50 ռուբլի տուդանք վճարելու: Խորհրդային մաքսատան վարչութեան պետը վաւերացնելով արուած պատիժը քազաքավարութեամբ կ'աւելցնէ թէ Վարդանեան ո՛ր դատարաններուն կրնայ դիմել, մանրակրկիտ կերպով կը բացատրէ թէ ինչպէս պէտք է լեցնել յայտարարագիրը, որ ան կրնայ ետ ստանալ իր ունեցուածքը:

ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՐԵՓՈԽԵԼՈՒ ԱՌԱՋԱՐԿ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ՝
Հ. Բ. Ը. Մ.-Ի ՆԱԽԱԳԱՀՈՒՀԻ
ՏԻԿԻՆ ԼՈՒԻԶ ՍԻՄՈՆԻ

Ազնուափայլ Տիկին Նախագահուհի,

Հ. Բ. Ը. Մ.-ը, իր ազգօգուտ գործունէութեան ծիրին մէջ, կրթաթոշակներ կը յատկացնէ կարօտ հայ ուսանողներու, մատակարարելով բարերարներու կողմէ այդ նպատակաւ եղած կտակները:

Բայց կարելի՞ է մթերել կրթաթոշակ առնուանել գումարները, որոնք հազարաւոր առնուած՝ թէեւ նկատառելիօրէն մեծ են չատ, բայց անձ դլուխ՝ չնչին:

Այսպէս, ըստ մամլոյ հաղորդագրութեան, 1990-ի ընթացքին, Միացեալ - Նահանգներէ դուրս երկիրներու մէջ ապրող 250 ուսանողներու յատկացուելը է 150·000 տոլար, այսինքն՝ մէկին հաշուով իւրաքանչիւր ուսանողի տարեկան 600 տոլար, որ ներկայ սակով կը համապատասխանէ մօտաւորապէս 3·000 ֆրանսական ֆրանքի: Այս գումարն ալ բաժնելով տարւոյն 365 օրերուն, կը վերածուի օրական 8 ֆրանսական ֆրանքի: Այսինքն՝ գաւաթ մը սուրճի դրամ: Իսկ Միացեալ - Նահանգներու ուսանողներու տրուելը է մօտաւորապէս կրկինը (300 ուսանողի՝ 350 հազար տոլար), նկատելով որ հոն հասարակական ուսումը չատ աւելի սուղ է:

Նոյն այս ցած սակը ի գործ կը դրուի կրթաթոշակ յատկացնող հայկական կարգ մը այլ հաստատութեանց եւ Միութեանց կողմէ ալ:

Չեմ դիտեր թէ այս անօրինութիւնը կը կատարուի համաձայն կրթաթոշակ կատարող բարերարներու կամքի՞ն, թէ ո՛չ, հաստատուած կտակակատարներու նախասրութեան: Բայց ի պաշտօնէ սերտ յարաբերութեան մէջ դտնուած ըլլալով, ըլլա՛յ ամերիկեան, ըլլա՛յ եւրոպական համալսարանական շրջանակներու հետ, հաստատ դիտեմ թէ չատ աւելի մեծ գումար պէտք է ուսանողի մը իրը իրական կրթաթոշակ, գումա՛ր որուն չնորհիւ կարենայ ան հագուստ իր տնունդի, բնակարանի, հաղուստի եւ ուտման ծախքերը:

Յարգելի Տիկին Նախագահուհի, կը խորհիմ թէ դուք ալ լինդի հետ համաձայն կ՛ք թէ, օրական 8 ֆրանսական ֆրանքով, կամ կրկինով, այդ բանը կարելի՛ չէ ընել:

Եթէ ուսանողներու տրուած ներկայ գումարը ունենար լոկ նուէրի, կամ իրաւասութիւն մրցանակի հանդամանք, առանց ծախսուելու կրթաթոշակ, ո՛չ մէկ առարկութիւն կարելի պիտի ըլլար ընել: Բայց երբ հարցը կը վերաբերի կրթաթոշակի, ան պէտք է ըլլայ բաւարար, որպէսզի կարենայ տալ իրմէ ակնկալուած արդիւնքները, այսինքն՝ ո՛չ միայն հոգայ ուսանողին ծախքերը, այլեւ անոր մէջ արթնցնէ երախտագիտական որոշ զգացում որմէ մղուած ան չետագային չանայ օգտակար հանդիսանալ իր պատկանած ժողովուրդին ալ:

Ուստի, աւելի տրամաբանական պիտի ըլլար որ, տրամադրելի ընդհ. գումարը փոխանակ Մ.-Նահանգներէ դուրս 250 ուսանողի բաժնուելով վերածուէր հանապազօրեայ փշրանքի, չատկացուէր 15 - 20 ուսանողներու միայն, պայման դրուելով որ անոնք՝

Ա) Հետեւին նախընտրաբար հայագիտական, հանրային, քաղաքական, իրաւաբանական կամ վարչապիտական ուսումներու, մարդեր՝ որոնց մէջ մասնագիտացած հայրդիներու կարիքը ունի մեր ժողովուրդը անտեղիտալիօրէն,

Բ) Յանձնառու ըլլան, իրենց ընծայուած օժանդակութեան փոխարէն, որոշ չրջան մը պաշտօնավարել ազգօգուտ գործերու մէջ, (ծանօթ է թէ Բարեգործականի հիմնած վարժարաններն իսկ կը տառապին ուսուցիչի պակասէ),

Գ) Եւ կամ, առնուազն յանձնառու ըլլան, լինքնարաւ դառնալէ վերջ վերադարձնել իրենց տրուած դրամը, որպէսզի ուրիշ ուսանողներ եւս օգտուին, իրենց կարգին:

Որքան որ դիտենք, ցարդ թուչակառուները մեծ մասամբ հետեւած են գործնական ասպարէզներու, որոնք ծառացած են անհատական դեանի վրայ իրենց համար ապահովելու բաւեկեցիկ կեանք: Բացառութիւններէն օրինակ մը տալու համար կարելի է յիչատակել Պոլսոյ մէջ տարիներ առաջ հաստատուած իրական կրթաթոշակի դրութիւն մը, որուն նպատակն էր հայութեան համար աչխատելու յանձնառու «Ազգային Սան»եր հասցնել: Թէեւ սակաւաթիւ ունանողներ միայն օգտուած են այդ կրթաթոշակէն, բայց անոնք յետագային հարկադրաբար ուսուցչական պաշտօն վարած են տեղւոյն հայկական դպրոցներուն մէջ (երբեմն՝ անվճար), եւ նոյնիսկ անօրէնի պաշտօն առանձնած՝ Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի պէս կարեւոր հաստատութեան մը մէջ:

Յարգելի Տիկին Նախագահուհի, կը խնդրեմ որ խորհիք այս չատ լուրջ հարցին վրայ, եւ եթէ առաջարկս տրամաբանական դտնէք, չանաք բարեխոսել ցարդ ի գործ դրուած դրութիւնը, այդպէսով բարի օրինակ հանդիսանալով կրթաթոշակ բաչխող այլ հաստատութեանց ալ, որոնք կ'առաջնորդուին առ հասարակ բարեգործականի օրինակով:

Կոնիակայ չնորհակալութիւններով եւ յարգանքներով:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԲԱՂԴԵՄԱՆ

ԽՄԲ. - «Ցառաջ»ի - Գրութեան հեղինակը, փրոֆէսէօր Ա. Բաղդեանց, իբր Biochimie-ի և Biophysique-ի դասախօս պաշտօնավարած է Թեհրանի համալսարանին, ինչպէս նաեւ եւրոպական եւ ամերիկեան համալսարաններու մէջ ալ:

Երկար ժամանակ վարած է նաեւ Թեհրանի համալսարանին Բժշկական Գիտութեանց Ֆաքիւլթէի տեսչութիւնը (doyen):

Թղթակից անդամ է Փարիզի Բժշկական Ակադեմիային:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍՈՒՐԻԱՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ
ԵՒ ... ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ

***

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՄԱԹՈՒՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ
ՎԱՐԱԳՈՑՐՈՎ ԶԻ ԾԱՃԿՈՒԻՐ
Հեղինակ՝ Թորոս Թորոսեան
Պէյրութ, 1990

ԹԱՔՍԻՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

Օրական տեղափոխութեան համար միչտ տրամադրելի միջոց մըն է թաքսին. եթէ ոչ ամէնէն արագը, ամէնէն հանդստաւէտը որ գրեթէ միչտ խօսակից մը ունենալու աւելին ալ կուտայ ճամբորդութեան ընթացքին: Եւ բնականաբար, հանրային փոխադրամիջոցներէն աւելի սուղ կ'արժէ այս մէկը: Այս պարդ ու այնքան ծանօթ պատկերին եաին, թաքսիները երկրէ երկիր կը պահեն գոյնզգոյն դիմագիծ մը: Ունին իրենց կանոնները որոնք կը բխին մեծապէս տեղական պայմաններէ: Անոնք մեծ տարբերակումներ կը ներկայացնեն. օրինակ, Նիւ–Եորքի կամ Լոնտոնի մէջ խիստ հակակչռի ենթակայ են, իսկ Մոսկ. Մխութեան մէջ ընդհակառակն, ազատ չուկայի ամէն «բարիք» կը վայելեն: Հոն, օրուան որեւէ մէկ ժամուն, կարելի է որեւէ դրամանիշով որպէս վարձու կառք ունենալ որեւէ ինքնաչարժ:

Թաքսիներու չարժավարները միչտ հզօր դասակարդ մը կազմած են իշխանութեան դիմաց. առաջին բախտը կը կրէ 1636 Թուականը երբ Լոնտոնի մէջ Թայմդի մակուկավարները որոնք բնակչութեան մեծ մասը կը փոխադրէին, բողոքեցին վարձու կառքերու ապօրինի մրցակցութեան դէմ ու Ջարլզ Ա. Թագաւորը պէտք տեսաւ 50 հատով սահմանափակելու անոնց թիւը:

Նիւ–Եորքի մէջ կացութիւնը չատ փոխուած չէ. 11·787 արտօնագիր կայ թաքսիներու համար 1937–էն ի վեր: Որոշ թաղերու մէջ անդտանելի են անոնք: Սահմանափակումը պատճառ կ'ըլլայ որ թաքսիներու դուցանիչները չատ սուղ արժեն. 1989–ին Նիւ–Եորքի մէջ 144 հազար տոլար (747 հազար Ֆր.) էր անոնց դինը, Պոսթընի մէջ 90 հազար տոլար, Շիքակոյի մէջ 23 հազար: Հռոմի մէջ 5300 դեղին թաքսիներէն մէկը ըլլալու արտօնութեան փոխարէն պէտք է վճարել 180 միլիոն լիրէթ (811 հազար Ֆր.):

Փարիզի մէջ կը գործեն 14·300 թաքսիներ. արտօնագիրը 230 հազար Ֆր. է. այս մարդին վարորդները պարտաւոր են վեց ամսուան յաւելուածական դասընթացքի մը հետեւելու:

Ամէնէն խիստ հակակչիռը լոնտոնեանն է. արտօնագիրները կարելի չէ փոխանակել կամ ծախել. ծայր աստիճան դժուար է զանոնք ձեռք ձգել: Շարժավարները հոն անվերջանալի ու բարդ հանդրուաններէ կ'անցնին. երկու տարի անոնք հեծանիւով կը չրջին քաղաքը, որպէսզի իրենց յիչողութեան մէջ արձանագրեն 468 ըլլխաւոր երթուղիները: Այս մասին կատարուած քննութեան յաջողելու պարագային, հանրային փոխադրամիջոցներ վարելու քննութիւն մըն ալ կ'անցընեն. իսկ վերջին հանդրուանը կը վերաբերի արուարձաններու ճամբաներու ծանօթութեան: Հանրային փոխադրութեան դրասենեակը որուն հակակչռին ենթակայ է այս գործընթացը, կը յայտնէ թէ թեկնածուներու 20%–ը միայն յաջողութիւն կ'արձանագրէ:

Ճիշդ է որ սուղ են Լոնտոնի թաքսիները, բայց մարդ կը ճամբորդէ անթերի կառքի մը մէջ որուն չարժավարը ամէնէն կարճ ճամբով իր յաճախորդը կը հասցնէ տրուած հասցէին:

Որքան ալ խիստ ըլլայ արտօնութեան ձեռքբերումը, հակակչիռը, կան միչտ փոխառական աչխատող թաքսիներ. Լոնտոնի մէջ անոնցմէ հատ մը ճարելու համար կը բաւէ ակնարկը խաչաձեւել տեսմօթթի մը որ իր անձնական ինքնաչարժը կը վարէ դանդաղօրէն յատակնոցով մայթին երկայնքին:

Թոքիոյի մէջ չարժավարներու մեծ մասը տարեց է. գլխաւոր պատճառը կը կատուի չահու ցած մակարդակը:

Մոսկուայի մէջ թաքսիներու դիները ուղղակի ծիծաղելի են. իւրաքանչիւր քիլոմեթրի համար 20 կոպէկ է պաշտօնապէս որոշուած վճարումը (ատիկա պաշտօնական սակով 2 Ֆր. է) թաքսիներու վարորդները ամսական 220–240 ռուբլի կը չահին մինչ որ միչտ պաշտօնական սակով կը համապատասխանէ երկու հազար Ֆրանքի, սակայն իրականութեան մէջ 200 Ֆր. է միայն: Պէտք է ըսել որ վերջերս դիներու ցուցակը նկատի չառնուիլ ու վճարումը սակարկութեամբ կ'որոշուի:

Չինացի չարժավարները լաւագոյն ձե-

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ՋՈՐՍ ՄՐՑԱՆԱԿ
ՊԱՐԱՃԱՆՈՎԻ ՖԻԼՄԻՆ

Բեմադիր Սերգէյ Պարաճանովի եւ նկարահան Ալպէր Եավրուեանի բեմադրած «Աչուղ Ղարիբ» ժապաւէնը արժանացած է խորհրդային համամիութենական մրցանքի չորս մրցանակներու՝ 1990-ի լաւագոյն ֆիլմի, բեմադրական լաւագոյն աշխատանքի, լաւագոյն նկարիչ - բեմադրողի (Պարաճանով) եւ նկարահանի «Եավրուեան):

***

ՊԱՐԱՃԱՆՈՎԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

Ուկրանիոյ Օդեսա քաղաքին մէջ նկարահանուած է «Պարաճանեանի թատրոնը» ֆիլմը՝ նուիրուած բեմադիր Սերգէյ Պարաճանովի: Գեղարուեստական այս ժապաւէնին համար օգտագործած են հայ արուեստագէտին վերջին վաւերագրական նկարահանումները, հատուածներ իր ֆիլմերէն, նամակներ, բարեկամներու յուշեր եւ այլ նիւթեր:

Ժապաւէնին բեմադիրն է Ե. Տատարեց, բեմանիւթի հեղինակը՝ Վ. Միլովա:

***

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆ
ՍՏԵՓԱՆԱՒԱՆ

Ընդամէնը երեք ամիս առաջ է Սեւիլիանայի մանկական հոգեբանական կեդրոնի շինարարութիւնը, որուն համար ծախսուած է Ամերիկայի հանդուրժողական մօտ մէկ միլիոն տոլարը: Կարմիր Խաչի միջազգային ընկերութեան պատուէրով դէն կառուցանած եւ կահաւորած են Իտալիայէ, Դանիայէ, Լեհաստանէ ու Շուէտէ եկած մասնագէտներ: Շինարարական աշխատանքներուն մէկ մասը կատարած են հայ չինարարները:

Կեդրոնին հանդիսաւոր բացումը կատարելով, Հայաստանի մօտ Գերմանիոյ կարմիր Խաչի ներկայացուցիչ՝ Քլաուս Վակներ նշած է որ միջազգային այդ ընկերութիւնը կը շարունակէ իր օգնութիւնը աղէտի գօտիին: Ներկայ կեդրոնը կոչուած է օգնելու երկրաշարժէն ցնցուած եւ հոգեպէս խանգարուած մանուկներու ապաքինման,

Կեդրոնին երկու յարմարաւէտ մասնաշէնքերը օժտուած են բժշկական սարքաւորումներով: Երախաներուն համար ստեղծուած են բոլոր յարմարութիւնները՝ խաղասենեակներ եւ մարմնամարզութեան դահլիճներ, լողատան, երաժշտական սենեակ, հանդիստասրահ եւ դրադարան:

***

ՅՈՎՍԷՓ ԱՐՑԱԽԵՑԻ

Արցախը յայտնի 15 մեծ նահանգնէրէն մէկն էր, ուր կը պարպանային հայ դպրութիւնն ու մշակոյթը, դիւութիւնն ու արուեստը: Ժ. դարու գործիչներէն էր Յովսէփ Արցախեցին, որուն կեանքին եւ գործին մասին շատ քիչ տեղեկութիւններ կան:

Ըստ Լէոյի, ան ծնած է Խաչէնի (այժմեան Ակերանի շրջան) Ղշլաղ գիւղը: Ղշլաղը պատմականօրէն Իշխանաչէնն է, որ այժմ Ծաղկաշատ անունը կը կրէ: Ի դէպ, այս գիւղին մէջ ծնած է Սարգիս Ղշլաղեցին, որուն անունը յիշատակուած է 1554 թուականի արձանագրութեան մը մէջ: Կարելի չէ մոռնալ Նիկոլ Դումանը (Նիկոլ Տէր-Յովհաննիսեան) Փէտային, որուն գործը շատ գնահատած է Զօր. Անդրանիկ:

«Մեսրոպ Թաղիադեանը պատմել է, կը չեշտէ Լէօ, որ Յովսէփ Արցախեցին իր ժամանակին յայտնի էր իմաստասէր, գիտնական, վարժապետ եւ այլ անուններով»: Իր շրջապատին մէջ ան եզակի էր իր մանկավարժական դիտելիքներով եւ մեթոտներով, իր սաներուն նկատմամբ սրտցաւ վերաբերումով:

Այդ իսկ պատճառով Արցախի բնակիչները, մասնաւորապէս Շուշիի հարուստները, Յովսէփ Արցախեցին Թիֆլիսի Ներսիսեան դպրոցին կը հրաւիրեն իրենց զաւակներուն ուսուցանելու Գանձասարի եւ այլ վանքերու դպրոցներու մէջ: Շատեր իրենց երախաներուն կը թոյլատրեն ապրիլ վանքապատկան դպրոցներու մէջ, որպէսզի անոնք լաւ ուսում ստանան:

Յովսէփ Արցախեցի հայերէն լեզու, աստուածաբանութիւն, տրամաբանութիւն, ճարտասանութիւն եւ դրականութիւն կը դասաւանդէր: Ուսուցչութեան գործընթաց, ան եղած է Շուշիի թեմի վարդապետ, գրաղած է փիլիսոփայութեամբ: Արցախեցի կը հետեւէր Փրանսացի փիլիսոփաներուն, կը հրապարակէր անոնց ազդեցութեան տակ գրուած աշխատութիւնները, որոնք լոյս կը տեսնեն 1840-ական թուականներուն: Ցիշատակութեան արժանի է 1840-ին Շուշիի մէջ տպագրուած «Առաջին մասն փիլիսոփայութեան, որ ասի տրամաբանութիւն...» աշխատութիւնը, ուր ան փորձած է ներկայացնել տրամաբանութեան ըմբռնումները հայ իրականութեան մէջ:

Յովսէփ Արցախեցիէ մեզի հասած աշխատութիւններէն է «Համառօտ բառգիրք ի գրաբարէ աշխարհաբարն, ի պետս համարակաց...»ը, որ լոյս տեսած է 1830-ին, Շուշի, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Եփրեմի կարգադրութեամբ: Հեղինակը, գրաբար բառերուն աշխարհաբար բացատրութիւնները տալէ զատ, կու տայ նաեւ բառերուն հոլովման ձեւերը եւ ձեւաբանական միւս յատկութիւնները: Դիւրամատչելի այս բառգիրքը դրական երեւոյթ էր եւ անկասկած առենին որոշակի դեր խաղացած է մայրենի լեզուի ուսուցման բնագաւառին մէջ:

Աշակերտը Աբովեանի, Ցարութիւն Ալամդարեանի բառարանագիտական աշխատանքներուն զուգընթաց, այս գործը կարեւոր դեր ունեցած է հայերէնի գործնական ուսուցման մէջ: Յովսէփ Արցախեցիի «Բառգիրք»ը երկար տարիներ Արցախի դպրոցներուն մէջ ծառայած է իրրեւ ուսումնական ձեռնարկ մայրենիի համար: Յովսէփ Արցախեցին երկար ապրեցաւ եւ մեռաւ խոր ծերութեան մէջ: Արցախի հոգեւոր առաջնորդ Բաղդասար Մետրոպոլիտի հրամանով մեծ չուքով զայն թաղեցին Գանձասարի բակին մէջ, ուր այսօր ալ կը պահպանուի անոր գերեզմանը:

ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԹԷՕԴԻԿ

8· - ԳԱՂԱՏԻԱ

Վերոյիշեալ սրբավայրերուն մէջ պաշտօնավարող երէցներն էին

Արմենակ Քահանայ Գուլումեան· - Ծնած 1845-ին Գալէֆիք, 1875 Յուլիսին ձեռնադրուած է Գաղատիա Արիստակէս Եպիսկոպոս Դերճակեանէ՝ ծննդավայրին եկեղեցւոյն վրայ, ուր երկար տարի քահանայագործելէ վերջ՝ անցած այս թեմը: Աղէտի օրերուն՝ խոհեմութիւն կը սեպէ պահուըտած ապրիլ, բայց սեւ ամիսները չեն լմնար: Կը վախճանի իր թաքստոցին մէջ՝ թշուառ եւ անտուտ:

Ասողիկ Քահանայ Թոդագեան· - Ծնած 1878-ին Եվէրէկ (Կեսարիա), 1911 Փետրուար 27-ին ձեռնադրուած Բարդէն Եպիսկոպոս Կիւլէսէրեանէ, քսոլ երաժշտագէտ:

Կեանքով զեղուն եւ ժողովրդականութիւն չհած կղեր, անշուշտ պիտի չվրիպէր ուշադրութենէն տեղւոյն կառավարութեան: Ձերբակալութիւնը չուշանար, եւ բանտը կ'ըլլայ առաջին կայան իր եղերաշուք վախճանին, Կալանակապ դուրս կը հանուի հոնկէ, խառնուելով մահապարտ ապստամբներու այն անդրանիկ թափօրին, եւ հեծկլտուքով կ'առաջնորդուէր Պէյնամի ճորը: Հին կտակարանի մէջ յիշատակուած «Յովսափատու Հովիտ»ն էր կարծես այդ վայրը: Դատապարտեալներու չղթան օղակ - օղակ կ'անջատուէր, ճորը կը թնդար անվերջ՝ օրհասական գոհերու հոնդիւններով եւ կարմիր անձրեւ կը տեղար պետնի խոռերուն վրայ...: Սպանդի գործը կը վարէր ոստիկանապետ Իպրահիմ՝ Իթթիհատական ջոջերէ չըջապատուած: (Այդ մխիթնոյն ճորին մէջ էր որ բռնամահը ճաշակեցին Պոլսէն տարագիր 2 կաթոլիկ Հայեր՝ Գէորգ Հիւրմիւզ (թղթակից եւրոպական թերթերու) եւ Գէորգ Տիրացուեան (երկար տարի ծառայած Թուրք մամուլին եւ ամբաստանուած իրր «Իթթիլիֆական»):

Կարգը կուգայ Տ. Ասողիկի: Իպրահիմ յանկարծ կը հրամայէ չղպչիլ «փափազ էֆէնտի»ին: Եւ Գուրանին ու գաւկլընեբրուն վրայ կ'երդնու անոր՝ կեանքը չնորհել, եթէ քարի ըլլար իմաց տալ Հայոց զէնֆերուն թաֆստոցը: Դառն ժպիտ մը կը կարկամէ իսկոյն գոհին դիմագծութիւնը: Հայ չէր մնացեր քաղքին մէջ· «երանելի»ները դեռ եւս կը չարունակէին տառապեցնել դաւադրական գործունէութեան մը մուրը քաշած ըլլալու համար մերոնց երեսին, Հատընտիր քահանան, ազէ՛, յառաջ անցած է արդէն անդեղեւ, իր պատասխանը չտնթելով ոստիկանապետին· «Էկէր թէմիլ Թիւրքիայը պանա պաղըշլապաա, տէյմէ՛զ ֆի պիր ճաճըմ իչին սանա միճնէթտար օլայըմ...»: Ափիբերան կը մնան ունկնդիր մահմետականք· ո՞վ կ'ըլլար այդ կեավուրը՝ դիմադարձող այդքան ժպիրհ...: Զարդարարներէն պանդոկապետ Թօփալ Էշրէֆ կը մօտենայ ընդոստ, եւ կուչտի դաշոյնը պատեանէն մերկացնելով՝ անոր ողնայարը կը ծակէ զայրագին, մինչ արիւնլուայ երէցը զալարուելով կ'իյնար դեռին տախտակար: (Քաղաք դարձին, չաբաթներ վերջ, Թօփալ Էշրէֆ հիացումով պատմած է վերոյիշեալ տատմին անցուդարձերը բարեկամ Քիւրտի մը, որ, իր կարգին, հաղորդած է՝ Պոլսէն Գաղատիա տարագիր Ռուսահայ քաղաքական գերիներուն, իրր ծառայ անոնց մօտ կեցած տեսն: Ինդիր է սակայն դիտնալ թէ այդ ապիրատին հիացումը՝ գործած ոճիրի՞ն հետ աղերս ունէր, թէ՝ Տէրտիրոլ վանք պատասխանին):

Զինադադարէն վերջ, Գաղատիոյ վայրավատին հօտը հովուելու պաշտօնին կը կոչուի աքսորի տառապանքներու կուրծք տալով վերապրող Սահակ Քահանայ Տիվարենեան (Պօյապատի երէց), զոր կենսագրած ենք իր կարգին:

***

Գաղատիոյ Կաթոլիկ Հայոց եկեղեցիները՝ Ս. Աստուածածին, Ս. Կղեմէս, Ս. Փրկիչ եւ Ս. Պետրոս - Պօղոս, որոնց մէջ պաշտօնավարող հետեւեալ 10 վարդապետները՝ Եղեռնի եւ Տարագրութեան գոհը, բոլորն ալ ընկ·

Հ· Գէորգ Վ· Էֆիզեան· - Ծնած 1838-ին, ուսած անդ եւ քահանայ ձեռնադրուած 1867-ին:

Հ· Ցարութիւն Վ· Ալակէօզեան· - Ծնած 1847-ին, ուսած անդ եւ ձեռնադրուած 1872-ին:

Հ· Կղեմէս Վ· Ճիմճիմեան· - Ծնած 1850-ին, ուսած անդ եւ ձեռնադրուած 1874-ին:

Հ· Յովսէփ Վ· Մաքսուտեան· - Ծնած 1858-ին, ուսած Հռոմ (Լեւոնեան) եւ ձեռնադրուած 1889-ին:

Հ· Յովհաննէս Վ· Զիլտեմեան· - Ծնած 1857-ին, ուսած անդ եւ ձեռնադրուած 1883-ին:

Հ· Յովսէփ Վ· Փոլատեան· - Ծնած 1864-ին, ուսած Փարիզ (Սէն - Սիւլփիս) եւ ձեռնադրուած 1892-ին;

Հ· Կղեմէս Վ· Գավէզեան· - Ծնած 1864-ին, ուսած Օռլէան եւ ձեռնադրուած 1890-ին: Վերջին ազգորավայրը Տէր Զօր՝ Զէֆիի կողմէ բանտային տանջանքներ կրելէ վերջ, կը նահատակուի Մարտ դիւզը, 1916 տարւոյ Յուլիսին, Տ. Յովսէփ մարաշցիին, Լ. Շաչեան պոլսեցիին եւ կարգ մը Զէյթունցիներու հետ, ըստ յայտարարութեան՝ այդ մահաչխարհէն մայրաքաղաքս գարձող կիւրինցի Տիկին Կատար Տատուրեանի, քղեցի որբ Գրիգոր Մարկոսեանի եւ ախալքալացի Սարգիս Մակարօֆի (վերջինս Ռուսահայ քաղաքական գերի):

(Շար· 198)

ւը կը դանեն պետական հրահանգները իրենց յարմարցնելու· օտարականներ հոն պարտաւոր են տարադրամով վճարելու· ուրեմն չարժավարը սեւ չուկայի դիները կը կիրարկէ վճարումին համար ու դիտուած է որ անոնցմէ ոմանք մինչեւ իսկ փրոֆէսէօրի մը ամսականին տասնապատիկը կրնան չահիլ այսպէսով: 1989-ի ապրտամբութեան օրերուն եղած են չարժավարներ որոնք հեռատեսիլի արեւմուտքի թղթակիցներու խումբերը փոխադրելով հարստութիւն դիզած են:

Պէռլինի մէջ, Գերմանիաներու միացումէն ի վեր «Լատա»ներն ու «Վոլգա»ները կը շրջին «Մէրսէտէս»ներու հետ:

Հնդկաստանի մէջ եւս թաքսիները են թակոյ են որոշ կանոններու, սակայն դատարան հանուած չարժավար մը որ 19 հոգի թխած էր իր կառքին մէջ, կ'ըսէր թէ չատ տարածուած երեւոյթ էր ատիկա: Դատաւորին թերահաւատութեան առջեւ բացատրած էր նաեւ ատոր ձեւը· ճամբորդները կը «տեղատորուէին» նաեւ կառքին տանիքին վրայ ու արկղին մէջ...:

Տնտեսական դժուարութիւններ ամէն դասակարգի մարդիկը կը մղեն թաքսիի վերածելու իրենց ինքնաչարժները: Նիժերիոյ մէջ օրինակ, տասնապի չրջանները ուր անոնցմէ ոմանք մինչեւ իսկ փրոֆէսէօրի մը ամսականին տասնապատիկը կրնան չահիլ այսպէսով: 1989-ի ապրտամբութեան օրերուն եղած են չարժավարներ որոնք հեռատեսիլի արեւմուտքի թղթակիցներու խումբերը փոխադրելով հարստութիւն դիզած են:

Պէռլինի մէջ, Գերմանիաներու միացումէն ի վեր «Լատա»ներն ու «Վոլգա»ները կը չրջին «Մէրսէտէս»ները կը չրջին «Մէրսէտէս»ներու հետ:

Հնդկաստանի մէջ եւս թաքսիները են թակոյ են որոշ կանոններու, սակայն դատարան հանուած չարժավար մը որ 19 հոգի թխած էր իր կառքին մէջ, կ'ըսէր թէ չատ տարածուած երեւոյթ էր ատիկա: Դատաւորին թերահաւատութեան առջեւ բացատրած էր նաեւ ատոր ձեւը· ճամբորդները կը «տեղատորուէին» նաեւ կառքին տանիքին վրայ ու արկղին մէջ...:

Տնտեսական դժուարութիւններ ամէն դասակարգի մարդիկը կը մղեն թաքսիի վերածելու իրենց ինքնաչարժները: Նիժերիոյ մէջ օրինակ, տասնապի չրջանները ուր անոնցմէ ոմանք մինչեւ իսկ փրոֆէսէօրի մը ամսականին տասնապատիկը կրնան չահիլ այսպէսով: 1989-ի ապրտամբութեան օրերուն եղած են չարժավարներ որոնք հեռատեսիլի արեւմուտքի թղթակիցներու խումբերը փոխադրելով հարստութիւն դիզած են:

Պէռլինի մէջ, Գերմանիաներու միացումէն ի վեր «Լատա»ներն ու «Վոլգա

(Շար. Ա. Էջէն)

պայմաններուն մէջ»: Նոյն օրը, օրինապիծ մը քուէարկուած է Գերագոյն Խորհուրդին կողմէ ՔՄ – կէ – Պէ-ի վերաբերեալ: ՔՄ – կէ – Պէ-ն այլեւս պրեթէ օրէնսդրական իրաւասութիւններ կ'ունենայ:

ԱԼՊԱՆԱՑԻՆԵՐԸ կը շարունակեն զաղթել, հազարներով, խայտ, Իտալիա այլեւս չուզեր քաղաքական ապաստան չնորհել: 24 ժամուան ընթացքին, 4500 Ալպանացի արդէն Իտալիա են եւ 18 հազար ալ զաղանաբար Յունաստան անցած են Նոյեմբերէն ի վեր:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԱԽՈՑԵԱՆ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐՈՒ ԲԱԺԱԿ

Քառորդ աւարտականներու երթի մրցումներուն, Ֆրանսական երկու խումբեր - Մարսէյլ եւ Մոնփըլիէ - արտակարգ խանդավառութիւն առեղծեցին Զուրիքշարթի երիկուն, հաւասար արդիւնքներ ապահովելով հակառակորդին դաշտին վրայ:

Միլանի դէմ, Սան Սիրօ դաշտին վրայ, Մարսէյլի Օլէնփիքը 1 - 1 արդիւնք ձեռք ձգեց, բայց, պէտք է ըսել որ երկու չարաթ եռք իր դաշտին վրայ, դարձի մրցումին:

Այս ճիւղին մէջ, ախոյեան ակումբներու բաժակին միւս արդիւնքներն են. - Սպարտակ (Մոսկուա) - Մաարխոի Ռէալ 0 - 0, Պերկրաթ կարմիր Աստղ - Տրէզդէն (Գերմանիա) Դինամօ՝ 3 - 0:

***

ԲԱԺԱԿՆԵՐՈՒ - ԲԱԺԱԿ

Այս բաժակին մրցումներուն մէջ ալ Մոնփըլիէ կրցաւ նոյն հաւասար արդիւնք մը ձեռք ձգել՝ 1 - 1 Մանչէսթէրի մէջ: Ֆրանսական խումբին մէջ էր՝ Տէր - Զաքարեան, որ վիրաւորուեցաւ: Մանչէսթէրի մէկ խաղացողն էր որ իր խումբին դէմ կոլ մը նշանակեց:

Այս բաժակին միւս արդիւնքներն են.- Կիեւի Դինամօ - Պարչելոնա՝ 2 - 3, Վարշաւայի Լեժիա - Ձենովայի Սամփտորիա՝ 1 - 0 եւ Լիէժ - Ցուվէնթուս (Թորինօ) 1 - 3:

ԻԻԷՖԱ-ի մրցումներուն արդիւնքներն են. - Պոլոնէզ - Լիզպոնի Սփորթինկ 1 - 1, Պրոնապի (Դանիա) - Մոսկուայի Տորպեդօ՝ 1 - 0, Պերկամոյի Աթալանթա - Մխլանոյի Ինթէր՝ 0 - 0, հուսկ՝ Հոմ - Անտըրլեխթ՝ 3 - 0:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի պարահանդէսը՝ Մայիս 25-ին:

***

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան տարեկան դաշտահանդէսը՝ Կիրակի, Յունիս 2-ին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՏԱՐԵԼԻՑ՝ ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՎԱՒՃԱՆՄԱՆ

Կիրակի, Մարտ 10-ին Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն, երջանկայիշատակ՝

ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի նախկին սաներու, Պոլսահայ Հայրենակցական Միութեան անդամներու եւ Մարսէյլաբնակ Վարժօդի Հայրենակիցներու խնդրանքով:

Պատարագը կը սկսի ժամը 9·30-ին, ապա տեղի կ'ունենայ Աբեւագալ:

ECOLE
Dikran et Hripsimé
PAPAZIAN

OUVERTURE DES INSCRIPTIONS
POUR L'ANNEE SCOLAIRE
1991—1992

L'Ecole Dikran et Hripsimé Papazian fondée à Lyon en Septembre 1988 par l'Eglise Arménienne a le plaisir de vous informer de l'ouverture d'une troisième classe, classe primaire de Cours élémentaire CE 1 / CE 2 dès la rentrée de Septembre 1991.

En vue de cette rentrée, les inscriptions sont dès maintenant reçues :
— en classe maternelle, pour les enfants âgés de 3, 4 et 5 ans.
— en classe de CP, pour les enfants âgés de 6 ans.
— en classe de CE 1 / CE 2, pour les enfants âgés de 7-8 ans.

Un service de restauration et un ramassage scolaire par car est assuré chaque jour.

Toutes précisions utiles vous seront données au secrétariat de l'école :
40, rue d'Arménie 69003 Lyon.
Téléphone : 78. 60. 47. 18,
tous les jours de 9 h à 12 h
et de 14 h à 17 h
et le samedi de 9 h 30 à 12 h.

L'Ecole Dikran et Hripsimé Papazian dispense un enseignement en arménien en complément des programmes de l'Education Nationale.

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
CLICHY - LA GARENNE
Section Cardiné Aghababian

DINER DANSANT
le Samedi 9 Mars à 20 h 30
au YAN'S CLUB
5, avenue Reille — Paris 14e

60րդ ՏԱՐԵԿԱՆ
ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՑ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կազմակերպուած՝
Փարիզի Շրջանի Արհեստներուն, Գայլիկներուն եւ Սկաուտներուն
կողմէ
մեծ պատրաստութեամբ

Կիրակի, Մարտ 10, ժամը 14·30-ին
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint-Dominique — Paris 7e
M° Invalides

Խնամուած յայտագիր
Ներկայացումներ եւ զուարճութիւններ հայերէն, Գայլիկներուն, Արհեստներուն եւ Սկաուտներուն կողմէ, երգեր եւ խաղեր:

— Մուտք 60 Ֆր. — ՊԻՒՖԷ

ՊԱՀԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Լիոն - Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղի ընկերուհիները իրենց ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Ազայէքեանի, Տէր եւ Տիկին Ազարեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարապանեքուն իրենց մօր, մեծ - մօր, Տիկին Հայկուհի Ադամեանի մահուան առթիւ:

Այս առթիւ ընկերուհի Տընիզ Ազայէքեան 500 Ֆր. նուիրած է Լիոնի Արաքս մասնաճիւղին:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ
ԼԻՈՆ

Լիոնի եւ Շրջակայից Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութիւնը համաձայն իր կանոնագրութեան 11-րդ յօդուածին, կը ծանուցանէ իր անդամներուն թէ՝ Հինգշաբթի, Մարտ 21, երեկոյեան ժամը 8·30-ին տեղի կ'ունենայ Միութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը Ազգային Տան սրահին մէջ

40, Ռիւ տ'Արմէնի - Լիոն - 3-րդ

ՕՐԱԿԱՐԳ՝

1- Ազգային Միութեան գործունէութեանց վերաբերեալ ֆիլմի ցուցադրութիւն մը:

2- Ներկայացում՝ բարոյական եւ արուեստական տեղեկագիրներու, ժողովի ատարին դիմեաձոն ի պատիւ անդամներուն:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
կազմակերպութեամբ՝

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՀԱՑԿԵՐՈՑԹ

մասնակցութեամբ՝
«Սեւան» նուագախումբի
ՄԻՋԻՆԲի առթիւ
առաջին անգամ բլլալով
Շաբաթ, Մարտ 9, ժամը 21-էն սկսեալ
Հայ Կաթողիկէ Մշակութային Կեդրոնի սրահին մէջ
62, Սիպիէ փողոց, 13001, Մարսէյլ
Մասնակցութիւն՝ 100 Ֆր.:
ՇԱՆՕԹ.- Տոմսերը ապահովելու համար պիտի վարչութեան անդամներուն եւ ժողովրդապետութեան:
Հեռաձայն.- 91 - 48 - 19 60

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փոն - տը - Շէրիւ եւ Շարվիէօ Ս. Նշան Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է՝ Տէր եւ Տիկին Արթիւր Պահատուրեան եւ զաւակներէն, Տէր եւ Տիկին Արման Պահատուրեան եւ զաւակներէն, Տէր եւ Տիկին Սերժ Պահատուրեան եւ զաւակներէն, Տէր եւ Տիկին Ժապ եւ Ֆլօրին Տէր-Յիրմէնճեան եւ զաւակներէն իրենց հօր, մեծ - հօր եւ ապզականին, եկեղեցւոյս բարերար՝ ՃԷպրայէլ Պահատուրեանի մահուան առթիւ եւ իր բարի յիշատակին 10·000 Ֆր.:

L'UCFAF la JAF et AKHTAMAR
présentent
L'ENSEMBLE FOLKLORIQUE DE DANSES D'ARMENIE

«KROUNK»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ
— Հիմնադիր՝ Ազատ Ղարիբեան —

«ԿՌՈՒՆԿ»

DIMANCHE 17 MARS à 14-h 30
Palais des Arts et des Congrès
25, avenue Victor Cresson — Issy-les-Moulineaux — M° Mairie d'Issy
Locations : Télé-Condorcet 175, av. Jean Jaurès — Clamart
Boucherie Manissian 65, bd. Rodin — Issy-les-Moulineaux
Centre Culturel JAF 12, rue Lassère — Issy-les-Moulineaux
(mardi, mercredi et vendredi à partir de 20h)
CARLA Coiffure 8, rue Auguste Gervais — Issy-les-Moulineaux
Epicerie ENIZ 14, rue des Monts — Clamart
Epicerie SARAPIAN 31, av. Auguste Rodin — 92190 Meudon

MARDI 19 MARS à 20 h 30
Théâtre Victor Hugo
14, avenue Victor Hugo — Bagneux
Locations : Théâtre Victor Hugo
Chirimian 1, rue Capucines — 92220 Bagneux
Centre Culturel JAF . Paris — Tél. : 42. 08. 76. 49

VENDREDI 22 MARS à 20 h 30
Théâtre Municipal de Charenton
107, rue de Paris — Charenton — M° Charenton - Ecoles
Locations : Atlantic-Electronique 241, rue P.V. Couturier — Alfortville
Epicerie Ararat 118, rue E. Dolet — Alfortville
Janyflor Place Carnot — Alfortville
Al'Jack Coiffure 55, rue P. V. Couturier — Alfortville

SAMEDI 23 MARS à 20 h 30
Salle Municipale Jean Renoir
Villa des Aubépines
35, avenue du Général Leclerc — Bois Colombes
Locations : Djizmédjian Daniel 31, rue Paul Déroulède — Bois Colombes

Sous le parrainage de CHARLES AZNAVOUR
DIMANCHE 24 MARS à 20 h 30
CASINO DE PARIS
16, rue de Clichy — 75009 Paris — M° Trinité
Locations : CASINO : Tél. : 49. 95. 98. 98 / FNAC - VIRGIN - BILLETEL - Minitel 3615 THEA

Réservations et informations pour tous spectacles : 42. 08. 76. 49
et auprès des membres des associations.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 9-10
SAMEDI-DIMANCHE
9-10 MARS
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ԴՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.491 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.491

ԻՍՐԱՅԷԼ՝ ՄՏԱՀՈԳ

ՀԻՆ ԲԱՆԱՁԵՒԵՐ ԴԱՐԱԿՆԵՐԷՆ ԿԸ ՀԱՆՈՒԻՆ...

Պուշի վերջին ելոյթը բաւական մտահոգած է Իսրայէլի կառավարութիւնը եւ հատնական է, որ ձէյմս Պէքըր չատ ջերմ ընդունելութեան մը չարժանանայ երկուշաբթի օր, երբ Միջին - Արեւելեան իր չորրորդ պտոյտը պիտի կատարէ Իսրայէլ։

Ի՞նչ ըսաւ Պուշ։ Պարզապէս՝ վերջ պէտք է դնել Իսրայէլ - արաբ կռուախնճոյրին։ Աղաղակը իր ճառին առաջին կէսը կը վերաբերէր չորրորդ փոխադարձ ապահովութեան համաձայնագրեր գոյացնելու, երկրորդը՝ զանգուածային փճացման զէնքերու բազմացման հակակշիռ, հուսկ՝ Իսրայէլ - Պաղեստին։ Եւ Միացեալ-Նահանգներու նախագահը առաջին անգամ ըլլալով ՄԱԿ-ի դարակները կը բանայ եւ կ'ոգեկոչէ երկու հին բանաձեւեր՝ 242 եւ 338, որոնք մէկը՝ 1967-էն միւսն ալ 1973-էն ի վեր բարձի թողի եղած էին։ Բայց, ա՛յս օրերուն մանաւանդ, Պուշ չէր կրնար խուսափիլ այս վերյիշումէն, կը մնայ յուսալ որ առաջադայաբանութիւն մը չըլլայ, օրուան փչած հովին ազդեցութեան տակ եւ անոնք կրկին չվերազատեան իրենց դարակները։

Ի՞նչ կ'ըսէն այդ բանաձեւերը։ 1967 Նոյեմբեր 22-ին - վեցօրեայ պատերազմէն հինգ ամիս ետք - Ապահովութեան Խորհուրդը հետեւեալ որոշումը կուտայ՝ «Իսրայէլեան զինեալ ուժերը կը քաշուին վերջին կռիւներու ընթացքին գրաւած հողերէն։ Հետաքրքրական է նկատել որ ֆրանսերէնն եւ անգլերէնն բնագրերուն մէջ, որուն յօդ մը զգալի տարբերութիւն մը ստեղծած է, որ յարգ վէճի նիւթ է։

Արդարեւ ֆրանսերէնի մէջ կ'ըսուի թէ իսրայէլեան զինեալ ուժերը պէտք է քաշուին «des territoires occupés», անգլերէնին մէջ, հողամասերուն առջեւ «the» չկայ, ուրեմն ո՞ր հողերէն պէտք է քաշուի, բոլորէ՞ն թէ միայն կարգ մը հողամասէրէ։ Ամերիկացիներուն համար անգլերէնն բնագիրն է վաւերական։ Այս բանաձեւը կը չեշտէ նաեւ թէ չըլլանի ամէն մէկ Պետութիւն պէտք է ճանչնայ միւսը, յարգուի հողային ամբողջականութիւնը եւայլն, եւայլն։

1973 Հոկտեմբեր 22-ին ալ բանաձեւ մը կ'ընդունէր Քիսինճըր պատերազմին առթիւ։ Ան կը դիմէր չահակից երկիրներուն, որպէսզի հրադադարէն անմիջապէս ետք գործադրուէր 1967-ի թիւ 242 բանաձեւը (6 տարի է կը սպասուէր...), կ'ըսէր որ նոյն առեն բանակցութիւններ պիտի սկսէին չահակից կողմերու միջեւ համապատասխան հովանաւորութեան ներքեւ տեւական խաղաղութիւն հաստատելու համար Մերձաւոր - Արեւելք։ Այս մէկին ալ 18 տարի է կը սպասէ...։

Բայց, ամերիկեան Քոնկրէսին մէջ հրէական ազդեցութիւնը մեծ է, այնպէս որ չատ անորոշ է կացութիւնը։ Մնաց որ Իսրայէլի կառավարութիւնն ալ լաւ ընդունելութիւն չէ ըրած Պուշի այս նորագոյն տրամադրութիւններուն եւ Արտաքին նախարար՝ Լեւի յայտարարած է որ «տարաձայնութիւններ կան հրեայ կառավարութեան եւ Միացեալ - Նահանգներու միջեւ, սկզբունքին վրայ խոկ»։ Իրեն համար մտքէ կարելի չէ անցընել որ - «Իսրայէլ լուծէ պաղեստինեան ըսուած հարց մը, երբ արաբ Պետութիւնները դեռ պատերազմի մէջ են մեզի հետ»։

***

Իրաքի մէջ, կացութիւնը միշտ չփոթ է եւ Ուրբաթ առաւոտ լուր չկար չուրջ 30 լրագրողներէն։ Առայժմ պաղատուի իշխանութիւնները վերադարձուցած են Քուէյթցիները եւ Ուրբաթ ալ կարմիր Խաչին պիտի յանձնէին ուրիշներ, զորս տարած էին, բայց, յստակ բան մը չկար թղթակիցներուն մասին։

Գալով ապստամբական չարժումներուն, հոս ալ յստակ լուրեր չկան։ Քանի կողմերու յաղթանակները կը փոխուին։ Կը թուի սակայն թէ կռիւները կը չարունակուին,

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԲԱՉՈՎԻ համար, Միութեան ուխտի նոր ծրագիրը մեծ յառաջդիմութիւն ցոյց կուտայ։ Պիտի ենթարկուի Հանրապետութեանց Խորհրդարաններուն սրբագրութիւններու եւ վաւերացման համար, բայց 8 օր մնացած է միայն Հանրավճիռի թուականին եւ արդէն 7 Հանրապետութիւն (ներառեալ Հայաստան) յայտնած են թէ դէմ են։ Գլխաւոր դիժումը կը նկատուի այն որոշումը, որ այս նոր ուխտը պիտի դերապահէ Սահմանադրութիւնը։ Նաեւ երկու ժողովներու դրութեան մէջ, Ազգութեանց Խորհուրդը որ Հանրապետութեանց Խորհուրդ կը դառնայ տեսակ մը «Գերագոյն Ժողով» է, մինչ ցարդ հաւասար էին։ Այս նոր ծրագիրը պիտի հրապարակուի միայն Հանրապետութեան խորհրդարաններու քննութենէն ետք։ Խորհրդային Միութեան ընդհանուր դատախազն ալ յայտարարած է որ Մարտ 17-ի հանրավճիռի արդիւնքները կրնան չեղեալ համարուիլ եւ նոր հանրաքուէ մը կազմակերպուիլ մէկ տարուան ընթացքին՝ «այն պարագային, երբ օրէնքի բռնարարումներ ազդեն արդիւնքներուն վրայ»։

ԻՏԱԼԻՈՑ Պրինտիզի նաւահանգիստը ահաւոր վիճակի մէջ է հազարաւոր ալպանացի գաղթողներու պատճառաւ։ Իտալիա բացարձակապէս կը մերժէ այլեւս ներս առնել եւ 15 հազար Ալպանացիներ բացօթեայ պիչերած են Հինգշաբթի օր, չատեր նաեւերէն կը ցաւքին ու բախտներ ալ կան ապահովութեան ուժերուն հետ։ Կառավարութիւնը Թիրանայի կառավարութեան դիմեց որպէսզի առաջքն առնէ այս արտագաղթին եւ որոշեց ետ դրկել վերջին օրերը հասած Ալպանացիները, բացի քաղաքական ապաստանեալներէն։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ ամբ զգալի նահանջ մը արձանագրած է եւ մինչ կառավարութիւնը 1991-ի համար նախատեսած էր 2,7% աճ մը, ԻՆՍԷ-ն կը խորհի որ ներքին զուտ արտադրութիւնը առաջին վեցամսեայի հաշիւ 1,5% կրնայ ըլլալ։ Ըստ վիճակագրական վերոյիշեալ հիմնարկին, կացութիւնը աւելի հետեւանք է տոլարի տկարութեան, քան Ծոցի տագնապին։

ՏԱՐԿԷՋԻԹի մէջ (հարաւ - արեւելք) կին մը սպաննուած է եւ 7 հոգի ալ վիրաւորուած են Քիւրտերու եւ ոստիկաններու միջեւ բախումներու ընթացքին։ Վեց զինուոր ալ վիրաւորուած է, երբ իրենց կառքը ինքնիր վրայ դարձած է։ Ըստ ականատեսներու, ոստիկանութիւնը կրակ բացած է, արդելք հանդիսանալու համար, որ չուրջ 2000 Քիւրտեր քաղաքական պաշտօնական չէնքերուն վրայ քալեն։

ՋՈԼԱՑԻ «կ'ամրապատնեմ»ի (Տրէյֆիւսի հարց) ձեռագիրը հինգ միլիոն Ֆրանքի գնուեցաւ Փարիզի Ապգ· Մատենադարանին կողմէ։ «Դարուս յեղափոխական մեծագոյն արարքը» որակուած ժօրէսի կողմէ, Զոլային հռչակաւոր նամակը ուղղուած Նախագահ Ֆելիքս Ֆոռի լոյս տեսած էր Օրոռի մէջ, 1898 Յունուար 13-ին։ Խորագիրը Ֆլէմանսօն դրած էր (Թերթին տնօրէնը)։ 1987-ին ձեռագիրը աճուրդով պիտի ծախուէր Լոնտոնի Սոթպի'զի մէջ, երբ մշակոյթի այն ատենուան նախարարը՝ Լէոթար «պատմական» դասած էր, արգելք հանդիսանալու համար, որ Ֆրանսայէն դուրս ելլէ։ Ծախողն է դրամէհին թոռան այրին։

ԵՒ ԹՈՂ ՕՐՀՆՈՒԻ...

Պատեհապաշտը ասում է՝ ապրում էինք, էլի։
Նիւթապաշտը ասում է՝ երշիկ կար, հօշիկ կար։
Աքոռապաշտը ասում է՝ 11–րդ բանակ, որտե՞ղ ես։
Անհաւատը ասում է՝ ոչ էն էր մի բան, ոչ էս։
Չկայացած «ոչ փորմալը» ձեռքերն է շփում՝ բա որ ասում էինք...
Համեցէք մեզ մօտ, մեր հաշուի համարն է...
«Հեռատես» կոմունիստը «կորցնում է» իր կարմիր տոմսը ու դաշնակցութեան շարքերը համալրում։
Նուիրեալը շարունակում է անմռունչ իր ծանրածանր ու անգին խաչը տանել։ Նահատակուածը նահատակւում է։
Այսինքն· ուզենաինք, կ'ասենք՝ անդունդի եզրին ենք, ուզենանք, կ'ասենք՝ մեր աստեղային ժամն է։ Ուզենանք կ'անիծենք, ուզենանք՝ կ'օրհնենք։ Այսինքն· եկել–հասել ենք մի սահմանագծի, որը ծով հնարաւորութիւններ է ստեղծել ազատութիւն տալու ե՛ւ մեր լեզուին, ե՛ւ մեր ջղագրգիռ երեւակայութեանը, ե՛ւ մեր բանականութեանը։
Բայց ինչ էլ ասենք, ինչ էլ անենք, «եւ եղեւ 1988, եւ եղեւ փետրուարի 20», ու մեր պատմութեան անիւը, որ «մի բայլ առաջ, երկու բայլ ետ»–ը լրջօրէն որդեգրած նռնչում էր ու նռնչում, եւ իբր պատմութիւն էր ստեղծւում այդ նռինչից, եւ իբր ստեղծուածը Հայոց պատմութիւն էր, անսպասելի պտտուեց։
Ցնցուած աշխարհի զարմանքը սկզբում մեծարման հետ շփոթեցինք։ Ցետոյ էս կողմ նայեցինք՝ խղճահարութեամբ լի հայեացքներ տեսանք, էն կողմ նայեցինք՝ բմծիծաղ տեսանք, աջ նայեցինք՝ տանկ տեսանք, ձախ նայեցինք՝ թիկունք տեսանք ու որոշեցինք վերջապէս խելքներս գլուխներս հաւաքել՝ մեր պատմութեան ժանգոտած անիւը մեր ձեռքով փայլեցնել։
Ճշմարտատեսը ասում է՝ մենք ամենակարեւոր բայլն արել ենք, եւ թող օրհնուի փետրուարի 20–ը։

ԼԻԶԱ ՃԱՂԱՐԵԱՆ

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» Փետր· 20

ԵՐԵՒԱՆ

ՓԱՐԻԶ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՄԱՐՏ 6 / 7)

ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՐՑԸ ԿԸ ՔՆՆԱՐԿՈՒԻ

Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի Մարտ 4-ի առաւօտեան լիագումար նիստին երեսփոխան Զօրի Բալայեան հարցապնդում մը ըրած է ԼՂԻՄ-ի արիւնալի չարթնուան առընչութեամբ, պահանջելով որ իր պատրաստած փաստաթուղթը բազմացուի ու երեկոյեան նիստին հարցը քննարկուի։ Առաջարկութիւնը ընդունուած է, իրիկունը Հայաստանի եւ Ադրբեջանի ներկայացուցիչներու ելոյթներէն ետք, որոշուած է որ Գերագոյն Խորհուրդի Համապատասխան յանձնախումբը յառաջիկայ նիստին ներկայացնէ Արցախի հիմնահարցի լուծումներու նախագիծ մը։

***

Ի ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱՐՑԱԽԻ

«Մոսկովեան ամպիոն» հանրային կազմակերպութիւնը, որուն ոգեշնչողն ու դաղափարական ղեկավարը եղած էր Անդրէյ Սախարով, ի պաշտպանութիւն Արցախի, կոչ մը ըրած է Հայաստանի Խորհրդարանին, ինչպէս նաեւ յայտարարութիւն մը Նախագահ Գորբաչովի ու Խորհրդային Գերագոյն Խորհուրդին։ Հոն նշուած է որ «Սումգայիթի ողբերգութեան նկատմամբ կեդրոնական իշխանութիւններու եւ լրատուութիւններու վերաբերումը մերկացուց իրենց ամբողջ երկերեսութիւնը եւ դառնութիւնը...»։ «Մենք վերստին կը ձայնակցինք մարդասէրները դատի տալու եւ պատժելու ձեր պահանջին։ Մարդկութեան դէմ ոճրագործութիւնները անժամանցելի են», կ'ըսուի կոչին մէջ։ Իսկ յայտարարութեան մէջ կը պահանջուի վերականգնել ԼՂԻՄ-ի իշխանութեան պետական կառոյցները, անօրինական հռչակել Շահումեանի վարչաստարած քային բաժանումը փոխելու մասին Ադրբեջանի որոշումը։

***

ՎԱՏԻԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ ԿԸ ԿԱՌՈՒՑԱՆԷ

Վատիկանի հովանաւորութեամբ Աշոցքի ՀԸՋԱՆԻՆ մէջ կը կառուցանուի «Ռէմպրանտեան մաթեր» (Սուրբ Աստուածածին) հիւանդանոցը, որուն համար Ցովհաննէս - Պօղոս Բ· 9 միլիոն տոլար յատկացուցած է։ Այդ դումարը բացառապէս կը ծախսուի հիւանդանոցի կառուցման, կահաւորման եւ բժշկական սարքերու գնման համար։

Հայաստանի Առողջապահութեան նախարարութիւնը 1·8 միլիոն ռուբլի յատկացուցած է համալիրի խարխոխ աշխատանքներու իրագործման, հոն տանող ճամբաներու յանգին, ՀԸՋԱԿԱՅ միջավայրի բարեկարգման համար։

Այս առթիւ Աշոցք այցելած են «Քարիթաս Իթալիանա» կրօնական կազմակերպութեան եւ «Ֆրանչէսկի Տիէչի» չինարարական ընկերութեան ներկայացուցիչները, որոնք ճշդուած են հիւանդանոցին բացման թուականը՝ Օգոստոս 31-ին։

Վատիկանի ներկայացուցիչ Փերիքոլիի համաձայն անկարելի չէ որ Պապը ներկայ ըլլայ համալիրին հանդիսաւոր բացումին։

Ա.Ն.Ց.Ե.Ա.Լ.Ի ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՐՍԻՅԼԸ

ԳԱՂԹԱԿԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՅՈՒՄԱԽԱԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Իբրեւ յառաջաբան. –

Երբ ամենայն պարզութեամբ, խնդրոյ առարկայ մեր հատորին ճօն – կենսագրութեան ֆրանսերէնով սղագրուած էջը կը փորձէինք հայերէնով մեկնաբանել («Ծառաչ», Յունուար 19–20), կարելի չէր յուսալ որ այդ չարքը կրնար աղբիւր հանդիսանալ յուզումնալից արտայայտութիւններու, եւ ընթերցողներուն մէջ արթընցնել անցեալի մը քաղցր յոյզերը: Այսպէսով, տարեցներ, թերթին յաճախ համարներուն մէջ ի զո՛ւր որոնած էին չարունակութիւնը իրենց իսկ տեսած – ապրածներուն, եւ Ֆրանսայի հողին վրայ ծնածներն ալ, – ցաւելով հանդերձ անոր ֆրանսերէն լեզուով չըլլալը,– սկսեր էին պիտակցիլ իրենց նախնիքներուն կորուսեալ աշխարհին այլեւս ականջներուն առասպելական դարձած մոզական հրապոյրին հետ՝ եղելութիւնը ողբերգական:

Ահա այսպէս, կը փորձուէինք նկարագրել Թրքահայ գաւառին մէջ անցուցած վերջին օրերուն եւ Սուրիա, ապա Մարսէյլ ժամանումի մեր թերխաչ յիշատակները: Սակայն, երբ կը մտադրէինք ընդլայնել անոնց ծալքերը, պարզունք տրամաբանօրէն զատ-զատ ներկայացնել այդ երկու մասերը: Արդէն յիսուն տարի առաջ, իմ դաստիարակը՝ Աբօ Ա-բոյեան, – ան եւս դիւղացիի զաւակ էր– զըրումէն, երբ յաճախակի ինծի պատմել կու տար մանկական յիշատակներս, էնհիս կողմէ նորոգուած, միշտ կը զրդէր զիս՝ զրի առնել զանոնք, «էննէիս բերնէն» խորագրին տակ: Ա.ճապարելու ենք, քանի դեռ ուշ չէ, այդ խունկով ծածկըւած պատմութիւնները մէկտեղ հանել:

Բայց միւս կողմէ, մեր յիշատակները՝ կապուած Մարսէյլի հայկական աշխարհի սկզբնական օրերուն, բնականաբար կըրնան չա՞տ մը երանելի պահեր կենդանացընել, մանաւանդ երբ կը պատրաստուին ողեկոչել Պալաքեան Սրբազանի գործունէութեան զազաթնակէտը եղող՝ Մայր Եկեղեցիին հիմնարկութիւնը, եւ այս երկրորդ չարքին ալ տալով՝ «Անգեալի հայկական Մարսէյլը» ընդհանուր խորագիրը, ի հարկէ, առանց անտեսելու եւս «Պատկերները կը խօսին» մեր առաջին փորձին ալ չարունակութիւնը:

Ահա՛ թէ ինչպէս պիտի չանանք այս pրոյեային երեք սանձերն ալ հաւասարապէս եւ փոխնիփոխ վարել, առանց դոյզն քմահաճոյքի:

***

Առաջին առթիւ, ուղղուինք դէպի Մարսէյլի քարափները, երբ 1920–ի, տարիներուն, ամէն օր Արեւելքէն եկող Հայութեան բեկորներ կ'իջնէին նաւերէն եւ կ'երթային խճողուիլ հին քաղաքին նեղլիկ փողոցներու մէջ: Բնականաբար, բոլոր եկողները՝ պիրենք դիմաւորող՝ առաջուընէ ժամանած հայրենակիցներ կամ ազգականներ ունէին տեղւոյն վրայ, եւ այս վերջինները զանոնք կ'առաջնորդէին իրենց նախասիրած ծանօթներու կողմէ մատակարարուած պանդոկներուն մէջ: Բազմաթիւ էր անոնց թիւը, ներկայիս բոլորն ալ անշուշտ անհետացած, սակայն այն ատենուան Հայերուն համար յոյժ ծանօթ:

Շատ յաճախ, մէկու մը բնակած պանդոկը բաւական էր որպէսզի հասկցուէր թէ ան Թուրքիոյ ո՞ր չրջանէն կու գար: Հետաքրքրական կ'ըլլար թուել անոնցմէ քանի մը հատին անունները, իրենց հատկէներով: Ցիշուած փողոցներէն չատեր անհետացած են արդիականութեան հետեւանքով, իսկ մնացեալն ալ իրենց ներկայի տխրահռչակութեան պատճառաւ՝ անանցանելի... Grand Hôtel d'Ararat, 46, rue Tapis Vert, մասնաւորաբար ունենալ համբաւ ընդունող: Nouvel Hôtel Arménien, 4, Place d'Aix, Հայերուն կողմէ մկրտուած կամարը (յաղթականը կամարին պատճառով), ուր նոյնիսկ կարեւոր թիւով Փիւրաերու ալ ցանկ մը դատնք, անտարակոյս Տէրսիմի Փիւրաեր, Խարբերդի, Չարսանճաքի եւ Բալուի հայ բնիկներուն հետ ժամանած: Hôtel d'Arménie, 33, rue Thubaneau, երեք հոգիի կողմէ կառավարուած: Երբ Hôtel de Harpouth անունը կը լսէք, կարելի՞ է արդեօք կասկածիլ այդտեղ բնակողներուն Խարբերդցի ըլլալուն վրայ: Տնտեսական տեսակէտով, գաղափար մը տալու համար մեր այսօրուան ընթերցողներուն, ճշդենք որ Ամերիկա ուղղուղ Քեսերիկցի (Խարբերդի դիւղերէն) Սարգիս Տէր-Սարգիսեան մը, 1913–ին, 36 օրուան համար վճարած է 27 ֆր. 50:

Ցիշենք նաեւ հանրածանօթ քանի մը պանդոկատէրեր. Աբգար եւ որդին Սուրէն Աբգումանեան, Տէր-Պօղոսեան, Կաղոսեան... եւ առանց համեստութեան դէմ մեղանչելու, իմ հայրս ալ «արժանապատիւ» այդ պատուաբեր հոյլին, սահանձնելով 1928–ին, պատասխանատուութիւնը չորս յարկնոց եւ 22 սենեակներով պանդոկի մը. չեմ հակնար ի՛նչպէս, քանի որ ան դժուարութեամբ հազիւ քանի մը ֆրանսերէն բառեր կրնար իրարու քով շարել. 41, rue Sainte Barbe. այս փողոցն ալ արդիականացման ճամբուն վրայ նահատակուած է: Բայց անչուշտ ամէնէն ծանօթը իր հայկականութեամբ, Վրթանէս Ղազարեանի պանդոկն էր: Լաւ կը յիշեմ անոր ծերացած դիմագիծը. բարակ, կարճ հասակով, խնամուած հազուստին հետ թիթեռնիկ փողկապով ոտոռատուն անձ մը, քաղաքագէտի հովերով: Անոր պանդոկը, հիմնուած 1900-ական տարիներուն, 40, cours Belsunce, սեռակ մը «հիւպատոսարան»ի հանդամանք ունեցած էր, ոբովհետեւ, հաւատարիմ եւ ուղիղ ընկերոջ մը համբաւին չնորհիւ, ժընեւի «Դրօշակ»ին չուրջ համախմբուած գրականն եւ ազգային գործիչներուն ժամադրավայրն ու նամակատուփը եղած էր: Անհամար թերթերու կապոցներուն հետ, դէնքեր, փամփուչտներ, մթերքներ, դաղտագողի՝ անոր միջոցով կ'ուղղուէին դէպի երկիր: Արամ Աբրամեան, Խաժակ, Սիամանթօ, միայն նչանաւորները յիշելով, իրենց Պոլիսէն ժընեւ երթ ու դարձի ճամբուն վրայ անպայման Ղազարեանի մօտ կ'իջեւանէին եւ կը հիւրասիրուէին: Մանրամասնօրէն, իւրաքանչիւր տագնապ եւ պատասխանատուութիւն նոթագրուած է բծախնդիր գրիչով մը:

Աբարկիրի Անջրդի մեր դիւղէն գաղթած այս պանդոկապետին արխիւները, հայրենակիցի հանդամանքով, կրցած եմ հաճոյքով աչքէ անցընել եւ ի՛նչ ինչեր դտած այդ հարիւրաւոր թուղթէ փընրուն մասունքներուն մէջ: Օրինակ մը միայն, որքա՜ն յուզիչ, նոյնքան անմեկնարանելի: Զարսանճաքցի Տիգրան Զիլճեան հետեւեալ ձեւով կը սկսի իր նամակը. «Պատուարժան Տիար Վրթանէս Ղազարեան, Մարսէյլ (վայր թշուառութեան)»: Հիմա, մեզմէ ո՞վ կրնայ մեկնարանել նչանակութիւնը փակագիծի մէջ առնուած այս վերջին երկու բառերուն: (Փակագիծ մըն ալ ես բանամ Մովսէս Պէչաքճեանի հասցէին): Նամակագիրը կ'ակնարկէ Մարսէյլի զուրպէթ հողին, ուր Հայերը կ'երթան կը թափին, լքած իրենց ծննդավայրը, եւ չեն վերադառնար տուն, իրենց մինուճար հարազատներուն պաշտպան կանգնելու համար: Եւ այսպիսի բանաստեղծական արտայայտութիւն ունեցողն ալ տասնամսեայ դերձ մէկը չէ:

Բազմաթիւ նման կիսադրագիր Հայերու կողքին, յանկարծ կարելի է հանդիպիլ «Ազատամարտ»ի վարժամ սիւնին, Ռուբէն Զարդարեանին, որ 1911, Նոյեմբեր 18–ին, անձնական քարտով մը կը հաղորդէ Մարսէյլ ժամանումը Սիմոն Վրացեանին: Բայց ամէնէն սրտաբաղ թըղթիկները հոսած են Սիամանթոյի «եղէգնեայ գրիչ»էն, պարզապէս սենեակ կամ տոմակ ապահովելու մտահոգութեամբ:

Ընդհանրապէս, Մարսէյլ ժամանող նոր-բահաս գաղթականներուն կը տրամադրուէր սենեակ մը, ոչ պզտիկ, ոչ մեծ, յաճախ երկու հոգի պատսպարող: Փիչ մը աւելի վճարողը կը ստանար փողոցին վրայ, խոշոր պատուհանով օժտուած սենեակ մը: Կային նաեւ լուսամուտով մը միայն, կամ մութ ալ սենեակներ, տըննանկներու համար:

Երբ 1927 Սեպտեմբերին, ես՝ վեց, իսկ եղբայրս՝ տասնըհինգ տարեկան, մեր մօր հետ նաւէն վար իջանք, դիմաւորող հայրիկը մեզ առաջնորդեց հայրենակից Աբրթին տայիին պանդոկը, 10, rue du Saule: Այս սեւ պատերով անցուկ փողոցն ալ դժ դնաց քաղաքին ճարտարապետական բարեփոխութեանց: Երրորդ յարկին վրայ ան վարձած էր կէս մութ կէս լոյս սենեակ մը, հազիւ տասը քառակուսի մեթր տարածութեամբ, ուր անցուցինք մեր առաջին գիչերը:

Հայրիկիս առաջուց պատրաստած ճաշը ուտելէ ետք, յարմար դատեցաւ անկողին մտնել: Գետինը փռուած մեր Հալէպէն բերած մայրիկիս ընարած մաքուր րուզէ անկողնին մէջ, երկու եղբայր՝ կռնակ կռնակի պառկեցանք, իսկ հայրս ու մայրս ալ սենեակին միակ զարդը եղող մկկուկէս հոգինոց փայտէ մահճակալին վրայ: Նման խորթ եւ անյուսալի վայրի մը մէջ, հազիւ սկսած էի աչքերս բռնի սեղմելով, ինքզինքս յանձնել այս խորչելի եղելութիւնը մոռցնող մրափին գիրկը, մարմնիս վրայ անախորժ կճումներ զգացի եւ սկսայ խլրտալ մէկ կողմէն միւսը: Փիչ չանցած, նչմարեցի որ եղբայրս ալ անհանդստութեան չարժումներ կը ցուցաբերէ: Երկուքս ալ, թուքերնիս կլլելով, ի զուր կը փորձէինք քնանալ անտրտունջ: Քերուըտուքս ամոքելու համար սկսայ եղունդներս պոչոցնել մարմնիս զանազան մասերուն վրայ: Պահ մը ետք, զգացինք որ մեր հայրն ու մայրն ալ անքընութեան նչաններ կը ցուցաբերեն: Երկու եղբայր, վաղուց մեր մօտ հոլու հնազանդ ըլլալու վարժուած, իսկ հիմա ալ մեր վերապատած եւ անծանօթ հօր ներկայութեան, ի՞նչպէս կրնայինք համարձակ խօսք առնել:

Եւ հազիւ կէս ժամ անցած, հայրիկս կամաց մը մահճակալէն ելլելով, ուղղուեցաւ դրան ու պատին վրայի էլեկտրական կոճակին կոխելով, լուսաւորեց մեր սենեակը եւ յարեց.

- Այս անիծեալ փայտոջիլները ձեզի՞ ալ բարի գալուստի եկան:

Եւ մեր անկողիններէը բանալով, զարմանքով տեսանք բանակը այդ սեւ ու կլոր-ակ միջատներուն դանդաղ տողանցքը մեր ճեպ-ճերմակ սաւաններուն վրայ: Այլեւս տեղեակ եղելութեան՝ ամէնքս ալ սկսանք ազահօրէն քերել մեր մարմնին զանազան մասերը: Այլեւս, այդ ազօտ լոյսին տակ, չորսս ալ նստած մեր բաց անկողիններուն մէջ, դիւրաւ կը դիտէինք, յաղթուածի ճարահատ նայուածքներով:

Մայրիկս սկսաւ որսալ այդ արիւնարբու միջատները եւ զանոնք ճզմել, օ՛ֆ օ՛ֆ բացագանչութիւնով: Մեր երկրի դասական ոջիլին չատ ընտելացած էինք: Կը յիշեմ թէ ինչպէս կիրակի օրերը արեւուն տակ նստած կիներն ու աղջիկները, իրարու մազ սանտրելու եւ հիւսելու արարողութեան ընթացքին, անխուսափելիօրէն ոջիլներն իրենց զոյզ բութերուն եղունդներովը չըթ չըթ կը կոտրէին, յաղթանակի զոհունակութեամբ մը: Բայց այս փայտոջիլ կոչուածը, մինինիկ ոջիլին պէս չի պահուիր կամ փախչիր առջեւդ, այլ իր կշտացած փորովը, հանդարտ քայլերով կը յառաջանայ անվախ ու անպատկառ: Կրնաս դիւրութեամբ սպաննել մեր արիւնով պարարտացած զարշելի միջատը:

Հայրիկս խորհուրդ տուաւ զանոնք նախ պետինը թափել եւ ապա ճզմել: Իսկապէս, մայրիկիս սպանած միջատները արդէն արեան բազմաթիւ բիծերով «զարդարած» էին մեր սաւանը, արձակելով խորչելի ալ հոտ մը: Հայրիկս սրբել տուաւ ջուրով մեր մորթին խածուած մասերը եւ փորձեց մեզ համոզել Ֆրանսայի յառաջ այս անիծեալներուն գոյութիւնը: Վերջապէս ան խոստացաւ յաջորդ առտուն ալքոլով եւ քարխուղով զանոնք ոչնչացնել. եւ այս յուսալից խօսքին վրայ, մարեց լոյսը եւ այլեւս մեր անկողնին մէջ բաւական մը տպլտկելէ ետք, քուն մտանք կամայ ակամայ:

Առտուն, մեզմէ առաջ ոտքի, հայրիկս բացատրութիւններ կու տար մայրիկիս, ան կարգ ու սարքին մասին: Ա.ինքան ալ դժուար չէր ամէն բան հասկնալ մեր փոքրիկ սենեակին չրջափակին մէջ: Դրան եռեւ սեղան մը կար, խոհանոցի տեղ: Երկու խոչոր չիչեր կային, մէկը ջուրի, միւսը քարխուղի, եւ փոքրիկ մըն ալ ալքոլի համար: Շաքարի տուփ մը, աղ, պղպեղ, լուցկի եւ սեղանին մէջտեղը՝ պղինձէ եռատանի դործիք մը, կազօճախը:

Արդի երիտասարդներուն համար, այլեւս նման հազուագիւտ դործիքներ միայն թանգարանի առարկայ դարձած՝ նկարագրութեան կը կարօտին:

Կազօճախը կանգնուն կը մնայ եռատանի մէւտպէ ձողերու վրայ: Վարի մասին մէջ գետեղուած տափակ դոց աւազանը քարխուղ ամբարելու կը ծառայէ, իսկ վերի մասը կը վերջանայ պզտիկ կասկարայով: Փորին մէջտեղէն կը բարձրանայ խողովակ մը, որուն գլուխէն դուրս կու դայ կրակը: Այս գլուխին տակ, պզտիկ չրջանակով աւազանին մէջ ալքոլը լոցկիով մը կը բռնկցուի: Ալքոլին սպառումէն առաջ, վարի աւազանի կողքին ամբացած կոճակը դուրս ու ներս հրելով, քարխուղը խողովակին միջոցով կը բարձրանայ եւ բարակ ծակէ մը անցնելով կը փոխանակէ ալքոլը: Այդ չատ բարակ ծակն ալ բնականաբար քարխուղի ազատ յաճախ կը թխմուի եւ աւեղի միջամտութեան կը կարօտի: Վա՛յ թէ աւեղը մէջը կորչէր: Ձարտար մէկու մը ներկայութիւնը անհրաժեշտ էր այլեւս:

Այս նկարագրութիւնը հայրիկէս լսել ետք, մեր գլուխն նոր նկած մայրիկս յուսահատական ո՛ւժ մը քաշեց եւ մոլատալէն անիծեց իր ճակատագիրը: Այդ դժոխային մեքենային ֆըշֆըշդուղ կրակին վրայ կերակո՛ւր պիտի եփէր, եւ ամէնէն ամաչանելին, չարաթ օրերը առո՛վ ջուր պիտի տաքցնէր եւ մեզ լողցնէր այս սենեակին մէջ, իր Հալէպէն բերած պղինձէ տաշտին մէջ:

Այս տաշտն ալ իր պատմութիւնը ունի: Երբ տարի մը առաջ երեքով մեր գլուխն Հալէպ հասանք, մայրիկս, մեր տարեց գլուղացի Սոֆիա ապլային դրդումով Ամերիկա նամակ մը դրել տուաւ իր զարմիկներուն եւ Մամաս Խալօղլին անմիջապէս 11 կարմիր ոսկի զրկեց: Մեր մայրիկն ալ խորհելով որ Ֆրանսա երթալով նոր տուն–տեղ պիտի ըլլայ, որոշեց այդ դրամով բաս–բափսի առնել: Անձնուէր Սոֆիա ապլային հետ դնաց պղնձագործեբուն չուկան եւ դնեց այս տաշտը, սինի մը, սափոր մը, կաթսայ, տապակ, ինչպէս Մարսէյլէն հայրիկիս տպսպրած ուտը: Բզէզի պէս ես ալ կ'ընկերանայի տանոնց եւ դեռ ականջներէս չեն հեռացած այդ չուկային սալերուն վրայ ծեծուող ամաններուն մուրճի ձայները:

Պահ մը Սոֆիա ապլային ձեռքերը բռնեցին մօրս քսակը, սաստեցուցիչ չեչտով մը:

– Մէննիչ (մօրս կրճատ անունը), հիւրի՛ք է թաս - թափսիի փարա տաս: Դուն ալ հէլպէր կիներ ես. էրկանդ քով կ'երթաս. մատդ մատնի չկայ, ականջդ օղ չկայ: Ինծի մտիկ ըրէ՛. եկո՛ւր երկու ոսկիով ալ զոյդ մը օղ առ, ականջդ անցուր որ վրադ չխնդան:

Դժուարութեամբ մայրիկս կը համոզուի, բայց մինչեւ իր մահը, անիծեց կենճութեան միամտութիւնը: Հոդ չէ թէ ան միշտ ալ մնաց միեւնոյն միամիտը:

Հայկական գաւառէն գաղթողի մեր յուսահատութեանց դաղափնակէտին դեռ նոր պիտի անդրադառնանք: Մարսէյլի տուներուն եւ փողոցներուն մէջ վազող աղբիւրներուն կարկաչը կը լսենք, բայց երբ ափերնիս կ'երկարենք ջուր խմելու, յանկարծ բոնի ձեռքեր ուսերնիս կը քաշեն: Անհաւատալի բան: Մենք որ ինքնաբերաբար վարժուած էինք մեր մանկութենէն սկսեալ ամէն հանդիպած աղբիւրէն ջուր ըմբշխնել եւ հովանալ, այս երկրին մէջ, Աստուծոյ չնորհած այս պարգեւէն օգտուիլն իսկ արդիլուած բան է: Ահա՛ թէ ինչու:

Զարմանքով կը դիտեինք որ ամէն մէկ սենեակի մէջ, անկիւն մը, երկու հողէ ամաններ իրարու վրայ դրուած են: Վրայի ամանին մէջ նախ կը լեցուի հասարակ ջուրը, որ իր տակի աւազէն քամուելով, կաթիլ կաթիլ կ'անցնի վարի ամանին մէջ, եւ այդ զտուած ջուրն է որ, պզտիկ ծորակէ մը վազող՝ միայն կարելի է խըմել: Մեր գեղջուկի աչքերը զաղափարի իսկ կ'անդիտանային ջուրի աղտեղութեան մասին: Բայց երբ մեր աչքերով իսկ տեսանք, չարաթը անդամ մը, աւազին մաքրութեան գործողութիւնը, անդրադարձանք եղելութեան:

Եւ այդ պատճառով էր որ կը բացատրուէր մեր սեղան–խոհանոցին վրայի լիթրանոց երկու չիչերը, մէկը խմելիք ջուր, իսկ միւսը՝ քարխուղ: Անդամ մը, մայրիկս, կազօճախին առջեւ բաւական հալած մաշած, անչադօրէն չիչերէն մէկը կը տնկէ գլխուն: Յագեցութեան օ՛ֆերը քաշելէ ետք, սկսաւ քիթ մոուքը ծռել եւ լեզուն չրթներուն վրայ պտըտցնել կասկածանքով: Մեր խեղճ մայրիկը, ջուրի փոխարէն, քարխուղ չիչն էր պարպած իր փորին մէջ... Դէ՛ եկուր եւ մի՛ փնտռեր յաւէտ կորուսեալ մեր Ամպրիայ դիպի պզտ աղբիւրին ջուրը անամպակ:

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Փարիզ, 1991, Փետրուար 27

ԱՍՏՂԻԿ ՏԷՏԷԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նախ քան համառօտ նկարագրականը հմայերգին, նշենք որ մեզի համար անհասկնալի կ'ըլլար եթէ այս տարեմուտին չհարեւանցինք վերատին լսել Աստղիկը՝ շնորհալի ու բեմավարժ իր կերպարով, քանի յարատեւ աշխատութեամբ զարգացնելով երգի իր արուեստը, պարբերաբար մեզ՝ իր հաւատարիմ ունկնդիրները տեղեակ պահել իր յառաջդիմութենէն: Ուրեմն չնորհակալ ենք իրեն նամանաւանդ երբ այս անգամ ներկայացաւ մեզի բոլորովին տարբեր ու ինքնուրոյն յայտագրով մը, յայտարիր, որու միջոցով փորձառու եւ վարժ մեկնաբանողի ու թէքնիք բոլոր յատկութիւնները կրցաւ ցուցաբերել անդամ մը եւս համոզելով իր ունկնդիրները որոնք մեծ թիւով ներկայ էին Քոմօ սրահի մէջ Փեարուար 10-ին, կիրակի օր:

Բնականաբար պատրաստուած յայտագիրը գլխաւորաբար կը բովկանար երեք տարբեր երաժշտութենէ՝ կարգաւ ֆրանսական, ռուս եւ հայ հեղինակութիւններէ ու ակնյայտ էր թէ յայտագրի այս ոճի պատրաստութիւնը լաւ մտածումի արդիւնք էր, նպատակ ունենալով ցուցաբերել երգչուհի Տէտէեանի այն կարողութիւնը, որու չնորհիւ ինք կրնար մեծ դիւրութեամբ անցնիլ բոլորովին տարբեր բնոյթի երաժշտական մէկ գործէն միւսը կատարելով մեկնաբանութեամբ եւ որու գործադրութիւնը կը պահանջէ երիտասարդներու տիրապետելու հմտութիւն նաեւ՝ կարողութիւնը անոնց գործադրութեան:

Համերգի ամբողջ տեւողութեան Տիկին Տէտէեան վերատին ապացոյցը տուաւ թէ ինք որքա՛ն բծախնդրօրէն է ուսումնասիրած երաժշտական իւրաքանչիւր նախշաւորութեան բնոյթն ու իմաստը, կատարել վերլուծական արուեստով ու դիտութեամբ նամանաւանդ երբ առանձնական կատարեալ համոզութեամբ կրցաւ համադրել բոլորովին տարբեր ոճի ու հեղինակութեան այդ գործերու բնոյթին ու երաժշտութիւնը: Ֆրանսական երգացանկի մէջ սկսեալ Կունոյի քնարերգական «Գարնան Երգ»էն մինչեւ Պեռլիոզ, Ռավէլ, Փուլէնքի արդիական ինչպէս նաեւ հովուերգական ոճի երաժշտական գործերու ունկնդրութեան ընթացքին, անգամ մը ևս հաստատեցինք թէ իսկապէս տպաւորիչ էր ու հոգեխռով առնոյ մեկնաբանութիւնը որու ուարտին ունկնդիրը երկար պահեր կը մնայ ապրեցած այդ վայելքի տպաւորութեան ներքեւ:

Ռուս հեղինակներու գործերու վարժ մեկնաբանող է Աստղիկ Տէտէեան - քանի երեւանի երաժշտանոցի իր ուսուցչութեան շրջանին գրաչմը կը կրէ ռուս դպրոցի ոճին - երբ համօրէն կը կատարէ զանոնք կատարելապէս տալով պատ վխպատպշտ ոգին, որ ցայտուն է ռուս հեղինակներու բոլոր գործերուն մէջ: Կլինքա, Դարկոմիժսկի, Ռաքմանինոֆ, Վարլամով, Սվիրիտով, Ռուպընշթայն եւ Չայքովսկի հերթով տողանցեցին, ու մանաւանդ Ռուպընշթայնի «Գիշերը», կատարեալ քնարերգական գործ, Տիկին Տէտէեանի մեկնաբանութեամբ վերածուեցաւ կախարդական երեւոյթի, երբ կ'երգէր մանաւանդ ռուսերէն կատարեալ առոգանութեամբ «Իմ երգի բառերը կը հոսին մըրմունջ, քո աչերը կը փայլին դէպերուան մութին մէջ, կը սիրեմ քեզ···», հոգեյոյզ էր այս մեկնաբանութիւնը ուր կատարելապէս համատեղուած էին խօսք ու երաժշտութիւն:

Համերգին վերջին մասը յատկացուած էր հայ երաժշտական գործերու, որոնք սկսան Սոտոյեանի «Ձրադ» եւ «Հով ի վեր» արդի հայ երաժշտական ոճով գրի առնուած երկու երգերով, որոնց առաջինն ունկնդրութիւնն էր Ֆրանսայի մէջ: Երգահանդէսի այս բաժնի ընթացքին, երգի թէքնիքի լաւ տիրապետող, Տիկին Տէտէեան հանգամանօրէն մեկնաբանեց Ռ. Մելիքեանէ, Կոտոյեանէ, Կանաչեանէ եւ Ալ. Ցարուխիանեանէ գործեր, բոլորն ալ մեզի արտասովիկ եւ հոգեյոյզ: Աւելորդ կը նկատենք, նկարագրել այն խանդավառութիւնը որ ցոյց արուեցաւ ունկնդիրներու կողմէ հայ երգերու կատարումին առթիւ:

Տեղին է յիշատակել նաեւ դաշնակահար Տիկին Շանթալ Փէոիէ - Լայէքը որ յաջող ընկերակցութեամբ իր բաժինը բերաւ երգահանդէսին՝ մանաւանդ հայ երգերու կատարման ընթացքին ցուցաբերած հմտուտ իր մեկնաբանութեամբ:

ԱՐԱՄ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Գերմանահայ նամականի

ԱՐՇԻԼ ԿՈՐՔԻԻ ԳՈՐԾԵՐԸ ՎԻԵՆՆԱ

Վերջերս «Ֆրանգֆուրքեր Ալկեմայնէ Ցայթուկ»ը ծաւալուն յօդուածով մը արտայայտուեցաւ Վիեննայի յայտնի Ալպերթինա թանգարանի մէջ կազմակերպուած եւ Արշիլ Կորքիի թուղթի վրայ կատարած աշխատանքներուն նուիրուած ցուցահանդէսին մասին «Վերացական արտայայտապաշտութեան հերոսը» ենթախորագրին տակ: Անշուշտ կը ներկայացուէր «Ամերիկայի մէջքաղաքին անդրանիկ կարեւոր ներդրումը կատարողը» (Պարապարա Ըօզ) այս արուեստագէտին կենսագրականը՝ ամփոփ դիծերով, բայց ծանրութիւնը ակնհաւօրէն անոր արուեստի զարգացումին տարբեր փուլերուն վրայ էր: Հեղինակը՝ Պետեր Կոբսըն յատկապէս կը խօսէր Կորքիի զերիբապաշա չարժումի հետ ունեցած կապերուն մասին, նոյն ատեն չէշտելով անոր սոյն չարժումին «ակամայ» գծելու, սահեցնելու սկզբունքը չիւրացնելու պարագան: Իր մօտ չէշտակի էին կենսակերպար նիւթերը, որոնք բնութեան խոր ուսումնասիրութեան արդիւնք էին: Հոն արտաքսարը եւ ներքաշարը, բնութեան տպաւորութիւնները՝ տեղ -- տեղ իբրեւ վերյուշ հայրենի վանդն եւ արձագանդները հոգեկան ապրումներու քնարական ծածկագիրներուն կը վերածուէին:

Կորքիի արուեստի կառուցուածքային առանձնայատկութիւններուն եւ այս վերջիններուն հայ արուեստի հետ ունեցած աղերսներուն մասին կը խօսի Քօնրատ Օպերհուպեր ցուցահանդէսին կից հրատարակուած բացատրագիրքին մէջ:

Այս չահեկան ցուցահանդէսը Մարտ 15 - Մայիս 30 թուականներուն Մարբէյլի Քանթինի եւ Յունիս 20 - Սեպտեմբեր 2-ին Սէն - Թէթիէնի Արդի Արուեստի թանգարաններուն մէջ տեւանելի պիտի ըլլայ, Հոկտեմբեր - Նոյեմբերին Ֆրանքֆուրթ անցնելու համար (Քունսթհֆէրայն): Վերջին հանդրուանը պիտի ըլլայ Պրէմէնի Քունսթհալլէն՝ Յունուար - Փետր. 1992:

ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Պրաունչվայկի Հենոս - Արաքս զերմանեւհայ բարեկամութեան միութիւնը Փետրուար 9-ին կազմակերպեց իր հերթական բանախօսութիւնը՝ նիւթ ունենալով զերմանեւհայ յարաբերութիւնները պատմութեան հոլովոյթին մէջ: Հրաւիրուած էր Պր. Էննօ Մայէր որ քանի մը տարիներ առաջ Ազգ Բերքեանի հետ միասին հրատարակած էր հատոր մը նուիրուած երկու ազգերու հազարամեայ կապերուն: Հմուտ բանախօսը հանդամանօրէն ներկայացուց նիւթը, պատասխանելով նաեւ չատ մը հարցումներու:

Նոյն օրը Հանովըրի մէջ տեղի ունեցաւ բողոքական եկեղեցիի կրթական յանձնախումբի կազմակերպած Ֆիլմարուեստի հերթական միօրեայ սեմինարը, նիւթ ունենալով Պարահանովի երկու չարժանկարները· «Սուրամի բերդի առասպելը» եւ «Նռան գոյնը»: Սոյն չարժանկարներու ցուցադրումէն վերջ տեղի ունեցաւ կարծիքներու փոխանակութիւն, Պր. Հօլկէր Հերմանն զեկուցեց «Սուրամի բերդի առասպել» առանձնայատկութիւններուն մասին, իսկ Բ. Քանդեան ներկայացուց Սայաթ - Նովայի կենսագրականը 18-րդ դարու Հայոց պատմութեան եւ հայ - վրացական փոխ - յարաբերութիւններու լոյսին տակ, նշեց կարգ մը հայկական աւանդութիւններ եւ դրուագներ հայ մշակոյթի պատմութենէն, որոնք կրնային լոյս սփռել «Նռան գոյնի» կարգ մը հատուածներուն վրայ: Կատարուեցաւ վերլուծական միտանական փորձ:

ՐԱՖՖԻ ՔԷՊԱՊՃԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

– Հ Հ Կ –

Ցեղ համայնավարութեան 70 տարուան բռնատիրութեան եւ մենաշնորհութեան, Հայաստանի Հանրապետութիւնը ազգային ազատագրական եւ ժողովրդավարական հզօր չարժումի մը ընդմէջէն, յայտարարեց իր ինքնիշխանութիւնը եւ սկսաւ անկախութեան գործընթացը: Պատմական այս յեղաշրջումով, հայ ժողովուրդը, առաջին անգամ ըլլալով կարելիութիւնը ունի վերագտնելու իր ազատութիւնը եւ օժտուելու դերիչխան պետութեամբ մը՝ միակ երաշխաւորը իր ազգային չահերուն եւ իրաւունքներուն:

Ժողովրդական ազատ արտայայտութենէն բխած օրինական կառավարութիւն մը գործի լծուած է վեց ամիսէ ի վեր, ջանալով մտցնել անհրաժեշտ բարեփոխութիւնները իսկական ժողովրդավարութեան եւ ազատ շուկայի հաստատման համար, միանգամայն զգուչութեամբ յառաջդիմելով հաստատակամօրէն դէպի անկախ Պետութիւն:

Հայաստանի դիմագրաւած անտեսական, ընկերային եւ քաղաքական ծանր պայմանները, Անդրկովկասի լարուած մթնոլորտին մէջ, ծայրայեղ դժուարութեան կը մատնեն կառավարութիւնը: Այսպէս՝ 1988-ի երկրաչարժի հետեւանքները, ինչպէս նաեւ Ղարաբաղի ժողովուրդի ինքնորոշման պայքարին ի պատասխան Ադրբեջանի պարտադրած շրջափակումը ծանրօրէն կը ճնշեն կառավարութեան քաղաքականութեան վրայ: Կարեւոր հարցեր են նաեւ բնապահպանական ազէտալի վիճակն ու քաղաքական, տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային լճացում յառաջացնող ամլացած կառոյցներու բարեփոխումը: Այս բոլորին կ'աւելնայ Մոսկուայի բանեցուցած ճնշումի խստացման ապառնալիքը, որ կրնայ Խորհրդային Միութեան ժողովրդավարացման բոլոր յոյսերը ոչնչացնել:

Այս բազմաթիւ կարիքներու եւ դժուարութեանց դիմաց, Սփիւռքահայութիւնը խորապէս կը ձգտի օգնել Հայաստանին, որպէսզի ան կարենայ յաղթահարել այս ծանր պարտաւորութիւնները:

Այս պատասխանատուութիւնը ստանձնելու կոչուած, Հայաստանի հետ համագործակցութեան կազմակերպութիւնս ստեղծուած է Ֆրանսայի մէջ, նպատակ ունենալով համախմբել բոլոր պատրաստակամութիւնները, ի նպաստ նոր Հայաստանի կերտումին: Հ.Հ.Կ.-ի առաքելութիւնն է՝ նեցուկ հանդիսանալ կառավարութեան եւ Հայաստանի մէջ գործող ժողովրդավարական ուժերուն, քաղաքական, տնտեսական եւ դիտական մարզերուն մէջ, զօրաչարժի ենթարկելով ներքին եւ արտաքին բոլոր կարողութիւնները, նպաստելու համար երկրին վերականգնման եւ 1990 Օգոստոս 23-ի հռչակագրին յայտնած անկախութեան եւ ժողովրդավարութեան սկզբունքներու գործադրման:

Կատարուած Փարիզ, Փետրուար 1991-ին:

***

ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝

Աթթարեան Վարուժան, Անթապլեան Միհրան, Այտապիրեան Ռոպէր, Գեւոնեան Գեղամ, Գույումճեան Արմէն, Մարտիրոսեան Իշխան, Մուրատեան Քլէր, Մուրատեան Վահէ, Շեխիկեան Զապէլ, Ոսկերիչեան Լէոնթին, Պետիկեան Իզապէլ, Տէր - Եղիայեան Մուշեղ, Տէր - Միհրասեան Անահիտ, Տէր - Միհրասեան Լեւոն, Քիւրքճեան Ռոտրիկ:

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

Նիւ - Եորքի Լոնկ Այլընտ - Պէյսայտի Սրբոց Նահատակաց Եկեղեցիին «Գալուստեան» սրահին մէջ, Յունուար 27-ին, տեղի ունեցած է կեդրոնականցիներու եւ Խաչանցիներու Բաժակի Օրուան հանդիսութիւնը, որ այս տարի նուիրուած էր կեդրոնականի նախկին տնօրէն Գեղամ Գալաֆեանի ոգեկոչման: Հանդիսութիւնը բացուած է Խաչան - Կեդրոնական Սանուց Միութեան առենապետուհի Զուարթ Պալըքճեանի խօսքով: Ան կարդացած է Պոլսոյ «Մարմարա» թերթի խմբագրապետ Ռոպէր Հատտէճեանի կողմէ հեռապատճէնով ղրկուած բանախօսութեան առաջին մասը: Ռոպէր Հատտէճեան, որ օրուան բանախօսը պիտի հանդիսանար, Ծոցի պատերազմին պատճառաւ չէր կրցած ժամանել: Ձախի սպասարկութենէն ետք, Սրբուհի Մառք կարդացած է Ռոպէր Հատտէճեանի ուղերձ - բանախօսութիւնը՝ Գեղամ Գալաֆեանի մասին: Ապա բեմ հրաւիրուած է օրուան բանախօսի պաշտօնը ստանձնած Նուրհան Ուզունեան: Այժմ Գանատա բնակող նախկին կեդրոնականցին խօսած է օրուան նիւթին չուրջ: Գեղարուեստական յայտագրով հանդէս եկած է 12-ամեայ դաշնակահարուհի Անիթա Մինասեան, ժողովրդական երաժշտութեան մեկնաբանները՝ ձօն վարդան եւ ընկերները:

***

ՕՐԻՆԱՑ ՔԱՈՒՆԹԻԻ քաղաքներէն Միչըն Վիյչհոյի նախակրթարանին մէջ, Յունուար 19ին բացումը կատարուած է ՀՕՄ-ի «Սեւան» մանուճիւղի չարաթօրեայ ղբպրոցի երկրորդ բաժանմունքի չարաթօրեայ ղպրոցին այս նոր մասնաճիւղով, հայերէն լեզուն սորվելու առիթ կ'ընծայուի առ այժմ չուրջ քսան մանուկներու եւ պատանիներու, որոնց մեծ մասը հայկական ղպրոց յաճախելու կարելիութիւն չունի: «Սեւան»ի միւս չարաթօրեայ բաժանմունքը իր գործունէութիւնը կը չարունակէ Սանթա Անայի «Արի Կ. Մինասեան» ղպրոցին չէնքին մէջ:

***

ՍԱՆԹԱ ԱՆԱՅԻ «Արի Կիրակոս Մինասեան» վարժարանի Վարդանանցի հանդէսը տեղի ունեցած է Փետրուար 6-ին, «Ղուկասեան» սրահին մէջ: Հայերէն եւ անգլերէն՝ Աւարայրի ճակատամարտին մասին հակիրճ տեղեկութիւններու ընթերցումներէ ետք, նախակրթարանի աշակերտները ներկայացուցած են արտասանութիւններու եւ երգերու փունջ մը: Աւարտին ելոյթ ունեցած է Մուշեղ Ծ. Վարդապետ Մարտիրոսեան:

***

ԼՈՍ ԱՆՃԼԼԸՍԻ «Արարատ Տուն»ը իր 40-րդ տարեդարձին առիթով, Պէվըրլի Հիլզի «Հիլթըն» պանդոկին մէջ, Փետր. 16-ին, աւելի քան երկու միլիոն տոլար հանգանակած է իր ««Միչըն Հիլզ»ի ծրագրին իրագործման համար: Մեծապոյն նուիրատուութիւնը՝ 1 միլիոն տոլար, կատարած է Գրըգոր Գրըգորեանի «Լինսի» հիմնարկը: Քալիֆորնիոյ Գերագոյն Ատեանի դատաւոր Արմանտ Արապեանի հանդիսավարած երեկոյթին խօսք առած են տոքթոր Մ.Հրան Ազպաբեան եւ տոքթոր Վարդգէս Նաճարեան: Գործադրուած է նաեւ գեղարուեստական յայտագիր մը եւ ցուցադրուած է «Արարատ Տան» գործունէութեան վերաբերեալ ժապաւէն մը: Ձեռնարկին ներկայ գտնուած է նաեւ նախկին նահանգապետ Ճորճ Տէօքմէճեան:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԵՌԱՏԻՊԱՐ

ՇՈՒԷՏԱՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Շուէտի Սանդվիքէն քաղաքը տեղի ունեցած է տեղւոյն հայկական միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու առաջին համագումարը, որ Հայաստանի Խորհրդարանին չնորհաւորական նամակ մը ղրկած է՝ ձեռամբ համագումարի քարտուղար Ժիրայր Ռոստոմեանի:

Համագումարը տեղծած է աղէտեալ գօտիին եւ Արցախի հայ բնակչութեան օգնութեան յանձնախումբ մը:

***

ՀԱՄԱՏԵՂ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի մէջ տնային եւ արդիւնաբերական կալի հաշուիչներու արտադրութիւն կազմակերպելու համար համատեղ ձեռնարկութիւն մը հիմնելու պայմանագիր մը ստորագրուած է Երեւանի կալի սարքաւորումներու փորձնական գործատան, «Հայգյադ» արտադրական միաւորման եւ «Ինթանա» չեխ ձեռնարկութեան միջեւ: Նոր ձեռնարկութիւնը իր առաջին արտադրութիւնը կուտայ այս տարի իսկ:

***

ԳԵՐՄԱՆԱՅԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Հինգ մեծ բեռնակառքեր, մէկ չարաթուան ճամբորդութենէ մը ետք, Միւնիխէն Երեւան փոխադրած են մեծ քանակութեամբ զանազան ապրանքներ ու դեղօրայք, որ Հայաստանի վարչավարութեան հսկողութեամբ բաշխուած է աղէտեալ գօտիի մանկական հիմնարկներուն:

Գիմութեան այս քայլին ձեռնարկած է Միւնիխի «Ապընցայթունգ» թերթի խմբագրութիւնը, որ միջոցներ հայթայթելու համար դիմած էր Միւնիխի ու սմբոլ Պավարիոյ իր ընթերցողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վահրամ ՏԵՎԷՏեանի յիշատակին բարեկամ մը 500 Ֆր. կը նուիրէ «Ծառաչ»ին։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Լիոնի եւ Շրջակայից Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Մխիթարեան Համաձայն իր կանոնադրութեան 11-րդ յօդուածին, կը ծանուցանէ իր անդամներուն թէ՝ Հինգշաբթի, Մարտ 21, երեկոյեան ժամը 8·30-ին տեղի կ'ունենայ Մխիթեան տաբեկան ընդհանուր ժողովը Ազգային Տան սրահին մէջ

40, Ռիւ տ'Արմէնի - Լիոն - 3-րդ

ՕՐԱԿԱՐԳ·-

1·- Ազգային Մխիթեան գործունէութեանց վերաբերեալ Ֆիլմի ցուցադրութիւն մը։

2·- Ներկայացում՝ բարոյական եւ տնտեսական տեղեկագիրներու, ժողովի ատենին դիմեաճոն ի պատիւ անդամներուն։

ACAM
Association Culturelle Arménienne
de Marne-la-Vallée
1, ave. Houette 93160 NOISY-LE-GRAND
Tél. : 43. 04. 69. 25

Sous le haut patronage
de la Municipalité de Noisy-le-Grand

QUINZAINE CULTURELLE ARMENIENNE

Marne-la-Vallée — Noisy-le-Grand
du 11 au 23 MARS

Exposition de photographies à la MPT du Champy, du 11 au 23 mars
— Vernissage le Mardi 12 Mars à 19 h.
— **Le Feu sous la glace**, d'Antoine Agoudjian, photographies de reoprtage sur les derniers événements qui se sont déroulés en Arménie et au Karabagh.

Exposition de peinture à la MPT Eugène Pottier, du 11 au 23 mars
— Vernissage le Mercredi 13 Mars à 19h.
— **Les Trois Couleurs, Quatrième dimension**, exposition réalisée avec la participation de l'association Artistes Plasticiens Arméniens de France.

Conférence - Projection - Débat à la MPT Eugène Pottier
— le Vendredi 15 mars à 19h.
— **Arménie méconnue;** Deux historiens abordent les aspects culturels et historiques de l'Arménie, avec Patrick Donabedian, historien d'art, et Claude Mutafian, historien.

Concert de musique à la Salle Gérard Philippe
— le Samedi 16 mars à 20h.
— Programme classique et œuvres de compositeurs arméniens, interprété par Daniel Nazarian violon, soliste du Théâtre Royal de la Monnaie, et Laurence Mekhitarian, piano.

Projection d'un Film à la Maison Pour Tous du Champy
— le Vendredi 22 mars à 20h30.
— **Soleil d'Automne**, film en couleur du réalisateur Ovanessian, sous-titré en français, projection réalisée avec le concours de l'Association Audiovisuelle Arménienne.

Démonstration de cuisine arménienne à la MPT Eugène Pottier
— le Samedi 23 mars de 15 à 18h.

Soirée Conviviale à la MPT Eugène Pottier
— le Samedi 23 mars à partir de 20h.
— Repas arménien, animé par l'auteur-compositeur-interprète Massis.

Maison Pour Tous du Champy
9, allée du Bataillon-Hildevert
93160 NOISY-LE-GRAND
Tél. : 43. 03. 19. 08
RER : NOISY-CHAMPS

Maison Pour Tous Eugène Pottier
111, la Piazza Mont-d'Est
93160 NOISY-LE-GRAND
Tél. : 43. 05. 49. 11
RER : MONT-D'EST

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պր· Գեղամ Տէվէճեան եւ ընտանեկան պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Հայ Կաթողիկէ առաջնորդ՝ Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեանի, Առնուվիլի Վարագայ Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝ Մեսրոպ Ա· Քահանայ Ժամկոչեանի, երգչախումբի վեկավար՝ Անթուան Քէչիչեանի եւ բոլոր անոնց որոնք փոխան ծաղիկի նուէրնեբով, անճամբ, մամուլով թէ նամակով մասնակից եղան իրենց խոր սուգին՝

ՎԱՀՐԱՄ ՏԷՎԷՃԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՇՆՈՐՀԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՎԱՒՃԱՆՄԱՆ

ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻԻ

Կիրակի, Մարտ 10-ին, Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ յատուկ պատարագի մատուցում հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի

Կ· Պոլսոյ Երջանկայիշատակ՝

ՇՆՈՐՀԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ

մահուան տարելիցին առթիւ։

Կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջանի Հայ հատարակութիւնը ներկայ գտնուելու եւ մասնակցելու օրուան խորհուրդին։

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Sous la présidence de
M. BERGE SETRAKIAN
Président du Comité Central des Jeunes de l'U.G.A.B.

organisés par le Comité Européen des Jeunes de l'U.G.A.B.

IVe Jeux Inter-régionaux de l'U.G.A.B-France

29, 30 et 31 mars à Paris

Arrivée des sportifs des régions : Vendredi 29 MARS
Hébergement : Centre d'accueil de Paris Charenton
19 Rue du Parc, 94220 CHARENTON
Les épreuves sportives (Basket-Ball, Volley-Ball, Ping-Pong Foot-Ball en Salle) se dérouleront au :
GYMNASE HENRI GUERIN
Ile Martinet — CHARENTON
Bal de Clôture et remise des coupes aux vainqueurs
DIMANCHE 31 MARS à 21 HEURES
ESPACE TOFFOLI
73, Rue de Paris — CHARENTON
(entrée par la Galerie Marchande)
Renseignements : U.G.A.B.—Paris Tél. : 45. 20. 03. 18
A. KECHICHIAN (Valence) Tél. : 75 56. 33. 74

SAISON 90/91 DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU - 18e ANNÉE

Cycle MOZART

le Samedi 16 MARS
à 20 heures 30

A l'occasion du 200e anniversaire de sa mort
Concertos pour violon et 1 - 2 - 3 pianos
Clarisse Hirzel - Annie Jodry - Svetlana Navasardian
Ani Petrossian - Raffi Petrossian
l'Ochestre Jeune Philharmonie - direction Jean-Jacques Werner

Vendredi 12 Avirl à 20 h 30 — **CYCLE PREMIERES AUDITIONS**
Grands et Jeunes Solistes Internationaux
STEPHEN HACIKYAN - MUZA RUBACYKTE
GERARD GASPARIAN - ALEXANDRE TCHAVOUCHIAN

Vendredi 24 Mai à 20 h 30 — **CYCLE MUSIQUE DE CHAMBRE**
QUATUOR CHILINGIRIAN
Haydn - Mozart - Bazil - Beethoven

PRIX DES PLACES
Loges/Orchestre 200 F - Balcon Ier 150 F - Balcon IIe 120 F
Etudiants, C.V. 60 F
CARTE FIDELITE / QUATRA/ABONNEMENT : 1000-700-500-250 F
Libeller les chèques à l'ordre de l'Association QUATRA :
3, rue des Saints-pères - 75006 Paris Tél. 42.60.74.78

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՊՕՂՈՍԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆՔ

ԿՐ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

I

ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ PARTITIONS

Հրատարակութիւմբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ —Անթիլիաս–Լիբանան

1·– Կոմիտաս Վարդապետ – *Երգեցողութիւնք Սրբոյ Պատարագի* –1974– 100 Ֆրանք

2·– Մակար Եկմալեան –*Երգեցողութիւնք Սրբոյ Պատարագի* –1974– 120 Ֆրանք

3·– Ձայնագրեալ Շարական Հայց· Եկեղեցւոյ Ա· –*Մեծ Պահոց Կիրակիներ* –1981– 90 Ֆրանք

4·– Ձայնագրեալ Շարական Հայց· Եկեղեցւոյ Բ· –*Աւագ Շաբաթ, Լութակազմ* –1984– 160 Ֆրանք

5·– Ձայնագրեալ Շարական Հայց· Եկեղեցւոյ Գ· – *Աւագ Օրհնութիւններ…* –1985– 80 Ֆրանք

Կը վաճառուին տեղւոյն վրայ եւ Թղթակցութեամբ (կանխիկ)
(*Նաեւ BACK TO ARARAT* Vidéo-film 149 Ֆրանք)

Կը փափաքիմ ստանալ հետեւեալ գիրքերը·–

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

. . .Ֆր· + Առաքման ծախք 20 Ֆր·

Հասցէ՝

LIBRAIRIE BOGHOSSIAN
117, ave. Jean Jaurès
94110 ARCUEIL
Tél. : 47. 40. 81. 32.

NOUVEAU !

TRES BIENTOT . . ..

LE CIRQUE «NORK» D'EREVAN

à PARIS
REPRESENTATIONS EXCEPTIONNELLES

le Vendredi 15 MARS à 20 h 30

au Collège Arménien Samuel-Moorat
26, rue Troyon, 92310 Sèvres
Entrée 150 Frs. (Buffet campagnard)
Gratuite aux moins de 10 ans.
Réservations : 45. 34. 68. 28

et

le Samedi 16 MARS

au Théâtre du Jardin
dans le Jardin d'Acclimatation
M° Sablons 75116 Paris

à 14 heures 30
Programme d'une heure
Tarif : 75 Frs. Réduit : 60 Frs.

à 16 heures 30

à 20 heures 30
Programme d'une heure trente (deux parties)
Tarif : 95 Frs. Réduit : 75 Frs.
Réservations : 40. 67. 97. 86

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 12
MARDI
12 MARS
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԿԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.492 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.492

ՏՈՒԺ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ ՀԱՐՑԵՐԸ ՄՆԱՑԻՆ

ՇԻԻ ԵՒ ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԾԱԻԱԼԻ

Ձէյմս Պէյքըր, երկուշաբթի օր, երեսփոխանական կը հաստատէր, ուր մթնոլորտը չատ աւելի ծանրացած էր 4 հրեայ կիներու դաշնահարումին պատճառաւ պալեստինցիի մը կողմէ։ Երեք կիները մեռած էին, չորրորդը չատ ծանր վիճակի մէջ էր, ոճրագործը բռնուած էր։

Ամէն կողմ, ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը խառնակ է։ Նախ՝ Իրաք, ուր ընդհիմութեան ուժերը (շիի, քիւրտ) կը չարունակեն կռուիլ եւ նոյնիսկ յաղթական ճակատամարտներու մասին կը խօսին։ Քիւրտերը կ'ըսէին թէ Քէրքիւքի կը մօտենան, երկուշաբթի, մինչ Պասրայի համար չատ բուռն կռիւներ կան տակաւին։ «Իրաքի իսլամական յեղափոխական դերադոյն ժողովը» յայտարարած է թէ Ներքին նախարարը՝ Ալի Հասան Մաճիտ եւ 40 հազար հետեւակայիններ (Սատտամ Հիւսէյնի) չրջափակուած են Պասրա, ուր ժողովրդական ուժերն ալ ձեռք դրած կ'ըլլան պետական ձայնասփիւռին վրայ։ Տիարպէքիրէն «Ֆիկառօ»ի թղթակիցը՝ Կզավիէ Կօթիէ կը չարունակէ պարզել պատկերը հակառակ իշխանութեանց արգելքներուն։ Թէ Շարաթ, թէ Երկուշաբթի (Մարտ 9 եւ 11) կը նկարագրէր Անատոլուի Քիւրտերու վիճակը եւ յայտերը ի լուր Իրաքի իրենց հայրենակիցներուն քաջագործութեանց։ Սկսած են երազել, որ իրենք ալ կրնան ազատագրել իրենց հայրենիքը։ Տիարպէքիր ապաստանած իրաքցի Քիւրտերու համաձայն Սիւլէյմանիէն արգէն Քիւրտերուն ձեռքն է չնորհիւ 14 հազար փէշմէրկաներու տարած յաղթանակին։

Միւս կողմէ, վախ կայ որ Սատտամ Հիւսէյն քիմիական զէնք գործածէ այս ընդհիմադիր ուժերուն դէմ եւ Ուաչինկթըն սպառնայ որ կրկին կը սկսի ռմբակոծել իրաքեան բանակը, եթէ այդպիսի բան պատահի։

Իրաքեան ընդհիմադիր ուժերը (21 կազմակերպութիւն) վեհաժողով մը գումարած են Պէյրութ։ Համախմբուած են Շիիները, Սիւննիները, Ընկերվարականներ, Քիւրտեր։ Պասրայի մէկ հերձուածը, նախկին սպաներ, ասոնք կը վայելեն Սուրիոյ եւ Իրանի նեցուկը։ Դեռ կան բազմաթիւ այլ հոսանքներ։ Ժողովը երեք օր պիտի տեւէ։ Ի դէպ, առջի օր, Իրանի Նախագահը՝ Ռաֆսանճանի կոչ ըրած էր Սատտամ Հիւսէյնի որ քաչուի այլեւս։ Ուրբաթ օրուան Ազօթքէն օգտուելով է որ Ռաֆսանճանի հրաւիրեց Իրաքի ղեկավարը որ ենթարկուի ժողովուրդին կամքին եւ չեչոտեց որ «զսպել ժողովրդական ապստամբութիւնը Պասրայի վերջին սխալը կ'ըլլար եւ իր պատմութեան ամէնէն սեւ դրուխը»։

***

× 39 լրագրողները որոնցմէ ոչ մէկ լուր կար անցեալ չաբթու, ազատ արձակուեցան եւ յատուկ օդանաւով վերադարձան։ 17 Ֆրանսացիներէն երեքը նախընտրած են Ամման մնալ, միւսները Փարիզ եկան Շարաթ դիշեր։ Ձերբակալուած են երբ կը փորձէին Պասրա մտնել եւ միշտ արգելափակուած մնացած են, բաւական դժուար պայմաններու մէջ, բայց դէշ վերաբերումի չեն ենթարկուած։

× Ալժերիա միշտ վրդոված է Ֆրանսայի դիրքէն Ծոցի պատերազմին առեւ մուտքը արգիլեց հինգ լրագրողներուն, որոնք ակնկերանային ընկերվարական պատուիրակութեան մը, հակառակ անոր որ վիզա ալ ունէին։ Գիշերը օդակայանը անցընելէ ետք, թղթակիցները Ռապաթ մեկնեցան։

× Ֆրանսայի պիւտճէի նախարարը 15,7 միլիառ Ֆրանքի խնայողութիւն որոշեց, որպէս հատուցում Ծոցի պատերազմի ծախքերուն, ինչ որ նախատեսուածէն աւելի է։

× Ֆիկառօ - Մակազիճ (Մարտ 9 / 10) նամականիի իր բաժնին մէջ լայն արձագանգ տուած էր նորաստեղծ անծանօթ կազմակերպութեան մը (Collectif des Arméniens contre la guerre 10 - 2 - 1991) յայտարարութեան, ուր Իրաքի բանաձեւերու գործադրութեան առթիւ, կը յիշուի Հայոց Ջարդը, Թուրքիոյ յարձակումը Կիպրոսի վրայ, ըսելու համար թէ միջազգային ժողով մը հարկ է դումարել լուծելու համար Միջին - Արեւելքի հարցերը։ Կը պահանջուի նաեւ որ Թուրքիա քաչուի Քիւրտիստանէն եւ պատմական Հայաստանէն եւ ստեղծուի Պաղեստինեան Պետութիւն մը։

ՄՈՍԿՈՒԱ

ԵԼՑԻՆ ԸՆԴԴԷՄ ԳՈՐԲԱՉՈՎԻ

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՅՈՑՑ

Կիրակի օր, աւելի քան 300 հազար ցուցարարներ (ըստ ոմանց՝ 500 հազար) Մոսկուայի փողոցները խռնուած էին, ընդառաջելով Ելցինի կոչին, պահանջելու համար որ Գորբաչով եւ համայնավարները քաչուին այլեւս։ Ելցին կ'ուզէ որ նոր դեմոկրատ մեծ կուսակցութիւն մը ստեղծուի։

Անկասկած, Պրաւդան է որ —այս անդամ դոնէ— ճշմարտութիւն մը կ'ըսէ, երբ կը գրէ.— «Մարդիկ չեն ուզեր իսկ դիտնալ թէ ո՞վ պահպանողական է, ո՞վ դեմոկրատ։ Ոչ ալ ո՞վ ձախապաշար է, ո՞վ մենատէր։ Խանութները պարապ են։ Ան որ կշտացնէ երկիրը, անոր հերոսը կը դառնայ»։ Դիտել կը տրուի, պարագլուխներ կան, բայց կազմակերպութիւն չկայ, «զօրավարներու բանակ մըն է, առանց հետեւազօրքի» կը գրէ «Օգոնիոկ»ի խմբագրապետը, մինչ աւելի դառնութեամբ փիլիսոփայ Յիպկօ կը հաստատէ.— «դեմոկրատ չարժումին ծեծած միակ հարցը այն էր որ Լենինի մարմինը պէտք է հանուի՞ թէ ոչ, դամբարանէն»։

Ցոյցին ընթացքին Ելցինի ձայնը միայն լսուած է, քանի ինք չէ մասնակցած։ Հոն, կոչ կ'ընէր որ պատերազմ յայտարարուի երկրին ղեկավարութեան դէմ։

***

ՄԱՐՏ 17–Ի ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ

Ադրբեջան որոշեց մասնակցիլ Մարտ 17–ի մխիթարեան հանրաքուէին։ Այս ուղղութեամբ քուէարկեց Գերագոյն Խորհուրդը Հինգշաբթի դիշեր, բուռն վիճաբանութիւններէ ետք։ Այս ձեւով, չմասնակցողներու թիւը վեց կը մնայ՝ պալթեան երեք Հանրապետութիւնները, Մոլդովա, Վրաստան եւ Հայաստան։

Մխիթեան Ուխտին նոր ծրագիրը, զոր Պրաւդա հրատարակած է ամբողջութեամբ, կը հաստատէ իւրաքանչիւր Հանրապետութեան ինքնիչխանութեան սկզբունքը, բայց, կեդրոնական իշխանութեան կը վերապահէ լայն առանձնաչնորհներ։ Այսինքն, ըստ այս ծրագրին «Իւրաքանչիւր Հանրապետութիւն, որ կը ստորագրէ ինքնիչխան Պետութիւն մըն է որ Պետութեան ամբողջական իշխանութիւնը ունի եւ ազատօրէն կը սահմանէ կառավարական եւ վարչական իր կառոյցները։ Սորհ· Միութիւնը դաշնակցային ժողովրդավար եւ դերիչխան Պետութիւն մըն է, կազմուած ազատ անդամակցութեամբ հաւասար իրաւունքներով Հանրապետութիւններու, որոնք իրենց պետական իշխանութիւնը կը գործադրեն Ուխտին չնորհած սահմաններուն մէջ»։ Այդ «սահմանները» բաւական յատկանշական են, թիւը՝ 21 է եւ կը վերաբերին բոլոր կարեւոր կէտերուն, այսինքն՝ պաշտպանութիւն, արտաքին քաղաքականութիւն, ռազմավարութիւն, բնապահութիւն, պլիւտճէ, ընկերային քաղաքականութիւն, հարկ, եմատական հարցեր եւլն· եւլն·։ Այլ խօսքով այդ «ինքնիչխան» Հանրապետութեան կը մնայ, թերեւս, այր ու կնոջ արտօնել կամ չարտօնել մեռասին դուրս ելլելու իրաւունքը···։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼԿՐԱՏԻ մէջ, կիրակի գիշեր նոր խռովութիւններ ծագած են, երբ 5000 ուսանող փողոց իջած են պահանջելու համար Շաբաթ օր ձերբակալուած Սերպ ընդդիմութեան պարագլուխը՝ դրագէտ Վուք Տրասկովիքի ազատ արձակումը։ Այդ օրը, ցոյցը գլխաւորաբար մեռիաններու հակակչռին դէմ էր եւ բախումներու հետեւանքով երկու մեռեալ եւ 88 վիրաւոր կար։ Տրասկովիք խօսք առնելով կը բացագանչէր.— «Աստուած տայ որ Սերպիա ազատ ըլլայ եւ 3 ժամ պայմանաժամ տայ հեռատեսիլի ղեկավարներուն, որպէսզի հրաժարին»։ Եուկոսլաւիա դինուորական պետական հարուածի սպառնալիքին տակ է, եթէ Դաշնակցութիւնը ինքգինքը չբարելաւէ։ Հարկ է չանտեսել որ երկիրը ազգութեանց խճանկար մըն է (Սերպիա, Սլովենիա, Խրուաթիա, Պոսնի–Հերզեկովին, Քոսովօ, Մակեդոնիա, Վօյվոտին) եւ դիւրին կրնայ բռնկիլ։ Բնակչութեան ընդհանուր թիւն է 23 միլիոն 700 000 (1990), հետեւեալ բաշխումով՝ 8,1 միլիոն Սերպ, 4,5՝ Խրուաթ, 1,5՝ Մակեդոնացի, 2 միլիոն մահմետական, 1,9՝ Սլովէն, 600 հազար Մոնթէնեկրոցի եւ 5 միլիոն ալ խառն, որոնց մէջ 1,9 միլիոն Ալպանացի։ Երկուշաբթի օր, նախագահը գիշերմ մը կ'ընէր եւ կը յայտնէր թէ պատրաստ է բողոքողներու պատուիրակութիւն մը ընդունելու։

ՊՐԻՆՏԻԶիի մէջ կացութիւնը միչտ խառնակ է։ 1000 Ալպանացիներ արգէն վերադարձան իրենց երկիրը, Իտալացիք կը դատապարտեն կառավարութիւնը որ ուղղակի կը վռնտէ գաղթողները եւ ոչ մէկ օժանդակութիւն ցոյց կու տայ։ Իշխանութիւնները յայտնած էին թէ չեն կրնար դէմ դնել կացութեան եւ Իտալիա միայն քաղաքական ապաստանեալներուն տեղ կրնայ տալ։ Մնաց որ հարիւրաւորներ եկած են միայն գնումներ ընելու եւ տանիլ ծախելու։ Փետրուար 20–էն ի վեր 19·275 Ալպանացի եկած է չրջանի գաղան նաւահանգիստները։ Վարչապետ Անդրէոթթի լուծում մը գտած էր, որ չատ վրդոված էր ժողովուրդը.— «ամէն մէկ ընտանիք թող ալպանացի ընտանիքի մը բեռը ստանձնէ եւ հարցը կը կարգադրուի»։ Ալպանիոյ արտաքին նախարարն ալ կոչ կ'ընէ ՄԱԿ–ի, ստիպողական օգնութիւն ուղելով։

ՄԻՇԷԼ Տ'ՕՐՆԱՆՕ, Փիսքարի հաւատարիմներուն հաւատարիմը մեռաւ, Ուբրաթ առաւօտ, Սէն–Գլու, կառք մը գինքը տապալած ըլլալով, երբ փողոցը պիտի անցնէր։ 66 տարեկան, ազնուական ոճմէ սերած, Միչէլ տ'Օրնանօ երկար տարիներ քաղաքապետն էր Տօվիլի, պաշտօն զոր յետագային կնոջը ձգեց։ Նախապար ալ եղած էր Փիսքարի օրով (ճարտարարուեստ)։ Աջէն ձախ, քաղաքական դասը ոգեկոչեց մարդը եւ քաղաքական աղնիւ դէմքը։

ԵՐԵԻԱՆ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՄԱՐՏ 6 / 7)

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Մարդկային իրաւանց եւ ազգութեանց հարցերու յանձնախումբը յայտարարութիւն մը ըրած է Գանձասար եւ Ամարաս վանքերը փակելու որոշման առընչութեամբ։ Խորհրդային Հանրապետութեան Խորհրդարաններուն, ՄԱԿ-ի Մարդկային իրաւանց յանձնախումբին, Փըռնեւի Եկեղեցիներու Համաչխարհային Խորհուրդին ղրկուած յայտարարութեան մէջ կ'ըսուի.·

(···) Ղարաբաղի հայ ժողովուրդին դէմ ուղղուած հերթական ազտազակող գործողութիւնը կատարեց Խորհրդային կառավարութեան կից Կրօնքի գործերու Խորհուրդը։ Այդ որոշումին համաձայն, կը փակուին Գանձասար եւ Ամարաս վանքերը։ Գործող եկեղեցիները փակելու այս որոշումը աննախադէպ է Խորհրդային Միութեան պատմութեան վերջին կէս դարուն ընթացքին։ Մարդկային իրաւանց, խիղճի ազատութեան ոտնահարում է այդ։ եւ ատոր պատմական զուդահեռն է եկեղեցւոյ դէմ այն ամօթալի արչաւը, որուն ձեռնարկեցին բոլշեւիկները···

Ղարաբաղի մէջ երկու գործող եկեղեցիներու փակումը կրնայ դառնալ ամբողջ երկրին հաւատացեալներուն ոտնահարման սկիզբը։ Մանաւանդ որ Կեդրոնը կը դիտակցի թէ ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքը նախ եւ առաջ հոգեւոր ազատութեան իրաւունք է ··· Այդ եկեղեցիներուն փակման որոշումը ոտնձգութիւն մըն է այն հոգեւոր ազատութեան հանդէպ, որ ուժ կուտայ ինչպէս Ղարաբաղի ժողովուրդին, այնպէս ալ Խորհրդային տիրապետութեան տակ գտնուող այլ ժողովուրդներու, որոնք հաստատակամ կերպով ընտրած են ինքնորոշման ուղին։

***

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՀԱԿԸ

Ստեփանակերտի գլխոյներուն մէջ գաղտագուղ յայտարարուած է որպէս բողոքի նչան՝ Արցախի մէջ «խաղաղութիւն» հաստատելու եկած Խորհրդային զինուորականներու գործողութիւններուն դէմ։ Վերջիններս քաղաքին մերձակայքը բըռնած են ԺԱ· գաւարանի աչակերտ Նուէր Առաքելեանը, անոր եղբայրը, ինչպէս նաեւ անցեալ տարուան չրջանաւարտ մը։ Դաժան ծեծի ենթարկելէ յետոյ, առանց

(Շար·ը Դ· էջ)

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 54-ՐԴ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՏ 10-Ի ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ
ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

ԲԿՄԱ - Մետալիստ	4 - 0
Սպարտակ - Լոկոմոտիւ	2 - 2
Արարատ - Դինամօ Մ·	1 - 0
Պամիր - Դնեպր	0 - 0
Պախտակոր - Չերնոմորեց	0 - 0

ԱՐՁԱԳԱՆԳԵԼՈՎ «ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂ»ԻՆ

Երեւանի «Հեռաւոտ»ին Մարտ 1-ի (առ՝ս՝ «Յառաջ», Մարտ 6) հաղորդումին մէջ կ՝լսուէր թէ Փետրուար 28-էն ի վեր պարապուէր անդործութեան դատապարտուած են Արցախի օրաթերթին աշխատակիցները, ապարանի մեքենաներուն խանգարման պատճառով: Նոյն օրը, այս լուրը հերքելու պէս հասաւ «Խորհրդային Ղարաբաղ»ներու հերթական արցակը, վերտուարեան 8 - 10 թիւերով: Առանցքէ քաղուածք մը թոյլ կուտայ լսելածիր վակապիծի մը մէջ անկոտրելու Արցախեան հարցին երէկն ու այսօրը, ապա երկարելու նաեւ վաղուան:

Փակագիծը կը բացուի արցախեան երեք տարուան ժամանակագրութեան առաջին տողերով. Փետրուար 20-ի թիւին մէջ «Յոյսի եւ հաւատի օրեր» խորագրուած էջով մը Վիլէն Հայրապետեան կը պատմէ չարժումին առաջին քայլը: Ան ժողովրդային կրթութեան մարզային վարչութեան պետն է ու իր նախագահութեան տակ տեղի ունեցած է Արցախի մարզային Խորհուրդին 1988 Փետրուար 20-ի նիստը, որուն ընթացքին ընդունուեցաւ մարզը Հայաստանին վերամիացնելու պատմական որոշումը:

Ո՞վ էի դիտեր, կամ էի յիշեր այդ օրերուն պատահարները: Սակայն Վիլէն Հայրապետեանի տողերուն մէջ կան արտաւորութիւններու պատառիկներ ու մութին մէջ մնացած մանրամասնութիւններ: Ան կը գրէ՝ - «Իմանալով որ ճստաշրջանը պիտի սկսուի, Բաղիրովն իր «շեֆախմբով» եկաւ ուղիղ մարզխորհրդի նիստերի դահլիճը: Առաջին անգամ էինք տեսնում նրան այդքան բաղցրախօս, այդքան շողոքորթ, այդքան «խոնարհ ու բարի»: Նա պատրաստ էր կատարել մեր բոլոր պահանջները, միայն թէ չկայանայ ճստաշրջանը, միայն թէ խօսք չլինի Ղարաբաղը Հայաստանին վերամիաւորելու մասին:

- Մենք գիտենք որ ձեզ մօտ կուտակուել են ահագին հարցեր: Դրանք գալիս են Հէյդար Ալիեւի ժամանակներից: Այդ ամէնի պատասխանատուութիւնը ես վերցրնում եմ ինձ վրայ եւ խոստանում կարճ ժամանակաընթացքում լուծել ինքնավար մարզի Հայերի բոլոր մշակութային, ընկերա - տնտեսական զարգացման խնդիրները»:

Մինչ Բաղիրով նման չողոքորթութեամբ կը փորձէ ժամանակ չտալ, ամպլոնէն կը մօտենայ բանաստեղծ Վարդան Յակոբեան ու կ՝ըսէ՝

«- Դուք խանգարում էք մեզ: Մենք հիմա սկսում ենք ճստաշրջանի աշխատանքները: Կարող էք ճստել, կարող էք եւ գնալ՝ ինքներդ որոշեցէք...»:

Ճստաշրջանին 30-է աւելի երեսփոխանները խօսք կ՝առնեն. անոնք անարդանքի սիրնին կը դամեն Ադրբեջանի կառավարութիւնը, կը դիմակազերծեն անոր հայակուլ քաղաքականութիւնը: Յետոյ, մրցքերու փոխանակութենէն ետք, մխաձայն կը որոշեն որոշումը:

Անկէ ի վեր «անցել է երեք տարի, կը դրէ Վիլէն Հայրապետեան, ի՜նչ սադրանքներ ասես որ չեն հիւսել մեր դէմ, ինչ կեղտոտ միջոցի ասես որ չդիմեցին մեր արդարացի պայքարը ցնդեցնելու համար: Մենք դարձանք խորհուրդների երկրում ազգային ազատագրական շարժումների առաջնեկը եւ առաջին հարուածը մեզ վրայ առանձ: Բայց միեւնոյն է, ինչպէս երէկ, այսօր էլ ես հաւատում եմ մեր յաղթանակին»:

Վիլէն Հայրապետեանի «Ի՞նչ սադրանքներ ասես որ չեն հիւսել մեր դէմ» *արտայայտութիւնը թերթին յաջորդ օրուան թիւին մէջ փաստացի բացատրութիւն կը դտնէ*: «Սուվերենութիւնը գերիշխանութիւն չէ» *խորագրուած էջով մը Լ. Ջարուեան ներկայացուցած է Ադրբեջանի նորընտիր Խորհրդարանին Ա. Նաճաշրջանէն ապատրութիւններ. Նաճաշրջանի օրակարգին վրայ գտնուած է Արցախի մէջ իրավիճակը բնականոնացնելու միջոցառումներու խնդիրը, որ քննարկուած է երկու օր: Այդ մասին իրենց տպաւորութիւնները փոխանցած են իրաւարան եւ քաղաքային, շրջանային, մարզային դատարաններու նախկին նախագահ՝ Բենիամին Տէր - Գասպարով, Արդարադատութեան աւագ խորհրդատու՝ Ալ. Ջարուեանեան եւ Ռատիօհաղորդումներու մարզային կոմիտէի նախկին նախագահ ու «Խորհրդային Ղարաբաղ»ի խմբագիր՝ Եղիշէ Մարգսեան:*

Նաճաշրջանը յայտնապէս փոխանակ անկեղծօրէն ելք փնտռելու Արցախի կրնճիթին, բեմ մը եղած է աւելի սրելու բաժեղծուած կացութիւնը. Հոն խօսք առնողներ - ինչպէս կը վկայէ Ա. Ջարուեանեան - «առանձին - առանձին պարծենում էին հայահալած ֆաղաֆականութեան մէջ իրենց աւանդի չափերով»: Ապագէս, երեսփոխան Ջաֆարով, օրինակ, կը հպարտանայ ըսելով. - «մենք ինացած չենք. մենք գործ կատարած ենք. Հայերը Շուշիէն իշած ենք»...:

Նաճաշրջանին ուշադրաւ դէմքերէն կ՝ըլլայ Պոլեանիչկօն. Հպարտութեան երանդ մը կայ նաեւ անոր արտայայտութեան մէջ. կ՝ըսէ թէ կազմկոմիտէն մեծ աշխատանք ծաւալած է Մարզին ադրբեջանական բնակավայրերուն մէջ: «Նրա բերանից անկեղծ չէին հնչում «մեր հողը», «մեր ժողովուրդը», «իմ հանրապետութիւնը» արտայայտութիւնները» կ՝ըսէ Ե. Սարգսեան, որուն կարծիքով կազմկոմիտէին նախագահը որ նաեւ քարտուղարն է Ադրբեջանի Համայնավար կուսակցութեան, «փորձում էր իրեն վերարժեւորել ադրբեջանական ժողովրդի աչքում, արդարանալ նրա առաջ, 1990 թ. Յունուարի 19 - 20-ի արիւնոտ անցքերի համար»: Այս ենթախորքին վրայ, զարմանալի չըլլար այլեւս կարդալ թէ Ներքին նախարար Ատալով յայտարարելէ ետք թէ Ադրբեջան արդէն պատերազմի մէջ է, կը ակնարկել թէ պիտեալ նոր ջոկատներ կազմելու համար ուրիկ կարելի է լրացուցիչ միջոցներ դտնել...:

Ասոր առնողներու միջեւ է նաեւ Ալիեւան կը յայտարարէ թէ իր դեկավարութեան օրով մարզին հայ բնակչութիւնը նուազած է 10 տոկոսով եւ նոյնքան ածած Ադրբեջանցիներու թիւը: Այս արտայայտութեան - հակառակ հոն յայտնուած իրողութեան - դժուար է թշնամական որակում մը տալ, քանի որ ինչպէս կ՝ըսէ Բ. Տէր - Գասպարով, «ես հերիք եթէ տարի արծարծուող այն թէզը թէ Արցախում հող չկար ազգային - ազատագրական շարժման համար, որ այն ներմուծուել է դրսից՝ Հայաստանից կամ արտաքին Սփիւռքից»:

Նաճաշրջանին մասին միակ դրական արտայայտութիւնը կը վերաբերի բոլոր - րովին անյուսալի ճակատի մը. կրօնականին: «Խաւարի թագաւորութեան մէջ լուսոյ շող էր կրօնական պաշտամունքի ներկայացուցչի ելոյթը: Հոգեւորականը միակն էր այդ դահլիճում որ դատապարտեց 1990 թուականի Յունուարի 13-19-ին Բաքուի Հայերի, ռուսախօս բնակչութեան ջարդերը, որպէս ազգին պատուազրկող բիծ» կ՝ըսէ Տէր - Գասպարով. իսկ Ա. Ջարուեանեան կը լրացնէ. «իսկ հանդիսաւոր երեսփոխանները գերադասեցին լռել...»:

Արցախի վերջին երեք տարուան պատմութեան այս միջանկեալ վակապիծը Ադրբեջանի Գերագոյն Խորհուրդին սպասելի հետեւեալ որոշումին կը յանգի.. «Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզի հետ կապուած բոլոր հարցերի լուծումը բացառապէս պատկանում է Ադրբեջանի հանրապետութեան իրաւասութեանը եւ հանդիսանում է նրա ներքին գործը»:

Արցախի ներկայ կացութեան մասին թերթին Փետրուար 13-ի թիւին մէջ ալ կայ բաղդատիչ մը. «Մոսկովեան Լուրեր» չաբաթաթերթին Փետրուար 3-ի թիւը տեղ տուած է Թղթակից Միխայիլ Շեվելեովի դրութեան որուն նիւթն է Շահումեանի չրջանը. թերթին թղթակիցը իր խորագրով հարց կուտայ. - «Պատերազմ աշխատաւորութեան խնդրանքո՞վ»:

Յօդուածը նախ կուտայ թուական նրբերանցներ, չրջանի վերջին երկու տարուան անցքերուն մասին. 1989 Յուլիս 25-ին չրջանը Ադրբեջանի Գերագոյն Խորհուրդին կը դիմէ Արցախի կազմին մէջ մտնելու խնդրանքով որ Օգոստոս 1-ին կը մերժուի: Նոյն ամսուան 29-ին Ադրբեջանի կուսակցութեան կեդրոնական Կոմիտէն կը կասեցնէ Շահումեանի չրջանային Կոմիտէին գործունէութիւնը ու կուսակցութենէն կը վտարէ անոր Ա. քարտուղար Վ. Ազաջանեանը: Եւ վերջապէս, 1991 Յունուար 14-ին Ադրբեջանի Գերագոյն Խորհուրդը կ՝որոշէ միացնել Շահումեան և անոր դրացի Կասում-Իսմայլով չրջանները: Առաջինը ունի չուրջ 20 հազար բնակիչ որ 82 տոկոսով Հայերէ կը բազկանայ, իսկ երկրորդին 50 հազար բնակիչները մեծ մասով Ադրբեջանցիներ են:

Այսօր, չրջանը բաժնուած է չհրապարակուած սահմանով մը որ խիստ հսկողութեան տակ է. ծայրամասերու ադրբեջանական չորս գիւղերը կը մատակարարուին Ադրբեջանի կողմէ, իսկ հայկականները ամէն յարաբերութիւն խզած են հանրապետութեան հետ: Հոն ոչ հեռաձայնի, ոչ թղթատարական, ոչ ալ հեռագրային կապ կայ. թերթ ալ չի հասներ:

Եթէ օդը կը թոյլատրէ, ամէն օր ուղղակի մը կը հասնի Երեւանէն: Գլխաւոր տարադրամը վառելանիւթն է, իսկ նաեւ: Այն չնչին քանակութիւնը որ անհատապալի չանքերով ձեռք կը ձգուի, կաթիլ - կաթիլ կը բաշխուի: Շատ ծանր է դեղօրայքի վիճակը: Երջանին համար նախատեսուած 68 բժիշկներէն միայն վեցը կ՝աշխատին:

Այս նկարագրութենէն ետք Մ. Շեվելեով կ՝ըսէ. - «կը կարծեմ պատերազմը կը սկսի անմիջապէս որ հանրապետական իշխանութիւնները ձեռնարկեն երկու շրջանները միաւորելու որոշումին գործադրութեան: ... Շահումեանի Հայերը վստահ կասկած չունին թէ միաւորումի հրամանագրին ենթարկուիլ, պիտի նշանակէ լքել իրենց հողը: «Այս հողի համար կ՝արժէ մարտնչիլ ու մեռնիլ» կ՝ըսէ ընդհանուր տրամադրութիւնը արտայայտելով Շահէն Մեղրեան, որ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէ շրջանին մէջ»:

«Մոսկովեան Լուրեր»ու թղթակիցը կը դրէ թէ Հայերը համոզուած են որ ադրբեջանցի մեծամասնութեամբ նոր չրջանը որ Գերանբոյլ պիտի կոչուի, իրենց պիտի չներէ ներկայի դիմադրութեան համար: Հայերը ուչ կամ կանուխ ստիպուած պիտի գտնուին իրենց տուներէր Ադրբեջանցիներու կամ Մեսխեթցիներու ձախելու որոնց արտօնուած է բնակութիւն հաստատել այդ չրջանը: Սակայն Շահումեանի Հայերուն առաջին մտահոգութիւնը ատիկա չէ. աւելի մեծաւոր հետանկարը աւելի ահաւոր է. եթէ զօրքերը տեղատուութեան չրջանային նոր կեդրոնը, աւելի համարձակ կը սկսին զործել ադրբեջանական զիւղերու մէջ հիմնաւորուած քաղաքացօրքի ջոկատները որոնք ՕՄՈՆականներ կը կոչեն իրենք զիրենք: Այս ջոկատներէն մէկն էր որ կը հսկէր Ստեփանակերտի օդակայանը եւ Յունուար 22-ին ձերբակալելով Բաքու կը նկատէ Բ. կայան մը յատկացնել մէջհանրապետական գանգի մը: Սակայն ատիկա պէտք չէ որ կեդրոնական վարչութեան զեկավարութեան տպաւորութիւն տայ:

Ան վստահ է թէ լատպոյն եւ որակաւոր աշխատակիցները պիտի անենան, քանի որ իրենց վճարումները պետական է աւելի բարձր պիտի ըլլան: Զեն ուզեր նաեւ որ որեւէ զրաքննութեան ենթարկուին յետապայլ հաղորդումները: երկրին Խորհրդարանը քննութեան կ՝ենթարկէ լրատուութեան մարզին մէջ հանրապետութեան զերիչխանութիւնը պահպանելիք բացառիկ միջոցառումները:

Բակլանովա կը յուսայ որ հարցը կը կարգադրուի, քանի որ երբ ժողովուրդին մէկ մասը չունի իր հետաքրքիրին ու ձախնաքրքիրը, կարելի չէ խօսիլ հաւատարմութեան մասին:

Հրապարակայնութեան մարզին մէջ հարցեր ունեցած է նաեւ մամուլի կարկորպոյն անուններէն «Իզվէստիա»: Անոր փոխ խմբագրապետ Բաղնարոք, զրելով այդ մասին, նախ կ՝անդրադառնայ Հրապարակայնութեան չրջանին ընկերքին, երբ խմբագրական կազմը բացառիկ արտօնութիւն ունեցաւ: Անոնցմով բացառիկ որակի խումբ մը մարմին առաւ: Նոր խմբագրապետին ժամանումը բախումներու պատճառ եղաւ սակայն եւ երբ այս վերջինս ուզեց ապահովել իր առաջին տեղակալէն, հարցը վերածուեցաւ առճակատումի մը որ դէմ առ դէմ կը բերէր խմբագրական կազմն ու խմբագրապետը:

Խմբագրութիւնը երբեմն հարց կուտայ թէ պատահարներու բուն պատճառը, զրկեց Ռուսաստանէն ժամանած երեսփոխաններու խումբը որ եկած էր Արցախի կացութիւնը ուսումնասիրելու»:

Վրդովմունքը մատնող է Շահումեանի պատգամով, քանի որ «անխուսափելի զինեալ ընդհարումները անպայման արձագանգ կը գտնեն Արցախի եւ Ադրբեջանի ու Հայաստանի մէջ. Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը արդէն յայտարարած է թէ ինք բոլոր անհրաժեշտ էայլերուն կը ձեռնարկէ այդ շրջանի հայ բնակչութեան կեանքի եւ ստացուածքի ապահովութիւնը երաշխաւորելու համար»:

Արցախի երէկն ու այսօրը ամփոփող այս վակապիծը պիտի փակուի քաղաքականէն չատ տարբեր ոլորտի լուրով մը որ կուգայ Ստեփանակերտէն. «Խորհրդային Ղարաբաղ»ի Յունուար 15-ի թիւին առաջին էջին վրայ աւերակուած տան մը քարերուն վրայ նստած տղեկի մը լուսանկարը հրատարակուած էր (տե՛ս՝ «Յառաջ», Յունուար 24) եւ կը պատմուէր թէ այդ տղեկը՝ Վլատիկը Բերդաձորի Մաղկաձոր գիւղէն էր. Բաքուի իրենց տունը լքելէ ետք, անոր ընտանիքը կայք հաստատած էր այդ գիւղը, ուր սակայն ազերի հրոսակները հրկիզած էին անոնց նոր բնակարանն ալ: Ու Վլատիկը նեփաս կ՝ապրէր Ստեփանակերտի մէկ պանդոկին մէջ, Սումգայիթէն խոյս տուած հայրենակիցներու հետ:

Այս նոյն մանչուկին կը վերաբերի արցախեան այս վակապիծը փակող լուրը. «Խորհրդային Ղարաբաղ»ի Փետրուար 19-ի թիւին ներսի էջերէն մէկուն մէջ նոյն նկարը հրատարակուած է փոքրիկ, սիւնակի մը գլուխը. «Մամբարութեան որդին» խորագրով տեղեկութիւն կը տրուի Վլատիկի մասին. Թերթին վերյիշեալ հրապարակումէն ետք չատ ընթերցողներ հետաքրքրուած անոր ճակատագրով, յայտնելով թէ օգնելու պատրաստ են: Խմբագրութիւն գացած է ապա տղեկին մայրը, չնորհակալութիւն յայտնելով ցոյց տրուած հոգատարութեան համար եւ խնդրելով որ օժանդակութիւնը կատարուի ոչ թէ դրամով, այլ՝ հարկաւոր իրեղէններով, քանի որ նոյնիսկ դրամ ունենալով կարելի չէր լաւ գնանք հայթայթել. իսկ իրենք յուսահատ իրենց տան հրկիզումէն ետք, զրկուած են ամէնէն անհրաժեշտ իրեղէններէն անգամ: Թերթը անոնց հասցէն տալէ ետք կ՝աւելցնէ թէ խմբագրութիւնը որոշած է իր վրայ առնել Վլատիկին խնամատարութիւնը եւ որ այսուհետեւ ան պիտի ըլլայ անոնց «գնդի որդին»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՒԶԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԼՈՍ ԱՆՃԼԼԻՍԻ «Օքսիդենթըլ Քոլէճ»ի հանդիսասրահին մէջ, «Համազգային»ի արեւմտեան Ամերիկայի շրջանային վարչութեան երաժշտական միաւորը իր առաջին ձեռնարկը ունեցած է փետրուար 16-ի երեկոյեան: Դաշնակի ընկերակցութեամբ, մենակատարներու կողմէ ներկայացուած են հայ գառնական հեղինակներէն՝ Կոմիտասի, Սպենդիարեանի, Ռ. Մելիքեանի, ինչպէս նաեւ Հայաստանի ու Սփիւռքի հեղինակներու գործերէն:

***

ՊՒՐՈՒԹԻ Թէքէեան կեդրոնին մէջ, փետրուար 10, տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը՝ նուիրուած Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան ու Թէքէեան Մշակութային Միութեան վեկավար, «Զարթօնք»ի խմբագրապետ, պատմաբան ու հանրային գործիչ՝ Գերասիմ Ահարոնեանի մահուան 10-րդ տարելիցին: Ցոյցի ներքին ուղղութիւնը փոխելու խմբագրապետին նպատակը չէ՞ր: Թերեւս ճիշդ է այս կարծիքը, սակայն դժուար է հաստատել յատակօրէն. մինչեւ այսօր ոչ մէկ որոշ ծրագիր առաջարկուած է խմբագրական կազմին:

Փոխ խմբագրապետը կ'ըսէ թէ թերթին դէմ չարժումը միշտ կեդրոնական դիրքերէ կուգայ, մինչ իրենք բաց են թէ՛ աջին եւ թէ ձախին: Մէկ մասը դիրենք չատ արմատական կը նկատէ, միւս մասը՝ ո՛չ բաւարար չափով: Մենք միշտ զօրավիգ եղանք Նախագահին ու իր վերակառուցումին կ'ըսէ ան, առանց սակայն հեռանալու քննական վերլուծումի ճամբայէն որ լրագրական գործունէութեան հիմը կը կազմէ: Անոնք միշտ հետամուտ եղած են ժողովրդավարութեան ու պետական կառոյցին. անոնց ընթերցողներու հետ իր փոխ - յարաբերութիւնները:

Հասկնալի է որ բախտաները ծայր առած ըլլան թերթը նախկին դիրքին վրայ հաստատելու փորձէ մը. փորձ որ «Իզվէստիա»ն ալ պիտի դասէր միակուսակցական ոգիով պաշտօնական տեսակէտին արձագանգող թերթերու չարքին:

Այսօր կացութիւնը այնպիսին է որ Գերագոյն Խորհուրդը պիտի վճռէ վերջնական քայլը. կամ պիտի որոշուի պահել հեղինակութեան տէր, երկրին ու աշխարհի մէջ վաստահութիւն վայելող թերթ մը, կամ պիտի փոխուի անոր ուղղութիւնը ու ան պիտի ծառայէ որոշ դաղափարականի մը կամ կուսակցական չահերու: Ժամանակը ցոյց պիտի տայ ընտրութեան արդիւնքը:

ՔԱՂՀԱՆ

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Երք համալսարանին սրբահներուն մէջ, փետրուար 19 - 22, տեղի ունեցած է Խորհրդային Միութեան նուիրուած դիտաժողով մը, որուն մասնակցած են Գանատայէն, Միացեալ - Նահանգներէն, Եւրոպայէն եւ Խորհրդային Միութենէն պիտնականներ եւ մասնագէտներ: Չորս օրերու ընթացքին զեկուցումներ ներկայացուած են քաղաքական, մշակութային, անտեսական, բնապահական հարցերու չուրջ՝ հրապարակայնութեան եւ վերակառուցման քաղաքականութեան լոյսին տակ: Դիտաժողովին իր ակնկալութիւնը եւ մասնակցութիւնը բերած է Հայ դատի Գանատայի յանձնախումբը, որու կարգադրութեամբ հրաւիրուած են Մոսկուայէն Տիկին Էլէնա Պոննէր եւ տոքթոր - փրոֆէսէօր Եուրի Բարսեղով՝ հայ օրէնսդէտը, որ ներկայիս կը պաշտօնավարէ Խորհրդային Միութեան «Տնտեսական եւ համաշխարհային յարաբերութեան» հիմնարկութեան մէջ, ինչպէս նաեւ անդամ է ՄԱԿ-ի ընդհանուր ժողովին կողմէ ընտրուած 35 օրէնսդէտներէ բաղկացեալ մարմնի մը: Դիտաժողովին ներկայացուած են նաեւ Սան - Ֆրանսիսքոյէն Հրայր Պալեանի «Ազգութիւններու տարնապը Խորհրդային Միութեան մէջ», Հայաստանէն՝ անտեսագէտ Թաթուլ Մանասէրեանի «Հայաստանի տնտեսական վիճակը եւ արտադրական կարողութիւնը» ու ՄԱԿ-ի Աշխատութի եւ բարեկարգութեան յանձնախումբի անդամ Ռուբէն Ինճիքեանի «Ռուբլիի դրամափոխութիւնը համաշխարհային չուկային վրայ» ուսումնասիրութիւնները: Տիկին Պոննէր, պիտաժողովի ընթացքին եւ մամուլին հետ տեսակցութեանց միջոցին, յաճախ անդրադարձած է Ղարաբաղի հարցին, չեչարելով Արցախահայութեան ինքնորոշման իրաւունքը: Նոյնպէս, փրոֆէսէօր Բարսեղով, իր զեկուցման ընթացքին անդրադարձած է Ղարաբաղի իրաւական եւ պատմական հոլովոյթներուն, ընդգծելով Արցախի հայութեան սահմանադրական արդար իրաւունքներուն բըռնադրարումը:

Այս առիթով, Հայ Դատի Թորոնթոյի յանձնախումբը եւ Հ. Ց. Դ. «Սողոմոն Թէհլիրեան» Կոմիտէն, փետրուար 20-ի երեկոյեան, Հայ կեդրոնին մէջ ճաշկոյ մը պատրաստած են Լ. Պոննէրը եւ Ե. Բարսեղովը, որոնք յայտնի խօսք առած եւ իրենց ուղղուած հարցումներուն պատասխանած են: Հիւրասիրութեան մասնակցած է նաեւ Երեւանի համալսարանի օդնական դասախօս Բագրատ Ասելեան, որ մաս կը կազմէր Խորհրդային Միութենէն պիտաժողովին մասնակցող մասնագէտներու խումբին:

***

ՊԱԼՍՈՑ Սահակեան Սանուց Միութեան մէջ, փետրուար 26-ին տեղի ունեցած է բանաստեղծ Կարպիս Ճանճիկեանի մահուան 45-րդ տարելիցին առթիւ ոգեկոչման հանդիսաւորութիւն մը, որուն բացումը կատարած է Սանուց Միութեան առենապետ Ժիրայր Կարիճկիան: Օրուան գլխաւոր բանախօսը՝ Ռուբէն Մաշոյեան խօսած է իր կողմէ աշխատասիրուած ու այս առթիւ հրապարակ հանուած «Կարպիս Ճանճիկեանի հետքերով» հատորին մասին: Ան ծանրացած է սամաթիացի բանաստեղծին կեանքի պայմաններուն, միջավայրին, դրական որոնումներուն ու վաղահաս վախճանին վրայ: Մէջ ընդ մէջ եղած են արտասանութիւններ՝ բանաստեղծին թըրքերէն թէ հայերէն քերթուածներէն, մեկնաբանութեամբ Սահակեան լիսէէն շրջանաւարտ երիտասարդներու: Երաժշտական բաժինով հանդէս եկած է Պետական Օփերայի մենակատար Ալիս Մանուկեան, որ Վարուժան Ալանեանի դաշնակի ընկերակցութեամբ մեկնաբանած է Կարպիս Ճանճիկեանի բանաստեղծութիւններով հինգ երգեր՝ յօրինուած երգահան Սիրվարդ Գարամանուկեանի կողմէ: Հուսկ բանքով հանդէս եկած է Գարեգին Պատրիարք: Ան, յիշելէ յետոյ թէ ինք եւս 1939 - 1940-ին տարի մը դասընկերը եղած է բանաստեղծին՝ կեդրոնական վարժարանին մէջ. իր դնահատանքը յայտնած է նոր հրապարակուած հատորին համար, որ կը բովանդակէ ո՛չ միայն Ճանճիկեանի թրքերէն եւ հայերէն ծանօթ գործերուն ամբողջութիւնը եւ բանաստեղծին մասին տարբեր անձերու կարծիքները, այլեւ առաջին անգամ ըլլալով լոյս կ'ընծայէ չուրջ 30 անտիպներ՝ արձակ եւ չափածոյ, որոնք 45 տարիներէ ի վեր անյայտ մնացած են գրականագէտներուն:

***

ԹԵՀՐԱՆի «Զարմահալի Հայ Ուսանողական Միութեան» Ց. Թումանեան սրահին մէջ, փետրուար 12, տեղի ունեցած է Վարդանանց տօնակատարութիւնը: Բանախօսած է Յովհաննէս Աբրահամեան, դեղարուեստական բաժնով հանդէս եկած է «Ուրարտու» երգչախումբը՝ դեկավարութեամբ Ժոռա Մինասեանի: Փակման խօսքը արտասանած է թեմակալ առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեան, որ գլխաւորաբար անդրադարձած է Աւարայրի ճակատամարտի եւ Վարդանանց դերին:

***

ԳԻՄՊՐիճի (Գանատա) հայ կեդրոնին մէջ, փետրուար 23, տեղի ունեցած է փետրուարեան ապստամբութեան 70-րդ եւ մասնաճիւղին 50-րդ տարեդարձներու տօնակատարութիւնը: Օրուան բանախօսը եղած է Վարուժան Նիկոլեան՝ Թորոնթոյէն: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը:

***

ՎԱՆԳՈՒՎԸրի Հայ կեդրոնի սրահին մէջ, փետրուար 24, տեղի ունեցած է դեկուցական հաւաքոյթ մը: Հ.Օ.Մ.-ի Գանատայի շրջանային վարչութեան ներկայացուցիչ Վանուհի Իսայենեան խօսած Հայաստանի մէջ Հ.Օ.Մ.-ի ցարդ կատարած աշխատանքներուն եւ ապագայ ծրագրերուն մասին:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ կեդրոնի սրահին մէջ, փետրուար 24, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Միութեան 73-րդ տարեդարձի տօնատաւարութիւնը: Օրուան հանդիսավար Արա Պալիոզեանի բացման խօսքէն ու դրօշակի արարողութենէն ետք, խօսք առած են Յակոբ Աբթինեան՝ շրջանային վարչութեան կողմէ եւ Սամ Մանուկեան՝ Թորոնթոյի մասնաճիւղի վարչութեան կողմէ: Բանախօսած է Գրիգոր Նէրսէսեան: Սկաուտները ներկայացուցած են մարզական խաղեր ու երգեր:

***

ՎԱՆԳՈՒՎԸրի Հայ կեդրոնի «Լապտեան» սրահին մէջ, փետրուար 17, տեղի ունեցած է Արցախի պահանջատիրական պայքարի համախոհութեան ձեռնարկ մը: Հ. Ց. Դ. Երիտասարդականէն՝ Ռաֆֆի Մերթիանեանի կատարած բացման խօսքէն ետք գործադրուած է զեղարուեստական բաժինը՝ երգ ու արտասանութիւն: Գօգօ Զէյթունլեանի դասախօսութենէն ետք ցուցադրուած է Արցախի հայութեան նուիրուած տեսերիզ մը: Փակման խօսքով հանդէս եկած է Նարեկ Վարդապետ Ալեքսէեան:

PUBLICATIONS REÇUES

ATLAS DES DIASPORAS

(juive, arménienne, tsigane, noire, chinoise, indienne, irlandaise, grecque, libanaise, palestinienne, vietnamienne et coréenne).

GERARD CHALIAND
JEAN-PIERRE RAGEAU

Ed. Odile Jacob, Paris 1991.

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՈՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐՈՑ ԹԷՕԴԻԿ

8· - ԳԱՂԱՏԻԱ

Հ· Գէորգ Վ· Վէթաւեան·- Մնած 1870-ին, ուսած անդ եւ ձեռնադրուած 1891-ին:

Հ· Յովսէփ Վ· Գագեան·- Մնած 1889-ին, ուսած Հռոմ (Բրօբականտա) եւ ձեռնադրուած 1914-ին:

Հ· Յովհաննէս Վ· Թօգաթլեան·- Մնած 1889-ին, ուսած Պոլիս՝ Սէն Լուի եւ ձեռնադրուած 1914-ին;

Իսկ «Անարատ Յղութեան» միանձնուհիք 6 էին թուով - բոլորը գոհ Մեծ Եղեռնին-, զորս յիշատակած ենք առաջեւ (Համանուն Միաբանութեան հիմնադիրը եղած է 1859-ին Անտոն Գերապայծառ Շիշմանեան):

Քոյրեր՝ Մարիամ - Կլարա Մազաբեան, Սոփիա Աւագեան, Երանուհի Գայսէրեան, Ագաթա Թօփուզեան, Ռոզա Պիթարեան եւ Էօժէնի Էօրտէբեան:

Աւետարանական Հայոց հովիւն էր

Վերապատուելի Գէորգ Մանուկեան·- 60 տարու, նիւթեցի, Մարզուանի Գօլէճէն եւ Աստուածաբանական Ճեմարանէն ընթացաւարտ: Ապրելով քարոզչութեանը չրջանին՝ հովիւ կը ձեռնադրուի նոյն եկեղեցւոյն վրայ, յետոյ երկար տարիներ կը պաշտօնավարէ Գաղատիա: Կառավարութիւնը կ'ընկերացնէ զինք կաթոլիկ Հայոց աքսորախումբին: Հետոյն ուղեւորութեան դժուարութենէց եւ զրկանքներուն չտկալով՝ կը հիւանդնայ եւ կ'աւանդէ հոգին Օսմանիէի մէջ:

Գաղատիոյ գլուխը վերջացուցած տեսնելու, չենք կրնար մոռնալ Փրոֆէսէօր Յովհաննէս Աբրեանը, եկեղեցւոյն համալսարանէն վկայեալ խարբերդցի մեծանուն գիտուն՝ որ Սեբաստիոյ Սանասարեանի տարրարանութեան ուսուցիչն էր, յետոյ կրթական պաշտօնով անցած Մարզուան: Զուլումի օրերուն, իբր ամերիկեան քաղաքացի՝ թէեւ կը չայրդի արտօնութիւն ձեռք բերել Պոլիս գառնալու համար, բայց Գաղատիոյ դժոխքը հասնելուն՝ վար կը դրուի եւ կը խառնուի այն Մեծ կարաւանին՝ որ սկսած էր արդէն իր Գողգոթան մագլցիլ:

ԳԱԼԷՖԻՔ

Աւան Գաղատիոյ կուսակալութեան, քաղաքին հիւսիս - արեւմտակողմը, Ալիսի մէկ օժանդակին եզերը, ժեռուտ լերան մը ստորոտ, բնակչութեան ստուար մեծամասնութիւնն այլազգ, Հայերը 135 տուն՝ ամբողջովին տեզահան: Շրջակայ գիւղօրէք 111, թրքընակ: Գալէֆիքէն 3 ժամ հեռու է «Քառասուն Կուսանք» ուխտատեղին, լերան մը կատար: Եկեղեցին Ս. Կարապետ՝ ուր կը պաշտօնավարէին

Կարապետ Քահանայ Տատրեան·- Մըննած 1875-ին Եօզկատ, 1912 Յուլիս 1-ին ձեռնադրուած Բարձէն Եպիսկոպոս Կիւլէսէրեանէ: Գալէֆիքէն Քէսքին տարուելով՝ կը նահատակուի «Տէվէ Պաղըրտան» կոչուած վայրը:

Մկրտիչ Քահանայ Աւետեան·- Մնած 1876 Ապրիլ 1-ին եւ 1908 Սեպտեմբեր 18ին ձեռնադրուած Ստեփանոս Եպիսկոպոս Յովակիմեանէ: Տարագրութեան մէջ անհետ:

ՍԻՎՐԻ ՀԻՍԱՐ

Հին անուամբ «Պեսինոնտէ», գայմագամութիւն առաջին «սանճագ»ին՝ Գաղատիոյ ներքեւ, անկէ 40 ժամ հեռու (Սիվրի Հիսար վերջերս էսկի Շէհիր «լիվա»ի «գազա» եղաւ): Շրջակայ գիւղօրէք՝ ամբողջ Թրքաբնակ: Հայ բնակչութիւն 824 տուն, տեզահան: Եկեղեցին Ս. Երրորդութիւն՝ ուր կը պաշտօնավարէին

Յարութիւն Քահանայ Խազնէենեան·- Ծնած 1842-ին, բնիկ, ձեռնադրուած 1874-ին: Այրիացեալ: Կ'աքսորուի մինչեւ էսկի Շէհիր· զաւակը նոյն կայարանին պաշտօնեան ըլլալուն՝ ծերունազարդ եղբօրը կը խնայուի աւելի հեռուր չփոթիկ, մինչեւ վախճանումն անդ:

Յովհաննէս Քահանայ Քիզիրեան·- Մըննած 1861-ին, բնիկ, ձեռնադրուած 1900 Հոկտեմբեր 1-ին: Կ'աքսորուի մինչեւ էսկի Շէհիր· զաւակը նոյն կայարանին պաշտօնեան ըլլալուն՝ թախտակից կ'ըլլայ Տ. Յարութիւնի:

Ստեփան Քահանայ Միաբանեան·- Մըննած 1861-ին Եօզկատ, ձեռնադրուած 1901 Ապրիլ 8-ին, քանի մը տարիէ ի վեր Սիվրի Հիսար փոխադրուած: Կ'աքսորուի իր ծննդավայրը, հոնկէ ալ Հալէպի ուղղութեամբ: Տարագրութեան մէջ անհետ:

(Շար· 199)

(Շար. Ա. ԷՋԷՁ)

որեւէ հարցաքննութեան ու գատախազի արուօնութեան, պիրենք տարած են Շուշիի բանտը ու յանձնած՝ Ադրբեջանցիներու «հոգածութեան»: Կրթական իշխանութիւնները բողոքած են կեդրոնական բարձրագոյն մարմիններուն:

Զինուորականները մէկ այլ լկտի պոռծոգութիւն ալ ըրած են բանուորական ճաշարանի մը մէջ, այնտեղէն վռնտելով աշխատողները, ջարդուփշուր ընելով ամէն ինչ:

*

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի օտար լրագրողներու տան մէջ տեղի ունեցած հանդիպումին ընթացքին «Ժողովրդավարական Ռուսաստան» շարժման ներկայացուցիչները՝ եկեղեցական Գլեբ Եակունին, իրաւաբան Թելման Գդլեան եւ ուրիշներ նշած են Գորբաչովի կառավարութեան կարուկ չրջադարձը դէպի աջ, ըսած են որ երկիրը քաղաքական պատերազմի մը եզրին է: Անոնք կոչ ըրած են հաստատելու համար միասնական կառավարութիւն մը՝ քաղաքական բոլոր ուժերու մասնակցութեամբ:

*

«ԶԱՒԱԽՔ»
ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Լոյս տեսած է Ախալքալաքի չրջանի «Զաւախք» ժողովրդական շարժում կազմակերպութեան համանուն պաշտօնաթերթին առաջին թիւը: Նոյն անունով շաբաթաթերթ հրատարակուած էր 1913 - 1916 թուականներուն:

ՄԻՋԻՆՔ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի «Սեւան» մասնաճիւղը միջինքի առթիւ, կէսօրուան ճաշ մը կը կազմակերպէ, կիրակի, Մարտ 17–ին, Մշակոյթի Տան մէջ՝

9, rue du Cirque

ժամը 12–էն սկսեալ:

Ճաշագին՝ 60 Ֆր.:
Մինչեւ 12 տարեկան՝ 30 Ֆր.:
Ընտիր ճաշացուցակ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ACTIVITES DU CENTRE CULTUREL SAINT MESROB

POUR LE MOIS DE MARS

(10 bis, rue Thouin, Paris Ve,
Tél. : 43 - 26 - 50 - 43)

Les Vendredis 15 Mars et 22 Mars
à 20 heures 30 précises

ANAHID TOPTJIAN
Artiste émérite de la République d'Arménie
présente le monodrame
LA REINE PARENTSEME
ou LA FORTERESSE D'ARDAKERS
d'*Alexandre Toptjian*

Les représentations seront suivies d'une conférence-débat, dirigée par l'auteur Alexandre TOPTJIAN, sur la situation culturelle de l'Arménie contemporaine.

— Participation : 75 Frs. —

Le Jeudi 21 Mars à 20 h 45

Conférence de
M. Patrick DONABEDIAN
sur
LA SPIRITUALITE ARMENIENNE DANS L'ARCHITECTURE

— Entrée libre —

ՊԱՀԵՆՔ ՄԵՐ ԱԻԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՅԹԱՅԹԵՑՔ
ձեր Զատկուան հէօրէք եւ հաւկիթները նոյն օրը
Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցիէն պատրաստուած՝
եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի կողմէ
Մարսէյլ
339, avenue du Prado

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Մարտ 16–ին Տօն է «Գրիգոր Լուսաւորչին Մուտն ի Վիրապին»: Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի խորանին վարդապետը քահ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՊՈՆ

Կիրակի, Մարտ 17–ին (Քառասնորդական Պահոց՝ Գալստեան) Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ անուան տօնին առիթով, արարողութիւններ տեղի կ'ունենան:

Օրուան հանդիսաւոր պատարագը կը մատուցանէ ու կը քարոզէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
առընթերակայութեամբ՝
Մովսէս Ա.ապ. Քհնյ. Գալենտէրեանի
երգեցողութիւնք՝ Դպրաց Դաս երգչախումբին կողմէ Եկմալեան եղանակով:

Ձգնի պատարագի, ըստ Մաշտոցի (Կարգ Օրհնութեան Սեղանոյ Մատադի) ինչպէս նաեւ հանդստեան պաշտօն մատաղի նուիրատուներու եւ եկեղեցւոյ սատարողներու ննջեցեալներուն հոգիներուն համար:

Եկեղեցական արարողութեանց աւարտին՝ կը բաժնուի օրհնուած մատաղ ուխտաւոր ժողովուրդին:

ՀԱՄԵՐԳ

Մեներգ - Խմբերգ - Նուագ

ԺԻՒԼԻԼԻԹ ԵՂԼՄԱՋԵԱՆ
կը ներկայացնէ
Մանկա - Պատանեկան երգչախումբը

ԳԱՐՈՒՆ

Ղեկավարութեամբ՝
ԽԱՉԻԿ ԵՂԼՄԱՋԵԱՆԻ

Կիրակի, Մարտ 17, ժամը՝ 15·30–ին Էսթաս Ժիւլիէն Թատերասրահին մէջ
33, Գուր Ժիւլիէն, 13001 - Մարսէյլ
Յայտագիրը՝
ԿՈՄԻՏԱՍ - ՊՐԱՄՄ - Գ. ՍԻՒՆԻ - ԼԻՍԹ Գ. ԱԼԷՔՇԱՀ - ԹՒՐՋԵԱՆ - Ս. ՋՐԲԱՇԵԱՆ
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
91 - 87 - 43 - 71 *կամ՝* 91 - 77 - 84 - 70

ՅԱՒԻՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի «Սեւան» մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Մարի Տէրմիճեանին, զաւակներուն, Տէրմիճեան եւ Պամամճեան ընտանիքներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր նշան Տէրմիճեանի մահուան առթիւ:

Այս առթիւ վարչութիւնս չնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղիկի Տիկին Քնար Մուրատեանէն եւ զաւակներէն 500 Ֆր.:

★ ☆ ★

NOUVEAU !

TRES BIENTOT . . .

LE CIRQUE «NORK» D'EREVAN

☆

à PARIS
REPRESENTATIONS EXCEPTIONNELLES

le Vendredi 15 MARS à 20 h 30

au Collège Arménien Samuel-Moorat
26, rue Troyon, 92310 Sèvres
Entrée 150 Frs. (Buffet campagnard)
Gratuite aux moins de 10 ans.
Réservations : 45. 34. 68. 28

et

le Samedi 16 MARS

au Théâtre du Jardin
dans le Jardin d'Acclimatation
M° Sablons 75116 Paris

à 14 heures 30
Programme d'une heure
Tarif : 75 Frs. Réduit : 60 Frs.

à 16 heures 30

à 20 heures 30
Programme d'une heure trente
(deux parties)
Tarif : 95 Frs. Réduit : 75 Frs.
Réservations : 40. 67. 97. 86

★ ☆ ★

U.G.A.B. - Paris

APRES-MIDI COSTUME POUR ENFANTS

animé par
MARTEN YORGANTZ
Dimanche 17 mars à 14 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

Participation aux frais :
membres 50 Frs.
non-membres 75 Frs.

SAISON 90/91 DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU - 18e ANNÉE

Cycle MOZART

le Samedi 16 MARS
à 20 heures 30

A l'occasion du 200e anniversaire de sa mort
Concertos pour violon et 1 - 2 - 3 pianos
Clarisse Hirzel - Annie Jodry - Svetlana Navasardian
Ani Petrossian - Raffi Petrossian
l'Ochestre Jeune Philharmonie - direction Jean-Jacques Werner

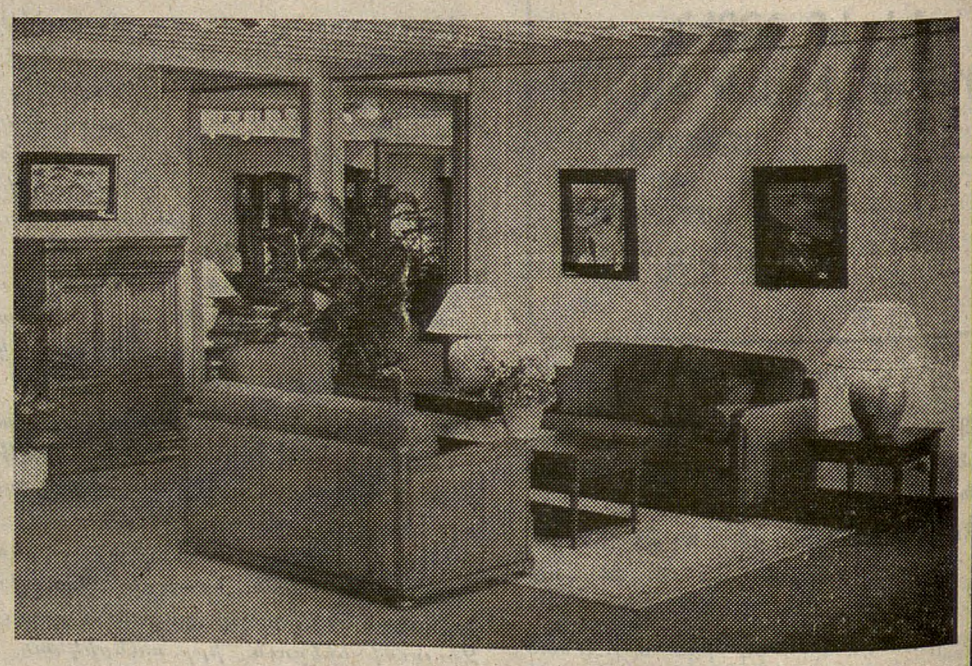
Vendredi 12 Avirl à 20 h 30	CYCLE PREMIERES AUDITIONS Grands et Jeunes Solistes Internationaux STEPHEN HACIKYAN - MUZA RUBACYKTE GERARD GASPARIAN - ALEXANDRE TCHAVOUCHIAN
Vendredi 24 Mai à 20 h 30	CYCLE MUSIQUE DE CHAMBRE **QUATUOR CHILINGIRIAN** Haydn - Mozart - Bazil - Beethoven

PRIX DES PLACES
Loges/Orchestre 200 F - Balcon Ier 150 F - Balcon IIe 120 F
Etudiants, C.V. 60 F
CARTE FIDELITE / QUATRA/ABONNEMENT : 1000-700-500-250 F
Libeller les chèques à l'ordre de l'Association QUATRA :
3, rue des Saints-pères - 75006 Paris Tél. 42.60.74.78

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 13
MERCREDI
13 MARS
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ԴՈՒ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.493 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNEE — No 17.493

ԽՐԱՔ

ԽԱՌՆԱԿ ՎԻՃԱԿ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ՊԷՅՔԸՐԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թէեւ օսար Թղթակից չէ մնացած Իրաք, բայց եւ այնպէս յայտնի է որ կացութիւնը չատ խառնակ է եւ հասած լուրերն ալ հակասական :

Առջի օր ազատ արձակուած եւ վերադարձած լրագրողներու նկարագրութիւնները կը բաւեն արդէն դաղափար մը կազմելու համար Իրաքի ժողովուրդին ապրած ողբերգութեան մասին : Ֆրանսուազ Շիփօ, օրինակ, «Մոնտ»ի մէջ, երբ կը պատմէ իր եւ իր պաշտօնակիցներուն ոդեսականը, կ'անդրադառնայ նաեւ քարուքանդ երկրի մը վիճակին, նուաստացած եւ անօթի - ծարաւ ժողովուրդի մը յուսահատութեան, վինուորներու յուսալքման եւ անճարութեան ու հակասատամ տրամադրութիւններուն : Ի վերջոյ, վճարողը միչտ անմեղ ժողովուրդն է եւ այս պարադային արիւնաքամ ժողովուրդ մը, ութ տարիներու պատերազմէ մը ետք :

Ըստ քրտական աղբիւրներու, փէշմերկաները արդէն ազատագրած են Իրաքեան Քիւրտիստանի 75%-ը եւ 50 հազար իրաքցի զինուոր ալ իրենց յանձնուած են : Այսքան արագընթաց յաղոդութիւն մը կը բացատրուի իրաքցի զինուորներու դասալքութեամբ : Սէկէն բանէ զղուած, այլեւս կռուելու ուժ իսկ չէ մնացած :

Քիւրտերը այլեւս համոզուած են, որ քրտական հարցը չի կրնար կարգադրութիւն մը չունենալ այս մթնոլորտին մէջ : Թուրքիոյ մէջ ալ փոփոխութիւններ կան, Անգարայի մէջ, անցեալ չաբթու, Թալապանի եւ Պարզանի ան֊նուած են Սրտաքին նախարարութեան եւ ՄԻԹ-ի (գաղտնի սպասարկութիւն) պատասխանատուներու հետ : Այս լուրը հաղորդած է նոյնինքն՝ Իզալ եւ աւելցուցած է որ Ֆրանսա եւ Մեծն Բրիտանիա չիման մէջ են այդ դեկավարներուն հետ ; Թուրքիոյ Իզալ կը խորհի որ, Թուրքիա իրաքցի քիւրտ պարադլուխներու հետ ալ պէտք է տեսնուի, այլապէս սխալ մը գործած կ'ըլլայ :

Պէյրութի մէջ, ուր ժողովի նստած են Իրաքի ընդդիմադիր 21 հոսանքները, առայժմ չատ ջերմ եւ համերաչխ մթնոլորտ կը տիրէ : «Ժողովրդավարութիւն», «Միութիւն» դլխաւոր լոդունդները են, բայց, մասնակիցները այնքան հեռու են մէկը միւսէն քաղաքական դեռնի վրայ, որ այս միասնական ոդին չի կրնար տեւել : Առայժմ՝ «Ձեր թշնամին մեր թշնամին է» (Սատտամ Հիւսէյին) սկզբունքով միասնականութիւն կը տիրէ : Հոս ալ, բուն դեր խաղացողը Սուրիան կը մնայ, ուրկէ եկած է արդէն պատդամաւորներու եւ լրագրողներու մեծ մասը :

***

Ձէյմըս Պէյքըր Գահիրէէն երուսաղէմ անցաւ, ուր առաջին դործն եղաւ, դաղտնի կերպով խոնարհիլ ողջակիզման յուշարձանին առջեւ :

Չի թուիր որ Իսրայէլ չատ տրամադիր ըլլայ դրաւած հողերը ետ տալու խաղաղութեան փոխարէն, ինչպէս կ'առաջարկեն Միացեալ - Նահանգները : Մնաց որ վերջին 48 ժամուան ահաբեկչական արարքները չեն որ կրնան մեղմացնել Իսրայէլի դիրքը ձէյմըս Պէյքըր Պաղեստինցիներու հետ ալ պիտի տեսնուի :

***

× Ռոլան Տիւմա հարցազրոյց մը տուած է «Լը Մոնտ» օրաթերթին, ուր երկար կը ծանրանայ Մ֊Լ֊Ին - Արեւելքի հարցերուն վրայ, նաեւ Ֆրանսայի այնքան հոլովուած «արաբական քաղաքականութեան», զոր առասպել կ'որակէ : Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ, Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը կ'ընդունի որ ան դինակցութեան հաւատարիմ դաչնակիցը եղաւ եւ կը յուսայ օդուտ քաղել իր այդ դիրքին համար թէ դինակիցներու եւ թէ եւրոպական Հաւատարմատեսութեան հետ իր յարաբերութիւններուն մէջ : Իր անդամակցութիւնը Հասարակապետութեան այսօր կարելի չէ : Ֆրանսա կողմնակից է որ կացութիւնը բարելաւուի եւ առեւտրական յարաբերութիւնները սերտանան Թուրքիոյ եւ Եւրոպայի միջեւ : Անդրադառնալով Քիւրտերուն, Նախարարը կ'ըսէ թէ, այսօր, Քիւրտ ժողովուրդը յուսահատած է : Ֆրանսան պաշտպանած է Քիւրտերը բազմաթիւ առիթներով : Իսկ Կիպրո՞սը, բոլորովին մոռցուած է Թրքական յարձակումը, դիտել կուտայ լրագրողներէն մէկը, ու Տիւմա կը ճչդէ · - «Ո՛չ, այդ մասին կը խօսիմ Թուրքերուն եւ ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղարին հետ : Մէկն է այն թղթածրարներէն, որոնց մասին արեւմտեան աշխարհը, Միացեալ Ազդերը պէտք է հեղինակութիւն ցոյց տան, ինչպէս՝ Պաղեստինցիներուն : Երկու չափ, երկու կշիռ չի կրնար ըլլալ :

Ի դէպ, ինչ կը վերաբերի Պաղեստինցիներուն, Ֆրանսայի համար Արաֆաթ կը մնայ զեկավարը ներկայացուցչական հանդամանք ունեցող կազմակերպութեան : Ծանօթ է որ նոյն մօտեցումը չունին այլ զինակիցներ (Ամերիկա) Արաֆաթի իրաքանպատառ դիրքէն ի վեր :

***

Ուաշինկթընի մէջ, բաւական մտահոդութիւն կը տիրէ Իրաքի ներքին խռովութեանց պատճառաւ : Կը թուի թէ ներկայիս նոյնիսկ տրամադրութիւն կայ Սատտամ Հիւսէյնին օդնելու, որպէսզի մոլլաները չդան . . . : Այլ խօսքով, պէտք է ընտրել ժանտախտին եւ հնդկախտին միջեւ . . . :

***

ԷՕԶԱԼ ՄՈՍԿՈՒԱ ՀԱՍԱԻ

Թուրքիոյ Նախագահը հինդ օրուան պաշտօնական այցելութեամբ մը Մոսկուա կը դտնուի : Իօզալ կ'ընկերանայ չուրջ 100 հոդինոց յանձնախումբ մը, որուն մաս կը կազմեն Արտաքին նախարարը, Մշակոյթի նախարարը, Պետական նախարար մը եւ գործի հրապարակէն բազմաթիւ անձնաւորութիւններ : Այցելութեան ծրագրին դլխաւոր կէտը Գորբաչով - Իօզալ հանդիպումն է · Թուրքիոյ Նախագահը պիտի հանդիպի նաեւ Ելցինի : Մոսկուայէն եօք Իօզալ պիտի այցելէ Ուկրանիա, Ղազախստան, Ադրբեջան, ուր ծրագրուած է հանդիպում մը Նախագահ Մութալիպովի հետ . հաւանական կը նկատուի որ Իօզալ Բաքուի մէջ բացումը կատարէ Թրքական հիւպատոսարանին :

Այս այցելութիւնը առիթ պիտի տայ որ երկու երկիրներու միջեւ քաղաքական, բարեկամական եւ գործակցութեան յարաբերութիւնները սերտացնելիք պայմանադրերու թիւնները ստորագրուին : Այս առիթով «Իզվեստիա» թերթը յօդուած մը հրատարակած է Թուրքիոյ մասին, ուր դայն կը նկատէ «յարափոփոխ շրջանի մը մէջ կայուն երկրի մը տիպարը» : Իօզալի Մոսկուան երկրի մը տիպարը» : Իօզալի Մոսկուան կուա ժամանման առիթիւ, խորհրդային Նովոսթի գործակալութիւնը յայտարարած է թէ Թուրքիոյ Նախագահին Խորհրդային Միութիւն ժամանումը 1921 Մարտ 16-ի Թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան եւ եղբայրութեան դաչինքին 70-ամեակին նախօրեակին յատկանշական բնոյթ ունի : Իսկ «Լիպերասիոն» կը դրէր երեքշաբթի առաւօ (Մարտ 12) թէ Իօզալի այս այցելութիւնը Լենինի եւ Աթաթիւրքի ստորագրած բարի դրացնութեան այդ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՌՈՒԿՊԻ

• ԹԱՇՃԵԱՆ ԱՆԳԼԻՈՑ ԴԷՄ

Միշէլ Թաշճեան վերատին առնուած է Ֆրանսայի Ազդային խումբին կազմին մէջ՝ որ Մարտ 16, Շաբաթ օր Լոնտոնի Թուիքէնհայմ մարզադաշտին վրայ, պիտի խաղայ Հինդ Ազդերու մրցաշարքին վճռական փուլը, Անդլիոյ դէմ : Ֆրանսա եւ Անդլիա չեն պարտուած տակաւին : Շաբաթ, եթէ մէկը յաղթէ, պիտի ըլլայ ախոյեան եւ կատարած պիտի ըլլայ «Կրան Շըլէմ» մը, չորս յաղթանակ :

Միշէլ Թաշճեան՝ որ կը պատկանի Ֆրանսայի անցեալ մրցաշրջանի ախոյեան Ռասինկի (Փարիզ), երրորդ անդամ ըլլալով պիտի երեւնայ Ֆրանսայի ներկայացուցչական կազմին մէջ այս տարի :

ՓՈՒԹՊՈԼ

• Հ· Մ· Ը· Մ· ԿԸ ՅԱՒԱՋԱՆԱՅ

Կը յառաջանայ դասաւորումի տախտակին վրայ : Կիրակի օր, արդարեւ, Հ· Մ·

(Շար·ը Դ· էջ)

դաշինքին 70-ամեակին առթիւ իսկ է : Այդ դաշնագրով, քէմալական Թուրքիան առանձինը եղաւ Խորհրդային Միութիւնը ճանչցող :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱ. ազդարարեց «ըմբոստ» Հանրապետութեանց, որ չհանդարեն Մարտ 17-ի հանրաքուէն : Այս «ըմբոստներն» են՝ երեք պալթեան Հանրապետութիւնները, Մոլդովա, Վրաստան, Հայաստան, ուր Գերագոյն Խորհուրդը այս ազդարարութիւնը ծալէ եաք, որոշեց հակիչ դէմեր դրկել : Քուէարկուած բանաձեւը կը հրահանդէ «բոլոր անհրաժեշտ միջոցներու» կիրարկումը, որպէսզի իրաքանչիւր քաղաքացի կարենայ քուէարկութեան իր իրաւունքը դործադրել : Ղրկուելիք դէմերը երեսփոխաններ պիտի ըլլան եւ իրենց պաշտօնն է «քուէարկելու իրական կարելիութիւն չնորհել այն բոլոր քաղաքացիներուն, որոնք կը փափաքին քուէարկել» : Վեց Հանրապետութիւններէն դատ երեսփոխաններ պիտի ղրկուին նաեւ Ադրբեջան, ուր մասնակցելու որոշումը նոր տրուեցաւ եւ Ղազախստան, ուր դրուած հարցումը բաւական տարրեր է պաշտօնական հարցումէն :

ՊԵԼԿՐԱՏԻ մէջ, կացութիւնը չի բարելաւուիր, ընդհակառակն : Երկուշաբթի դիշեր, բոլոր սերպ երեսփոխանները ձլած եղած են Խորհրդարանը, բողոքելով որ ընթացք չի տրուիր ուսանողներու պահանջին : Այս վերջիններն ալ - տասը հազար - ամբողջ դիշերը ցոյց ըրած են :

ՓԱՓԱՆՏՐԷՈՒ չներկայացաւ դատարանը, ամբաստանեալներու կարդին եւ պիտի դատուի ի բացակայութեան : Նախկին վարչապետը «կրաւորական կաշառակերութեան» եւ դողունի ապրանք պահելու ամբաստանութեան տակ է դրամատէր՝ Քոսքոթասի հարցին կապակցութեամբ : Այս վերջինը, որ խարդախ մէկն է, Ամերիկա է, Սալէմի բանտը եւ յայտնած է թէ Աթէնք պիտի դայ վկայելու համար Փափանտրէուի դէմ : Փասոքի (Փափանտրէուի կուսակցութիւնը) քանի մը հարիւր չարքայիններ ցոյց ըրած են դատարանին առջեւ ի պաշտպանութիւն իրենց պարադլուխին :

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՄԱՐՏ 8 / 11)

ԱՇՈՏ ՄԱՆՈՒՉԱՐԵԱՆԻ ՆՈՐ ՊԱՇՏՕՆԸ

Կառավարութեան որոշումով վարչապետի դլխաւոր խորհրդական նշանակուած է Հայոց Համադդային Շարժման վարչութեան անդամ՝ Աշոտ Մանուչարեանը, ապահովութեան հարցերու ծրագրման եւ համադրութեան համար :

***

ԱՐՑԱԽԻ ԿԻՆԵՐՈՒՆ ԲՈՂՈՔԸ

Ստեփանակերտի Ցաղթանակի հրապարակը հաւաքուած են Արցախի կիները բողոքի ցոյց ընելու համար երեք երիտասարդներու ձերբակալութեան եւ Շուշիի բանտը փոխադրութեան դէմ (*) : Զինուորական իչխանութիւնները արդէն մէկը ազատ արձակած են, բայց միւս երկուքը կը մնան :

(*) Տե՛ս՝ «Յառաջ», Մարտ 12-ի «Արմէնփրէս»ի լուրը :

***

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼԻ ՀԱՐՑԸ

Ախալքալաքի Ժողովրդական Շարժումի ներկայացուցիչները ներկայացած են Վրաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ՝ Զվիադ Գամսախուրդիայի եւ առաջարկած իրենց թեկնածուն՝ Սամուէլ Պետրոսեանը, որպէս չրջանի կուսակալ : Նախագահը ըսած է որ միայն տեղակալ կը նշանակէ, ինչ որ Հայերը մերժած են :

***

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Անցեալ չաբթու Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահը Լեւոն Տէր - Պետրոսեան հանդիպում ունեցած է մտաւորականներու հետ : Տեսակցութեան ընթացքին ծեծուած են զանազան հարցեր՝ ժողովրդավար ազատութեանց, արտաքին քաղաքականութեան, Արցախի լեզուի եւայլն, եւայլն, վերաբերեալ :

***

ԵՍԱՅԻ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ ԻՏԱԼԻՈՑ ՄԷՋ

Շաբաթավերջին Իտալիա այցելած է Հայաստանէն պատուիրակութիւն մը, դլխաւորութեամբ Արտաքին առեւտուրի նախարար՝ Եսայի Ստեփանեանի : Հանդիպումներու ատեն չօշափուած են երկրաչարժին առթիւ Իտալիոյ օժանդակութեան հարցերը :

***

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

Սոֆիա տեղի ունեցած դասական ոճի ըմբշամարտի մրցումներուն լաւ հանդէս եկած է կրասնոդարցի (Հիւսիսային Կովկաս) Սամուէլ Դանիէլեան : Առաջին տեղը դրաւած է 52 քկրմ· դասակարդին մէջ :

«ԴՈՒ ՄԵՐ ՍՐԲՈՒԹԻՒՆ» ՄԵՐ ՏՈՒՆ ՈՒ ՄՐԳԱՍՏԱՆ ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒ

Հայաստանի Լուսաւորութեան Նախարարութեան եւ կրթութեան ու դիտութեան աշխատողներու արհմիութեան Հանրապետութեան Խորհուրդին պաշտօնաթերթը «Դպրութիւն» Փետրուար 26-ի թիւին մեծագոյն մասը յատկացուցած է լեզուի օրէնքին: Այդ օրէնքը յառաջիկայի Գերագոյն Խորհուրդի օրակարգին նիւթ պիտի ըլլայ ու քննարկուի: Թերթին մեկնաբան Վաւերի Միրզոյեան գրոյց մը ունեցած է օրէնքը նախապատրաստողներուն ու փորձագէտներուն հետ: Այդ գրոյցը, ինչպէս կ'ըսէ խմբագրութիւնը, նպատակ ունի «պարզաբանել նախագիծը, դրա հանգուցային դրոյթները, ինչ որ չափով կանխել թիւրիմացութիւններն ու անտեղի վէճերը, նպաստել խորհրդարանում այս կարեւորագոյն օրէնքի արդիւնաւէտ քննարկմանը»:

Օրէնքին նախագիծը պատրաստուած է դիմաւորաբար բանասիրական գիտութիւններու թեկնածու, «Հ. Աճառեան» լեզուի հիմնարկին բաժնի վարիչ՝ Յովհ. Ջաքարեանի կողմէ. ան անձամբ անուն մը չէ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն. թերթին Հոկտեմբեր 26 - 31 թիւերուն մէջ լոյս տեսած էր անոր ստորագրութեամբ ծաւալուն յօդուած մը, խորագրուած՝ «Դասական եւ նոր ուղղագրութիւն - դնահատման չափանիշներ»:

Զրոյցին մասնակցողներէն «Մաշտոց»ի խորհուրդին նախագահը Աւետիք Իշխանեան հետեւեալ արտայայտութեամբ կը բացատրէ օրէնքին անհրաժեշտութիւնը. «Ձնայած նախկին սահմանադրութեան մէջ գրուած էր որ Հայաստանում հայերէնը պետական լեզու է, բայց յայտնի է որ շատ բնագաւառներում այն չէր գործած - ւում: Այժմ օրէնքն անհրաժեշտ է յատկապէս մի քանի սկզբունքային կէտերի առումով, որոնք խստիւ կիրառութիւն պէտք է գտնեն, որպէսզի մենք վերադառնանք մեր ազգային արմատներին»:

Տեղին ախտորոշումով ու հաղուագիպ անկեղծութեամբ, Ազատ Մանուկեան (կրթութեան ու դիտութեան, լեզուի ու մշակոյթի յանձնաժողովի քարտուղար) կ'ըսէ. - «մեր լեզուի նկատմամբ վերաբերմունքի եւ մանաւանդ առօրեայ հաղորդակցման լեզուի առումով մենք շատ բան ունենք սովորելու Սփիւռքահայերից: Ժամերով խօսում ես հետները՝ զուտ մաքուր հայերէն է, ոչ մի օտարածին բառ»:

Լեզուի օրէնքին կարեւորութեան մասին յատկանշական է համեմատականը զոր կը կատարէ «Մաշտոց»էն Գարեգին Ղազարեան. «Քաղաքական նշանակութեամբ այս օրէնքը թերեւս ինչ է գիջում Հայաստանի Անկախութեան Հռչակագրին. իսկ գործնական օգտակարութեան տեսակիտից նոյնիսկ գերազանցում է»: Իսկ նախագիծին գլխաւոր պատրաստողը Յ. Ջաքարեան այդ քայլին մէջ կը տեսնէ լեզուական անկախութեան դիտակցութեան հասնելու ճամբան:

Նախագիծը արդիւնքն է երկու ամսուան աշխատանքի մը, որուն ընթացքին մանրամասն քննարկուած է ամէն նախագիծ, համեմատուած, ու ընտրուած ամէնէն հիմդ սկզբունքներն ու ձեւակերպումները: Նախագիծը ներկայացուցած էին «Մուրան» ակումբը, «Հայ Ազգային Դպրութիւն»ը, Համայնավար Կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէն եւ երեսփոխան՝ Յակոբ Յակոբեան: Բոլոր կարծիքներու եւ առաջարկութիւններու նկատառումէն հետ կ'որոշուի որպէս հիմք ընդունիլ Յ. Ջաքարեանի կողմէ պատրաստուածը, յատկապէս այն պատճառով որ ան աւելի համապարփակ էր, կը ներառնէր լեզուական քաղաքականութեան բոլոր կողմերը:

Յ. Ջաքարեանի նախագիծին առաջին մասին մէջ կան լեզուական օրէնսդրութեան հիմնական սկզբունքները, օրէնքի հարցերը, լեզուական յարաբերութիւններու կարգաւորման մէջ պետութեան դերը, լեզուական քաղաքականութեան կողմնորոշումը, ինչպէս նաեւ քաղաքացիներու եւ հաստատութիւններու իրաւունքներն ու պարտականութիւնները: Երկրորդ մասը կը վերաբերի չօշափելի ասպարէզներու մէջ լեզուներու գործածութեան պարտադիրներուն եւ վերջին բաժինը՝ օրէնքին գործադրութեան պայմաններուն:

Օրէնքը քաղաքական մարզին մէջ որոշադրող գործօնի դերը ունի. անոր իմացութիւնը կը կապուի Հայաստանի քաղաքացիութեան ըմբռնումին: Յ. Ջաքարեանի համաձայն քաղաքացիութեան չափանիշներէն «ամենագործունը հէնց լեզուի իմացութիւնն է»: Այս նոյն գաղափարը յայտնած է նաեւ սահմանադրական հանրապետութեան առաջին նախագիծին հեղինակը՝ Շահամիր Շահամիրեան երկու դար առաջ. «Որոգայթ փառաց»ին մէջ ան կը պահանջէ որ Հայաստան բնակող ամէն անձ, անկախ ազգութենէ եւ դաւանանքէ, պարտաւոր ըլլայ հայերէն խօսիլ ու կարդալ գիտնալու:

Կարգաւորվ լեզուի օրէնքի նախագիծին մասին տեղի ունեցած այս կլոր սեղանին տեղեկագրութիւնը - յատկապէս Սփիւռքի մէջ-, մարդ ենթագիտակից մղումով կը ապահէ որ խօսքը հասնի ուղղագրութեան հարցին. արդարեւ, ան կը ներկայացնէ ծանրութեան կեդրոններէն մէկը. Յ. Ջաքարեանի համար դասական ուղղագրութիւնը ոչ միայն մեզ միասնականացնող, համախմբող ուժն է, այլեւ մեր լեզուին դասական չափանիշը, ընդօրինակման հիմքը: Անոր հարցադրումը յստակ է. «Մենք ուզում ենք կողմնորոշուել այդ դասական ուղղագրութե՞մբ եւ մեր լեզուն աւանդակա՞ն պահել, թէ պիտի գրենք փոփոխութիւնների յետեւից»: Փոփոխութիւնները կը նշանակեն «այսօրուայ բանաւոր խօսքի յարափոփոխ սայլը»: Եթէ պիտի ընտրուի «բարշ տալ դրա յետեւից», պիտի կորսնցնենք մեր կայունութիւնն ու արժանապատուութիւնը:

«Մ. Հերացի» բժշկական հիմնարկի դոցենտ Միքայէլ Դաւթեանան կը շեշտէ. - «1922 թուականի յեղաշրջումը անպայման պիտի մերժուի: Պահել այն՝ նշանակում է պատնէշուել մեր եղբայրներից՝ Սիւռեա-հայերից: ... Հասել ենք այն գիտակցութեան որ եթէ նոյն ազգի զաւակներ ենք, պէտք է ունենանք միասնական, միատեսակ ուղղագրութիւն: Եւ լաւագոյն տարբերակն է որ վերադառնանք մեր դասական ուղղագրութեանը»:

Այս խնդրին մասին գրոյց մը անչուշտ անկարելի էր որ չըլլանգէր լեզուի պայքարին խորհրդանիշ դարձած անունը՝ Ռաֆայէլ Իշխանեան. տեղին միջամտութեամբ մը կը նշէ թէ «դասական ուղղագրութեան հակառակորդների միակ եւ գլխաւոր փաստարկը այն է որ դասականը դժուար է, այսօր օգտագործուղ ուղղագրութիւնը՝ հեշտ: Եթէ ամէն ինչ որոշենք գերադասութիւնը տալով հեշտին, ապա մենք նախ եւ առաջ մեր անկախութիւնից պէտք է հրաժարուենք, որովհետեւ անկախութեան հասնելը շատ աւելի դժուար է, քան դասական ուղղագրութեամբ գրելը»:

Օրէնքը կը նախատեսէ յատուկ պետական մարմնի մը՝ Լեզուի Կոմիտէի ստեղծումը: Յ. Ջաքարեանի համար այդ կոմիտէն պիտի գրազէ լեզուին կանոնաւորութեամբ. ճիշդ է որ ունինք Գիտութիւններու ակադեմիական լեզուի հիմնարկը, սակայն, ան, նախ միայն գիտական հարցերով կը զբաղի, երկրորդ՝ չէ լիազօրուած լեզուական յարաբերութիւնները միջամտելու, որոշումներ տալու, որեւէ բան պարտադրելու:

Կլոր սեղանի մասնակիցներուն քննարկութեան առաջարկուած վերջին կէտը կ'ըլլայ օրէնքի գործադրութեան հարցը: Նախագիծը զգրոցներու մէջ հայերէնէն զատ պարտադիր կը նկատէ երկու օտար լեզու. մինչեւ հիմա միայն ռուսերէնը ունէր այդ հանգամանքը:

Զրոյցին վարիչը, կ'երեւի ազատութեան համատարած չունչէն տպաւորուած, անոր հակազրուելու մտահոգութեամբ հարց կուտայ թէ այս պարտադրանքները պատճառ պիտի չըլլա՞ն որ հեղինակները մեզադրուին բռնութիւն կիրարկելով ուզակիցները ըմբռնամեան լեզուի օրէնքին դէմ: Յատակ է ու վճռական Ռաֆիկ Ալպարեանի (կրթութեան եւ դիտութեան, լեզուի եւ մշակոյթի յանձնաժողովի փոխնախագահ) պատասխանը. «հարցը հետեւեալն է. մեր ազգի շահերից ելնելով՝ այդ բայլին պէ՞տք է դիմել թէ ոչ: Լեզուի մասին օրէնքը մեր ողջ պայքարի տրամաբանական արդիւնքն է: Ուրեմն ինչո՞ւ ենք խօսում բռնութեան կամ կտրուկ անցման մասին»:

Վ. Միրզոյեան գրոյցը կ'աւարտէ չնորհակալութեան խօսքով ու կոչ ընելով ընթերցողներու թէ գործօն մասնակցութիւն կրնան ունենալ Խորհրդարանին կողմէ այս ազգօգուտ օրէնքին ընդունուելուն:

«Դպրութիւն» այս չատ կարեւոր ձեռնարկին միացուցած է նաեւ հարցին մասին մտաւորական քաղաքական դէմքերու կարծիքներ. այսպէս, պատմաբան, երեսփոխան Ալէքսանար Մանուչարեան կ'ըսէ. «Անհերելի է երբ մտաւորականը, պաշտօնատար անձը խօսում է՝ գործածելով ռուսերէն բառեր, թէպէտ կան դրանց շատ գեղեցիկ հայերէն համարժէքները»:

Ուրիշ երեսփոխան մը՝ Սկզբան Զաուկեան որ թեքնիքական դիտութիւններու տոքթոր է. հարցը կը կապէ ընկերային երեւոյթի մը. «Ազգը բնութագրում է իր լեզուով: Այն Հայը որ չի խօսում կամ չի մտածում իր լեզուով, աստիճանաբար կորցնում է ազգային աւանդոյթները, ազգային յատկանիշները եւ ձեռք է բերում այն ազգի առանձնայատկութիւնները որի լեզուով խօսում եւ մտածում է: Այժմ մենք ազգային զարթօնք ենք ապրում եւ այդ զարթօնքի ճանապարհին շատ անհրաժեշտ է խօսել, մտածել, գրել, կարդալ հայերէն: Լեզուի մասին օրէնքը մեր ազգային բոլոր բարեփոխումների հիմնական լծակն է»:

Այս բնութագրումը կը խտացնէ դիւանագիտական պետութիւններու թեկնածու, երեսփոխան Աշխէն Սաֆարեան, «Հայերէն չմտածողը հայ չէ»:

Նոյն կարծիքը կը յայտնէ նաեւ ուրիշ երեսփոխան մը՝ Անահիտ Գէորգեան. - «Լեզուի մասին օրէնքը մէկ անգամ եւս մեզ յիշեցնում է որ լեզուն մեր հայրենիքն է, լեզուն մեր տունն է, լեզուն մենք ենք: ... Բացառիկ կարեւոր եմ համարում դասական ուղղագրութեան անցնելը: Մենք վերադառնում ենք ակունքներին, արմատներին, դրանով նաեւ վերամիաւորում ենք մեր երկփեղկուած ժողովրդին»:

Այսպէս, համակողմանի պատրաստութեամբ ու համապարփակ համագրումով ճամբայ կ'ելլէ Հայաստանի լեզուի օրէնքը. կը մնայ մաղթել որ անակնկալ ու անբաղձալի խոչընդոտներ չյարուցէն անոր յապաղած երթը դէպի մենք մեզ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՊՈՒՏ ՄԸ ԱՐԵԻ

Խաւար էր երկինքն ու երկիրը, խաւար՝ քաղաքը չրջապատող խաղաղ ծովը: Խաւար էին անցեալի յուշերն ու խաւար՝ ապագայի յոյսերը:

Ափ մըն էին տղաքը, ափ մը միայն, հեռաւոր հովերու չունչով քշուած. քըշուած աշխարհի չորս ծագերէն, Ասիայէն, Ափրիկէէն, զոյգ Ամերիկաներէն: Քըշուած դէպի խաւարին ծոցը, անվերջ սկզբնակէտը պարապութեան կամ վախճանը անվերջութեան: Ջոզը իրենց հովն էր, խաւարը՝ իրենց խաւարը, միւռնք մէկտեղողը՝ իրենց կամաւոր կամքը... Ամէն մէկը ինքնին աշխարհ մըն էր, իւրաքանչիւրը իր աշխարհը հեռը բերած էր: Աշխարհներուն մէջ գոյն կար, հառնող կար, կեանք կար: Ամէն մէկ կեանքի մէջ յոյս կար, կար երազ, կար լաւը տեսնելու, յօրինելու ջանքը: Հազար օտար աշխարհներ կը փոխանցուէին հնադարեան լեզուի մը հարազատ բառամթերքով: Լեզուն ազօթքի լեզու էր, երգի լեզու, սիրոյ լեզու: Տարբեր չէյով, տարբեր առոգանութեամբ, տարբեր ոճով արտայայտուած՝ հասարակ զրպարտութիւններու, նոյն նպատակի արտայայտութեան համար խօսուած կամ տարակարծութիւնները նոյնացնելու վհին մէջ ի գործ դրուած լեզուն էր այդ:

Ամէն առաւօտ այդպարսկին ճամբայ կ'ելլէին: Քաղաքին ոյոր - մոյոր փողոցներուն վրայ, կամուրջներուն եզերքը, նաւերուն մէջ իրենց լեզուն կը դառնար թռչունի հառաչիւններ: Կ'ներթային վարիչ - ուսուցիչին չուրջը բոլորուելու: Վարիչը, կարմակերպիչը կամ վարդապետը իմաստուն, դիտակից, բարեպաշտ էր: Մտային կարողութիւնները չհմտեռանդ հաւատքով զօրացուցած, ուղի լուսաւորող ռահվիրայ մըն էր: Իր չուրջը հաղորդիչ անդամներ, դաս աւանդողներ կային: Սորվեցնողները ուսուցիչ չէին, բարեկամ էին, ընկեր էին, քոյր էին, եղբայր էին: Անոնք նոյն ընտանիքին հարազատ զաւակներն էին: Կային Սուրբ Եկեղեցւոյ աղջիկները: Իրենց դիտցածը աւելցնելու, տրամադրելու համար կը գործէին: Իրենց դիտցածը նորէն կը տրուէին, նոր տեսանկիւնէ մը կը դիտէին դիտուած չարժապատկեր մը:

Հայկն, յորինին մասին գրող բանաստեղծ մը նոր երգ մը կ'երգէր հեթանոս ախպարներու կերպարով: Սրտի տարօրինակ կսկիծով մը կը մտնէին «հազարամեայ եկեղեցիներու քաղաք»ի բերդերէն ներս, անհոս ազօթք մը իրենց չրթներուն՝ կը չրջէին հրաչագործ ազօթատեղիներու վրայ: Իրենց աչքերուն առջեւ ճակատամարտի զաշտ մը կը պարզուէր յանկարծ: Կրօնքի համար, յանուն Քրիստոսի նահատակուած հերոսները կը վերյիշէին: Կը տեսնէին թէ իրենց վաճառական պապերը միջազգային համբաւ ունեցած՝ ինչպէս կը տասկցուէին համայն աշխարհի ազգերու հետ, իրենց պատակից ու պատուաւոր վարմունքով, բարմաւելու հնարքներով: Անզուգական էր իրենց պերն ու զրականութիւնը բոլորին համար: Այդ պերերուն հնարիչը երեւան կուգար իր գործովն ու կենցաղով: Սուրբ հաւատքը գրի առնող մատենադիրները, ժողովրդական կենցաղի քնարերգուները, ժողովրդական կենցաղի քնար ու երգով թարգմանչաց աչուդները, անցեալը պատմող պատմաբանները ձեռք սեղմելու չափ մօտէն կը տողանցէին: Բառ առ բառ կը վերլուծէին իրենց լեզուին դասական ձեւը, բայ առ բայ կը խոնարհէին: Ու կամուրջներուն, հրապարակներուն վրայ, անձրեւին տակ կեցած, ծիրանի գոտիէ կապեր կը հասատատէին անցեալին դէպի ապագայ: Ազգային խոր սիրով վերբուսոր գիտնական մը կ'ըսէր թէ ներկայ աշխարհին համար իրենց գոյութիւնը թափանցիկ եւ անտեսուած զանգուած մըն էր միայն: Եւ մերթ ընդ մերթ, անձայն իրենց աչքերէն հոսող արտասուքը անձրեւի կաթիլներուն մէջ կը ձուլուէր, կը կորսուէր...:

Երգը, խօսքը, արտասանութիւնը հնամեայ ընթրիքի սեղաններուն ամենապերճ ազանդերներն էին: Սրտայոյզ եւ եռանդուն մեղեդիներու չարքերը, հին բարեկամի մը ծանօթ ձայնումն ու իր կոզակին ներդաշնակ ընկերակցութեամբ անցեալին բարքն ու ներկային բերկրանքը կ'արձանագրէին: Նախնիքները, պապերը պարու երգով նոր սերունդին հետ միացեր, ձեռք - ձեռքի, թեւ - թեւի, ուս - ուսի մէկ մարմին, մէկ ձայն եղեր էին:

Սեւաչեայ ազան որ ցեղին բոլոր յատկանիշները արեւափայլ ժպիտով մը կը ցոլացնէր, իր յիշողութեան մէջ համակարգչի ճշգրտութեամբ արձանագրած կը պատմութիւնը, զրականութիւնը, վէպը, աւանդական իրականութիւնները: Իր պատելիքները միացուցած վառ զգայունեբու՝ կ'արտայայտուէր սիրարոյր արտասանութեան մը խօսքերով:

«Սիրում եմ մեր երկինքը մուգ, ջրերը ջինջ, լիճը լուսե...»:

Խարտեաշ աղջիկը ուսուցչուհի էր, երկրէ - երկիր դաղթած էր: Ենթալիտակ գութեան մէջ խորասոյզ, ոտքերի ճայրը պատերազմի հոտին էր միացեր, եւ սէրը փոքրիկ աշակերտներուն հանդէպ, աչխարհէ միւս ծայրն էր տարեր: կարօտը կը պատմէր, երկիւղը կը պատմէր, սէրը կը պատմէր:

Ուրիշ աղջիկ մը, ասպարէզով հիւանդապահուհի էր, ժպիտը հուրի, սիրտը բարի, գործը՝ առեւտուր էր ... Բարիք առնելու, բարիք տալու գործով կը զբաղէր, տարեկ մարմիններ ցատասանջ հոգիներ կը բուժէր: Ազգակիցներուն աւելի օգտակար ըլլալու տենչը զինք հոն բերած էր:

Պատանի փրոֆէսօրը խառնածին զարմանահրաչ հանճար մըն էր: Այս լեզուն, այս բարքերը, այս աւանդութիւնները իր անձնաւորութիւնը կը կազմէին: Զինքը փորձող ամէն հարցումի տրուած սրամիտ պատասխաններով, խոհեմ բառախաղերով եւ ճառերով, ան չուրջինները կը զարմացնէր:

Երգիծանքը իրեն դիմակ ըրած զգայուն տղան բանաստեղծ էր, բուն ինքնութիւնը միշտ թաքուն՝ արուեստը իր սեփական լեզուով իրագործուելու իղձը ունէր:

Գիչեր մազերով փոքրիկ աղջիկը, գիշերներուն լոյսը գրկած պահուն կը հասնէր, հազար լեզուով կ'երգէր, հազար ձիրքեր ունէր, ոսոխ ոսոխ կը ցատքէր: Բաց ծովերու վրայ անսասան ընթացող փոքրիկ նաւակի մը կառչած, ապահով նաւահանգիստ մը կը գտնել կը փորձէր:

Կրակ աչքերով տղան, դէպի «Լեռ» իր ուխտագնացութեան պատմութիւնը չուրջիններուն կը հաղորդէր:

«Լեռը վսեմ էր, լեռը փառաւոր, լեռը տեսիլքի պէս հեռու, ինքնութեանս նման մօտ էր: Երբ լերան ստորոտը հասայ, պահ մը կեցայ: Լեռուս թոթովեց բոլոր գիտցածներս մեր գրողներէն, բանաս-

ՀԵՌԱՏԻՊ ՓՐԻՉԱՆ

ՃԱՓՈՆԻ ԱՐԱԲՆԵՐԸ

Ծոցի պատերազմէն ի վեր, մինչ Արաբը հալածանքի ենթարկուած է Արեւմուտքի մէջ, Ճափոնի մէջ արձանագրուած ծանրադոյն պատահարը Իրաքի դեսպանատան մէկ յուցափեղկին խորտակումն ուր Հիւսէյնի լուսանկարներ ցուցադրուած էին:

Ճափոնի փոքրաթիւ արաբ համայնքին համար, դէշ վարմունքի բացակայութիւնը որոշ թեթեւութիւն մը կը պատճառէ: Համայնքին անդամները աւելի կը պանդտին մեկուսացումի ընդհանուր զգացումէ մը. հանդիպումի բազմաթիւ վայրեր - մզկիթ, միջին - արեւելեան ճաշարաններ կամ արաբական զպրոցներ - չկան:

Իրաքցի գործի մարդ մը կ'ըսէ թէ եթէ նոյնիսկ Ճափոնացիները կը զայրանան Իրաքցիներու, միւս օտարներէն չեն զանազաներ զանոնք. Արաբն ալ բոլոր օտարականներէն մէկն է ու անոնց պէս: Թոքիօ բնակող օտարազգի գործաւոր մըն ալ կ'ըսէ. - «Ճափոնացիները շատ քաղաքավար են, սակայն չեն ուզեր իսկապէս բարեկամութիւն հաստատել օտարներու հետ»: Այնպէս կը թուի որ մէկ ազգութեան մը եւ ուրիշի մը միջեւ տարբերութիւն չկայ իրենց համար:

Ճափոնի մէջ 1990 Միջին - Արեւելքի կ'ապրի. մեծ մասը Իրանցիները կը կազմեն: Թէեւ ոչ պաշտօնական տուեալներու համաձայն մեծ թիւ մըն ալ կայ որ ապօրինի կերպով կ'աշխատի: Այս բոլորին համար Ծոցի տագնապը մեծ նշանակութիւն չունի, այլ միայն անոնք մտահոգ են իրենց ընտանիքներուն համար:

Իրանցի ուսանող մը որ հեռատեսիլի վիճաբանութեան մը մասնակցած է, պատասխանելով հարցումի մը, ըսած է թէ Ամերիկացիները պիտի լողան իրենց իսկ արեան մէջ, կրկնելով Հիւսէյնի արտայայտութիւնը:

Ուրիշ արաբ մըն է Լաթիֆ որ Քուէյթէն գացած է Ճափոն. Հոն քաղաքական գործունէութիւն տարած չէ, սակայն ներկայիս «Ազատագրեցէ՛ք Քուէյթը» քարոզչութեան կը մասնակցի: Կ'ըսէ թէ «Ազատ Քուէյթ» կրծքանշանը մեծ հակազդեցութիւն չի առեղծեր Ճափոնացիներու մօտ. «անոնց համար բոլորս ալ օտարականներ ենք միայն» կ'ըսէ ան: Կ'աւելցնէ թէ Ճափոնացի կնոջը եւ երկու զաւակներուն հետ ծրագրած են Ամերիկա անցնիլ: Սակայն նախ կ'ուզէ յետ - պատերազմեան Քուէյթը երթալ. «երկիրը ամէն տեսակ օժանդակութեան պէտք պիտի ունենայ» կը բացատրէ ան:

Ուրիշ մը, որ 34 տարեկան գործի մարդ մըն է, Ճափոնացիներու մօտ թըշնամական որեւէ արտայայտութիւն չէ տեսած, չի վախնար բարեկամներ կորսընցնելէ, այլ՝ դործ: Ան կ'ըսէ թէ Ճափոնի կենցաղը յաճախ կը յիշեցնէ իրաքեանը:

ԳՈՒԼՊԱՅԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Առաջին արտադրութիւնը տուած է Կումայլիի Հայկ տունի զուլպայի նորակառոյց գործատունը, որ երկրաշարժին ամբողջութեամբ աւերուած էր: Ձեռնարկութիւնը, որ օժտուած է իտալական ու անգլիական ընկերութիւններու մատակարարած 250 մեքենաներով ու սարքերով, տարեկան կ'արտադրէ 12 միլիոն կտնոցի զուլպա (fոլան):

Նոր գործատան բացումով կը լուծուի չատ կարեւոր հարց մը եւս՝ աշխատանքով կ'ապահովուին հազարէ աւելի գործաւորներ, որոնք հարկադրաբար անդործ մնացած էին:

Շինարարութիւնը դեռեւս կը շարունակուի: Կառուցման մէջ է առեւտրական - մշակութային կեդրոնը, բնակարաններ: Այստեղ կը կառուցանուի նաեւ 45 միլիոն դոյդ զուլպա արտադրող նոր ձեռնարկութիւն մը, որ պատրաստ կ'ըլլայ 1992-ին: Նոյն տարողութեամբ զուլպայի գործատուն կը կառուցանուի նաեւ քաղաքին հարաւային հատուածին մէջ ձեւաւորուող «Նարեկ» թաղամասին մէջ:

***

ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Պետական պատկերասրահի կիրովականի բաժանմունքին մէջ ցուցահանդէսով մը հանդէս եկած է նորաստեղծ երիտասարդ դեղանկարիչներու անկախ կեդրոնը: Այստեղ ցուցադրուած են մեծամասնութեամբ կիրովականցի երիտասարդ նկարիչներու 67 կտաւներ:

Երիտասարդ դեղանկարիչներու կեդրոնը արդէն չորս ցուցահանդէսներ բացած է Օսլօ, Քէօլն, Ֆրանքֆուրթ քաղաքներուն մէջ: Շուտով ցուցահանդէս մը կը

Ընտանեկան աւանդութիւններն ու արժէքները նոյնն են: Կը տարբերի վատահութեան հարցը: Իրաքի մէջ բարեկամ մըն ալ ընտանիքին մէկ անդամը կը նկատուի, վատահութիւն կը վայելէ. մինչդեռ դժուար է նոյնքան դիւրութեամբ վատահութիւն յայտնել ճափոնացի բարեկամի մը, ինչ որ ալ եղած ըլլայ բարեկամութեան տեւողութիւնը:

Արաբներու մեծ մասին բարեկամը արդէն կարճ ալիքով ձայնասփիւռ մըն է որով Ծոցի լուրերուն կրնան հետեւիլ:

ՔԱՂՀԱՆ

բացուի նաեւ Մոսկուա՝ Հայաստանի ներկայացուցչութեան սրահին մէջ:

***

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ստեփանակերտի «Վահրամ Փափազեան» թատրոնի դերասանները հայ բանաստեղծութեան երեկոյթ մը կազմակերպած են Բաքուէն ու Սումգայիթէն զաղթած զպրոցականներու համար:

Պարոյր Սեւակի, Ցովհաննէս Շիրազի եւ այլ բանաստեղծներու ստեղծագործութիւններէ բաղկացեալ յայտագրին նպատակը եղած է հայերէնին չիմացող երախաները ընտանի դարձնել իրենց հայրենի մշակոյթին:

***

ՀՐԱՇՔ ՊԱՏԱՆԻՆ

Երեւանցի զպրոցական (14 տարեկան) Արամ Սարգսեան, որ չորս տարի առաջ սկսած էր հետաքրքրուիլ ճափոներէնով ու չինարէնով, այժմ այդ լեզուներէն ազատ թարգմանութիւններ կը կատարէ: Մասնագէտներու կարծիքով ան այդ լեզուներուն կը տիրապետէ համալսարանական համապատասխան մակարդակով: Ան հեղինակ է ճափոներէն - հայերէն եւ հայերէն - ճափոներէն խօսակցական զրքոյկներու: Տասը տարեկանէն ի վեր անլեզուներէն տիրապետող Արամը երկրաշարժին յաջորդած օրերուն ազէտի չրջանը թարգմանիչի դեր կատարած է:

***

ԵՐԿՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հայաստանի Նկարիչի Տան մէջ ցուցադրուած են Ռաֆայէլ Բարայեանի «Նահապետ», «Օդոստոս», «Հնձան», «Կտոր մը երկինք» եւ այլ ֆիլմերու համար ըրած ձեւաւորումները: Ներկայացուած են նաեւ նկարիչին իրագործած Իվ Մոնթանի, Պարաճանովի, Թոթոյի եւ այլ դերասաններու դիմանկարներ, գիրքերու ձեւաւորումներ, դեղանկարներ, ջրանկարներ:

***

Արցախեան ազատամարտի երրորդ տարեդարձին նուիրուած է Կարէն Սմբատեանի գործերուն ցուցահանդէսը, որ բացուած է Նկարիչի Տունը: Ներկայացուած են արցախեան չարժման թէժ օրերը պատկերող դեղանկարներ ու գծանկարներ:

ԳՈՂԳՈԹԱ
ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԵՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ
ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՑԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐՑԵՑ
ԹԷՕԴԻԿ

ՆԱՀԱՊԵՏ ԽԱՆ

Հին անուամբ «Ցուլիոպոլիս», գայմադամութիւն առաջին «սանճագ»ին՝ Գաղատիոյ նահանգ, անկէ 30 ժամ հեռու: Շրջակայ գիւղօրէք՝ ամբողջ թրքախոսակ: Հայ բնակչութիւն՝ 250 տուն: Գայմագամն էր Մէհմէտ Ալի. ո՛չ նուազ տխուր դերեր կատարած են տեղւոյն «էշրաֆ»էն Բամիզ Պէյզատէ Ահմէտ, մանաւանդ եղբայրը՝ Զէլալ, որ շրջակայ Թուրք գիւղերը ցըրուած Հայուհիներու պատուհասը եղած է: Բացի վեց Թաղականներէ՝ զորս յիշած ենք Տ. Ցովհաննէս Չէօլէրեանի կենսագրութեանը մէջ, Նալլու Խանի զոհերէն կան՝ ուսուցիչ Մահտեսի Կարապետ, գեղագործ Մարզար Մարգարեան, առեւտրական Աբթին եւ Սարգիս Աբէլեան, Կիւլպէնկ եւ Սարգիս Գրնաճեան եւայլն:

Եկեղեցին Սուրբ Կարապետ՝ ուր կը պաշտօնավարէին

Օշին Քահանայ Շահնազարեան, 40 տարու, վանեցի, աշխարհական անուամբ Մարտիրոս Աշուղեան - Բէյլրութեանց, իսկ գրական ծածկանունով Աշուղ Շահնազար: Կովկասի մէջ ազգային գործունէութիւն մը բոլորելէ վերջ՝ Սահմանադրութեան հռչակումին Պոլիս դառնալով, կը հետեւի օրինակին արտատհմանէն եկող կուսակցականաց՝ որոնք իրենց ազատաչունչ ճառերով սաստկացուցին լուծը նոր թօթափող մայրաքաղաքիս Հայոց դիմովութիւնը, լսարաններու, պարտէզներու եւ սրբավայրերու բեմերէն, եւ որոնց անունները հետզհետէ զացին տեղաւորուիլ Իթթիհատի «սեւ ցանկ»ին մէջ...: Աշուղ Շահնազար այնուհետեւ ուսուցչութեամբ կը պարապի եւ կը հրատարակէ «Ձայն կրթութեան» մանկավարժական թերթը՝ 2 թիւ: Անցնելով Եղուարդէմ, կը պաշտօնավարէ Ժառանգաւորաց Վարժարանին մէջ. ապա կը մեկնի Եղիպտոս, դարձեալ կրթական պաշտօնով, մինչեւ Պոլսէն դէպի զաւառ իր ուղեւորութիւնն ու Գաղատիոյ մէջ Բարիզէն Եպիսկոպոս Կիւլէսէրեանէ քահանայ ձեռնադրուիլը՝ Նալլու Խանի Եկեղեցւոյն վրայ: Աչքարհականութեանը չրջած վայրերուն մէջ պարբերաբար լոյս ընծայած իր հեղինակութիւններն են- մեծ մասամբ դրքոյկ- «Մի բաժակ Ջուր», «Ովքե՞ր են հարստահարողները», «Բախտաւոր դժբախտ անձինք», «Պատիւ», «Ազատութեան օգուտները» թարգմանութիւն, «Կովկասի վիճակը», «Դէպի Սոցիալ Դեմոկրատիա», «Հայ արշաւանքը», «Իտէալի զոհը», «Խորտակուած սէրը», «Սրտիս վէրքերը», «Տանջուածները», «Կնոջ մը վրէժը», «Մայրը», «Կնոջ մը զաղանիքը», «Արիւնոտ Զատիկը», «Խորտակուած օճախը»:

Երկարամեայ քահանայագործութենէն վերջ՝ Աղէտը վրայ կը հասնի, եւ այս կրթական եւ զրական վաստակաւորին եւս կը վիճակուի քամել զառնութեան բաժակը: Սիվրի Հիսարի կառավարիչին կողմէ Դէպքէն երկու ամիս առաջ՝ ընտանեօք կ'ուղարկուի Գաղատիա: Հոն, երէցկինէն զատուած՝ կը խառնուի դէպի ապաղ առաջնորդուող Հայոց առաջին կարաւանին, եւ կը նահատակուի Պէյնամի ձորին մէջ:

Ցովհաննէս Քահանայ Զէբէրեան. - Ասարլըգի: Դէպքէն երկու չարաթ առաջ՝ Նալլու Խանի վեց Թաղականներուն հետ կը տարուի Գաղատիա, սարկաւագութեան խնդրոյ մը առթիւ ի վնաս զինուորագրութեան (!) աշառութիւն ըրած ըլլալու ծանր ամբաստանութեան տակ: Կը նահատակուի քաղաքին դուրս՝ ձորի մը մէջ, իր ընկերներուն հետ, որք են. - Մահտեսի Պետրոս Պիւլպիւլեան (առենապետ), Կարապետ եւ Յակոբ Մանուկեան, Դաւիթ Մահտեսի Դաւիթեան, Յարութիւն Պաղտասարեան եւ Մարտիրոս Ադամըզլեան:

Նալլու Խանի Եկեղեցւոյն վրայ ձեռնադրուած երէցներ էին Սուբհաս Քահանայ Կարկարեան եւ Գալուստ Տէր - Գալուստեան (Առաջինը տե՛ս Ազ Շէհիր, իսկ երկրորդը՝ Խակի Շէհիր): Վերոյիշեալ նօթերուն մեծ մասը քաղուած է նահատակ Գրնաճեանի որդի՝ Յարութիւնէ (ուսանող ի Պոլիս):

Չինադադարէն վերջն էր որ, երբ Նալլու Խանի տարագիր Հայութեան թեկորներ լճացան հոն (400 կին ու տղայ եւ 65 այր), ուզեցին իրենց հովիւն ունենալ: Եւ 1919 տարւոյ Յուլիսին, 35 տարու Արմաչցի մը քահանայ կը ձեռնադրուի Հայ Կղզիի Ս. Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյն մէջ, կոչուելով

Գրիգոր Քահանայ Պետրոսեան (աշխարհական անուամբ «Ժանտարմա Պօղոս»), եւ մեկնելով իր պաշտօնատեղին: Թէ ի՛նչ ճակատագիր վերապահուած էր այս նորընծայ երէցին՝ Քէմալիստանի խորերը, կ'անդիտանանք դեռ:

1920-ի վերջերը՝ Նալլու Խանցի ուսուցիչ - ամոլ Գէորգ եւ Տիգրանուհի Գույումճեան սպանուած են Տիւզճէյի Զօնկուլտաք անցած առեւնին, Թուրք հրոսներէ,

(Շար. 200)

(Շար. Ա. էջէն)

Ը. Մ. Լիոն - Տէպին, իր գաշտին վրայ, յաղթած է Սէն - Սէմֆորիէնի արտաոտոյ տարբերութեամբ մը՝ 7 - 0: Կը բարձրանայ գաւառորումին 8-րդ տեղը:

Նուազ խրախուսիչ՝ Վալանսի Հ. Մ.-ին արդիւնքը Ուլէնի մէջ, յաղթուած է՝ 2 - 1, եւ կը կորնգնէ իր առաջատարի դիրքը: Այսուհանդերձ, ոչինչ վերջնական է տակաւին շրջանային պատուոյ պահակարգի այս խմբակին մէջ եւ դիրքերը կրնան փոխուիլ գարնան ընթացքին:

- ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն - Տէպին (2) միշտ առաջատար է թէեւ մէյն հաւասար մը նացած է, իր գաշտին վրայ, թղթատրական ակումբին հետ՝ որ իր դիմադրը մրցակիցն է. արդիւնք՝ 1 - 1:

Վիէնի Հ. Մ.-ն ալ չատ հեռու չէ առաջատարէն, ատիճան մը վար գտնակարգի մէջ: Կիրակի յաղթած է Միոնսի մէջ՝ 2 - 0: Վիէն 3-րդ է գաւառորումին վրայ, երկու կէտերու տարբերութեամբ առաջինին հետ:

Փարիզեան չէջան, Իսի յաղող է, չահած է Քլամարի դէմ՝ 2 - 1, Իվրի - Ափորվիլ Հ. Մ. 3 - 0, Փոր Պալզաք - Հ. Մ. Մ.՝ 3 - 3:

ՄՐՑԱՄԱՐՏ

- ՏԷՐ - ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ ԿԸ ՅԱՂԹԷ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԻ ԱԽՈՅԵԱՆԻՆ

Երեւանցի Ալֆրէտ Տէր - Մկրտիչեան, նորեկ մըն է բարձրագոյն մակարդակի վրայ, բայց արդէն ունի կարեւոր յաջողութիւններ, գաւառական ոճով:

Այսպէս, վերջերս Շուէյտի մէջ, միջազգային մրցաշարքի մը ընթացքին, յաղթած է նորվեկիայի Ռունիկէնի եւ չահած առաջնութիւնը 52 քիլոմ. գաւառական մարզին մէջ: Ռունիկէն եղած էր Սէուլի Ողիմպիականին ախոյեանը 1988-ին:

Հայ մարզիկը առնուի թեւերս Խորհրդային Միութեան խումբին մէջ, որ պիտի մասնակցի Եւրոպայի առաջնութեան մրցումներուն Ապրիլ 25 / 29-ին, Աչաֆէնպուրկի մէջ, Գերմանիա:

Վ. Մ.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Մարտ 16, ժօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին՝ Սոսկալի Զարչարանացն եւ Մտին ի վիրապն:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի՝ բացուած Խորանով: «Տէր Ողորմեա»ի ժամանակ՝ Խորանը կրկին կը վակուի:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թաղէոսեան մասնաճիւղը ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Մարտ 16, ժամը 15-ին Հայ Մշակոյթի Տունը:

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Յունիս 7 - 8 - 9

ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

կազմակերպուած՝

Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց յանձնախումբի կողմէ

Մարսէյլ

ANTENNE 2

DIMANCHE 17 MARS
A 10 HEURES 30
LE JOUR DU SEIGNEUR
MAGAZINE: «Partage». A l'occasion d'une exposition à l'Arche de la Défense intitulée «France des étrangers — France des Libertés». Presse et communautés dans l'histoire nationale 1789-1989 (avec un reportage sur «Haratch»).

ՄԻՋԻՆՔ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի «Մեւան» մասնաճիւղը միջինքի առթիւ, կէսօրեան ճաշ մը կը կազմակերպէ, Կիրակի, Մարտ 17-ին, Մշակոյթի Տան մէջ՝

9, rue du Cirque

ժամը 12-էն սկսեալ:

Ճաշագին՝ 60 Ֆր.:

Մինչեւ 12 տարեկան՝ 30 Ֆր.:

Ընտիր ճաշացուցակ:

ACTIVITES DU CENTRE CULTUREL SAINT MESROB

POUR LE MOIS DE MARS

(10 bis, rue Thouin, Paris Ve,
Tél. : 43 - 26 - 50 - 43)

Les Vendredis 15 Mars et 22 Mars
à 20 heures 30 précises

ANAHID TOPTJIAN
Artiste émérite de la République d'Arménie
présente le monodrame
LA REINE PARENTSEME
ou LA FORTERESSE D'ARDAKERS
d'*Alexandre Toptjian*

Les représentations seront suivies d'une conférence-débat, dirigée par l'auteur Alexandre TOPTJIAN, sur la situation culturelle de l'Arménie contemporaine.

— Participation : 75 Frs. —

Le Jeudi 21 Mars à 20 h 45

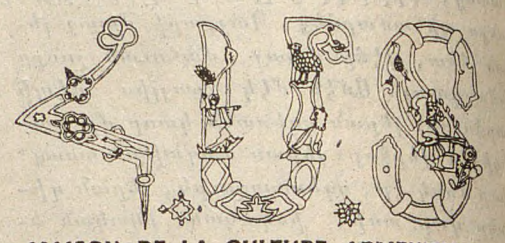
Conférence de
M. Patrick DONABEDIAN
sur
LA SPIRITUALITE ARMENIENNE DANS L'ARCHITECTURE

— Entrée libre —

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Մարտ 16-ին Տօն է «Գրիգոր Լուսաւորչին Մուտն ի Վիրապին»: Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի խորանին վրայ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 DECINES
Tél. : 78. 49. 42. 97

CIRQUE D'HIVER
«NORK»
D'EREVAN

30 artistes : musiciens, danseurs, funambules, contorsionnistes, jongleurs, . . .

DIMANCHE 17 MARS
A 16 HEURES
à
L'ESPACE ALBERT CAMUS
1, rue Maryse Bastié — BRON

U.G.A.B. - Paris
APRES-MIDI COSTUME POUR ENFANTS

animé par
MARTEN YORGANTZ
Dimanche 17 mars à 14 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

Participation aux frais :
membres 50 Frs.
non-membres 75 Frs.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

L'UCFAF la JAF et AKHTAMAR
présentent
L'ENSEMBLE FOLKLORIQUE DE DANSES D'ARMENIE
«KROUNK»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՊԱՐԱՆՈՒՄԲ
— Հիմնադիր՝ Ազատ Ղարիբեան —
«ԿՌՈՒՆԿ»

DIMANCHE 17 MARS à 14-h 30
Palais des Arts et des Congrès
25, avenue Victor Cresson — Issy-les-Moulineaux — M° Mairie d'Issy
Locations : Télé-Condorcet 175, av. Jean Jaurès — Clamart
Boucherie Manissian 65, bd. Rodin — Issy-les-Moulineaux
Centre Culturel JAF 12, rue Lassère — Issy-les-Moulineaux
(mardi, mercredi et vendredi à partir de 20h)
CARLA Coiffure 8, rue Auguste Gervais — Issy-les-Moulineaux
Epicerie ENIZ 14, rue des Monts — Clamart
Epicerie SARAPIAN 31, av. Auguste Rodin — 92190 Meudon

MARDI 19 MARS à 20 h 30
Théâtre Victor Hugo
14, avenue Victor Hugo — Bagneux
Locations : Théâtre Victor Hugo
Chirimian 1, rue Capucines — 92220 Bagneux
Centre Culturel JAF Paris — Tél. : 42. 08. 76. 49

VENDREDI 22 MARS à 20 h 30
Théâtre Municipal de Charenton
107, rue de Paris — Charenton — M° Charenton - Ecoles
Locations : Atlantic-Electronique 241, rue P.V. Couturier — Alfortville
Epicerie Ararat 118, rue E. Dolet — Alfortville
Janyflor Place Carnot — Alfortville
Al'Jack Coiffure 55, rue P. V. Couturier — Alfortville

SAMEDI 23 MARS à 20 h 30
Salle Municipale Jean Renoir
Villa des Aubépines
35, avenue du Général Leclerc — Bois Colombes
Locations : Djizmédjian Daniel 31, rue Paul Déroulède — Bois Colombes

Sous le parrainage de CHARLES AZNAVOUR
DIMANCHE 24 MARS à 20 h 30
CASINO DE PARIS
16, rue de Clichy — 75009 Paris — M° Trinité
Locations : CASINO : Tél. : 49. 95. 98. 98 / FNAC - VIRGIN - BILLETEL - Minitel 3615 THEA

Réservations et informations pour tous spectacles : 42. 08. 76. 49 et auprès des membres des associations.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Sous la présidence de
M. BERGE SETRAKIAN
Président du Comité Central des Jeunes de l'U.G.A.B.

organisés par le Comité Européen des Jeunes de l'U.G.A.B.

IVe Jeux Inter-régionaux de l'U.G.A.B-France

29, 30 et 31 mars à Paris

Arrivée des sportifs des régions : Vendredi 29 MARS
Hébergement : Centre d'accueil de Paris Charenton
19 Rue du Parc, 94220 CHARENTON
Les épreuves sportives (Basket-Ball, Volley-Ball, Ping-Pong Foot-Ball en Salle) se dérouleront au :
GYMNASE HENRI GUERIN
Ile Martinet — CHARENTON
Bal de Clôture et remise des coupes aux vainqueurs
DIMANCHE 31 MARS à 21 HEURES
ESPACE TOFFOLI
73, Rue de Paris — CHARENTON
(entrée par la Galerie Marchande)
Renseignements : U.G.A.B.—Paris Tél. : 45. 20. 03. 18
A. KECHICHIAN (Valence) Tél. : 75 56. 33. 74

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 14

JEUDI
14 MARS
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.494 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNEE — No 17.494

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԱՂԸ՝ ՊԱՂԵՍՏԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԻՐԱՔ

Միացեալ - Նահանգներու Արտաքին նախարարը «խոհեմ լաւատեսութիւն» մը ցոյց կուտար Իսրայէլի իր տեսակցութիւններէն ետք, մինչ անգլիական հեռատեսիլի Սքայնիուզ կայանի համաձայն, պաղեստինցիք բաւական դիմումներ ըրած են եւ յոյս կայ որ լուծում մը գտնուի:

Ճէյմս Պէյքըր պաղեստինցիներու պատուիրակութեան մը հետ ալ տեսնուեցաւ երեսաղէմ, բայց չկրցաւ տեսնել այն չափաւորները, ինչպէս Օքսֆորտ աւարտած փիլիսոփայութեան դասախօս՝ Նուսէյպէհ կամ գաղթականներէ եկած՝ Այշէ որոնք բանտն են: Եթէ Պուշ «քաջալերական» որակած էր Պէյքըրի խօսակցութիւնները, առանց մանրամասնութիւններ տալու, ըրիտանական Սքայնիուզը, Մարտ 13-ին, կ'արձագանգէր Արաֆաթի քաղաքական խորհրդատու՝ Ապու Շարիի յայտարարութեանց ըստ որոնց Պաղեստինցիք որոշ պայմաններու կրնան մը զիջումներու:

Ա) ՊԱԿ-ը (Պաղեստինեան Ազատագրութեան կազմակերպութիւն) պատրաստ է հաւասարէ հաւասարի սկզբունք մը չպահանջելու Իսրայէլի հետ բանակցելու համար կ'ընդունի նոյնիսկ որ ՊԱԿ-ի կոմմէ ներկայացուցիչներ ըլլան մասնակցողները:

Բ) ՊԱԿ-ը տրամադիր է որպէս պաղեստինեան պետութիւն ընդունելու հողամաս մը, որ աւելի փոքր ըլլայ, քան՝ Այսրյորդանանը եւ Կազան:

Գ) Պաղեստին համամիտ է որ այդ պետութիւնն ալ ըլլայ մը ապաքինուած զօրքի ըլլայ:

Դ) Չի պահանջեր որ այդ պետութիւնը անպայման ՊԱԿ-ը ղեկավարէ: Թող ազգօրէն ընտրուած մարդիկ ըլլան:

***

Իրաքի քրտական ապստամբութեան մասին լուրերը յստակ չեն եւ Զորեքշաբթի առաւ (Մարտ 13) կ'ըսուէր նոյնիսկ թէ Սատտամ Հիւսէյնի ուժերը տէրն են կացութեան եւ օրէ օր կը ճզմեն քիւրտ եւ շիի ապստամբութիւնները: Նախընտրելի է չերեւակայել, իսկ թէ ի՛նչ զբսպումի եւ պատիժներու պիտի դիմէ Հիւսէյն, եթէ բոլորովին տէր դառնայ կացութեան: Արեւմուտքը կը դիտէ: Քիւրտերը կ'ըսեն թէ Պաղտատի կառավարութիւնը 5000 կին եւ երախայ պատանդ բռնած է եւ կը սպառնայ դնդակահարել եթէ Սատտամ Հիւսէյնի դէմ ըմբոստութիւնը չդադրի: Ըստ Թեհրանի ճայնափուռին, իրաքեան բանակը ճափաղմ կը գործածէ ռմբակոծելու համար ապստամբները: Այրած բազմաթիւ իրաքցիներ Պարսկաստան ապաստանած են:

Թալապանի (Քիւրտիստանի Ազգային Միութեան պետ) կ'ըսէ նաեւ թէ իրաքեան Քիւրտիստանի 60%-ը ապստամբուած է: Ամէն պարագայի մէջ, ժողովուրդին վիճակը ահաւոր է Իրանէն զատ, Թուրքիա ալ ապաստանողներ կան (4111 որոնց մէջ դասալիքներ (1844):

Արեւմտեան աշխարհը զլխաւորութեամբ Միացեալ - Նահանգներու, իրար անցաւ երբ Սատտամ Հիւսէյն Քուէյթի քարիւղին դպաւ եւ յանուն իրաւունքի «մաքո՛ւր» պատերազմ մը մղեց, բայց, որո՞ւ հող երբ Սատտամ Հիւսէյն ժողովուրդ մը կը ջարդէ, նախքմով բնակչութիւններ կը ռմբակոծէ, հոս, ըստ երեւոյթին իրաւունքը Սատտամ Հիւսէյնի կողմն է:

Ամէն պարագայի մէջ, ինչպէս չատեր դիտել կուտան, խօզալ կ'ուզէ ձեռք առնել քրտական հարցի նախաձեռնութիւնը եւ այդ պատճառով է, որ 1924-էն ի վեր պետական առաջին թուրք դէմքը եղաւ ընդունելու որ քիւրտ անունով ժողովուրդ մը կայ Թուրքիա (ընդհանրապէս միայն՝ լեռնցի Թուրքեր էին):

ԱՆԱՏՈԼԻ ՄԿՐՏՉԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԴԵՍՊԱՆ՝
ԼԷԶՈՒՕ

«Արմէնփրէս» կը հաղորդէ Մարտ 12 թուականով, որ Գորբաչով Խորհրդային Միութեան արտակարգ եւ լիազօր դեսպան նշանակած է Անատոլի Մկրտչեանը Լէզոնօ:

Յարդ, Անատոլի Մկրտչեան Հայաստանի Արտաքին նախարար էր, ինչ որ կը նշանակէ թէ Հայաստանի կառավարութիւնը Արտաքին նոր նախարար մը պիտի նշանակէ ի մօտոյ:

Ի դէպ, աւելցնենք որ Լէզոնօ վոքրիկ միապետութիւն մըն է Հարաւ - Ափրիկէի մէջ մխրճուած, Հարաւոտանի տարածութեամբ (30·355 քառ· քմ·):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՕԶԱՆ ըսած է թէ չատ պոհ է այն նոր տարողութենէն զոր կ'առնեն թուրքեւխորհըրդային յարաբերութիւնները, Մոսկուա իր այցելութեան առթիւ: Ստորագրուած է «վորձակցութեան, բարի դրացնութեան եւ բարեկամութեան դաշինք» մը: Հետաքրքրական կէտն այն է, որ Հիւրրիյէթ Մարտ 13-ի իր թիւին մէջ կ'ակնարկէ «հայկական ճնշումի» մը, որու պատճառով այդ Դաշինքին մէջ չեն դրծածուած «ոչ - յարձակողական եւ փոխադարձ ապահովութեան» եզրերը···: Եթէ ճիշդ է, իսկապէս ուրախալի երեւոյթ է որ տեղ մը կրցեր ենք ճնշում բանեցնել···, բայց աւելի հաւանական է որ այդ ճնշումը թուրք լրագրողին երեւակայութեան պտուղն ըլլայ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ութ պինուորներ վիրաւորուած են (երեքը՝ ծանրօրէն), Իրաքի հարբաւը, անապատին մէջ, ականի մը պայթումէն:

ՄԻՇԷԼ ՏՕՐՆԱՆՈՑԻ յուզարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Տօվիլ, Մարտ 12-ին անհուն բազմաթիւ բնակիչներու եւ անուանի անձնաւորութեանց ներկայութեան: Հոն էին Ժիսքար տ'Էսթէն, որ դամբանականով մը ոգեկոչեց իր հաւատարիմ բարեկամը, Պաո, Շիրաք, Սիմոնն Վէյլ, Թոնի Տրէյֆիւս (յանուն կառավարութեան) եւլն. եւլն·: Իր յաջորդն ալ Գալվատոսի ընդհ· Խորհուրդի որպէս նախագահ, յիշեց դորսիքական եւ լեհ արիւն կրող անձը, որ իսկական Նորմանդացի մը դարձած էր, Պէտք է ըսել որ Տօվիլը չատ բան կը պարտի իր նախկին քաղաքապետին, որու չնորհիւ դարձաւ նորմանդական ափի այն գոհարը, որ է այսօր:

ՄԻԼԱՆՕ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

ԼՈՄՊԱՐՏԻՈՅ ՀԱՆԳԱՆԱԿԱԾ ԳՈՒՄԱՐԸ
- 3,5 ՄԻԼԻԱՌ ԼԻՒ -

ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՒԵԻՏՈՒԻՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐ՝

ԵՍԱՅԻ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ

ՄԻԼԱՆՕ· - («Յառաջ»··

1988-ի Հայաստանի աղէտաբեր երկրաշարժին առիթով, Միլանոյի նահանգին նախաձեռնութեամբ կազմուեցաւ օգնութեան բազմանդամ Կոմիտէ մը բաղկացած Միլանոյի նահանգապետէն, Շրջանային նախագահէն, Լոմպարտիոյ նահանգին պատկանող, առեւտրական, զբօսաշրջային, աշխատաւորական երեք սենտիքաներու եւ կարմիր Խաչի ներկայացուցիչներէն, որ ձեռնարկեց հրապարակային հանդանակութեան մը, համապատասխան հաշիւ մը բանալով Գարէբլօ, խնայողական անուանկը եղող, մեծագոյն դրամատան մէջ։Այս առիթով հանդանակուեցաւ 3,5 միլիառ իտալական լիրէք: Այս գումարը, ամերիկեան տոլարի վերածուած, պաշտօնական հանդիսութեամբ յանձնուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան Տնտեսական Արտաքին Յարաբերութեանց նախարար Պր· Եսայի Ստեփանեանի, այս վերջնոյն Միլանօ այցելութեան առթիւ, Մարտ 8-ի երեկոյեան: Յանձնումը կատարուեցաւ Իլմմպարտի պալատին ընդունելութեան դահլիճին մէջ, ի ներկայութեան քաղաքին պաշտօնական անձնաւորութիւններու, եւ հոծ բազմութեան մը, բաղկացած Իտալացիներէ եւ հայ համայնքի կրօնական եւ աշխարհական վարչական ներկայացուցիչներէ: Նահանգապետին բացման խօսքին յաջորդեց Կոմիտէի նախագահին ելոյթը, որմէ վերջ կատարուեցաւ փոխանձման փրոթոֆոլը, որ ստորագրուեցաւ Լոմպարտիոյ չրջանի վարչութեան նախագահ Պր· Ճիովէնցանայի, նահանգապետ Պր· Գարուզոյի, Միլանոյի չրջանային վարչութեան նախագահ Պր· Բրօքէրցիի, Միլանոյի քաղաքապետ Պր· Բիլիթէրիի եւ Հայաստանի Տնտեսական արտաքին յարաբերութեանց նախարար Պր· Ստեփանեանի կողմէ:

Նախարարը, խորապէս յուզուած չնորհակալութեան եւ երախտագիտութեան արտայայտութիւններ ունեցաւ հանդէպ իտալացի ժողովուրդին, իտալական կառավարութեան, եւ ի մասնաւորի Լոմպարտիոյ չրջանի բնակիչներուն, Ալպեան զօրաց խումբին եւ բժչկական կազմակերպութիւններուն, անոնց ցուցաբերած առատաձեռն եւ սրտաբուխ մասնակցութեան հանդանակութեան եւ վերականգնման ազնիւ գործին: Մասնակցութիւն մը ոչ միայն նիւթական, այլեւ՝ սրտանց ու հոգեկան: Ատկէ ետք խօսք առաւ Իտալիոյ Հայոց Միութեան նախագահ Պր· Յակոբիկ Մանուկեան որ Իտալիոյ ամբողջ հայ համայնքին չնորհակալութիւնը եւ երախտագիտական զգացումները փոխանցեց իտալացի հանրութեան ցուցաբերած անչահախնդիր հետաքրքրութեան եւ հանդանակութեան առատաձեռն մասնակցութեան համար: Հաւաքոյթին յաջորդեց ընտիր հիւրասիրութիւն մը:

Նոյն օրը երեկոյեան ժամը 7·30-ին, Միլանոյի Հայ Տունի մէջ կազմակերպուած էր ցուցահանդէս մը, որ կը ներկայացնէր աշխատանքները եւ կառուցումները զոր կատարած էր իտալական օգնութեան առաքելութիւնը, Ալպեան զինուորական խումբը Սպիտակի եւ երկրաշարժի անմիջական մօտակայ չրջաններուն մէջ:

Նախարարը որուն կ'ընկերանային իր օգնականը Պր· Ռուբէն Գօճօեան, եւ Հ· Ռափայէլ Անտոնեան, յաջորդ օրը թռիչքով մեկնեցաւ Թրնեւ:

Հ· Բ·

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

● ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Այս չաբթու վերջը՝ վերադարձ ախոյեանութեան: Ֆրանսայի 3-րդ դասակարգին մէջ, Վալանսի Հ· Մ··ը կը խաղայ Վալորիսի դէմ՝ որուն յաղթած էր երթ մըրցման, իր դաշտին վրայ՝ 1 - 0: Հաւասար արդիւնք մը, գոնէ յուսալի է:

Լիկի առաջնութեան մէջ, Վալանսի պատհեստին կը հիւրընկալէ Քոթ Շոսի խումբը· Հայտնուն ակումբին յաջողութիւնը հաւանական է· երթ մըրցման, Սէն-Թ'Էթիէնի մէջ, յաղթած էր արդէն՝ 4 - 1: Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն - Տէսին, իր դաշտին վրայ կը խաղայ Փոն - Տը - Շէրիւլի դէմ: Փոխ - վրէժի լաւ առիթ մը· երթ մըրցման, յաղթուած էր՝ 4 - 0: Այսուհանդերձ, անտեղի կ'ըլլայ նախատեսել դիւրին մրցում մը Հ·Մ·Ը·Մ··ի համար:

Մէյէրլիրականի լիկին ի հաշիւ, Սէն - Թ'Անթուանի Հ· Մ··ը կը մեկնի Շաթորընար, կրկնելու յոյսով իր երթ մրցման յաղթութիւնը՝ 2 - 0, կարելի է: Շաթորընար դասաւորումին տակն է, Սէն - Թ'Անթուան՝ գլուխը:

Փրովանսի առաջնութեան մէջ, Հ· Մ· Ը· Մ· Աթէնս պիտի մրցի Պէոի մէջ, տեղւոյն երկու ակումբներէն լաւագոյնին հետ, երթ մրցման՝ 0 - 0: Աթէնս պիտի չանայ պահել իր անպարտելի համբաւը:

● ԿՈՏԱՅՔԻ ԱՌԱՋԻՆ ՄՐՑԱԿԻՑԸ՝ ԲԱՔՈՒ···

Այս տարի ալ Աբովեան քաղաքի Կոտայք խումբը պիտի մասնակցի Խորհրդային Միութեան Ա· լիկի - ուրիշ խօսքով՝ երկրորդ դասակարգ - ախոյեանական մրցումներուն՝ ուր ընդունուած են 22 ակումբներ:

Կոտայքի նոր մարզիչն է Արկադի Անդրէասեան, «Արարատ»ի փայլուն չրջանի աստղերէն մէկը եւ, առեն մը, խմբապետը:

Մրցումներուն կարգը հրապարակուած է արդէն: Կոտայքի առաջին մրցակիցը պիտի ըլլայ Բաքուի Նեֆթչի ակումբը: Այս առաջին խաղը կը նախատեսուի հայկական հողի վրայ, Ապրիլ 5-ին: Կրնայ ակայն փոխադրուիլ չէզոք դաշտի վրայ կամ տեղի չունենալ, ինչպէս որ պատահեցաւ անցեալ մրցաշրջանին՝ ուր տըրուեցան երկուական կէտ երկու ակումբներուն, առանց խաղալու, խուսափելու համար անախորժ դէպքերէ, քաղաքական ներկայ կացութեան մէջ:

1990-ին, Կոտայք 14-րդ էր դասաւորուած

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԱՐՏ 17-Ի ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 28–Ի ՆԻՍՏ

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի պաշտօնաթերթին՝ «Հայաստանի Հանրապետութեան» Մարտ 5–ի թիւին երկու էջնոց ներդիրը յատկացուած է հանրաքուէի հարցին ճնշարկումին (Փետր. 26/27): Հոն, ամբողջութեամբ կամ հատուածներով, տրուած են 45 երեսփոխաններու նիւթին առընչուած արտայայտութիւնները: Աւելորդ իսկ է նշել թէ այդ արտայայտութիւնները ջախջախիչ մեծամասնութեամբ ժխտական են Հայաստանի մէջ կիրարկելու կեդրոնէն առաջարկուած հանրաքուէին:

Հարցին ճնշարկումը սակայն, կատարուած առաջարկին դրական կամ ժխտական պատասխան մը հայթայթելէ աւելի լայնածիր տարողութիւն ունի. վերոյիշեալ երեսփոխաններուն կարծիքները ի յայտ կը բերեն նաեւ կարգ մը կէտեր որոնք որպէս յստակ անհրաժեշտութիւններ կը ներկայանան. այս շարքին մէջ առաջին դիրքը կը գրաւէ ազգային ծրագրի մը պահանջքը: Իրաւացիօրէն, ոչ միայն այդ անհրաժեշտութեան կը կապուի ապագայ բայլերու ճիշդ սահմանումը, այլեւ անով կը բացատրուին անցեալի կորուստները: Այսպէս, երբ օրինակ Շաւարշ Քոչարեան հարց կու տայ *«Ո՞րը պէտք է լինի մեր ուղին»*, ու Ազատշէն Թումանեան կը շարունակէ. *«Ազգի անվտանգութեան ծրագիր կա՞յ, թէ չկայ: Բանակ պէտք է ունենա՞նք: Պաշտպանային ինդիրն յառաջիկայ հինգ տարում վճռուա՞ծ է, թէ ոչ: Էներգետիկ ճգնաժամն ինչպէ՞ս ենք լուծելու»*, Մերուժան Տէր-Գուլանեան կ'ըսէ. *«Մենք չատ բաներ կորցրեցինք, որովհետեւ չունէինք, փուլային իմաստով, մեր յստակ անելիքները»*:

Ծրագրի պահանջքը կ'արտայայտուի նաեւ անկախութեան հարցին վերաբերումով. այո՛, օգոստոսեան Հռչակագրով երկիրը կը ներկատուի անկախութեան գործընթացին մէջ, սակայն, ինչպէս կ'ըսէ Խաչիկ Սափարեան. *«չատերը գտնում են որ այս ծանր վիճակից դուրս գալու ամենակարճ ճանապարհը անկախ լինելն է. բայց ոչ ոք չի փորձում գոնէ մանանկիօրէն ասել թէ ի՛նչպէս»*:

Յատկանշական կէտ մըն ալ այն է որ բանի մը երեսփոխաններ հանրաքուէի հարցը կը կապեն Արցախի անլոյծ մնացած կնճիռին. այս տրամադրութիւնը իր ամէնէն կտրուկ արտայայտութիւնը կը գտնէ Գէորգ Թաթարեանի հետեւեալ խօսքով. *«մեր քայլերը պէտք է սկսենք ոչ թէ Գորբիսից, այլ Ստեփանակերտից»*:

Մերժումի գաղափարին յաճախ կ'ընկերանայ կեդրոնէն առաջարկուածին փոխարէն, Հայաստանի դիրքորոշումը ճշդելիք իւրայատուկ հանրաքուէ մը կատարելու փափաքը: Մէկէ աւելի երեսփոխաններ ալ օգտակար կը նկատեն մերժելով հանդերձ, մասնակցիլ կեդրոնի հանրաքուէին ճնշարկումին:

Գերագոյն Խորհուրդի այս երկօրեայ նիստէն ետք, ծանօթ է որ Մարտ 1–ին (տես. «Յառաջ» Մարտ 5) ռուէարկուած էր հանրաքուէի օրէնքը: Իսկ նախորդ օրը (Փետր. 28) Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Լ. Տէր–Պետրոսեան համապարփակ ելոյթով մը արտայայտուած է նիւթին մասին:

Ստորեւ այդ ելոյթը որ հրատարակուած է «Հայաստանի Հանրապետութեան» Մարտ 6–ի թիւին մէջ:

Յարգելի պատգամաւորներ, երկու օր է, ինչ Հայոց Մորհրդարանը քննում է միութենական հանրաքուէի եւ միութենական պայմանագրի նկատմամբ մեր վերաբերմունքի հարցը:

Այս քաղաքական բանավէճը ես համարում եմ երեւոյթ, միայն թէ կը ցանկանայի կատարել մի քանի անհրաժեշտ ճշգրտում:

Բնական է, որ բանավէճի ժամանակ կողմերը դիմում են ծայրայեղացումների, խիստ եւ կտրուկ չեզոտադրումների, բայց դա չպէտք է հասնի դռեհկացման:

Նման դռեհկացում եմ ես համարում քաղաքական եւ տնտեսական անկախութեանը տրուած առանձին բնորոշումներ:

Պէտք է մէկընդմիշտ գիտակցել, որ անկախութիւն՝ չի նշանակում մեկուսացում: Այս հասկացութիւնները պէտք է իրարից յստակ տարբերակել եւ երբէք չհարկման առարկայ չդարձնել, քանի որ դա էժան չհարկում է: Պէտք է վերջապէս հասկանալ այն պարզ ճշմարտութիւնը, որ քաղաքական անկախութիւնն, ընդհակառակը, ենթադրում է աւելի լայն կապեր, աւելի սերտ յարաբերութիւններ, աւելի համակողմանի ու բազմազան համագործակցութիւն արտաքին աշխարհի հետ, քան կախեալ կամ կիսանկախ կարգավիճակը:

Նոյնը վերաբերում է նաեւ տնտեսական անկախութեանը, որը նոյնպէս ամենեւին չի նշանակում մեկուսացում: Տնտեսական անկախութիւն՝ նշանակում է վարել անկախ տնտեսական քաղաքականութիւն, մտնել այնպիսի տնտեսական կապերի մէջ, հաստատել այնպիսի յարաբերութիւններ, որոնք բխում են սեփական պետութեան շահերից: Այն միտեսական համակարգը, որ մենք այսօր ունենք, պարտադրուած է մեզ, եւ դա ամենեւին հնարաւորութիւն չի տալիս վարել ինքնուրոյն տնտեսական քաղաքականութիւն: Այդ իսկ պատճառով, նա արդէն մեզ համար ընդունելի չի կարող լինել, քանի որ կաչկանդում է մեր բնական զարգացումը եւ վիժեցնում Հանրապետութեան տնտեսական բարգաւաճումը:

Սրանք իրրեւ պարզ դիտողութիւններ, որպէսզի այսուհետեւ նման կարգի հակասաճառութիւնները չշահարկուեն բանավէճերի ընթացքում, եւ աւելորդ ժամանակ վատնուի չտրուի:

Իսկ այժմ քննութեան դրուած բուն հնդիրների շուրջ. նախ՝ միութենական հանրաքուէի մասին:

Իմ խորին համոզմամբ՝ միութենական հանրաքուէն, որին այնքան ձգտում են կենտրոնական իշխանութիւնները, որին ձգտում են բոլոր յետադիմական ուժերը՝ չհապրդուած ամբողջաւորական իրաւակարգի պահպանմամբ, ոչ թէ իրաւական ակտ է, այլ զուտ պրոպագանդիստական միջոցառում: Ես կարծում եմ, նոյնիսկ այդ միջոցառման կազմակերպիչները հասկանում են, որ իրաւական ուժ չի կարող ունենալ մի որոշում, որը հանրաքուէի միջոցով կայացնելու է ժողովրդի մէկ քառորդը, եւ այդ որոշումը՝ անկախ առանձին Հանրապետութիւններում ստացուած արդիւնքից, պարտադիր է լինելու ողջ երկրի տարածքում: Դա փաստօրէն ոտնահարում է ազգերի ինքնորոշման իրաւունքը, քանի որ ոչ թէ Հանրապետութիւնն է որոշում իր բախտը, այլ Միութիւնն է որոշում Հանրապետութեան կարգավիճակը:

Այդ դէպքում հարց կարող է յառաջանալ՝ մի՞թէ միութենական կենտրոնը չի գտում իրաւական այս անհեթեթութիւնը: Զգում է եւ քայլ դիտակցում, բայց առաջնորդւում է ուժի դիրքերից մտնելու համար նոր պայմանագրի շուրջ բանակցութիւնների:

Ինչպէ՞ս, ուրեմն, Հայաստանը կամ այլ Հանրապետութիւններ պէտք է վարուեն այս նուաճումներից: Դա կարող է տեղի ունենալ միայն բոնի ուժի գործադրութեամբ եւ ամենեւին ոչ կամաւոր հիմունքներով, որ ի վնաս հակասում է պայմանագրի հասկացութեան ոգուն:

Եթէ միութենական կենտրոնն անկեղծօրէն ձգտում էր իրականանալի դարձնել պայմանագրի այդ նախագիծը, ապա դոնէ պէտք է ելակէտ ընդունէր այսօրուայ վիճակը, այսինքն՝ Հանրապետութիւնների նուաճած ինքնիշխանութեան իրաւունքը: Ընդունէր այն, ինչ այսօր արդէն ձեռք են բերել Հանրապետութիւնները եւ միայն դրա հիման վրայ նրանց առաջարկէր որեւէ պայմանագիր: Այլապէս կենտրոնի ձգտումը դառնում է ուտոպիա, քանի որ ոչ Հայաստանը, ոչ էլ ինքնիշխանութեան հասած միւս Հանրապետութիւնները չեն կնքի այդ պայմանագիրը:

Ուրեմն այս դէպքում եւս կենտրոնն առկընյայսօրէն առաջադրում է ոչ թէ իրաւաչափութեան ղեկտումով, այլ կրկին ելնում ուժի դիրքերից: Եթէ այդպէս է, ապա դա կատարում է նորից միայն ու միայն պրոպագանդիստական նպատակով: Նոյնիսկ այնպիսի երկրորդական իրողութիւն, ինչպիսին միութենական պայմանագրի նախագծի քննարկումն է աշխատանքային յանձնաժողովներում, պրոպագանդիստական նկատառումներով արդէն ներկայացուում է որպէս Հանրապետութիւնների համամտութիւն կենտրոնի ձեռնարկմանը:

Իսկ պրոպագանդիստական նկատառումները թելադրուած են իշխանութեան համար մղուող պայքարի պահանջներից:

Երկու օր է՝ մենք լսում ենք Գորբաչովի ելոյթները Բելոռուսիայում: Եւ որքան էլ դժգոհ լինենք այդ ելոյթներից, մի բանում մենք պէտք է նրա հետ համաձայնենք. իսկապէս երկրում չափազանց լուրջ պայքար է ընթանում իշխանութեան համար, պայքար յետադիմական եւ յառաջադիմական, պահպանողական եւ բարենորոգիչ ուժերի միջեւ: Այդ պայքարի ընթացքում երկու կողմերն էլ՝ եւ յետադիմականները, եւ յառաջադիմականները, դիմում են բոլոր թոյլատրուած եւ, նոյնիսկ, որոշ չթոյլատրուած միջոցների: Պայքարը բնական է, պայքարը հասկանալի, բայց պէտք է անել ամէն ինչ, եւ ես այստեղ էլ համաձայն եմ Գորբաչովի հետ, որ այն ընթանայ միայն ու միայն սահմանադրութեան, օրինականութեան սահմաններում՝ բացառելով բռնութեան կամ քաղաքական սադրանքի որեւէ փորձ:

Այսպիսով, կենտրոնի երկու ձեռնարկումները էլ՝ եւ՛ միութենական հանրաքուէն, եւ՛ միութենական պայմանագրի քննարկուող նախագիծը, ես համարում եմ յետադիմական ուժերի պրոպագանդիստական ծրագրի պատեհապաշտ միջոցառումներ, ոչ աւելին:

ԾՈՑԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԶԻՆԱՄԹԵՐԸ

Իր նախատեսելի ու աննախատեսելի հետեւանքներով, պատերազմը վատահարար դեռ երկար ատեն պիտի պրպղեցնէ ոչ միայն քաղաքական բեմը, այլ նաեւ առեւտուրի աշխարհը: Մէկ կողմէն՝ վերջինելի շրջանները, միւս կողմէ՝ զէնքի, զինամթերքի յեռազայ առեւտուրը, զանազան հաշիւներու մղած են չտեսակից կողմերը: Ո՞վ, ո՞ր ընկերութիւնը պիտի յաջողի առաւելագոյն պայմանագիրը ձեռք ձգել Քուէյթի ու ինչո՞ւ չէ նաեւ Իրաքի կործանած տարածքները վերակառուցանելու գործին մէջ: Եւ աւելի կարեւորը, ո՞ր հաստատութիւնը պիտի կըրնայ առաւել տհարկու զինամթերքի մը երաշխաւորութեամբ մեծագոյն պատառը խլել զինամթերքի միջազգային չուկային:

Այնպէս կը թուի որ Ծոցի փորձէն հետք, Ֆրանսա այս վերջին մարդին մէջ բացառիկ լաւատեսութեան առեւելներ չի կրնար ունենալ, Նիւ-Եորքի «Տորպըս» երկամսեային մէջ Փիթըր Ֆիւրման առորդուած էջ մը որ արտատպուած է «Քուրիէ Ընթերցասիոնալ»ի Մարտ 7-ի թիւին մէջ, ոչ քաջալերական պատկեր մը կը գծէ Ֆրանսական զինամթերքի չուկային համար:

Պատերազմին երկրորդ չարաթէն ի վեր պատերազմին մասնակից Ֆրանքեւրբիտանական հալածիչ ուժեր «Ժակուար» օգտնուերով ամբակոծեցին Իրաքը. անոնք չկրցան զործածել աւելի կատարելագործուած իրենց «Միրաժ»ները, վախնալով որ ամերիկեան օդային պաշտպանութեան ուժերը կրնան զանոնք չփոթել Իրաքի ծախուածներուն հետ: Ամերիկացիները այս վերջին տարիներուն առաւելապէս կատարելութեան զէնքեր չծախեցին բնաւ Իրաքի, իսկ Ֆրանսացիները ծախեցին ու այսօր հասած է հատուցանելու ժամը:

Ֆրանսական զինամթերքը յայտնուեցաւ որ մեծ մասով երկրորդ դասակարգի էր ու վերջին նորարարութիւններէն սերունդը եւ մնացած էր: «Միրաժ»ները որոնք Իրաքեան օդուժին հիմնական ատրը կը հանդիսանային, քանի տարի առաջ սկսած էին չինուիլ ու զանոնք կարելի է համեմատել ամերիկեան «Ֆ-4»երուն հետ, որոնց արտադրութեան ատը տարիէ ի վեր վերջ տրուած է: Սակայն «Միրաժ»ները երեսնց դիներով (35 միլիոն տոլար) համեմատելի են «Ֆ-15» սուպըռնակներուն հետ (40 միլիոն տոլար) որոնք առաջնակարգ արտադրութիւն են. իսկ չատ աւելի կ'արժեն քան ամերիկեան «Ֆ-16» կեր-տեղծիչները (25 միլիոն տոլար): Այսինքն, Հիւսէյն այդքան սուղ գիներով անպէտ ապրանքներ գնած է:

Այս կացութիւնը պղտտալի է Ֆրանսայի համար: Մինչեւ 1980-ի վերջաւորութիւնը, համաչխարհային չուկային վրայ հալածիչ սուպըռնակներ արտադրելու հատանօքն առաջին անունն էր «Տասօ»ն. այսօր չուկան այլեւս փակուած է անոր «Միրաժ»ներուն համար:

Սակայն Ֆրանսական հաստատութիւնները ձեռնածալ չեն մնար. «Տասօ» նոր տիպի հալածիչի մը պատրաստութեան լծուած է. ան հինգ տարիէն առաջ պիտի չմաճառուի ու ամերիկեան կատարելագործուած սուպըռնակներուն հետ համեմատած, յայտնի առաւելութիւններ ունի: Պէտք է աւելցնել նաեւ որ անոնց գինը համեմատութեան ոչ մէկ ևղր պիտի ունենայ ամերիկեան արտադրութիւններուն

(Մնացեալը յաջորդով)

հետ. «Տասօ»ի նոր հալածիչները պիտի արժեն մօտ 100 միլիոն տոլար:

Նոյն հաստատութեան ուղղաթիռերն ալ ուելի փայլուն արդիւնքով դուրս չեկան պատերազմով պարտադրուած բաղդատականէն: Ու Ֆրանսայի մամուլէն-ները արդէն անդրադարձած են որ Ծոցի լճանի երկիրները այսուհետեւ ամերիկեան զինամթերքին նախապատուութիւն պիտի տան:

Գէշ լուր մըն է ասիկա Ֆրանսայի համար որ 80-ական թուականներուն գէնքի արտածումին մէջ երրորդ տեղը կը գրաւէր Միացեալ - Նահանգներէն եւ Խորհրդային Միութենէն ետք: «Լկկոսէթ» հրթիռները 1972-էն ի վեր բանակին հպարտութիւնն էին. անոնցմէ 2800 հատ արտածուած էր, ինչ որ կը նշանակէ չուրջ 1·5 միլիառ տոլարի եկամուտ մը: Սակայն այսօր անոնց պաշտօնը լրացած է:

ՕՊԱՆ-էն քաշուելու որոշումին հետեւը կու հրահանգած էր որ Ֆրանսա բանակնաչափ գէնք արտադրէ, որպէսզի ներածելու հարկին տակ չգտնուի. եւ ոչ-միտհաեւ պաշտպանութեան յատկացուած ֆրանսական պիւտճէն ամերիկանէն տասնապատիկ նուազ էր, Ֆրանսա տարբերութիւնը լրացնելու համար արտածումին դարկ տուաւ. Սաատամ Հիւսէյն կարեւոր գնորդներէն մէկն էր: Այնոր հետ Լիբիա ու երրորդ աշխարհի կարգ մը բռնապետական այլ երկիրներ, 80-ական թուականներու Ֆրանսական զինամթերքի արտածումներուն (90 միլիառ տոլար) կէսին տիրացան:

Ձախտադրին հեղնանքով, Ֆրանսացիներ իրենց կեանքը վտանգելին իրենց խակ երկրին վաճառած զինամթերքը փճացնելու համար: Սակայն, միայն ասիկա չէ. եթէ Ֆրանսական հաստատութիւններ ոչ առաջնակարգ ապրանք ծախելին Հիւսէյնի, ան ալ այս վերջին 10 տարին ըստացած 10 միլիառ տոլարի զինամթերքին 3 միլիառը տակաւին չէ վճարած Ֆրանսական կառավարութեան: Ու ան այսօր կը հանդիսանայ ձախտած պարտապան մը որ կամքէ անկախ պատճառներով ի սկզբանէ լուծած է վրէժը իր պարտատիրոջմէն:

Ա. Թ. Թ.

ԸՆԹԵՐՑՈՂ, ԿԱՐԴԱ՛ ՈՒ ԱՆՑԻՐ...

ԾԵՐՈՒՆԱՓԱՅԼ ՁԱՒՌՏՈՒԻՔՆԵՐ ՈՒ ՄԱՍԱՄԲ ՆՈՐԻՆ...

Պէտք չէ ծերանալ, պատասխանեց Ֆրանսացի դերացուհիս, երբ իրեն կը դանդաղէի, մեր աշուն կեանքին պարտադրած առողջական վատութիւններուն մասին. բայց սիրելի Տիկին, հարց կուտայի ես իրեն, պէտք է ուրեմն անձնասպա՞ն ըլլալ, ծերանալէ առաջ. ո՛չ, կ'ուելցնէր ան, քիչ մը ուելի արամարանական եղրակացութեամբ, ծերանալ, բայց լաւ ծերանալ...: Ու ես կը խորհրդածէի, եթէ այդ մեզմէ կախում ունենար, ու միտքս կուդար արեւելեան առած մը որ կ'ըսէ - եթէ խօսքով բրինձ կերակուր - փիլաֆ - եփուէր, ծոլու չափ ալ կարագ իմ կողմէ: Ամէն պարագայի մէջ, ծերութիւնը անվճռելիօրէն անդուժելի հիւանդութիւն մըն է լոկ, եւ սակայն ամէնէն անյաղթելին, քանի որ կեանքին մնացեալ երեք «եղանակ»ները՝ մանկութիւն, պատանութիւն եւ երիտասարդութիւն, որոնք գոյն ձաղկելով ապագային կը կարդան իրեն, եւ որոնք սակայն ի վերջոյ պիտի իյնան իր դիրկը, ինչպէս հոսող գետը՝ դէպի ծով...: Ու այն օրը, երբ Բարձրեալն Աստուած, որուչ գիս ալ կանչել իր մօտ, հաւատացէք սիրելիներ, որ այդ դժխեմ պահուն, իմ ափսոսանքը պիտի չըլլայ այլեւս չվայելել չողչողուն ճառագիւթները ծագող արեգակին եւ կամ մեղմամաղձոտ լոյսը լուսնին, գինքը չոյող աստղեզարդ երկինքով, ո՛չ, ո՛չ, այլ յատկ զրկուելը թուխ ու խարտեաշ գեղուհիներու հրապորոք ու կախարդիչ նայուածքներէն, որոնց ի տես, բազմատասնեակ տարիներ իմ դեղնորակ ներաչխարհս, կ'ըզգենու յանկարծ քանամեայ երիտասարդի խանդն ու խինդը: Բայց այս թեթեւսոլիկ խոհերս, իսկոյն սոսկ լրջութեան մը կը յանգէին, երբ այս առաւօտ առացած «Ցառաջ»ի չորրորդ էջին - որուն, չատերու նման ես ալ կ'ուղղեմ առաջին նայուածքս, ուրախութեամբ կը կարդայի, Հայրենիքէն «Կռունկ» պարախումբին ժամանումը ի Փարիզ, ուր անգամ մը եւս մեծ ոգեւորութեամբ պիտի պարուրէ խինճախինճ բազմութիւններ: Եւ սակայն այդ զուարթութեան առընթեր տրամութիւն մը պատեց զիս, երբ մատածեցի որ Հայոց Փարիզը, տեսնէ՛ք մը ի վեր, ու ալ մանաւանդ ներկայիս ամլութեան, չըսելու համար մեռածութեան չրջան մը կը բոլորէ, երբ աչքիդ առջեւ կը բերես, ուր են երբեմնի իրերայաջորդ ամէն տեսակի հանդիսութիւնները, Շարաթ իրիկուններու, կամ կիրակի յետմիջօրէներուն, ուր խանդավառութիւնները բազմութիւններուն, կը դղրդացնէին, Սորպոնը, Մուֆթիալիթէն, Սալ Կավօն, Սալ տը Ժէոկրաֆին եւայլն: Փարիզ «Հարատարեր» այլեւս եւ Հայրենիքէն հասնող խումբերն են որ պիտի դան ու կենդանութիւն ընծայեն քնացող Փարիզին, բայց տարր ալ վտանգ...:

ԳԵՂԱՄ ՏԻՐ - ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼՈՍ - ԱՆՃԼԷՍԻ «Շէրաթըն» պանդոկին մէջ, Փետրուար 23, տեղի ունեցած է Ամերիկահայ Միջազգային Գոլէֆի հիմնադրութեան 15-ամեակին առիթով հանդիսութիւն մը: Կլենտէյլի քաղաքապետ Լերի Զարեանի հանդիսավարած «Խրախճանք»ին ընթացքին գործադրուած է զեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը: Ամերիկահայ Միջազգային Գոլէֆի հոգաբարձութեան կազմի առենապետ՝ Ճոն Քէշեանի խօսքին յաջորդած է Հայաստանի Խորհրդարանի փոխ-նախագահ՝ Գագիկ Ցարուքեանեան, որ կարգացած է նաեւ Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի ողջոյնի պիրը: Գոլէֆի նախագահ Կարպիս Տէր - Եղիայեան իր ելոյթին մէջ յայտարարած է թէ Գոլէֆի Կլենտէյլի նոր գլուխած կեդրոնը ասկէ ետք կը կոչուի «Ալեք Մանուկեան» (ազգային բարերարը այս կեդրոնին յատկացուցած էր երկու միլիոն տոլարի դրամ մը): Գալիֆորնիոյ նախկին կառավարիչ Ճորճ Տէօմէճեանի մատնաւորապէս Ալեք Մանուկեանի ուղղուած դնահատական խօսքերէն ետք, անդլերէն ու հայերէն երկու ճառեր կարդացած է ինքը՝ բարերարը: Առաջինը մեծարանքի խօսք մը եղած է՝ ուղղուած կառավարիչին, երկրորդը՝ մտածումներ Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւններու մասին:

**

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ մէջ, Փետրուար 24-ին տեղի ունեցած է Ամերիկահայ Միջազգային Գոլէֆի «Ալեք Մանուկեան» մշակութային կեդրոնին պաշտօնական բացումը՝ նախագահ Ա. Մանուկեանի, Գոլէֆի նախագահ Կարպիս Տէր - Եղիայեանի եւայլոց: Հանդիսասրահին մէջ տրուած ճաշին ընթացքին խօսք առած են բազմաթիւ անձնաւորութիւններ:

**

ԼՈՍ ԱՆՃԼԷՍԻ Մխիթարեան Վարժարանի սրահին մէջ, Փետրուար 4-ին, պատրաստած ու քարոզած է վարժարանի տնօրէնը՝ Հ. Միքայէլ Վրդ. Ապեան Վարդանեանց տօնին առթիւ: Նոյն սրահին մէջ, Փետրուար 6-ին, տեղի ունեցած է Վարդանանց տօնակատարութիւնը՝ աչակերտութեան դործադրած դեղարուեստական յայտագրով ու Լեւոն Նահապետեանի դասախօսութեամբ:

ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՌՔ

ՀԵՌԱՏԻՊ

ՍԷՆՖՈՆԻԿ ՆՈՒԱԳԱԽՕՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

Հայաստանի պետական սէնֆոնիք նուագախումբը, Լորիս Ճկնաւորեանի խմբավարութեամբ, Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ մէջ տրուած համերգներէն ետք, վերադարձած է Երեւանի մէջ ասանդական դարձած «Երաժշտական Ուրբաթներ»ը: Առաջին նուագահանդէսը, սովորականին պէս, տեղի ունեցած է ծայրէ ծայր լեցուն դահլիճի մէջ: Համերգին ներկայ եղած է նաեւ նուագախումբի պատուոյ նախագահուհի Լուիզ Սիմոն Մանուկեան:

**

ԹԱՏՐՈՆ

Երեւանի մէջ հիմնադրուած «Շօու - Թատրոն»ը Երիտասարդական Պալատին մէջ հանդէս եկած է ներկայացումով մը, որուն բեմադրութիւնը հիմնուած է ըսպանական պարերու, ճազ երաժշտութեան, հայ երգահաններու գործերու վրայ: Շուրջ մէկ տարի առաջ ստեղծուած թատերախումբը կազմուած է Օփերայի եւ Պալէի Թատրոնի, հայկական հեռատեսիլի սեներկային պալէի արհեստավարժ դերասաններէ:

**

ԱԹԼԷԹԻԶՄ

Ադլեր տեղի ունեցած Խորհրդային Միութեան առաջնութեան մէջ, 55,98 մէթր արդիւնքով, երկրի ախոյեան դարձած է Երեւանցի սկաւառականետորդ (տիսք) Գենադի Բարսեղեան:

**

ՖՈՒԹՊՈԼ

Սեւ Ծովի ափին, ընկերական վերջին հանդիպումին «Արարատ» պարտութեան մատնած է Դուշանբէի «Պամիր»ը՝ 1 - 0:

**

Խորհրդային Միութեան հաւաքականը Իտալիա տեղի ունեցած ընկերական խաղի մը ընթացքին յաղթած է Ֆոճճա քաղաքի խումբին: Ըստ «Թաս» գործակալութեան, տոմսերու վաճառքէն գոյացած դումարը փոխանցուած է 1988 Դեկտեմբերի Հայաստանի երկրաշարժէն վնաս կրած բնակչութեան հիմնադրամին հաշուին:

LIVRES REÇUS

ARTSAKH
HISTOIRE DU KARABAGH
PATRICK DONABEDIAN
CLAUDE MUTAFIAN
Préface GERARD CHALIAND
SEVIG Press, Paris 1991.

**

TAPIS ET TEXTILES ARMENIENS
R.H. KEVORKIAN - BERDJ ACHDJIAN
Edité par la Maison arménienne de la Jeunesse et de la Culture
Marseille, 1991.

ԳՈՂԳՈԹԱ
ՀԱՑ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ
ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐՑ
ԹԷՕԴԻԿ

ՍԹԱՆՕՑ

Միւիրիյէթ (Նահիէ) առաջին «սանճագ»ին՝ Գաղատիոյ Ներքեւ, անկէ վեց ժամ հեռու, Սաքարիա թափող գետակի մը ալիւն: Շրջակայ գիւղօրէք 103, թրքաբնակ: Հայ բնակչութիւն՝ 668 տուն (2540 հոգի) Լուսաւորչական եւ 660-ը Բողքական), տեղահան: Եկեղեցիները Ս. Քառասուն Մանկունք եւ Ս. Նշան՝ ուր կը պաշտօնավարէին

Աբրահամ Քահանայ Սիւապեան.- Ծնած 1863 Ապրիլ 11-ին, ընիկ, 1888 Օգոստոս 15-ին ձեռնադրուած Ամասիոյ Խորէն Եպիսկոպոս Աշըղեանէ: Դէպքին Գաղատիա տարուելով՝ կը խանդուի չղթայակապ մահապարտներու թափօրին, եւ Պէյնամի ձորին մէջ կը նահատակուին միասնաբար:

Խորէն Քահանայ Տաղլեան.- Ծնած 1864 Մարտ 15-ին, ընիկ, օծակից Տ. Աբրահամ Սիւապեանի, քահանայագործած նաեւ Գաղատիա եւ Կեսարիա (1901 - 1911): Տեղահանութենէն երկու ամիս առաջ Գաղատիա տարուելով՝ բանտի չարչարանքներ կրելէ վերջ՝ կ'աքսորուի Զօրում, ուրկէ կրկին ճամբայ հանուելով՝ կը նահատակուի ամայի վայր մը, իրեն ընկերացող Թուրք ոստիկաններու ձեռամբ:

Սթանօզի Աւետարանական Հայոց հովիւն էր

Վերապատուելի Հայրապետ Օտեան.- Ծնած 1851-ին, ընիկ, պատանութեանը՝ դպիր Հայ Եկեղեցւոյ եւ օգնական ուսուցիչ: 1869-ին Պրուսա անցնելով՝ կը բոլորէ ուսանողական եռամեայ շրջան մը, յետոյ Մարզուան կը մեկնի եւ 1877-ին ընտրուելով Գոլէճէն, նաեւ Ամասիոյ Կեդրոնական ձեմարանէն: Երկու տարի վերջ հովիւ կը ձեռնադրուի եւ 1880-ին կ'անցնի Անգլիա՝ երեքուկէս տարի հետեւելով Կլասկոյի «Ազատ Եկեղեցւոյ» աստուածաբանութեան դասընթացքին: Հոն կատարած հանդանակութեամբը կը յաջողի չինել ծննդավայրին պեղակոռոյց ժողովարանը (որուն նուիրման հանդէսը տեղի ունեցած է 1887-ին): Վեչտանամեայ բարեկեան պաշտօնավարութենէ մը ետք՝ 1896-ին կը մեկնի Գաղատիա, մինչեւ 1905 այդ թեմը հովուելով եւ հոս եւս կառուցանելով ժողովարան մը: Այնուհետեւ մէկ տարի Պիլէճիք, վեց տարի Միխալըճ եւ երեք տարի կրկին Սթանօզ, կը շարունակէ իր քարոզչութիւնը, չհանգլով լայն ժողովրդականութիւն:

Տեղահանութիւնը երբ կը սկսի, յառաջացեալ տարիքին ի յարգանս՝ կը խնայուի աքսորէ. բայց անձնդիր վերապատուելին՝ Նիկոմիդիոյ Նահապետ Մեսիանոս Արքեպիսկոպոսի նման՝ կը հրաժարի այդ չնորհէն եւ կամովին կ'ընկերակցի իր թափառական ժողովրդեան, Սթանօզէ քանի մը ժամ անդին լքնալով թուրք եաթաղանին տակ արիւնլուայ:

**

1917-ին Պոլսէն Նալլու Խան տարագիր Մ. Սուրեան օգնական երկրաչափի պաշտօնով երբ Սթանօզ կ'այցելէ, հոն կը գտնէ այն 200 այրիներն ու մանուկները միայն՝ որոնք պինուարի ընտանիք ըլլալնուն համար զերծ էին մնացած աքսորէ: Դարձեալ, Սթանօզի աքսորախումբերէն դուրս էին կանայք՝ իրենց ձագուկներով, զորս կառավարութիւնը ցրուեր է յետոյ շրջակայ Թուրք գիւղերը: Ցիշեալէն մեր քաղած տեղեկութիւններուն համեմատ, այրերու առաջին կարաւանը կոտորուեր է երկու ժամ հեռու ամայի վայր մը, դիակներն ալ լեցուեր են մեծ հորի մը մէջ: Երկրորդ կարաւանը՝ աւելի հեռուները: Երրորդ կարաւանը՝ Աւետարանական Հայք՝ ընդ որս եւ Վերապատուելի Օտեան:

ԱՅԱՇ ԵՒ ԻՐ ՄԱՀԱՑՈՒՆԸ՝
ՍԱՐԲ ԳԷՇԱ

Զուտ Թրքաբնակ տան՝ առաջին «սանճագ»ին՝ Գաղատիոյ Ներքեւ, 23,300 բնակչութեամբ:

Կ'արժէ՞ր որ Գողգոթայիս մէջ մանկը այս Տաճկանոցը, ցրըչափ հոն ո՛չ Հայ կար, ո՛չ ալ Հայու սրբավայր: Այնու ամենայնիւ, Այլ մորմոքալի յուշեր կ'արթընգնէ միշտ հանուր Հայութեան միտքին մէջ, եւ իր անունը եթէ ո՛չ Գողգոթա մը՝ գէթ իրր Ակեղթամա մը յաւերժացած է արդէն: Իթթիհատի կառավարութիւնն էր որ տնօրինեց առժամեայ աքսորավայրի վերածել աչքէ հեռու այդ անկիւնը՝ 1915 դարնան մայրաքաղաքէս վտարանդի պոլսահայ մտաւորական դասուն ընտրանիին: Գաղատիոյ վերջնաթեր կայանին՝ Սինճանքէօյի մէջ, այդ եղերաչուք կարաւանը կանգ առաւ՝ երկճրդուելու համար: Մեծամասնութիւնը Զանդղրի, 84 հոգին ալ հոս փոխադրուեցան, դէմ - յանդիման Անծանօթին՝ որ տարաժամ Մահն էր:

(Շար. 201)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր· Վահրամ Մոսոիչեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Մոսոիչեան եւ զաւակը՝ Սանտրա, Պր· Լօրիս Մոսոիչեան, Տէր եւ Տիկին Սերովբէ Պուրմայեան եւ զաւակը՝ Վիքէն, կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՎԱՀՐԱՄ ՄՈՍՈՒՉԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Լիզա Տամլամեան)

մահուան Դ· տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ՝ Գէորգ եւ Բերուզ Մոսոիչեանի, Կիւլինիա Տամլամեանի, Վարուժան եւ Հրայր Տամլամեանի յիշատակին, կիրակի, Մարտ 17-ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ազգայիններուն յիշատակը յարգողներուն։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ԱՆԻԿՈ· - Տիկին Արփինէ Աւետիսեան իր ամուսնոյն Արամ Աւետիսեանի մահուան 16-րդ տարելիցին ի յիշատակ 1200 Ֆրանք կը նուիրէ «Ծառայ»ին։

⁂

Տէր եւ Տիկին Կիրակոս Կիրակոսեան, Տօրումեան եւ Կիրակոսեան ընտանիքներու հին եւ նոր ննջեցեալներուն յիշատակին կը նուիրեն 500 Ֆր· «Ծառայ»ին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՒՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա· Թադէոսեան մասնաճիւղը ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Մարտ 16, ժամը 15-ին Հայ Մշակոյթի Տունը։

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

(Շար· Ա· էջէն)

մին վրայ։ Ցառաջիկայ մրցաշրջանին ուարտին, վերջին վեց խումբերը պիտի իջնեն դասակարգ մը վար։ Կոտայք կը պատրաստուի ղժուար մրցաշարքի մը։

ԵԹԼԷԹԻԶՄ

● ԷՄՄԻԵԱՆ՝ ԲԱՑԱԿԱՑ

Անցեալ շաբթու մէջ, Սէվիլլա, Սպանիա, տեղի ունեցան աշխարհի ձմեռնային ախոյեանութիւնները։ Կը սպասէինք Ռոպէր Էմմիեանի ելոյթին, հեռացաւոք մէջ։ Հայուն տեղ՝ ուրիշ մը, Պակրիանով։ Իրաւ է որ այս վերջինն էր եղած Խորհրդային Միութեան ախոյեան, քանի մը չարաթ առաջ, Վոլկոկրատի մէջ։ Ռոպէր Էմմիեան, հոն, ակար արդիւնք մըն էր ունեցած, 3-րդ միայն, 7·81-ով։

Աշխարհի ախոյեանի տիտղոսը չահած է դերմանացի Հաաֆ,, ցաւքելով 8·15 մէթր։ Պակրիանով 7-րդ միայն, 7·82-ով։ Ամերիկացի Քարլ Լէվիս, հաւանաբար միշտ աշխարհի լաւագոյնը եւ ուրիշ քանի մը կարող Ամերիկացիներ չէին եկած Սէվիլլա։

Էմմիեան կորսնցուց ուրեմն, 1991-ին, փայլելու առաջին առիթ մը։ Կը մնայ աշխարհի բացօթեայ ախոյենութիւնը, Օգոստոս 24-էն Սեպտեմբեր 1, Թոքիօ։

Մինչ այդ, կան ամառը, չարք մը մրցահանդէսներ Եւրոպայի զանազան քաղաքներուն մէջ։ Հայ մարզիկը պիտի մասնակցի, հաւանաբար, անոնցմէ ոմանց, եթէ վերագտած ըլլայ Փլիքեական լաւագոյն վիճակ մը։ Իսկ պիտաւոր նպատակը՝ անկասկած, Պարչէլոնայի Ողիմպիականը, 1992-ին։

Վ· Մ·

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Արթիւր Պահատուբեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արման Պահատուբեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սերժ Պահատուբեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժոլ եւ Ֆլօրին Տէյիրմէնճեան եւ զաւակները, կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի կիրակի, Մարտ 17-ին, Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցին իրենց հօր՝

ՃԷՊՐԱՅԷԼ ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին եւ իրենց մօր՝

ԱԶԱՏՈՒՀԻ ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Պաթմագեան)

հոգւոյն խաղաղութեան համար։

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Մարտ 16, ոօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին՝ Սոսկալի Զարչարանացն եւ Մտին ի Վիրապն։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի՝ բացուած Խորանով։ «Տէր Ողորմեա»ի ժամանակ՝ Խորանը կրկին կը փակուի։

⁂

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Մեծ Պահքի հետեւեալ կիրակի օրերուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ, ժամը 10–ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի։

● *Կիրակի, Մարտ 17,*
Գալատեան Կիրակիին։

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԳՕՇՄԱՆ

Կիրակի, Մարտ 17–ին (Քառասնորդական Պահոց՝ Գալատեան) Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ անուան ոօնին առիթով, արարողութիւններ տեղի կ'ունենան։

Օրուան հանդիսաւոր պատարագը կը մատուցանէ ու կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ· ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

առընթերակայութեամբ՝

Մովսէս Ասագ Քհնյ· Գալէնտէրեանի

երգեցողութիւնք՝ Դպրաց Դաս երգչախումբին կողմէ Եկմալեան եղանակով։

Ձկնի պատարագի, ըստ Մաշտոցի (Կարգ Օրհնութեան Սեղանոյ Մատաղի) ինչպէս նաեւ հանգստեան պաշտօն մատաղի նուիրատուներու եւ եկեղեցւոյ սատարողներու ննջեցեալներուն հոգիներուն համար։

Եկեղացական արարողութեանց աւարտին՝ կը բաժնուի օրհնուած մատաղ ուխտաւոր Ժողովուրդին։

ՀԱՄԵՐԳ

Մեներգ - խմբերգ - Նուագ

ԺԻՒԼԻԷԹ ԵԼՄԱՋԵԱՆ

կը ներկայացնէ

Մանկա - Պատանեական Երգչախումբը

ԳԱՐՈՒՆ

Ղեկավարութեամբ՝
ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՋԵԱՆԻ

Կիրակի, Մարտ 17, ժամը՝ 15·30-ին Էսփաս Ժիւլիէն Թատերասրահին մէջ
33, Բուր Ժիւլիէն, 13001 - Մարսէյլ

Ցայտագիր՝

ԿՈՄԻՏԱՍ - ՊՐԱՄՄ - Գ· ՍԻՒՆԻ - ԼԻՍԹ Գ· ԱԼԼՄՇԱՀ - ԹՒՐՉԵԱՆ - Ս· ՋՐԲԱՇԵԱՆ

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

91 - 87 - 43 - 71 *կամ՝* 91 - 77 - 84 - 70

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ հոգեւորական դասը, Ազգային Միութեան վարչութիւնը եւ հոգաբարձութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կը խնդրեն իրենց պատուոյ նախագահ եւ բարերարին՝

ՃԷՊՐԱՅԷԼ ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

հոգւոյն համար, անոր մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ իր կողակիցին հանդուցեալ՝

ԱԶԱՏՈՒՀԻ ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

հոգւոյն խաղաղութեան համար, կիրակի, Մարտ 17-ին։

⁂

Փօն· Տը· Շէրիւ եւ Շարվիօ Ս· Նչան եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը եւ Ազգային Միութեան վարչութիւնը կը ծանուցանեն թէ՝ Ս· եկեղեցւոյս եկեղեցականէն բարեբար՝

ՃԷՊՐԱՅԷԼ ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան կիրակի, Մարտ 17, Լիոնի Ս· Յակոբ եկեղեցին, ինչպէս նաեւ կը յիշատակուի իր սիրեցեալ կողակիցը բարեբարուհի՝

ԱԶԱՏՈՒՀԻ ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Պաթմագեան)։

ՄՇՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, Ուրբաթ իրիկունները ժամը 17–ին, Հակումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ, իսկ կիրակի օրերուն Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով·

Մարտ	15	եւ	17
Մարտ	22		

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 DECINES
Tél. : 78. 49. 42. 97

CIRQUE D'HIVER
«NORK»
D'EREVAN

30 artistes : musiciens, danseurs, funambules, contorsionnistes, jongleurs, . . .

DIMANCHE 17 MARS
A 16 HEURES
à
L'ESPACE
ALBERT CAMUS
1, rue Maryse Bastié — BRON

ՎԵՐԱՊԱՏԱՈՒԵԼԻ ՈՐՔՆԷ ԼԵՒՈՆԵԱՆ

այս կիրակի, Մարտ 17-ին պիտի քարոզէ Փարիզի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիին մէջ ժամը 11-ին

8 bis, rue des Ternes, 75017 Paris

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Մարտ 16–ին Տօն է «Գրիգոր Լուսաւորչին Մուտն ի Վիրապին»։ Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի խորանին վրայ։ Ողորմեան կը մատուցուի խորանին վրայ։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆԾ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՏԻԳՐԱՆ ԵՒ ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՓԱՓԱՋԵԱՆ ԱՄԷՆՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1991 - 1992 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Լիոնի Տիգրան եւ Հռիփսիմէ Փափաջեան Ամէնօրեայ Վարժարանը, հիմնուած՝ 1988 Սեպտեմբերին, յառաջիկայ 1991 - 1992 կրթական տարեշրջանին կ'օժտուի նախակրթարանի իր երկրորդ եւ երրորդ դասարաններով Սէ - Բ - Ին եւ Սէ - Բ - 2։

Արձանագրութիւնները սկսած են արդէն։

Տնօրէնութիւնը Լիոնի եւ մօտակայ արուարձաններու մէջ բնակող ծնողաց կը ծանուցանէ թէ, վարժարանը Մանկապարտէզի երեք մակարդակներու համար կ'ընդունի 3, 4, 5 տարեկան աշակերտներ, Նախակրթարանի Առաջին Դասարանին համար 6 տարեկան, իսկ՝ Երկրորդ եւ Երրորդ դասարաններուն համար 7 եւ 8 տարեկան աշակերտներ։

Դիւրացնելու համար ծնողներուն բեռը, տնօրէնութիւնը կ'ապահովէ կրթեւեկի սպասարկութիւն մը։

Ամէն պլուրութիւն կ'ընծայուի ծնողներուն որպէսզի անվարան զրկեն իրենց զաւակները Փափաջեան Վարժարան, ուր Պետական ծրագրին տարնթեր կ'ուսուցուի Հայերէն լեզուն։

Լրացուցիչ տեղեկութիւններու համար կարելի է դիմել ամէն օր գալոցի գրասենեակը, առաւօտեան ժամը 9·30-էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 5, իսկ Շաբաթ օրերը ժամը 9·30-էն մինչեւ 12։

Հասցէ՝
295, Ռիւ Անտրէ Ֆիլիփ,
կամ՝
40, Ռիւ տ'Արմէնի Լիոն 3-րդ։
Հեռաձայն՝ 78 - 60 - 47 - 18

ԴԻՒԱՆ
ԱՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

UGAB-MARSEILLE

GRANDE SOIREE DU PRINTEMPS

Dîner Dansant

Le Samedi 23 Mars à 20 heures

dans les Salons du Palm-Beach Concorde
2, Promenade Georges Pompidou — 13007 Marseille

Participation : 400 Francs
Membres du Club des Jeunes et Etudiants : 300 Francs

Réservations avant le 20 Mars
Siège UGAB — Tél. : 91 22 10 45 - 91 79 30 34

SAISON 90/91
DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU - 18e ANNÉE

Cycle MOZART

le Samedi 16 MARS
à 20 heures 30

A l'occasion du 200e anniversaire de sa mort
Concertos pour violon et 1 - 2 - 3 pianos
Clarisse Hirzel - Annie Jodry - Svetlana Navasardian
Ani Petrossian - Raffi Petrossian
l'Ochestre Jeune Philharmonie - direction Jean-Jacques Werner

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 15
VENDREDI
15 MARS
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօդեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.495 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.495

ԻՐԱՔԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ԱՆԽՆԱՅ ԿԸ ՀԱԼԱԾԷ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻԱ – ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ «ԲԱՐԵԿԱՄ ԵՐԿԻՐՆԵՐ»

Թուրք մամուլը զբաղեցնող առաջին նիւթն է քիւրտ ղեկավարներու հետ Նախագահ Իոզալի հանդիպումը: Քրտական հարցին վերջին օրերու անակնկալ զարգացումները երկրորդ պիծի վրայ կը ձգեն նոյնիսկ Իոզալի Խորհրդային Միութիւն կատարած պաշտօնական այցելութիւնը:

Թուրքիոյ Նախագահը Մոսկուայի մէջ արդէն կարեւոր հանդիպումներ ունեցած է Գորբաչովի ու Ելցինի հետ: Թուրք լրագրողներու խանդավառութիւնը մեծ է ու ընդհանուր կարծիքը այն է թէ ակընկալուածէն աւելի մեծ յաջողութիւն արձանագրած է Իոզալի այցելութիւնը:

Երկու նախագահները ստորագրած են երեք պայմանագրեր· առաջինը՝ կը միտի երկու երկիրներու յետագայ յարաբերութիւնները 20 տարուան համար բարեկամութեան, բարի դրացնութեան ու համագործակցութեան հիմերու վրայ դնելու: Արդարեւ, երկկողմանի տեսակցութիւն - ներուն ընթացքին առաջին անգամ ըլլալով, Խորհրդային Միութիւն եւ Թուրքիա «բարեկամ երկիր» կոչած են միմեանց:

Այս պայմանագիրը կ'առաջադրէ որ երկու երկիրները փոխադարձ յարգանքով պիտի վերաբերին իրարու անկախութեան, գերիշխանութեան, հողային ամբողջականութեան, իրաւունքի հաւասարութեան եւ ներքին գործերու չմիջամտելու սկզբունքներուն:

Երկու նախագահներուն կողմէ երկրորդ ստորագրուածը տասը տարուան առեւտրական, տնտեսական, գիտական համագործակցութեան համաձայնագիրը մըն է որ կը նախատեսէ ներկայի 1,5 միլիառ տոլարնոց առեւտուրը մինչեւ 1992–93 3–5 միլիառի, իսկ մինչեւ 2000 թուականը 10 միլիառ տոլարի բարձրացընել:

Վերջին պայմանագիրը կը վերաբերի ներածում եւ արտածումներէ գանձուած տուրքերու նոր կանոնադրութեան:

Գորբաչովէն ետք, Իոզալ հանդիպում ունեցած է նաեւ Ելցինի հետ· այս վերջինս ողջունելէ ետք Թուրքիոյ նախագահը, ըսած է թէ իր երկիրը Իոզալի նման տնտեսագէտ նախագահի մը պէտք ունի· խօսելով չուկայի անտեսութեան անցնելու իրենց ծրագիրներուն մասին, Ռուսաստանի նախագահը չեչտած է թէ լաւագոյն երկիրը որ կրնայ իրենց օրինակ ծառայել, Թուրքիան է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ՍՏԱԼԻՆ, ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԸ

Փիէր Վերլիւիզ չահեկան յօդուած մը ստորագրած է «Քոթիտիէն»ի մէջ (Մարտ 14) եւ ուր ամբողջ էջ մը կը յատկացնէ Կրեմլինի «ռազմավարութեանց» ազդութեանց հարցերը հրահրելու համար: Կ'անդրադառնայ Ղարաբաղի, վառնդուած Հայերուն ու չի վարանիր ըսելէ թէ Ստալին մարգարէութիւն ըրած էր Հայաստանի եւ Վրաստանի կցման նախօրեակին, երբ կ'ըսէր ..

«Գրեթէ ապահով է, որ տագնապալի պահուն Վրաստան պիտի լքուի Համաձայնականներէն ինչպէս նաեւ Հայաստանը»:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ ԷԶՄԻԱԾԻՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԹՈՐԳՈՄ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՓԱՐԻԶԷՆ ԱՆՑԱՒ

Ինչպէս առեն հաղորդած էր Կաթողիկոսական Պատուիրակութիւնը («Յառաջ», Մարտ 7) Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքը իր առաջին այցելութիւնը կը կատարէր Մայր Աթոռ, ընտրութենէն ի վեր եւ այդ առթիւ Փարիզէն կ'անցնէր, ուր ներկայ պիտի ըլլար, Մարտ 13-ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ Հակումի ժամերգութեան:

Եկեղեցին արդէն լեցուած էր, երբ ժամը 18-ին դասը մուտք կը գործէր Թորգոմ Պատրիարք զոր կը շրջապատէին Գիւտ, Նորվան եւ Յակոբ Եպիսկոպոս - ները, ինչպէս նաեւ փարիզեան շրջանի եկեղեցիներու հոգեւոր հովիւները եւ Ժնեւի Ս· Յակոբ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Վիգէն Ծ· Վրդ· Այդպղեան:

Տպաւորիչ արարողութեան աւարտին, Գիւտ Արք· դոհունակութիւն յայտնելով, որ Պատրիարքը Փարիզ կը գտնուի, հրաւիրեց զայն իր խօսքը ընելու հաւաքուած բազմութեան:

Թորգոմ Պատրիարք նախ չեչտեց որ մեր բոլոր մտահոգութիւնները այն ազօթքներուն մէջն էին, զոր կատարեցինք, թէեւ անոնք կուգան հինէն, ինչպէս Ներսէս Շնորհալիի աղօթքը 1170-էն, ապա բնաբան առնելով այն խօսքը՝ թէ ո՛ւր է մեր գանձը, հո՛ն է մեր սիրտը, Պատրիարքը երկար ծանրացաւ «մեր գանձերուն» վրայ, որոնցմէ մէկն է նաեւ Երուսաղէմի Ս· Յակոբայ Վանքը:

Եթէ, ըսաւ Թորգոմ Արք·, մէկուն գանձը իր ընտանիքը, զաւակը, հայրենիքն է, հո՛ն է իր սիրտը: Ինչ որ կ'ուրախացնէ մեր Հայրենիքը՝ կ'ուրախացնէ մեզ, ինչ որ կը տխրեցնէ մեր Հայրենիքը՝ կը տխրեցնէ մեզ: Նոյնն է պարագան Իմիածնի համար, Արցախի համար, մեր մշակոյթին համար: Մեր գանձն է նաեւ մեր լեզուն:

Հուսկ, Պատրիարքը խօսեցաւ մեր մէկ ուրիշ գանձին մասին, որ է հայկական Երուսաղէմը, հոգեւոր, մշակութային, կրթական գանձ մը: Թուեց հոն ունեցած մեր հարստութիւնները, վանքը, կալուածները, Ս· Յարութեան Տաճարը, ուր ամէն առաւօտ ժամը 3-ին, պատարագ կը մատուցուի եւ ուր կը հսկեն նաեւ մեր վարդապետները: Անդրադարձաւ ժառանգաւորացին որ, չեչտեց, մեր ամենակարեւոր տունն է եւ որու համար մտահոգ ենք: Կոչ ըրաւ որ աշակերտները երթան, 12-էն 20 տարեկան եւ ցաւով հաստատեց թէ չեն գար, ինչո՞ւ· արդեօք կորսնցուցած ենք նաեւ մեր այն գանձը՝ որ հաւատքն է: Գործ կայ ընելիք, աշխատանք կայ տանելիք, եկեղեցական կեանքը զբաղուար է, հակառակ անոր որ կը կարծուի թէ ծոյլի կեանք է, մինչդեռ կան թերեւս ծոյլ եկեղեցականներ, բայց իրենք է որ ծոյլ են, ոչ թէ եկեղեցականի կեանքը: Հոգեւորականը ինք ալ արուեստագէտ մըն է, միայն ալելուիա կարդացող մը չէ: Ու կրկին չեչտեց թէ գլխաւոր մտահոգութիւնը ժառանգաւորաց Վարժարանն է: Վանքը պէտք ունի նաեւ աշխատաւորներու: Անցեալին 8000 Հայեր, կ'ապրէին վանքին տուները, գաղթականներ, այսօր քանի մը հարիւր մնացած են միայն: Պատրիարքը առաւելաբար ծանրացաւ նաեւ վանականներու սենեակներուն հնամաշ վիճակին վրայ, զուրկ տարրական յարմարութիւններէ եւ որոնց նորոգութիւնը անհրաժեշտ է, բայց կը կարօտի մէկ միլիոնի տոլարի: Թորգոմ Արք· աւելցուց այս առընչութեամբ, թէ ժողովրդական հանդանակութեան չուզեր դիմել, կը խորհի դանել չուրջ չորս - հինգ տասնեակ բարեկեցիկ Հայեր, որոնք իւրաքանչիւրը 50 հազար տոլարի մասնակցութեամբ մը ապահովեն այդ գումարը: Վանքը իր ծախքերը կ'ապահովէ կալուածներու եկամուտներով, բայց բացառիկ ծախքերու համար ինչպէս այդ բնակութեանց ստիպողական նորոգութիւնը եւ տպարանին (հիմնուած 1833-ին) արդիականացումը կը կարօտին արտաքին օժանդակութեանց: Պատրիարքը կոչ ըրաւ նաեւ որ ուխտաւորներ երթան Երուսաղէմ, որպէսզի տեղացիք ալ տեսնեն թէ Հայերը տակը կը մնան իրենց գանձերուն:

Այս խօսքերու աւարտին, տեղի ունեցաւ Այհամբոյր:

Թորգոմ Պատրիարք Հինդշաբթի, Մարտ 14-ին մեկնեցաւ Էջմիածին, ուր կը մնայ չաբաթ մը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

● ՏԷՐ - ԶԱՔԱՐԵԱՆ՝ ԵՐԿՈՒ ԱՄԻՍ ՀԱՆԳԻՍՏ

Ինչպէս «Յառաջ» գրեց անցեալ Ուրբաթ օր, Միշել Տէր - Զաքարեան, Մոնփըլիէի կազմին հետ, Մանչեսթէրի մէջ, տեղւոյն Եունայթըտ ակումբին դէմ (1 - 1) ցոյց տուած է արդիւնաւէտ խաղ մը, արժանացած գնահատանքի մամուլին մէջ, բայց ստացած է նաեւ վնասուածք մը ծունկէն, ինչ որ ասպարէզին համար կրնայ մասնաւորապէս ափսոսալի ըլլալ մօտիկ ապագային:

Հայ մարզիկը գործողութեան ենթարկուած է Սէն - Թ'Էթիէնի մէջ, մասնագէտ մը ձեռամբ: Կը նախատեսուի որ պիտի չկրնայ խաղալ մօտ երկու ամիս: Ուրիշ խօսքով՝ ներկայ մրցաշրջանին պիտի չկրնայ իր տեղը վերագտնել ակումբին առաջին կազմին մէջ:

Դժուարութիւնը հոն է, որ իր պայմանագրութիւնը Մոնփըլիէի հետ՝ որուն կը պատկանէր 1988-էն ի վեր, վերջ կը գտնէ այս տարի, Յունիսին:

Միշել Տէր - Զաքարեան, ծնած Երեւան, մեծցած Ֆրանսա, 28 տարեկան է արդէն: Այդ տարիքին թերեւս դժուար ըլլայ դրժողութեան ենթարկուած խաղացողի մը համար նոր պայմանագրութիւն մը ունենալ բարձրագոյն դասակարգի ակումբի մը հետ:

● ԱՂՋԻԿՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՄԱՐԶՈՒԻՆ ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ԱՓԻՆ

Իգական Ֆութպոլը հաստատ տեղ ունի այլեւս Հայաստանի մէջ ալ: Հայկական երկու խումբեր պիտի մասնակցին Միութենական բարձրագոյն դասակարգի ախոյենութեան որ կը սկսի մօտերս՝ Երեւանի «Նայիրի» եւ Ապարան քաղաքի «Նիդ»ը: Այս վերջինը, անցեալ տարի, փայլած էր, երկրորդ դասակարգի ախոյենութեան մէջ եւ չհասած վերելքի իրաւունք:

«Մարզական Հայաստան» թերթէն կ'իմանանք որ Նիդի վարիչները կը յուսան դաշտ հանել զօրաւոր կազմ մը: Դուբսէն հրաւիրուած են երեք ոչ - հայ խաղացողներ: Կարելի եղած է տրամադրել անոնց բնակարան:

Խումբը իր վերջին մարզումները պիտի ընէ Ղրիմի մէջ, ինչպէս Միութենական գլխաւոր ակումբներէն ոմանք:

Այս բոլորը ենթադրել կուտան թէ ակումբին վարիչները յաջողած են ապահովել իրենց շրջանին մէջ, նիւթական անհրաժեշտ միջոցները որպէսզի Նիդը պայքարի հաւասարէ - հաւասար լատադոյներու դէմ:

Վ· Մ·

ՄԱՐՏ 13-Ի ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 28-Ի ՆԻՍՏ

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

(Ր. եւ վերջ)

Այժմ աւելի ընդհանուր գծերով՝ երկրի եւ մեր Հանրապետութեան զարգացման հեռանկարի մասին: Կարծում եմ, այս հարցին օգտակար է մօտենալ ոչ միայն այսօրուայ քաղաքական իրողութիւնների, այլեւ զուտ փիլիսոփայական դիտանկիւնից՝ մեկնելով հասարակագիտութեան ընդհանուր օրէնքներից:

Բազմազգ, մանաւանդ ունիտար պետական կառուցուածք ունեցող միութեան դոյութիւնը հակասում է հասարակութեան զարգացման օրէնքներին: Բոլոր բազմազգ կայսրութիւնները վերացել են: Անկախ մեր կամքից, Խորհրդային Միութիւնն էլ կը վերանայ: Մենք սոսկ կարող ենք արագացնել կամ դանդաղեցնել այդ պրոցէսը: Այդպիսի պետութիւնը հնարաւոր է ժամանակաւորապէս պահպանել միայն որպէս համակենտրոնացման ճամբար, բռնի ուժի միջոցով, ինչպէս տեղի է ունեցել եօթանասունչորս տարի: Այդպիսի պետութիւնը դանւում է ներքին խոր հակասութիւնների մէջ, նրանում առկայ եւ անհրաժեշտ իրողութիւնները իրերամերժ են եւ վիժեցնում են նման պետութեան բնական դոյատեւումը:

Այդ իրերամերժ եւ անհամատեղելի իրողութիւնները են՝ միութիւնը, ժողովրդավարութիւնը եւ տնտեսական բարգաւաճումը: Համաշխարհային փորձով մէկընդմիշտ արդէն ապացուցուած է, որ տնտեսական բարգաւաճում հնարաւոր է միայն ազատ, այլ ոչ թէ կենտրոնացուած տնտեսութեան պայմաններում: Իր հերթին ազատ տնտեսութեան իրականացումը ենթադրում է ժողովրդավարութեան անհրաժեշտ մակարդակ, որ հակասում է ունիտար միութեան էութեանը: Ե՛ւ ժողովրդավարութեան ընդլայնումը, Ե՛ւ տնտեսական ազատութիւնը բնականօրէն յանգեցնում են հանրապետութիւնների եւ երկրամասերի տնտեսական ինքնուրոյնութեան, որ անխուսափելիօրէն հիմք կը ծառայի նրանց քաղաքական անկախութեան:

Քանի որ ժողովրդավարութեամբ պայմանաւորուած տնտեսական բարգաւաճումը նշանակում է Խորհրդային Միութեան անխուսափելի մասնատում, ապա բացառուած չէ, որ կայսերամէտ իշխանութիւնները փորձեն այն պահպանել բռնի ուժի միջոցով, ինչպէս անցած տասնամեակների ընթացքում: Սակայն այս դէպքում արդէն առաջանում է Միութեան կործանման մի նոր, աւելի ահաւոր եւ արագընթաց վտանգ՝ ժողովրդական զանգուածների սոցիալական դժգոհութիւնը, որ ընդունակ է ջնջել-վերացրնել ամէն ինչ:

Գոյութիւն ունի այդ դժգոհութիւնը կանխելու երկու եղանակ՝ բռնութեան կիրառումը եւ երկրի բնական պաշարների անխնայ վատնումը: Բայց ի դժբախտութիւն կայսերապետական ուժերի, դրանք ժամանակաւոր եւ, մանաւանդ, յանցաւոր միջոցներ են: Կը գայ ժամանակ, երբ միութենական համակենտրոնացման ճամբարի դոյութիւնը կը դիտուի որպէս յանցագործութիւն մարդկութեան հանդէպ: Նոյնպիսի յանցագործութիւն կը դիտուի նաեւ երկրի բնական հարստութիւնների սպառումը: Ինչպէս դիւզյուն հող է տրւում, նրանից առաւելագոյն արդիւնք ստանալու եւ իր ընտանիքի ու ազգի բարգաւաճմանը նպաստելու համար, այնպէս էլ հողագնդի մէկ վեցերորդ մասը նախախնամութեամբ տրամադրուած է խորհրդային ժողովուրդներին՝ երկրի եւ աշխարհի բարօրութեանը նպաստելու պայմանով: Մարդկութիւնը կարող է վաղը պարտամուրհակ ներկայացնել Խորհրդային Միութեանը, որ ոչնչահեաւ նրա սեփականութիւնը, վերջին հաշուով, նաեւ ողջ աշխարհի սեփականութիւնն է:

Ուստի Խորհրդային Միութիւնը Ե՛ւ ներքին, Ե՛ւ արտաքին հանգամանքների բերումով պարտաւոր է ենթարկուել հասարակութեան զարգացման համաչխարհային օրէնքներին, այսինքն՝ անկախ այն բանից, թէ ինչպէս կը զարգանան իրադարձութիւնները, ինչպիսի ժամանակաւոր նահանջներ տեղի կ'ունենան, միեւնոյն է՝ միութիւնը վաղ թէ ուշ պէտք է քայքայուի: Ցանկալի եւ հնարաւոր է, որ քայքայումը կատարուի բնական, անարիւն, քաղաքակիրթ ձեւով, եւ Միութիւնը վերածուի ժողովուրդների մի հաւասարաչափ համագործակցութեան, ինչպիսին է, օրինակ, եւրոպական երկրների համագործակցութիւնը: Աւելի լաւ օրինակ մարդկութիւնը դեռեւս չի ստեղծել: Հնարաւոր է, որ ապագայում այդպիսին ստեղծուի:

Միութեան վերածումը նման համագործակցութեան նոյնպէս բխում է հասարակութեան զարգացման օրէնքներից: Թէեւ ասուեց, որ Խորհրդային Միութիւնը անխուսափելիօրէն պէտք է քայքայուի, բայց, քանի որ այն պատմական իրողութիւն է, ձեւաւորուել է հարիւրաւոր տարիների ընթացքում, ապա վերացնելով հանդերձ՝ այդ Միութիւնը չի կարող անհետ կորչել: Փաստ՝ թէկուզ անգլիական եւ ֆրանսիական գաղութային համակարգերը, որոնք թէեւ քաղաքականապէս վերացուած են, բայց իրականում դոյութիւն ունեն որպէս անկախ պետութիւնների քաղաքական, տնտեսական, հոգեւոր-մշակութային սերտ համագործակցութիւններ:

Խորհրդային ժողովուրդների դարաւոր համակեցութիւնը նոյնպէս ստեղծել է քաղաքական-տնտեսական եւ, մանաւանդ, հոգեւոր յարաբերութիւններ եւ կապեր: Երկիմպատուաւոր Իշխանեանն իր ելոյթում արդարացի զայրոյթ էր արտայայտում Հայաստանում ռուս մշակութային գործիչների, թէկուզ եւ ականաւոր եւ արժանի գործիչների արձանների առաւութեան առթիւ, չեչտելով, մանաւանդ, եւրոպական, համաչխարհային մշակոյթի ներկայացուցիչների արձանների լիակատար բացակայութեան համար: Սա, անշուշտ, հիմնականում արդիւնք է քաղաքական հարկադրանքի ու ազգային ստրկամտութեան, բայց հոգեւոր, մշակութային առումով նոյնպէս բնական ու հասկանալի է, քանի որ նոր եւ նորագոյն դարաշրջաններում հայ մշակոյթն աւելի շատ կապուած է եղել ռուսական, քան եւրոպական մշակոյթի հետ: Նոյնն է եղել նաեւ խորհրդային միւս ժողովուրդների ճակատագիրը: Աւելին, բացառութեամբ մի քանի ժողովուրդների (Հայեր, Վրացիներ, Պալթեր եւայլն), միւսներն արդի քաղաքակրթութեանն են չիմուել միայն ու միայն ռուսական մշակոյթի խողովակով:

Ինչպէ՞ս կարող է, ուրեմն, հոգեւոր այս ժառանգութիւնն անհետ կորչել: Ես վստահ եմ, որ անկախ քաղաքական ցնցումներից ու վերիվայրումներից, խորհրդային ժողովուրդներն ապագայում, դուցէ ոչ նոյն կազմով ու ընդգրկմամբ, կը դառնան համագործակցութեան մի ներդաշնակ ձեւ: Բայց հասկանալի է, որ դրան հասնելու համար դեռ երկար ճանապարհ պէտք է անցնել: Այնուամենայնիւ, որքան էլ հեռու, այս հեռանկարը պէտք է դառնայ մեր այսօրուայ քաղաքական ծրագրերի հիմքը:

Այսպիսով, Խորհրդային Միութեան ապագան մենք պատկերացնում ենք հետեւեալ կերպ:

Միջազգային իրաւունքի սուբյեկտ հանդիսացող անկախ Պետութիւնների համագործակցութիւն, որտեղ բացառւում է միութենական կառավարութեան, ընդհանուր սահմանադրութեան եւ միասնական օրէնսդրութեան գոյութիւնը:

Համագործակցութեան գերագոյն համակարգիչ իշխանութիւնն իրականացնում է անդամ-պետութիւնների նախագահների խորհուրդը (ներկայիս Ֆեդերացիայի Խորհուրդը):

Տնտեսական համագործակցութիւնն իրականացնում է անդամ-պետութիւնների վարչապետների խորհուրդը՝ համապատասխան աշխատանքային ապարատով:

Համագործակցութեան, ընդհանուր քաղաքականութեան մշակման օրէնսդրական մարմին է հանդիսանում Խորհրդարանը՝ կազմուած անդամ-պետութիւնների հաւասար ներկայացուցչութեան սկզբունքով (ներկայիս Ազգութիւնների Խորհուրդը):

Ահա սա է մօտաւորապէս այն իդէալը, որին մենք պէտք է ձգտենք, դրա համար այսօր եւէթ կատարելով բոլոր հնարաւոր քայլերը: Հասկանալի է, որ այդ հնարաւոր քայլերի շարքում կարող են նաեւ անհրաժեշտաբար կնքուել որոշ ժամանակաւոր համաձայնագրեր, ինչպէս հորիզոնական՝ միութենական Հանրապետութիւնների միջեւ, այնպէս էլ՝ ուղղահայեաց:

Սրանից ելնելով, մենք պէտք է այսօր յստակ ճչդենք մեր քայլերը: Ինձ թւում է, իմ ասածից պարզ ենթադրւում է, որ Հայաստանը չի մասնակցի միութենական հանրաքուէին եւ չի ստորագրի միութենական պայմանագիրը: Միւս կողմից՝ Հանրապետութեան կարգավիճակը որոշելու համար անհրաժեշտ է անցկացնել հանրապետական հանրաքուէ: Եւ կրկին, ելնելով այն սկզբունքից, որ պէտք է պահպանել օրինականութիւնը, մենք չը-պէտք է խախտենք ոչ միջազգային իրաւունքի ղօղթները, ոչ էլ՝ միութենական եւ հանրապետական օրէնսդրութիւնը, որպէսզի հանրաքուէի արդիւնքները իրաւական ուժ ունենան Ե՛ւ Միութեան Ե՛ւ համաչխարհային հանրութեան համար:

Ըստ այդմ մեր Խորհրդարանն այսօր պէտք է կայացնի մի քանի կէտից բաղկացած հետեւեալ որոշումը.

1. Մերժել միութենական հանրաքուէն,

2. Անցկացնել հանրապետական հանրաքուէ,

3. Հանրաքուէի ժամկէտն ու հարցի ձեւակերպումը որոշել միութենական օրէնքին համապատասխան:

Հարցի ձեւակերպումն, ի հարկէ, կը քննարկուի, բայց չպէտք է խուսափել ուղղակի հարցից, որ միակն է. «Համաձա՞յն էք, որ Հայաստանի Հանրապետութիւնը դուրս գայ Խորհրդային Միութեան կազմից»: Իսկ ժամկէտը, ինչպէս ասուեց, նոյնպէս պէտք է համապատասխանի Միութեան օրէնքին, ըստ որի՝ հանրաքուէն կարելի է անցկացնել նրա մասին որոշում կայացնելուց վեց ամիս յետոյ: Սա անհրաժեշտ է ոչ միայն ձեւական կամ իրաւական առումով, այլ նաեւ՝ որպէսզի մեր ժողովուրդը եւ համաշխարհային – քաղաքական կազմակերպութիւնները հնարաւորութիւն ունենան հիմնաւոր կերպով ծանօթանալու իրենց քուէարկութիւնը, որ կը բացառի պատահականութիւնների ազդեցութիւնը: Եւ վստահ եմ, որ եթէ մենք չտապենք, ապա հանրաքուէի արդիւնքները միանշանակ կարող են ազդել պատահականութիւնները եւ մեր անպատրաստութիւնը՝ անպատրաստութիւն բոլոր կողմերից՝ եւ պետութեան, եւ հասարակական - քաղաքական կազմակերպութիւնների, եւ ժողովրդի:

Նչելով այս հեռանկարները եւ յստակելով մեր ներկայ քայլերը, այնուամենայնիւ, մենք չպէտք է ընկնենք երանութեան դիրքը եւ կորցնենք իրապաշտութեան զգացումը: Պէտք է սառը գիտակցել, որ ամէն ինչ չէ, որ կախուած է մեզանից, շատ բաներ կախուած են արտաքին հանգամանքներից, Եւ մենք պէտք է պատրաստ լինենք ժամանակին արձագանդել նրանց:

Չպէտք է անդամ բացառել, որ Հայաստանը նաեւ ստիպուած լինի կնքել միութենական պայմանագիրը, որքան էլ ստրկական թուայ այն: Աշխարհում շատ ժողովուրդներ ստիպուած են եղել կնքել ստրկական պայմանագրեր: Մեր պատմութիւնից յիշենք թէկուզ 1918 – 1922 թուականները: Ընդամէնը հինգ տարուայ ընթացքում Հայաստանը իր հայրենասէր իշխանութիւնների ձեռքով չորս ստրկական պայմանագիր կնքեց՝ Պաթումի, Ալեքսանդրապոլի, Կարսի եւ միութենական պայմանագրերը:

Միութենական պայմանագիրը ստորագրելու հարկադրանքի դէպքում արդէն, պարզ է, որ դործի պէտք է դրուեն բոլոր քաղաքական ազդակներն ու դիւանագիտական հմտութիւնները՝ առաւելագոյն նպաստաւոր պայմաններ ձեռք բերելու նպատակով:

Կարծում եմ, հասկանալի է, որ միութենական պայմանագիրը կարող է ստորագրուել միայն աւելի վատթար վիճակից խուսափելու նպատակով, կամ էլ՝ բարրակ Քարմալի տարբերակով: Այնուամենայնիւ, կասկած չպէտք է մնայ, որ հակառակ ժամանակաւոր բռնութիւններին ու հարկադրական նահանջների, միեւնոյն է՝ Հայաստանը եւ խորհրդային միւս Հանրապետութիւնները վաղ թէ ուշ պէտք է հասնեն լիակատար անկախութեան:

ՎԵՐԱՊՐՈՂ ՀԱՅՈՒՆ ՎՐԻԺԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

(Գ. ՊԱԳԸՐՃԵԱՆԻ
ՆՈՐԱՏԻՊ ԳԻՐՔԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Կա՞յ արդեօք բնիկ ֆրանսահայ մը, որ չճանչնայ գինք կամ լսած չըլլայ իր անունը: Ու կարելի պիտի ըլլա՞յ գտնել ֆրանսահայ կարեւոր ազգային կառոյց մը, որ երախտապարտ չըլլայ այս մարդուն: Սփիւռքահայ չէն ոտան մը ունի՞նք, ուր բարի համբաւ վաստակած չըլլայ այս տիպար «Մամարացին»:

Վերապրող մըն է անիկա. մեր ժողովուրդը անձխտելու նպատակով դործադրուած Մեծ Եղեռնի վերջնագոյն մնացորդացէն նչխար մը, վկաներէն մին՝ Հայու Գողգոթային:

Մանկութիւն չունեցող այս մարդը վարդիվարիակ Գէորգ Պագըրճեանն է:

Անուն մը, որ ժպտած է ինծի մերթ ֆրանսահայ մամուլին, մերթ Ս. Էջմիածնայ պաշտօնաթերթէն ու յաճախ ալ՝ վերածադրկեալ Այնթապցիներու հայրենակցական պարբերաթերթի էջերէն: Հոն արձանագրուած ծերունազարդ այս մարդուն մեծաթիւ բարեգործութիւնները, բնականաբար, անհուն հրճուանքի մը ալիքը բերած էին սրտիս ու այդ առաւտաճեռնութեան մէջ՝ մտապատկերիս խորը դրոչմեց վեհանձն Հայու մը նկարագիրը:

Իր 85-ամեակը նչող այս օրերուն, հաճելի եղաւ ընթերցել Թորոս Թորանեանի հեղինակած 150 էջանի նորատիպ մկն պիրքը՝ («Մեծ եղեռնէն վերապրող մը՝ Գէորգ Պագըրճեան այսպէս լուծեց իր վրէժը»), ամբողջովին նուիրուած Գէորգ Պագըրճեան սրտցաւ Հայուն, անտրտում հայրենասէրին ու անչահախնդիր բարեգործին:

Թորոս Թորանեան, որ Պագըրճեանին ծանօթացած է 60-ական թուականներուն բանաստեղծ Բիւզանդ Թօփալեանի միջնորդաւ, համապարփակ եղրերով վերապատմած է 1906-ին Այնթապ ծնած վերապրող այս Հայուն անզոհախնդիր կեանքը:

Իրաւամբ, այդ կեանքը ղրկանքներու ու տառապանքի չղթայ մը եղած է չոլլ երեք տասնամեակ չարունակ:

Շրջանի մը մէջ, երբ երկու Համաշխարհային պատերազմները կը բաժնուէին իրարմէ, աքսորը, տեղահանութիւնն ու հողեկան բեկումը բաժնելէն ետք զ'իրարմէ Պագըրճեաններուն, այլեւ անոնց սերնդակից բոլոր Հայերուն, անխտիր:

Այնթապէն Հալէպ, Համա ու մինչեւ Սէլեմիէ (Կեդրոնական Սուրիա) տարագրման կեանք մը բնութագրող չատ բան տեսած է Գէորգ Պագըրճեան, լիաբուռն ճաշակելով տարագիրի մը վիճակուած դառնութիւնները: Նոյնիսկ Ֆրանսան՝ իր Մարսէյլով ու լոյսերու քաղաք Փարիզով, ուր Հաստատուած է 1923-էն ի վեր, վերականգնումի պարարտ հող մը բլլալով հանդերձ, փորձութեանց ու տագնապներու թատերաբեմ մը ըլլալ... չէ դադրած իրեն համար: Պարապանքը, դրամ դիմակալելու ներուժ կամքը բնութեսխտարար ունեցած է ան ու այդ կամ-

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԼՈՍ - ԱՆՁԵԼԷՍԻ օզակայանի «Հիլթըն» պանդոկին մէջ, Փետրուար 21-էն 23, տեղի ունեցած է Հայաստանի անտեսական վերակառուցման հարցերուն նուիրուած դիտաժողով մը: Ամերիկահայ ճարտարպետներու եւ գիտնականներու Ընկերակցութեան կողմէ կազմակերպուած համաժողովին բացման խօսքը կատարած է Հայաստանի Մորհրդարանի փոխ նախագահ Գագիկ Ցարուխեանեան, որ կարդացած է Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի ու Վազգէն Մանուկեանի ողջոյնի խօսքերը: Ելոյթ ունեցած են նաեւ փոխ-վարչապետ, անտեսութեան պետական Կոմիտէի նախագահ Հրանտ Բագրատեան, արտաքին անտեսական կապերու նախարար Եսայի Սաթխանեան: Հայաստանի պատուիրակութեան մաս կազմած են նաեւ երեսփոխաններ Բագրատ Ասատրեան, Սէյրան Ղազարեան, Իգոր Մուրատեան եւ անտեսական վերակազմութեան եւ սեփականացման պետական Կոմիտէի փոխ նախագահ, ինչպէս նաեւ պետական եւ անհատական հատատուութիւններու պատասխանատուները ու վարիչները: Հայաստանի ներկայացուցիչներու կողքին, արտասահմանի գանազան շրջաններէն մասնակցած են աւելի քան 25 հայ եւ օտար մասնագէտներ՝ այլազան նիւթերու քննարկումով: Հայաստանի անտեսական վերակառուցման կարեւորութիւնները քննարկուած են նկատի ունենալով հանրապետական, միութենական եւ միջազգային պայմանները, որոնք կրնան նպաստել կամ արգելակել վերակառուցման ու զարգացման գործընթացը:

Համաժողովի կազմակերպիչ յանձնախումբի նախագահ Նիկոլ Շահկալեան իր վիակման խօսքին մէջ դիտել տուած է որ ներկայացուած բոլոր նիւթերը որակաւոր չէին: Այսուհանդերձ զոյն կարելի է իրագործում մը նկատել այն իմաստով, որ համախմբեց Հայաստանի անտեսական վերակառուցման վերաբերեալ այլազան կարծիքներ, առիթ ընծայեց ծանօթանալու Հայաստանի դժուարութիւններուն ու իրավիճակին՝ անտեսական դեռնի վրայ: Քանի մը ամիսէն, նման համաժողով մը տեղի կ'ունենայ նաեւ Երեւանի մէջ, զարձեալ լուսարձակի տակ առնելու Հայաստանի անտեսական զարգացման հարցերն ու կարելիութիւնները:

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻ ԽՐԱԽՃԱՆՔ ԵՒ ՄՈՒԹ ԱՄՊԵՐ

ԽՄԲ... Մոնրէալի մեր պաշտօնակիցը «Հորիզոն», Յունուար 28-ի իր թիւին մէջ, լոյս ընծայած է իրթղթակցին այս դիպուկ ակնարկը, որ անգամ մը եւս կը հաստատէ «մեր» երգարուեստի անընդունելի խթաբռումը, որ իր կարգին կը խթաբարէ ժողովուրդին ճաշակը:

***

Շաբաթ, 1990, Դեկտեմբեր 1-ի երեկոյեան ժամը 8·30-էն սկսեալ Սուրբ Ցակոբ վարժարանի Հանգիստեան մարզասրահը խճողուած է դաշնակցական եւ համակիր բազմութեամբ մը: Աւելի քան 1000 հոգի սեղմուած են սեղաններու չուրջ. ո՞ը Հայուն տրամադրութիւնը իր զազաթնակէտին պիտի չհասնի՝ Հ. Ց. Դաշնակցութեան հարիւրամեակի նուիրուած այս բացառիկ իրախճանքին առթիւ:

- Ի՞նչ ըսել է տեղ եւ տոմս չկայ, ես 35 տարուան կուսակցական եմ..., - յուսահատ Մխէրանին պէս չատեր տուն վերադարձան, տեղի չդոյութեան պատճառաւ: Որպէս նուազախումբ՝ Լոս - Անճըլըսէն հրաւիրուած են «ՍԻՐՈՒԱԾ» երգիչ Ցարութ Փամպուքճեան եւ իր նուագախումբը: Երեկոն անցաւ խանդավառ՝ մինչեւ առաւօտեան ժամերը, եղան մօտաւորապէս 13·500 տոլարի նուիրատուութիւններ...:

Վերջակէտ ... Նոր տող...

Լաւ երաժշտութիւնը այն է՝ զոր ժողովուրդը կը սիրէ, կ'ըսէր լուսահոգի Ալէքս Մնակեան: Այս տեսութիւնը ճիշդ ըլլալով մէկտեղ, մեղ կը դնէ որոշ հարցադրումներու առջեւ:

Հիմա մեր Նոր Աշխարհն (թող նեբեն ինձի Լոս - Անճըլըսի իմ գիտակից հայրենակիցներս) մինչեւ մեր զաղութները, Փօլ Պաղտասարեանի Թրքաերանդ եւ Ցարութ Փամպուքճեանի թաթար - երանդ ելոյթները չատ աւելի փնտռուած եւ վճարուած են, քան օրինակ՝ Լեւոն Գաթըրճեանի մը ժողովրդային երգերը...:

Երեկոն սկսաւ Ցարութին վերջին ձայներեզին մէկ երգով (որ յայտարրի ընթացքին կրկնուեցաւ երեք անգամ):

...Հայ կամաւորներու ջաճոյ
պիտի ազատենք Հայաստան...

Արդէն իմ անչարժելի աթոռիս հետ՝ զաշոյնի պէս սրտիս մխուող այս եղանակը զիս կը տանի 50 տարիետ ու Հալէպի չալղըճիներուն Թրքերէն եղանակին...

Պագարամ սարը բարլար
Բըզ սեօյլեր կէլիճ ազլար...

Ասիկա Ցարութին երգացանկին Թրքերէն եղանակներուն մինակը չէ: Շարունակե՞մ...

... վեր կաց գերեզմանից Անդրանիկ
փաշա եղանակը Թրքերէնով ... Եարամը պաղլամայա եար կէնտի կէլսին...

Ժամանակին, Լիբանանի Զաւարեանականներուն արշաւը այս երեւոյթին դէմ պատճառ կ'ըլլար որ ձայնասնակները եւ ձայներիզները հաւաքուին եւ հրապարակաւ ոչնչացուին: Հոս կարելի չէ, դժբախտաբար. չէ՞ որ հոս ազատ երկիր է...: Ցաւը հոս չի վերջանար:

Հայաստանի երգի - պարի պետական համոյթին Լիբանան երկրորդ այցելութիւնն է, յայտագրին մէջ կայ ծամերով պար մը. եղանակը ինծի ծանօթ կը թուի ... Եթէ անուն չըլլար՝ պիտի չկարողանայի լուծել թնճուկը. Բըզ աչլարըն իճի զաք ... նոյն եղանակին մշակուած մոթիվն է, ուրիշ կշռոյթով:

- Ուրկէ՞ է այս եղանակը, - կը հարցնեմ Պր. Ալթունեանին: Կը ժպտի. - արեւելեան է, - կ'ըսէ. մենք ալ ունինք ծամերով պար, Շիկուկ շիկուկ մազերդ ջանըմ, բայց ասիկա ուրիշ է, աւելի կըշռոյթով:

Տակաւին մինչեւ այսօր, պետական համոյթի յայտագրին մաս կազմող, մըցոյթ - պարին, քրտական եղանակին մոթիվը զիտենք ... Աքրնա պիմիշ էլիմէ տիզին, վուրուց ֆիւրդ ուշաղը մաճըս կէտիյօր...:

1972-ին Հայաստան մեր այցելութեան ընթացքին թառով - քամանչայով քէֆ ընող ժողովրդային սրճարան մը գտնելու մեր փափաքը չիրականացաւ, որովհետեւ Պետութիւնը արգիլած էր նման սրճարաններու (կամ գինետուներու) գոյութիւնը, պարզապէս անոր համար, որ հոն աղրբեջանական Թրքերէնով կ'ըլլային քէֆերը...

Հիմա, ո՞ը կոմիտասը, կամ երաժշտականո՞ը հանգամանաւոր մարմինը, ատր պիտի կանգնի մեզմէ զողցուած մշակութային գանձերուն եւ խարտեանէ անոնք՝ որոնք մուրացկանութիւնը եւ պատեհապաշտութիւնը ունին, մեր գուլալ եւ հարուստ երաժշտութեան խառնելու ... Թրքական երաժշտութեան գիջութիւնը...:

Նոյնիսկ այսքան բացառիկ ուրախութիւններուն՝ Թող խնայուին մեզի զաշոյնի այս հարուածները...

ՍԱՐԳԻՍ պԻՐՊԻՐԵԱՆ

քին չնորհիւ է, կը խորհիմ որ այսօր Անուն մըն է ան, բարեգործութեան կալուածին մէջ, Հայաստանէն մինչեւ Սիփւոքի հեռաւոր անկիւնները:

Որպէս հաւատացող մը ազգային կառոյցներու (եկեղեցի, դպրոց, մամուլ) դերին, Գէորգ Պաղըրճեան առաջին մէկ օրէն զործօն մասնակցութիւն բերած է ֆրանսահայ համայնական կեանքին, տարիներու թաւալքին հետ՝ նպաստամատոյց հաստատութեան մը զերը ստանձնելով: «Իրիք»ի, «աթոռ»ի կամ «փառք»ի ընթացիկ երեւոյթները հեռաւոր բեւեռներ եղած են իրեն համար: Թումանեանի ծանօթ հանդանակը՝ «Մարդուս գործն է միշտ աւետիս» զարձուցած է իր նշանաբանը ու ՏԱՒՈՒ այդ պատրաստակամութեան մէջ զտած սրտի անհուն զոհունակութիւնն մը:

«Պարագաներ եղած են, երբ անձնական գործերու ձախողութիւնը ցաւ չէ պատճառած իրեն, քայց ազգային գործի մը ձախողութիւնը պատճառած է աւիւռն գիշերներ» կը զրէ Թորոս Թորանեան չէչեւլով, թէ Պաղըրճեանի կատարած ծառայութիւններն ու նիւթական յատկացումները կը կազմեն երկար չարք մը:

Նոր Այնթապի հիմնադրութենէն (1970) մինչեւ Հայաստանի մեծ երկրաշարժը (1988) «ներկա՛յ» ըսած է ան: Ու միայն Հայրենիքով չէ որ հետաքրքրուած է: Իր տեսադաշտին մէջ եղած է ամբողջ Սիփւոսը, Ֆրանսայէն մինչեւ Սուրիա, Աստրալիա, Չմոռնալով Պելժիան, Պոլիսը, Երուսաղէմն ու Լիբանանը «Այսօր, եթէ ուզեմ ցանկագրել իր նուիրատուութիւնները, կրնամ գիրք մը լեցնել» կը հաւատայ բարեբարին կենսագիրը:

Նոր հրատարակուած այս զիրքին կարեւոր մէկ բաժինը լուսարձակի տակ կ'առնէ Գէորգ Պաղըրճեանի մամուլի մէջ լոյս ընծայած յօդուածները: Գիրքի, զրականութեան եւ առհասարակ մշակոյթի ջերմ պաշտպան մը ըլլալով, ան չէ բաւականացած հայ մամուլին բաժանորդագրուելով, այլ մերթ՝ աշխատակցած է ալ անոր:

«Յառաջ»ի (զոր կ'ընդունի որպէս իր զպրոցը) եւ «Աշխարհ»ի մէջ ստորագրած իր յօդուածները կը բացայայտեն սրտցաւ ու տաղնապող Հայու իր եռեւեփող հոդին: Գրի առած իր բոլոր մտորումները, նշմարներն ու յուշերը ակնբախօրէն ցոյց կուտան, թէ Պաղըրճեան անբաժան է ժողովուրդը յուզող հարցերէն ու «ամէն օր լոյսը ծագելուն, զայն ուրախացնելու գործի մը մասին կը մտածէ ու մտածումը գործի կը վերածէ կարելի արագութեամբ»:

Օգնել, մի՛չտ օգնել Հայ Ոգիի մշտարթուն պահպանման ու այսպէ՛ս լուծել թէժ անապատին վրէժը:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

Հալէպ

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՆԵՐ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐՆԵՐ

ԹԷՕԴԻԿ

ԱՅԱՇ ԵՒ ԻՐ ՄԱՀԱՑՈՒՆԸ՝ ՍԱՐԸ ԳԸՇԼԱ

Զորի մը խորը կառուցուած այդ անշուք աւանին մէջ, կառավարական պաշտօնատան դիմացը, 50 քայլ դէպի վար, կոռեյի մը փէչերուն՝ կը կանգնէր զեռնայարկ ու փայտակերտ զօրանոց մը, 15 կանգուն լայն եւ 20 կանգուն երկայն, երկաթպատ լուսամուտներով: Սարը Գըշլա կը կոչուէր ան, յատկացուած՝ Սթամպոլչեան եկող «հիւր»երուն, որոնց անունին «մահապարտ»ի համազօր բացատրութիւն մըն էր փակցուցած թալէադի կառավարութիւնը, Միւերիմիյեի սիասէթ, վաճառքը, Ֆրանսայէն մինչեւ Սուրիա, Աստրալիա, Չմոռնալով Պելժիան, Պոլիսը, Երուսաղէմն ու Լիբանանը «Այսօր, եթէ ուզեմ ցանկագրել իր նուիրատուութիւնները, կրնամ գիրք մը լեցնել» կը հաւատայ բարեբարին կենսագիրը:

Նոր հրատարակուած այս զիրքին կարեւոր մէկ բաժինը լուսարձակի տակ կ'առնէ Գէորգ Պաղըրճեանի մամուլի մէջ լոյս ընծայած յօդուածները: Գիրքի, զրականութեան եւ առհասարակ մշակոյթի ջերմ պաշտպան մը ըլլալով, ան չէ բաւականացած հայ մամուլին բաժանորդագրուելով, այլ մերթ՝ աշխատակցած է ալ անոր:

«Յառաջ»ի (զոր կ'ընդունի որպէս իր զպրոցը) եւ «Աշխարհ»ի մէջ ստորագրած իր յօդուածները կը բացայայտեն սրտցաւ ու տաղնապող Հայու իր եռեւեփող հոդին: Գրի առած իր բոլոր մտորումները, նշմարներն ու յուշերը ակնբախօրէն ցոյց կուտան, թէ Պաղըրճեան անբաժան է ժողովուրդը յուզող հարցերէն ու «ամէն օր լոյսը ծագելուն, զայն ուրախացնելու գործի մը մասին կը մտածէ ու մտածումը գործի կը վերածէ կարելի արագութեամբ»:

Օգնել, մի՛չտ օգնել Հայ Ոգիի մշտարթուն պահպանման ու այսպէ՛ս լուծել թէժ անապատին վրէժը:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

Հալէպ

սուրէն զօրաւոր պէնքեր ունէին ամէնքն ալ, զրելու եւ խօսելու կարողութիւն: Արաբլանոցին դուրսը, փաստուրներէ պահակութիւն կ'ընէին դիլեր - ցերեկ:

Անատոլ վաղորդայնի հնհնուք եւ հոդեկան տուայտանք ի՞նչ չուտ կ'եղբայրացընէին իրարու հետ՝ երեք տարբեր հոսանքներու պատկանող այդ մտաւորականները, կուսակցական խարիսխ չքացնելով ի սպառ: Մտկիթներէ բերուած ոչխտ կապերտներու վրայ պառկելու զատապարտեալ, լուացուելու չնորհէն իսկ երկար տեղ զրկուած անձնիւր ոգ չդադրեցա՛ւ սակայն «փրկութիւն» բառը հոլովելէ, բանտին պատերուն վրայ տեղ տեղ իր անհուն վիշտը սղագրելէ, հեռաւոր սիրելիներու անուններ յեղյեղելէ եւ ամէն խժիր արտասուագին նամակներ տեղացնելէ մայրաքաղաք, նոյնիսկ հեռագիր անո՛նց՝ որ մարզկային Արդարութիւնը կերեր կլլեր էին վազուց: Սուլթանին զահակալութենէն քանի մը օր վերջ, չկոթակի մէկուկէս ամիսը նոր լրացած, ահազանգը կը հնչէր: Ջոջերէն վեց հոգի կը զատուէին եւ կը տարուէին «անծանօթ ուղղութեամբ»: Եւ այսպէս չարունակաբար - հայրենազարձ եղող քանի մը բախտաւորներու բացատրութեամբ-, բոլորն ալ խմբակ առ խմբակ կորան անհետ՝ Անատոլուի ոճրաբաւիղ ամայութեանց մէջ: Ահաւասիկ անունները պլխաւորներուն, որոնցմէ երկուքը կարգաթող վարդապետներ Արմաչական (Տ. Մաշթոց եւ Տ. Մեսրուժան) - Շահրիկեան, Ծաժակ, Ակնունի, Զարդարեան, Հլրանդ, Սիամանթօ, Բիւրատ, Մինասեան, Տաղաւարեան, Փամպուքեան, Շահպազ, Լարենց, Զէօկիւրեան, Փայլակ, Գեղամ, Համբարձումեան, Բանատղոյ, Քրխեան, Եսայեան, Գասպար - եան, Նորատունկեան, Ճանկիւլեան, Հրաչ, Թորգոմ, Վռամ, Շամիլ, Հայկազն, Արծրունի, Սաքօ, Թաւադեան, Ենովք եւ Ատոմ Շահէն, Զաքարեան, Գալֆաեան, Պալասան, Հիւսեան, Կարապետեան, Իտալէճեան, Հայրիկեան, Ազապապ, Թէրճիմանեան, Գմբէթեան, Ռոստոմ, Սամուէլօֆ, Օննիկ - Ժիրայր, Գըլըճեան, Քիւրքճեան եւայլն. իսկ անմոռանալին Մուրատ՝ Այաշէն կեսարիա առանձինն աքսորուելով՝ կախաղան բարձրացած:

***

Նալլու Ֆանի իրենց աքսորավայրէն ամիներ վերջ Այաշ փոխադրուող Մ. Սուրեան եւ ընկերք հետեւեալը պատմեցին մեզ. «Երբ հոն զացինք, հեռուանց ցոյց տուին մեզ Սարը Գըշլան որ պարապ էր արդէն: Այաշի մէջ էր որ ճանչցանք Էտհեմ Զավուշը: Ալպանացի այդ ժանտարման անգամ մը սպառնալիք ըրաւ իր հպատաններըը պատրաստող մեր ղեբճակ ընկերոջ՝ Սուրէնի, որուն հինգ ոսկի կարողչէքը կերած էր. «Կ'ուզե՞ս որ զեզ ալ Այաշ Պէյ տանիմ եւ 13 Հայերուն պէս մաքրեմ...»: Հանելուկը լուծեցինք վերջէն: Այդ զօրանոց - բանտին մէջ, 84-ի խումբէն նոյնքան հոգի մնացած էին միայն, զորս տարեր էր Խոհէմ Զավուշ Այաշէն ժամուկէս հեռու՝ Այաշ Պէյ կոչուած լերան զագաթը, պէնքի իր ընկերներուն հետ մէկիկ - մէկիկ սպանելով չարաչար, մարմիններնին ալ թաղելով անմիջապէս մօտը գտնուող Թրքաբնակ զիւղին՝ Քիւչիւք Այաշի ձորին մէջ: Մէջերնին էին Տոքթոր Փաչայեան եւ Տիգրան Զէօկիւրեան: (Այաշի թաղային բժիշկն էր Տոքթոր Գարեգին Իրրանոսեան, որ բանտարկելուդ իբր այցելու բժիշկ կասկածուելով՝ փոխադրուած էր Գաղատիա եւ հոն սպաննուած հօրը հետ):

ՊԷՅ ՓԱԶԱՐ

Գոյմազամութիւն՝ Գաղատիայէն 18 ժամ հեռու, Այաշէն քիչ անդին: Երեք Հայեր միայն կ'ապրէին, այս Տաճկնոցին մէջ - ոսկերիչ մը, կօշկակար մը եւ երկաթուզային պաշտօնեայ մը-, զորս կառավարութիւնը չատ տեսաւ եւ վտարեց հեռաւոր տեղուանք:

Պէյ Փազար եղաւ աքսորավայրը Պոլսէն տարագիր ռուսահպատակ Հայոց մէկ խումբին՝ զոր կը կազմէին Յովհաննէս Երանեան, Զաքար Մակարօֆ, Սարգիս Զիրաքեան, Իսրայէլ Ալպէրտօֆ, Էթիէն, Օննիկ Ռոչիքօֆ, Ամիրխան Մանուկեան, Պօղոս Քրդեանց, Օննիկ Սարուխանօֆ, Մկրտիչ Ռոթովամօֆ, Յովսէփ Դանիէլեան, Օննիկ Եահնըբեան, Մարտիրոս, Եղեկ Եղեկեանց, Գրիգոր Պաղտոյեան, Անդրանիկ Անդրէասեանց, Պօղոս Դարբինեան (վերջինս մեռած անդ): Ասոնց վրայ աւելցան նաեւ Պոլսէն մի քանի տարագրեալներ - ծուարած մնալնուն հետեւանօք յետամնաց-, Մխոաք Սուրեան, Սուրէն Աչըքպաչեան (կախաղան բարձրացող 20 Հնչակեաններէն Արամի եղբայրը), Տիրատուրեան եւ Գրիգոր Ոսկերիչեան:

(Շար. 202)

(Շար. Ա. Էջէն)

յափշտակելու համար: Գալով Քուէյթի, որոշած է ձեռք չդնել իր հարստութեան եւ ինչքերուն վրայ եւ փոխատուիչին ընել: Առաջին առթիւ 20 միլիառ տոլար փոխ պիտի առնէ: Երկիրը քարուքանդ է: Հաշուեցոյցը բաւական ծանր է, ըստ եւրոպացի մասնագէտներու («Լիպերասիոն», Մարտ 14)· - 30 միլիառ տոլար որպէս օժանդակութիւն պատերազմին, 15-էն 30 միլիառ տոլար մարելու համար քարիւղահանքերու հրդեհները, տասը միլիառ տոլար նաւթուղիներու եւ զտարաններու վերաչինութեան համար, 10-էն 20 միլիառ տոլար չէնքերուն, ճամբաներուն եւ օդակայաններուն, մէկուկէս միլիառ ռմբոզական կառոյցներու ծրագրին: Դեռ կայ Իրաքի կործոցաբեր· - 2 միլիառ ոսկի եւ տարադրամ, 3 միլիառ կառք, 0,7 միլիառ օդանաւ, մէկ միլիառ բժշկական կազմած, 13 միլիառ զանազան: Ընդհանուր հաշիւ՝ 90 միլիառ տոլար կամ 450 միլիառ ֆրանք, այլ խօսքով աւելի քան Ֆրանսայի տարեկան պիւտճէին մէկ երրորդը: Գլխաւոր օգտուողներն են ամերիկեան ընկերութիւնները, որոնք ժամ առաջ յայտած են ձեռք ձգել չհարթեր պայմանագրութիւնները: Օգտուողը՝ քանդողն է···: Աւելցնենք որ վերաչինութեան պայմանագրութիւններուն մեծ մասը պատրաստած է Քուէյթի կառավարութիւնը, Ուաշինկթըն, պատերազմէն ԵՐԵՔ ԱՄԻՍ ԱՌԱՋ···:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Ուաշինկթընի աւագ դեսպանը Պոսթընի կառավարչութեան մը ընթացքին յայտնած է թէ իր ժողովուրդին անցեալին մէջ ամօթալի ու դաղտնի պահուելիք ոչինչ կայ: Ան չեշտած է թէ Ամերիկայի Թուրքերը պէտք է բարձրացնեն իրենց ձայնը ու հրապարակը չձգեն Թուրքերու թշնամիներուն:

ՁԱԽՈՂՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը իր արուեստին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Ճանիկեանի եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Ճանիկեանի եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեանին եւ զաւակներուն, Տէրտէրեան ընտանիքին եւ բոլոր ազգականներուն իրենց վարդմեռ եւ տարաբախտ զաւկին, Թոռներուն, եղբօրզաւկին եւ զարմիկնե-րուն՝ Ռիշար, Պրնուա եւ Լօրան Ճանիկեանի եղերական մահուան առիթով:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ· - Ռիշար, Պրնուա եւ Լօրան Ճանիկեանի արկածալի մահուան առթիւ, Պուլվար Օտոսյլ Ս· Յակոբ Եկեղեցւոյ միջոցաւ եղած են հետեւեալ նուէրները··

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան··

Հանրի Ճանիկեան, Շալճեան ընտանիք, Բարթող Տէտէեան 250-ական Ֆր·, Սեպուհ Ճանիկեան, Կարօ Յովսէփեան, Վահրամ Ճառայեան 200-ական Ֆր·, Էրիք Յովհաննէսեան, Ժաք Յովհաննէսեան, Մարի Պէրպէրեան, Տամլամեան, Սոնիա Փիլիկեան, Նուարդ Պէրպէրեան, Դաւիթեան ընտանիք, Վարդապետեան եւ կի Նիքոլա 100-ական Ֆր·:

«Ցառաջ»ին··

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան անդամներ 500 Ֆր·, Շալճեան ընտանիք եւ Հանրի Ճանիկեան 250-ական Ֆրանք, Ճանիկեան Սեպուհ 200 Ֆր·, Պոյաճեան ընտանիք 100 Ֆր·:

ANTENNE 2

DIMANCHE 17 MARS
A 10 HEURES 30
LE JOUR DU SEIGNEUR
MAGAZINE: «Partage». A l'occasion d'une exposition à l'Arche de la Défense intitulée «France des étrangers — France des Libertés». Presse et communautés dans l'histoire nationale 1789-1989 (avec un reportage sur «Haratch»).

U.G.A.B. - Paris

APRES-MIDI COSTUME POUR ENFANTS

animé par
MARTEN YORGANTZ
Dimanche 17 mars à 14 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
Participation aux frais :
membres 50 Frs.
non-membres 75 Frs.

ՎԵՐԱՊԱՏՈՒԵԼԻ ՈՐՔՆԷ ԼԵՒՈՆԵԱՆ

այս Կիրակի, Մարտ 17-ին պիտի քարոզէ Փարիզի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիին մէջ ժամը 11-ին

8 bis, rue des Ternes, 75017 Paris

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա· Թադէոսեան մասնաճիւղը Ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Մարտ 16, ժամը 15-ին Հայ Մշակոյթի Տունը:

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է իւզպիկի հետեւեալ նուէրները··

Պր· Հրաչեայ Անդրէասեան 45 Ֆր·, Տիկին Իւզաբէր Եադուպեան 50, Տիկին Մաքրուհի Ղազարոսեան 200, Տէր եւ Տիկին Տէր - Խաչատուրեան 200, Պր· Հայկ Քիւրէմիճեան 200, Տիկին Ա· Գարագաշեան 100, Տէր եւ Տիկին Ազա Պէյազեան 150, Պր· Ա· Մութէվէլեան 500, Տէր եւ Տիկին Թորոսեան 200, Օր· Հերմինէ Ադիսեան 500, Տիկին Արփի Իշխանեանեան 200, Պր· Յակոբ Սիրօկլու 1000, Պր· Պետրոս Խաչատուրեան 100, Պր· Արթին Համբար 200, Տիկին Ս· Տիւմէճեան 100, Տիկին Վերգին Վերտոյեան 500, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Կէվրէկեան 500, Տէր եւ Տիկին Վիրէն Սողոմոնեանց 400, Տիկին Շուշ Ռըպիէր 200, Տէր եւ Տիկին Մինքայէլ Գարաֆիլեան 200, Պր· Փաթրիք Տաղճեան 500, Տիկին Պորդաքեան 200, Պր· Նուպար Դաւիթեան 250, Տիկին Սէլի Պապայեան 300, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Աչըգեան 500, Պր· Գէորգ Գէորգեան 300, Տիկին Գաթինա Ալթըփարմագեան 300, Պր· Մհերան Պէյրութի 30, Տէր եւ Տիկին Շուշ Փափազեան 500, Տիկին Սիւզան Աճէմեան 100, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Փափազեան 500, Տէր եւ Տիկին Ժեռար Տէվէճմէլ 100, Օր· Գոհարիկ Գէորգեան 300, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սազճեան 200, Պր· Սարգիս Թաթիկեան 200, Տէր եւ Տիկին Ա· Գասապեան 300, Տիկին Ե· Էֆեթեան 300, Տիկին Մկրտիչեան 200, Տիկին Անահիտ Գափթան 300, Պր· Ժաղ Պահրի 200, Պր· Արմէն Պուտաղեան 1250, Պր· Լեւոն Տէր - Սարգիսեան 500, Պր· Գաբրիէլ Գէփճեան 300, Տէր եւ Տիկին Խալիլ Եադուպ 150, Տիկին Կիւլլիւ Թութճեան 100, Տիկին Մարի Տիւզեան 100, Պր· Մկրտիչ Հէքիմեան 100, Պր· Անորէ Եարդարաչեան 100, Տէր եւ Տիկին Արթին Ագեան 200, Պր· Արման Ներսէսեան 200, Պր· Ժան Փէյնիրեմէգեան 100, Ահարոն Դաւիթեան 500, Տէր և Տիկին Վաղարշակ Կիւլէսէրեան 100, Տիկին Պերճուհի Ճերահեան 300, Տիկին Պորդաքեան 350, Տէր եւ Տիկին Արամ Ադրիկեան 1000, Տիկին Վերգին Վերտոյեան 500, Տէր եւ Տիկին Լաչասանյը 1000, Օր· Ալիս Տէր - Գալուստեան 100, Պր· Յակոբ Գափթանեան 500, Պր· Տիրան Զուլքեան 500, Տիկին Նելլի Գավաֆեան 1000, Պր· Թօփալեան 600, Տէր եւ Տիկին Ֆրանսիս Վրմէ 300 Ֆր·:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՍԿՈՒՄ

Մեծ Պահքի Քառասնորդաց Հանգամանքով արարողութիւններ Հարաւային Ֆրանսայի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիներուն մէջ, ժամը 18-ին, նախապահութեամբ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ· ՎԱՐԴԱՆԵԱՆի

Մեծ Պահքի Հանգումներ

Երեքշաբթի, Մարտ 19
Քամփ· Ֆրէյզ, Սուրբ Կարապետ Եկեղեցի

Հինգշաբթի, Մարտ 21
Փրատօ,
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REGION MARSEILLE

GRAND GALA EXCEPTIONNEL

par

L'ENSEMBLE DU CIRQUE

«NORK»

D'EREVAN

Le Samedi 23 Mars à 20 heures 30

au THEATRE DE L'ODEON
162, La Canebière, 13001 Marseille
Tél. : 91. 42. 90.. 90

Renseignements et réservations auprès des membres de la Croix Bleue.

Location au Théâtre de l'Odéon.

Participation aux frais : 100 Frs.

ՊԱՀԵՆՔ ՄԵՐ ԱԻԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՑԹԱՑԹԵՑԷՔ

ձեր Զատկուան ճաշկերոյթը եւ հաւկիթները նոյն օրը

Ս· Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցիին պատրաստուած՝

եկեղեցւոյ Տիկնանց Ճանճնախումբի կողմէ

Մարսէյլ

339, avenue du Prado

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կարօյտ Խաչէ Շուխլի մասնաճիւղի պարահանդէսը՝ Մայիս 25-ին:

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Sous la présidence de
M. BERGE SETRAKIAN
Président du Comité Central des Jeunes de l'U.G.A.B.

organisés par le Comité Européen des Jeunes de l'U.G.A.B.

IVe Jeux Inter-régionaux de l'U.G.A.B-France

29, 30 et 31 mars à Paris

Arrivée des sportifs des régions : Vendredi 29 MARS
Hébergement : Centre d'accueil de Paris Charenton
19 Rue du Parc, 94220 CHARENTON
Les épreuves sportives (Basket-Ball, Volley-Ball, Ping-Pong Foot-Ball en Salle) se dérouleront au :
GYMNASE HENRI GUERIN
Ile Martinet — CHARENTON
Bal de Clôture et remise des coupes aux vainqueurs
DIMANCHE 31 MARS à 21 HEURES
ESPACE TOFFOLI
73, Rue de Paris — CHARENTON
(entrée par la Galerie Marchande)
Renseignements : U.G.A.B.—Paris Tél. : 45. 20. 03. 18
A. KECHICHIAN (Valence) Tél. : 75 56. 33. 74

UGAB-MARSEILLE

GRANDE SOIREE DU PRINTEMPS

Dîner Dansant

Le Samedi 23 Mars à 20 heures

dans les Salons du Palm-Beach Concorde
2, Promenade Georges Pompidou — 13007 Marseille

Participation : 400 Francs
Membres du Club des Jeunes et Etudiants : 300 Francs

Réservations avant le 20 Mars
Siège UGAB — Tél. : 91 22 10 45 - 91 79 30 34

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 16-17
SAMEDI-DIMANCHE
16-17 MARS
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ց ր ա ճ ա ս ա ռ : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.496 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNEE — No 17.496

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրք մամուլը յապաղումով անդրադառնալով հանդերձ քիւրտ ղեկավարներու Անգարա կատարած այցելութեան, լայն տեղ կուտայ հարցին։

Ծանօթ է որ քրտերէնի ազատ դործածութեան օրէնքով Նախագահ Իօզալ նախանչան մը տուած էր թէ կարեւոր փոփոխութիւններ կային թուրք եւ քիւրտ յարաբերութիւններու կալուածին մէջ։ Քիւրտ ղեկավար Թալապանիի անակնկալ այցելութիւնը որ դաղանի պահուած է նոյնիսկ երկրին վարչապետէն, առիթ տուած է երկկողմանի կարեւոր զարդացումներու։ Այս մասին Թալապանի զոհունակութեամբ յայտնած է թէ Անգարա կ'ընդունի իրաքի մէջ քիւրտաբնակ դաշնակցութեան մը կազմութիւնը։ Իրեն ապահովութիւն տրուած է նաեւ որ Թուրքիոյ քիւրտ փոքրամասնութեան դոյութիւնն ու մշակութային իրաւունքները պիտի ճանչցուին ու այսուհետեւ նոր հոլովոյթ մը կը սկսի։

Թալապանի հետեւեալ հինդ փափաքները ներկայացուցած է Թուրք կառավարութեան.

- Թուրքիա նեցուկ կանդնի Իրաքի ժողովուրդներուն որոնք կը պայքարին Պաղտատի վարչաձեւին դէմ,

- Թուրքիա չընդդիմանայ Քիւրտերու Իրաքի մէջ դաշնակցային իրաւունք ձեռք ձդելուն,

- Թուրքիա արտաքին յարաբերութիւններու մէջ հրաժարի Իրաքի Քիւրտերուն դէմ դիրք բռնելէ,

- Թուրքեւիրաքեան սահմանին վրայ անցքի դիւրութիւն տրուի որպէսզի կարելի ըլայ Իրաքի Քիւրտերուն մարդասիրական օժանդակութիւն հասցնել,

- Թուրքիոյ քիւրտ ապստամբներուն պայմանները բարելաւուին ու օդնութիւն կատարուի որպէսզի անոնք վերադառնան իրաք։

Թալապանի կը չեշտէ թէ մինչեւ այսօր քրտական հարցին մէջ Թուրքիա միշտ դաշնակցած էր Իրաքի կեդրոնական կառավարութեան հետ, սակայն այսօր չըրջուած է պատկերը։ Թուրքիա պիտի չհակառակի Քրտական դաշնակցութեան մը ու ատիկա ամենակարեւոր քայլն է։

Այնպէս կը թուի որ Թալապանիի եւ Իօզալի միջեւ տարակարծութեան երկու դլխաւոր կէտեր կան. առաջինը՝ հատնական դաշնակցութեան մը թիւրքմէններու եւս մասնակցութիւնն է, երկրորդը՝ Քիւրտիստանի բանուորական կուսակցութեան ահաբեկչութիւն հարցը։ այս կազմակերպութիւնը որ Թուրքիոյ հարաւարեւելեան չրջանին մէջ պինեալ դործունէութիւն կը տանի, ահաբեկչական կազմակերպութիւն մըն է թուրք դեկավարներու համաձայն, մինչդեռ Թալապանի փքք-ն կը նկատէ հայրենասէր-յեղափոխական խմբակ մը։ Իսկ թիւրքմէններու եւս դաշնակցութեան մաս կազմելու պարագան յատկապէս Անգարայի փափաքն է, մինչ քիւրտ դեկավարները որպէս ինքնավար մարզին կեդրոն Քէրքիւքը նախատեսելով, չատ համաձայն չեն թուրք այդ մասնակցութեան։ այլ խօսքով, թուրք մամուլին համաձայն, քիւրտները կ'ուզեն չրջանի նաւթահանքերը պահել միմիայն իրենց հակակչռին տակ։ Ծոցի պատերազմի օրերուն Թալապանի ակնարկելով էօզալի յետատատամեան ընթացքով դաչնակցութեան մը վարկածին, ըսած էր. «եթէ Թուրքիա կողմնակից է որ 500 հազար թիւրքմէններու եւս դաչնակցային չրջան մը յատկացուի, նոյն իրաւունքը պէտք է ճանչնայ նաեւ իր սահմաններուն մէջ ապրող 15 միլիոն Քիւրտերուն»։

Թալապանի ըսած է նաեւ թէ Իրաքեան Քիւրտիստանի տարածքին 60%-ը ազատագրած են ու կը դանուի իրենց հակակչռին տակ։

***

Անգարայի կեցուածքին այս անակնկալ յեղաշրջումով հետեւեալ հաւանական օգուտները կ'ակնկալուին.

— Թուրքիա կրնայ քրտական հարցին հակակչռին տիրանալ ու Արեւմուտքը կը դադրի այս կէտը Թուրքիոյ դէմ որպէս խաղաքարտ օդտագործելէ,

— քրտական քաղաքականութիւնը յայտարար նշան կ'ըլլայ որ Թուրքիա կը կիրարկէ Փարիզի Մազադուխեան ու համագործակցութեան համաժողովին որոշումները ու այդպէսով կարելի կը դառնայ արտասահմանի թուրք փոքրամասնութիւններու իրաւունքներն ալ աւելի դիւրաւ պաշտպանել,

— այս նոր դործընթացը յաղողելու պարագային, ղրկան ազդեցութիւն կը դործէ նաեւ Թուրքիոյ ժողովրդավարացման հոլովոյթին վրայ,

— Իրաքի Քիւրտերը կրնան Անգարայի զօրավիգ կանդնիլ ՓՔՔ-ի դէմ մղուած պայքարին մէջ։

Իսկ որպէս ժխտական կէտ կը նչուի այն պարադան որ Իրաքի մէջ նման դաշնակցութեան մը կազմութիւնը կրնայ Թուրքիոյ քիւրտ զանդուածին մօտ ալ նոյն ախորժակը արթնցնել։

Թուրքիոյ ընդդիմադիր ուժերը, համալսարանական ու զինուորական չրջանակէն ծանօթ անուններ էօզալը ամբաստանած են ինքնագլուխ չարժելով ու վտանգաւոր նկատած են անոր վարած քրտական քաղաքականութիւնը։ Ամբաստանութիւնները կու դան յատկապէս այն կէտէն որ էօզալ չրջահայեաց չէ ու քրտանպաստ դիրք կ'որդեդրէ այնպիսի պահու մը երբ Արեւմուտքի մէջ Սեւրի դաշնադրէն ծագում առած հովեր կը փըչեն։

«Միլլիյէթ» կ'անդրադառնայ նաեւ ի տես այս վերջին զարդացումներուն Ամերիկայի կեցուածքին. Պուշի չրջանակէն պաչտօնատարներ ըսած են թէ իրենք դիտողներ են պարզապէս ու ինչ որ կ'անցնի կը դառնայ անակնկալ է նաեւ իրենց համար։ Իսկ ուրիշներ հետեւեալ ձեւով կը բացատրեն էօզալի ընթացքը. ան տեսնելով որ յետ պատերազմեան կարդադրութիւններուն մէջ աթոռ մը պիտի չտրուի իրեն, Հիւսիսային Իրաքի խաղաքարտը առաջ քչելով չանաց խօսքի տէր մնալ։

Իսկ «Ճումհուրիյէթ»ի մէջ Ու. Մումճու յիչեցնելով որ էօզալ մինչեւ հիմա միշտ դէմ դիրք դրաւած է քրտական հարցին այս ձեւով կարդադրուելուն, ամերիկեան դաղտնի սպասարկութեան կողմէ բեմադրուած խաղ մը կը նկատէ քրտական պետութեան մը ծրադիրը։ Ան կ'աւելցնէ նաեւ թէ այս քաղաքականութիւնը հիմնուած ըլլալով Քիւրտը Թուրքին, Թուրքն ալ Քիւրտին ու Արաբին թշնամացնելու սկզբունքին վրայ, չատ վտանգաւոր է Թուրքիոյ համար որ 1920-ական թուականներուն արդէն ունեցած է այդ փորձառութիւնը։

ԱՐՑԱԽ

ՄԱՐՏ 15-ԻՆ
ԲՈՂՈՔ ԵՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ԳՈՐԲԱՉՈՎԻ ՈՒՂԵՐՁԸՆ ԵՏՔ

ՂԱՐԱԲԱՂԸ ԱՆԲԱԺԱՆԵԼԻ ՄԱՍՆ Է ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ
Կ'ԸՍԷ ԽՈՐՀ. ՂԵԿԱՎԱՐԸ ՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ԹԵԼԱԴՐԷ

Հինդչաբթի, Մարտ 14-ին իրիկուան ժամը 21-ի վրէմիա («ժամանակ», հռառաեսիլի միութենական լրատուութիւն) անակնկալ մը եղած է Գորբաչովի ելոյթը՝ ուղղուած Ադրբեջանի եւ Ղարաբաղի հայ եւ ադերի բնակչութեան։ Ուրբաթ (Մարտ 15) ցերեկ -Երեւանի ժամով- երբ կը խօսէինք Երեւանի հետ, տակաւին չըկար խորհ. ղեկավարին ուղերձին ամբողջական բնագիրը, որպէսզի կարելի ըլլար ճշդրիտ գաղափար մը կազմել։ Ինչ որ ծանօթ էր, այն էր որ Գորբաչով կըրկին չեչտած էր որ՝ «Ղարաբաղը անբաժանելի մէկ մասն է Ադրբեջանի», բայց յայտնած էր նաեւ թէ հոն ընտրութիւններ պէտք է կատարուին, վերահաստատելու համար մարզային օրինաւոր մարմինները (ինչ որ հայկ. պահանջ էր)։ Հոն, կ'ըսէ Գորբաչով, ի զօրու են Խորհ. Միութեան եւ Ադրբեջանի Սահմանադրութիւնները։

Հակաղեցութիւնը անմիջական եղած էր Ղարաբաղ, ուր Ուրբաթ առաւօտէն բնակիչները փողոց իջած էին բողոքի ցոյցեր կատարելով. ծայր տուած էին նաեւ գործադուլի չարժումներ, մինչ բողոքի բազմաթիւ հեռագրեր ալ կը տեղային Երեւան, Գերագոյն Խորհուրդի նախադահութեան։

Ուրբաթ (Մարտ 15) առաւօտ, «Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթը անդրադառնալով Գորբաչովի այս ելոյթին, զայն կը նկատէր հինցած «փայլատակում մը», որ ակամայ մտածել կուտայ որ այդ միտքը «փայլատակել է Թուրկուէթ էօզալի պատուին»...։

***

Արցախի մէջ, բաւական ծանր միջադէպեր պատահած են առջի օր (Զորեքչաբթի) հանրակառքի մը ճամբորդներէն երեք մեռեալ եւ երեք վիրաւոր կայ (Ադերի), չատ յայտնի չէ թէ ի՞նչպէս ծայր տուած է միջադէպը։

Այս լարուած մթնոլորտին մէջ, Ադրբեջանի դեկավարութիւնն ալ կը փորձէ զինուորականներու միջոցաւ Լեռնային Ղարաբաղը մասնակից դարձնել Խորհ. Միութեան Մարտ 17-ի հանրաքուէին։ Այս առընչութեամբ, Արցախի դեկավարութիւնը Մոսկուա ղրկած հեռադրին մէջ կը պահանջէ որ հանրաքուէի հարցին անդրադարձ ըլլայ մարդին մէջ խորհրդային իշխանութեանց հաստատուելէն ետք միայն։

***

Երեւանի մէջ ալ, օրերէ ի վեր ուսանողական մարմիններ (Հ.Յ.Դ. Նիկոլ Աղբալեան ուսանողական Միութիւնը) եւ խումբ մը երեսփոխաններ Գերագոյն Խորհուրդի արտակարգ նիստ կը պահանջեն, որպէսզի Խորհրդարանը չեղեալ հրատարակէ 1921, Մարտ 16-ի Թուրքեւխորհրդային Դաշինքի Հայոց վերաբերող մասը (յիչենք որ այդ Դաշնագրով բոլչեւիկները Թուրքիոյ կը զիջէին Կարսը, Արտահանն ու Արտուինը)։ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը նիստ մը դումարած է այդ առընչութեամբ, նախագահութեամբ Ա. տեղակալ Բարդէն Արարքցեանի (ի բացակայութեան Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի, որ քանի մը օրուան դուտ անձնական բնոյթ ունեցող այցելութիւն մը կը կատարէր Փարիզ, ուրկէ Երեւան վերադարձաւ Մարտ 14-ին) եւ որոշում տուած նիստի հրաւիրել Շաբաթ (Մարտ 16) առաւօտ բոլոր կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները, հարցը քննարկելու համար։ Ուրբաթ առաւօտէն ուսանողները նստացոյց մը սկսած էին Գերագոյն Խորհուրդի չէնքին առջեւ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՇ - ՄԻԹԵՐԱՆ սիրալիր հանդիպում մը տեղի ունեցաւ Մարթինիք, Հինդչաբթի օր, բայց եւ այնպէս բոլոր հարցերու չուրջ միաձայնութիւն չի տիրեր։ Օրինակ, Ֆրանսա միչտ ՊԱԿ-ը եւ Ամերիկան կը ճանչնայ որպէս օրինաւոր բանակները Պաղեստինցիներուն, մինչ Միացեալ - Նահանգներու համար Արաֆաթի իրաքանպատաս դիրքը պատճառ է որ ՊԱԿ-ի դեկավարը այլեւս հաւատարի անձնաւորութիւն մը չնկատուի։ Այլ հարց մըն ալ կայ, ուր երկու նախագահները համաձայն չեն. Ամերիկացիք չեն ուզեր իրենց զօրքը քաչել Ծոցէն պատրուակելով Իրաքի քաղաքացիական պատերազմը, մինչ Ֆրանսա կ'ուզէ յարգել առնուած յանձնառութիւնները։ Պուշ, ի վերջոյ հաւանութիւն տուաւ Ֆրանսայի առաջարկած միջազգային ժողովին, բայց՝ «պատեհ առենին»։ Միւս կողմէ ճէյմս Պէյքըր Դամասկոսէն (ուր Ասատի հետ խաղաղութեան «պատուհան մը բացած են») անցաւ Մոսկուա, ուրկէ Շաբաթ օր Անգարա կ'երթայ։

16 ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵՆԷ ԵՏՔ, Անգլիացիները ազատ արձակեցին վեց Իրլանտացիները, որոնք ամբաստանուած էին 1974-ին, Պիրմինկէմ գործուած ահաբեկչական արարքներու համար, զորս միչտ ուրացած են։ 1975, Օգս· 15-ին գկեանս բանտարկութեան 21 պատիժներու դատապարտուած էր ամէն մէկը։ Լոնտոնի վերաքննիչ առեանը ի վերջոյ հաստատեց իրենց անմեղութիւնը, բայց բարկութիւնը մեծ է, երբ անմեղներ 16 տարի բանտը կը մնան, որովհետեւ ոստիկանութիւնը չինծու փաստեր հնարած էր եւ առենին խոստովանութիւններ ալ կորզուած էին չարչարանքներու չը-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՎՐԱՍՏԱՆԸ ԲԱՐԵԿԱՄ...

Վերջերս հեռատիպով «Արմէնփրէս»էն արուած լուրեր կ'ըսեն թէ լուրջ հարցեր կան Վրաստանի հարաւային՝ հայաբնակ շրջաններուն մէջ: Ախալքալաքի հայ բնակչութիւնը առնիչ մը ի վեր կը հակադրուի երկրին իշխանութեան կողմէ իրեն եղած պարտադրանքներուն: Վերջինը կը վերաբերէր Բոզդանովկայի հաւաքատ շրջանին նախ անուանումին, ապա նշանակուած նահանգապետին: Վրաստանի Գերագոյն Խորհուրդին որոշումով շրջանը վերակոչուած էր Նինոծմինդա, եւ նահանգապետ նշանակուած էր Վրացի մը, ինչ որ հայութեան կողմէ բողոքի պատճառ դարձած էր: Նոյն երեւոյթը պարզուած էր նաեւ Ախալքալաք: Ախալքալաքի ժողովրդական շարժման ներկայացուցիչները անձամբ դիմած են Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Զվիատ Գամսախուրդիայի, եւ ներկայացուցած իրենց թեկնածուն, սակայն նախագահը համաձայնած է միայն փոխ նահանգապետ նշանակելու գային: առաջարկ որ չէ ընդունուած հայ ներկայացուցիչներուն կողմէ ու խնդիրը մնացած է անլոյծ:

Ոչ մէկ տարակոյս այն մասին թէ սահմանակից երկիրներէն Վրաստանի հետ բարւոք յարաբերութիւններ ի'նչ նշանակութիւն ունին Հայաստանի համար: Ադրբեջանի կամայական շրջափակումներ, Մոսկուայի կողմէ անոնց վայելած հովանաւորութիւնը ու Թուրքիոյ հետ հաստատելի վիճակագրոյց նոր կապերու անստուգութիւնը լուրջ պատճառներն են այդ նշանակութեան:

Բարւոք յարաբերութիւն կոչուածը սակայն, անհրաժեշտաբար պէտք ունի զոյդ չեզոքներու որպէսզի կարելի ըլլայ զայն նկատի ունենալ որպէս չօշափելի իրողութիւն. որպէսզի ան չմնայ մխիթարական փափաքի ու հոգեշահ արտայայտութեան, մնամէջ խօսքի մակարդակին վրայ: Հայաստանի պայմաններուն, այո', նպաստաւոր է լաւ յարաբերութիւն հաստատել ու մշակել Վրաստանի հետ. տարիկա զանազան առաւելութիւններ կ'ընծայէ, որոշ չափով անզօրացնելով շրջափակումին լատեղծած ճնշումը. երկիրը դուրս կրնայ գալ իր մեկուսացումէն, արեւմտեան աշխարհին բացուելու անոյք ունենալ եւայլն, եւայլն:

Ի՞նչ է այս մասին Վրաստանի տրամադրութիւնը. Բոզդանովկայի ու Ախալքալաքի հայութեան դիմումներն ու մերժումները արդէն որոշ չափով կը պատասխանեն այս հարցումին: Երկիրը արդէն ներքին աւելի չեզոտած խնդիրներ ունի այլ փոքրամասնութիւններու հետ:

«Հայաստանի Հանրապետութեան» Մարտ 2-ի թիւին մէջ Լեւոն Աբրահեանի կողմէ կատարուած հարցազրոյց մը լոյս տեսած է Վրաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահին հետ: Այդ հարցազրոյցին Գամսախուրդիայի տուած պատասխանները յստակօրէն բաւական բան կ'ըսեն բարւոք յարաբերութիւններու մասին մեր դրացիներուն տրամադրութենէն:

«Ձեր կարծիքով ի՞նչպէս պէտք է զարգանան Հայաստանի ու Վրաստանի փոխյարաբերութիւնները յետագայում» հարցումին պատասխանն ալ ճիշդ է որ կը սկսի «լաւ յարաբերութիւններ»ու հարկը չեշտելով, սակայն անմիջապէս խօսքը կ'առընչուի «խոչընդոտներու» որոնք կը խանդարեն եւ զորս անհրաժեշտ է մէջտեղէն վերցնել. ու այս փուլին կը տրուին «Քարտէն» ու «Զաւախք» կազմակերպութիւնները որոնց գործունէութիւնը անհրաժեշտ կը նկատուի դադրեցնել: Աւոնցմէ «Զաւախք»ը այն կազմակերպութիւնն է որ կը զրաղի Ախալքալաքի հայութեան վերյիշեալ կամ նման հարցերով: Ու լաւ յարաբերութիւններու վրացական տրամադրութիւնը ոչ իսկ ճկունութեան փորձ մը կ'ընէ չարունակելու համար թէ «եթէ հայ ժողովուրդը չսանձահարէ զանոնք, մեր յարաբերութիւններուն լուրջ վտանգ կը սպառնայ, հետեւանքներն ալ շատ անցանկալի կրնան ըլլալ»:

Տարբեր չէ տրամադրութիւնը երբ յաջորդ հարցումը կը չօշափէ աւելի անմիջական մարզ մը. «Հայկական եկեղեցիները պիտի յանձնուի՞ն հայ հաւատացեալներուն»: «Այդ խնդիրին մէջ վճռորոշ դեր չունիք. տարիկա երկու եկեղեցիներու՝ հայկականի ու վրացականի, անոնց դեկավարութեան իրաւասութեան մէջ է. անոնք կ'որոշեն եւ մենք չենք կրնար միջամտել»:

Աւելի անդին, ազգային փոքրամասնութիւններու մասին հարցումի մը պատասխանելով, Գամսախուրդիա կը փարատէ այն կասկածը որ կը յայտնուի թէ եթէ Վրաստան Միութենէն անջատուի, անոնց կեանքը կը բարդանայ: «Ընդհակառակն, իմ հիմնական վրաստանը աւելի մեծ իրաւունքներ կուտայ ազգային փոքրամասնութիւններուն: Ոչ ոք միտք ունի ճնշելու անոնց վրայ, սակայն եթէ անոնք փորձեն մեր տարածքին վրայ սեփական պետութիւն ստեղծել, մենք դէմ կը կանգնինք» կ'ըսէ ան:

Շարունակելով զրոյցին ընթերցումը, աւելի կը չփոթուին լաւ յարաբերութիւններու սահմանները, երբ Գամսախուրդիա «ի՞նչպէս կը վերաբերիք Բաքուի - Երեւան երկաթուղիին շինարարութեան նախագծին» հարցումին կը պատասխանէ. «մենք ատիկա երբէք թոյլ չենք տար: Վրաստանը միջանցիկ բակ չէ»: Ան ոչ իսկ նկատի կ'ունենայ թէ տարիկա կրնայ տրնտեսապէս չհաւատալ քայլ ըլլալ նաեւ Վրաստանի համար:

Միակ արտայայտութիւնը զոր կարելի է դրական նկատել, անտեսելով հոն պարփակուած փուչը, կը վերաբերի Արցախի հարցին. «Ես միշտ ալ պնդած եմ որ ԼՂԻՄ-ը կը պատկանի Հայաստանին: Թէեւ տարիկա վիճելի տարածք է, սակայն տուեալ պահուն ստեղծուած կացութենէն միակ ելքը զայն Հայաստանին յանձնելն է: Ես միշտ ըսած եմ տարիկա»: Դժուար չէ ենթադրել թէ նոյնիսկ խօսելով հայ-վրացական փոխ - յարաբերութիւններու մասին հայ լրագրողի մը հետ, ո'ր ոլորտներուն կ'ուզղուին Գամսախուրդիայի արտայայտութիւնները, երբ կ'ըսէ «թէեւ ատիկա վիճելի տարածք է»:

Վրաստանի Նախագահը որպէս վերջաբան, պահանջքի մը ոճով փափաք կը յայտնէ որ թերթը միշտ ճշմարտացի ու ստուգուած տեղեկութիւն հրատարակէ Վրաստանի եւ յատկապէս իր մասին: Յաւելով կ'անդրադառնայ որ որոշ աղաւաղումներ եղած են: Ապա իր լաւատոյն մաղթանքը յղելով հայ ժողովուրդին, կը ցանկայ որ վերականգնուի պատմական բարեկամութիւնը, փոխըմբռնումը եւ իրերօգնութիւնը: Հոս եւս, հարցազրոյցի ընդհանուր տպաւորութեան տակ ու բառացի իմաստով նկատի առնելով վրացի նախագահին վերջին նախադասութիւնը, բացառուած չէ տարակուսանքը, բարի դրացնութեան մասին երբ ան կ'ըսէ. «ինչպէս ապրել ենք մեր ամբողջ պատմութեան ընթացքում, այդպէս ալ պէտք է շարունակենք ապրիլ»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՓԱՐԻՋԸ

ՁԱՏՐԱԿ

Լենինգրադ տեղի ունեցած աշխարհի ախոյեանութեան կանանց փնջային մրցաշարքին միջազգային վարպետի աստիճանը նուաճած է երեւանցի Լիւդմիլա Կուլիկովա - Ալանեան: 36 մասնակիցներու մէջ ան, 11 խաղերէ եռաք, բաժնած է 16 - 21-րդ տեղերը:

***

Երեւանցի դպրոցական Էլինա Դանիէլեան Ռուսաստանի Կազան քաղաքը տեղի ունեցած մինչեւ 14 տարեկան աղջիկներու խորհրդային ախոյեանութեան մէջ, 7 կէտով, առանց պարտութիւն կրելու զրաւած է երկրորդ տեղը: 7,5 կէտով ախոյեան դարձած է վրացուհի Նաթի Ապխաձէ:

ՀԱՅՕՐՈՒԱՆ ՀԱԼԷՊԸ

Հալէ՛պ - Հալէ՛պ

Այս անունը «Դրախտ»ի համանիշը ըլլայ կարծես: Աշխարհի բոլոր անկիւններուն մէջ ապրող Հայերը հիացումով կը հետեւին հալէպցի հայ մարդուն, հայ աղջկան, հայ անրիծ (այսպէս ասած) երիտասարդին:

Ի՞նչ դիւրին է տէր դառնալ արդէն, իսկ լաւ կազմուած անուան մը՝ Հալէպահա՛յ:

Անկախ Հալէպցիներուն մասին եղած բոլոր ենթադրութիւններէն ու կարծիքներէն, կ'ուզեմ անդրադառնալ Հալէպահայ իպական սեռին հետաքրքրութիւններուն:

Սկսինք դպրոցէն: Մեր աղջիկները (ինչպէս աշխարհի բոլոր այդ տարիքի պատանուհիները) ունին իրենց տարիքի յատուկ մտահոգութիւններ: Առաջին կարգի վրայ կուգայ նորաձեւութիւնը, յետոյ հակառակ սեռի հանդէպ սուր հետաքրքրութիւնը: Մինչեւ հոս չատ բնական է ու ոչինչ կայ զարմանալի, Զարմանալին այն է սակայն որ ասոնց վրայ նոր հետաքրքրութիւն մը չաւելնար ընդհանրապէս, ու ասոր մասին հոգ տանող իսկ չկայ, այդ խեղճուկները կը մնան տահմանափակուած իրենց աղքատիկ «մտածումներուն ու մտահոգութիւններուն» մէջ, ձեւով մը մնալով տահմանափակութեան տիրապետութեան պարտադրանքին տակ:

Ու մենք ապագայ լաւ զարգացած մը կը յուսանք ունենալ:

Շատ տեղեակ չեմ միւս զարգութիներու անցուդարձին, բայց Հալէպի մէջ եղած ամուսնութիւնները կը կայանան առեւտրական հիմունքներու վրայ, առ եւ տուր (ես քեզի բան մը կուտամ ու փոխարէնը բան մը կ'առնեմ):

Երկսեռ երիտասարդութեան մեծ տոկոսը զրկուած կը մնայ սիրոյ զգացումը ճաշակելէն: Իսկ երբ չանկարծ այդպիսի զգացում մը ծագկի, (Փառք Տիրոջ) խանգարողներ չեն պակսիր:

Ինչպէ՞ս կարելի է որ այսինչեաններն այնինչեաններուն խնամի դառնան...

Երբ զոյգերը բախտաւոր են, ու երկու կողմերը համաձայն, այս անգամ ծայր կ'առնեն չքեղ հանդէսները, որոնք անպայման տեղի պէտք է ունենան այսինչ կամ այնինչ չքեղ սրահին մէջ: Իսկական թատրոն, գլխաւոր դերակատարներ՝ մուտքի կարգով (ներողութիւն հադուստի չքեղութեան կարգով)

1.- *Հարս*
2.- *Փեսայ*
3.- *Կնքամայր*
4.- *Կնքահայր*
5.- *Աղջկայ եւ փեսայի ծնողք*
6.- *Եւայլն - եւայլն - եւայլն...*

Այս տեսակի թատրոն մը ամենաժամանակակիցն է, ուր ժողովուրդը մաս կը կազմէ բեմադրութեան:

Այսպիսով Աստուծոյ եւ ժողովուրդի վկայութեամբ երիտասարդ ամոլը նոր ընտանիք մը կը կազմէ, որուն ապագայ փայլուն երթը ցանկալի՝ բայց կասկածելի է, քանի որ մեր աչքերուն առջեւ ունինք անոր խախտած հիմքը:

Ծայր աչակերտի կը նմանին, որը դասերը վերջին վայրկեանին ձգելով, դասարանին մէջ աչքէ կ'անցընէ, ինչպէս որ մեր երիտասարդներն ալ իրար սերտելու կը սկսին ամուսնութենէն եաք:

Այլեւս դուք հրեւակայեցէք արդիւնքը:

Վերապառնալով իզական սեռին. կը կարծէ՞ք որ ամուսնութիւնը բան մը կըրցաւ փոխել իրենց կեանքին մէջ: Ո՛չ՝ պարզապէս տեղափոխութիւն մը եղաւ, հետաքրքրութիւնները մնացին ճիշդ նոյն տահմանափակ ծիրին մէջ (անչուշտ մանր փոփոխութիւններով), տխուր որ «ընտանիք» հասկացողութիւնը չընկալուիր իր ամբողջ խորութեամբ ու լրջութեամբ:

Այսպիսիներուն համար հիմնականը կը մնայ նիւթը եւ միշտ՝ նիւթը ... մնացած բոլորը՝ 10-րդական է:

Ինդրեմ՝ այս է դժբախտ իրավիճակը, բայց ... բան վիճակագրութեան միշտ ալ բացառութիւններ կան, ու այդ բացառութիւնները Հալէպի մէջ ալ կան, մեզի կը մնայ յուսալ որ բացառութիւններուն թիւը աճի, չատնայ եւ մեծնայ:

ԹԱՄԱՐ ՍԱՐԵԱՆ

Հալէպ
Փետրուար 17

ՀԱՑ ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Մարտ 10-ին, Հայ Արիներու Միութեան 60-րդ տարեկան հանդէսն էր, կազմակերպութեամբ փարիզեան շրջանի խումբերուն եւ հակառակ ներկայ քաղաքական եւ անտեսական դժուարին կացութեան, յաջող եւ ժողովրդական էր հանդէսը, լաւ կազմակերպուած, ուրախ մթնոլորտի մը մէջ եւ կարեւոր թիւով հանդիսականներով: Աւելի բազմութիւն կար քան անցեալ տարի, եւ Սալ տը լա Շէմին գրեթէ ամբողջովին լեցուն էր, հանդիսականներով փարիզէն, Շաւիլէն, Իսի-լէ-Մուլինոյէն, Պանեէօյէն եւայլն, մեր նախկին սկաուտներով, պզտիկ խումբերով եւ չատ մը հայրենակիցներով Փարիզէն եւ շրջաններէն:

Առաջին անգամ ըլլալով ներկայ էին Պանեէօյի հայերէնի դպրոցին աշակերտները. 4-էն 14 տարեկան իրենց ուսուցիչ-վարիչներով, ինչպէս նաեւ միութեան պատուոյ անդամները, մեծ թիւով:

Հանդէսը սկսաւ շրջանային ներկայացումով եւ ելոյթներով բեմ բարձրացան բոլոր ներկայացուցիչները եւ խմբապետները, Հայ Արիներու քայլերգով՝ «Դէպի ազատ դաշտեր». մեծապէս յայտնի էր բացումը, որ արժանացաւ հանդիսականներուն գնահատանքին:

***

Գայլիկները եւ Թեւիկները ներկայացուցին «Քայ Նազար»ը, չատ յաջող կատակերգութիւն մը եւ արենոյէները՝ «կատակ պարեր»ը, զաւեշտ մը՝ «Բժիշկին մօտ». բոլորն ալ յաջող էին ու ծափահարուեցան հանդիսականներուն կողմէ: «Դանակ նետողները»՝ խաղեր գայլիկներու եւ բոլորին կողմէ, «Քոչարի» պարը զուարթ եւ չատ յաջող, Արիներուն եւ Արենոյէներուն կողմէ:

***

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Միութեան ընդհանուր պետը որ չնորհակալութեան իր խօսքէն վերջ հանդիսականներուն խօսեցաւ Միութեան գործունէութեան մասին ամբողջ տարուան ընթացքին եւ չնորհաւորեց շրջանին երկու ընդհանուր պետերը, որոնք իրենց օգնական պետերով փարիզեան շրջանը հասցուցին չատ յաջող խումբեր իրենց նուիրումով ու աշխատանքով: Անոնք արժանացան ծափահարութիւններու:

Ընդհանուր պետը խօսեցաւ յետոյ այս ամառուան բանակումներուն մասին, մանաւանդ Քորէայի համաչխարհային ճեմպիոնին, որուն պիտի մասնակցին երեսուն հազար սկաուտներ, աշխարհի չորս կողմերէն մեծ կամ պզտիկ խումբերով: Հայ Արիները ալ պիտի մասնակցին երեք խմբակներով եւ պետերով եւ ճեմպիոնին վերջ պիտի այցելեն այդ շրջանի բոլոր երկիրները:

Խմբակները արդէն պատրաստ են եւ բոլորն ալ ուրախ իրենց մասնակցութեամբ: Հայ Արիներու Միութիւնը բոլոր մասնակցողներուն պիտի օգնէ նիւթապէս եւ արդէն ամիսներէ ի վեր կը պատրաստուի պատուիրակութեան մասնակցութիւնը: Ընդհանուր պետը խօսեցաւ նաեւ Միութեան ընդհանուր վիճակին մասին, միշտ յաջող եւ ժողովրդական, յարգուած եւ սիրուած բոլոր սկաուտական կազմակերպութիւններէն եւ հակառակ բոլոր զժուարութեանց, չնորհիւ ծնողքներուն եւ բարեկամներուն ճիգերուն, ան ունի յաջող գործունէութիւն մը:

Խօսեցաւ նաեւ մեր բարեկամներուն եւ բարերար անդամներուն մասին, յայտնելով Միութեան երախտագիտութիւնը անոնց հանդէպ:

***

Միջնարարին, աւանդական հիւրասիրութիւնն էր լայն եւ գեղեցիկ սրահներուն մէջ եւ մենք ալ հպարտ մեր ծնողաց եւ բարեկամներուն ներկայութենէն այս ուրախ եւ յաջող հանդէսին:

Հանդէսին երկրորդ մասը սկսաւ հայերէն զաւեշտով մը՝ «Ճաչարանին մէջ» որ առաւօրէն խնդացուց ներկաները, յետոյ նախկին խմբապետուհի Թոլին

ԳԱՂՈՒԹԻ ԳԱՂՈՒԹ

ՏԻԳՐՈՑԻԹԻ Ս. Սարգիս Եկեղեցիի սրբատին մէջ, փետրուար 17-ին «կլոր սեղան» մը տեղի ունեցած է՝ նուիրուած փետրուարեան ապստամբութեան: Հ. Յ. Դ. «Ազատամարտ» Կոմիտէին կազմակերպած վիճարկումին մասնակցած են Մխիթարեան Համալսարանի արդի Հայոց պատմութեան «Ալեք Մանուկեան» ամպիոնի վարիչ փրոֆէսօր Ռոնալտ Գրիգոր Սիւնի, Մխիթարեան Համալսարանի Տիգրոյն քաղաքի մասնաճիւղէն փրոֆէսօր Տէնիս Փափազեան եւ «Մէյքըմ Տէյլի» օրաթերթի խմբագրութենէն Միչ Քէհէթեան: Զեռնարկը վարած է «Արմինիըն Ռիվիու» հանդէսի փոխ խմբագիր՝ Վինսընթ Լիմա:

***

Նիւ - ԵՈՐՔի «Համազգային»ի գրական յանձնախումբը ձեռնարկած է զասախօսութիւններու չարքի մը, որ տեղի կ'ունենայ ամէն Ուրբաթ, տեղւոյն Հայ կեդրոնին մէջ: Առաջին զասախօսութիւնը տեղի ունեցած է Յունուար 18-ին, ուր Արեւիկ Գաբրիէլեան ներկայացուցած է «նախաքրիստոնէական չրջան»ը: Երկրորդ երեկոյթը տեղի ունեցած է Յունուար 25-ին. «Թատրոնը նախաքրիստոնէական չրջանին» նիւթը ներկայացուցած է Հրանդ Մարզարեան՝ հայերէն եւ անգլերէն լեզուներով: Փետրուար 1-ին տեղի ունեցած երրորդ զասախօսութեան նիւթը եղած է Ոսկեդարը: Հայր Անուշաւան Դանիէլեան ներկայացուցած է հայ պիւերու յօրինումը եւ անոր յաջորդող թատրական չրջանը: Ան ծանրացած է մանաւորապէս Մովսէս Խորենացիի Հայոց պատմութեան վրայ: Փետրուար 8-ի զասախօսութիւնը ներկայացուցած է Գոլումպիա Համալսարանէն փրոֆէսօր ձէյմս Ռասըլ՝ նիւթ ունենալով Գրիգոր Նարեկացին եւ իր ժամանակակիցները:

Թաչճեան չաո գեղեցիկ կերպով երգեց հայկական երգեր՝ «Հին օրերու երգեր»:

Հայկական պարերով, արիներուն եւ արեւոյներուն կողմէ, վերջացաւ 60-րդ տարեկան հանդէսը մեծ խանդավառութեան մէջ, անդամ մը եւս Մխիթեան քայլերգով եւ դրօշակներով Հայ Արիները բեմին վրայ, ցտեսութեան երգը երգեցին, ու ծափահարութեանց մէջ վերջացաւ այս հանդէսը, յաջող, ուրախ, բազմութեամբ եւ ժողովրդական, ապացոյցը Հայ Արիներուն կենսունակութեան եւ իր պետերուն նուիրումին:

ԳՈՒՐԳԻՆ ՄԵՍՏՈՍՈՒԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՕԳՆՈՒԹԻԻՆ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ

ՄԱՐՍԷԼ - - («Յառաջ») - -

Ժան Քէհայեանի նախաձեռնութեամբ երկրաչարժի վաղորդայնին ստեղծուած մարմինին եւ «Լը Փրովանսալ» թերթի հովանաւորութեան ներքեւ, «ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՈՐԲԵՐՈՒ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ»ը օժանդակութեամբ «Ֆրանսի-Բողոքական Համակամութիւն» (Փարիզ) եւ «Որբերու Համակարգութիւն» (Մարսէյլ) մարմիններու, որոշած է ունենալ որպէս նպատակակէտ այս տարի՝ «Հարիւր Թոն Հայաստանի համար»:

Առաջին կառախումբով մը, երեք բեռնակառք մեկնեցան Փարիզէն - Մարսէյլն եւ վաղանեչն Մարտ 11-ին, 50 Թոն ապրանք կը փոխադրուի Հայաստան բաշխուելու համար աղէտեալ գօտիին մէջ Գիւմրիի Բարեգործական Միութեան կողմէ եւ Ֆրանսայէն մեկնող պատուիրակութեան մը ստուգումին տակ:

Այս ձեռնարկի ընդհանուր պիւտճէն է՝ հինգ հարիւր հազար Ֆրանք, որուն 350-հազարը կը հոգայ Փրովանս - Ալփ Քոթ տ'Ազիւռի Երջանային Խորհուրդը:

Բեռնատար կառքերը կը փոխադրեն յատկապէս ուտեստեղէն՝ քսան Թոն ալիւր, տասնը չորս Թոն հացահատիկ (մասնաւորապէս), հինգ Թոն կաթ, իւղ, օճառ եւայլն..., բայց նաեւ վեց Թոն նոր հագուստ, ինչպէս նաեւ՝ դեղօրայք, տեսա - լողական գործիքներ, համակարգիչ մը եւ տասներկու կարի մեքենայ, կերպասի կտրօններով:

Այս թեքնիք օգնութիւնը կ'երթայ սարքաւորել ուղղակի Կումայրիի «ընտանիք» Միութեան գլխոցը:

Կարի մեքենաները նուէրն են մարսէյլարնակ Տէր եւ Տիկին Ֆերաթ Կրասեանին: Կը մեկնին Հայաստան պատուիրակութեան մը հետ, Մարտ 21-ին, տեղւոյն վրայ բացատրելու, ցոյց տալու մեքենաներու բանումը եւ օպտագործումը: Պատուիրակութիւնը նաեւ կը հաշուէ անդամներ իւրաքանչիւր մարմինէն. Ժան Քէհայեան (Հայաստանի Որբերու Գործողութիւն), վերատպատուելի Սահակեան, Փարիզէն, (Ֆրանք - Բողոքական Համակամութիւն), Միրէյ Քիւրկեան եւ Հուրի Վարժապետեան, Մարսէյլէն, (Որբերու Համակարգութիւն) եւ նկարիչ - լրագրող մը՝ Նշան Մանոյեան:

Բեռնատար կառքերով նաեւ կ'ապահովուին փոխադրութիւնը երեք հարիւր յիսուն ծրարներու Կումայրիի, Սպիտակի, Շիրակամուտի եւ այլ գիւղերու մէջ ապրող որբերու համար որոնք հոգատար ընտանիքներ ունին Մարսէյլ, չնորհիւ «Որբերու Համակարգութիւն» մարմնին, որ անցեալ ամառ տասը որբ ընդունեցաւ արձակուրդներուն խնամակալ ընտանիքներուն մօտ:

Ահաւասիկ գնահատելի նախաձեռնութիւն մը որ կ'իրագործուի առանց հանդանակութեան, առանց որեւէ հանրային ձեռնարկի, այսինքն՝ պարահանդէսի մը կամ հաւաքոյթի մը հաստոյթին կապուած, առանց ժողովի, առանց խօսքի եւ վիճաբանութեան, առանց երեւալու փափաքով, այլ՝ միայն ափ մը անձերու դործով, վճռակամութեամբ, նուիրումով եւ յարաբերութիւններով: Այս ձեռնարկը ազդու, արդիւնաբեր եւ գործնական աշխատանքի գեղեցիկ դաս մըն է համապատասխան ներկայացուցչական ըսուած մարմիններուն որոնք անշարժութեան մատնուած են իրենց իսկ կազմութեան ձեւով եւ այլեւս չեն համապատասխաներ օրուան պահանջներուն եւ կարիքներուն:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

«7 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ»Ի ՀԱՇՈՒԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Երեք մեծերէն ետք, հաշուետուութեան երեկոյթի մը հրաւէր ուղղած էր նաեւ «7 Դեկտեմբեր» կազմակերպութիւնը որ մարմին առած էր Հայաստանի օժանդակութեան նպատակով: Մարտ 9, Շաբաթ օր Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցիին Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ հաւաքուած քանի մը տասնեակ ներկաներու, երկու տարուան իրենց գործունէութեան մասին բաւական մանրամասն տեղեկատուութիւն կատարեցին կազմակերպութեան նախագահն ու դանձապահը:

Առաջինը՝ Թեոար Յովակիմեան նախ ըսաւ թէ իրենց որպէս ՍՕՍ Արմէնիի մասնաճիւղ մարմին առած էր, ունէր 113 անդամ ու 13 հոգինոց վարչութիւն մը: 1990-ին բացուած էր նաեւ հայաստանեան մասնաճիւղ մը:

«7 Դեկտեմբեր»ի օժանդակութիւնը կը կայանար գլխաւորաբար առողջական ու զպրոցական մարզերուն մէջ. զրկուած դեղօրայքին, բժշկական գործիքներու, կազմածներու քանակութեան կամ օդտուին հետ մեծ կարեւորութիւն ունեցող քայլ մը առած ու համաձայնած էին պատկան իշխանութիւններու հետ որ Ֆրանսական հիւանդանոցներու արդիականացումով անպէտ դարձած կազմածները, գործիքները զրկուին Հայաստան: Այն բաները որոնք ժամանակավրէպ կ'ըլլային Ֆրանսական հիւանդանոցներու համար, կարելի էր յաջողութեամբ գործածել Հայաստանի մէջ:

Ինչպէս յայտնի կ'ըլլար գանձապահ Դաւիթ Պարատեանի յաւելուածական տեղեկատուութենէն, աղէտի գօտիին երախաները յատկապէս ուշադրութեան առարկայ էին իրենց համար. զրկուած զպրոցական պիտոյքներուն մէջ մեծ տեղ գրաւած էին զգեստները, ինքնարտայայտութեան ազատ ընթացք տալու միջոցները:

Երկու պատասխանատուներէն ետք խօսք առաւ նաեւ ընկերակցութենէն Հարոլտ Ալեքսանեան. ան եւս յատկապէս ծանրացաւ երախաներու կացութեան ու կեանքի պայմաններուն վրայ: Բացատրեց թէ ինչ ազդակներով յատուկ ուշադրութիւն կեդրոնացուցած էին մանկական միջավայրերու:

Ան ակնարկելով այլ կազմակերպութիւններու կողմէ հաւաքուած գումարները չատպօղնութենէն տարբեր մարզերու յատկացնելու երեւոյթին, յիչեց Ֆրանսայի պաչտօնատարի մը արտայայտութիւնը. ան չէր հասկցած թէ ինչո՛ւ չըտպօղնութեան նպատակին տրուած դումարները երկար ժամանակի ծրագիրներու յատկացուած էին ու ըսած էր. «դուք չդիտցաք պէտք եղածին պէս օգտագործել ձեզի պատահած դժբախտութիւնը»:

Անցնելէ առաջ հարցումներու բաժնին, կազմակերպութեան պատասխանատուները յայտնեցին թէ կը չարունակեն օժանդակութեան գործը, սակայն անհրաժեչտաբար պէտք ունին նիւթական նըւէրներու, յատկապէս հոգալու համար փոխադրութեան ծախքերը:

Երեկոյթին ներկայ էին նաեւ հայատանցի այն երկու երիտասարդները, որոնք «7 Դեկտեմբեր»ի միջոցաւ եկած էին Փարիզ, մասնագիտանալու որպէս հիւսուածեղէնի տիզայները:

Ուրախալի էր տեսնել որ առանց մեծ աղմուկ-աղաղակի, նման խմբակներ ալ լծուած էին իրենց պայմաններուն նեըտած չափով մասնակցելու ընդհանուր նպատակին:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՑ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԵՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՆԵՐ ԵՒ ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐ

ԹԷՕԴԻԿ

ՊԷՅ ՓԱՋԱՐ

Շատ չանցած, Պէյ Փազար կը ժամանէին դարձեալ 53 հոգի, որոնք Զարչամպայէն (Սամսոն) տեղահան եղող Հայ կարաւանի մը մաղուքներն էին, ամիսներով անօթի - ծարաւ քալելէն հետասպառ, 49-ը կին - տղայ, չորսը միայն էրիկմարդ:

Եւ այսպէս, կազմուեցաւ հոն 72 Հայու առժամեայ գաղութ մը, իր ոգեպահիկը հայթայթելու մղձաւանջէն հալածուած:

ՀԱՄԱՄ ՓԱՋԱՐ

Գայմագամութիւն՝ ամբողջ Տաճկոց, ուր պահ մը բնակած են Պոլսէն աքսորուած Ռուսահպատակ Հայերէն 4 հոգի, Սարգիս, Մելիք, Գրիգոր եւ ուրիշ մը: Ասոնցմէ երեքը (բացի Գրիգորէն) Պէյ Փազար փոխադրուած են 1917-ին: Դարձեալ, Պոլսէն Համամ Փազար բերուած է Տաճկահայ մըն ալ, ապա վտարուած:

ՄՐԽԱԼԸՃՃԸԳ

Գայմագամութիւն՝ Պէյ Փազարէն 12 ժամ հեռու, այժմ Էսկի Շէհիր «լիվա»ի «գաղա»:

Հայ բնակչութիւն՝ փոքրիկ նոր գաղութ՝ 74 տուն, Ազէտէն քանի մը տարի առաջ կառուցուած դպրոցով եւ Ս. Խաչ եկեղեցիով՝ որուն անդրանիկ երէցն էր

Յակոբ Քահանայ Ալետիսեան. - Ծնած 1870-ին Ամասըն, օծակից Գալէնիքի Տ. Կարապետ Տատըրեանի: Իր նորակազմ հօտին հետ աքսորի ճամբուն վրայ անհետ:

ՀԱՑՄԱՆԱ

Գաւառակ Գաղատիոյ: Հայ բնակչութիւն՝ 30 տուն, աքսորավայր՝ Պոլսէն տարագիր Ռուսահպատակ Հայերէ մէկ տարագիր Ռուսահպատակ Հայերէ մէկ մասին, քերթող Լեւոն Խաճանեանի եւայլոց: Զարդի կազմակերպիչ՝ քաղաքական բժիշկ Ապտուլլահ, որ իր պաշտօնակցին՝ հաճընցի առաքինասէր Տատուրեանի կեանքին ալ չէ խնայած: Սեպտեմբեր 10, 1920-ին Կուտինայի Հայութեան 15 տարեկանէն վեր էրիկմարդոց մէկ մասը հոս քշուեցաւ Քէմալական կառավարութեան կողմէ: Հայմանայի բնիկ ժողովուրդը կը հովուէր՝ տեղւոյն Եկեղեցին վրայ ձեռնադրուած Մխիթար Քահանայ Թամըզեան, ծուխերու անբաւականութեան հետեւանօք Էվէրէկ փոխադրուած (տե՛ս դինքն անդ):

ՊԱՀԱ ՀԻՍԱՐ

Գաւառակ Գաղատիոյ: Հայ բնակչութիւն՝ 300 տուն, որ գոհ գնայ «գայմագամ» Քեամիլի վայրագութենէն. ա՛ն էր որ այրերը ժողվեց զինքերնէն եւ, բանտ լեցուց, յաջորդ օրն ալ զանոնք գրկեց մորթուելու: Ցիչենք 25 տարիէ հետէ հոն «սանտըղ էմինի» Գագա օղլու Անտոն ու եղբայրը Բէյթրի:

ԵՕԶՂԱՏ

Գլխաւոր քաղաք Գաղատիոյ գաւառին. առաջնորդանիստ է եւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան ենթակայ: Կը գտնուի Գասթէմոնի - Սեբաստիա նահանգներուն եւ Գըզ Շէհիր - Կեսարիա նահանգներուն մէջ: Երկու դարու հնութիւն ունեցող եւ Զափան օղլու անուն Թուրքէ մը չէնցած այս քաղաքը կառուցուած է ընդարձակ ձորի մը մէջ, Եօհուսլու եւ Սօղուք Օլուք լերանց կողերուն վրայ - ձո՛ր, որ արեան ճապաղիքներու մէջ չարունակ լողաց Զուլումի օրերուն: Հայ բնակչութիւն՝ 2.000 տուն (12.000 անձ ամբողջովին Լուսաւորչական, Բողոքականք 20 տուն միայն), բոլորն ալ կեսարահայոց նման վաղուց ի վեր առ ահի թրքախօս: Եկեղեցին Սուրբ Աստուածածին: Ահէ իբր 35 տարի առաջ Գրմզեան պերապայծառ 25 տնուոր գաղութ մը թէեւ կերպարեց հոս՝ համանուն մատուռով մը, բայց ժողովուրդը ցրուեցաւ, 1887-ի սովին հետեւանօք: Հայերն ունէին 40-է աւելի սրբավայրեր, 50 հատ ալ դիւղեր որոնցմէ մէկ քանին գաղրած էին հայաբնակ ըլլալէ, ինչպէս՝ 600 տնուոր Զաւնտըր կոչուած զուտ Թրքաբնակ դիւղը, որուն Հայութիւնը գար մը առաջ բռնութեան տակ հաւատափոխ եղած է (Զանտըրցիներուն մէջ ցարդ կը գտնուին «Քէշիշ օղլու»ի նման յորջորումներ. նոյնիսկ տեղւոյն իսլամ բնակչութիւնը սովոր է ցարդ խաչաքար տաշտերու մէջ թրած հացի խմորը):

Բացի Իչ Նահիէի պատկանող 8 Հայ դիւղերէն, 20-ի չափ Հայ դիւղօրէից կառավարական կեդրոն Պօղազլեանն էր, Հայ արիւնով ներկուած այդ գաւառակը՝ որուն պիտի անդրադառնանք քիչ յետոյ:

Եօզղատի սպանդն ալ անդուր համեմատութիւններ ստացած է՝ դեկավարութեամբ նորընտիր կառավարիչ Քէմալի, որ իրաւամբ Գասապ փառանունը չհեցաւ հանուր աչխարհէն, եւ որ 1915 տարւոյ իր սխրագործութեանց արդար վարձն ալ ընդունեց, չորս տարի յետոյ, 1919 Ապրիլ 10-ին Պոլսոյ պատերազմական առեանի վճիռով բարձրանալով կախաղան: (Հանդիսաւոր ցոյցերու առարկայ, գաղափն ալ դրօշազարդ, դիակն ալ ամփոփուեցաւ Գասըքէօյ՝ Գուչիլիի Մահմուտ Պապա «տէրվիշ»ը, որպէս մեծ մարտիրոս):

(Շար. 203)

(Շար. Ա. Էջէն)

նորհիւ: Հարցը չէ փակուած, անշուշտ, եւ բրիտանական արդարադատութիւնն ալ ցնցուած է, քանի մը նոր կատարուած է սրտաճմլիկ արարք մըն է իրեն համար:

ՊՈՆ դիմում կատարեց Մոսկուայի մօտ պահանջելով որ վերադարձուի Էրիք Հոնեքէքըը, զոր Ռուսերը գաղտնաբար Խորհրդային Միութիւն տարած են: Աբեւելեան Գերմանիոյ նախկին զեկավարը պէտք է դատի քաշուէր, ինչ որ այնքան նպատակաուոր բան մը չէ Խորհ. Միութեան համար եւ պարզ է որ ուզած է առաջքն առնել, պատրուակելով հաւատարիմ համայնավարին առողջական ծանր վիճակը: Պոն կ'առարկէ որ խախտում մըն է միջազգային իրաւունքի: Մնաց որ Գերմանիա ալ ի վիճակի է իր քաղաքացիներուն բժշկական խնամք ապահովելու: Հոնեքէքըի փաստաբանները ալ փոխադրութիւնէն յետոյ տեղեկացած են եւ առաջին յայտնողը՝ «Պիլա Ցայթունկ»ը եղած է: 1990 Ապրիլէն ի վեր, Հոնեքէքը Փոցտամի մօտ խորհրդային զինուորականի հիւանդանոց մը կը գտնուէր եւ խոհ. իշխանութիւնները չյսելու կու գային յանձնումի բոլոր դիմումները զորս կը ներկայացնէր Պէռլինի դատախազութիւնը:

ԼԻՏՈՒԱՆԻՈՑ Ներքին նախարարութիւնը արդիլեց համայնավար որեւէ հրատարակութեան լոյս ընծայուիլը Հանրապետութեան մէջ: Իշխանութեանց համաձայն այդ հրատարակութիւնները կը պատկանին «կազմակերպութեան մը որ հարկ եղածին պէս արձանագրուած չէ Լիտուանիոյ մէջ»: Կուսակցութիւնը կը բողոքէ եւ որոշումը կ'որակէ «ամբողջատիրութեան մէկ նոր արտայայտութիւնը» եւ կ'առարկէ որ կուսակցութիւնը հիմնուած 1918–ին, արձանագրուած է 1940–ին եւ որոշումը վերահաստատուած է 1989–ին:

ՓԵՏՐՈՒԱՐԻՆ դրամահատութիւնը միայն 0,2% եղած է Ֆրանսայի մէջ (0,4 էր Ցունուարին), ինչ որ լաւ համեմատութիւն մըն է եւ ըստ Տնտեսական նախարարութեան թոյլ կու տայ որ յարդուի 2,8%–ի նախատեսութիւնը զոր կառավարութիւնը ունի 1991–ի պիւտճէին համար:

ՊՕՂՈՍԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

I

ՋԱՅՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ PARTITIONS

Հրատարակութիւնք Մեծի Տաճն Կիլիկիոյ —Անթիլիաս–Լիբանան

1.– Կոմիտաս Վարդապետ – *Երգեցողութիւնք Սրբոյ Պատարագի* –1974– 100 Ֆրանք

2.– Մակար Եկմալեան –*Երգեցողութիւնք Սրբոյ Պատարագի* –1974– 120 Ֆրանք

3.– Ջայնագրեալ Շարական Հայց. Եկեղեցւոյ Ա. –*Մեծ Պահոց Կիրակիներ* –1981– 90 Ֆրանք

4.– Ջայնագրեալ Շարական Հայց. Եկեղեցւոյ Բ. –*Աւագ Շաբաթ, Լաթակազմ* –1984– 160 Ֆրանք

5.– Ջայնագրեալ Շարական Հայց. Եկեղեցւոյ Գ. – *Աւագ Օրհնութիւններ...* –1985– 80 Ֆրանք

Կը վաճառուին տեղւոյն վրայ եւ Թղթակցութեամբ (կանխիկ)
(Նաեւ *BACK TO ARARAT* Vidéo-film 149 Ֆրանք)

Կը փափաքիմ ստանալ հետեւեալ գիրքերը.–

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

. . .Ֆր. + Առաքման ծախք 20 Ֆր.

Հասցէ՝
LIBRAIRIE BOGHOSSIAN
117, ave. Jean Jaurès
94110 ARCUEIL
Tél. : 47. 40. 81. 32.

LE CONSEIL DE L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE DE BEAUMONT
et son Pasteur

vous invitent à assister à la cérémonie

en souvenir du

Pasteur Jean-Daniel Sahagian

Fondateur du Centre Culturel «A N J»

le Dimanche 17 Mars à 16 heures

au Centre Culturel «A N J»
31, rue de Calais, 13012 Marseille

LE CIRQUE D'EREVAN

NORK

à LA GARDE / VAR

Salle GERARD PHILIPE

Le Vendredi 22 Mars à 20 h 30

organisé par *ABRIS'S CLUB*
— Union des Arméniens du Var —

soirée offerte aux enfants des hôpitaux varois pour remercier le département d'avoir accueilli et soigné sept enfants d'Arménie rescapés du séisme.

Entrée : 80 Frs.
gratuite pour les enfants accompagnés

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Աչէ Իսիի Տ. Սէրգնկիւլեան մահնամիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - *Տէր եւ Տիկին Յովսէփեանէ 250 Ֆր. իրենց փեսային՝ Փասքալ Նալչեանի մահուան 2-րդ տարելիցին առթիւ, Տիկին Մարիամ Տէրտէրեանէ 1000 Ֆր. իր եղբօր Լեւոն Գույումճեանի յիշատակին:*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REGION MARSEILLE

GRAND GALA EXCEPTIONNEL

par

L'ENSEMBLE DU CIRQUE

«NORK»

D'EREVAN

Le Samedi 23 Mars à 20 heures 30

au THEATRE DE L'ODEON
162, La Canebière, 13001 Marseille
Tél. : 91. 42. 90. 90

Renseignements et réservations auprès des membres de la Croix Bleue.
Location au Théâtre de l'Odéon.
Participation aux frais : 100 Frs.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է. - *Այրի Տիկին Մարի Թորանեանէ իր ամուսնոյն մահուան առիթով 500 Ֆր., Այրի Տիկին Փիլոտա Աբելեան իր ամուսնոյն՝ Յակոբ Աբելեանի մահուան 19-րդ տարելիցին առիթով 300 Ֆրանք, Պր. Ժաք Թորանեան իր հօր մահուան առիթով 3000 Ֆր., Պր. Խորէն Մխեանեան 400 Ֆր., Պր. Քարսան 500 Ֆր.:*

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

L'UCFAF la JAF et AKHTAMAR
présentent
L'ENSEMBLE FOLKLORIQUE DE DANSES D'ARMENIE

«KROUNK»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՊԱՐԱՀՈՒՄԲ
— Հիմնադիր՝ Ազատ Դարիքեան —

«ԿՌՈՒՆԿ»

DIMANCHE 17 MARS à 14-h 30
Palais des Arts et des Congrès
25, avenue Victor Cresson — Issy-les-Moulineaux — M° Mairie d'Issy
Locations : Télé-Condorcet 175, av. Jean Jaurès — Clamart
Boucherie Manissian 65, bd. Rodin — Issy-les-Moulineaux
Centre Culturel JAF 12, rue Lassère — Issy-les-Moulineaux
(mardi, mercredi et vendredi à partir de 20h)
CARLA Coiffure 8, rue Auguste Gervais — Issy-les-Moulineaux
Epicerie ENIZ 14, rue des Monts — Clamart
Epicerie SARAPIAN 31, av. Auguste Rodin — 92190 Meudon

MARDI 19 MARS à 20 h 30
Théâtre Victor Hugo
14, avenue Victor Hugo — Bagneux
Locations : Théâtre Victor Hugo
Chirimian 1, rue Capucines — 92220 Bagneux
Centre Culturel JAF Paris — Tél. : 42. 08. 76. 49

VENDREDI 22 MARS à 20 h 30
Théâtre Municipal de Charenton
107, rue de Paris — Charenton — M° Charenton - Ecoles
Locations : Atlantic-Electronique 241, rue P.V. Couturier — Alfortville
Epicerie Ararat 118, rue E. Dolet — Alfortville
Janyflor Place Carnot — Alfortville
Al'Jack Coiffure 55, rue P. V. Couturier — Alfortville

SAMEDI 23 MARS à 20 h 30
Salle Municipale Jean Renoir
Villa des Aubépines
35, avenue du Général Leclerc — Bois Colombes
Locations : Djizmédjian Daniel 31, rue Paul Déroulède — Bois Colombes

Sous le parrainage de CHARLES AZNAVOUR
DIMANCHE 24 MARS à 20 h 30
CASINO DE PARIS
16, rue de Clichy — 75009 Paris — M° Trinité
Locations : CASINO : Tél. : 49. 95. 98. 98 / FNAC - VIRGIN - BILLETEL - Minitel 3615 THEA

Réservations et informations pour tous spectacles : 42. 08. 76. 49
et auprès des membres des associations.

«ԼԷՕ ԵՒ ՆԱՓՕԼԷՈՆ ՊԻՒԼԼԻՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ»

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1983 Դեկտեմբեր 29–ի իր կտակով Պ. Նափօլէոն Պիւլլիւքեան, մահկանացուն կնքած Լիոնի մէջ, 1984 Ապրիլ 12–ին, իր ժառանգական հարստութիւնը յատկացուցած է կազմելու՝

«ԼԷՕ. ԵՒ ՆԱՓՕԼԷՈՆ ՊԻՒԼԼԻՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ»ը Ֆրանսայի Հիմնարկին հովանիին տակ, յօգուտ հետեւեալ նպատակներուն՝

— Քաջալերել բժշկական հետազօտութիւնը եւ ի մասնաւորի քաղցկեղի չուրջ.

— Մասնակցիլ էջմիածնական Հայաստանեայց Եկեղեցիին գնկերային եւ իրերօգնութեան ձեռնարկներուն.

— Քաջալերել երիտասարդ արուեստագէտները ըստ Հիմնարկի վարչութեան որոշումներուն.

Վարչական քարտուղարութիւն մը կը գործէ՝

FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN
Secrétariat Administratif / La Malmaison
18, rue Louis Tourte — 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR
FRANCE

որ ապարանքը եղած էր Տէր եւ Տիկին Պիւլլիւքեանի եւ որ կը նայ օգտագործուիլ ցուցահանդէսներու, ժողովներու, համախորհրդակցութիւններու, մշակութային եւ երաժշտական հաւաքոյթներու եւ յաջորդաբար հաստատելու զոհ հայկական մատենադարան, եւայլն:

Պիտի ձեռնարկուի Հիմնարկին հասոյթներուն նոր մէկ յատկացումին յօգուտ որեւէ ընկերակցութեան որ կրնայ նպաստ ակնկալել ըստ Հիմնարկին վերոյիշեալ նպատակներուն:

Ա՛ւ այդ, դիմումները պէտք է յղել Հիմնարկին Քարտուղարութեան՝ մինչեւ 1991 Ապրիլ 30–ի պայմանաժամին մէջ:

Յատկացումները պիտի հրապարակուին յետագային:

Ի Դիմաց՝
ԼԷՕ ԵՒ ՆԱՓՕԼԷՈՆ ՊԻՒԼԼԻՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ
ՓՐՈՖ. ՓԻԷՌ ՄԱՌԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 19
MARDI
19 MARS
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.497 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNEE — No 17.497

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ

«ԱՅՈ»Ն ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻ՞Ն

Երեւոյթը աննախընթաց էր, բայց եւ այնպէս մեծ բան չէր կրնար բերել հանրաքուէ մը, որ աւելի փլէպիսիթ մըն էր Գորբաչովի համար: Շատեր լաւ չէին խմ հասկցած հարցումը, որ բաւական երկդիմի բնոյթ ունէր եւ իր մէջ քանի մը հարցումներ կը պարունակէր.— «Կը խորհի՞ք որ անհրաժեշտ է պահպանել խորհրդային ընկերվարական Հանրապետութեանց Միութիւնը հաւասար իրաւունքներով եւ իմքնիշխան վերանորոգուած Դաշնակցութեան մը ձեւին տակ, ուր անոնք ազատութիւններն ու իրաւունքները ամբողջովին երաշխաւորուած կ'ըլլան»:

Ակէ զատ, կային Հանրապետութիւններ, որոնք ուրիշ հարցումներ ալ կցած էին կամ հարցումը բարեփոխած:

Այսպէս, յիշենք որ վեց Հանրապետութիւններ (Մոլդովա, Հայաստան, Վրաստան, պալթեան երեք Հանրապետութիւնները) մերժած էին մասնակցիլ: Ղազախստան հարցումը փոխած էր ասպէս· «Անհրաժեշտ կը գտնէ՞ք յարատեւումը խորհ· Միութեան որպէս իմքնիշխան եւ հաւասար Պետութեանց Միութիւն», իսկ Ռուսաստան երկու հարցում ալ կցած էր (28–րդ ընտրաշրջանին մէջ՝ երրորդ մըն ալ): Այսպէս, խորհրդային մեծագոյն Հանրապետութեան (103 միլիոն ընտրող) քուէարկողները պէտք է պատասխանէին նաեւ սա հարցումները.— «Կ'ուզէ՞ք որ Ռուսաստան հանրային ձուէով ընտրուած նախագահ մը ունենայ· Նաեւ՝ «Մոսկուայի բաղաբապետը կ'ուզէ՞ք որ ժողովուրդին կողմէ ընտրուի»: Յաւելեալ այդ 28–րդ ընտրաշրջանին մէջ, կայ տեղական հարցում մը.— «Փողոցին անկիւնը բարձրացող շէնքը վաճառատո՞ւն մը, մշակութային կեդրո՞ն թէ կառատուն մը պէտք է պարփակէ»:

Ադրբեջանն ալ Երկրորդ հարցում մը ունէր, որ կը վերաբերէր «Ինքնիշխան Պետութեանց Միութեան մէջ Ադրբեջանի յետագայ ներկայութեան օգտակարութեան»:

Ծանօթ է, որ առաջին առիթով մը յայտարարեցաւ թէ Ադրբեջան ալ պիտի չմասնակցի, բայց չաբաթ մը եաք, Գեղարդոյն Մորհուրդի բուռն վէճերէ եաք, որոշեց մասնակցիլ: Ըստ Լիպերասիոնի յատուկ թղթակիցին (Պ. Քոհէն, Մարտ 16) այս փոփոխութիւնը կատարուած է, բազմաթիւ աղբիւրներու համաձայն, որովհետեւ կրեմլինը վճռապէս յանձնառու եղած է Ղարաբաղի հարցը կարգադրելու (ի նպաստ Բաքուի, անշուշտ):

Խորհրդային իշխանութիւնները որոշած էին նաեւ քուէարկութիւնը ապահովել այն Հանրապետութեանց մէջ, ուր տեղի պիտի չունենար: Այսպէս, օրինակ՝ Հայաստան, ուր քանի մը հազար հոգի (20–30 հազար թերեւս, ըստ եղած մեղի երկուշաբթի առտու, Երեւանէն) քուէարկած են: Ոչ մէկ միջադէպ պատահած է: Նոյն օրը, Մարտ 17, ցոյց մը տեղի ունեցած է Երեւան (Հայրիկեան հրապանք) պահանջելու համար որ Հայաստանի Սեպտեմբեր 21–ի հանրաքուէն աւելի առաջ կատարուի:

Երկուշաբթի օր, հանրաքուէին արդիւնքները ծանօթ չէին տակաւին, բայց, կը թուէր որ «այո»ն մեծամասնութիւն ապահոված էր, ինչ որ անակնկալ մը չէր: Խորքին մէջ, այս հանրաքուէն բան չէր կրնար փոխել, Գորբաչով ձեւով մը կ'ուզէր իր դիրքը ամրապնդել, համոզելով ժողովուրդը թէ կամ՝ միութիւնը (այսինքն՝ Գորբաչով), կամ՝ քաոս:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ կացութիւնը չատ ծանր է եւ մանաւանդ՝ անորոշ: Եւրոպա դաշնակցութեան հաւաքական պետավարութեան նախագահին - Ժովիք - հրաժարականը աւելի պղտորեց մաքերը: Սերպ նախագահին հրաժարականին դրդապատճառն էր իշխանութեան մերժումը բանակին դիմելու: Ամէն պարագայի մէջ, աւելի քան երբեք վինուորական պետական հարուածի մը վախը կայ: Ներկայիս փոխանցման չրջան մըն է, որու ընթացքին հրաժարեալ նախագահը պիտի փոխարինէ (մինչեւ Մայիս 15) Սերպիոյ ներկայ նախագահը՝ Միլոսեվիք: Այդ թուականին, ներկայ փոխ - նախագահն է Մէսիք որ իշխանութեան գլուխ կ'անցնի եւ ոտրովհետեւ թէ՛ համայնավար չէ եւ թէ խրուաթ է, Սերպերը այժմէն հակայարձակման անցած են: Ինչպէս պրեսինք Եուկոսլաւիան խճանկար մըն է, ուր ազգութիւն, կրօնք, լեզու, պատմութիւն գլխաւ կը հրմշակեն:

ԱՍՏԱՄ ՀԻՒՍԷՒՆ հաւ մը խօսեցաւ կիրակի օր, միշտ նոյն երանելի լաւատեսութիւնը ցուցաբերելով: Ըստ իրեն ապատամբութիւնը ամբողջովին ճմլուած է երկրին հարաւը (չիմ) եւ հիւսիսը (քիւրտ): Արտասանուելէն առաջ իսկ «պատմական» որակուած այս ելոյթին ընթացքին, Իրաքի զեկավարը ապստրոթիւն մըն ալ տուաւ Քիւրտերուն, հրաւիրելով զիրենք որ «յիշեն վերջին երեսուն տարիներու փորձառութիւնը»: Պուչի համար, Հիւսէյնի ճիղերը աւելորդ են, որովհետեւ ան այլեւս հաւատք չի ներշնչեր: Ակէ զատ, Միացեալ - Նահանգներու Նախագահը եւ Մեծն - Բրիտանիոյ վարչապետը զգուշացուցած են իրաքեան իշխանութիւնները, հրաւիրելով զանոնք որ յարգեն հրադադարի պայմանները: Իրաքեան ոչ մէկ օդանաւ պէտք է օգտագործուի եւ զօրավար Շվարցքոֆ հրահանգեց որ վար առնուի, որեւէ օդանաւ որ համարձակի օդը բարձրանալ:

ԱՐԱՖԱԹ տրամադիր է խօսելու Իսրայէլի հետ եւ «Ֆիկառօ»ի տրուած հարցազրոյցին ընթացքին, ՊԱԿ-ի զեկավարը կ'աւելցնէ «Ես պայմաններ չեմ դներ երկխօսութեան, պայմաններ դնողը՝ Շամիրն է»: Ինք միայն կ'ուզէ որ նման բանակցութիւն մը տեղի ունենայ ՄԱԿ-ի հովանաւորութեան ներքեւ:

ՍԻՆ ՏՐՆԻ (Ռէվիւնիոն) մէջ բաւական ծանր խռովութիւններ տեղի ունեցած են, գլխաւորաբար կիրակի դիշեր: 15 խանութներ թալանի տրուած են ժողովրդական թաղամասի մը մէջ: Այս նոր միջադէպերը կը զուգադիպէին նախարարապետ Միշել Ռոքարի այցելութեան: Ռոքար կարճ այցելութիւն մը կը կատարէր, որու ընթացքին չատ վճռական եղաւ չեզոտելով թէ կաղանդ պապան չէ, ինչ որ յուսախաբ ըրած է տեղացիները, որոնք մեծ օժանդակութիւն կ'ակնկալէին Ֆրանսայէն: Ծանօթ է որ ամիս մը առաջ ամէն բան սկսաւ Թելէ Ֆրի Տամ կայանով, որու սփոումները արգիլուեցան:

ԵՐԵՍՈՒՆԵՒԵՕԹ ԿԻՒՐՏԵՐ, 16-էն 50 տարեկան, չաբաթ մը առաջ Վարթոյէն համբայ ելած եւ գաղտնաբար Ֆրանսա մտած Մանթոնի հիւսիսային լեռնանցքէ մը, ձերբակալուած են: Ասոնցմէ տասնեակ մը քաղաքական ապաստանի դիմում մը ըրած է, միւսները հաւանաբար արտաքսուին, մինչ երկու Ֆրանսացիներ կորիճ Սարդարեան, Խորհրդարանի քարտուղար՝ Արա Սահակեան եւ ուրիշներ:

Խորէն Տէր - Ցարութեանի աճիւնները հողին յանձնելու արարողութիւնը տեղի ունեցած է Երեւանի քաղաքային պանթէոնին մէջ, ուր խօսք առած են Սիւնեաց Կոմիտէի նախագահ՝ Հրաչիկ Սիմոնեան, նկարիչներ Գրիգոր Խանջեան եւ Ղուկաս Ջուբարեան, Ազգային պատկերասրահի տնօրէն Շահէն Խաչատրեան:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԱՐՑԱԽԻ ՄԱՍԻՆ

PARLEMENT EUROPEEN

RESOLUTION DU 14 MARS

considérant A :

A. considérant que les habitants du Haut Karabagh demandent aux autorités centrales d'URSS, depuis février 1988, une solution équitable au problème de leur région,

B. considérant qu'à la suite de la décision du Soviet Suprême d'URSS du 25. 11. 1989, l'état d'urgence instauré par le Gouverneur militaire de cette région a entraîné la destitution de toutes les autorités légales et des atteintes continuelles aux droits de l'homme, telles les arrestations arbitraires, la censure et les déportations,

B bis, *considérant que le référendum du 17 mars 1991 —auquel l'Arménie a décidé de ne pas répondre dans son territoire— n'apportera aucune solution au problème du Karabagh, lequel réclame un référendum spécial, d'une autre nature, susceptible de donner suite au droit à l'autodétermination des populations de cette région,*

C. considérant que le blocus, *dont souffrent l'Arménie et le Haut Karabagh, lequel s'interrompt quelquefois pour reprendre de plus belle ensuite*, aggrave jusqu'à l'insoutenable la tension *entre l'Azerbaïdjan et l'Arménie.*

D. considérant que les 300 000 Arméniens réfugiés d'Azerbaïdjan (massacre de Bakou et de Soumgaït) en Arménie sont dans le dénuement le plus total et nécessitent une aide d'urgence,

considérant E :

E. considérant que le manque d'énergie, et notamment de gaz dont souffre l'Arménie, du fait *des périodes de* blocus, entraîne dans cette République, parmi d'autres inconvénients majeurs, la fermeture *des* usines, *le chômage* et la paralysie des transports,

F. que le tremblement de terre et les massacres d'Arméniens en Azerbaïdjan ont généré une population de plus de 500 000 personnes vivant dans des conditions de précarité extrême, qui souffrent notamment de l'impossibilité de chauffage, étant donné que la température dans la région atteindra les 25° négatifs dans les jours prochains,

Paragraphe 1

1. en appelle au Président Gorbatchev pour que soient prises d'urgence les mesures efficaces, suivies d'actes susceptibles d'arrêter complètement et définitivement la situation de blocus *intermittant dont souffrent l'Arménie et le Karabagh, et les atteintes à la sécurité des populations du Karabagh et des îlots arméniens voisins auquels il semble que l'on veuille imposer l'exode;*

2. en appelle au Président Gorbatchev pour que les instances politiques légales et constitutionnelles du Haut-Karabagh soient rétablies dans leurs fonctions;

3. charge son Président de transmettre la présente résolution au Conseil, à la Commission et au Gouvernement de l'Union soviétique.

ԵՐԵՒԱՆԻ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՄԱՐՏ 11 / 13)

Խ· ՏԷՐ - ՑԱՐՈՒԹԵԱՆԻ
ԹԱՂՈՒՄԸ՝ ԵՐԵՒԱՆ

Նիւ - Եորքի մէջ ինքնաշարժի արկածի մը զոհ դացած քանդակագործ Խորէն Տէր - Ցարութեանի թաղումը կատարուած է, Մարտ 8-ին, Երեւանի մէջ:

Նկարիչի Տան մէջ դրուած աճիւնասափորին չուրջը զետեղուած են Խորհրդարանի, կառավարութեան, Ազգային պատկերասրահի, այլ կազմակերպութիւններու ծաղկեպսակներ: Քովը պատուոյ պահակ կեցած են նախագահի Ա. տեղակալ՝ Բարգէն Արարքցեան, փոխ վարչապետ՝

ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 54-ՐԴ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆԷՆ

«Արարատ», իր դաշտին վրայ, Մարտ 15-ին 0-ի դէմ 1 կէտով յաղթեց Մոսկուայի «Լոկոմոտիւ»ին: Կէտը նշանակեց Սարգիս Յովհաննիսեան:

ՀԱՄԱԴՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՅԼԵՐԸ

Երեւանի քաղաքապետարանի հրաւէրով Երեւան գտնուած է Լիոնի քաղաքապետի կցորդ Վահէ Մուրատեան: Այցելութեան նպատակը եղած է ընդլայնել Երեւան եւ Լիոն քաղաքներու բարեկամութեան եւ համագործակցութեան կապերը:

Մայիս - Յունիս ամիսներուն Լիոն կ'երթան հայ մասնագէտներ, որոնք տեղւոյն վրայ կը ծանօթանան քաղաքապետարանի աշխատանքին:

Լիոնի հետ համագործակցութեան շրջանակներուն մաս կը կազմէ նաեւ Ֆրանսահայութեան այն ծրագիրը, զոր ներկայացուցած է Հայաստանի հետ Համագործակցութեան Կազմակերպութեան ներկայացուցիչ Ռոպերիկ Քիւրքճեան: Ծրագրին նպատակն է պետական ճամբով Սփիւռքէն օժանդակութիւն բերել Հայաստան: Այս կազմակերպութիւնը կը ջանայ որ Հայաստանի ներկայացուցիչ մը նշանակուի Ֆրանսա, կապեր ստեղծուին երկու երկիրներուն բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու միջեւ եւ պետական մակարդակի յարաբերութիւններ՝ դիւզատնտեսութեան ոլորտին մէջ:

ՆՈՐ ԹԵՐԹ ՀԻՆ ՀՈԳԵՐՈՎ

Հայաստանի վերջին երեք տարուան առօրեային ամէնէն յատկանշական դրուագներուն վոքրագիր նկարներով կազմուած առաջին էջ մը ունի այս նոր թերթը (խմբագիրը՝ Իգնատ Մամեան) Ազատութեան հրապարակ, վեր բարձրացած բառնոցքներ, Արցախի մամիկն ու պապիկը, բարձրախօս, պաստառներ, զինեալ ջոկատ, Մովսէս Գորգիսեան, Լեւոն Տէր - Պետրոսեան, Սպիտակէն կիսաւեր չէնք մը, ապա Խորհրդարանէն տեսարան մը ու մեծդի կոչնակ մը· ու այս բոլորին վերեւ տիտղոսաթերթը ուր արձանագրուած է՝ «Ձայն Օրինաց»: Անունը կը մատնէ արդէն չարաթաթերթին պատկանելութիւնը· ան օրկանն է Հայաստանի իրաւարանները միութեան: Հրատարակութեան սկսած է անցեալ Հոկտեմբեր 17-էն: Ութ փոքրաթիւ էջերուն մէջ նախ արուած են մարդին վերաբերեալ լուրեր· հոն կան Գերագոյն դատարանի անդամներուն ցանկը, ապա նաեւ Քաղաքացիական գործերու եւ քրէական գործերու դատական կազմերը: Ցօղուածէ մը ու հարցազրոյցէ մը զատ, որոնք եւս սա կամ նա ձեւով կ'առընչուին իրաւարանական մարդին, կայ սիւնակ մըն ալ, ուր հրատարակուած են ընթերցողներու հարցումները ու հարցերուն տեղեակ անձերէ քաղուած անոնց պատասխանները: Մնացածը չատ տարբեր չէ մամուլի ազատութեան լոյսով ծնունդ առած թերթերէ:

Փետրուար 20 - 27-ի թիւին մէջտեղի էջերը յատկացուած են չհինցող նիւթի մը՝ Ազէտի գօտիին: Նայիրի Առաքելեանի «Ուժը» եւ Վարուժան Մելքոնեանի «Վիրաւոր գիւղի ձայները» գրութիւնները արձագանգներ կը բերեն այդ գօտիէն:

Առաջինը կը պատկերացնէ Կումայրիի յետագէտեան ժամանակաշրջանին· երկրաշարժէն իվեր փոխուած չատ բան չկայ· պատճա՞ռ: Հոն ալ փոխուած բան չկայ· շրջափակումի պատճառով շինանիւթերը չեն հասնիր, օտար շինարարները ձգած պատճած են, եւայլն: Կարելի է երկարել չարքը, սակայն այլեւս առիկա ալ անի - մատ է երբ լսողը միշտ նոյն խուլ տրտնջներն են:

Նայիրի Առաքելեան առաւելապէս կը ծանրանայ բնակարանի սուր տագնապին վրայ. «Այսօրուայ դրութեամբ բաղաճում դեռեւս հազարաւոր ընտանիքներ ապրում են տնակներում, փայտէ խիճաշէն, կացարաններում»: ... «Կումայրիում տնակների ամբողջ թաղամասեր կան, որտեղ հարիւրաւոր ընտանիքներ են ապրում»: ... «Երեք հոգի ու մի փոքրիկ տնակ, բնելու տեղ էլ չկայ ...»: ... «Պատերին անձրեւաջրի չորացած հետքեր են, խոնաւ է տնակի օդը, հեղձուցիչ: Այդ օդը նաեւ Հրանոյշ մայրիկի թոռնիկներն են շնչում: Տատի աչքերում այրուող յուսահատ բոցոճի նիշը ուր որ է ահա պիտի ելէ փնտռի, սակայն մնում է կոկորդում»: ... Փոշեթաթախ ծառերի տակ տեղադրուած տնակներից մէկում միայնակ մի ծերունի շատ էր խնդրում, որ օգներ իրեն բնակարան ստանալ որ գոնէ կեանքի վերջին տարիներին ապրի պետական բնակարանում»: *Ու նման պատկերներու չարքը կ'երկարի, յանգելու համար հետեւեալ խտացումին.* «շուրջ 16 հազար ընտանիքներ՝ կանայք, ծերեր, երեխաներ, տնակների մէջ՝ ամենատարբեր կենսապայմաններից զուրկ»: *Ցօղուածը կ'ուզարտի կումայրեցի երիտասարդ կնոջ մը խօսքով.* «ոչինչ չի կարող թուլացնել, ծուատել կումայրեցու ոգու ուժը»:

Երկրորդ գրութիւնը Ղուբաղու գիւղին մասին է. Սպիտակէն կիլոմէթր տանող ճամբուն աջին, լեռան կողին փռուած գիւղ մըն է ան. Ներկայիս Ազըրբէյճանէն գաղթած Հայեր կը բնակին հոն: Նախ փաստք յայտնուած է որ անոր անունը փոխուի եւ ի պատիւ կառուցող էտոնացի չինարարներու, Տարտու գրուի. ապա գիւղ կ'այցելէ Կաթողիկոսը, խոստանալով օգնել վերականգնումի աշխատանքին: Ամէն ոգեւորուած, բնակիչները այս անգամ կ'ատաջարկեն գիւղը Վազգէնաշէն կոչել. սակայն Վեհափառին խոստումը խոստում կը մնայ, գիւղին անունն ալ՝ Ղուբաղու:

Բուն խնդիրը անունին չի վերաբերիր սակայն. «Եթէ շրջանի միւս գիւղերի բնակիչները հնաբնակներ են եւ երկրաշարժից յետոյ որոշ բաներ կարողացել են փրկել փլատակների տակից, ապա բռնագաղթուածները իրենց հետ ոչինչ չեն կարողացել բերել եւ հիմա նրանց վիճակը չափազանց ծանր է»: Կայ սակայն աւելի ծանր պարագայ մը. «Մարդիկ թէպէտ յարմարուել են ճակատագրի ծանր հարուածին, բայց իրենց նկատմամբ ցուցաբերուող ոչ հարազատ վերաբերմունքը ջղայնացնում է նրանց»:

Անոնք գիտակից են թէ ամէն բան միանժամանակ կարելի չէ կարգադրել, սակայն օրինակ, այդքան դժուա՞ր է հարց կուտան հետաքրքրուողին քանի մը զիծ հաստատել: «Դժբախտ պատահարի դէպքում հարկադրուած ենք լուրն անձամբ շրջանային կեդրոն հասցնել· հիւանդ կայ, ծրուունդ կայ, պիտի մեքենայ գտնենք հիւանդանոց տեղափոխելու համար, շտապ օգնութիւն չենք կարող կանչել, դառն է, բայց սա է իրողութիւնը» կ'ըսէ գիւղին պարոցին տնօրէնը:

Հոն Գերմանացիներ տնակներ չենան տուած է գեղանկարչութեան վրոֆէսէօր Միխայիլ Լիւթով, որ ինքնուս նկարիչին առջեւ կը բանայ արուեստի գրաւիչ հորիզոնները, որոնք պիտի ճիւղաւորուէին՝ Ջաւէն Փափազեանը առաջնորդելով այլ բնագաւառներու մէջ փորձելու իր ուժերը:

Ահա, արդէն տասնամեակներ բոլորած գեղարուեստական արհեստներու վկայուած վարպետին ստեղծագործական կեանքին ու անոր վաստակին սեւեռելու ժամանակն է: 45 տարիներ նուիրած է ան իր կեանքէն կիրառական գեղարուեստական արհեստներու ոլորտին· յետզետ ակնարկով մը զատորոշենք անոր անցած ուղին 4 փուլերը, հակառակ անոր որ չատ անգամ անոնք միահիւսուած ու զիրար լրացնող հանգրուաններ կը կազմեն:

Ա.- Ոսկերչութեան շրջան, երբ ոսկեղէն ու արծաթեղէն գործերն են հիմնական առանցքը անոր վարպետութեան եւ հանրութեան աչքէն հեռու կը մնան անոր ստեղծած նմոյշները: Ան այս արհեստին մէջ վարպետ - արհեստաւորի վկայագիր ստացած է:

Բ.- Գեղանկարչութեան շրջան, առանց կարելի ըլլալու նեղ սահմանի մէջ պարփակելու: Առաջին քայլերը ան կ'առնէ դիմանկարային նկարչութեան մէջ: Անոր վրձինով կեանքի կը կոչուին ինքնուս նկարիչին մայրը, դեռատի օրիորդի կերպարը (իւզաներկ), Փլովտիւ քաղաքին Հին թաղամասի գեղատեսիլ անկիւնները՝ ջրաներկ պատկերներ՝ եթերային չունչով մը պարուրուած: Ան ունի եւ կրաֆիքային նկարներ՝ հարազատօրէն պատկերուած հայրը՝ աթոռին նստած ու գաւազանին յենած, աքսորի կեանքէ դրուագ մը՝ աւազին վրայ հայերէն լեզուի առաջին դասը ... Ա, Բ, Գ, ... գաղթականներ եւայլն: Նշենք, որ Ջաւէն Փափազեան այս գործերը կը յղանայ իր հիմնական ՝ ոսկերչութեան արհեստին առընթեր:

*Գ.- Կիսաթանկարժէք քարերու մշակում եւ փորագրում, որոնք գարգարուեստի գեղեցիկ նմոյշներ են՝ իրագործուած հմտութեամբ ու ճարտարութեամբ: Անկասկած այստեղ իր բարերար ազդեցութիւնը գործած է ոսկերչութեան առընչութեամբ փորագրութեան վարժութիւնը: Ջաւէն Փափազեան կ'արտայայտէ այս ուղղութեամբ իր կարողութիւնը ոչ թէ ինքնանպատակ փորագրելով ակատի, սարտոնիքսի, ամեթիսթի, ու քրիզոփրազ կիսաթանկարժէք քարերու վրայ, անոնց մշակումէն յետոյ, այլ՝ որպէս մասնիկ, ներ տարբեր գարդերու ու կիրառական առարկաներու: Կ'արժէ յիշել արծաթ մատանի մը՝ վրան ադուցուած ակատի կտոր մը, որուն հարթավայրին վրայ խորհրդանիշ մը հանդիսատես կը ննջէ իրաւունքի թաթերուն դլուխը հակած: Սոսկ վորական բնոյթի չէ այս նմոյշը, որ իրականին մէջ կնիք մը կը ներկայացնէ միաժամանակ, նման այն կնիքներուն, որոնցմով հեռաւոր անցեալին արքաներ, իշխաններ ու բարձր հոդեւորականներ փաստաթուղթեր կը վաւերացնէին: Նըրբակերտ արձանթեայ ապարանջաններ, կամ նանց հոլանի ձեռքերու համար: Կան եւ կենցաղային առարկաներ, ինչպէս են հարսանեկան զոյգ բաժակներ՝ ներքուստ ոսկեզօծ, արտաքուստ արծաթազօծուած, դուրսի կողմէն համաչափօրէն ադուցուած առանձին գոյնի ու տարբեր մեծութեամբ մշակուած արուեստական քարերով: Բաժակները իրենց կերտուածքով կարծես յատուկ պատրաստուած ըլլան արքունի խնջոյքի համար: Անոնց հետ մրցակցութիւն կարծես յայտարարած ըլլան այլ զոյգ մը մետաղեայ՝ բաժակներ, աշխատուած նոյն թէքնիքով: Զարդային նմոյշներու կողքին ուշադրութեան արժանի է արծաթեայ լայն ապարանջան մը, որուն կեդրոնը ամրացուած է սարտոլիքի կիսաթանկարժէք քարը, չափազանց կոթծրը իր բնոյթով եւ գոյն \ փորագրիչ համար Ջաւէն Փափազեան օգտագործած է ադամանդ եւ յամրոգութեամբ ի կատարածած, բան մը, որ հպատակէպ է:

Դ.- Պղինձի մշակութեան կիրառական կերպարուեստի շրջան, որ ինքնուս արուեստագէտին չորրորդ բնագաւառն է ստեղծագործութեան, որ ծնունդ կ'առնէ աւելի ուշ ժամանակի մը մէջ, գրաւելով անոր աշխատանքին հիմնական մասը: Այստեղ կարելի է նշմարել երեք ուղղութիւն՝ հայրենասիրական, յուշական պատեհութիւն եւ զարդարանքի թեմաները, որոնց զուգահեռ կ'ընթանայ եւ դիմանկարային ճիւղաւորումը:

Հայրենասիրական թեման երկու ընդգրկում ունի՝ հայկական եւ պուլկարական պատմութեան եւ մշակութային երեւելի անձերու կերպարներն ու դրուագները: Հայկական ազգային - ազատագրական չարժման սիրելի դէմք մը՝ Անդրանիկ իր ամբողջ հասակով, ֆետայի ըստ գեստով, մէկ ձեռքին դէնք, միւս ձեռքին ծածանող յեղափոխութեան դրօշը: Նման պղնձակերտ մը Ջաւէն Փափազեան նուիրած է Հայաստանի Պատմական Թանգարանին: Այլ կերտուածք մը՝ թեւարձակ արծիւի հովանիին տակ հայկական ազգութենի կոթողը՝ մեսրոպեան 36 տառերով: Եղեռնի կեանքէն հայ մայր մը հիւծած իր խեղճ զաւակին այրուբեն կը սորվեցնէ:

Պուլկար ազգի հանդէպ որպէս երախտագիտական արտայայտութիւն, ինքնուս վարպետը իր ստեղծագործական ալիքոսքէն բաժին հանած է կերտելով պատմական ու մշակութային անձեր, որոնք հետք մը թողած են իրենց հաւէնին. պղինձէ կոփածոյ կերպարը Իվան Ասենի Բ.-ի, Իվան Շիշմանի, դիմանկարային կոփածոները՝ ճշդրտօրէն կը ներկայացնէ փրոֆ. Ալ. Պալապանով, գրող ու յեղափոխական Քրիստօ Պոթեւ, գրողներ Վալերի Փեթրով ու Նիքոլայ Ռայնով եւ այլն: Պուլկարական պատմութեան վերաբերող թագաւորական անձերու ճեւաւորման մէջ նկատելի է անոնց աւանդական բնոյթը եւ այնտեղ չարաւնակութիւն մը կարելի է տեսնել հին պուլկարական արուեստի աւանդութեան:

Ցունական դիցաբանութեան թեմաները ներշնչանքի աղբիւր մը հանդիսացած են Ջաւէն Փափազեանի ստեղծագործութեան եւ ան դեղեցիկ նմոյշներ կերտած է՝ կոփածոյ պղինձը ցայտուն կերպով խօսեցընելով մերթ Սաթիերի գլուխով՝ որ պատեաւթեան հայեացքով կը նայի աշխարհին, մերթ Դիոնիսիոսի կերպարով, նստած վիճակի մէջ՝ ձեռքով գլխաւերեւը պարզած հիւթեղ խաղողի ողկոյզը, ողողուած հրաշալ արեւի ճառագայթներով:

Հայկական ոճով մոթիվները ալ չեն պակսիր դեղարուեստական արհեստներու այս հայ վարպետին գործերուն մէջ: Աչքի կը զարնէ վանդակաձեւ յետնահիմքի ճիւղ մէջտեղը թեւատարած գրախտանուռ մը՝ ոլորուն սաղարթախիտ որթատունկի ճիւղ մը ողկոյզներով ծանրաբեռն հայոցիկ թիթեռն է թռչունին կտուցին: Այլ պղինձէ կոփածոյ մը՝ վարդն ու պլպուլները,

ԵԶԱԿԻ ՀԱՅ ՎԱՐՊԵՏ ՄԸ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԱՐՀԵՍՏՆԵՐՈՒ ԲՆԱԳԱՒԱՌԻՆ ՄԷՋ

որոնք լրենց դայլայլով կարծես սիրային խոստովանութեան մրցումին ելած ըլլան: Ջատ կոփածոյ մը կը ներկայացնէ չրջավազքի ելած վազրիը:

Ոճաւորուած նմոյշներ կան, ինչպէս՝ եղնիկի մկնքին չոքած առիւծի կերպարը՝ թաթերը իրար հետ կենդանիին փափուկ մխերուն մէջ: Այլ նմոյշ մը՝ Աստուածուհին ու Հերակլես՝ առիւծի մորթի վրայ, մաքուր պիծերով առանց խճողման: Այս ու նման գործեր զարդարուեսաի նըմոյշներ են եւ չէ կարելի բոլորը թուարկել ու նկարագրել:

Ջաւէն Փափազեան պատրաստած է նաեւ յատուկ խանութներու ու ֆիրմաներու պղնձակերտ ցուցանակները, որոնց մէկ մասը կարելի է տեսնել քաղաքին հին թաղամասին մէջ: Անոր ստեղծագործական արտադրանքը լրապաշտ արուեսաի մը բոլոր յատկանիշերը կը կրէ եւ մասնչելի է իր բովանդակութեամբ: Ջեւազեղծումի չէ ենթարկուած հայ վարպետին ձալակն ու ըմբռնումը եւ արուեսաի մէջ դոյութիւն ունեցող տարրեր մոռայլիկ ուղղութիւններուն տուրք չէ տուած, քրմայքներէ ու մշուշապատ յղացումներէ հեռու մնացած է:

Ջաւէն Փափազեանի ճարտար ձեռքերուն, պլպիկ երեւակայութեան եւ կեանքի իրապաշտ ճաշակին արդասիքը կը ներկայացնէ երկար տարիներու ստեղծագործութիւնը: Գեղարուեսաին նուիրուած անհատականութիւն մը, որ բազում անգամ ներկայացուցած է իր գործերը պարբերաբար ընդհանուր կամ անձնական ցուցահանդէսներով, ժողովրդական արուեսաներու ու գեղարուես-տական արհեսաներու ոճներու առթիւ: փլովտիւ, Օրեչեց եւ այլուր արժանացած է բարձր գնահատականի ու պարգեւատրութեան: Պուլկար Պեսութեան հիմնադրութեան 1300-ամեակին առթիւ յայտարարուած մրցոյթին առաջին մրցանակը իրեն շնորհուած է՝ ակատ վրայ փորագրուած առիւծով մատանիի մը համար:

Տանեակ տարիներու նուիրումը չէ նուազեցուցած անոր եռանդը՝ շարունակելու ստեղծագործական աշխատանքները: Ան հեռու է իր ձեռքերուն հանդիստ տալու մտքէն եւ հակառակ իր յառաջացած տարիքին մուրճով ու հասիլով կը ձգտի իր նոր յղացումներուն սլացք տալու կիրառական արուեսաի իր գործերը պահելու գեղարուեսաի բարձրութեան վրայ: Ասիկա պատուաւոր դիրքորոշումն է անձի մը, որ առանց բախտը ունեցած ըլլալու գեղարուեսագէտական բարձրագոյն հիմնարկ յաճախելու, ապաւինած միայն իր բնածին կարողութեան, համառութեամբ ու աշխատասիրութեամբ կարողացած է անուն մը ունենալ մեր համայնքին ու հանրութեան մէջ:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Փլովտիւ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ
ԱՐԱՐԱԿԱՆ
ՄԻԱՑԵԱԼ ԷՄԻՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ

ՆՈՐԱԿԱԶՄ ՀԱՑԿ. ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ ԱՊՈՒ-ՏՀԱՊԻԻ ԵՒ ՇԱՐԺԱՅԻ ՄԷՋ

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ՝
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ - ԱՐՁԱԿԱԳԻՐ
ԵՐՈՒԱՆԴ ՊԱՐՍՈՒՄԵԱՆԻ
ԳՐԱԿԱՆ ՎԱՍՏԱԿԻՆ

Արաբական Ծոցի երկիրներուն պարտադրուած պատերազմական այս աններպատա պայմաններուն ներքեւ Ապու - Տհապիի մէջ, խումբ մը հաւատաւոր ազդայիններ կ'իրագործեն երկար ժամանակէ ի վեր խորհրդակցութեանց նիւթ եղած մշակութային ընկերակցութիւն մը հիմնադրելու հարցը: Սոյն նպատակով, 1990 Թուականի Հոկտեմբեր ամսուն ընթացքին Պ.Պ. Անդրանիկ Տզլեան, Արամ Սէֆիէճեան, Վարդան Ինկիլիզեան, Թադիկ Մանկասարեան, Վաչէ Գասէրճեան, Յակոբ Գասապեան եւ Սիմոն Ձինկէօզեան կ'ըլլան հիմնադիր մարմնի անդամները Ապու - Տհապիի Հայկական Մշակոյթի ընկերակցութեան, որ պիտի հետապնդէր եւ իրագործէր զուտ մշակութային ու զարուեսատական ձեռնարկներու յաջողութիւնը դպրութիւս հայ թէ օտար չրջանակներէն ներս:

Սոյն ընկերակցութեան առաջին ձեռնարկը տեղի կ'ունենար Ապու Տհապի Մերիխիրը հիւրանոցի «Թրիանոն» սրահին մէջ, 1990 Դեկտեմբեր 7-ի երեկոյեան: Օրուան դասախօսն էր հիւրարար մեր մէջ գտնուող լիբանանահայ հանրածանօթ դաստիարակ եւ արուեսաի դասախօս՝ Պր. Վազգէն Թիւթիւնճեան, որ չուրջ ժամ մը կը ծանօթացնէ ներկաներուն հայ արժէքներու եւ արուեսագէտներու կորսեան դատապարտուող արուեսաի գործերը: Այս առթիւ, Պր. Ա. Տզլեան կը զեկուցէ նաեւ նորակազմ այս ընկերակցութեան ծրագրերուն մասին:

Նկատի առնելով՝ թէ Խմիրութեանց մէջ նախընթացումը գոյութիւն չէ ունեցած մշակութային գործունէութեան մը հեռուզկանօրէն ծաւալելու, Ապու Տհապիի հիմնադիր մարմինը, պատշաճ նկատեց սրբագան նոյն գործին չարունակութիւնը տեսնել նաեւ քոյր գաղութներու մէջ: Առ այս, օգտուելով բանասեղծ - արձակագիր Երուանդ Պարսումեանի Շարժա վերադարձի պատեհ առիթէն, հերթական իր հանդիպումներուն երկրորդը կազմակերպեց Շարժայի մէջ, ընծայելու համար յարգանքի իր տուրքը ուեսուհամեայ բանասեղծին ու նաեւ դինք հրաւիրել դասախօսելու՝ համահայկական մեր կեանքի վերջին եռամեայ պատմական այս ժամանակաչրջանին մասին:

Մարտ 1, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 5-ին, Տէր եւ Տիկին Զարեհ Թիւթիւնճեան մեհմանատունը նեղ կուզար չուրջ քիսընեակ հրաւիրեալներուն, որոնք եկեր էին իրենց յարգանքը մատուցանելու բանասեղծ - արձակագիր Երուանդ Պարսումեանին:

Պր. Զարեհ Թիւթիւնճեանի բարի գալուսաի ջերմ խօսքէն եսք, հիւրընկալը կը հրաւիրէ լիբանանահայ գրող՝ Արամ Սէֆիէճեանը, որ յանուն Ապու Տհապիի Հայկական Մշակութային Ընկերակցութեան ընթացք տայ առաջին այս ձեռնարկին:

Արամ Սէֆիէճեան հակիրճ եւ խիտ տպերու մէջ պնահատականը կ'ընէ Պարսումեան բանասեղծին եւ արձակագրի վաթսունամեայ գրական գործունէութեան, որուն առաջին չրջանը կը բնորոչուէր 1930 - 1945-ին ստորագրուած իր քերթուածներով եւ պոէմներով, - «Գիշերներ» (1930 Թուականին, հրատարակած 1979) «երգ երգոց» (1934, հրատարակած 1964 Թ). եւ «Ես լինձի հետ» քերթուածներ (հրատ. 1944 Թ.): Սա՛ այն չրջանն էր, երբ Սուրիա - Լիբանանի մէջ կը կազմաւորէր Սփիւռքահայ բանասեղծութեան առաջին չրջանը: Ապա՝ «Պրիսմակ» եւ «Մարդն ու Մանուկը» քերթողածքերը եւ «Ծագէ ի Ծագ» պատմուածքներու քառահատոր չարքին երեքը՝ լոյս տեսած 1970 - 1980-ի չրջանին (Պէյրութ), որոնք կը պարփակեն Թիւով 16 պատմուածքներ եւ վիպակներ եւ այլ անտիպ վիպակներ:

Ապա, իր խօսքը կ'աւարտէ, անդրադառնալով Ապու - Տհապիի մէջ հիմնուած հայկական մշակութային ընկերակցութեան գործունէութեան, որ ապահովաբար պիտի ծաւալի նաեւ Շարժայի - Տուպայի քոյր գաղութներէն ներս:

Մեծարեալ բանասեղծին ընտիր էջերէն կ'արտասանեն Յակոբ Գասապեան եւ Տոքթոր Արեեմիս Թընկըրեան, որոնք մեծապէս կը նպաստեն հեղինակ - ունկընդիր հոգեկան ջերմ բարեկամութեան:

Ապա խօսքը կը տրուի բանասեղծ Երուանդ Պարսումեանին: Սակայն, ինչ որ Երուանդ Պարսումեան կը ներկայացնէ գրասէր այս ընտրանի հասարակութեան, խղճամիտ կերպով պատրաստուած դասախօսութիւն մըն էր, - որ պատմական աղբիւրներու ենթահողին վրայ, միջնադարեան Հայկական ինքնութիւնն ու դիմագիծը կը չեշտէ եւ հասնելով ներկայ ժամանակահատուածին, եւ՛ հայրենի ժողովուրդին ու դեկավարութեան զարթօնքը, եւ՛ արցախեան յոյզերը, ապա նոյնքան եւ՛ սիւնեաքահայ գաղթօճախներու հայրենանուէր մասնակցութիւնը կը համակարգէ իրենց կարեւորութեամբ ու կ'ընդգծէ համահայկական միասնական գործակցութեան բերած նպաստը:

Երուանդ Պարսումեանին ստորագրուած գրքերէն ամերիկահայ մամուլին իրրեւ հրապարակագիր՝ ազգային - հանրային նիւթերու չօչափումով, («Իրօչակաները», «Բաց նամակ Ծերակուտական Պըրտին» եւայլք) կ'ըլլար ապացոյցը իր անաչառ ու դրապաչտ կեցուածքին, հիմնուած իր բազմամեայ հարուստ փորձառութեան: Սոյն կիսապաչտօնական դրական երեկոն կուզար յարդելու սիփուքահայ բանասեղծին կեանքին ութսուն տարիներն ու վաթսունամեայ գրական վաստակը:

Բարի երթ նորակազմ հայկական մշակութային ընկերակցութեան որ արարական անապատի ափերուն կոչուած է իր համեստ մասնակցութիւնը բերելու մեր ազգային - մշակութային կեանքին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Ապու Տհապի
Մարտ 3

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԵՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ
ԵՒ
ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՕԴԻԿ

ԵՕԶՂԱՏ

Սերաստիոյ Մուամմէրէն, Տիգրանակերտ Տոքթոր Րչլիսէն, Մուշա Հօճա Իլիասէն, Տրապիզոնի ձէմալ Ազմիէն եւ Տէր Զօրի Սալահ Զէքիէն մազի՛ւ չափ վար չմնացող այս մեծ Եղեռն զահճապետին հետ՝ չարաչուք երրորդութիւն մը կազմեցին հոն Ֆէյեազ եւ «քապուր ադրահի» Թէվֆիգ: Վերջինս հերոսն էր՝ քաղաքէն 9 ժամ հեռու՝ կեսարիոյ ուղղութեամբ Քէլլէր Տէրէսիի ահաւոր կոտրածին, զոր լաւ չհամարելով՝ գնաց պիչերային Ջարդը վարել Եօզղաատէն դէպի Թաչ Փունար պիւղին ձորը: Սրածութիւն, արեւանդ եւ բռնի հաւաստուրացութիւն, օրերով դիրար խաչաճեւեցին անդադրում տարուբեր ժողովուրդին մէջ՝ որուն պաղաատացին դէմերը չուրջի լեռները պիտի սարսէին կարծես: Իրենց արբանեակներն էին հին գրը - շէհիրցի Զագըր Րէճիպ եւ Չէրքէս Վասֆի՝ 75 տարու, մաճասքըրցի Նազիֆ եւայլն, եւայլն: Այս տխրանուն չոլիրին չնորհիւ էր որ ահա նոր ժամանակներու մահաչխարհ մը դարձաւ. եօզղատ եւ Հայ դանկերու հսկայ բլուրները ձեւացան իր ծամկներուն եւ դաչտերուն մէջ, դանկե՛ր՝ որոնց քովէն անցաւ Գրիգորիս Վրդ. Պալաեան՝ Զանդըրլիի բնիկ-դորիս Վրդ. Պալաեան՝ Զանդըրլիի բնիկդ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իրենց սիրելի զարմիկներուն՝ Ռիշար, Պլնուա եւ Լօրան Ճանիկեանի արկածալի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Ճանիկեան 200 ֆրանք կը նուիրեն «Ցառաջ»ին։

LE CIRQUE D'EREVAN

NORK

à LA GARDE / VAR

Salle GERARD PHILIPE

Le Vendredi 22 Mars à 20 h 30

organisé par *ABRIS'S CLUB*

— Union des Arméniens du Var —

soirée offerte aux enfants des hôpitaux varois pour remercier le département d'avoir accueilli et soigné sept enfants d'Arménie rescapés du séisme.

Entrée : 80 Frs.

gratuite pour les enfants accompagnés

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ACTIVITES DU CENTRE CULTUREL SAINT MESROB

POUR LE MOIS DE MARS

(10 bis, rue Thouin, Paris Ve,
Tél. : 43 - 26 - 50 - 43)

Le Jeudi 21 Mars à 20 h 45

Conférence de
M. Patrick DONABEDIAN

sur

LA SPIRITUALITE ARMENIENNE DANS L'ARCHITECTURE

— Entrée libre —

Le Vendredi 22 Mars
à 20 heures 30 précises

ANAHID TOPTJIAN
Artiste émérite de la République d'Arménie
présente le monodrame

LA REINE PARENTSEME
ou LA FORTERESSE D'ARDAKERS
d'*Alexandre Toptjian*

La représentation sera suivie d'une conférence-débat, dirigée par l'auteur Alexandre TOPTJIAN, sur la situation culturelle de l'Arménie contemporaine.

— Participation : 75 Frs. —

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷԼԻ.–

Մարի Պէրպէրեան իր հօր՝ Գալուստ Սաղըքեանի մահուան 20–րդ տարելիցին առթիւ կը նուիրէ 200 ֆր. Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան եւ 200 ֆր. «Ցառաջ»ի բարգաւաճման։ Նոյն առիթով, Վահրամ Ճառայեան, Ալպէռ Պօղոսեան, Ժիրայր Շալճեան եւ Կարօ Յովսէփեան կը նուիրեն 100–ական ֆր. Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Ա.Նիէռ Պուա–Գոլոմպ եւ Ա.Ժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները երկուշաբթի Մարտ 25, ժամը 20·30–ին

CENTRE CULTUREL D'ASNIERES
16, Place de l'Hôtel de Ville
92600 ASNIERES

L'UCFAF la JAF et AKHTAMAR
présentent
L'ENSEMBLE FOLKLORIQUE DE DANSES D'ARMENIE

«KROUNK»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՊԱՐԱՀՈՒՄԲ
— Հիմնադիր՝ Ազատ Ղարիբեան —

«ԿՌՈՒՆԿ»

MARDI 19 MARS à 20 h 30
Théâtre Victor Hugo
14, avenue Victor Hugo — Bagneux

Locations : Théâtre Victor Hugo
Chirimian 1, rue Capucines — 92220 Bagneux
Centre Culturel JAF Paris — Tél. : 42. 08. 76. 49

VENDREDI 22 MARS à 20 h 30
Théâtre Municipal de Charenton
107, rue de Paris — Charenton — M° Charenton - Ecoles

Locations : Atlantic-Electronique 241, rue P.V. Couturier — Alfortville
Epicerie Ararat 118, rue E. Dolet — Alfortville
Janyflor Place Carnot — Alfortville
Al'Jack Coiffure 55, rue P. V. Couturier — Alfortville

SAMEDI 23 MARS à 20 h 30
Salle Municipale Jean Renoir
Villa des Aubépines
35, avenue du Général Leclerc — Bois Colombes

Locations : Djizmédjian Daniel 31, rue Paul Déroulède — Bois Colombes

Sous le parrainage de CHARLES AZNAVOUR
DIMANCHE 24 MARS à 20 h 30
CASINO DE PARIS
16, rue de Clichy — 75009 Paris — M° Trinité

Locations : CASINO : Tél. : 49. 95. 98. 98 / FNAC - VIRGIN - BILLETEL - Minitel 3615 THEA

Réservations et informations pour tous spectacles : 42. 08. 76. 49 et auprès des membres des associations.

UGAB-MARSEILLE

GRANDE SOIREE DU PRINTEMPS

Dîner Dansant

Le Samedi 23 Mars à 20 heures

dans les Salons du Palm-Beach Concorde
2, Promenade Georges Pompidou — 13007 Marseille

Participation : 400 Francs
Membres du Club des Jeunes et Etudiants : 300 Francs

Réservations avant le 20 Mars
Siège UGAB — Tél. : 91 22 10 45 - 91 79 30 34

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Sous la présidence de
M. BERGE SETRAKIAN
Président du Comité Central des Jeunes de l'U.G.A.B.

organisés par le Comité Européen des Jeunes de l'U.G.A.B.

IVe Jeux Inter-régionaux de l'U.G.A.B-France

29, 30 et 31 mars à Paris

Arrivée des sportifs des régions : Vendredi 29 MARS
Hébergement : Centre d'accueil de Paris Charenton
19 Rue du Parc, 94220 CHARENTON
Les épreuves sportives (Basket-Ball, Volley-Ball, Ping-Pong Foot-Ball en Salle) se dérouleront au :
GYMNASE HENRI GUERIN
Ile Martinet — CHARENTON
Bal de Clôture et remise des coupes aux vainqueurs
DIMANCHE 31 MARS à 21 HEURES
ESPACE TOFFOLI
73, Rue de Paris — CHARENTON
(entrée par la Galerie Marchande)
Renseignements : U.G.A.B.—Paris Tél. : 45. 20. 03. 18
A. KECHICHIAN (Valence) Tél. : 75 56. 33. 74

(Շար. Ա. էջէն)

րը, որոնք անցքը կատարել տուած են Նիսի դատարանը կը քաշուին։

ԹՈՒՐԿՈՒԹ ԼՕԶԱԼ, կիւէյն անցած տաեւին է որ, անդրադարձած է նաեւ կիպրոսի։ «Կիպրոսի հարցը, ըսած է Թուրքիոյ Նախագահը խոչընդոտ մըն է ամէն անգամ որ մէկ քայլ առաջ կ'ուզենք երթալ։ Պէտք է ընել ինչ որ իմաստուն է։ Ասիկա չեմ ըսեր կարծել տալու համար թէ պիշդումներ պիտի ընենք»։ Թուրք մամուլին համաձայն, այս յայտարարութիւնները նախատեսել կուտան կիպրական հարցին վերանայումը։ «Բաւական ճամբայ կտրած ենք մինչեւ այսօր այդ հարցին մէջ», կ'աւելցնէ Լօզալ, աւելի ճկուն կառոյցի մը կարելիութիւնը տեսնելով երկու համայնքներուն միջեւ։ Շեշտը դնելով այդ դաղափարին վրայ, Լօզալ դեռ կ'ըսէ «գրեթէ համագաշնակցութեան մը մասին խօսելու»։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Նախագահին Խորհրդային Միութեան չրջապտոյտը աւարտած է բաքուի հանդիպումով. ան հոն հանդիպում ունեցած է ապերի նախագահ Մութալիբովի հետ, ու տնտեսական, մշակութային գործակցութեան պայմանագրեր առորագրած։ Լօզալ այս առիթով բացումը կատարած է հեռաձայնի կեդրոնի մը որ Ադրբեջանը ուղղակի կը կապէ արեւմտեան կեդրոններու։ Մարտ 16, Շաբաթ օր ալ Թրքական օդային դիծերու աւտոնակները սկսած են Անգարա - Բաքու թռիչքները։ Նոյն օրը Թրքական «Միլլիյէթ» օրաթերթը սկսած է ծախուիլ Բաքուի մէջ։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ համաձայն, Սեւանիկի մէջ հակաթուրք կազմակերպութիւններ նոր միութիւն մը կազմած են աւելի ազդեցիկ գործունէութիւն կատարելու համար։ Ան կը կոչուի «Արեւելեան Միջերկրականի ժողովուրդներուն իրաւունքը Թուրք ծաւալապաշտութեան դէմ պաշտպանելու Միութիւն»։ Մասնակից են Կիպրացի Յոյներ, Հայեր, Քիւրտեր, Էգէականի կղզիներու Յոյները, Իմմրի գրաւումին խոյս տուածներ եւն.։

ԱՑԱՍՕՖԻԱՑԻ տաճարը լուրջ նորոգութեան կը կարօտի։ Յատկապէս գըմբէթը ծանր վնասներ կրած է տարիներու ընթացքին ու առաստաղի կապարէ խաւերը հեռուհեռէ փչրուած, թափած են. այսօր ձեղունի արծաթազօծ եւ ոսկեզօծ խճանկարներն ալ մաս առ մաս կը փճանան։ Թուրք եւ գերմանացի մասնագէտներէ բաղկացած խմբակ մը հարկաւոր քննութիւնները կատարելէ ետք տեղեկագիր մը պատրաստած է որուն հիման վրայ ծրագրուած է նորոգութեան աշխատանքներու սկսիլ։ Կ'ըսուի թէ մեծադոյն վնասը կը պատճառէ խոնաւութիւնը։

ՄԱՔՍԱՑԻՆ ԵՐԵՔ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐ դատի քաշուեցան եւ բանտարկուեցան, որովհետեւ 535 քիլօ հաշիշ գրաւած էին, այնպիսի մեթոտներով, որոնք արտօնուած չեն եղեր Ֆրանսայի, այսինքն՝ ժողովրդավար վարչակարգ ունեցող երկրի մը մէջ։ Այդ չարտօնուած մեթոտն է «թափանցել» չահատակութիւն ընող ցանցերէն ներս, ինչ որ բաւական ընթացիկ է այլ երկիրներու մէջ։ Մաքսային պաշտօնեայ մը կ'ըսէր, Ուրբաթ օր, թէ ո՞վ գիտէ որքան կը խնդան չահատակները։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 20
MERCREDI
20 MARS
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.498 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.498

ԽՈՐՀ· ՀԱՆՐԱՔՈՒԵ

ԱՅՈ՛... ԲԱՅՑ

Երեքշաբթի օր ալ վերջնական արդիւնքները դեռ ծանօթ չէին, եթէ նոյնիսկ յայտնի էր որ «այո»ն յաղթած էր ընդհ· ձեւով, տեղ - տեղ մեծամասնութիւնը ծայրը ծայրին կ'ապահովուէր : Օրինակ՝ Մոսկուա, ուր հաշիւ 50,01% էր, այլ խօսքով 690 ձայն միայն քաղաքի մը մէջ, որ 9 միլիոն բնակիչ ունի : Ծանօթ է որ Ռուսաստանի մէջ կար երկրորդ հարցում մըն ալ, որ կը վերաբերէր նախագահին ընտրութեան հանրաքուէով : Հոս, ջախջախիչ մեծամասնութիւն մըն է որ այո՛ պատասխանած է, աւելի քան 78%, նոյն մեծամասնութիւնը (80%) Մոսկուայի քաղաքապետին ընտրութեան համար, այլ խօսքով, Գորբաչովի ասպարէզ կարդացողները Ռուսերն են . . . :

Յատկանշական այլ կէտն այն է որ Միութեան «այո՛» պատասխանող ջախջախիչ մեծամասնութիւն ապահովողները եղած են կեդրոնական Ասիոյ մահմետական Հանրապետութիւնները· - Ղազախստան՝ 94,1%, Ուզբեկիստան՝ 90%, Քիրկիզիա՝ 94,5%, Տաճիկիստան՝ 95,2%, այլ խօսքով այն Հանրապետութիւնները, ուրկէ, ըստ խորհրդայնագէտ Հելէն Քառէռ - ա'Անքոսի, կայսրութիւնը պիտի «պայթէր» (L'Empire éclaté) :

Բայց, ճշդրիտ դազափար մը կարենալ կազմելու համար, նախընտրելի է սպասել վերջնական արդիւնքներուն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔի հիւսիսը կռիւները կը չարու - նակուին նոյն սասակութեամբ հակառակ Պաղտատի տուած այն հաւաստիքներուն, թէ ոչէր է կացութեան : Թալապանի կ'ըսէ թէ քրտական ապստամբութեան խորտակումը՝ «այնքան կը համապատասխանէ իրականութեան որքան զինակիցներու դէմ տարուած յաղթանակը մայր - ճակատամարտի ընթացքին» : Միւս կողմէ, Թուրքիոյ կառավարութիւնը միշտ մերժողական պատասխան կուտայ Փէշմերկաներու դիմումին, որ գոնէ իրենցմէ ոմանք կարենան սահմանն անցնիլ եւ երթալ կըռուիլ : Երբ լսած են որ Քիւրտիստանի դրօշակը (կարմիր - ոսկի - կանաչ) կը ծածանի Թուրք - իրաքեան սահմանին վրայ, Տիարպէքիրի իշխանութիւնները ամբողջական կղզիացում մը պարտադրած են 11 հազար Քիւրտ պատսպարող դպրոցականներու :

ԻՏԱԼԻԱ Ցունաստանի կառավարութեան կը պահանջէ յանձնումը Ապտուլ Ճաքիի, որ կազմակերպիչը կը նկատուի իտալական Աքիլլէ - Լաուրօ գրօսանաւի առեւանգումին (1985, Հոկտեմբեր) :

ՎԵՐՍԱՅԼԻ վերաքննիչ ատեանը 900·000 ֆրանք տուգանքի դատապարտեց Սզ· ձակատի պարագլուխը Ժան Մարի Լը Փէնը, որ 1987 Սեպտեմբեր 13-ին ըսած էր· «Չեմ ըսեր որ կապի սենեակները պոյթիւն չեն ունեցած : Անձնապէս չեմ կրցած տեսնել : Հարցն ալ յատկապէս չեմ ուսումնասիրած : Բայց, կը խորհիմ որ Բ· աշխարհամարտի պատմութեան մանրամասնութեան կէտ մըն է» : Այս վերջին երկու բառերն էին որ մեծ ազմուկ հանեցին եւ 9 կազմակերպութիւններ դատ բացած էին եւ անկէ ի վեր ութ վճիռներ եւ մէկ անգամ բեկանիչ ատեանի ալ նիստ իրարու յաջորդեցին մինչեւ այս վերջնական դատապարտումը : Ամբաստանող կողմը չէջոը դրած էր «մանրամասնութեան» եւ «մանրամասնութեան կէտ» բացատրութեանց վրայ, այս վերջինը վարկաբեկիչ համարելով :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՆԱԽՈՐԺ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 19
ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՆԻՍՏ

Երեքշաբթի առաւօտ Երեւանէն մեր առած լուրերը բաւական մտահոգիչ էին : Արդարեւ, կը թուի որ Պարոյր Հայրիկեանի հոսանքին պատկանող տարրերը բաւական խռովութիւններ կը ստեղծեն երկրին մէջ : Ինչպէս դրած էինք, յաջորդական յոյցերով ասոնք կը պահանջեն որ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը օգտագործէ իր իրաւունքը (տես՝ «Յառաջ», Մարտ 5) Հայաստանի հանրաքուէի թուականը - Սեպտեմբեր 21 - կանխելու, այսինքն ի պահանջել հարկին աւելի կանուխ ընելու, եթէ մասնաւոր պատճառներ ըլլան· Նոյն տարրերը շաբաթ մը առաջ բռնի դրաւած էին նաեւ Երեւանի Քաղկոմի չէնքը (այժմ մշակութային կեդրոն) իսկ չաբթուս բանկիզրէն ուղղակի վերջնագրեր կուտան Գերագոյն Խորհուրդի (յիշե՞նք որ Պարոյր Հայրիկեան երեսփոխան է եւ ՀՀՇ-ի անդամ . . .) որպէսզի թուականը փոխուի : Ահկէ զատ պատահած են աւելի ցաւալի դէպքեր : Ինչպէս ծանօթ է, Հայաստանի իշխանութիւնները որոշած են որ հայ երիտասարդները զինուորական իրենց ծառայութիւնը չընեն Հայաստան եւ ասոր ալ դէմ է Հայրիկեանի Ա·Ի·Մ·-ը : Երիտասարդ մը որ մերժած էր, ձերբակալուած էր եւ բանտարկուած Կիրովականի : Երկուշաբթի (Մարտ 18) դիշեր վերոյիշեալ տարրերը յարձակում գործած են Կիրովականի այդ մեկուսարանի (բանտ) վրայ ապատ արձակելու համար այդ երիտասարդը, ինչ որ բախումներու առիթ տուած է : Երեւանի մէջ ալ, երկրապահ ջոկատները պարպած են Քաղկոմի գրաւուած չէնքը եւ ձերբակալած ու բանտ առաջնորդած կարգ մը խռովարար տարրեր : Պարոյր Հայրիկեանն ալ հարցապնդումի ենթարկուած է եւ երեքշաբթի օրուան համար որոշուած էր Գերագոյն Խորհուրդի արտակարգ նիստ հարցը եւ պատահարները քննարկման ենթարկելու համար : Ծանր մթնոլորտ մը կը տիրէր Երեւան, երեքշաբթի առաւօտ :

***

Ստեփանակերտի մէջ ալ մթնոլորտը լարուած է իրրեւ հետեւանք Գորբաչովի յայտարարութեանց («Յառաջ», Մարտ 16 / 17), որ չէջտէյ պատ թէ Ղարաբաղը անբաժան մասն է Ազրբէյճանի, աւելցուցած էր թէ «այսպէս վճռած է պատմութիւնը եւ խուսափում չկայ ատկէ» : Ստեփանակերտի բնակիչները խաղաղ ցոյց մը ըրին, հակառակ Ազրբէյճանի կուսակցական պատասխանատու զօրավար Պոլիանիչկոյի ազդարարութեանց : Ներկայիս Պոլիանիչկօ բաժած է Մարզկոմի չէնքը ուրկէ կը հրահանգէ . . . : Գորբաչովի այս կոչին առթիւ Գ· Ի·-ի նախագահութեան յայտարարութիւնը՝ մեր վաղուան թիւով :

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԸ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ
ԵՒ
ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Պէլժիոյ Խորհրդարանը անցեալ շաբթուան ընթացքին ընդունած է բանաձեւ մը որ կը վերաբերի «Թուրքիոյ քիւրտ բնակչութեան եւ այլ փոքրամասնութիւններու հարց»ին : Բանաձեւին քուէարկութենէն առաջ այդ մասին արտայայտուած է Ֆլաման ընկերվար քրիստոնեայ Կուսակցութեան անդամ Հիւկօ Վան Ռոմփէ որ խիստ դայրոյթ պատճառած է Թուրք ընկերներուն : Ան խօսելով Սեւրի Դաշնագրին մասին, ըսած է թէ անով Քիւրտերու անկախ Պետութիւն հիմնելու իրաւունք կը տրուէր, սակայն Ազաթիւրք արդէն եղաւ անոր դործադրութեան : Ռոմփէ չարունակած է թէ Ազաթիւրք 1923-ին հետեւեալ արտայայտութիւնը ունեցած է· «Ով որ զտաբիւն Թուրք չէ, միայն կրնայ ծառայ ու դերի ըլլալ» :

Քուէարկութեան ընթացքին, ուր ներկայ գտնուած է երկրին վարչապետին նախագահութեամբ ամբողջ կառավարական կազմը, մեծամասնութեամբ որոշուած է ընդդիմանալ Թուրքիոյ Եւրոպական Հասարակապետութեան անդամակցութեան, այնքան աւելն որ այդ երկրին մէջ չընդունուի քրտական մշակութային ինքնութիւնը : Որոշումին կըցուած է նաեւ քրտական հարցին կարգադրութեան համար միջազգային ժողովի մը հրաւէր ուղղելու փափաքը :

Ընկերվարական երեսփոխան մըն ալ խօսած է Մուսուլի եւ Քէրքիւքի նկատմամբ Թուրքիոյ ախորժակին, Քիւրտերու կիրարկուած չարչարանքներու մասին, աւելցնելով որ այս կացութեան մէջ Քիւրտերը կրնան ՓՔՔ-ի (Քիւրտիստանի Բանուորական Կուսակցութիւն) զօրավիդ կանգնիլ ու ծայր տալ քաղաքացիական պատերազմի մը :

Թուրք մամուլը չէջտուած հակաթուրք այս կեցուածքը յունական, հայկական եւ քրտական լոպիներու գործունէութեան հետեւանք կը նկատէ ու կը ծանրանայ այս բոլորին արժանի պատասխան մը տալու անհրաժեշտութեան վրայ· յատուկ դայրոյթ պատճառած է Ազաթիւրքի վերագրուած վերոյիշեալ արտայայտութիւնը եւ Ռոմփէի «այլեւս Թուրքիոյ դաս մը պէտք է տալ» խօսքը :

Տրուելիք «դաս»ին առաջարկներուն մէջ կայ Պէլժիոյ Թուրք դեսպանը ետ կանչելու պարագան· իսկ Թուրքիոյ Ազգ· Ժողովին Եւրոպայի Հասարակապետութեան յանձնախումբին նախագահը նամակով մը դիմած է Պէլժիոյ Ներկայացուցչական ժողովի նախագահին ու վեց դլխաւոր կուսակցութեան պարագլուխներուն· Նամակը նոյն ժողովը կ'ամբաստանէ Թուրքիոյ ներքին հարցերուն միջամտելու ըլլալու եւ հողային ամբողջականութիւնը վտանգելու յանցանքով : Պէլժիոյ Թրքական կազմակերպութիւններն ու միութիւնները ալ պահանջած են որ Ռոմփէ ներողութիւն խնդրէ իրականութիւնը խեղաթիւրած ըլլալուն համար :

***

Անգարա ուշի ուշով եւ որոշ մտահոգութեամբ կը հետեւի նաեւ քիւրտ դեկավարներու գործունէութեան· մտահոգութեան դլխաւոր պատճառը այդ դեկավարներուն հակասական արտայայտութիւնները կ'ըլլան· օրինակ, Թալապանի եւ Պարզանիին ներկայացուցիչը Անգարայի մէջ չէն պաշտպանած իրաքեան իրական դաշնակցութեան մը թեզը, սակայն Պէյրութ վերադառնալէ ետք իրենց ելոյթներով ցոյց տուած են որ կողմնակից են Իրաքի մէջ դաշնակցային դրութեան մը հաստատումին :

Անգարայի համալսարաններու բազմաթիւ դասախօսներ յայտարարութեամբ մը դիրք ճշդած են կառավարութեան վարած քրտական քաղաքականութեան դէմ· յայտարարութեան մէջ կ'ըսուի· «Թուրք պետութեան ու Թուրք ժողովուրդին ներկայացուցիչ ըլլալու յատկնութեամբ հրապարակ իջած ոչ ոք նոր փոքրամասնութիւն մը ստեղծելու արտօնուած է» : Յայտարարութիւնը յիշեցնելով Թուրքիոյ Սահմանադրութեան «Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը իր երկրով ու ժողովուրդով անբաժանելի ամբողջութիւն մըն է որուն լեզուն Թրքերէնն է» յօդուածը, կը չեշտէ թէ միջազգային համաձայնագրերով Թուրքիոյ մէջ որպէս փոքրամասնութիւն ընդունուածները՝ Հայերը, Հրեաներն ու Յոյներն են :

***

Մարտ 15, Ուրբաթ օր Շուէյտի մայրաքաղաքին մէջ քրտական կազմակերպութիւններէ ու մարդկային իրաւանց արեւմտեան մարմիններէ չուրջ 120 պատուիրակի մասնակցութեամբ աշխատանքի սկսած է Քրտական Բ· եռօրեայ համադումարը :

Հոն, առաջին անգամ ըլլալով Թուրքիոյ քիւրտ կազմակերպութիւնները հասարակաց յայտարարութիւն մը հրապարակած են զոր ստորագրած չէ միայն ՓՔՔ-ն, առանց սակայն ընդդիմանալու : Յայտարարութեամբ դլխաւորաբար ներկայացուած են հետեւեալ պահանջքները· Քիւրտերը ոչ թէ փոքրամասնութիւն մը, այլ ազդ մըն են, ամէն մարդ պէտք է ճանչնայ անոնց ինքնորոշուելու իրաւունքը : Քիւրտերը եւս պէտք է ներկայացուին այն բոլոր ժողովներուն որոնք առընչուած կ'ըլլան Միջին Արեւելքի : Պէտք է հրապարակուին քիմիական այն դէնքերը որոնք Իրաքի կողմէ գործածուած են Քիւրտերու դէմ, ինչպէս նաեւ զանոնք հայթայթող երկիրները :

Համադումարին բացումը կատարուած է Շուէյտի Քրտական իրաւունքներու պաշտպան Կոմիտէի նախագահ Հերմանսոնի կողմէ, որ ըսած է թէ Քիւրտերը մեծ պայքար կը մղեն, եւ թէ Միջին Արեւելքի մէջ խաղաղութիւնը կապուած է քրտական հարցին լուծումին : Ապա խօսք առած է օտարականներու նախարարը ու պաշտպանած ամէն ժողովուրդի նման Քիւրտերու եւս անկախ ըլլալու իրաւունքը· ան ըսած է· «Քիւրտ ժողովուրդը իր ապրած երկիրներուն մէջ պէտք է խօսքի տէր ըլլայ : Ոչ ոք թող կասկած ունենայ այն մասին որ Շուէյտի կառավարութիւնը միշտ զօրավիգ պիտի կանգնի Քիւրտ ժողովուրդին» :

Շուէյտի կառավարութեան Քիւրտերու զօրավիգ ըլլալու պարագային կրկնութիւնը, սակայն աւելցած «իրենց ապրած երկիրներուն մէջ» պարբերութիւնը այն տպաւորութիւնը ստեղծած է որ Շուէյտ կողմնակից է քրտական միայն ինքնավարութեան, եւ ոչ անկախ պետութեան մը :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՌԸԿՊԻ

- ՄԻՇԵԼ ԹԱՇՃԵԱՆ
- ԿԻՍԱՑ ԿԸ ԹՈՂՈՒԻ ՄՐՑՈՒՄԸ

Անգլիա - Ֆրանսա մրցման մէջ (21-19), Միշէլ Թաշճեան չէ յաջողած իր նախորդ ելոյթներուն համարժէք խաղարկութիւն մը ցոյց տալ : Վնասուածք ունեցած է այ ծունկէն, եւ հանդիպման 54րդ վայրկեանին, Սէսիոն փոխարինած է հայ մարզիկը :

Անգլիոյ հակայ յառաջապահներուն դէմ, Թաշճեանի խաղակերպը արդիւնաւէտ չէ երեւցած, այդ է, ընդհանրապէս, մամուլին դատողութիւնը : Ոմանք կը գրեն նաեւ որ վնասուածքը պատեհ առիթ եղած է որ ուրիշ մը խաղադաշտ մտնէ իր տեղը :

Ներկայ մրցաշրջանի միջազգային խա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆ,-ՔԻՒՖԷՃԵԱՆ (1883-1948)

(ԺԱՄԱՆԱԿԸ ՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՈՂ ԳՐԱԳԷՏԸ)

Քառասուներեք տարի առաջ, 1948, Փետրուար 17-ին, Սուրիոյ հայաթոռի բոյնին, Հալէպի մէջ, ուր եկած էր «իր ժողովուրդը ողջունելու» (ինչպէս ինք սովոր էր ըսել), նաեւ անձամբ ներկայ ըլլալու գրական իր գործունէութեան յիսնամեակին առթիւ կազմակերպուած յոբելենական հանդիսութեան, Հալէպահայութեան պաշտամունքի հատնող յարգանքի եւ սիրոյ ալիքը ապրելէ, զինք շրջապատող մարդ ու գրչի մարդոց մտերմութիւնը եւ գուրգուրանքը վայելելէ ետք, սրտահար կը չիջէր կեանքը արեւմըտահայ գրականութեան յաւերժ յիշատակելի արձակագիր գրագէտին, քննադատին եւ ուսուցիչին՝ Յակոբ Օշականի, - ընտանեկան մականունով՝ Քիւֆէճեան:

Ժամանակային այդ շրջանին, Օշական կը գտնուէր Երուսաղէմի մէջ, ուր նաեւ լծուած էր գրական - առեղծուածական իր աշխատանքներուն: Ներհայկական կեանքի ամէնէն անչնչելի եւ տրխուր օրերն էին: Բոլշեւիզմը քաոս բաւեղծած էր ամէնուրեք, մանաւանդ Միջին - Արեւելեան հայահոծ գօտիներուն մէջ: Շրջանի հայ կեանքը պառակտելու, հակադիր ճակատներ առեղծելու, գաղափարները քայքայելու եւ քաղաքական թէ ազգային մարզերու մէջ գոյութիւն ունեցող բնականոն տարակարծութիւնները փոխադարձ անհանդուրժողութեան մատնելու իր ծրագրուած նպատակադրումնե - րով՝ հայրենի բոլշեւիկեան իշխանու - թիւնը, իր արտաքսմանեան գործակատարներով ձգտումը ցոյց կուտար վարկաբեկելու մանաւանդ հանրային դէմքերը, աշխարհական թէ հոգեւոր յայտնի անձնաւորութիւնները, կուսակցական թէ անկուսակցական ժողովականներ, մտաւորականներ, մտքի ու գրչի մարդիկ:

Ընդհանուր այս մթնոլորտին մէջ ապարդիւն եւ գործչի յարձակումներու վրայ հակած «գիւղացի»ն, ամբողջական յանձնառութեամբ գրականութեան առեղծագործական թէ որոնողական, գրողական - քննադատական աշխատանքներու մէջ մխրճուած գրագէտը, պարզապէս անոր համար, որ Անդրանիկ Ծառուկեանի «Նայիրի»ն մէջ առորագրած գրադատական իր աշխատասիրութիւններուն մէջ քննադատական նշումներ կ'ընէր շրջանի խորհրդահայ արձակագիրներու եւ բանաս - տեղծներու գործերուն, նաեւ ու մանաւանդ համայնավարական կարգերու տակ գրողներու պարտադրուած «հրահանգ»- ներու եւ կոմկուսեան որոշումներու մասին:

Տիրող այս ընդհանուր մթնոլորտին մէջ էր, որ Օշական կուգար Հալէպ: Եւ ո - րովհետեւ յոբելենական նախաձեռնութեան մը գերակատար էին Հալէպի ազգային իշխանութիւնը, «Նայիրի»ի խմբագրութիւնը, «Արեւելք» օրաթերթը եւ ա - նոնց չուրջ բոլորուած դէմքեր, մարմիններ եւ կազմակերպութիւններ՝ վայելումը կը հասնէր իր գագաթնակէտին:

Օշականի Հալէպ ներկայութեան կը դուգադիպէր նաեւ այցելութիւնը Փարիզի «Ցառաջ»ի խմբագրին, - նորաթոյ «Գարէն Եփփէ» ճեմարանին, Հալէպ, Յակոբ Օշականի եւ շրջանի հայ գրողներուն հետ հանդիպումներու հեռանկարով այդ օրերուն Սուրիա ժամանող բնակ. Շաւարշ Միսաքեանի, որ այս առիթով կ'ուզէր իրագործել նաեւ երկար տարիներու իր մէկ «ուխտագնացութիւնը» դէպի Եփրատ, հո՛ն՝ ուր «խարերը կը խօսին», ուր «վայրենաբարոյ տեղացին Ապրիլեան կարաւանները կը դիմաւորէր չարախինդ բրիչներով», ուր «արիւնի եւ աւարի գիշատիչ ախորժակը խնջոյքներ սարքել կուտար դահիճներուն հետ», - Պապ, Մուսպիհ՝ Սոդոմ - Գոմորը հայ նահատակներուն...

Միսաին էինք, տանի մօտ ընկերնե - րով: Գրոյց - բրոցներ, Հ. Մ. Ը. Մ.ականներ, օրուան «հիւր»ին հանդէպ սիրոյ եւ յարգանքի զգացումով համակուած տղաք, բոլորն ալ...

Շաւարշ Միսաքեան «ես տեսայ եփրատը» խորագրուած իր գրական գեղօրով պատմութեան փոխանցած է այդ ուխտագնացութիւնը՝ «Արեւելք»ի, «Յառաջ»ի եւ իր մահէն եօք Արփիկ Միսաքեանի նախաձեռնութեամբ հրատարակուած «Օրեր եւ ժամեր» պատկառելի հատորով (668 մեծադիր էջ):

Օշական, որ իջեւանած էր սէօլէզպի իր հայրենակիցներէն Գրիգոր Երէցեաններու բնակարանը, այդ օրը չկրցաւ ընկերանալ մեզի, մեզմէ չատեր ալ համաձայն չէին արդէն որ գար: Գիտէինք որ տարիներ առաջ, 1937-ին, սրտի տագնապ մը ունեցած էր Փարիզի մէջ եւ կը մնար նոյն յուզական մարդը: Խոհեմութիւն չէր պնդել...

Դառնանք, սակայն, իր կեանքին ու գործին՝ քանի մը արագ նշումներով:

Ծնած է Պրուսայի մէջ, սէօլէզպի ծնողքէ: Պրուսա եւ Արմաշ եղած են մանկութեան եւ պատանութեան տարիներու իր միջավայրերը, ուր եւս ստացած է կրթութիւնը:

Իր «Համապատկեր»ներու 10-րդ հատորը (640 էջ), զոր գրի առած է 1944 Մարտ 10-էն Յուլիսի 10, միայն 4 ամսուան ընթացքին, հեղեղում մըն է որքան կեանքի դրուագներու, դէմքերու, դէպքերու, ապրումներու, նաե՛ւ ու մանաւանդ վկայութիւնն է շրջանի մեր անպիր պատմութեան, ազգային - ընկերային վերիվայրումներուն, հայ ժողովուրդի համայնապատկերին՝ յարակից պեղումներով տագնապներու, խրոխտանքներու, ապրումներու եւ վերապրումներու, որոնք իրմով նաեւ մե՛զ, հայութեան վերիվայրումները կը վկայակոչեն, իրեն միայն յատուկ ծաւալումով ու խորացումով:

Ինչպէս միշտ, հո՛ս՝ 10-րդ հատորին մէջ եւս գրագէտը լուղորդն է ովկէաններու, - պեղումներո՛ւ:

1899-ին կ'անցնի Արմաշ, եղիչէ Դուրեանի (պատրիարք) եւ Թորգոմ Գուշակեան վարդապետի ուսուցչական շրջանին (յետագային՝ Պատրիարք Երուսաղէմի): Զի մնար, չուզեր մնալ Արմաշ («այդ վանքը ունի անջնջելի ուրիշ յիշատակներ, բոլորն ալ սեւ», կը գրէ գրագէտը) եւ 1900-ին կը վերադառնայ գիւղ: Նորավիպային իր առաջին էջը՝ «Առաջին արցունքը», հրատարակուած 1902-ին, Յակոբ Յովհաննէսեան անունով հրատարակուած է, - կ'անդրադառնայ նեղմտութեանց, ամբոխային հոգեբանութեան եւ հայ կեանքի մէջ ընթացիկ անհանդուրժողութիւններու: Կ'անցնի Պոլիս, միշտ ուսուցչական աշխատանքով: 1908-ի Սահմանադրութեան հռչակումով նոր թափ կը ստանայ հայ մամուլը: Կը գտնայ յառաջապահներէն մէկը «Մեհեան»ական չարժումին, յեղաշրջական բոլոր հոսանքներուն: «Ազատամարտ»ի գրական յաւելուածներուն մէջ կը տառրապրէ «խոնարհներու» չարքին մաս կազմող իր պատումները, գրական իր դաւանանքը բացայայտող էջեր: 1911 - 1912-ին, Պոլսոյ եւ Մալկարայի մէջ, ուր Արտաչէս Յարութիւնեան եւ Շաւարշ Միսաքեան իրենց գրազարանները լայն բացած են իր առջեւ, կը խուզարկէ Ֆրանսայի և օտար մեծերու գործերը, կ'աշխատակցի «Շանթ»ի, «Ապագա»ի, «Ազատամարտ»ի՝ «քրջահատաքներ» հալածելու տենդով մը, սուտ համբաւներ խորտակելու կիրքով:

Առաջին աշխարհամարտի խուճապի եւ սարսափի օրերուն, ուր անգամ ձերբակալուելէ բայց միշտ հաղորդելէ ետք, կը յաջողի ապաստանիլ Պուլկարիա: Իր «Մենագրդաց»ի առաջին երկու գիրքերուն՝ մասնաւորաբար «Արեան ձամբով»ի մէջ կան այդ օրերու մղձաւանջը, մեզմէ չատերուն եւ առաքինութիւնները եւ ընկրկումները: Ոչ ոք Թուրքին ճանաչումը հասցուցած է այն խորացման, որուն հասած է Օշական իր «Մենագրդաց»ին մէջ:

Եղեռնէն ետք, 1922 - 1948, մի՛չեւ ուսուցչական ասպարէզի մէջ, հրատարակած է 1928-ի «Ծակ Պտուկ»ը, 1930 - 1934-ին՝ «Մենագրդաց»ը, 1933-ին՝ «Հաճի Մուրատ»ը, «Հաճի Ապտուլլահ»ը, «Սիւլէյման Էֆէնտիին» եւ «Մաքիկ Մելիքխանեան»ը, եւ ուրիշներ, թատերագրային 18 գործեր «Հայրենիք» ամսագրին մէջ, եւայլն, եւայլն:

Այս սիւնակը չարտօներ ըսելու աւելին: Օշական ժամանակը պարտութեան մատնող գրագէտն է: Մասնաւորաբար իր «Համապատկերներ»ու շարքով՝ անհնախորդ ու բարձրորակ:

Սրտի տագնապը զինք հարուածեց քունին մէջ: Մեռաւ ապահովաբար անցում, բայց ցաւը թողուց ապրողներո՛ւն: Հալէպահայութիւնը իր բոլոր խաւերով զայն տուաւ հողին, Հալէպի գերեզմանատան մէջ, հայասէր եւ հայանուէր Դանիէլեան՝ Գարէն Եփփէի հողակոյտի կողքին:

Զինք գաղթած հատատալէ, որ հայրենի ժողովուրդը անոր ակնկալած ալիքը պիտի փոխադրէ հո՛ն՝ ուր Օշական Սուրբի գերեզմանը կը սպասէ Օշական երկրորդի վախճանական այցին...

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

«ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ Կ'ԱՆՑՆԻ ՏԱԳՆԱՊԸ ԿԸ ՄՆԱՅ»

«Մոսկովեան Լուրեր»ու Մարտ 10-ի թիւին մէջ հարցազրոյց մը հրատարակուած է, կատարուած՝ խորհրդային նախկին Արտաքին նախարար Է. Շեվարնատզէի հետ. պրոյեկտին նիւթն է Ծոյլ տագնապը: Ինչպէս յանօթի է, Շեվարնատզէ զործի զլուխ էր տակաւին երբ տագնապը ծայր առաւ ու ինք էր որ ամերիկացի իր պաշտօնակիցին հետ քուէարկեց ՄԱԿ-ի բանաձեւը որ կը նախատեսէր ուժի զիմել, միջազգային իրաւունքի բռնաբարութեան երեւոյթին դէմ:

Ան կ'ըսէ թէ Իրկուտսկի մէջ Ամերիկացի Արտաքին նախարարին հետ հանդիպումի մը ընթացքին երբ այս վերջինը կը յայտնէ իրեն թէ յարձակում մը հաւանական է, բոլորովին անհաւատալի կը գտնէ: Այդ պատճառով ալ զարմանքը մեծ կ'ըլլայ երբ Մոսկուա վերադառնալէն ետք տեղի կ'ունենայ Քուէյթի դրաւումը:

Շեվարնատզէ խօսելով տագնապին ընթացքին կատարուած սխալներու եւ պատահածէն առնուելիք դասին մասին, կ'ըսէ. - «Թերեւս մեր կողմէ Սատտամին զրկուած բոլոր նշանները հիւղ չէին ու անոնք կրնային քաջալերել Սատտամը: Միւս կողմէն, մտածեցէք այն հազարաւոր խորհրդային քաղաքացիներուն մասին, որոնք Իրաքի մէջ բանուոր էին. պէտք էր փրկել զանոնք: Այս պատճառներով կը կարծեմ որ մեր այցելութիւնները, զործունէութիւնը կարելի է արդարացնել. Ամերիկացիները կը հասկնան այս բաները, հակառակ անոր որ որոշ զառնութիւն մը ձգեցին անոնք:

Շեվարնատզէ կը նկատէ թէ նոր չրջան մը կը սկսի Իրաքի հետ. հարկաւոր կը նկատէ զինուորական յարաբերութիւններուն մէջ եթէ ոչ բոլորովին ջնջել, ապա նուազեցնել պատերազմական առարկաներու, կազմածներու առաքումը: Պէտք է համագործակցութիւնը ընդլրկէ հոզածմշակութեան, եւլեկտրականացումի եւ ընդհանուր առմամբ անտեսական մարզերը: Նախկին Արտաքին նախարարը կ'ըսէ թէ իրաքցի ժողովուրդը հպարտ է, աշխատասէր ու զարգացած. այնպէս որ կրնայ իր տեղը գտնել քաղաքակիրթ աշխարհին մէջ:

Իրաքի հետ յարաբերութիւններու հարցը խնդրին մէկ մասն է միայն ու այնքան առեն որ միջին - արեւելեան կէտերը չքակուի, այդ շրջանը բախումներու զօտի մը պիտի ըլլայ. պէտք է անյապաղ լուծում գտնել Մերճաւոր ու Միջին - Արեւելքի կացութեան:

Շեվարնատզէ լուծումին համար օգտակար կը նկատէ ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդին անդամներուն կարծիքը չօչափել. ուշադրութեան արժանի կը նկատէ նաեւ կառավարութեան պետերու մասնակցութեամբ Ապահովութեան Խորհուրդի արտակարգ ժողով մը գումարելու Նախագահ Միթերանի առաջարկը: Նման ժողով մը առիթ կուտայ որ արամատրանական բոլոր առաջարկները քննարկուին:

Շեվարնատզէի համաձայն շրջանի հարցերուն լուծումը կը նշանակէ յատկապէս Խորհրդային Միութեան համար, պաշտօնապէս ճանչնալ Իսրայէլը, որպէսզի կարելիութիւնը ունենայ չահակից բոլոր կողմերուն հետ անխտիր, համագործակցելու:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԵԼՑԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԿԸ ՀՌՉԱԿԷ

Ռուսաստանի Նախագահին փետրուար 19-ի հեռատեսիլի ելոյթը որով հրաժարելու կը հրաւիրէր Խորհրդային Միութեան Նախագահը, նոր փոթորկումի մը պատճառ եղած է երկրին մէջ: Ակնկալուած էր որ միջին եղրերը դանելու ժամանակը վերջացած է ու սկսած է վերջնական պայքարը:

Բախումը իրարու դէմ կը բերէ ուղղակի ընկերութեան իրարու հակառակ երկու ուժերը. մէկ կողմը կան բարեփոխումներու կողմնակիցները, միւս կողմը՝ արմատականներն ու պահպանողականները: Եւ ճակատագրին մէկ հեգնանքով բոլոր բարեփոխումներու նախկին առաջնորդը այսօր կը դանուի հակառակ բեւեռին մէջ:

«Նոր կեդրոնացում»ի դաշտավարը պարտադրած է Գորբաչովը որ վարչական բոլոր կառոյցները վերահաստատէ. անոնք վերակառուցումի դառն փորձէն եօք ոչ իսկ լսել կ'ուզէն քաղաքական կամ յատկապէս տնտեսական ազատութեան մասին:

Կեդրոնական իշխանութիւնը որ կը ցնցուի հանրապետութիւններու դերիվերութեան յայտարարութիւններով, իրեն նպատակ ընտրած է վերադառնալ կորսուած դիրքերուն:

Վիլնիուսի մէջ կատարուածը առորոշիչ փորձն էր. սակայն ի զուր թափած արիւնն ու ելոյնի դառնապարուղ պատայայտութիւնները արդելք եղան որ կեդրոնը չարունակէ զօրք ուղարկել յետադէմ զինուորական գործողութիւններու համար: Ասով դիւրին է երեւակայել թէ կեդրոնի նպատակն է իր ճամբէն վերցնել դլխաւոր այս պատուարը որուն վայլած ժողովրդականութիւնը վտանգ մը կը ներկայացնէ:

Մինչդեռ Ելցինի հրապարակային պահանջը մարտահրաւէր մըն է ուղղակի որ կ'առընչուի նաեւ միւս հանրապետութիւններուն որ իրենց դիրքը ճշդեն. իրենց հետեւողներ են, թէ՛ կեդրոնին: Ելցին իր ելոյթէն առաջ արդէն հանդիպումներ ունեցած էր Բելոռուսիայի, Ուկրանիայի, Ղազախստանի եւ Ուզբեկիստանի նախագահներուն հետ:

Այս ճակատումին ուժերը բաւական բարդ վիճակ մը կը պարզեն. կեդրոնին քով կայ կուսակցութիւնը որ ամէնէն կայուն ու լաւ կազմակերպուածն է, կան բանակն ու ճնշումի միջոցները: Իսկ Ելցինն ունի բնակչութեան նկատառելի մէկ մասին նեցուկը, ժողովրդավար Ռուսաստան չարժումին թէեւ փափուկ բայց զործօն կառոյցը և բազմաթիւ հանրապետութիւններու նախագահներուն համակրանքը:

Ինչ որ ալ ըլլայ, վատթարագոյնը պատահած կը նկատուի ու հաւանական չի թուիր որ լաւ բան մը դուրս գայ այս ճակատումէն:

Մովկովեան մամուլէն այս տողերը արտատպելէ ետք, Մարտ 7-ի «Գուրիէ եվերնպէրնոյալ»ը տեղ կուտայ նաեւ «Իզվեստիա»յէն երկու յօդուածի. առաջինը կ'անդրադառնայ երեսփոխաններու կեցուածքին, երկրորդը կը գայլացնէ թերթին տեսակէտը:

Առաջինին մէջ երեսփոխանները կը նշմարեն թէ երկու զեկավարներու բախումը աւելի կը ծանրացնէ երկրին տագնապը, եւ թէ առորոշ պատասխանատուն Ելցինն է: Երեսփոխաններուն մեծ մասը կ'առաջարկէ որ բնապէս մը չարագրուի որ Ելցինի ելոյթին մասին Գերագոյն Խորհուրդին կեցուածքը պիտի արտայայտէ: Ոմանք անբաւարար կը գտնեն առիկա: Հնդրիկ Իվլիեան կ'առաջարկէ որ Գերագոյն Խորհուրդը երկու նախագահներուն ալ տեղեկագիրները մտիկ ընէ, որոշելու համար թէ անոնցմէ ո՛ր մէկը պէտք է հրաժարի, կամ ի պահանջել հարկին, երկուքն ալ ճամբուին: Իսկ ուրիշ երեսփոխան մը կը թելադրէ հետաքրքրուիլ երկրին մէջ արտակարգ վիճակ հռչակելու հաւանական նպատակով: Վերջապէս, խօսք առնել փափաքողներու մեծ թիւը տեսնելով, Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահը՝ Լուկիանով խորհրդարանական խումբերու զեկավարներուն կ'առաջարկէ վիճարկութիւններու եզրակացութիւններուն մասին փաստաթուղթ մը պատրաստել:

«Իզվեստիա»յի երկրորդ յօդուածը ուշադրի կ'ամբաստանէ Ելցինը որ հեռատեսիլի իր ելոյթով կը միտի ծանրացնել ներկայ տագնապը: Ընդդիմադիր զեկա-

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՈՒ 7-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Կիրակի, Մարտ 10-ին, Մոլիէր սրահին մէջ, շուրջ երեք հարիւր հոգի ներկայ եան գեղարուեստական յայտագրի մը կրծագրութեան՝ Հայաստան Ձայնասփիւռի գործունէութեան 7-րդ տարեդարձին առթիւ:

Յայտագիրը ճոխ էր եւ բազմազան: Խոկան վարիէթէ: Ներկայացումը տեւեց աւելի քան երեք ժամ: Երկար, մեր կարծիքով: Ուրիշներ - շատերը - ըմբռնեցին, լիուլի ու հաճոյքով, նուագի, երգերու, արտասանութիւններու առատութիւնը եւ ծափահարեցին առանց վերապահումի:

«Ոչ մէկ հանդիսատես գանգատեցաւ ինծի հանդիսին երկարութենէն», հաւատաց մեզի Վարդան Քէչիչեան՝ որ անգամ մը եւս յանձն առած էր, ինչպէս երեք տարի առաջ, տարեդարձի տօնակատարութեան յայտագրին հոգը. ոչ միայն յայտագրին հոգը, այլեւ՝ անոր համար անհրաժեշտ գրամը ճարելը: Վարդան Քէչիչեան, նախկին սան Վենետիկի Մխիթարեաններուն, իր ազատ ժամանակը, գրեթէ բոլորը, կը տրամադրէ Հայաստան Ձայնասփիւռի օգտին: Կ'արժանանայ վարչութեան եւ ունկնդիրներու գնահատանքին:

Այդ էր որ չեշտեց նաեւ Հ. Ձ.ի նախագահ՝ Մխէյէլ Ղազարեան իր բացման խօսքին մէջ, չնորհակալութիւն յայտնելով իր գլխաւոր աշխատակիցին: Նախագահը հարց տուաւ նաեւ՝ «Երեւակայեցէք, օր մը մեր Ձայնասփիւռը դադրեցնէ իր հաղորդումները, հայ երգն ու խօսքը չմրնան հայ տուներէն ներս ... կարելի՞ բան է այդ»: Ու կոչ ըրաւ ներկաներուն օգնել նիւթապէս, որպէսզի, ոչ միայն Հ. Ձ.ը չմեռնի, այլ աւելի ընդարձակէ եւ բարելաւէ իր գործունէութիւնը:

Երկար կ'ըլլայ հրամցուած յայտագրին մանրամասնութիւններուն մէջ մտնելը: Նշենք գլխաւոր զեղակատարները: Լիոնի երաժշտանոցէն Տիկին Մարկրիթ Վէքլեան նուագեց դաշնակի վրայ գոսկական կտորներ եւ երբ խօսնակը յայտարարեց, Ֆրանսերէն, իբր վերջաբան, լա Տաճս տէ Սապլը, սրահը որոտաց ծափերու տակ:

Նոյնքան խանդավառութիւն, թերեւս աւելի ալ, հանդիսաց Հ. Ռափայէլ Անտոնեանի, Վենետիկէն, որ իր հայրենասիրական խօսքերով եւ մանաւանդ երգերով - ընկերակցութեամբ Ալէքսանդր Սիրանոսեանի դաշնակ - համակեց ներկաները. վերջացուց իր ելոյթը երգելով Ազնաւուրի «Քեզի Համար Հայաստան»ը հայերէն, իր երաժշտական չարագրանքով: Հ. Ռափայէլ անդամ մը եւս առիթ պիտի ունենար ծափահարութեան հանդիսին երկրորդ մասին մէջ, մեկնաբանելով, Վարդգէս Վարդանեանի հետ միասնաբար, «Երեւան - Էրեբունի»ն:

Վարդգէս Վարդանեան, Վալանտէն, եւ Մանուէլ Թաշճեան, Ռոմանէն, հրաւիրուած էին մասնակցելու յայտագրին: Առաջինը խանդավառեց սրահը հայ ժողովրդական երգերով: Մանուէլ Թաշճեան, խոր ծանօթ Յովհաննէս Շէրազի գրականութեան, յուզումով արտասանեց ողբացեալ բանաստեղծին ստեղծագործութիւններէն երկար չարք մը:

Նոյնքան տպաւորիչ էր Տիկին Խաթուն Մկրտիչեանի ելոյթը. ողկոյզեց յիշատակը հանգուցեալ լիոնահայ՝ Թորոս Սպիտակեանի՝ որ յաճախ ի յայտ բերած էր վարպետ արտասանողի իր տաղանդը ի նպաստ Հ. Ձ.ին: Տիկինը վերջացուց իր խօսքը արտասանելով Տէրեանէ տըրտում քերթողական արուեստէն պատշաճ կտոր մը:

Այգքան ճոխ էր հանդիսին հայկական բաժինը ... կար Ֆրանսականն ալ: Հրաւիրուած էին - ինչ որ գնահատելի նախաձեռնութիւն մըն է - տեղական պարի եւ թատրոնի երկու սիրողական կազմակերպութիւններ՝ «Պալէ տը լ'Արքէ» եւ Թատրոն՝ «Լէ Թէաթր է Լա Վուա»: Այս վերջինը ներկայացուց Ասեփս Ահարոնեանի «Մայրը» պատմուածքին վրայ կերտուած բեմադրութիւն մը:

Ամփոփ՝ յաջող եւ լաւ գնահատուած ձեռնարկ մը՝ որ չեչտեց, տպաւորիչ կերպով, Հայաստան Ձայնասփիւռի գոյութիւնը եւ օգտակար գործունէութիւնը Լիոնի շրջանին մէջ. բարեւնիչ մըն ալ՝ ցերեկոյթը սկսաւ յայտարարուած ժամուն, ինչ որ սովորական բան չէ մեր կազմակերպութիւններուն համար:

Հանդիսին իրիկունը, դերակատարները եւ հրաւիրեալները բոլորուեցան սեղանները չուրջ Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ. խրախճանք մինչեւ կէս գիշեր: Եւ մաղթանքներ՝ որ երեք տարի վերջ, 10-րդ տարեդարձը, եթէ ոչ աւելի առաջ, առիթ տայ նոյն որակի, կամ աւելի փայլուն, հանդէսի մը կազմակերպութեան:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԳԱՍՊԱՐՈՎ ԵՒ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ

Հայաստան ապաստանած գաղթականներու չրջանակին մէջ վերջերս լուրեր տարածուած են թէ սկսած է ճառագիի աշխարհի ախոյեան Գասպարովի չհաց թանկարժէք մրցանակին գոյացած դրամին բաշխումը: Շշուկներ կան նաեւ թէ Միացեալ - Նահանգներու կառավարութիւնը Հայաստան ապրող գաղթականներուն համար տրամադրած է քանի մը միլիոն տոլարի նուէրատուութիւն մը: Այս առթիւ, Հայաստանի կառավարութեան կից Փախստականներու հարցերու Կոմիտէի վոխ նախագահ՝ Դաւիթ Պետրոսեան լուսաբանութիւններ տուած է «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին.

«Լուրերը անհեղի իրարանցում առեղծած են Հայաստան հաստատուած աւելի քան 250 հազար ապաստանեալներուն մէջեւ, ստեղծուած է ծայրաստիճան լարուած մթնոլորտ մը:

«Ցունուարին Մոսկուայի մէջ ես անձամբ հանդիպած եմ Գասպարովի եւ իր մօրը: Այդ մասին մանրամասն տեղեկութիւններ տուած եմ «Ռեսպուբլիկա Արմենիա» թերթին: Գասպարով չուտով պէտք է աճուրդի հանէ իր չաղթանչանը, որուն սկզբնական արժէքը 1,5 միլիոն ֆրանք է: Գոյացած դրամը կը բաժնուի ապատառնեալներու տարբեր չերտերուն միջեւ: Աչխարհի ախոյեանը արդէն նչանակած է յատուկ Կոմիտէ մը, որ բաչխումով կը զբաղի: Անոր նախագահն է Արտաքին տնտեսական կապերու մասնագէտ՝ Հայկազ, որ ակադեմական Արէլ Աղանպէկեանի չանձնախումբին հետ քանի մը անգամ Հայաստան եկած է: Որպէսզի բաչխման աչխատանքներու ընթացքին բարդութիւններ չառեղծուին, մենք վերոյիչեալ սկսած ենք 1988 Փետրուար 28-էն յետոյ Ադրբեջանէն հոն եկած ապաստանեալներու մարդահամար մը ընել: Ցարդ Հայաստանի մէջ որեւէ բաչխում չէ կատարուած, ան տեղի կ'ունենայ աճուրդէն ետք միայն:

«Ինչ կը վերաբերի ամերիկեան կառավարութեան նուիրատուութեան, ըսեմ որ առայժմ այդպիսի որոչում չկայ: Այդ թիւրիմացութեան պատճառը հետեւեալն է. անցեալ տարուան Փետրուարին քանի մը ծերակուտականներ հայ ապաստանեալներու օգնութիւն յատկացնելու խնդրանքով դիմաց էին Արտաքին նախարարութեան, որ յատուկ փոնտ մը ունի ապաստանեալներու համար: Միացեալ - Նահանգներու Քոնկրէսը այդ դիմումը դրաւ ֆինանսական նախագիծին մէջ, բայց դրամական որոչ դժուարութիւններու եւ տարբեր այլ պատճառներով ան տեղ չգտաւ 1991-ի պիւտճէին մէջ: Այս տարուան Փետրուար 4-ին երկու ծերակուտականներ կրկին դիմեցին Միացեալ - Նահանգներու Նախագահին՝ հայ ապաստանեալներուն հինգ միլիոն տոլար յատկացնելու խնդրանքով (այս մէկը կապ չունի աղէտի գօտիի նիւթական օգնութեան հետ): Անոնք այդ գումարը խնդրած են ապաստանեալներու համար Հայաստանի մէջ աւելի լաւ պայմաններ ստեղծելու համար որպէսզի Միացեալ - Նահանգներ արտագաղթը կասեցուի:

«Բացի այդ, կաթողիկէ միջազգային գաղթի յանձնախումբի ընդհանուր քարտուղար Անտրէ Վան Զէյ եւ Հայկական Համագումարի նախագահ Ռոս Վարդեան դիմած են Վատիկանի՝ նիւթական օգնութեան խնդրանքով: Չեչտեմ որ խօսքը կը վերաբերի միմիայն Հայաստանի տարածքին վրայ ապրող գաղթականներուն»:

ԳԱՂԹՈՒԹԻՒՆ ԳԱՂՈՒԹ

ՈՒԱԹԸՐԹԱՒՈՒՆԻ «Պայքար» հասարակութեան սրահին մէջ, Փետրուար 15-ին, «Նոր թերթեր եւ հրատարակութիւններ անհրաժեշտութի՞ւն մըն են ամերիկահայ գաղութին համար» ընդհանուր հարցումը կրող նիւթին պատասխանած են Պոսթընի հայ անգլիատառ երկու թերթերու խմբագիրներ եւ նախկին խմբագիր մը. Գէորգ Էմիրզեան (Արմինիըն Միրըր - Սփէֆթէյթըրի վոխ - խմբագիր), Անդրանիկ Գասպարեան (խմբագիր Արմինիըն Ուիճլիի) եւ տոքթ. Պարպըրա Մերկեր - եան (նախկին խմբագիր - պատմաբան): Աւուլիսին մասնակիցները ներկաներուն ծանօթացուցած է զայն կազմակերպող Թէքէեան Մշակութային Միութեան վարչականներէն Սօսի Արոյեան, որ խօսած է նաեւ հայ մամուլի չրջանակներուն մէջ տիրող ընդհանուր հոգեբանութեան մասին: Անդրէրէնով տեղի ունեցած աւուլիսին ընթացքին արտայայտուողներուն դիտաւոր մտածումը այն եղած է, որ նոր թերթեր ու հրատարակութիւններ անհրաժեշտութիւն մը չեն, սակայն եղած թերթերուն բարելաւումը կարեւոր է: Ասարտին, ներկաներուն հարցումներով ու տրուած պատասխաններով աւելի յստակ դարձած են զեկուցումներուն գաղափարները:

**

ԳՈՒՐՈՒՋԻՄԻ երեւման Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ, Մարտ 3, Արեւագալի բազմաճաչն արարողութիւններ տեղի ունեցած են Կոմիտաս երկսեռ Երգչախումբին կողմէ՝ ի ներկայութեան հոծ բազմութեան մը: Արարողութեանց նախագահած եւ քարոզած է Շահան Եպիսկոպոս Սվաճեան, պատարագած է Շահէ Քահանայ Ալթունեան: Կոմիտաս երգչախումբի սբրահին մէջ սարքուած Պահքի սեղանին Գուրուչէշմէի թաղային խորհուրդի անունով հանդէս եկած է Եդուարդ Պէնկլեան: Խօսք առած են նաեւ երգչախումբի տաղնապետ Պերճ Մարտիրոսեան, Արման Զրաքօղլու եւ երգչախումբի գանձապահ Գրիգոր Իփէք: Պահքի սեղանը վերջ գտած է Շահան Եպիսկոպոսի հուսկ - բանքով:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՈՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐՈՑ

ԹԷՈԴԻԿ

ԵՕԶՂԱՏ

Շուրջի կրակները դեռ չմարած, Ներսէս Վարդապետ Մարաչ եւ էրզին՝ բանէ բանտ եւ առեանէ առեան հարիւր օրեր կ'անցունէ, Հաճընցիներու ինքնապաշտպանութեան պարագլուխը նկատուելով: Իր կեանքին այդ սեւ անցքերը պատկերացուցած է մեզ կախազանիին Ստուերը խորագրով արտայայտ յօդուածին մէջ, որմէ հատուած մըն է հետեւեալը. «Զարդէն յետոյ պատերազմական առեաններ կազմուեցան Առանա, Անտիոք, էրզին, Մարաչ եւ խիստ հրամաններ արուեցան՝ մարդախոշոր ոճրագործները ձերբակալելու եւ պատժելու համար. սակայն՝ ոճրագործ համարուեցան նաեւ այն Հայերը որոնք անձնապաշտպանութեան դիմելով՝ չէարդուելու յանցանքն էին գործեր: Զիս ալ ձերբակալեցին՝ ժամանակին Մարաչ խօսած մէկ քարոզիս համար: 1909 Յունիսին հեծեալ ոստիկաններով Հաճընէն կը տարուէի հոն. չորս օրուան ճանապարհ. բնութիւնը կը ժպտէր իմ չուրջս, մինչ ես կախաղանին սեւ փայտին ծանրութիւնը կը զգայի ուսերուս վրայ: Հաճնոյ գինուորական հրամանատարը խստիւ պատուիրած էր կոկիսոնի հազարապետին, որպէսզի մեծ զգուշութեամբ անցունէ զիս Զէյթունի եւ Ֆռնուզի կիրճերէն, որ մի' գուցէ լեռնական Հայեր զիս ոստիկաններու ձեռքէն առնելու փորձ մը ընեն: Նախորդ օրուան անդնդախոր ձորին մէջէն սկսանք մեր վերելքը. խիթերս օճի պէս կը խայթէին ազիքներս: Օ՛հ, այդ ցից ու ժեռուտ զառիվերը՝ կեանքիս Գողգոթան ամէնէն դժնդակ խաչակրութեան ճամբան եղած է, ուսկից ես քալեցի անսըրտունչ, վանդի ան՝ լրամշաբաշար ցեղիս ճակատագիրը եղած է երկկ եւ այսօր, եւ գուցէ պիտի ըլլայ յաւիտեան»: Տառապանքին հետ եղբայրացած այս պատուական Հովիւը չէ դադրած գաղտնի նպաստ հասցնելէ Զուլումի վաղորդայնին զնուաններու խորը տարապարտուց տուայտող Հայորդիներու: Ապզօդուա ամէն ձեռնարկ առանցքը կը կազմէր իր մտածումին. ատոր մէկ նմոյշն էր 10 հազար ֆրանքի ապահովագրել տալը կեանքն ալ - մահուան վտանգի ճակատագրականօրէն այնքա՛ն ենթակայ - յօդուտ Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան: Անվերջ դիմումներով անպարտ արձակումէն վերջ, 1910-ին կը կոչուի Առանայի առաջնորդութեան, հոգեւին փարած վերականգնումի գործին, եւ յաջորդ տարին կը ստանայ եպիսկոպոսական օծումը Սահակ Սրբազան Կաթողիկոսէն՝ որ ստուգիւ խոր ազգասանք մը կը տածէր Սսոյ Աթոռին այս յոգնատանջ Մխիթարին հանդէպ: Դանիէլեան սրբազանի գատառային հովուութեանց վերջին հանդըրուանը կ'ըլլայ Եօզղատ. հոն կը մեկնի 1914-ի աշնան, կարծես ընտրած ըլլալու համար եղեռնավայրերուն ամէնէն զարհուրելին: Հակառակ հոգեւատանջ անձկութիւններով առլի իր կենցաղին, անիկա իր գրիչը չէ լքած բնաւ, եւ Սկիւտարի իր մենարանին մէջ, գլուխը ծռած դրասեղանին վրայ, «Ազգային Վարդապետ» ծածկանունով աչխատակցած է Պոլսոյ եւ Իզմիրի թերթերուն՝ բանաստեղծութիւններով եւ կրօնա - բարոյական յօդուածներով: 1903-ին Վիէննական Հարց ապարանչն լոյս ընծայուեցաւ կեանքն առանց հաւատքի ժողովրդական իր քարոզներուն հատաքածոն, իսկ Առանայի չարդէն յետոյ Պոլիս ապաւեցաւ կաթիլ մը ջուր այրած սրտերու իր գործը, լի՝ սրբատամորմոք յուշերով: Կը թողու անտիպներ ալ:

Պարտականութեան ձայնը վերստին կը կոչէր զինք անցնիլ պաշտօնի գլուխ, Անատոլուի խորերը: Անցեալի փորձառութիւնն ունէր, այսինքն պիտակցութիւնը չպարեալ Հուրրիյէթին: Ուստի խոհեմութիւն կը սեպէ ծոցը պաշտպան թուղթ մը դնել եւ այնպէս մեկնիլ. կը դիմէ Բերա՝ բարեկամի մը, անոր չնորհիւ յանձնարարական մը ձեռք ձգելու յոյսով Նշան Թաչ բնակող Ծովային Նախարար Ձէմալ փաչային (Առանայի նախկին կուսակալ): Ցատկանչական է մերժողականը Թուրք չարաչուք դիկտատորութեան այդ ներկայացուցիչին. «Ինչպէ՞ս կ'ուզէք որ թավսիչնամէ տամ Մուրախխասի մը, որ Հաճընի մէջ զինք գործածեց մեզի դէմ ...»: Եւ Դանիէլեան Կ. Պոլսէն ճամբայ կ'ելլէ դէպի Եօզղատ, իր Առաւծուն ապաւինած, Տարին չէր բոլորած: 1915 Յուլիս 23-ին, առաջնորդարան կը խուժեն ոստիկաններ եւ ամենաբիրտ վարմունքով ձերբակալելով զինք իր խորհրդականներուն հետ՝ կ'առաջնորդեն բանտ: Ներսէս Եպիսկոպոս չորս օր կը մնայ այդ տանջարանին մէջ՝ լեցուած հարիւրաւոր Հայերով: Այնուհետեւ կ'ընկերացնեն զինք 482 հոգինոց խումբի մը որ կազմուած էր եկեղեցականներէ, ուսուցիչներէ եւ յայտնի առեւտրականներէ: Ճաշազքէն վտարուող առաջին արուեստն էր այդ, դոր ձէմալ Փաչա - առանց գիտնալու - կ'ուզարկէր Մուամմէր դահճապետին:

(Շար. 205)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REGION MARSEILLE

GRAND GALA EXCEPTIONNEL

par

L'ENSEMBLE DU CIRQUE

«NORK»

D'EREVAN

Le Samedi 23 Mars à 20 heures 30

au THEATRE DE L'ODEON
162, La Canebière, 13001 Marseille
Tél. : 91. 42. 90. 90

Renseignements et réservations auprès des membres de la Croix Bleue.
Location au Théâtre de l'Odéon.
Participation aux frais : 100 Frs.

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ ԼԻՈՆ

Լիոնի եւ Շրջակայից Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութիւնը համաձայն իր կանոնագրութեան 11-րդ յօդուածին, կը ծանուցանէ իր անդամներուն թէ՝ Հինգշաբթի, Մարտ 21, երեկոյեան ժամը 8·30-ին տեղի կ'ունենայ Միութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը Ազգային Տան սրահին մէջ

40, Ռիւ տ'Ալմէնի - Լիոն - 3-րդ

ՕՐԱԿԱՐԳ՝

1՝- *Ազգային Միութեան գործունէութեանց վերաբերեալ ֆիլմի ցուցադրութիւն մը:*

2՝- *Ներկայացում՝ բարոյական եւ արուեստական տեղեկագիրներու, ժողովի ատարին դիմեաճն ի պատիւ անդամներուն:*

LE CIRQUE D'EREVAN

NORK

à LA GARDE / VAR

Salle GERARD PHILIPE

Le Vendredi 22 Mars à 20 h 30

organisé par *ABRIS'S CLUB*

— Union des Arméniens du Var —

soirée offerte aux enfants des hôpitaux varois pour remercier le département d'avoir accueilli et soigné sept enfants d'Arménie rescapés du séisme.

Entrée : 80 Frs.
gratuite pour les enfants accompagnés

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Մարտ 23, յիշատակ յարութեան Ղազարոս: Ժամը 16·30-ին կիրակնամուտի ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Խորանին վարադոյրը կը բացուի:

Les publications des

« EDITEURS ARMENIENS »

seront exposées durant le
11ème SALON INTERNATIONAL
DU LIVRE DE PARIS—GRAND PALAIS
DU 22 AU 27 MARS
sur le stand
— « ARMENIA EDITIONS —
Balcon — stand J 20
Nouveautés présentées durant le Salon

GERARD CHALIAND —
JEAN-PIERRE RAGEAU
— Atlas des Diasporas (Odile Jacob)

PATRICK DONABEDIAN —
CLAUDE MUTAFIAN
— Artsakh, Histoire du Karabagh (Sevig Press)

Ouvrage collectif sous la direction de GERARD DEDEYAN
— Les Arméniens, histoire d'une chrétienté (Privat)

ROUBEN — Traduction Waïk Ter-Minassian
— Mémoires d'un partisan arménien (Aube)

GERARD BEDROSSIAN — NICOLE PRIOLLAUD
— Arménie, j'écris ton nom (Liana Levi)

JEAN KEHAYAN
— Mes papiers d'Arménie (Aube)

ANTOINE AGOUDJIAN, photographe
— Le feu sous la glace (Parenthèses)

CONGREGATION DES PERES MEKHITARISTES
— Miniature Armene (Casa Editrice Armena)

Ainsi que de nombreux ouvrages d'Arménie.

FONDATION LEA et NAPOLEON BULLUKIAN

COMMUNIQUÉ

Suivant le testament en date du 29 décembre 1983, Monsieur Napoléon BULLUKIAN décédé à Lyon le 12 avril 1984, a laissé son actif successoral à la constitution d'une :

«FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN»
sous l'égide de la FONDATION DE FRANCE

ayant pour objectifs suivants :

— Encourager la recherche médicale et particulièrement sur le cancer;
— Participer aux œuvres sociales et d'entraide de l'Eglise Arménienne d'Etchmiadzine;
— Encourager les jeunes artistes suivant les décisions du Conseil de la Fondation.

Un secrétariat administratif fonctionne à
LA MALMAISON
18, rue Louis Tourte — 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR
FRANCE

qui était le domicile de Monsieur et Madame BULLUKIAN, et qui pourrait être utilisé pour des expositions, conférences, colloques, séances culturelles et musicales, et à la constitution progressive d'une bibliothèque spécifiquement arménienne etc.

Il sera procédé à une nouvelle attribution des revenus de la Fondation en faveur de toutes associations qui pourraient prétendre à une aide selon les objectifs précités de la Fondation.

Les demandes doivent être adressées au secrétariat de la Fondation dans un délai expirant le 30 avril 1991.

Les attributions seront proclamées ultérieurement.

pour le Conseil d'Administration de la
FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN
Le Président
Professeur Pierre MARION

ՊԱՂԿԱՋԱՐԴ

ՏՕՆ ԳԱԼՍՏԵԱՆՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
ՅԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 24

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30:
Պատարագ ժամը 10·30:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթող· պատուիրակ Հայոց Եւրոպայի
Առաջնորդ Փարիզի Հայոց
Ժամը 16-ին՝ Դռնբացէք:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Պատարագ ժամը 10·30-ին: Դռնբացէք՝ 16·30-ին:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւն՝ 8·45: Պատարագ 10:
Կը պատարագէ Խաճատուր Քհնյ· Հէֆիմեան:
Կը քարոզէ՝ ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը՝ 16-ին:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Պատարագ ժամը 10·30-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ Ա· ՔՀՆՑ· ՏԻՐՏԻՐԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը՝ 17-ին:

ՍՐՏՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Ժամերգութիւն՝ 8·30, պատարագ՝ 10:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ· ԱԽԵՏԻՔԵԱՆ
Հոգեւոր հովիւ՝ Սէն Թիէթիէնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ:
Երգեցողութիւնները՝ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին կողմէ:
Դռնբացէք ժամը 17-ին:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս· ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Ժամերգութիւն՝ 8·30, պատարագ՝ 10,
Դռնբացէք՝ 16:

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

Պատարագ ժ· 10ին, Դռնբացէք՝ 18-ին:

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

Դռնբացէք ժամը՝ 16·30-ին:

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԹԱԴԷՈՍ

Ժամերգութիւն՝ 8·30, պատարագ՝ 10:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ Ծ· ՎՐԴ· ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ
Երգեցողութիւնը կը կատարէ երգչախումբը:
Դռնբացէք ժամը՝ 17-ին:

ՊՈՒԼՎ· OSSO — Ս· ՅԱԿՈԲ

Ժամերգութիւն՝ 8·30, պատարագ՝ 10:
Դռնբացէք ժամը՝ 16·30-ին:

ASSOCIATION POUR LA PROMOTION DE L'ART CONTEMPORAIN ARMENIEN

ՅՈՒՅԱՏԵՍ

Մարտ 21–էն 31

ՅՈՎՀ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ-Ի

անհատական ցուցահանդէսը՝
Cité Internationale des Arts
18, rue Hôtel de Ville, Paris 4e
(2ème étage)
ժամը 13–էն 19:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՒՑ ՄԱՋԻ Աներէս Պուա-Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Երկուշաբթի Մարտ 25, ժամը 20·30–ին
CENTRE CULTUREL D'ASNIERES
16, Place de l'Hôtel de Ville
92600 ASNIERES

(Շար· Ա· էջէն)

դերու չարքը վերջացած է: Անպլիա առաջին է: Հոկտեմբերին, կը սկսին աշխարհի բաժակի մրցումները: Թաչճեանի կը մնայ, մինչեւ այդ, վերատին ուշադրութիւնը գրաւել Ազգային խումբին պատասխանատուներուն: Ինչպէ՞ս: Փայլեալ Ֆրանսայի ախոյեանական խաղերուն ընթացքին:

***

ՓՈՒԹՊՈԼ

● ԱՆՏՈՒՄ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Հ· Մ·-ը, Ֆրանսայի երրորդ դասակարգի ախոյեանութեան ի հաշիւ, զօրաւոր մրցակից մը պիտի ունենայ այս շաբթու վերջը՝ Մարսէյլի Անտում խումբը:

Անտում, քանի մը տարիներէ ի վեր, վերելքի մէջ է· ամէն մրցաշրջանին, դասակարգ կը փոխէ: Այս տարի ալ լաւ ճամբու վրայ է· մրցակցութեան մէջ է կրլնոպլի արհեստավարժ խումբին հետ առաջնութեան համար: Անցեալ կիրակի, յաղթած է Մոնաքոյի՝ 2 - 1, մինչ Վալանս դոհացած է հաւասար արդիւնքով մը Վալորիսի մէջ՝ 0 - 0:

Հ· Մ·-ը Անտումի հետ պիտի խաղայ Վալանսի մէջ, ինչ որ յոյս կուտայ յաջողութեան մը: Երթ մրցման, Անտում յաղթած էր՝ 2 - 0:

● ԱՆԱԽՈՐԺ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Երեք իրերայաջորդ յաջողութիւններէ վերջ, պարտութիւն մը, իր դաշտին վրայ: Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն - Տէսին պարտուած է Փոն – տը – Շէրիէ՝ 0 – 2: Տկար արդիւնք մը՝ ոչ բոլորովին անակնկալ եւ որուն պատճառը եղած է, անկասկած, չափազանց ինքնավստահութիւն մը, առաջին խաղամասին ընթացքին:

Այս անյաջողութիւնը վերատին կասկած կը պատճառէ Հ· Մ· Ը· Մ·-ի այս շրջանային պատուոյ դասակարգին մէջ մնալու կարելիութիւնը: Սակայն կան տակաւին 9 մրցումներ: Ցառաջիկայ կիրակի՝ Ֆէօրի մէջ (Լուար): Երթ մրցման՝ 2 - 2: Վերատին հաւասարութիւն մը, դոնէ, յուսալի է:

Նոյն խմբակին մէջ, Վալանս Հ· Մ· (2) յաղթած է Քոթ Շուտ՝ 2 - 1, եւ կը շարունակէ հետապնդել առաջատարը՝ որ Անննէն է: Հ· Մ·-ը, կիրակի, կը հիւրընկալէ կրլնոպլի երրորդ խումբը: Երթ մրցման՝ 1 - 1:

● ՓԱՐԻԶ՝ ԳԷՇ ԿԻՐԱԿԻ ՄԸ

Նահանգային առաջնութիւններուն մէջ, փարիզեան շրջանի հայանուն ակումբները դժբախտ եղած են անցեալ կիրակի, մանաւանդ՝ Ալֆորվիլի Հ· Մ·ը, որ պարտուած է իր տեղական մրցակիցէն, Լիոնէ 4 - 2: Միւս արդիւնքները՝

Փէսի – խի Հ· Մ·	2 – 0
Հ Մ·Մ· - Ապլոն	0 - 2
Առնուվիլ Հ· Մ· – էրաւեի	0 – 1

Ռոնի մէջ հաւասարութիւններ· –

Վ.օ - Հ·Մ·Ը·Մ· Լիոն - Տէսին (2)	1 - 1
Վիէն Հ· Մ· - Մոնիշա	2 - 2

Վ· Մ·

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 21
JEUDI
21 MARS
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱԼԱՆՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.499 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNEE — No 17.499

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ «Ա.Ի.Մ»Ի ՆԿԱՏՄԱՄԲ

Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՃԷՅՄՍ ՊԷՅՔԸՐԻ ՀԵՏ

Գրած էինք մեր նախորդ թիւով որ Պարոյր Հայրիկեանի Ա. Ի. Մ.ի (Ազգային Ինքնորոշման Միաւորում) անդամները բաւական խռովութիւններ ըստեղծած էին վերջին օրերը թէ ապօրինի պրաւումովը Երեւանի քաղկոմի չէնքին եւ թէ երկուշաբթի (Մարտ 18) յարձակումովը կիրովականի բանտին վրայ: Երեքշաբթի իրիկուն ազատ արձակուած էին բոլոր անոնք որոնք նախորդ օրը ձերբակալուած էին (յիշենք որ նախարարապետի խորհրդատու Աչոտ Մանուչարեանն է ապահովութեան հարցերու պատասխանատուն):

Երեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ, ուրբեմն, Գերագոյն Խորհուրդի արտակարգ նիստը որու օրակարգն էր Ա. Ի. Մ.ի այդ արարքներուն քննարկումը եւ համապատասխան որոշումներու կիրառումը:

Այսպէս, նիստի ընթացքին բազմաթիւ ելոյթներէ ետք (ներառեալ Պարոյր Հայրիկեան, որ հակառակ կանոնադրութեան, ուզած է խօսիլ նախագահէն ետք եւ ընթացք ալ տրուած է իր խնդրանքին), տրուած են երկու կարեւոր որոշումներ: Ա. որոշումը բազկացած է երեք կէտերէ :— — Նախազգուշացնել Ա. Ի. Մ.ը, որ չձեռնարկէ արարքներու, որոնք կը ձգտին Հանրապետութեան ապակայունացման, գործունէութեան ճախողման եւ յղի են վտանգաւոր հետեւանքներով:

2.— Առաջարկել կառավարութեան որ նման դէպքերու կրկնութեան պարագային, վերաքննէ Ա.Ի.Մ.ի ծրագիր կանոնագիրը եւ ըստ այնմ որոշում տայ անոր մասին:

3.— Հաւանութիւն տալ ներքին Նախարարութեան կիրարկած նախաձեռնութեանց:

Բ.— Այս երկրորդ որոշումը խիստ կարեւոր է. Հայաստանի զօրամասերը վերադառնալու հրահանգ կը տրուի պինուորական ծառայութեան բոլոր ենթականերուն եւ մինչեւ Մարտ 26, ժամը 18՝ պայմանաժամ: Այն պինուորները որոնք այդ թուականին չեն վերադարձած, դասալիք կը նկատուին եւ ըստ այնմ կը դատուին: Հետաքրքրական է հաստատել որ այս երկրորդ որոշումը քուէարկուած է 0–ի դէմ 161 ձայնով եւ երեք ձեռնպահութեամբ, ինչ որ կը նշանակէ որ դէմ քուէարկող չէ եղած:

Ցիշենք որ Թոյլատրուած էր, ինչպէս Հայաստանի իշխանութիւնները ուզած էին, որ պինուորական ծառայութեան կանչուող Հայերը իրենց ծառայութիւնը ընեն Հայաստան իսկ (Խորհ. 7–րդ բանակ): Նոյնն է պարագան Ադրբեջանի, ուր է խորհրդային 4–րդ բանակը եւ հոն արդէն, այսօր, մեծամասնութիւնը Ադրբեջանցիներ են:

***

Պաշտօնական հրաւէրով, Հայաստանի Նախարարապետը՝ Վազգէն Մանուկեան մասնակցած է Մարտ 15–ին, Մոսկուայի ամերիկացի դեսպանին տուած ճաշին, արտաքին նախարար՝ ՃԷյմս Պէյքըրի ի պատիւ: Հրաւիրուած էին նաեւ Վրաստանի նախագահը՝ Գամսախուրդիա, Կիրղիզիստանի վարչապետը, Մոսկուայի եւ Լենինգրադի քաղաքապետերը, դեմոկրատ թեւի եւ եկեղեցական ներկայացուցիչներ (հրաւիրեալները՝ 10 հոգի): Վազգէն Մանուկեան առիթ ունեցած է համառօտ կերպով Պէյքըրին պարզելու Հայաստանի կացութիւնը եւ Հանրապետութեան առջեւ ներկայացող հարցերը: Արտաքին նախարարը մեծ ուշադրութեամբ լսած է, նկատի առնելով մանաւանդ որ հայկ. հոծ գաղութ մը կայ Միացեալ – Նահանգներ:

Մոսկուայի մէջ, նոյն օրը, Վազգէն Մանուկեան մամուլի ասուլիս մը տուած է, որու բացումը կատարած է Ֆեյլիքս Մամիկոնեան: Վարչապետը ներկայացուցած է Հայաստանի քաղաքական եւ անտեսական վիճակը եւ բացատրած է թէ ինչու Հայաստան չի մասնակցիր Մարտ 17–ի հանրաքուէին: Ասուլիսը 2 ժամ տեւած է:

***

ԱՍԱՏՈՎ, ՂԱՐԱԲԱՂ, ԳՈՐԲԱՉՈՎ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ադրբեջանի ներքին նախարարը՝ Մահմէտ Ասատով յայտարարած է.— «Ադրբէջանի քարաքաղօրքը, որ վերջերս 6000 հոգիով աւելցած է, վճռած է դէմ դնել որեւէ ձեւի ոտնձգութիւն իր հողային ամբողջականութեան դէմ... մեր ազգի հոգին, մեր ծննդավայրն թիզ մը հող իսկ չենք դիջիր», ասուլիսի մը ընթացքին, զոր կազմակերպած էր իր Նախարարութիւնը: Այս առթիւ յայտարարուած է նաեւ որ Ադրբէջան պահակակէտեր եւ զինուորական մատակարարման հաստատութիւններ կը դեռեղէ Հայաստանի հետ ունեցած իր ամբողջ սահմանի երկայնքին (1074 քիլոմեթր):

***

Ստորեւ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի յայտարարութիւնը ի պատասխան Գորբաչովի ելոյթին (Մարտ 14–ին), ուր խորհ. ղեկավարը անդամ մը ևս հրահրեց Ղարաբաղցիներու կիրքերը, կրկնելով թէ Ղարաբաղ անբաժան մասն է Ադրբէջանի.—

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԺՈՂՈՎՐԴԻՆ, ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆՆ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊՐԵԶԻՏԵՆՏԻ 1991 ԹՈՒԱԿԱՆԻ ՄԱՐՏԻ 14–Ի ԴԻՄՈՒՄԻ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ

Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհրդի նախագահութիւնը դրտնում է, որ Խորհ. Միութեան պրեզիտենդի դիմումը Ադրբեջանի ժողովրդին, Լեռնային Ղարաբաղի բնակիչներին կոնտրուկտիւ գաղափարներ չի պարունակում ու արհամարհում է Լեռնային Ղարաբաղի ժողովրդի ինքնորոշման կամքը, ղարաբաղի միայն իր պատմական հայրենիքում բնակուող ժողովուրդին է իրաւունք վերապահուած որոշելու սեփական տարածքի պատկանելիութիւնը:

Հաշուի առնելով, որ դիմումը յղուել է հանրաքուէի նախօրէին եւ միութենական պայմանագրի քննարկման պահին, խորհրդային պրեզիտենդի մի շարք անհեռատես պնդումները ադրբեջանական Հանրապետութիւնում կարող են յանդեցնել այնպիսի հետեւանքների, ինչպիսին Մ. Գորբաչովի 1988 թուականի Փետրուարի 26–ին Ադրբեջանի եւ Հայաստանի ժողովուրդներին յղած դիմումին յաջորդած «Սումգայիթ»ն էր:

Պրեզիտենդի կողմից Լեռնային Ղարաբաղի ժողովրդի ինքնորոշման իրաւունքի ոտնահարումը ապացուցում է Խորհ. Սահմանադրութիւնում եւ միութենական պայմանագրի նախագծում յայտարարուող մարդու իրաւունքների պաշտպանութեան սկզբունքի պատրանքայնութիւնը: Անհիմն է պրեզիտենդի այն պնդումը, որ Մարզի տարածքում գործում է Խորհ. Սահմանադրութիւնը: Իրականում ողջ իշխանութիւնը պատկանում է հակասահմանադրական մարմնին՝ այնպէս կոչուած կազմկոմիտէին, որը, արհամարհելով անգամ քաղաքացիների կեանքի իրաւունքը, վարում է բացայայտ հակահայկական քաղաքականութիւն:

Գնահատելով «դեմոկրատական ընտրութիւնների անցկացման, իշխանութեան օրինական մարմինների կազմաւորման» պրեզիտենդական առաջարկը, Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհրդի նախագահութիւնը միաժամանակ նշում է, որ 1989 թուականի Յունուարին հէնց միութենական մարմինների կողմից անօրինականօրէն կասեցուեց Մարզի սահմանադրական իշխանութեան գործունէութիւնը, ԼՂԻՄ–ը հակադեմոկրատական կառավարման ձեւերի փորձադաշտի վերածուեց, եւ միութենական իշխանութեան մարմինները ու անհրաժեշտ իրաւասութեամբ օժտուած խորհրդային պրեզիտենդն էլ պարտաւոր են չտեսել թոյլ տուած անիրաւութիւնը:

Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհրդի նախագահութիւնը համարում է, որ Լեռնային Ղարաբաղի հարցը կարող է լուծուել միայն միջազգային իրաւունքի նորմերին համապատասխան՝ ազգերի ինքնորոշման սկզբունքի հիման վրայ:

18 Մարտի, 1991 թուականի,
Գաղ· երեւան

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԻՏԻ ՁԻՋԻ՞ ԿԻՊՐՈՍԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԷՋ

Թուրքիոյ Հանրապետութեան Նախագահը նախատեսուած է որ այս չաբթու վերջաւորութեան - Ուրբաթ, Շաբաթ - Ամերիկա դառնալ, հանդիպում ունենալու համար Նախագահ Պուշի հետ: Թուրք մամուլը այս հանդիպումին նախօրեակին կ'անդրադառնայ Ամերիկայի կողմէ Թ. Իօզալի վրայ կատարուած ճնշումին որ կը միտի Կիպրոսի հարցին մէջ Թուրքիայէն դիջումներ ձեռք ձգելու: Կ'ենթադրուի որ ՄԱԿ-ի քարտուղարը հետամուտ է նոր ռազմավարութեան մը. ան պիտի չնայի աւելի լայն լիրաւասութիւն ունենալ, դիմելով Ապահովութեան Խորհուրդին: Ցէ Քուէյար կ'ուզէ Ապահովութեան Խորհուրդին թիւ 649 որոշումը նոր որոշումով մը փոխարինել. այս որոշումը կը նախատեսէր կողմերը սեղանի մը շուրջ բոլորել ու գարի տալ «բարի կամեցողութեան»: Քարտուղարը պիտի փորձէ ունենալ «ծրագիր առաջարկելու լիազօրութիւնը», ապա յետաձգել հարցին օրակարգի նիւթ դառնալը ու մինչ այդ, երկու կողմէն աւելի լայն դիջում ձեռք ձգել:

Իսկ Թուրքիա դէմ է որ քարտուղարը աւելի լայն լիազօրութիւն ունենայ ու թիւ 649 որոշումը ուրիշով մը փոխարինուի: Սակայն այնպէս կը թուի որ Ուաշինկթըն եւ Նիւ - Եորք չատ լուրջ չեն վերաբերիր Թուրքիոյ ընդդիմութեան: Իօզալ պիտի փորձէ որ Ամերիկա այցելութեան ընթացքին Կիպրոսի հարցը չխանգարէ իր չիմանները, ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդին օրակարգին վրայ չդայ ան, ապա պիտի չնայ խուսափիլ մարտավարական սխալներէ որոնք Եւրոպայի հաստատակամութիւնը միջամուխ պիտի ընեն խընդրին:

Թուրք մամուլը հաւանական կը նկատէ որ Իօզալի այցելութեան նախօրեակին Ծերակոյտի Արտաքին յարաբերութիւններու «Եւրոպայի ենթայանձնախումբը» օրակարգի հարց դարձնէ այն կէտը, թէ ի՛նչ պատճառով ՄԱԿ-ի որոշումները մինչեւ այսօր չեն կիրարկուած: Կ'ըսուի թէ հինգ հոգինոց յանձնախումբին չորս անդամները ժողովրդավար եւ հանրապետականներ են, որոնք զօրավիգ են յունական տեսակէտին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պէյրութի հիւսիսը ականուած կառքի մը պայթումէն, Չորեքշաբթի, Մարտ 20–ի առաւօտը 10 հոգի մեռած է եւ 20 հոգի ալ վիրաւորուած: Ոճրափորձին թիրախն էր պաշտպանութեան նախարարը՝ Միչէլ Մուռ, որ թեթեւօրէն վիրաւորուած է:

Քէրքիւքը Քիւրտերու ձեռքն է, ըստ քրտական աղբիւրներու եւ ապստամբական չարժումը կը ծաւալի, մինչ Սատտամ Հիւսէյն կ'ըսէր թէ ճգմած է: Մարտ 19–ին Ֆիկառօ յօդուած մը հրատարակած էր՝ «Քիւրտեր.— պատմութեան մոռցուածներու ճակատամարտը» (երանի՛ թէ պատմութեան մոռցուածները միայն Քիւրտերն ըլլային), ուր Քլօտ Լօրիէօ կ'անդրադառնայ անցեալին ալ, յիչերու համար թէ անոնք կ'ապրէին որպէս ցեղախումբեր եւ ի հարկին սուլթանի ծառայութեան, իրենց անճառ իսկ «կը վճարէին»: Թուրքիոյ Քիւրտերը ուղղակի դեր ունեցան Հայերու ջարդին մէջ, 1915–էն 1918:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ իր ամէնէն ծաւալուն գործադուլի չարժումներէն մէկը ապրեցաւ 36 ժամ (Մարտ 19՝ ժամը 20–էն Մարտ 21, ժամը 8) 7–ի վրայ 5 սենտիքայի մասնակցութեամբ: Արուարձաններու համար, Փարիզի կայարաններէն ամէնէն տուժողը կառ տիւ Նորն էր, ուր հազիւ 10–ի վրայ մէկ կառախումբ կը բանէր, մնացեալը ըստ գիծերու՝ 4–ի վրայ 1 կամ 3–ի վրայ՝ 1: Մեծ գիծերու վրայ ալ կացութիւնը բաւական ծանր էր, թէեւ մետիոները կրակին վրայ բաւական իւղ կը լեցնեն եւ կը պայմանաւորեն ժողովուրդը «սեւ չորեքշաբթի մը» նախատեսելով, մինչ կառախումբեր կան, թէկուզ չատ քիչ եւ բոլորն ալ պարապ կ'երթեւեկեն, ամէն մարդ կառքը առնելով եւ 20–30 քիլոմեթրի վրայ խճողումներու մէջ մնալով առաւոտն կանուխ

(Շար·ը Դ· Էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՆՈՐ ԱՆՈՒՆԸ "ԱԶԳ"

Փոքրաթիւ ութ էջերով այս եռօրեայ առաջին թիւը կը կրէ 1991 փետրուար 16 թուականը: Ան պաշտօնաթերթն է Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան, ինչպէս կը կարդանք անունին անմիջապէս տակը գետեղուած արձանագրութենէն: Այդ անունին Ա. Թիւին մէջ ծուարած է նաեւ «A Z G armenian newspaper» նշումը որ բաւական զարմանալի պոյութիւն մը կը թուի ըլլալ հոդ, յատկապէս երբ թերթին արագ թղթատում մը իսկ բաւական կ'ըլլայ նշմարելու թէ անդլերէնը ամենափոքր տեղ անգամ չունի անոր էջերուն մէջ: Մանաւանդ կարդալէ ետք նոյն թիւին «Այս թերթը» խորագրուած խմբագրականը, րոլորովին յստակ կը դառնայ որ ան ուղղակի կը դիմէ Հայաստանի ընթերցող զանգուածին:

Թերթը որ կը խմբագրուի Յակոբ Աւետիքեանի կողմէ, այդ խմբագրականին մէջ հետեւեալ կէտերով կ'ամփոփէ իր հրատարակութեան ծնունդ տուող պատճառները. «Ազգ» ամէնէն կարեւոր ընթերքը կը նկատէ լուր տալու գործը, «ֆանգի «Ազգ»ը լրագիր է ամէն բանից առաջ»: Ակնկ զատ, հարկաւոր կը նկատուի որ ժողովուրդը դուրս ելլէ տեղեկատուական չրջափակումէն ու «աշխարհին սեփական կտուրից նայելու տուարամղութիւնից»:

Անցնելէ առաջ միւս կէտերուն, տեղին կ'ըլլայ անդրադառնալ այս պարագաներու տեղին ընտրութեան: Արդարեւ, Հայաստանեան մամուլին ընկալեալ պատկերը բաւական հեռու էր «լուր տուող»ի հանգամանքը ներկայացնելէ: Նոյնքան ճիշդ է նաեւ բնորոշումը թէ ժողովուրդը տեղեկատուական չրջափակման մէջ է ու «սեփական կտուր»ն կը նայի աշխարհի անցուդարձին: Այս առմնանափակումը բեկանելու համար ալ «Ազգ» յայտնապէս ջանք չէ խնայած կարելի չափով լայն հորիզոններէ լրատուութիւն կատարելու. այնքան որ թերթը քիչ մըն ալ չորս ծագերէ հասած լուրերով խճողուած պատկեր մը կը պարզէ. կարելի չափով չատ լուր տալու մտահոգութիւնը խաթարած է լուրերու չարադրանքը խճանկարի մը վերածելով որոշ էջեր. հատնատար ժամանակի ընթացքին էջադրումի աստիճանական փորձառութիւնը պիտի հասնի աւելի առինքնող ըլլալու հանգրուանին:

«Ազգ»ի առաջադրանքները կը չարունակուին հետեւեալ կէտերով. թերթը պիտի ըլլայ ազատ ու անկիշկռնդ մտածումի, արդար քննադատութեան ամպիոն. ան պիտի ձգտի վերականգնելու ժողովուրդին ներքին հատատարակչութիւնը, բռնազգական ոչնչախոհութիւնը, իրապաշտ մտածելակերպը, նաեւ վճռական պահանջ արագ գործելու ընդունակութիւնը: Պիտի չանայ միաւորել ազգը՝ մէկ հայրենիք, մէկ ժողովուրդ ու մէկ ճակատագիր կարգախօսով: «Ազգ», կ'ըսուի տակաւին թէ պիտի ըլլայ ռամկավարական եւ ազատական գաղափատախօսութեան ու գործելակերպի բեմը:

Թերթին իւրաքանչիւր էջը յատկացուած է անջատ բաժիններու, որոնք կը կրեն «տեղական», «Սփիւռք», «գաղափարական - քաղաքական», «հանդիպում», «տընտեսութիւն» եւ «մարզական» խորագիր - ները:

Առաջին թիւին «Գաղափարական - քաղաքական» պիտակուած էջին մէջ տեղ արուած է «Ազգ»ի հրատարակութեան առիթով ՌԱԿ-ի խօսքին. հոս եւս գրեթէ նոյն կէտերը կը յայտնուին ու կուսակցութեան կեդրոնական վարչութիւնը հետեւեալ եզրայանգումով կ'աւարտէ իր խօսքը. - «Ազգ»ը ժողովուրդին հետ, հայրենիքին համար նշանաբանով պիտի գայ նոր հունի մը մէջ դնելու հայրենակերտումի իր առաքելութիւնը»:

«Հանդիպում»ի էջին մէջ կը կարդանք հարցազրոյց մը կատարուած՝ Երուանդ Ազատեանի կողմէ էջմիածնի մէջ, Վազգէն Ա.-ի հետ: Ան պատասխանելով էջմիածնի - Անթիլիաս նոր յարաբերութիւններուն ու հայ Եկեղեցիին միասնականութեան խնդրին վերաբերող հարցումի մը, հանգիստ լաւատեսութեամբ կ'ըսէ.. «Այլեւս չկայ ոչ մէկ բաղաքական վերապահում: Հետեւաբար այլեւս ոչ մէկ հիմք չունինք էջմիածնի - Անթիլիաս յարաբերութիւններու հին հասկացողութիւնները եւ հակադրութիւնները:

Կուսակցութիւնները այլեւս կարիք չունին եկեղեցին իբրեւ յենարան ունենալու: Աւելոց յենարանը այժմ Մայր Հայրենիքն է եւ հայ ժողովուրդը»:

էջմիածնի վեհափառը ժամանակը մօտեցած կը նկատէ չփոթի վիճակներուն վերջ տալու, մէկ ու անբաժան եկեղեցիի սկզբունքի հիման վրայ. այլեւս ոչ մէկ պատճառ կը տեսնէ որ չարունակուին վերջին տասնամեակներուն Մայր Աթոռէն բաժանումները, ո՛չ Պարակատանի, ոչ ալ Ցունաստանի մէջ: Աւելի բարդ կը նկատէ Հիւսիսային Ամերիկայի կացութիւնը:

Վերջին հարցումը կը վերաբերի Հայաստանի մէջ այլազան պաշտօնեաներու գործունէութեան. Վազգէն Ա. այդ մասին չի ծածկեր մտահոգութիւնը, երեւոյթը «վատառոյջ» կը կոչէ ու կը յայտնէ թէ «այդ պաշտօնեաները դուրսէն մուծուած են եւ փիլանասաւորուած»:

Մէկդի դրած առաջադրանքները, պրոյնակութիւնը, էջադրումը, «Ազգ»ի առաջին թիւերը թղթատող մը դժուար է որ ուշադրութիւն չդարձնէ բաւական եղական երեւոյթի մը. հոն գործածուող լեզուին եւ ուղղագրութեան վիճակն է ատիկա: Ճիշդ է որ Հայաստանի մամուլը լաննախոհութեան բաւական դժուար ընկալելի ըմբռնումով մը, փոքրիկ արշաւանի մը վերածուած է ուղղագրութեան հարցին մէջ. թերթը կը չարունակէն հրատարակուիլ «խորհրդային» կոչուած խեղաթիւրութեամբ, ուրիշներ՝ հակառակ դժուարութիւններու, խոչընդոտներու, վճռած են վերջ տալ պարտադրուած մոլորումին («Բեմ», «Լուսաւորիչ»): Ուրիշներ ալ, ինչպէս օրինակ «Հայաստանի Հանրապետութիւն»ը, «Հայրենիքի Ձայն»ը կը յարգեն հեղինակին ընտրութիւնը: Ետա համառօտ նշուած այս պատկերէն յայտնած է պարտուիլ «Ազգ»ը: Անոր ուղղագրութիւնը կը պարփակէ կարելի բոլոր տարբերակները, հակառակ անոր որ տիրողը յատնօրէն 1921-ի նորագրութիւնն է:

Այսպէս, տիտղոսաթերթին պատկանելիութեան արձանագրութենէն սկսած, չատ բան կը լսդայ զանգուած բեւեռներու միջեւ. «Պաշտօնաթերթ Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան» տողը առաջին թիւին մէջ նոր ուղղագրութեամբ գրուած է, Բ.-ին՝ դասականով: Զենք գիտեր թէ ի՛նչ եղած է Գ.-ին ճակատագիրը, այդ թիւը մեզի հասած չըլլալով. իսկ չորրորդ թիւը (Փետրուար 27) չունի այդ արձանագրութիւնը: Միչտ Ա. Թիւին մէջ, դասական ուղղագրութեամբ է ՌԱԿ-ի ողջոյնի խօսքը. սակայն մնացածն ալ միաձեւ չէ. նորին մէջ գործածուած է թէ՛ «ւ»ագրութիւնը, թէ՛ «վ»ագրութիւնը. կարելի է գտնել «գլխավոր» եւ «կարեւոր» նո՛յն գրութեան, նոյն սիւնակին մէջ (թիւ 1, էջ 1, «Այս թերթը»):

Նոյն սիւնակը յաջորդ թիւին մէջ խառնաչփոթ այս պատկերը կը տարածէ նաեւ լեզուական մարզին վրայ. այս անգամ բնորոշած է դասական ուղղագրութիւնը: Սակայն այս անգամ մէկ բեւեռէն միւսը լողացողը կ'ըլլայ լեզուն: «Ձայն մը հնչեց Արցախէն...» խորագրուած խմբագրականին առաջին պարբերութիւնը արեւմտահայերէն է, մնացածը արեւելահայերէն ... մինչեւ վերջընթեր ու վերջին տողերը:

Կարելի չէ այս երեւոյթները բացատրել լաննախոհութեան կամ ազատութեան ըմկրգունքներով. փորձառութեան պակաս մը կամ «նոր»ութիւն մը, թերեւս ամէնէն ընդունելի արդարացումները պիտի ըլլային, եթէ պատասխանատու խմբագիրը չգար Սփիւռքի լեզուական աւանդութիւններով ամէնէն ամուր մէկ կեդրոնէն՝ Պէյրութէն, Յ. Աւետիքեան նախապէս ըլլալով «Զարթօնք»ի խմբագիրը:

Ամէն պարագայի, այս նկատառումները որոնք լեզուական խոտորումներէ յղացած արամադրութենէ մը կուգան, պէտք չէ - ոչ ալ կարելի - չափանիշ առնել նոր համբայ եղած թերթի մը համար: Առաջին թիւերու այս տատանումներուն վատահարար պիտի տիրէ պէյրութեան աւանդութենէն հոն փոխադրուածը, աւելի միատարը ու ղրական յատկանիշներու բեմ դարձնելով «Ազգ»ը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

"Arménie, j'écris ton nom"

GERARD BEDROSSIAN
et
NICOLE PRIOLLAUD

(Editions Liana Levi)

Ֆրանսայի եւ Հայաստանի, աւելի ճիշդ Ֆրանսոյիներուն եւ Հայերու դարաւոր յարաբերութիւններու եւ փոխանակութիւններու, համբարդութիւններու եւ այցելութիւններու առիթներով նեռուած կամուրջներու, սահզծուած համակրութիւններու եւ բարեկամութիւններու, հաստատուած կապերու ու նաեւ ճակատագրական չրջանների եւ դէպքերու պատմութիւնները վերագծող չահեկան հատոր մը:

Վկայութիւններ, տեղեկագիրներ, համբարդութեան տպաւորութիւններ, օրագիրներ, նամակներ, ճառեր, յօդուածներ կը ներկայացնեն Հայաստանը իր պատմութեան եւ քաղաքակրթութեան յատկանշական ժամանակաչրջաններուն: Այլ խօսքով, հետքեր որոնք կը յիչեցնեն, կը վկայեն, կը փաստեն, կը պատկերացնեն Հայաստանը: Հայաստանը իր նախապատմութեան եւ նախաքրիստոնէական չրջանի աւանդութիւններով, Հայաստանը հաւատքի իր խաչակրութիւններով, Հայաստանը իր մտքի եւ դրչի ասպետներով, Հայաստանը իր վանահականներով, Հայաստանը իր ոգեբերդութիւններով եւ զոհերով, Հայաստանը իր փչրանքներով:

Հայագէտ Անթուան Ժան - Սէն Մարթէն Հայաստանի վրայ իր պատմական եւ աչխարհագրական յուչերուն մէջ (1818) կը դնէ Ալարատը իր նախախնամական դերին մէջ: Պարսիկ, Յոյն, Հռոմէացի պատմաբանները կը յիչեն Հայաստանը եւ իր առաջին ու նչանաւոր թագաւորները: Կրկնաւար Տը Թուռ կը բերէ առաջին վկայութիւնները քրիստոնեայ Հայաստանի. ապա Հայթոն, Կիյոմ Տը Ռիպրուք կը բացատրեն Խաչակիրներու հետ ստեղծուած կապերը, արեան կապերը: Մարքօ Փօլօ, Ժոզէֆ Փիթոն Տը Թուրֆոռ եւ Ժան Պաթիսթ Թավէռնիէ կը գովեն հայ վաճառականներու ճառագայթումը արեւմուտքի մէջ եւ յատկապէս անոնց հաստատման համար Ռիչըլիէօյի, Քոլպէռի ընծայած դիւրութիւնները, առանց մոռնալու Ժան Ալթէն եւ տորմի արտադրութիւնը:

«Ինչպէ՞ս կարելի է հայ ըլլալ» խորագրին տակ, ուղեւորները կը նկարագրեն հայկական բարքերը՝ մկրտութիւն - պսակ - յուղարկաւորութիւն, սեղանները, չուկաները, զգեստները, արեւմտեան հագուստները եւ կեանքի այլ երեւոյթներ: Ապա, սուրճին ներածումը Ֆրանսա, 1672ին, Փասքալ կոչուած Հայու մը կողմէ, 1777-ին, Վիրոֆլէի մէջ Շամաս անունով ուրիչ Հայ մը կը բանայ արեւելեան բազնիքներու առաջին հաստատութիւնը եւ տարագիր մը Ադամ անունով 1920-ական թուականներուն Ֆրանսացիներուն կը ճանչցնէ մածունը:

Ցետոյ, «Սուրբ եւ գրիչը» գլուխի մը մէջ հռչակաւոր անձեր՝ Վատովիկոս ԺԳ. Թագաւորը, Մոնթէսքիէօ, Ա. Տը Լամարթին, Վ. Հիւկօ, Ժորժ Սանտ եւ ուրիչներ կը հետաքրքրուին Հայերով: Իսրայէլ Օրի կը ճեռնարկէ իր խաչակրութեան:

Վերջին մասին մէջ, կը գտնենք «Փրօ Արմենիա»ի չուրջ համախմբուած ծանօթ հայասէր անուններ՝ Ժ. Ժօրէս, Ժ. Քլեմանսօ, Ա. Ֆրանս, Փ. Քիյար իրենց հայանպաստ դիրքորոչումներով. բայց նաեւ ներկայ են Փ. Լոթի, Գ. Ֆատէռ, Փ. Պրնուա եւ Լուսթեան ձայները:

Ժ. Պետրոսեանի եւ Ն. Փրխոյկի այս գործը մեծ առաւելութիւնն ունի ամփոփելու նոյն հատորի մը մէջ, հոս ու հոն գրուած կամ բառուած խօսքեր, իրազարձութիւններ: Թէպէտ լրիւ ըլլալ կարելի չէ. ընտրութիւն մը անհրաժեչտ է, եւ հեղինակներուն ըրած ընտրութիւնը բաւական բացայայտ է եւ կուտայ գաղափար մը Հայերու երբեմն կոյր հաւատքին Ֆրանսայի վրայ: Մէջբերումներն ու յիչատակութիւնները կը մատնեն արուեստակեալ լեզու մը: Ցոյց կուտան մտեղծումները, բայց նաեւ անտեսումներ: կ'արտայայտեն յոյսեր բայց նաեւ կը մատնանչեն վէրքեր:

Համագրութեան գնահատելի ձեռնարկ մըն է: Գիրք մը որ շատ մը նիթերու համար կընայ առիթ տալ հետաքրքրական ընդլատումներու: Վկայութիւններու դիրք մը, որ կը հետեւի ժամանակագրութեան մը եւ պատմութիւն՝ ներով կը փորձէ ներկայացնել պատմութիւն մը:

ԿԱՐՕ ՑՈՎԱՆԻՓԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ՓԵՐԻՆ ՀԵՌԱՏԻՊՐԻՋ

ՍՓԻՒՌՔԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիայի գրադարանին մէջ տեղի ունեցած է Ամերիկայի Սփիւռքահայ պատմութեան եւ մշակոյթի բաժնի սարկաւագական պետական նատաչրջանը: Ներկայացուած զեկուցումները ընդգրկած են Սփիւռքի ծագման եւ զարգացման փուլերուն, տարբեր համայնքներու ժողովրդագրական, ընկերա - տնտեսական փոխթիւններուն եւ այսօրուան վիճակին, որոչ ատանգական կազմակերպութիւններու ու Հայաստանի յարաբերութիւններու, գանգան չարժումներու վերաբերեալ ուսումնասիրութիւններ: Նատաչրջանին ատարտին ելոյթ ունեցած է բանչի վրիչ, բանասիրական գիտութեանց տոքթէօր Կարլէն Դալլաքեան:

***

ՅԱՋՈՂ ՀԱՄԵՐԳՆԵՐ

Մոսկուայի «Զայքովսկի» հանդիսասրահին մէջ համերգ մը տուած է երդիչուհի Վահան Ստամբոլցեան: Յայտարերին մէջ տեղ գտած են Պախի տեղծագործութիւնները եւ հայ հոգեւոր երաժչտութեան նմոյչներ՝ Մեսրոպ Մաչոց, Սուրհակ Պարթեւ, Ներսէս Շնորհալի: Համերգէն գոյացած չահը փոխանցուած է «Մոսկուայի Հայկական Եկեղեցիները» հիմնադրամին:

Երաժիչտը նոյն յայտագրով հանդէս եկած է նաեւ Լենինգրադի «Գլինկա» տեմական երգչախումբին դահլիճին մէջ:

***

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է

Թէոդոսիոյ (Ղրիմ) Յովհաննէս Ավետովակի պատկերասրահին նախաձեռնութեամբ «Միխեցուսա» («Աբուեսա») հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է մեծ ծովանկարիչին գործերու թեմաթիֆ հատաքածոն՝ «Այվազովսկի ռուսական նկարչութեան մէջ, Ուկրանիոյ թանգարանները» խորագրով:

Ռուսերէն, անգլերէն, գերմաներէն, ու ֆրանսերէն ներկայացուած հատորին մէջ տեղ գտած են 15 գունագեղ բացիկներ Այվազովսկիի կտաւներէն: Այդ չարքին՝ «Փոթորիկ», «Հին Թէոդոսիա», «Ծովափը գիչերը» ու այլ գործեր: Նչուած է թէ որ աչխատանքը Ուկրանիոյ որ քաղաքի թանգարանը կը պոնուի:

***

ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Ժընեւը կեդրոն ունեցող կարմիր Խաչի ու Կարմիր Մահիկի միջազգային լիկան 30 միլիոն գուիրեցական ֆրանք (120 միլիոն ֆրանսական ֆր.) յատկացուցած է երկրաչարժին ծանր վիրաւորներուն գործմանումի ծրագրին:

Այդ գումարին 20 միլիոնը յատկացուած է Աչտարակի խճուղիին վրայ մեծ կեդրոնին կառուցման ու հանդերձաւորման: Եւրոպայու ընկերութեան մը կատարած աչխատանքները արդէն սկսած են: Նորակառոյցը օգտագործման կը յանձնուի 1992-ի սմրան:

Կարմիր Խաչի եւ Կարմիր Մահիկի միութիւնները, բայց նաեւ անհատներ: կ'արտայայտեն յոյսեր բայց նաեւ կը մատնանչեն վէրքեր:

Համագրութեան գնահատելի ձեռնարկ մըն է: Գիրք մը որ շատ մը նիթերու համար կընայ առիթ տալ հետաքրքրական ընդլատումներու: Վկայութիւններու դիրք մը, որ կը հետեւի ժամանակագրութեան մը եւ պատմութիւն՝ ներով կը փորձէ ներկայացնել պատմութիւն մը:

ԿԱՐՕ ՑՈՎԱՆԻՓԵԱՆ

ջազգային լիկայի 25 հոգիէ բաղկացեալ բժշկական անձնակազմը, որ Ֆիզիոթերափիի հիմնարկին մէջ կ'աշխատի, հիւանդները խնամելէ զատ, հայ մասնագէտները կը պատրաստէ յետագային այդ աշխատանքները ինքնուրոյն կերպով տանելու համար: Անձնակազմը երկու տարի եւս կը մնայ Հայաստան, մինչեւ որ պատրաստ ըլլան հայ մասնագէտները:

***

«ԳԱՌՆԻ»Ի
ԿՕՇԻԿՆԵՐԸ

Սկսած է արտադրել «Գառնի» ընկերութեան նոր գործատունը: Ցառաջիկայ մէկ-երկու տարիներուն կը բացուին նաեւ Բիւրեղաւանի եւ Արծուաշէնի մասնաճիւղերը, կ'ընդլայնի ընկերութեան խանութներուն ցանցը: Ներկայիս Արովեանի բանուորները տարեկան 500 հազար զոյգ կօշիկ կ'արտադրեն՝ աւելի քան 32 միլիոն ռուբլի արժողութեամբ:

«Գառնի» մակնիշի կօշիկները Խորհրդային Միութեան մէջ չատ կը փնտռուին: Ընկերութիւնը այժմ միջազգային չուկայ ելլելու ճամբաներ կը փնտռէ:

***

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ
ԿԵԴՐՈՆ ՄԸ ԵԻՍ

Երեւանի հանրապետական մանկական ատամոքս - աղիքային հիւանդանոցի տարածքին վրայ բացուած է մանկական կեդրոն մը: Ծախսուած երկու միլիոն մարքը (մօտ՝ 7 միլիոն ֆրանք) Գերմանիոյ բողոքական կազմակերպութիւններու նուիրատուութիւնն է երկրաշարժի ազէտեալներուն:

Կեդրոնը նախատեսուած է փիզիքապէս վնասուած եւ հոգեկան խանգարումներ ունեցող երախաներու համար: Ա.յտեղ գործող բազմաթիւ սրահներուն (լոգարանի, մարզարան եւայլն) մաս կը կազմէ նաեւ յատուկ յատակով սրահ մը, ուր աւելի դիւրութեամբ երախաները կրնան վարժուիլ կրկին քալելու: Ի դէպ, կեդրոնը «Ասթա» միջազգային կազմակերպութեան գերմանական մասնաճիւղին՝ երկրաշարժէն ետք Հայաստանի մէջ կառուցանած ութերորդ բժշկական հիմնարկութիւնն է:

Կեդրոնի բացման արարողութեան ելոյթ ունեցած է միջազգային այդ կազմակերպութեան նախագահ՝ Ռալֆ Ուոթթ (Միացեալ - Նահանգներ): Ներկայ եղած են «Ասթա»ի գերմանական մասնաճիւղի նախագահը, Խորհրդային Միութեան ու Հայաստանի ներկայացուցիչները:

«Ասթա»ի ղեկավարութեան եւ Հայաստանի Առողջապահութեան Նախարարութեան մէջեւ կնքուած է յետագայ համագործակցութեան պայմանագիր մը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ

● ԴԺՈՒԱՐ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ
ՀԱՏԻՍԻ ՀԱՄԱՐ

1985-էն ի վեր է որ Հայաստանի Հատիս ակումբը կը մասնակցի Խորհրդային Միութեան իշխան բարձրագոյն դասակարգի ախոյենութեան՝ ուր ընդգրկուած են 12 խումբեր միայն: Իր վեցերորդ մրցաշրջանն է ուրեմն այս տարի, հաւանաբար դժուարագոյնը:

Թէեւ ակումբը հիմնուած է Աբովեան քաղաքին մէջ եւ կը կրէ այդ քաղաքին մօտիկ բլուրին անունը, Հատիս իր ախոյենական մրցումները կը խաղայ Երեւանի մէջ. Աբովեան չունի տակաւին այդ կարգի հանդիպումներու համար յարմար սրահ:

Հատիսի վերջին արդիւնքները չատ քաջալերական չեն: Երեւանի մէջ պարտուած է յաջորդաբար, կիեւ՝ 88 - 56, Մինսկ՝ 63 - 45, Ռիգայ՝ 68 - 52, յաղթելէ յետոյ, Թունուսրին, Ալմա - Աթայի՝ 82 - 72:

Կիեւ այս ախոյենութեան առաջատարն է: Հատիս, պահելու համար իր տեղը բարձրագոյն դասակարգին մէջ, լուրջ դժուարութիւններու պիտի հանդիպի անկասկած, մանաւանդ որ մնացեալ խաղերուն մեծ մասը տեղի պիտի ունենայ դուրսը, հեռու իր համակիրներու քաջալերանքէն: Անցեալ մրցաշրջանին Հատիս դասուած էր 7-րդ, իսկ նախորդին՝ 5-րդ:

***

ՓՈՒԹՊՈԼ

● ԵՐԵՔ ԽՈՒՄԲԵՐ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Ըստ Արկադի Անդրէասեանի՝ որ քանի մը ամիս մարզեց Լոնտոնի Արարատը, Անգլիոյ մայրաքաղաքին մէջ կան Ֆութպոլի երեք հայ ակումբներ՝ որոնք կը մասնակցին տեղական ախոյենութիւններու:

Անդրէասեանի տեղ, Լոնտոնի Արարատին մարզիչ նշանակուած է, ուրիշ երեւանցի մը, Եափլուկեանը՝ որ անցեալ մրցաշրջանին կը մարզէր Երեւանի «Արարատ» 2 խումբը:

Վ. Մ.

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԳՈՒՄԳՈՒԲՈՒԻ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Մարտ 10-ին, Շնորհք Պատրիարքի վախճանման տարելիցին առթիւ մատուցանուած հոգեհանգստեան պատարագին ներկայ եղած է հոծ բազմութիւն մը: Պատարագած է Շահան Եպիսկ. Սվաճեան, քարոզած է Գարեգին Արք. Գազանճեան, երգեցողութիւնները կատարած է Միացեալ Երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Ատրուշան Հալաճեանի: Հոգեհանգստեան պաշտօնէն ետք բազմութիւնը հաւաքուած է Շիլլիի վերեզմանատունը, Շնորհք Պատրիարքի նորակերտ դամբարանին չուրջ: Շիրիմի բացման արարողութեան ընթացքին խօսած է Շահան Եպիսկ.

***

ԳՈՒՄԳՈՒԲՈՒԻ Մայր եկեղեցւոյ «Գազազ Արթին Ամիրա Պէգճեան» սրահին մէջ, Մարտ 11-ի երեկոյեան հանդիսաւոր կերպով ոգեկոչուած է Շնորհք Պատրիարքը: Օրթոպիւտի վարժարանի հիմնադիր Հայկ Ալանեանի բացումը կատարած երեկոյթը հանդիսավարած է Արման Մարաչլեան: Բանախօսած են Կրօնական Ժողովի առենապետ Մեսրոպ Եպիսկ. Մուրթաֆեան եւ «Մարմարա» օրաթերթի տնօրէն Ռոպէր Հատտէճեան: Գեղարուեստական բաժնով հանդէս եկած է Պետական Օփերայի մենակատարուհի Ալիս Մանուկեան՝ Լիւսի Գահվէճիօղլուի երգէտնի ընկերակցութեամբ, ինչպէս նաեւ կեդրոնական Երգչախումբը: Հուսկ բանքը արտասանած է Գարեգին Պատրիարք:

***

ԼՈՍ - ԱՆՃԷԼԷՍԻ «Հիլթըն» պանդոկին մէջ, Փետրուար 20-ին, մամուլի ասուլիս մը տուած է Ամերիկահայ ճարտարապետներու եւ պիտնականներու ընկերակցութեան համաժողովին մասնակցելու եկած Հայաստանի պատուիրակութիւնը: Ասուլիսը վարած են ճարտարապետ Ատամուր Հաճեան եւ քաղաքագիտութեան տոքթէօր՝ Նիկոլ Շահգալդեան: Քննարկումի առարկայ դարձած է յատկապէս «Նայիրիտ» գործատան վերարացման հարցը: Անոր վերաբացման անհրաժեշտութիւնը պաշտպանած են փոխ վարչապետ, Տնտեսութեան Պետական Կոմիտէի նախագահ՝ Հրանտ Բագրատեան, ինչպէս նաեւ աշխարհագրական դիտութեանց տոքթէօր՝ Գրիգոր Ասպետեան: Արցախին վերաբերող հարցումներուն պատասխանած է երեսփոխան Իգոր Մուրատեան: Արձարծուած են զանազան այլ հարցեր: Տնտեսական Արտաքին Կապերու Նախարար Եսայի Ստեփանեան յայտնած է թէ Ապրիլ 20 - 22-ին Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենայ գործարար մարդոց հանդիպում մը՝ Հայաստանի տնտեսական հարցերու քննարկման համար:

***

ՈՒԱՔԸՐԹՈՒՈՒՆԻ Հայ կեդրոնին մէջ, Փետրուար 19-ի երեկոյեան, տեղի ունեցած է գրական հանդիպում մը Յակոբ Կարապենցի հետ: Բացման խօսքով հանդէս եկած է «Համազգային»ի գրական յանձնախումբի առենապետ Ժիրայր Ղազրիպեան, ապա բեմ հրաւիրուած է գրագէտը՝ իր հակիրճ խօսքը ըսելու եւ հարցումներուն պատասխանելու:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ կեդրոնի սրահին մէջ, Փետրուար 27-ին, տեղի ունեցած է «Համազգային»ի ընկերային յանձնախումբի կազմակերպած հաւաքոյթը, որուն ընթացքին ցուցադրուած է Հարմիկ Գրիգորեանի նկարահանած տեսերիլը՝ Հայաստանի տեսարժան վայրերու, յուշարձաններու, աղէտի գօտիի, ինչպէս նաեւ Հայաստանի մշակութային եւ ընկերային կեանքին վերաբերեալ:

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Հայ կեդրոնին մէջ, Փետրուար 26-ին, տեղի ունեցած է հրապարակային զեկուցում մը՝ նկարիչ Կարօ Մարկոսեանի կողմէ, անցեալ ամառ Ղրիմ եւ Հայաստան իր այցելութեան մասին: Ան մաս կազմած էր հայ եւ օտար նկարիչներու խումբի մը, որ հրաւիրուած էր մասնակցելու Այվազովսկիի մահուան 100-ամեակին Կարօ Մարկոսեան, ուշ հասնելով Ղրիմ, իր չորքսպատոյին մեծ մասը անցուցած է Հայաստան եւ սահիկներու ընկերակցութեամբ աւելի չատ խօսած է հայրենիքի մասին:

***

ՈՒԱՇԻՆԿԹՕՆԻ մէջ, Մարտ 5-ին, տեղի ունեցած է հրապարակային հանդիպում մը Հայաստանի Խորհրդարանի երեսփոխաններ Իգոր Մուրատեանի ու Սէյրան Բարսեղեանի հետ, ներկայութեամբ չուրջ 200 հոգիի: Հաւաքոյթին բացումը կատարած է Հ. Յ. Դ. «Սեպուհ» Կոմիտէի ներկայացուցիչ Գէորգ Թաթարեան, ապա Կարօ Արմենեան ամփոփ դիծերու մէջ ներկայացուցած են երկու երեսփոխանները: Արցախեան չարժման պատմականն ու անոր վերլուծումը ըրած է Ի. Մուրատեան, իսկ Ս. Բաղդասարեան լուսարձակի տակ առած է Հայաստանի ու Հայութեան այժմու իրավիճակը: Ան յատկապէս դէմ արտայայտուած է Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններ մը չակելու զաղափարին: Ապարտին, ներկաներուն առիթ տրուած է հարցումներ ուղղելու զեկուցողներուն:

ԳՈՂԳՈԹԱ
ՀԱՅ
ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ
1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ
ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ
ԵՒ
ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՕԴԻԿ

ԵՕԶՂԱՏ

Սրբազանը բացառաբար վառքով էր: Ճամբան կը սկսին խժդժութիւնները՝ որոնց անդրանիկ ցոյցն էր կողոպուտը: Այս առթիւ սրբազանցներու անօրէն Շէվքըն Թող խօսի. «Նախ առաջնորդէն կը պահանջեն դրամ. խեղճը կը պատասխանէ: Դուք էիք որ պատուիրեցիք զմեզ ոչինչ առնել հետերնիս, հետեւաբար բնաւ դրամ չունիմ քովս»: Կարաւանը ողջմբ կը ժամանէ Սեբաստիա՝ մէկ հոգիի պակասով որ ինքը առաջնորդ սրբազանն էր: Եղեռնէն մազապուրծ փրկուած Հայու մը խոստովանութեամբ (որ պահին ըզքաուած հագուստներն իսկ տեսած էր), Ներսէս Եպիսկոպոսը կը զատեն խումբէն եւ ծառի մը տակ՝ մահուան պատրաստելը կ'իմացնեն իրեն: Ծունկի կը չոքի ան, եւ զլխաթաց, իր աղերսից մրմունջները վերուզղելու պահուն, գնդակահար կը չրջի գետին անկենդան: Ինք ալ կը մտնէ լուսապակ վազոնին մէջ այն յոգնահուսն Հայ հոգեւորականաց, որոնք, մարտիրոսանալէ վերջ, մնացին ձորերու խորը կամ ճամբաներու վրայ, անթաղ եւ անչիրիմ: Գալով կարաւանը կազմող Հայերուն, անոնք Սեբաստիա հասնելնուն՝ գիշեր մը բանտ պառկելէ վերջ՝ Մուամմէրի հրամանաւ կը տարուին ի սպանդ: Ցիշենք յայտնի զէմքերէն՝ վաղեմի ուսուցիչ Աբրահամ Աբրահամեան, սեբաստացի երաժիշտ - աշխարհագիր Թադէոս Տէյտիրեան, փաստաբան Արմենակ Պարիկեան, առեւտրական դասէն՝ կարապետ եւ Գրիգոր Ադամեան, Կարապետ եւ Տիգրան Փափազեան, Աղեքսանդր եւ Կղեմէս Արսլանեան, Սմբատ Ինճէյկոլեան, Տիգրան եւ Ցակոբ Խաչիկեան, Յովակիմ եւ Քեռ եւ Ցակոբ Խաչիկեան, Յովհաննէս Էնֆիէճեան եւայլն: Նահատակուող այս աշխարհականներուն դասակից էին նաեւ Եօզղատի հետեւեալ երէցները.

Ցակոբ Քահանայ. - Կալանակալ տարուած պահուն, սա խօսքը կը լսէ չարդարարէ մը. - «Փափաղ էֆէնտի, ժամերնիդ հասած է, ըրէք աղօթքնիդ»: Միասին կը մորթուի զաւակն ալ:

Մկրտիչ Քահանայ, 55 տարու:

Ղեւոնդ Քահանայ Պարիկեան, 60 տարու:

Խաչատուր Քահանայ, 65 տարու:

Իսկ երկրորդ կարաւանով դէպի Հալէպ աքսորեալ

Նորայր Քահանայ Էօզէլեան հասած է մինչեւ Տէր Զօր: (Իր եղերական վախճանին մանրամասնութիւնները տես անդ):

Տեղւոյն քահանաներէն Տ. Ստեփան Միւթաւեան Սիվրի Հիսարէն փոխադրուած է հոս՝ Աղէտի օրերուն: (Կենսագրութիւնը տես անդ):

Եօզղատի Աւետարանական Հայոց Հովիւն էր

Պատուելի Տիգրան Սէրվիյարեան. Ծնած 1877-ին Կէմէրէկ, պատուելիի որդի: Նախնական կրթութիւնը կը ստանայ «Արզէոս» Բողոքականաց վարժարանը, տարի մը պաշտօնավարելով հոն, նաեւ Ադ Սարայ, Սունկուրլու, իսկ իբր քարոզիչ - ուսուցիչ՝ Բումախիէին, Սարը Համզա, հուսկ ուրեմն Եօզղատ՝ 1911-էն ի վեր:

Տեղահանութիւնը երբ կը սկսի, Բողոքականք՝ 120 հոգի՝ պահ մը զերծ կը կացուցուին ձէմալ փաշայի բարեխղճութեան չնորհիւ: Սակայն իշամ տարբը կը սրբատնեղի այդ կարզադրութենէն եւ կը փութայ զայն պաշտօնանկ ընել տալ, իբր փոխ կառավարիչ տեղը բերելով Պօղոսլըեանի պատուհասը Քէմալ, որ ո՛չ ոքի կը խնայէ եւ չորրորդ կարաւանով մը ճամբայ կը հանէ քաղաքին Բողոքականներն ալ, ընդ որս եւ այս պատուելին՝ որ ժողովրդեան հետ կը նահատակուի մէկ ժամ հեռու՝ Թաչ Փունար կոչուած տաճկնոցին չուրջ: Երիցուհին ու զաւակները՝ հիքօրէն վերապրող:

ՀԱՅ ԳԻՒՂՕՐԷԻ ԵՕԶՂԱՏԻ

Բացի Պօղոսլեանի եւ Մատէնի Հայ գիւղերէն զորս թուած ենք իրենց կարգին, կային Իչ Նահիէի պատկանող հետեւեալ 8 գիւղերը, բոլորն ալ իրենց սրբավայրերով ու երէցներով՝ որոնք նոյնպէս զոհ դացին Քէմալի բարբարոսութեանց եւ որոնց անունները չկրցանք ստուգել:

1.- Սէրայ, չորս ժամ հեռու, 120 տուն, եկեղեցին Ս. Աստուածածին:

2.- Ինճիրլի, հինգ ժամ հեռու, 100 տուն Լուսաւորչական եւ 50 տուն Բողոքական: Եկեղեցին Ս. Աստուածածին: Բողոքականաց հովիւն էր

Վերապատուելի Գրիգոր Եարտըմեան. Ծնած 1860-ին, ընիկ, Մարզուանի Գօլճէն եւ Աստուածաբանական ձեմարանէն ընթացաւարտ ելլելով՝ երէց կը ձեռնադրուի: Տարի մը Մունճուսուն, քանի տարի իր ծննդավայրը, երեք տարի ալ Եօզղատ քարոզչական պաշտօնները վարելէ յետոյ՝ ամերիկեան միսիոնարութեան կողմէ չրջուն աւետարանիչ կը կարգուի եւ կը չարունակէ իր հովուութիւնը մինչեւ աղէտի տարին: Զինքն ալ կը խառնեն աքսորեալներու հոսանքին ու կը նահատակեն ճամբան:

3.- Մակար Օղլու, հինգ ժամ հեռու, 70 տուն, եկեղեցին Ս. Աստուածածին:

(Շար. 206)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Ծաչի Լիոն - Վիլէօրպանի Ա-րքեա մատնահիւզը Մարտ 24, Կիրակի օր, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանդստեան պաշտօն կատարել կուտայ հանդուցեալ խաչուէրներու յիշատակին:

Պատարագի աւարտին Եկեղեցւոյ կից Ազգային Տան սրահին մէջ կը տրուի հոգեճաշ:

Ներկայութեան համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. -

78 - 40 - 27 - 40 *կամ* 78 - 76 - 31 - 11

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԻԼ.- Դր. Քինթիրեան 200 Ֆր.:
ՎԱԼԱՆՍ.- Թ. Մանիսաճեան 200 Ֆր.:
ՓԱՐԻԶ.- Ա. Քէօսէեան 200 Ֆր.:

(Շար. Ա. Էջէն)

ալ: Կարելի է երեւակայել թէ ի՞նչ կ'ըլլայ իրիկունը:

ՔՈՒԼԷՓԻ վիճակը ողբալի է, բայց ոչ բոլորին համար անչուչա: Ժողովուրդը դեռ ոչ ջուր ունի, ոչ ալ ելեկտրականութիւն (երեք չաբաթէն միայն հոսանքը կրնայ վերահաստատուիլ), բայց 24 ժամ իսկ հարկ չէ եղած որ ամէն յարմարութիւն պատրաստ ըլլայ չէյխ Ժապէրի համար, իր պալատին մէջ եւ ջուրն ալ ոսկի ծորակներէն առատ-առատ վազէ լուսաւոր չքեղ սենեակներուն մէջ: Միւս կողմէ ահաւոր հաչուեյարդար մը կը կատարուի Պաղեստինցիներուն հետ, այդ պատրուակով որ Իրաքի կողքին եղած են, բայց, ընդհանրապէս կը բաւէ որ Պաղեստինցի ըլլան, առանց Իրաքի ի նպաստ գործած ըլլալու: Ամէն տեսակ չարչարանք կը կիրարկուի առանց խորութեան: Պաշտօնական անձնաւորութիւններ կ'ըսեն թէ «անմեղները տեղ ունին իրենց սրտին մէջ, թող չվախնան», բայց իրողութիւնը տարբեր է: Ուաշինկթընէն Լոնտոն, բոլորը տեղեակ են անցուդարձին, բայց կը զոհանան դիտելով, հաւանաբար մեկնելով այն սկզբունքէն որ պէտք չէ «մէյամուխ ըլլալ ուրիչ Պետութեան մը ներքին գործերուն»...: Կարեւորն այն է որ Քուէյթի բոլոր դրամատուները պիտի բացուին Կիրակի օր եւ գործերը թափ կը առնան աւելի քան երբեք:

ՅՈՒԹՊՈՒԼի բաժակներու Բաժակին դարձի հանդիպումին, իր դաշտին վրայ Մոնփըլիէ 0-ի դէմ 2 կէտով պարտուեցաւ Մանչէսթըրէն, որու հետ հաւասար արդիւնք ձեռք բերած էր երթի մրցումին (1 - 1): Ֆրանսացիք չատ բարոյալքուած էին այս պարտութենէն Զորեքշաբթի առաւօտ, քանի Մոնփըլիէ դուրս կը մնար այլեւս մրցաշարքէն եւ «ազգային պատիւը» փրկելու համար, յոյսը կը մնար նոյն իրիկուան մրցումին, ուր Մարսէյլ իր դաշտին վրայ կ'ընդունէր Ա. Սէ. Միլանը:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԻՄՈՒՌԻ ԱԿՈՒՄԲԸ չուրջ տասնեակ մը փոքրիկ նախադատութիւններ զատ է 1991-ի իր մրցանակին համար եւ այս պատճին մէջ են Ժոքս եւ Ռոքար: Երբեմն «ակամայ» երգիծանք ալ կայ: Օրինակ, Ժոքսի երբ հարց կը տրուի թէ «Որո՞ւ դէմ Ֆրանսա կը պատերազմի Ծոցին մէջ», պատասխանած էր՝ «ոչ ոքի»: Ժոպէրի հարց կը տրուէր թէ «ի՞նչ մնացած է Ֆրանսայի արաբական քաղաքականութենէն», ու նախկին նախարարը կ'ըսէր՝ «Պարպէս - Ռոչըչուառ»:

ՓՈՒԹՊՈԼ
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 54-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Հակառակորդի դաշտին վրայ, «Ա-րքա-տաս», Մարտ 19-ին, 0-ի դէմ 2 կէտով պարտուեցաւ Շախտուրէն:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Վահանոյշ Պայրամեան իր ամուսնոյն Հայկ Պայրամեանի մահուան 14-րդ տարելիցին առթիւ 100-ական Ֆր. կը նուիրէ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ, Կարմիր Խաչին, Կապոյտ Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆրանք «Յառաջ»ին:

LE CIRQUE D'EREVAN

NORK

à LA GARDE / VAR

Salle GERARD PHILIPE

Le Vendredi 22 Mars à 20 h 30

organisé par *ABRIS'S CLUB*
— Union des Arméniens du Var —

soirée offerte aux enfants des hôpitaux varois pour remercier le département d'avoir accueilli et soigné sept enfants d'Arménie rescapés du séisme.

Entrée : 80 Frs.
gratuite pour les enfants accompagnés

YAN'S CLUB
5, avenue Reille, Paris 14e

Samedi 23 Mars à 20 h 30

Présentation du film du
Dr. ARTHUR BOYADJIAN

ARMENIE
7 Décembre 1988
UN DEUXIEME GENOCIDE

suivi d'un débat.

Pour le dîner qui suivra réservez au:
45. 89. 20. 48

ԾՆՈՒՆԴ

Տիկին Սաթենիկ Եսիզարատչեան ուրախութեամբ կը ծանուցանէ իր ծոռան՝

ՖԻՈՐԻՆԱ-Լ

ծնունդը, 1991, Մարտ 11:

ՓԱՂԿԱՋԱՐԴ

ՏՕՆ ԳԱԼԱՏԵԱՆՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՅԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 24

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8:30: Պատարագ ժամը 10:30:
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱՎՈՒՃԵԱՆ
կաթող. պատուիրակ Հայոց Եւրոպայի Առաջնորդ Փարիզի Հայոց
ժամը 16-ին՝ Դռնբացէք:

ՎԱՐԱԳԱՅՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Պատարագ ժամը 10:30-ին: Դռնբացէք՝ 16:30-ին:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութիւն՝ 8:30, պատարագ՝ 10, Դռնբացէք՝ 17-ին:

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Ժամերգութիւն 9, պատարագ՝ 10:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Մարտ 23, յիշատակ յարութեան Ղազարու: Ժամը 16:30-ին կիրակնամուտի ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Խորանին վարագոյրը կը բացուի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը մեծ նորհակալութեամբ առացած է փոխանակ Տիկին Սիլվա Մաճկասարեանի մահուան առթիւ. - Պ. Ս. Սասունի 400 Ֆր., Տիկին Մ. Ալեանաք 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լաֆոն 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբեան 250 Ֆր., Տիկին Ա. Մարտիրոսեան 300 Ֆր.:

*

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի Անի մանաճիւղը մեծ նորհակալութեամբ առացած է Յունուար 13-ի կազանդի Ծառին առթիւ 200 Ֆր. Տիկին Ծառուկեանէ, 300 Ֆր. Տիկին Ալեփէէ (պղջիկը) եւ 200 Ֆր. Տիկին Ս. Գեւոյեանէ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա-Կոլոմպ եւ Արժանթէօյլ «Ակնունի» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Երկուշաբթի Մարտ 25, ժամը 20:30-ին
CENTRE CULTUREL D'ASNIERES
16, Place de l'Hôtel de Ville
92600 ASNIERES

UGAB - MARSEILLE

GRANDE SOIREE DU PRINTEMPS

Dîner Dansant

Le Samedi 23 Mars à 20 heures

dans les Salons du Palm-Beach Concorde
2, Promenade Georges Pompidou — 13007 Marseille

Participation : 400 Francs
Membres du Club des Jeunes et Etudiants : 300 Francs

Réservations avant le 20 Mars
Siège UGAB — Tél. : 91 22 10 45 - 91 79 30 34

L'UCFAF la JAF et AKHTAMAR
présentent
L'ENSEMBLE FOLKLORIQUE DE DANSES D'ARMENIE

«KROUNK»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ
— Հիմնադիր՝ Ազատ Ղարիբեան —

«ԿՌՈՒՆԿ»

VENDREDI 22 MARS à 20 h 30
Théâtre Municipal de Charenton
107, rue de Paris — Charenton — M° Charenton - Ecoles
Locations : Atlantic-Electronique 241, rue P.V. Couturier — Alfortville
Epicerie Ararat 118, rue E. Dolet — Alfortville
Janyflor Place Carnot — Alfortville
Al'Jack Coiffure 55, rue P. V. Couturier — Alfortville

SAMEDI 23 MARS à 20 h 30
Salle Municipale Jean Renoir
Villa des Aubépines
35, avenue du Général Leclerc — Bois Colombes
Locations : Djizmédjian Daniel 31, rue Paul Déroulède — Bois Colombes

Sous le parrainage de CHARLES AZNAVOUR
DIMANCHE 24 MARS à 20 h 30
CASINO DE PARIS
16, rue de Clichy — 75009 Paris — M° Trinité
Locations : CASINO : Tél. : 49. 95. 98. 98 / FNAC - VIRGIN - BILLETEL - Minitel 3615 THEA

Réservations et informations pour tous spectacles : 42. 08. 76. 49
et auprès des membres des associations.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
REGION MARSEILLE

GRAND GALA EXCEPTIONNEL

par

L'ENSEMBLE DU CIRQUE
«NORK»
D'EREVAN

Le Samedi 23 Mars à 20 heures 30

au THEATRE DE L'ODEON
162, La Canebière, 13001 Marseille
Tél. : 91. 42. 90. 90

Renseignements et réservations auprès des membres de la Croix Bleue.
Location au Théâtre de l'Odéon.
Participation aux frais : 100 Frs.

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 22
VENDREDI
22 MARS
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋԱԳԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.500 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.500

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԼՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻՒ զործադրեցին իրենց սպառնալիքը եւ վար առին իրաքեան օդանաւ մը, Քէրքիւքէն 100 քիլոմէթր անդին։ Հրազադարի յանձնառութեանց խախտում է Ուաշինկթընի համար։ Քէրքիւքի մէջ, Քիւրտերը եւ իրաքեան զօրքը կատաղի կռիւներ կը մղեն, թէեւ ըստ թեհրանի ԻՐՆԱ զործակալութեան իրաքեան բանակը այլեւս ակրը չէ քաղաքին։

ՀՈՒՆԳԻԱՅի առժամեայ կառավարութիւնը, որ երեք ամիս պէտք է տեւէր, երկու չաթ դիմացաւ։ Նախարարապետ եւ պաշտպանութ՝ Ապտալլահ Ալ - Սապահ կառավարութեան հրաժարականը տուաւ։ Պէտք է ըսել որ երկրին մէջ տիրող քաոսը չատ ծանր մթնոլորտ մը ստեղծած էր։ Փետրուար 26-էն ի վեր Քուէյթ - Սիթիի բնակիչները ոչ ջուր ունին, ոչ ալ ելեկտրականութիւն եւ որքան ալ ծանօթ ըլլան իրենց իշխանապետին հարուստ ու չայլ կեանքին, այս անգամ չեն կրցած հանդուրժել որ անոր ոսկի ծորակներէն ջուրը հոսի եւ ամէն կողմ լուսաւոր ըլլայ, երբ իրենք այդ թշուառ պայմաններուն մէջ կը տուայտին։ Տեղ - տեղ ուտելիքի բաշխումը կանոնաւոր է, այլ տեղեր կիներ որ ժամերով պոչ բռնած են ձեռնունայն կը մնան։ Եօթը ամիս իրաքեան զրաւումէ ետք, բնակիչներուն ջղերը բոլորովին քայքայուած են։

ՆՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ հանրաքուէին պաշտօնական արդիւնքներուն համաձայն մասնակցողներու թիւը 80% եղած է եւ Միութեան պահպանման կողմնակիցները 76%, ինչ որ «յաղթանակ» մը կը նկատուի Գորբաչովի համար, որ այս համեմատութիւնը կը պարտի կեդրոնական Ասիոյ մահմետական Հանրապետութեանց, որոնց անդրադարձնք առնչի օր։ Ռուսաստանի մէջ ալ Ելցին յաղթած է քուէարկողներու 70,1%-ը (88 ընտրաշրջանի վրայ 70-ին արդիւնքն է) կողմնակից է որ Ռուսաստանի նախագահը հանրաքուէով ընտրուի։

ԳՈՐԲԱՉՈՎ ստորագրեց այն հրովարտակը, որ Ապրիլ 2-էն սկսեալ ուտելիքի գիներու հսկայ յաւելումներ կը հաստատէ։ Ապրիլ 2-ը նախընտրուած է փոխանակ մէկի անխուսափելի կատակները խուսափելու համար։ Այդ օրը, օրինակ հացն ու միսը 200% յաւելում պիտի կրեն, ձուկը՝ 130%։ Յաւելում պիտի չկրեն դեղերը, սուրճը, վառելանիւթը եւ վոտկան։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ Նախագահը՝ Ժովիք որ հրաժարած էր անցեալ չաբթու, յայտարարեց թէ ետ կ'առնէ իր հրաժարականը Խորհրդարանի նիստի մը ատեն, որու ընթացքին չախչախիչ մեծամասնութիւն մը ուզեց որ իշխանութեան գլուխ մնայ։

ԵՀՈՒԴԻ ՄԵՆՈՒՀԻՆ, աշխարհահռչակ ջութակահարը յայտարարած է Ֆիկառօ-ի որ Իսրայէլ պէտք է նախաձեռնութիւն մը առնէ Պաղեստինցիներու հանդէպ։ Ըստ իրեն հարկ է անոնց ամբողջական ինքնավարութիւն չնորհել իրենց պահանջած հողամասին մէկ մասին վրայ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

● ԱՐԾԻՒ՝
ՄԻՇՏ ԱՒԱՆՑ ՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ

Մեծ պարտութիւն մը Սէն - Թ'Անթուանի Հ. Մ.-ին համար, որ կը խաղար Շամթոռընարի մէջ՝ 3 - 0։ Հայտնուն ակումբը կը մնայ սակայն առաջատար։ Պայքարը չատ խիստ պիտի ըլլայ վերջին մրցումներուն ընթացքին, քանի որ, վերելքի համբուն վրայ, առաջինին եւ չորրորդին միջեւ ներկայիս մէկ կէտի տարբերութիւն կայ։ Ցառաջիկայ Կիրակի, Սէն - Թ'Անթուան կը հիւրընկալէ Լը Փոնթէի խումբը՝ որուն յաղթած էր երթ մրցման՝ 2 - 0։ Երկրորդ յաղթանակ մը անհրաժեշտ է։

Փրովանսի ախոյենութեան ի հաչիւ, Հ. Մ. Լ. Մ. Արծիւ կը չարունակէ իր յաղթարչաւը։ Պէռի մէջ, նոր յաջողութիւն մը՝ 2 - 0։ Արծիւ կը չանայ առանց որեւէ պարտութեան վերջացնել այս մրցաչարքը. կան սակայն տակաւին 4 մրցումներ։ Ցառաջիկայ Կիրակի, իր զաշտին վրայ, պիտի չանայ յաղթել նաեւ Մարիսէյի՝ որուն հետ միայն հաւասար մնացած էր (2 - 2) անցեալ Նոյեմբերին։

Առաջին դասակարգի ախոյենութիւն՝ Փրըմիէ Քանթոն (2) - Արծիւ (2) 1 - 0, Քասիս - Սէն - Թ'Անթուան (2) 2 - 2 Սէն-Թ'Անթուան առաջատար է։

● «ԱՐԱՐԱՏ»՝
ԲԱԺԱԿԸՆ ԱՌԱՋ ԱՆՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ,
ՏՈՐՊԵԴՈՅԻ ԴԷՄ

Օգտուելով որ խաղերը տեղի կ'ունենային Հայաստանի մէջ, «Արարատ» առիթը չէ փախցուցած քանի մը թանկագին կէտեր չահելու, յաղթելով յաջորդաբար ախոյենական գծով, Մինսկի եւ Մոսկուայի Լոկոմոտիվին եւ անոնցմէ առաջ, բաժակի քառորդ եզրափակիչին, Օտեսայի, ամէն անգամուն՝ 1 - 0-ով։

Սքանչելի մեկնարկ մը՝ որուն պիտի յաջորդէին անկասկած անյաջողութիւններ ալ. ինչպէս պատահեցաւ արդէն Շախտեորի հետ։

Դասաւորումին վրայ առաջին էր «Արարատ» երկու խաղերէ վերջ, Մոսկուայի բանակային ակումբին անակնկալութեամբ եւ մասնակից բաժակի կիսաեզրափակիչ փուլին։ Ընդգծենք որ աւելի քան տասնեակ մը տարիներէ ի վեր հայկական խումբը չէր հասած այդքան հեռու, Խորհրդային Միութեան բաժակի մրցաչարքին մէջ։

Ինչպէս «Ցառաջ» արձագանգեց արդէն, բաժակին համար երեւանի մրցակիցը պիտի ըլլայ Մոսկուայի Տորպեդոն՝ յաղթած է Սպարտակի (0 - 0) վէնալթիներու տարբերութեամբ՝ 3 - 1։ Խաղը նախատեսուած է Մայիս 10 կամ 11-ին։ Ո՞ւր։ այդ չէ հրատարակուած տակաւին։

Նշենք որ, անկէ առաջ, «Արարատ» Մարտ 30-ին, Մոսկուայի մէջ պիտի խաղայ ախոյենութեան համար, նոյն խումբին Տորպեդոյին հետ։ Աւելի մը՝ բաղդատելու երկու մրցակիցներուն կարելիութիւնները։

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

● ՏԷՐ - ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ՝
ՆՈՐ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Անցեալ չաբթու վերջ, Պուտափէշտի միջազգային մրցաչարքին, դասական ոճով, Երեւանցի Ալֆրէտ Տէր - Մկրտիչեան չահած է վերատին առաջնութիւնը 52 քիլոմ. դասակարգին մէջ։ Կը յիշուի որ, Փետրուարին, Շուէտի մէջ, պարտութեան մատնած էր նոյնիսկ Սէուլի Ողիմպիականին ախոյեանը։

● ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Բարի աւանդութիւնը կը չարունակուի հայ ըմբշամարտին մէջ։ Նորեր կը հասնին։ Կրասնոտար քաղաքին մէջ տեղի ունեցած երիտասարդական (ժիւնիոր) մրցաչարքին մէջ, դասական ոճով, առաջին ելած են Արմէն Յակոբեան (45 քիլոկրամ), Ստեփան Սարդարեան (68 քիլոր.), երկուքն ալ Կումայրեցի եւ Վարդան Աղաջանեան (62 քիլոմ.), ան Երեւանէն։ Երկրորդ մրցանակ ստացած է Արմէն Նազարեան (48 քիլոմ.), Երեւանցի։

Բոլորն ալ ընդգրկուած են Խորհրդային Միութեան երիտասարդական ներկայացուցչական կազմին մէջ՝ որուն աւագ մարզիչն ալ Հայ մըն է Վ. Մկրտիչեան, մոսկուացի։ Պիտի մարզուին միասնաբար։

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԲԱԺԱԿՆԵՐԸ

Ֆրանսայի յոյսերը ի դերեւ չելան, Զուրեզալեմի իրիկուն, արդարեւ, Մարսէյլի Օլիմփիքը 75-րդ վայրկեանին. նչանակած կէտով մը ապահովեց յաղթանակը Միլանոյի Ա.-Մ.-ի դէմ եւ իր մասնակցութիւնը ախոյեաններու բաժակի կէս աւարտականներուն։ Խաղը, սակայն, չատ չփոթ մթնոլորտի մը մէջ վերջ գտաւ, մարզադաշտը լուսաւորող փիլոնիներէն մէկուն խանգարման հետեւանքով, երբ դաշտը կէս մութի մէջ մնաց ու խուսափիք հեռացան։ Ամէն ինչ կարզի դրուելէ ետք ալ, չուետացի իրաւարարին եւ ԻԻՖԱՖ-ի թուրք պատուիրակին խորհրդակցութիւններու արդիւնքն այն էր որ խաղին ընդհատուած քանի մը վայրկեանները պէտք էր խաղալ։ Միլանոյի տղաքը մերժեցին դաշտ վերադառնալ, ինչ որ մարզական ոչխի դէմ նկատուեցաւ, մանաւանդ այնքան համբաւ վայելող ախոյեան խումբին համար։

Բայց եւ այնպէս Միլանոյի Ա.-Մ.-ն բողոք ներկայացուց, թէեւ հաւանական չի նկատուիր որ ընթացք տրուի, այլապէս Ֆրանսայի յաղթանակը չի վաւերացուիր։ Աւելորդ է ըսել թէ Մարսէյլցիներուն խանդավառութիւնը մեծ էր եւ նոյն դիչերն արդէն միջադէպերը անխուսափելի եղած են Քանըպիէռի վրայ եւ ոստիկանութիւնը արտասուաբեր ռումբ գործածած է։ Իտալացիներու դէմ նախատեսական արտայայտութիւններն ալ կը չարունակուէին Հինգչաբթի առտու։ Կէս - աւարտականին համար Մարսէյլ դէմ առ դէմ պիտի ելլէ - ըստ վիճակի - Մոսկուայի Սպարտակին, Պելկրատի Կարմիր Աստղին կամ Միւնիխի Պայէրնին, որոնք կարզով պարտութեան մատնեցին Մատրիտի Ռէալը, Տրէզտէնի Տինամօն եւ Փորթուկալի Փորթօն։

Բաժակներու բաժակին մրցումներուն արդիւնքներն էին.- Թորինոյի Ձուվէնթուսը յաղթեց Լիէժի (3 - 1), Պարչելոնա՝ Կիէւի Տինամոյին (3 - 2), Վարշաւա՝ Ձենովայի (1 - 0)։ ԻԻՖԱ-ի մրցաչարքին.- Միլանոյի Ինթէռը 0 - 0 արդիւնք արձանագրեց Պերկամոյի դէմ եւ ինք կը մնայ, Հռոմի Ա.-ԷՍ-ը յաղթեց Պելժիոյ Անտըրլեխթին (3 - 0), Դանիացիք յաղթեցին Մոսկուայի Տորպեդոյի խումբին, Լիզպոն ալ Պոլոնեըի։

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ՝ "ԿՈՒՆԿ"Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շարաթէ մը ի վեր, Փարիզի հայաչատ արուարձանները առիթն ունեցան արդէն վայելելու Հայաստանի ժողովրդական պարախումբը՝ Կունկ, որ իր չարքը կը փակէ Կիրակի իրիկուն, Քազինօ տը Փարի։

Մկրտուած անունով մը, որ կը խորհրդանչէ հայ ժողովուրդի հայրենի աչխարհին կարօտը, «Կունկ» պարախումբը բաղկացած 40 հոգիէ, արդէն իսկ փայլուն անցեալ մը ունի, նաեւ Հայաստանի սահմաններէն դուրս։ Ներկայացումներ տրուած է Աւստրալիա, Գանատա, Պելժիա, Լիւքսանպուրկ եւ Ֆրանսա (Մոնթրեալ, Օտոստոս 1988-ին Փոլքլորի համաչխարհային փառատօնին)։

Հիմնադիրն էր Ազատ Ղարիպեան, որ խորապէս ուսումնասիրած է Հայաստանի զանազան գաւառներու ազգագրական պարերը։ Իր ծանօթութիւնները քաղած է նաեւ Արեւմտեան Հայաստանի «հիններէն» եւ զանազան ժողովրդական պարախումբերու ուսումնասիրութենէն։ Ինք, վերջին անգամ, 1988 Մայիսին է որ ներկայ եղած է Կումայրիի (Լենինական) ներկայացման, որ մեծ յաջողութիւն արձանագրած է։ Անկէ ետք, զեղարուեստական ղեկավարութիւնը ստանձնած է Յովհ. Ալչիկեան։

Ձոխ յայտագրով մըն է, չուրջ երկու տասնեակ խմբապարերով, որ Կունկ կը ներկայանայ Փարիզի հայ զաղութին, որու կը մնայ փառատել, իր հոծ ներկայութեամբ (մանաւանդ՝ Կիրակի, Քազինօ տը Փարի) որ դիտէ դնահատել իր արժէքները, մանաւանդ երբ ինչ որ կը ներկայացուի առաւելաբար զաղութիս համար եղակի վայելք մըն է։ Արդարեւ, ահաւասիկ զաղութ մը, որ տարուէ տարի զրկուեցաւ իր պարախումբերէն, թատրոնէն, մչակութային փառատօնի հանդիսութիւններէն (Սորպոն եւ այլուր) եւ այսօր կը զոհանայ մասնաւորաբար ճաշ-պարահանդէսներով։ Նման առիթներ հազուադէպ են ու մեզի կը մնայ դիտակցիլ անոնց արժէքին։

ԾԱՆՐԱՄԱՐՏ

● ՀԻՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ

Շատոնց է չէր դրուած Եուրի Սարգիսեանի եւ Իսրայէլ Միլիտոսեանի մասին, երկուքն ալ միջազգային մակարդակի վարպետներ։ Իրենց վերամուտը կատարած են Օրեոլ քաղաքին մէջ, յաջող կերպով։ Եուրի Սարգիսեան, 30 տարեկան, բարձրացուցած է, երկամարտի հաչուով, 285 քիլոմ. (127·5+157·5)· կը մրցի 60 քիլոմ. դասակարգին մէջ։ Իսկ Իսրայէլ Միլիտոսեան յաջողած է դումարել 335 քիլոմ. (155+180), 67·5 քիլոմ. դասակարգին մէջ։ Տեղին է յիչել որ Միլիտոսեան միչտ տէրն է աչխարհի մրցանիչին պոկում (առաչէ) վարժութեան մէջ, 160 քիլոկրամով։

Օրեոլի մրցումներուն, յաջող ելոյթներ ունեցած է նաեւ կումայրեցի Յաչիկ Քափանակեանը (75 քիլոմ.)։ Բարձրացուցած է, երկամարտ, 342·5 քիլոկրամ։

Վ. Մ.

Անցեալի Հայկական Մարսէյլը
Նոր կեանքի ստեղծումը

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Հազիւ տասնեակ մը տարի առաջ, Մեծ Եղեռնէն ճողոպրած հայ որբերը, աղջիկ - տղայ, արդէն երիտասարդական հովերով պաճուճեալ, չատեր ալ մայրերնին կամ քոյրերնին գտած՝ Արեւելքէն ճամբայ ելլելով՝ ապաստան կը փնտռէին Մարսէյլի մէջ, եւ կարծես վերջին անգամ չարքաշ տարիներէն ալ արիացած՝ աւելի վըստահ քայլերով կը շրջէին կեղրոնին նեղ ու մաղլցող փողոցներուն խորտուբորտ սալայատակին վրայ: Իրենցմէ առաջ եկած հայրենակիցներուն կամ որբանոցի ընկերներուն հետ, քաղաքին կարեւոր վայրերը ճանչնալէ ետք, արդէն արձակհամարձակ կ'անցնէին մէկ պանդոկէն միւսը, հարազատներու այցելութեան ատենչ պատրուակով:

Նահանդապետարանէն կնքուած պարմիսա - պաստրն ծոցերնին մասունքի պէս պահած՝ կը դեգերէին աչ ու ձախ, գործ գտնելու մտահոգութեամբ: Ամէն տեսակ արտադրութեան գործատուներուն դռները երկչոտութեամբ թախեցին եւ երբ թախտին բերումով կ'ընդունուէին, այլեւս իրենցմէ երջանիկը չկար:

Շաքարի գործ մը մեծ գործատուներ կային, Սէն - Լուի եւ Սէն - Շառլ: Այս վերջինին մէջ, հայրիկս ալ յաջողած էր մտնել եւ չարքաշօրէն կ'աշխատէր, իր հնչումով Շօֆէրիա, յետագային տատուցած բան հնչումով շօֆրոնի բաժինին մէջ, ուր երկու ընկերով, - երկիրէն իր մտերիմը՝ Խաչատուր Թուրիկեան, «Յառաջ»ով հին անուցուող մը, մեր ալ Խաչուկ Տային, - երկուքն ալ որքան աշխատանքէն չխուսափող, այնքան ալ հուժկու: Անոնց պարտականութիւնն էր առանց դադարի, թիով ածուխ նետել փուռին տաքուր երախին մէջ, կխամերկ ու քրտնաթոր: Նոյնիսկ այն պահուն երբ մեր մէ յրերուն անոնց տուած սոսիսոնով կամ մորթատելով ծալուած հագերը կը խածնէին, ասպրուած էին իրենց առջեւ րորոգող գեհենին ալ պատառներ հագցրնել:

Դեռ ուրիշներ զացին իւղի, օճառի, մոմի, մազառոնիի, լիմոն տուզիի գործատուներուն մէջ: Ոմանք ալ Capelette եւ Coder կոչուած մետաղաշինութեան եւ քիմիական հաստատութիւնները ընդունուեցան, բաւական հեռուները, հանրակառքով երթալիք: Շատեր ալ, Մարսէյլէն յուսահատ՝ ուղղուեցան դէպի Լա Սիօթա, նաւաշինութեան մէջ, եւ կատաղի թունաւոր ածխահանքը, եթէ ոչ մինչեւ Առտէշի եւ Կառի պիւղաքաղաքները, ինչպէս Պոյէն, Ալէս ... կը պատմուի որ Նափոլէոն Պիւլլիւքեան, կառավարէն ժառանգած հանքագործի համպղեսաը հպարտութեամբ կը ցուցադրէր իր Ֆրանսացի բարեկամներուն:

Գալով հայ կիներուն եւ պեռափը - թիթ աղջիկներուն, արեւելեան խաներու նմանող վայրեր կ'երթային, խառնուած արմատքները իրարմէ պատելու եւ պարկերու մէջ տեղաւորելու գործով: Մայրիկս ալ քանի մը տաեն փասուլիայի փապրիֆաի դնաց, բայց հաքը, մնայուն աշխատանք դտաւ կապի փապրիֆայիի մէջ: Իր պաշտօնն էր ամբողջ օրը քարիւղի թիթեղներ լեցնել եւ կնքել, ան ալ մեր դիւղէն Աւագենց Ծաղիկի հետ: Ամէն առաւօտ, երկուքով կ'երթային ուրախ - դուարթ Tunel կոչուած տեղը եւ 69 թիւ հանրակառքով մինչեւ Սէն - Փիէռի պեռեզմանոցի մօտ: Ամէն չարաթ, փաթրոնը իրենց կը նուիրէր լեցուն թիթեղ մը, կէսսաաու հեղուկը այլեւս մեր ընթերցողներուն ծանօթ համբաւաւոր կազօնաղիին: Որոշ տարիքի կիներ ալ կը յաճախէին կրակի փապրիֆաի հաւանական բուխերիկի մը գոյութեան պատճառով այդպէս մկրտուած, քանի որ իրականին մէջ, մախաթով պարկեր կարելու վայր մըն էր պարզապէս:

Ինչպէս կ'երեւի, այդ տարիներուն, ծոյլ ըլլալը անբարոյական վիճակ մըն էր: Գործ ունեցողը հրճուանքով կը քալէր մայթերուն վրայ, խանութներէն առուտուր կ'ընէր, համարձակ սրճարան կը մտնէր. եւ այդ բարի լուրը չուտով կը հասնէր մինչեւ Արեւելք, եւ ան, ինքնաբերաբար բերել կուտար հոն մնացած իր անգործ եղբայրը, մօտիկ ազգականը կամ պարզ հայրենակիցը: Այդ տեսակէտով, մեր հայրը, միշտ պատրաստակամ՝ չատերու Մարսէյլ գալուն եւ գործի լծուելուն պատճառ եղած էր: Չեմ յիշեր ինչ ձեւով հայրիկս մտերմացած էր մեզի ոչ հայրենակից եւ անճարակ Հայու մը հետ, Զարփիլօ մակդիրով ճանչցուած: Վախտ մարմինով միամիտ մը, որ երբ կիրակի օրերը մեզի գար, անոր տափակօրէն պատմած դլխէն անցածները բոլորս ալ կը գուարճացնէին: Եւ օր մըն ալ հայրիկս պատմեց չաքարին ֆապրիքան անոր ընդունելու պարագան:

Առաւօտ մը, հայրիկս իր գործատիրոջ մտած պահուն, կը նշմարէր Զարփիլօն՝ կարգի կեցած ամպոցի դրան առջեւ: Կը մօտենայ անոր, ձեռքէն ինքնաւեռան թուղթը կ'առնէ եւ ներս մտնելով՝ կուտայ վերակացու Պր. Ժիրուին, (այս պահիս մարդուն պատկերն ալ հօրս յիշատակ՝ ունէինք պատէն կախուած), եւ անոր կը թելադրէ այս թուղթին տէրը գործի առնել: Քիչ ետք, Զարփիլօն կը կանչուի դրասենեակ: Նոյն իրիկունը, հայրիկս գործատուէն դուրս ելած պահուն, Պր. Ժիրուն դինք կը կանչէ եւ ձեռքի շարժումներով կը հասկցնէ որ այդ առտուան ներկայացուցած ծուռ ու մուռ մարդուն ինչպիսի գործ կարելի է տալ: Հայրիկս ալ, իր կարգին, երկու ձեռքով գետինը աւելելու եղանակը ձեւակերպելէ ետք, արագօրէն, խոյս կուտայ: Եւ միւս օրն իսկ, կը տեսնէր մեր Զարփիլօն, երկար աւել մը ձեռքին՝ գործարանի ներքնայքին մէջ, ժպտուն աչքերով մէկ պատէն միւսը կ'ոստոստէր յաղթականօրէն...

Այսպէսով, ամբողջ դաղթական հայութիւնը, քանի մը ամսուան ընթացքին, Աբեւելք բուրող նոր քաղաքին սահմանները մէջ տեղաւորուելէ ետք, սկսաւ ծանօթութիւններ ալ մշակել իր որդեդրած միջավայրին հետ: Զարթ - փարթ քանի մը անհրաժեշտ բառեր կմկմալով, արդէն Ֆրանսերէն խօսելու բաղձանք կը ցուցաբերէր: Նոյնիսկ, մեր վիւզայի քառնամեայ հայրիկը, - 19 տարեկանին ամուսնացած էր - եւրոպական նօթաներու հետեւողութեամբ չորթակի դասեր ալ սկսեր էր առնել, եւ անոր առաջին տետրակը դեռ պահուած է:

Բնականաբար, այնքան ալ դժուար չէր քաղաքին ծանօթութիւնը, որովհետեւ մեր «ծառայականները», ինչպէս չատեր յոխորտանքով կ'որակէին ինքզինքնին, դրաւած էին Մարսէյլի կեդրոնը կազմող խոշոր քառակուսի մը, շրջափակ ունենալով քառ. Պէյլէօնս, Քանըպիէռ, Պուլվար Տ'Ալթէն, կայարանը, կամարը եւ կեդրոնական նամակատունը: Տասնեակ մը ուղղահայեաց նեղ փողոցներով խաչաձեւուած այս տարածութեան վրայ, մեր թխադէմ տղաքը արդէն կէս օրուան մէջ ծանօթացած էին իրենց espace vitalին:

Ի հարկէ քիչ մը դրամ ունեցողները, Ամերիկայէն հասած տոլարով խաղացողները, ոմանք ալ պորճ – խարճի դիմելով, խանութներ իսկ գնեցին եւ սկսան առեւտուրի մէջ նետուիլ. նպարավաճառ, մսավաճառ, հացագործ, սրճարան, ճաշարան, կօշկակար, դերձակ, տափրիչ, բաղնիք, նոյնիսկ կօշիկ ներկողներ... եւ բեք հատ:

Սակայն անմիջական այս գործնական ասպարէզներու կողքին, անտեսուած չեն հոգեկանն ու մտայինը: Շուտով դրատուներ ալ հաստատուեցան, յաճախ պանդոկի մը անցքին վրայ, ինչ որ պարագան էր ժամանակ մը «Հորիզոն» դրատան, ռիւ տը լա Ֆօտ: Բայց, չանացէ՛ք բացատրել մեզի, սիրելի ընթերցողներ, թէ այս գաղթականները ի՞նչ միջոցով իրենց հետ գիրքեր բերին, այսպէս վաճառելու քանակով... Էրզրումցի Վահէ Իշգալացեանի ծախած գիրքերը կնքուած էին իր անուան կնիքով: Ուրիշ կնիքի մըն ալ հանդիպած ենք, Librairie Franco-arménienne, fondée en 1926, Marseille: Լեւոն Ճերահեանի գիրքերուն կրպակը կը գտնուէր, 17, ռիւ տէ Տոմինիքէն, որ ողնայար փողոցն էր ամբողջ հայկական կեդրոնին: Եւ զո՛յգ, եռեակ անոր կողքին, թիւ 13, կար Ծերիկեանի գրատուն – թերթավաճառատունը, որ իր ճիւղին մէջ, ամենաերկար դիմացողը եղաւ:

Առածոյ առաւօտը, ան կը սառնար փարիզէն, եթէ չեմ սխալիր, քանի մը հարիւր «Յառաջ»ներու կլոր փաթթուած ծրարը: Եւ ան կը նստէր նախ զանոնք հատիկ հատիկ կը ծալէր եւ կրպակին դուռը փակելէ եւ իր վերադարձի ժամին ապրը կախելէ ետք, անմիջապէս մայրաքաղաքէն առաքուած թարմ թարմ լուրերը կը բաժնէր փողոցէ փողոց, պանդոկէ պանդոկ: Ան կիսախաւար յարկերը բարձրանալով, դուռներուն տակէն ներս կը հրէր չորսի ծալուած թերթը: Ցանկարծ ներսէն ձայն մը.

– Ծերի՛կ, նե՛րս եկուր, տա՛ւրճ մը առ:

– Ծօ առեն չունիմ: Թերթը ուշ հասաւ. սպասողները չա՞տ են: Դուն կէսօրէ ետք գրատուն եկուր տէ ամսականդ վճարէ:

Բարեբախտաբար Ծերիկը (Ծերիկեան կանչող չկար), ներքամարմին, կարճահասակ, նապաստակի սրունքներով, մէկ մայթէն միւսը կ'անցնէր պզտիկ բայց արագ ոստումներով, անլոյս աստիճանները կը մագլցէր արագ արագ երկաթները բռնելով, աչ ու ձախ հանդիպողին ալ չէր պլանար իր բարեւը կրճատ, բնականաբար նախապատուութիւնը տալով «Յառաջ» կարդացողներուն: Մեր Ծերիկը իսկական չգտնուած տիպարն էր իր պաշտօնին: Իր ամէնօրեայ արշաւի պահուն, ան չէր մոռնար տեղւոյն հայկական լուրերն ալ երկու բառով.– պարապ տեղը Զըմըլըկածաքցի չէր, Ակնայ շրջանէն–, այո՛, երկու բառով իր ընթերցող–յաճախորդներուն կը հաղորդէր հազիւ լսելի ձայնով մը, ձեռքը բերնին տարած, զգայցնելու համար իր ունկնդիրին առանձնաշնորհեալ հանդամանքը:

– Ծերի՛կ, բերանդ ուժով բա՛ց, բան չհասկցայ:

– Ես խօսքս կրկնել չեմ սիրեր. Թող աղէկ վսէիր. հասկցածդ հերի՛ք է:

Երանի՛ Ծերիկեանին քով բաժանորդագրուողներուն հաշիւին տեսարակը մեր ձեռքը անցնէր: Ո՛վ գիտէ ի՛նչ առկախուած հաշիւներու կողքին, պիտի հանդիպէինք զարմանազան համեղ նօթադրութիւններու...:

Երբ երիտասարդութեանս, ես ալ դբոց–րբոցի հոլմերը առած՝ երբեմն, վախվըխելով կ'այցելէի անոր այլեւս անչքացած գրատունը, դարակներէն դուրս քաշած ամէն մէկ դիրքին համեմատ կը փորձէր անոր բովանդակութեան եւ կրեւորութեան մասին համոզիչ բառեր արտասանել, նման այն ֆրանսացի ծաղրարին, որ կը նկարագրէ իր պատրաստած կարկանդակին կազմութեան տեսակն ու քանակը, ախորժակ գրգռելու մտադրութեամբ: Եւ երբ գրպանի դրամս հաշուելով՝ կը փորձէի տեղը գնել հատորը, իսկոյն կ'աւելցնէր.

– Ա՛ռ տղաս, ա՛ռ, կամաց կամաց կը վճարես: Հայրդ ծանօթ է ինձի:

Խոստովանինք որ Պարոն Ծերիկեան այս յորդորիչ ընթացքին չնորհիւ, բաւական հատորներու տէր դարձայ: Հիմա կը յիշեմ ամբողջ դարակ մը, լեցուն իրմէ Համբաւաւոր Տէտէեան տպարանին ելլող բազմաթիւ անկազմ գիրքերով: Կրնա՞ր Մեսրոպ Նուպարեանը իր հետ բերած ըլլալ զանոնք Իզմիրի պզտիկ խոյս տուած պահուն:

Անտարակոյս, գիրքերուն հետ անմիջականօրէն կապուած տպարանն ալ սկսաւ ծաղկիլ Մարսէյլի մէջ: Հալա՛ւ ափսոս, Ոսկան Վարդապետի տպարանին հետքերը կորսուած են, իսկ անոր հրատարակած գիրքերն ալ բոլորովին անդրառնելի, որովհետեւ, իրենց առնին, անոնք ամբողջովին Օսմանեան կայսրութեան յատկացուած էին, եւ մեր բոլորին ալ ծանօթ է յետագային անոնց ընծայուած գառն ճակատագիրը: Իսկ ապագային դործիչ՝ Մկրտիչ Փորթուգալեանի տպարանին հասցէն ծանօթ է 44, Allée տէ Մէյհան, այժմեան Քանըպիէռի վերի մասը, աջին վրայ:

Գալով մեր այս դաղթական տղոց լուսեղծած տպարաններուն, յիշենք գոնէ մէկ քանին, բոլորն ալ մէեւնոյն սեղմ շրջապատին մէջ, ինչպէս Արապեան (Ալիս), Թաղտոր Խաչիկեան (Արաքս), Քիթապճեան (Սիփան), Կարապետեան (Տարօն), Ճերահեան (Հորիզոն), բնականաբար իւրաքանչիւրը իր քաղաքական յատուկ դոյներով ու կապերով: Իսկ, Պոլսոյ Համբաւաւոր «Մասիս»ի վերջին շրջանի խմբագիրը՝ (1907 – 1908) Ենովք Արմէնի տպարանը, մեզի ծանօթ հայկական քառակուսիէն դուրս, բարձունքի վրայ թառած՝ 39, ռիւ Սէն - Սաւուրնէն, ինքզինքը նկատեց վերի արտին գործեը եւ միշտ անուշ ճիգը վարի ճահիճէն հետզհետէ բարգաւաճելու յաւակնութեամբ, մինչեւ 1960:

Այս տպարաններուն մէջ, առօրեայ վաճառականական գործերէն դուրս, հրեշտակային մեծ ու փոքր հատորներ լոյս տեսան, ինչպէս Կիւրեղ Խաչեանի «Ծովի կէօլճիւկը», Շահան Նաթալիի «Ալեքսանդրապոլի դաշնագիրը», Զապէլ Եսայեանի «Պրոմէթէոս պատատրուած»ը, Գրիգոր Աղաթոնի «Գաղափարի նշխարները»ը, Արտաւազդ Արք. Սիմէեանի «Ուսուցիչներս», Պետրոս Զարոյեանի եւ Ռբունիի առաջին գործերը, եւ դեռ ի՛նչ ի՛նչ երազահաններ, երգարաններ, առանց մոռնալու բանաստեղծութեան կրակով այրող լայն ու բարակ հատորները...

Եթէ երբեք, այս տպարաններէն արտադրուած յայտարարութիւնները եւ գրաւէրները հաւաքոյթներու, հանդիսութիւններու, դասախօսութիւններու, պարահանդէսներու –Զաւէն Նահապետեանի գափարով– պահուած ըլլային, Մարսէյլի Հայութեան պատմութիւնը դիւրութեամբ վերկուած կ'ըլլար:

Նոյնը չէ՞ եւս պարագան հայկական Փարիզին:

(Մնացեալը՝ յաջորդով)

«ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ԼԵՆԻՆԸ»

Թամանակակից Ռուսիոյ մեծագոյն պատմաբանը կը նկատուի Հարվըրտի դասախօսներէն Ռիչըրտ Փայփս. անոր աշխատասիրութեամբ 800 էջնոց հատոր մը լոյս տեսած է վերջերս Ամերիկայի մէջ որ ամբողջութեամբ կը յեղաշրջէ 1917-ի յեղափոխութեան ընկալեալ պատկերը:

«Ֆիկառօ - Մակազին»ի Մարտ 9-ի թիւին մէջ այս հատորին մասին կ'արտայայտուի կի Սորման, կանգ առնելով յատկապէս Լենինի եօթը տասնամեակ խեղաթիւրուած տիպարին վրայ, մինչեւ իսկ ըսելով թէ այնքան ալ յատակ չէ զանազանութեան դիծը անոր եւ Ստալինի միջեւ:

Փայփսի պրպտումները կը յենին Տրոցկիի եւ Կերենսկիի դիւանները, որոնք կը գտնուին Ամերիկա ուր աքսորուած էին երկուքը: Ան կ'ըսէ թէ ամբողջ եօթը - տասնամեակ ոչ ոք դիմած է անոնց, ուրովհետեւ յառաջդիմական պատմագրութեան շատ հակառակ բաներ կային հոն: Ամերիկացի փրոֆէսօրը կը չեշտէ թէ ինք ոչինչ հնարած է, այլ միմիայն կ'առաջարկէ տարբեր ընթերցում մը այն դէպքերուն որոնք ծանօթ էին, սակայն ոչ ոք կը փոփաքէր ուղղակի նայիլ անոնց:

Ռուսական յեղափոխութեան պատմութիւնը ձախակողմեան պատմագէտներու մենաշնորհը դարձած էր. անոնք ընտած էին պատահարներու յառաջդիմական րնթացքը մը կրողները միայն: Նոյնը պատահած է՛ը նաեւ Ֆրանսական յեղափոխութեան պարագային. դար մը սպասել պէտք եղաւ որպէսզի Թէն առաջինը ըլլար Ռոպսփիէռի բռնակալ դիմագիծը չնախատել. իսկ անկէ ետք կրկին դար մը անցած էր մինչեւ որ այդ իրականութիւնը ծանօթ ըլլար բոլորին:

Նախ, կ'ըսէ Փայփս, Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը յեղափոխութիւն չէր, այլ դաւադրութիւն մը որ մեծ պատրաստութեամբ պատրաստուած էր Լենինի եւ իր մեզսակիցներուն կողմէ: Մեծ դուարծները ոչ միայն բացակայ էին անկէ, այլեւ ոչ իսկ տեղեակ պահուած էին:

Ճիշդ չէ նաեւ որ Ռուսիոյ կացութիւնը կարելի էր յեղափոխական որակել այդ շրջանին: Ռուսերը կ'ուզէին որ խաղաղութիւն ըլլար երկրին մէջ, բայց մտատրամադրականութիւնէն պատ ոչ ոք կը փափաքէր մարչաձեւը տապալել:

1918-ին երբ բոլշեւիկները վերջապէս կը հրապարակեն իրենց ծրագիրը - հողերու եւ ձեռնարկութիւններու հատկացում, Խոստովանինք որ Պարոն Ծերիկեանի այս յորդորիչ ընթացքին չնորհիւ, բաւական հատորներու տէր դարձայ: Հիմա կը յիշեմ ամբողջ դարակ մը, լեցուն իրմէ Համբաւաւոր Տէտէեան տպարանին ելլող բազմաթիւ անկազմ գիրքերով: Կրնա՞ր Մեսրոպ Նուպարեանը իր հետ բերած ըլլալ զանոնք Իզմիրի պզտիկ խոյս տուած պահուն:

Անտարակոյս, գիրքերուն հետ անմիջականօրէն կապուած տպարանն ալ սկսաւ ծաղկիլ Մարսէյլի մէջ: Հալա՛ւ ափսոս, Ոսկան Վարդապետի տպարանին հետքերը կորսուած են, իսկ անոր հրատարակած գիրքերն ալ բոլորովին անդրառնելի, որովհետեւ, իրենց առնին, անոնք ամբողջովին Օսմանեան կայսրութեան յատկացուած էին, եւ մեր բոլորին ալ ծանօթ է յետագային անոնց ընծայուած գառն ճակատագիրը: Իսկ ապագային դործիչ՝ Մկրտիչ Փորթուգալեանի տպարանին հասցէն ծանօթ է 44, Allée տէ Մէյհան, այժմեան Քանըպիէռի վերի մասը, աջին վրայ:

Գալով մեր այս դաղթական տղոց լուսեղծած տպարաններուն, յիշենք գոնէ մէկ քանին, բոլորն ալ մէեւնոյն սեղմ շրջապատին մէջ, ինչպէս Արապեան (Ալիս), Թաղտոր Խաչիկեան (Արաքս), Քիթապճեան (Սիփան), Կարապետեան (Տարօն), Ճերահեան (Հորիզոն), բնականաբար իւրաքանչիւրը իր քաղաքական յատուկ դոյներով ու կապերով: Իսկ, Պոլսոյ Համբաւաւոր «Մասիս»ի վերջին շրջանի խմբագիրը՝ (1907 – 1908) Ենովք Արմէնի տպարանը, մեզի ծանօթ հայկական քառակուսիէն դուրս, բարձունքի վրայ թառած՝ 39, ռիւ Սէն - Սաւուրնէն, ինքզինքը նկատեց վերի արտին գործեը եւ միշտ անուշ ճիգը վարի ճահիճէն հետզհետէ բարգաւաճելու յաւակնութեամբ, մինչեւ 1960:

Այս տպարաններուն մէջ, առօրեայ վաճառականական գործերէն դուրս, հրեշտակային մեծ ու փոքր հատորներ լոյս տեսան, ինչպէս Կիւրեղ Խաչեանի «Ծովի կէօլճիւկը», Շահան Նաթալիի «Ալեքսանդրապոլի դաշնագիրը», Զապէլ Եսայեանի «Պրոմէթէոս պատատրուած»ը, Գրիգոր Աղաթոնի «Գաղափարի նշխարները»ը, Արտաւազդ Արք. Սիմէեանի «Ուսուցիչներս», Պետրոս Զարոյեանի եւ Ռբունիի առաջին գործերը, եւ դեռ ի՛նչ ի՛նչ երազահաններ, երգարաններ, առանց մոռնալու բանաստեղծութեան կրակով այրող լայն ու բարակ հատորները...

Եթէ երբեք, այս տպարաններէն արտադրուած յայտարարութիւնները եւ գրաւէրները հաւաքոյթներու, հանդիսութիւններու, դասախօսութիւններու, պարահանդէսներու –Զաւէն Նահապետեանի գափարով– պահուած ըլլային, Մարսէյլի Հայութեան պատմութիւնը դիւրութեամբ վերկուած կ'ըլլար:

Նոյնը չէ՞ եւս պարագան հայկական Փարիզին:

(Մնացեալը՝ յաջորդով)

նացումը, Խորհրդարանի ընտրութիւնը կը կորսնցնեն. որպէս հակահարուած, Լենին կը լուծէ Խորհրդարանը:

Ուրիշ անակնկալ մը կը յայտնուի նիւթական օժանդակութեան հարցին մէջ երբ փաստաթուղթերէն յայտնի կ'ըլլայ որ Լենին ոչ մէկ խորութիւն կը ղնէր ղրամի ազբիւրներուն մէջեւ. կ'առնէր թէ՛ ցարական ոստիկանութենէն, թէ՛ Ս. Պետերբուրգի քաղքենիներէն, եւ թէ՛ Գերմանացիներէն. նիւթականի ազբիւր էին նաեւ ղրամատուներու կողոպուտները:

Լենին ամէն գնով իշխանութիւնը ձեռքը պահելու մասնեւեռումով, ամէն միջոց օրինաւոր կը նկատէ. ընդհանուր առմամբ ինքզինքը մօտ կը զգայ Գերմանացիներուն. 1920-էն սկսեալ զինուորական գործակցութիւն կ'ունենայ անոնց հետ:

Չէր սիրեր Ռուսները. իրեն համար գնահատելին միայն կարգապահութիւնն էր, մինչ Ռուսերը իր կարծիքով զգայուն էին ու թուլակամ: Երբ զաղտնի ոստիկանութիւնը (Չեկա) կը կազմակերպէ, ուշադրութիւն կ'ընէ որ ներգրաւուած ուժերուն երեք չորրորդը ոչ Ռուսեր ըլլայ. Լենին աւելի եռանդ կորքիի պիտի դնէ քան թէ «երբ Ռուս մը խելացի է, կամ հրեայ է, կամ հրէական արիւն կը կրէ»:

Ռուսական յեղափոխութեան մէջ ամէնէն աւելի լուութեամբ վերաբերուած մարդը ահաբեկչութիւնն է: Երբ նիւթը յայտնուած է, յառաջդիմական պատմագիրները զայն ներկայացուցած են որպէս հակադեցութիւն՝ «հակայեղափոխութեան» կամ արտաքին ոտնձգութիւններու: Մինչդեռ սխալ է այս բացատրութիւնը: Ահաբեկչութեան հեղինակը Լենինն է որ ձեռնարկած է անոր, անմիջապէս որ իշխանութեան ղլուխ անցած է մինչ ոչ մէկ իսկական վտանգ կը սպառնար բոլշեւիկներուն: Տեսակ մը նախապատրաստական ահաբեկչութիւն էր ատիկա: Ան իր անձը կը նկատէր պատմութեան ընթացքին մարմնացումը. ինք յեղափոխութիւնն էր:

1917 Դեկտեմբերին կը համոզէ իր կառավարութիւնը որ պէտք է նախկին վարչակարգին հաշիւը մաքրել: Մահապատիժ կը հաստատէ եւ Չեկան կը ստեղծէ: Կը պնդէ որ մահավճիռները գործադրուին զանգուածային կերպով, առանց դատ ու դատաստանի: Իրեն համար ոչ մէկ կարեւորութիւն ունի թէ անմեղներ ալ կ'իյնան. կարեւորը յեղափոխութեան յաջողութիւնն է: Ինք է նաեւ որ ուղղակի պատասխանատու է ցարական ընտանիքին սպանութեան: Վերոյիշեալ հատորը տեղ տուած է բազմաթիւ հեռագիրներու որոնցմով ան գաւառներու բոլշեւիկներուն կը տրահանդէ զանգուածային սպանութիւններ:

Այդ սպանութիւնները բանտերու բակերուն մէջ տեղի կ'ունենային. բոլորովին մերկ բանտարկեալները կը սպաննըւէին միակ գնդակով մը իրենց ծոծրակէն: Ապա դիակները կը լեցուէին հասարակաց փոսի մը մէջ:

Լենին ինք հրահանգելով հանդերձ այս կանոնաւոր ահաբեկչութիւնը, ոչ մէկ հրամանագիր սատարեցած է:

Նախապէս կրկնակի յայտարարած էր թէ ոչ միայն յանցաւորները պէտք է ըսպաննուէին, այլ նաեւ անմեղներ, ինչ որ մեծապէս պիտի տպաւորէր զանգուածները: Հոս էր լենինեան ահաբեկչութեան հիմնական կէտը. տեղւոյթեան, կասկածի այնպիսի մթնոլորտ մը ստեղծել որ մարդ չհամարձակի ղլուխ բարձրացնել բոլշեւիկեան վարչաձեւին էմ:

Նոյնպէս Լենինի ժամանակին գործն է կուլակներու ստեղծումը. գաւառական ամէն կեդրոն պէտք է իր ճամբարը ունենար. կեդրոնացման այս կայանները կատկածելի այն մարդոց համար էին որոնց մահապատիժը անմիջապէս գործադրուելիք չէր: Այսպէս, ան իր յեղափոխական սկզբունքները կը կապէր մոսկովեան չատ հին աւանդութեան մը՝ տաժանակիր աշխատանքին: Երբ ինք կը մահանար, երկրին մէջ 315 ճամբարներ հաստատուած էին ուր կային 70 հազար բանտարկեալներ: Վկաներու համաձայն, սովը կ'իշխէր հոն ու բանտապահները կը սպաննէին բանտարկեալները, նուազագոյն չեղումի մը համար իսկ:

Անձի պաշտամունքն ալ որ կը վերագրուի Ստալինի, ծայր առած է Լենինի օրով: 1918-ին մահափորձէ մը փրկուելէ ետք կը սկսի այդ պաշտամունքը. ան կը ներկայացուի որպէս հրաշքով փրկուած մը ու մինչեւ իր մահը ենթական կ'ըլլայ խորհրդապաշտ սրբաբանութեան մը, զրի առնուած կրօնական բառամթերքով, որով լուսապսակ մը կը հիւսուի անոր անձին համար: Ինք անձամբ չի քաջալերեր այդ պաշտամունքը, սակայն արդելք ալ չըլլար, մտածելով որ ռուս ժողովուրդը ատոր պէտք ունի, անձնաւորելու համար յեղափոխութիւնը:

Գալով տասնամեակներու լուութեան, ամէնէն սարսափելին է 20-ական թուականներու արեւմուտքի մտաւորականութեան պահած լուութիւնը: Պատճառն այն է որ անոնց մեծ մասը կ'ատէր ղրամատիրական ու քաղքենի վարչաձեւը որուն ենթակայ էր: Պէտք էր կարծել տային թէ ռուսական յեղափոխութիւնը յառաջդիմական նկարագրեր ունէր: Փայփս կը յիշէ օրինակ Ռոմէն Ռոլանի պարագան որ 1925-ին կուլակին վերապրողներու հանդիպելով կ'ըսէ թէ նոյն բանկերը կը պատահին նաեւ Գալիֆորնիայի բանտերուն մէջ, ուր արհմիութենական բանտրներ կը նահատակուին:

Հետեւելով Փայփսի, մարդ կը տարուի հարցնելու թէ ի՞նչ բան կը զանազանէ Լենինն ու Ստալինը, եւ թէ այս երկրորդը ի՞նչով աւելի զէշ էր. ահաբեկչութիւնը, զանգուածային մաքրագործումները, կուլակը, բոլորն ալ Լենինի հնարածներն էին. ան ծրագրած էր նաեւ անտեսութեան կեդրոնացումը, հողերու հաւաքականացումը, սակայն միջոց չունեցաւ զանոնք կիրարկելու: Ուրեմն Ստալինի ըրածը զարգացնել էր Լենինի կողմէ ճըշդուած սկզբունքները:

Միակ մարդի մը մէջ Ստալին նորութիւն կը բերէ. ան համայնավարներու սպանութիւնն ալ կը հրամայէ: Լենին կը խորհրդատու ընկերակիցներուն որոնց հետ ազնուական կարգ մը կազմել կը կարծէր: Մինչ Ստալին հալածախտ տարուած, բոլորը կը մաքրագործէր:

Աւտնցմէ զատ, բոլշեւիկներու կատարած բոլոր նորութիւնները - դաստիարակութեան, մշակոյթի, տնտեսական, դինուորական մարզերուն մէջ - չատ չուտով ձախողեցան: Ու տակէ ի վեր զարկ տրուեցաւ վարչարարութեան, տաժանակիր աշխատանքին, իրաւունքի անտեսումին:

Բոլշեւիկները այսպէս, կամուրջ հաստատեցին հեռաւոր անցեալին, Ռուսիոյ ասիական աւանդութեան հետ. անոնք ջնջեցին մեծն Պետրոսի արեւմտականացումի բոլոր ջանքերն ու Նիկողոս Բ.ի կայսրութեան ազատական ջրջանը:

Իսկ այսօրուան համար առկայ է նոյն վտանգը. յատակ է Փայփսի ախտորոշումը. ռուսական պատմութիւնը դէշ խորհրդատու մըն է. ամէն բան պէտք է նոր հնարուի: Ոչ մէկ կապ պէտք է հաստատուի անցեալին հետ: Միակ ճամբան ժողովրդավարացումն է. պէտք է սեղմումները վերնան, դոնէ պակսին ու աւելի տեղ տրուի յեղաստեղծումի: Ահա թէ ինչո՛ւ, պէտք է Արեւմուտքը օգնէ ոչ թէ Խորհրդային Միութեան, այլ՝ հանրապետութիւններուն: Միայն քաղաքական ու տնտեսական փորձառութիւնները իրարու վրայ դումարելով, դանազանութիւնները յարգելով ու ապակեդրոնացման սկզբունքով Խորհրդային Միութիւնը կրնայ խըզուիլ ասիական իր անցեալէն ու միանալ Եւրոպայի:

Ա. Թ. Թ.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Մըք Կիլ Համալսարանի սրահներէն մէկուն մէջ, Փետրուար 28–ին, դումարուած է Քէպէքի հայադիտական ուսմանց Միութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը: Շրջանառարտ վարչութեան նիւթա–բարոյական տեղեկագրի եւ օրակարգի այլ կարգերու քննարկումէն ետք կատարուած է նոր վարչութեան ընտրութիւնը:

*

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մարտ 10, նշուած է Մոզարթի մահուան 200-ամեակը: Հանդիսութեան բացումը կատարած է միութեան դրական - դեղարուեստական յանձնախումբի առենապետուհի Նորմա Ասլանեան, որ հակիրճ կերպով տուած է երդահանին կենսագրութիւնը: Մոզարթի գործերու կատարումով հանդէս եկած են Սայեամ Զաման (դաշնակ) եւ Սաթի Պարսհ ու ձէմ Քէօսէ (գալարափող): Հանդիսութեան երկրորդ մասը յատկացուած էր Պետական Երաժշտանոցի աւարտական կարգերու ուսանողներ՝ սոփրանօ Շուշան Գալաթաչէ ու պարիթոն Դէորդ Դաւիթեանի՝ ընկերակցութեամբ Սայեամ Զամանի դաշնակին:

***

ԼՈՍ - ԱՆՃԼԼԷՍԻ մէջ, «Համազգային»ի Հովիտի մասնաճիւղը, Փետրուար ամսուն, յայնորդական երկու ձեռնարկներով ոգեկոչած է Յովհաննէս Թումանեանը: Փետրուար 24-ին, Կլէնտէյլի մանկապատանեկան թատրոնը ներկայացուցած է Յ. Թումանեանի «Գիքորը», բեմադրութեամբ Խաչատուր Իսայեանի: Բանատեղծին 120-ամեակին նուիրուած երկրորդ ձեռնարկը տեղի ունեցած է Փետրուար 28-ի երեկոյեան, Ֆերահեան վարժարանի «Տիգրանեան» սրահին մէջ: «Համազգային»ի մասնաճիւղի նորատեղծ գրական խմբակի առենապետ Սարգիս Մաճառեանի ելոյթէն ետք, հեղինակին կեանքն ու գործը ներկայացուցած է Էօժէնի Պետրոսեան: Դասախօսութեան ընթացքին մէջընմէջ կատարուած են Թումանեանի գործերէն ընտրուած երգ, արտասանութիւն, ընթերցում:

**

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ Հայ կեդրոնի սրահին մէջ, Փետրուար 28-ի երեկոյեան, Հ. Յ. Դ. «Վէհնամայր» Կոմիտէի կազմակերպութեամբ տեղի ունեցած է գաւառասական ձեռնարկ մը՝ նուիրուած Հայաստանի եւ Ղարաբաղի վերջին իրադարձութիւններուն: Ելոյթ ունեցած են Հայաստանի Խորհրդարանի երեսփոխանները՝ Սէյրան Բազդասարեան եւ Իգոր Մուրատեան: Արցախի հարցերու յանձնախումբի նախագահ Ս. Բազդասարեան, իր ելոյթին մէջ մատնանշած է Հայաստանի դիմագրաւած տնտեսական սուր տագնապը, ապա անդրադարձած է Արցախի հարցին, նշելով որ վերջին մէկ տարուան ընթացքին կացութիւնը սկսած է փոխուիլ ի վնաս Արցախի հարցը, երեսփոխանը անհատ իր խօսքին մէջ ընդգծած է Սփիւռքի կազմակերպութեանց միասնական գործելակերպի անհրաժեշտութիւնը՝ ի չահ Հայաստանի վերականգնման: Քննարկելով Արցախի հարցը - երեսփոխանը անհամաձայնութիւն յայտնած է Հայաստանի դեկավարութեան որոշ քայլերուն հետ: Երեկոյթին երկրորդ բաժինը յատկացուած է ներկաներու առաջադրած հարցումներու քննարկումին:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ ԹԷՕԴԻԿ

ՀԱՅ ԳԻՒՂՕՐՅԻՔ ԵՕԶՂԱՏԻ

Եօզղատի եւ իր երկու գաւառակներուն պատկանող 48 հատ Հայ գիւղօրէից բնակչութիւնը ջարդուեցաւ՝ իւրաքանչիւրն իր գիւղին մէջ կամ քիչ հեռուն, հարեւան այլազգիներու ձեռամբ, երբ Եօզղատի Աղէտը չէր ակսած դեռ եւ ձէմալ պաշտօնի դլուխ էր:

ՊՕՂԱԶԼԵԱՆ

Գարասուի վրայ գաւառակ Եօզղատի, անկէ 18 ժամ հեռու: Հայ բնակչութիւն՝ 650 տուն: Եկեղեցին Ս. Մինաս:

Պօղազլեան սարսռադին զուգադիպու - թեամբ մը նոյնացաւ եւ յաւերժացաւ տաճկեվար իր ահաւոր խմաստին հետ՝ հոն տեղի ունեցող հայաջինջ կոտորածով: Գայմագամն էր նշանաւոր Ալթընի ատադակութեան ընկերներէն Քէմալ (որուն սխրագործութեանց մէջ քանի նմոյշը ներկայացուցինք նախորդ դլուխով): Այս հրէշներու հրէշն էր որ 500 Հայեր ժողվել տալով՝ քով - քովի կապել զանոնք՝ fահաձայ մըն ալ առջեւնին ձգած՝ քշեց երեք ժամ անդին Քէլէր կոչուած սպանդանոցը. յետոյ ձերբնթացիկ հասաւ եւ նետնետան հաճոյքով մը դիտելու, թէ սուրով սակրով ինչպէ՞ս պիտի քակուէր փեթռատուէր մարդկային այն հսկայ կծիկը՝ զոր իր չորնոլիք մատներն էին փաթթութած...: Այդ տամէն երկու օր վերջ, «ի վարձ բարւոք ծառայութեան», Եօզղատի փոխ կառավարիչ կը կարգուէր ահա՛, իսկ եւ իսկ իր լրտմին յանգեցնելու համար Զուլումը: Քէմալ դործած է՝ հրամանը չրթունքին եւ զէնը ի ձեռին, աննախընթաց «զահրաման»ութեամբ մը, որուն ընթացքին՝ իրար կ'արմկէին Գայմագամութիւն եւ Գասապութիւն:

Զինադադարէն վերջ, այդ չարդավայրէն վերադարձող չորս ազգայիններու կողմէ Պաարիարքարան ուղղեալ նամակի մը մէջ կը հանդիպինք հետեւեալ տողերուն. - «Պօղազլեանի երկրորդ չարդը սկսաւ 1916 Փետրուար 22-ին եւ տեւեց 5 օր: Այնուհետեւ խուժանը մատ Պարիարքարանի պաշտօնեայ (Քաղաքական ժողովի անդամ ըսել պիտի ուզեն) Սարգիս Սուլինի դանուած խանը. հոն ըսպաննեցին պինք, մարմինն ալ կտոր կտոր ընելով՝ չունեցան առաջքը նեռեցին»:

ՀԱՅ ԳԻՒՂՕՐՅԻՔ ՊՕՂԱԶԼԵԱՆԻ

Աւելորդ պիտի ըլլար կրկնել թէ ի՞նչ ճակատագիրը ունեցաւ այս «զազա»յին ենթակայ Հայ գիւղերուն ժողովուրդը, ցորչափ անօրէն - անաստուած ֆէմալ մը կար պործի դլուխ: Առանցմէ (Աստղանիշ կրող գիւղերուն մէջ Բողոքականութիւնը 10 - 15 առ հարիւր համեմատութեամբ ծաւալ դտած էր)

1 - 2.- Զաք եւ (*) Գում Գույու միայն անմահացան, Աղէտի օրերուն դառնալով Հայոց նոր Սասունները: Առաջինը Պօղազլեանէն 7 ժամ հեռու է, 300 տուն, Սուրբ Թորոս Եկեղեցիով, միւսն ալ՝ 8 ժամ, 150 տուն, Ս. Աստուածածին Եկեղեցիով: Հըզօր դիմադրութենէ մը վերջ, գիւղացիք քաշուեցան Ագ Տաղ լեռը. հոն մնացին պատերազմի ընթացքին, իրենց պէտքերը հայթայթելով ահաբեկ հարեւաններէ: Եւ այսպէս, բռնամահ, աքսոր ու սով անծանօթ մնացին այդ հերոս Հայերուն, փոքրամասնութեամբ սակայն վերապրող:

Զաթ կրկին էր, միւսը կը կոչուէր

3.- Փոքր Զաք, վեց ժամ հեռու, 70 տուն Հայութեամբ:

4.- Էյլէնճէ, 8 ժամ հեռու, 150 տուն, Եկեղեցին Ս. Աստուածածին:

Գիւղիս Աւետարանական Հայոց հովիւն էր

Պատուելի Յակոբ Ազդրնեան, 40 տարուն, կը հովուէր նաեւ շրջակայ քանի մը գիւղերու ժողովուրդը: Ընկերներով կը բանտարկուի ախոռի մը մէջ, յետոյ կը նահատակուի սրամահ:

5 - 12.- (*) Ուզունկը երեք ժամ հեռու, 400 տուն, Եկեղեցին Ս. Աստուածածին: (*) Զաքագ չորս ժամ հեռու, 70 տուն, Եկեղեցին Ս. Աստուածածին: (*) Իւրնէճ վեց ժամ հեռու, Եկեղեցին Ս. Աստուածածին: (*) Մէնթէշէ երեք ժամ հեռու, 300 տուն, Եկեղեցին Ս. Աստուածածին: (*) Սագլը 7 ժամ հեռու, 200 տուն, Եկեղեցին Ս. Աստուածածին: Ֆախրտալը 7 ժամ հեռու, 100 տուն, Եկեղեցին Սուրբ Աստուածածին: (*) Սաաթլը վեց ժամ հեռու, 120 տուն, Եկեղեցին Ս. Աստուածածին: (*) Քէլէր 9 ժամ հեռու, 350 տուն, Եկեղեցին Ս. Աստուածածին: Քէմալ ճշմարիտ դժոխքի մը վերածեց այս գիւղը. Հայ արիւնը հեղեղանման հոսեցաւ անոր ձորերուն մէկէն:

(Շար. 207)

Մեզմէ կը խնդրուի ծանուցանել

ԺԱՆ ՏԱՒԿԱԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահած է Մարտ 20-ին, 83 տարեկանին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կաղոյա Մաչէ Լիոն - Վիլէօրպանի Ա-րաքս մասնաճիւղը Մարտ 24, կիրակի օր, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ հանգուցեալ խաչուհիներու յիշատակին:

Պատարագի աւարտին եկեղեցւոյ կից Ազգային Տան սրահին մէջ կը տրուի հոգեճաշ:

Արձանագրութեան համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. -
78 - 40 - 27 - 40 կամ՝ 78 - 76 - 31 - 11

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարկրիթ Գրիգորեան իր հօր՝ Գրիգոր Գրիգորեանի (մեռած Պուլկարիա) յիշատակին կը նուիրէ 400 Ֆր. Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութեան (Իւմաֆ - Հայաստան) 200 Ֆր. Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցւոյ (սառնալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆրանք «Յառաջ»ին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Մարտ 23, յիշատակ յարութեան Ղազարու: Ժամը 16·30-ին կիրակնամուտի ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Խորանին վարագոյրը կը բացուի:

OPERATION VARTANANK

Le Comité «Espoir pour l'Arménie» remercie les centaines de donateurs qui ont permis la réussite de l'Opération Vartanank. Grâce à votre générosité, 350.000 francs ont été recueillis, ce qui a permis l'envoi de deux camions remplis de 40 tonnes de denrées alimentaires (viande en conserve, boulgour, farine...). Le 1er camion est arrivé en Arménie le 7 Février 1991 et le 2e camion le 14 mars 1991. Nous espérons envoyer prochainement un 3e camion. Toute cette marchandise a été réceptionnée et distribuée en Arménie et dans le Karabagh par l'Association de bienfaisance «Gtoutioun» et par l'Eglise Evangélique Arménienne.

Au nom du Comité
«Espoir pour l'Arménie»
Le Président
PASTEUR RENE LEONIAN

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

pour son Centre de Vacances pour

Juillet / Août 1991

— des directeurs diplômés (BAFD)
— des animateurs diplômés (BAFA)
— des assistant(e)s sanitaires (infirmier(e)s ou étudiant(e)s de 2ème année de médecine)
— économes
— coursiers

•

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE
pour ses camps rayonnants et itinérants pour

Juillet / Août 1991

— des directeurs diplômés (BAFD)
— des animateurs ayant un diplôme de secouriste.

•

Les inscriptions pour le Centre de Vacances de BELLEFONTAINE de la Croix Bleue des Arméniens de France seront ouvertes à partir
du 23 Avril 1991 jusqu'au 15 mai
S'adresser à la Section de la C.B.A.F. la plus proche de votre domicile ou au Conseil d'Administration de la C.B.A.F.: 17, rue Bleue - 75009 Paris

UGAB-MARSEILLE

GRANDE SOIREE DU PRINTEMPS

Dîner Dansant

Le Samedi 23 Mars à 20 heures

dans les Salons du Palm-Beach Concorde
2, Promenade Georges Pompidou — 13007 MARSEILLE

Participation : 400 Francs
Membres du Club des Jeunes et Etudiants : 300 Francs

UGAB - PARIS

présente

Anahid Kotcharian
pianiste

diplômée du Conservatoire d'Erevan
venue spécialement en France
pour participer au 13ème concours international de piano d'Epinal

JEUDI 28 MARS à 20 H 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e

Participation aux frais : 30 Frs.

ԹԱՂԿԱՋԱՐԴ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 24

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Ժամերգութիւն ժամը 9·30, պատարագ՝ 10·30: Դռնբացէք՝ 16·30:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱՆԱՆ

Ժամերգութիւն ժամը 9-ին, պատարագ՝ 10-ին, Դռնբացէք՝ 17-ին:

L'UCFAF la JAF et AKHTAMAR
présentent
L'ENSEMBLE FOLKLORIQUE DE DANSES D'ARMENIE

«KROUNK»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ
— Հիմնադիր՝ Ազատ Ղարիբեան —

«ԿՌՈՒՆԿ»

VENDREDI 22 MARS à 20 h 30
Théâtre Municipal de Charenton
107, rue de Paris — Charenton — M° Charenton - Ecoles
Locations : Atlantic-Electronique 241, rue P.V. Couturier — Alfortville
Epicerie Ararat 118, rue E. Dolet — Alfortville
Janyflor Place Carnot — Alfortville
Al'Jack Coiffure 55, rue P. V. Couturier — Alfortville

SAMEDI 23 MARS à 20 h 30
Salle Municipale Jean Renoir
Villa des Aubépines
35, avenue du Général Leclerc — Bois Colombes
Locations : Djizmédjian Daniel 31, rue Paul Déroulède — Bois Colombes

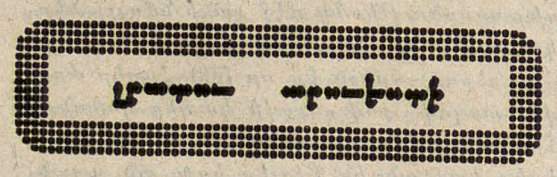
Sous le parrainage de CHARLES AZNAVOUR
DIMANCHE 24 MARS à 20 h 30
CASINO DE PARIS
16, rue de Clichy — 75009 Paris — M° Trinité
Locations : CASINO : Tél. : 49. 95. 98. 98 / FNAC - VIRGIN - BILLETEL - Minitel 3615 THEA

Réservations et informations pour tous spectacles : 42. 08. 76. 49 et auprès des membres des associations.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ՄԱՉԻ Անիէռ Պուա-Կոլոմպ եւ Ամժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները երկուշաբթի Մարտ 25, ժամը 20·30-ին
CENTRE CULTUREL D'ASNIERES
16, Place de l'Hôtel de Ville
92600 ASNIERES

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ateliers d'artistes ouverts
Les 22 - 23 - 24 Mars
de 14 à 19 heures

JIRKA

12, rue de la Liberté — CACHAN
Tél. : 47. 40. 34. 34

YAN'S CLUB

5, avenue Reille, Paris 14e

Samedi 23 Mars à 20 h 30

Présentation du film du
Dr. ARTHUR BOYADJIAN

ARMENIE
7 Décembre 1988
UN DEUXIEME GENOCIDE

suivi d'un débat.

Pour le dîner qui suivra réservez au:
45. 89. 20. 48

ACTIVITES DU CENTRE CULTUREL SAINT MESROB

POUR LE MOIS DE MARS

(10 bis, rue Thouin, Paris Ve,
Tél. : 43 - 26 - 50 - 43)

Le Vendredi 22 Mars
à 20 heures 30 précises

ANAHID TOPTJIAN
Artiste émérite de la République d'Arménie
présente le monodrame
LA REINE PARENTSEME
ou LA FORTERESSE D'ARDAKERS
d'*Alexandre Toptjian*

La représentation sera suivie d'une conférence-débat, dirigée par l'auteur Alexandre TOPTJIAN, sur la situation culturelle de l'Arménie contemporaine.

— Participation : 75 Frs. —

ECOLE Dikran et Hripsimé PAPAZIAN

OUVERTURE DES INSCRIPTIONS
POUR L'ANNEE SCOLAIRE
1991 — 1992

L'Ecole Dikran et Hripsimé Papazian fondée à Lyon en Septembre 1988 par l'Eglise Arménienne a le plaisir de vous informer de l'ouverture d'une troisième classe, classe primaire de Cours élémentaire CE 1 / CE 2 dès la rentrée de Septembre 1991.

En vue de cette rentrée, les inscriptions sont dès maintenant reçues :
— en classe maternelle, pour les enfants âgés de 3, 4 et 5 ans.
— en classe de CP, pour les enfants âgés de 6 ans.
— en classe de CE 1 / CE 2, pour les enfants âgés de 7-8 ans.

Un service de restauration et un ramassage scolaire par car est assuré chaque jour.

Toutes précisions utiles vous seront données au secrétariat de l'école :
40, rue d'Arménie 69003 Lyon.
Téléphone : 78. 60. 47. 18,
tous les jours de 9 h à 12 h
et de 14 h à 17 h
et le samedi de 9 h 30 à 12 h.

L'Ecole Dikran et Hripsimé Papazian dispense un enseignement en arménien en complément des programmes de l'Education Nationale.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կաղոյա Մաչէ Մարսէյլ քաղաքի հայկ. կիրակի, Յունիս 23
Hôtel SEVAN — Pertuis
Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 23-24
SAMEDI-DIMANCHE
23-24 MARS
1991
LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.501 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.501

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԻՒՐՏԵՐԸ

ՆՈՐ ՏԱՐԻ ԵՒ ՆՈՐ ՅՈՅՍԵՐ

Արտասահման գտնուող քիւրտ պարագլուխներ, ինչպէս Թալապանի, Ուրթի օր պատրաստակամութիւն յայտնեցին Իրաք երթալու, ժողովուրդին հետ ըլլալու եւ անոր կողքին կռուելու համար: Պէտք է ըսել որ մեռիանները չատ կը ծեծեն այս միջոցին քրտական հարցը (ճիշդ է որ չատ այլ նիւթ չէ մնացած) եւ կը յիշեն այն անարդարութիւնները որոնք գործուած են Քիւրտերու դէմ, պատմութեան երկայնքին: Առջի օր ակնարկած էինք Գլօտ Լորիէօյի յօդուածին (Ֆիկարօ, Մարտ 19), ուր կը յիշուէր Քիւրտերու մասնակցութիւնը Հայերու ջարդերուն: Յօդուածագիրը կ'արձագանգէր նաեւ լիբանանցի մտաւորականի մը սա յայտարարութեան.- «Ի՞նչ մսխում: Շնորհիւ Ֆրանսայի զբօսաւորաբար, Լիբանան նպաստաւորուեցաւ մեծ բախտով մը, զոր չունեցան ոչ Հայերը, ոչ Պաղեստինցիները, ոչ Քիւրտերը· իրենց հարազատ Պետութիւն մը ունենալը» (մնաց որ այդ «բախտը» գոյացաւ որ Լիբանանցիներուն չմնաց այդ Պետութիւնը...): Լօզանի Դաշնագիրը կ'անտեսէ Սեւրի այն յօդուածը որ «տեղական ինքնավարութիւն կը խոստանար» քրտական չրջաններուն: Այդ «մոռացումները», հետեւանք էին Քէմալի փափաքին, որ միասնական երկիր մը կ'ուզէր: Անկէ ետք, Քիւրտերու պատմութիւնը ապստամբութիւններու, փարատած յոյսերու, ըմբոստական չարժումներու չարք մըն է:

Այսօր, քրտական նոր տարիին հետ (Նեւրոզ) կը ծնին նոր յոյսեր, մանաւանդ Իրաքի հիւսիսը տարուած յաղթանակներով:

Քրտական աղբիւրները յայտնեցին թէ դրաւած են Թա'մխմ քաղաքը, որ չատ կարեւոր է քաբիւղային իր հարստութեամբ եւ Քիւրտիստանի հայրենասիրական Միութիւնը այդ դրաւումը որակեց՝ «քիւրտ ժողովուրդին մեծագոյն յաղթանակը իր ազատամարտի սկիզբէն ի վեր»: Մուսուլի մէջ, չիթ կացութիւն մը կը տիրէ եւ կը թուի որ սաստիկ կռիւները կը մղուին: Նահալմի ռումբեր կը գործածուի իրաքցի զինուորներու կողմէ, միշտ ըստ քրտական աղբիւրներու:

***

Թուրքիոյ ղեկավարութեան քրտանպաստ քայլերը իրարու կը յաջորդեն: Մարտ 21-ի քրտական Ամանորի նախօրեակին, երկրին Մշակոյթի նախարարը հրահանգած է ամբողջ Թուրքիոյ տարածքին ոտնել զայն ու աւելի լայն միջոցառումներու ձեռնարկել յաջորդ տարուան համար: Նախարարը այս առթիւ չնորհաւորագիր մըն ալ հրապարակած է:

Ամանորի ոտնակատարութիւնը մեծագոյն խանդավառութեամբ տեղի ունեցած է Թուրքիոյ հիւսիս-արեւելեան քրտաչատ չրջաններուն մէջ. Իրաքի ու Սուրիոյ սահմաններուն մօտ ձիրէ դաւառակին մէջ օրինակ, 60 հազար բնակիչներ հակառակ հռչակուած պատերազմական վիճակին որ կ'արգիլէ ամէն հաւաքոյթ, փողոց էջած ու յոյսերով տոնած են Նեւրոզը: Անցեալ տարի նոյն թուականին, նոյն չրջանին մէջ չորս հոգի մեռած էր զէպքերու ընթացքին:

Այսուհանդերձ, բազմաթիւ վայրերու մէջ ոտնակատարութիւնը վերածուած է արիւնալի բախումներու: Միջադէպեր ծագած են երբ Քիւրտեր Ատանայի, Իզմիրի, Վանի եւ այլ քաղաքներու մէջ առանց արտօնութեան ցոյցեր ընելու ձեռնարկած են, քրտական դրօշակներ պարզած: Իզմիրի ու Ատանայի մէջ բազմաթիւ վիրաւորներ կան ուսումնական 100 հոգի հակդուրթեան տակ առնուած են:

Նեւրոզի նուագականէն երկու օր առաջ ալ Տիգրանակերտի Սիլվան գաւառակին մէջ ապահովութեան ուժերու եւ Քիւրտիստանի բանուորական կուսակցութեան զինեալներուն միջեւ բախումի մը հետեւանք հինգ Քիւրտեր սպաննուած են:

***

Կղավիէ Կօթիէ կը չարունակէ իր Թղթակցութիւնները արեւելեան Անատոլուէն Ֆիկարօ-ի: Մարտ 22-ի թիւին մէջ, ան կ'արձագանգէ Քիւրտերու ապրած ողբերգութեան եւ ունեցած զոհերուն: Հոս – հոն տասնեակներով կը սպաննուին, պատանիներ, կիներ, առանց խտրութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ եւ ընդդիմութեան (դլխաւորաբար՝ Շիրաքի) միջեւ բանավէճը բաւական աւը ընոյթ առած էր չաբաթավերջին: Նիւթը կը վերաբերի տեղական աւրքերու, կառավարութիւնը կ'ուզէ որ հարուստ քաղաքները օժանդակեն աղքատ քաղաքներուն: Ընդդիմութիւնը, անշուչտ, միացեալ ճակատ մը չի ներկայացներ, թէեւ չանք կը թափուէր այդ ուղղութեամբ: Շիրաք – Պերեկովուա բանավէճին բուն դրդապատճառն ալ երմտական նախարարին փարիզցիներուն ղրկած մէկ նամակն է, ուր Պերեկովուա կը չանայ դրժել Շիրաքի առարկութիւնները: Կառավարութեան օրինագիծը կը նախատեսէ տեղական երկրորդ աւրք մը որոշ (հարուստ նկատուած) քաղաքներու մէջ: Փարիզեան չրջանը այդ աւրքը վճարող քաղաքները պիտի ըլլան.- Փարիզ, Ուլոնները – Պիանքուրտ, Փիլթօ, Քուրպըվուա, Նէօյի, Լըվալուա-Փէրէ, Վելիզի - Վիլլաքուպլէ, Սէն - Գլու, Ռէօնժիս, Շըվիյի–Լառիւ: Յատկանչական է որ բացի վերջինէն, ուր քաղաքապետը համայնավար է, միւսներէն ոչ մէկուն գլուխը ընկերվարական մը կայ, բոլորն ալ ԷՌ – Փէ – Էռ (7) եւ ԻՒ – Տէ – Էֆ (2) են: Ամէն պարագայի մէջ, Ուրթի օր կառավարութիւնը վստահ էր որ մեծամասնութիւն պիտի ստանար նոյն օրուան քուէարկութեան, քանի որ ապահոված էր կեդրոնի ձեռնպահութիւնը: Այս ձեւով, Ռոքար սահիպուած չէր ըլլար Սահմանադրութեան 49/3 «փրկարար» յօդուածին դիմելու:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ կառավարութիւնը ընդվզիմով փոլ թաքսը (տեղական աւրք մը զոր ղրաւ Տիկին Թաչըր եւ պատճառ ալ եղաւ իր անժողովրդականութեան եւ դուռ բացաւ բախումներու ապքատ թաղամասերուն մէջ), բոլորովին թափեց ինչ որ «թաչըրիզմ» որակուած էր: Փոլ թաքսը աւրք մըն էր որ նկատի պիտի չառներ բնակարանին տարածութիւնը եւ բնակարդին եկամուտները եւ որու ենթակայ էին 18 տարեկանը լրացուցած բոլոր քաղաքացիները: Այլ խօսքով, ամուրի բարձր աշխատավարձ ստացող մը որ տարածուն յարկարաժին մը կ'ապրի եւ հետաքրքիր մը կ'ապրի եւ չահասու (18 տարեկան եւ աւելի) երկու զաւակ ունի:

ԿԻՊՐՈՍԻ յոյն դեմոկրատ Միութեան կուսակցութեան նախագահը՝ Քլերիտես կղզիին Թրքական չրջանը այցելած ու համատեղ հաղորդագրութիւն մը ստորագրած է Հանրապետական Թրք· Կուսակցութեան նախագահին հետ: Հաղորդագրութեան մէջ կ'ըսուի որ Կիպրոսի հարցին լուծումը չատ յապաղած է եւ թէ յոյն եւ Թուրք համաձայնութիւններու ու ՄԱԿ-ի որոշումներուն չրջանակին մէջ ամբողջականութիւնը վերադտած Կիպրոս մը երկու կողմերուն համար ալ նպաստաւոր պիտի ըլլայ: Նախագահ Էօզալ ալ յայտարարած է, Պուշի հետ տեսակցութեան նախօրեակին («Ապահ» թերթին տուած հարցազրոյցով մը) որ Կիպրոսի հարցին ձեւաւորումը պատրաստ է, նախագահ Պուշ վճռած է մնայուն լուծում մը դտնել: Ինք կողմնակից է «ճկուն դաշնակցային ձեւաւորման մը, երկու չրջանով եւ երկու ժողովուրդով» ըստ ՄԱԿ-ի 649 յօդուածին: Նախագահը պէտք է ընտրուի երկու տարուան համար, հերթապահութեան դրութիւնով, անդամ մը՝ Թուրք, անդամ մը՝ Յոյն: Կարեւորը, կ'ըսէ Էօզալ, այն է որ Թուրքերը փոքրամասնութիւն չնկատուին, այլ հաւասար իրաւունքներ ունենան:

ՍԻՆ ՏՐՆԻԻ (Ռէյնիոն) մէջ չատ խախուտ հանդարտութիւն մը կը տիրէր Ուրթի առտու, նախորդ օրը ամբողջ քաղաքը մեռած էր: Տիկին Միթերան, հակառակ իրեն եղած դիմումներուն, մերժեց ընդել իր այցելութիւնը, զոր կը կատարէր որպէս Նախագահ՝ «Ֆրանսա - ազատութիւններ» կազմակերպութեան եւ որ նախատեսուած էր չորս օրիս է: Ժողովուրդը այնքան զգուած է կղզապետներէն, ռաֆէրներէն, թալանողներէն, որ ինքնապաշտպանութեան անհատական միջոցներու ձեռնարկած է, տեսակ մը «զուգահեռ ոստիկանութիւն» ստեղծելով:

ԻԶՄԻՐԻ մէջ, ոճրափորձ մը եւս գործուած է, որու հետեւանքով մէկ ոստիկան սպաննուած է եւ երեք հոգի ալ վիրաւորուած են: Արարքին տէր եղած է ծայրայեղ ձախ՝ Տեւ - Սոլ կազմակերպութիւնը:

ԵՐԵՒԱՆ

ՀԵՌԱՏԻՊ

ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՄԱՐՏ 18 / 20)

ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ ԱՐՑԱԽԻ ՄԷՋ

Արցախի մէջ Միութենական հանրաքուէն տեղի ունեցած է միայն զօրանոցներու եւ ազրբէնջանական չրջաններու մէջ: Շուչիի մէջ հանրաքուէին մասնակցած է ընտրութիւններուն արձանագրուած բնակչութեան հազիւ 30 առ հարիւրը:

***

ԱՐՑԱԽ՝ ՅՈՒՍԱԽԱՒ

Մ· Գորբաչովի «Ազրբէնջանցի ժողովուրդին ու Լեռնային Ղարաբաղի բնակչութեան» ուղղուած դիմումին դէմ բողոքելու համար, ինչպէս անմոռանալի 1988 Փետրուարին, հազարաւոր մարդիկ հաւաքուած էին Ստեփանակերտի կեդրոնական հրապարակը:

«Մենք քաղաքակիրթ վերաբերում կը սպասէինք մեզի հանդէպ, «Արմէնփրէս»ի թղթակցին ըսած է Մարզային Խորհուրդի գործադիր Կոմիտէի նախագահ՝ Սեմչօն Բարայեան.- փոխարէնը՝ Ազրբէնջանէն ու կեդրոնէն ստացանք չրջափակում, տնտեսութեան քայքայում, սով, մարդու տարրական իրաւունքներու ոտնահարում, իսկական ծագը ու ծանակ տալի արժանապատուութեան նկատմամբ: Մենք Մոսկուայէն կը սպասէինք Արցախի իշխանութեան մարմիններու վերականգնում, քանի որ Մոսկուան՝ ինքը լուծարքի ենթարկած էր պառնք: Այսպէս, Արցախի հայութեան վրայ գործադրուած միջնադարեան ճնշումէն ետք, հիմա ալ կը փորձեն զայն ծունկի բերել: Որքան ալ դեղեցիկ հնչեն Լ.Ի.Մ-ի մէջ ժողովրդավարական ընտրութիւններ կազմակերպելու կոչերը, անոնք անիրագործելի են, քանի որ Ազրբէնջանի դեկավարութեան նպատակը Արցախը Հայերէն ազատելն է: Մեզ խաբեցին, խաբեցին լկտիաբար: Նմանօրինակ գործողութիւնները կրնան միայն ալ աւելի լարել արդէն բաւական բարդ ազգամիջեան իրավիճակը:

***

ԳՏՆՈՒԱՆ ԵՆ ՍԱՐԵԱՆԻ ԿՏԱԻՆԵՐԸ

«Երեկոյեան Երեւան» թերթը կը տեղեկացնէ թէ Մոսկուայի «Բելոռուսական» երկաթուղային կայարանին մէջ ձերբակալուած են երկու խորհրդային քաղաքացիներ, որոնք պահակախցիկէն կը հանէին կտաւներ: Անոնք անցեալ տարի Երեւանի «Մարտիրոս Սարեան» թանգարանէն գողցուած երեք նկարներն են:

***

ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Էջմիածնի մէջ եպիսկոպոսական յատուկ ժողովի մը մասնակցող բարձրաստիճան եկեղեցական անձնաւորութիւններ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի գլխաւորութեամբ Մարտ 18-ին այցելութիւն մը տուած են Խորհրդարանի Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի: Նոյն օրը Սփիւռքի բարձրաստիճան կրօնաւորները ընդունուած են վարչապետ Վազգէն Մանուկեանի կողմէ:

***

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ԳՈՐԻՍԻ ՄԷՋ

Գորիսի մէջ տեղի ունեցած է «Հայկական վանքը» թեմայով գիտաժողով մը, որուն մասնակցած են Շահէ Արք· Ասէմեան, Շիրակի, Սիւնեաց, Գուգարաց թեմերու առաջնորդները, աստուածաբաններ:

Մասնակիցները ուխտաղնացութիւն մը բրած են դէպի Տաթեւ: Գորիսի մէջ անոնք ներկայ եղած են Գրիգոր Տաթեւացի փողոցի բացման եւ Գ· Տաթեւացիի յուչարձանի տեղի օրհնութեան:

Անցեալի Հայկական Մարսէյլը

Նոր կեանքին ստեղծումը

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Վերոյիշեալ գաղափարէն կը բխի յիշատակագրութեանց գրեթէ անգոյութեան հարցը մեր մէջ, ի խնդիր գրական գործերու լուսաբանութեան: Քանի որ Մարսէյլ ենք, զսպելով մեր յուզումը, երեւակայենք պահ մը Ժորժ Սանտի չպարով զգեցող մեր Զապէլ Եսայեանը, իր Ամաղոնի պէրանգով, աղուէսի մուշտակը վզին նետած, երբ փոթորկալից յոյզեր կ'արձակէր սրճարաններուն մէջ ասոր անոր հասցէին, կամ իր պարտաւորը՝ ուղղուած գրաշարներուն, փորձի էջերուն սրբագրութեան պահուն ... նման «անկարեւոր» կտորներ ո՞ւր պիտի որոնենք, ըսէ՛ք, ո՞ւր:

Այս տպարաններուն մէջ, յաջորդաբար լոյս ընծայուեցաւ «Հայ Սիրտ» չարաթաթերթը մինչեւ վերջին պատերազմը, չատ անգամ յօդուածը ուղղակի չարելով, առանց ձեռագիրի եւս տպագրիչ Զաւէնի վկայութեամբ Եղիչէ Թորոսեանի կոմկ, իր անուն հօր Փորթուգալեանի «Արմէնիա»-ի գաղարումէն եւթ, յենուելով անոր բաժանորդներուն, Պարսկաստանէն մինչեւ Հնդկաստան:

Ի հարկէ նոյնքան բնական պահանջ մըն էր նաեւ հաստատումը հայ բժիշկներուն, ինչպէս Քէչեան, Աբգուեան, Սեմերճեան, Բաղճեան, Սիվրիհիսարլեան, Տիվրիեան, եւ ատամնաբոյժներ՝ Քիւրքչեան, Կէօնճեան եւ իր աւենուան համար իսկական նորութիւն մը՝ Տիկին Մելինէ Գարակէօզեան, 4, rhi tnp Տուիլիիէեն: Հայրս անոր խնամքին դիմած էր: Իսկ մայրս ալ, օր մը, այնքան տառապած էր ակռայի ցաւէն որ բոնի առաջնորդուեցաւ անոր մօտ: Անգամ մը, ես ալ, հազիւ տասը տարեկան, ընկերացայ մօրս: Դեռ բերանը չբացած արդէն կը վայրը: Տիկին Մելինէ, ձեռներէց ու յոյժ ճանգամ կըրցաւ վերջապէս զսպել հայկական զատաոէն նոր ժամանած եւ բժիշկի երես չտեսած մեր մայրիկը: Բայց, երբ յետագային առաջները կոտտալու ըլլային, ան կը նախընտրէր վերադառնալ իր սովորական գաբանփիլիճ կամ խոշոր ապին, ու ծայրագոյն պարագային՝ օղիի ումպին:

Բնականաբար, այս վերոյիշեալ բժիշկներուն յանձնարարութեանց սպասարկու՝ Մարսէյլի Հայերը երեք գեղագործներ ունէին իրենց տրամադրութեան տակ. Կարպիս Բիւրեղ, Աբրահամ եւ խարբերդցի՝ Շաւարշ Թաշճեան, այս վերջինը Կեդրոնական Փոստին ճիշդ դիմացը: Բոլորովին Ֆրանսերէն լեզուին անտեղեակ Հայերուն, խեղճ Շաւարշը սոխպատած կ'ըլլար ամէն մէկուն մանրամասնօրէն բացատրել եւ կրկնել գեղերը ընդունելու կերպն ու ժամանակը: Սրտառճմլիկ երեւոյթ էր տեսնել քանի - քանի թոքախտաւոր երիտասարդներ, ժպտուն եւ վտիտ մարմիններին քարշ տալով՝ կուգային Շաւարշին գեղարանը, (կարծես անոր սեփականութիւնը եղած ըլլար), գրեթէ ամէն առաւօտ կշտանալու, եւ ապա, իրարու միացած, քովի կիսաւէր տուներուն կռթնելով կ'սխորժէին ըմբոշխնել արեւուն գագէ ճառագիչները: Այս փաղանդին հետեւող Աբրամ Շեխիկեանն ալ չզլացաւ իր կարեկցութիւնը մնացեալ գրոց - բրոցներուն:

Քիչ չանցած, Մարսէյլ ժամանող գաղթականներու հոսանքը այնքան սաստկացաւ որ քաղաքապետարանը ամայացած հողամասեր յատկացուց անոնց, որոնք անմիջապէս կառուցին թիթեղեայ եւ փայտեայ տնակներ: Էքսի համբուն վրայ ստեղծուեցաւ Քան - Միրապօն, ժամանակաւոր հանդամանքով: Փոստոյի կոմկն ալ ,Սէնթ - Աննի քէմփը կառուցեցաւ որ տեւեց երեսուն տարիներ: Երբ մի ոմն այցելող մեծ դռնէն ցատքելով ներս անցնէր իսկոյն արահետին երկու կողմերու լուսամուտներուն վարագոյրները զողզոջալ կը սկսէին, մինչեւ որ եկողը հասնէր իր փնտռած տեղը: Ցաճախ խումբ մը երեխաներ եւ տարեր կը միջամտէին, անոր ուղղութիւնը դիւրացնելու նպատակով: Մանաւորապար Արրաբերդցիներ եւ Սերաստացիներ էին անոր բնակիչները: Իսկ նաւահանգիստի բարձունքին վրայ, Քամփ - Օտտօն տրամադրուեցաւ մեծ մասով Վանեցիներու, Մշեցիներու, Էրզրումցիներու, Սերաստացիներու, ամէնքն ալ հուժկու արուներ, որոնք դիւրութեամբ իրենց բնակարաններէն վար կ'իջնէին, դէպի նաւահանգիստը, բեռնակրութեան աշխատանքին լծուելու: Այս քէմփը յետագային արժանացաւ հայկական արուարձանի սիրաղօսին, ունենալով իր ալ Աբովեան պողոտան:

Առնչմէ զատ, բոլորովին անիմանալի երեւոյթ, Մարսէյլի պօրտին վրայ, կայարանին եւ կամարին միջեւերը կը զբաղնըէր այսպէս կոչուած Ռուսերուն կամ Ոսկորին քէմփը: Համառօտ պատմագրութեան մը դիմելու կը սոխպուինք: Ասենօք, քաղաքին գերեզմանոցը կը բազմէր Սէն - Շառլի սարահարթին վրայ: Երբ որոշուեցաւ 1880-ի տարիներուն, շրջակայքի կայարանը կառուցանել այս բարձունքին վրայ, կարեւոր գամբան - կոթողները փոխադրուեցան նոր գերեզմաններուն մէջ, դէպի արեւելք, Սէն - Փիէռ, եւ չինուհիներէն գեռնահան հազարաւոր կմախքներ թափուեցան կամարին առջեւ տարածուղ դաշտին վրայ: Ու տարիներով, այդ ոսկորները մաս - մաս կը վառէին եւ անոնց մոխիրներուն վրայ, 1917-ի ռուսական յեղափոխութենէն փախստական Ռուսերը եկան հոն բնակիլ, տախտակէ եւ թիթեղէ տնակներ չինելով: Զարմանալիօրէն Ասորիներ ալ կային այնտեղ, իրենց խարխուլ մատուռով եւ խեղճուկ քահանայով:

Մեր Հայերն ալ իրենց ընտանիքներով եկան միրճուիլ այս քէմփին մէջ, նոր տնակներ կառուցանելով: Մի՛ հարցնէք թէ անոնք ո՞ւրկէ կ'առնէին մաքուր ջուրը եւ ո՞ւր կը թափէին ազտոտ, իրենց ազբերուն հետ, կամ անոնց արտաքնոցը ո՞ր անկիւնին մէջ յարմարցուած էր ... Այս ամէնքէն վեր, առանց բոցի, գիշեր - ցերեկ մխացող մարդկային ոսկորներուն դարչելի հոտը անտանելի էր: Նման անչընչելի մթնոլորտին մէջ, ի՞նչպէս կրցան ապրիլ մեր հայրենակիցները, տարիներով, գոնէ մինչեւ 1932, ի՞նչպէս չնչեցին տիւ ու գիշեր այդ օդը՝ ահռելիօրէն ապականած:

Այնտեղ խախուտ կրպակներ ալ կային, մանր - մունր բաներ վաճառող: Դեռ աչքերս կը տեսնեն, քէմփի մուտքին, ձախ կողմը, արարկիրցի Մարգարեան երկու եղբայրներուն կօշիկի «արհեստանոցը» եւ անոնց մօր՝ կլած վիճակով տուփիկներու մէջ դամեր դասաւորելը: Երբեմն հայրիկս իր թաղիքէ կլոր գլխարկը տալով՝ գիս հոն կը ճամբէր, երկար, բարակ ու մոխրագէմ Ասորիի մը քով, որպէսզի այս վերջինը լայնցնէր զայն, իր սեղանին վրայ չարած զանազան փայտէ կազապարներու միջոցով: Կամարին աստիճաններէն անցնելուս պէս, երկու մատներով քիթս կը բռնէի: Ձմեռուան եղանակին տեւականօրէն գետինը սեւ ցեխով մը ծածկուած կ'ըլլար, իսկ ամառն ալ, չորցած մոխիրէն բարձրացող դորշ շոգին կը լզծուէր թոքերը խափանելու աղէտալի դործին:

Ոսկրէ քէմփին բնակիչներն ալ իրենց առօրեայ կաթը գնելու համար, հարիւր քայլ անդին իրենց երեւակայութեամբ յորջորջուած Կովուն Օթելը կ'ուղղուէին, ուր միայն կաթնատու կով մը գոյութիւն ունէր: Բաւերախտաբար, քէմփէն դուրս ելլելուդ պէս, գէմ - յանդիման կ'ըլլայիր Յաղթական Կամարին: (Փարիզցիները թող չփորձեն զայն եւ իր չրջապատը համեմատել իրենց աչքարհահոչակ էֆէուլի հրապարակին հետ): Ու երբ արեւը իր վերջալոյսին կը հասնէր մօտակայ պանդոկներուն ապականած սենեակներուն մէջ ապաստանողներուն համար երազային վայր մըն էր, թէ զբօսանքի եւ թէ առօրեայ մտահոգութիւններու եւ կարծիքներու փոխանակութեան, քարէ աստիճաններուն վրայ չրջանակի նստած:

Ամէն իրիկուն, էննէյս ձեռքէն բռնած, նման այն օրերուն երբ երկու-քով կ'երթայինք մեր հայրենի դաշտերը քուշմաթ հաւաքելու, հանդարտ քայլերով կը բարձրանայինք դէպի մեր վտարանդի հոդիներուն անհաս կամարը, զրպաններս լեցուցած դղումի, սեխի, ձմերուկի խանձուած կուտերով, չդիմելու համար քանի մը սուի փոխարէն մեր հայրենակից Հաճի Մարտիկի առջեւ զրուած սակառին բռնադակութեան: Բայց ո՞ւր էին հիմա մեր ջինջ երկինքը, մեր անապակ օդը, մեր ջուրերը զուլալ ... Հազիւ ժամ մը անցնելէ եւթ, ան սեւ լաչակը գլխուն կ'ամրացնէր եւ ողբալի հառաչով մը կը դառնար ինծի.

- Մեզ աս չէօլերը ձգող Փէլէկին աչքը քէօռնայ: Էկո՛, չաղաս, էկո՛, երթանք տուներնիս:

«Էկէ՛, լաս, էկէ՛, էրթաւիք մեր էգին»:

Փարիզ
Մարտ 12

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Պատանի նահատակի մը օրագիրը

Ռուսահատանի ժարժ իշխանին սպրդիկը իժմէնի հատոր մը գրի առած է այս խրատագիրով, որ վերջերս լոյս տեսաւ: Այդ հատորին ներչնչուղը եղած է ընտանեկան հին լուսանկարներու, նամականիներու, թուղթերու մէջէն գտնուած յուշատետր մը: Իժմէնիի հօրը հօրաքոյրը կինն էր Ալեքսանդր Գ. ցարին ու մայրը՝ Նիքոլա Բ.ի: Այս վերջինը իր զարմիկին՝ իշխան Ժորժի հետ պաշտօնական այցելութեամբ մը Ճափոն գտնուած էր (1891), ուր մահափորձ մը կատարուած էր իրեն դէմ: Մէկը յաջողած էր սուրի հարուած մը իջեցնել գահաժառանգին ճակատին, երբ իշխան Ժորժ միջամտած ու պատգանի հարուածով մը չեզոքացուցած էր զայն: Այս մահափորձէն սպի մը մնացած էր Նիքոլա ցարին ճակատին վրայ ու ան մեծ երախտապարտութեամբ կը յիշէր իր փրկարարը:

1894-ին ան Ռուսիոյ կայսրը եղաւ, 1904-ին Ճափոնացիներու դէմ պատերազմ մղեց ու Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան վաղորդայնին (1918) սպանուեցաւ բոլշեւիկներու կողմէ. իսկ զարմիկը հանդարտ կեանք մը վարելէ եւթ, 1957-ին մահացաւ: Անոր պղպիկը օր մը ուզեց մաքրագործել ընտանեկան թղթապանակները: Այդ գրագործէն մէկ ձեռքը անցաւ մեռադէ սպիտակ տուփ մը զոր բացաւ նեռելէ առաջ: Նամակներ, դրոշմաթուղթեր փակցուած, կնքուած պահարաններ ու նոթատետրէ մը փրցուած էջեր գտաւ հոն. այդ էջերը լեցուն էին կիւրեղեան այբուբենով գրութիւններով, որոնցմէ էօժէնի ոչինչ կը հասկնար: Թարգմանել տալով, տեղեկացաւ թէ այդ նամակները Ռոմանով ընտանիքի անդամներուն միջեւ փոխանակուած էին, երբ անոնք երեք ամիս զատ վայրերու մէջ գրտնուեցան: Տետրակէն փրցուած էջերը պատանի գահաժառանգին օրագրութեան էջերն էին, այդ չրջանին: Այդ օրագրութիւնը կը սկսի 1918 Յունուար 16-ին եւ կը տեւէ մինչեւ Ապրիլ 12:

Էօժէնի չի կրնար լուսաբանել այն պատճառները թէ այդ թուղթերը ինչպէս իր հօրը ձեռքը անցած են, սակայն կ'որոշէ օգտագործել զանոնք կենսագրական հատորի մը ձեւին տակ:

1904 Օգոստոս 12-ին երբ Ռուսիա պատերազմի մէջ է Ճափոնի դէմ, Նիքոլա Բ. ցարը կ'արձանագրէ իր յուշատետրին մէջ թէ անմոռանալի օր մըն է առիկա իրենց համար, որովհետեւ ցարուհին մանչ զաւակի մը ծնունդ տուած է: Ռոմանովներու առաջին մանչ զաւակն է ան, չորս աղջիկներէ եւթ:

Վեց չաբաթ եւթ ցարը կը գրէ.- «չատ մտահոգուեցանք. այս առաւօտ, առանց որեւէ պատճառի, մեր փոքրիկ Ալեքսիսին պորտը արիւնել սկսաւ...»:

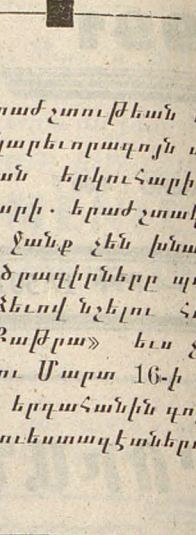
Աւելի եւթ, երբ տղան կը սկսի քալել ու հոս - հոն կը զարնուի, ծնողքը կ'անդրադառնայ որ ան վարակուած է հեմոֆիլի կոչուած ժառանգական սիսկէն:

Այսուհանդերձ, գահաժառանգը կը մեծնայ բնականոն թափով. կեանքով լեցուն, չարաճճի երախայ մըն է: Արիւնահոսութեան պարագաները մինչեւ 1912 չատ ծանր հանգամանք չեն ունենար: Այդ տա-

«Քաթրա»ի մոգարթեան երեկոյթը

Դասական երաժշտութեան աշխարհին մէջ տարուդան կարեւորագոյն անցքը Մոցարթի մահուան երկուշարաթեակին նշումն է այս տարի. երաժշտական գանգուզան կեդրոնները չանք չեն խնայած ամէնէն ինքնատիպ ծրագիրները պատրաստելու եւ արժանի ձեւով նշելու համար այդ թուականը: «Քաթրա» եւս չէր կրնար չչջանցել զայն ու Մարտ 16-ի համերգը նուիրած էր մեծ երգահանին գործերուն:

Մեկնաբան արուեստագէտներու կ'իյնար

րին կայսերական ընտանիքը Ուփսալա կ'երթայ, ուր որսի դղեակ մը ունին. հոն, Ալեքսիս որ չարաթ մը առաջ անկում մը ունեցած է, անկողին կ'իյնայ: Ներքին արիւնահոսութիւն մը վիճակը կը ծանրացնէ ու ատկն անհանգստութիւն ցաւեր կ'ունենայ: Իրեն հսկող բժիշկը մայրաքաղաքէն օգնականներ ալ կը կանչէ, որոնք կը խոստովանին որ վիճակը անյոյս է: Այն առեն մայրը կը դիմէ «Աստուծոյ մարդ»ուն որ արդէն քանիցս բուժած է գահաժառանգը: Սակայն Ռասփութին կը զոհանայ հեռադիր մը զրկելով. հոն կ'ըսէ.- «Աստուած տեսաւ արցունքդ, տղեկը պիտի ապրի»: Ու քանի մը ժամ եւթ արիւնահոսութիւնը կը դադրի:

Ռասփութինը յաւակնոտ մեծխօսիկ մը կը նկատէին չատեր. արքունիքին մէջ ոչ համարում ունէր անոր մասին: Գիշեր - ցերեկ ոստիկանական հսկողութեան տակ էր: Ան գիտնալով թէ ամէն վայրկեան սպառնալիքի ենթարկուած էր իր կեանքը, տեսակ մը բանաւոր հրաչք - դեղ կը ճարէ իր անձին ապահովութեան համար: Որպէս գահաժառանգին առողջութեան բուշխիք, կ'ըսէ գարուհիին. «Զաւակդ պիտի ապրի այնքան ատեն որ ես կ'ապրիմ»: Ու 1916-ին անոր սպանութեան լուրը անսահման վհատութիւն կը պատճառէ ցարական ընտանիքին: Արդարեւ, գահաժառանգը Ռասփութինի մահէն եւթ, մէկուկէս տարի միայն կ'ապրի:

Աչխարհամարտի չրջանին ծայր առած յեղափոխութիւնը այնպէս կը թուի որ առանց մեծ վնասներու պիտի անցնի երեսայ, քանի որ Նիքոլա Բ. ընդունած է հրաժարիլ գահէն. սակայն առժամեայ կառավարութիւնը գայն նախ կ'արգելափակէ իր պալատին մէջ, դիւանները կը գրաւէ, այցելութիւնները կ'արգիլէ, ապա կը զրկէ սիպերեան քաղաք մը՝ Թոպոլսկ: Ցարին կ'ընկերանան իր ընտանիքը ու քանի մը մերձաւորներ:

Հոն, 13 տարեկան պատանին իր մեծերը օրինակելով, օրագրութիւն կը պահէ. յաճախ կը կրկնէ «ամէն բան նոյնն է», «օրը երէկուան պէս անցաւ» կամ «ամէն բան ձանձրացուցիչ է եւ նոյնը»:

Կան նաեւ աւելի հետաքրքրական, ուրախ էջեր. «...ժամը 9-ին Թաթիանա, Ժիլիճ եւ ես ներկայացում մը տուինք; Շատ հետաքրքրական էր: Կոլիան ալ հոն էր, պահուրտուռ խաղացինք միասին» (1918 Փետրուար 3):

«Իրիկունը, ընթրիքէն ետք պահակներուն սեղեակը գացի. հոն գնդապետին հետ տամա խաղացի» (1918 Փետրուար 11):

«Կէսօրէ ետք նշանառութեան փորձ ընթիճ ու կացինով մը ճահիճին երեսի սառը կոտրեցինք, հետաքրքրական զբաղում մըն էր...» (1918 Ապրիլ 11):

Ապրիլի վերջաւորութեան Լենինի կողմէ ուղարկուած ոստիկանապետ մը կուգայ ցարական ընտանիքը այլ տեղ փոխադրելու. գահաժառանգը հիւանդ է, չի կրնար ճամբորդել: Ցարը եւ ցարուհին կը մնան իրենց մէկ աղջկան հետ, միւսները կը մնան պատանիին քով: Անոնք մտադիր են միանալու իրենց ծնողքին երբ Ալեքսիս առողջանայ:

Մեկնողները կ'առաջնորդուին էքաթերինպուրկ. հոնկէ նոամակներ կը գրեն իրենց հարազատներուն ու երկար պատմախոսնեներ կը սատնան: Այս թղթակցութիւնն է որ պահուած է ցարին գարմիկին՝ Ժորժի կողմէ:

Բազմաթիւ պատմիչներ կը յիչեն էքաթերինպուրկի բանտարկեալներուն տխուր կեանքը, Ալեքսիսի եւ քոյրերուն ժամանումը եւ վերջին պահերուն սարսափը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՐԻԶ

ԱԻՍՏՐԻԱՑԻ ԳՐՈՂԻՆ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ

Աւստրիացի գրող Թոմաս Քլիմէնթէ երկրաշարժէն անմիջապէս ետք գացած էր Հայաստան, մասնակցած էր Կումայրիի Աւստրիական ատանի շինութեան, ուր միաժամանակ նիւթեր հաւաքած էր իր ապագայ գիրքին համար։ Եւ ահա, օրերս Աւստրիոյ մէջ լոյս տեսած է իր «Լենինականի երախաները» վաւերագրական գիրքը։

***

ՆՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Նախաճեմնող խումբը յայտարարած է թէ Արարատի Հրջանի Սովետաշէն (նախկին Զանախչի) գիւղին մէջ կը կառուցանուի եկեղեցի մը, որ կը բարձրանայ աւերուած նախկին եկեղեցիին տեղը։ Զանախչին Պարոյր Սեւակի ծննդավայրն է։

***

ԿՈՒՄԱՅՐիի ԽԱՉՔԱՐԸ

Կումայրի Թատրոնի մօտակայ պարտէզին մէջ 1988 Յունիսին դեհեղուած էր Սումգայիթի հակահայ ջարդերու զոհերուն յիշատակին նուիրուած խաչքար մը, որ խորտակուած էր դեկտեմբերեան աղէտալի երկրաշարժէն։

Օրերս տեղի ունեցած է քանդակագործ Զաւէն Կոչոյեանի ստեղծած նոր խաչքարին բացումը։ Խաչքար - յուշարձանը օրհնած ու հոգեհանդստեան պաշտօն կատարած է տեղւոյն Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Թաթուլ Աւագ Քահանայ։

***

ՎԱՅՔԻ ԶՐԱՄԲԱՐԸ

Ի մօտոյ կ'աւարտի Հերհերի (Վայք) ջրամբարին շինութիւնը։ Հերհեր գետի խորունկ կիրճին մէջ ամբարտակը հասած է հարկ եղած բարձրութեան՝ 74 մեթր։ Ընթացքի մէջ են բերքի հողերու տեղափոխման, ծառերու, մացառներու հեռացման աշխատանքները։ Ապրիլին կը սկսի ջուրի կուտակումը։ անոր մակերեսը կը կազմէ 150 հեկտար։ կը կուտակէ 280 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր։ Ջրամբարը կ'ոռոգէ հազար հեկտար հող՝ բարձրադիր սարահարթերու վրայ։

***

ՊԱՏՄԱԲԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Երեւանի մէջ հիմնուած է Պատմաբանների ընկերութիւն մը։ Հիմնադիր ժողովին նորատեղծ կազմակերպութեան նպատակները սահմանեցին Գիտութիւններու Ակադեմիայի անդամ, Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի Կոմիտէի Նախագահ Հրաչիկ Սիմոնեան։ Ընկերութեան նախագահ ընտրուած է Ակադեմիայի Թղթակից անդամ Լենդրուշ Խուրշուդեան։

Նորատեղծ կազմակերպութեան կրնան անդամակցիլ նաեւ սփիւռքահայ եւ օտար պատմաբաններ ու հայագէտներ։

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ չարաթօրեայ վարժարանին մէջ, Մարտ 2, նշուած է Պարոյր Սեւակի մահուան 20-ամեակը։ Գեղարուեստական բաժնով հանդէս եկած են Ժ. կարգի աշակերտները, որոնք ներկայացուցած են բանաստեղծին կենսագրութիւնը, կարդացած են անոր գործերէն, ինչպէս նաեւ ցուցադրած են սահիկներ։

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ կեդրոնի սրահին մէջ, Մարտ 3-ի երեկոյեան, տեղի ունեցած է Հայ Օգնութեան Միութեան «Պապայեան» մանկապարտէզի, «Գոլշեան» վարժարանի եւ միջնակարգի տարեկան ճաշը՝ ներկայութեամբ շուրջ 500 հոգիի։ Ելոյթ ունեցողները խօսած են վարժարանի ներկայ կացութեան, հայ դպրոցի կարեւորութեան, յետագայ ծրագիրներու եւ նիւթական նոր աղբիւրներ ապահովելու հարցերուն շուրջ։ Գեղարուեստական յայտագրին ընթացքին հանդանակութիւն նուիրատուութիւններու դումարը հասած է 110 հազար տոլարի։ Հանդանակիչ յանձնախումբը կը նախատեսէ մինչեւ Սեպտեմբեր դոյացնել 4½ միլիոն տոլարի դումար մը, դպրոցը ձերբազատելու համար տարեկան բացերէն։

***

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Հայ կաթողիկէ Միութեան սրահին մէջ, Փետրուար 13-ի երեկոյեան, տեղի ունեցած է ցուցահանդէսի մը բացումը՝ նուիրուած լիբանանահայ ծանօթ լուսանկարիչ - լրագրող Ժորժ (Անդրանիկ) Սեմերճեանի մահուան տարելիցին։ - Այն, տարի մը առաջ (1990, Յունուար 31) քաղաքացիական պատերազմի զոհ դացած էր։ Հանդիսութեան բացման խօսքը (արաբերէն) կատարած է Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան վարչութեան անդամ՝ Տոքթոր Սարգիս Պետիկեան։ Ապա խօսք առած է լուսանկարիչ - թղթակիցներու արհմիութեան վարչութեան անդամ, «Ան Սաֆիր» օրաթերթի գլխաւոր լուսանկարիչ՝ Ալի Հասան։ Օրուան բանախօս, «Արարատ» օրաթերթի խմբագիր Սարգիս Նահապետեան, ներկայացնելէ ետք Ժ. Սեմերճեանի նահատակութեան պայմանները, կեդրոնացած է նաեւ անոր հայրենասիրական եւ ազգային գիծին վրայ։ Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքութենէն Վարդան Եպիսկոպոս Աչդարեանի դնահատանքի խօսքերէն ետք բացուած է շուրջ 500 լուսանկարներէ բաղկացեալ ցուցահանդէսը։ Հանդիսութեան արձագանգած են հեռաւոր երկիր, տեղական մամուլը։

***

ՍՈՖԻԱՅի Հրեաներու Մշակոյթի Տան սրահին մէջ, Փետրուար 27-ին, նշուած է Ափարայրի ճակատամարտի տարեդարձը։ Հանդիսութիւնը վարած է «Երեւան» կազմակերպութեան Սոֆիայի վարչութեան նախագահ՝ փրոֆ. Պօղիկ Մեսրոպ։ Վարչութեան անդամ Անահիտ Աժտերեան պուլկարերէն լեզուով բացատրած է Վարդանանց ճակատամարտի պատմական մանրամասները։ «Երեւան» թերթի վոխ խմբագիր Մհերան Պօղոսեան ամփոփ կերպով ներկայացուցած է Ափարայրի ճակատամարտի ու Վարդանանց հերոսներու ճակատագրական նշանակութիւնը՝ հայ ազգի գոյատեւումին համար։ Հրեաներու «Շալոմ» կազմակերպութեան Սոֆիայի վարչութեան նախագահին ողջոյնի խօսքէն ետք գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որուն ընթացքին «Սունդուկեան» թատերախումբը ներկայացուցած է Դ. Դեմիրճեանի Վարդանանք վիպէնէն 3 տեսարաններ՝ բեմադրութեամբ Մհերան Պօղոսեանի։ Հանդէս եկած են նաեւ պատանի Յութակհարուհի Մաքրուհի Փափազեան եւ «Երեւան» երգչախումբը։

***

ՆՈՐ ԶՈՒՂԱՅԻ հայ մարզամշակութային «Ափարատ» Միութեան Շահինշահի մասնաճիւղը, Մարտ 2-ին, իր կեդրոնին մէջ տօնած է իր հիմնադրութեան Ա. տարեդարձը։ Միութեան արտօնատէր Թաթուլ Օհանեան խօսած է «Ափարատ»ի նպատակին մասին, Ս. Ամենափրկիչ վանքի երգչախումբը (դեկավար՝ Վրէժ Մելիքեան) ներկայացուցած է ազգային - յեղափոխական երգերու փունջ մը, եղած են նաեւ արտասանութիւններ։ Փակման խօսքով հանդէս եկած է Իրանա - Հնդկաստանի Հայոց թեմի առաջնորդ՝ Կորիւն Արքեպիսկոպոս Պապեան։

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԵՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՈՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐՈՑ

ԹԷՕԴԻԿ

ՀԱՑ ԳԻՒՂՕՐԷՔ ՊՕՂԱՋԼԵԱՆԻ

13 - 15։- Գարա Պըյըգ երեք ժամ հեռու, 100 տուն, եկեղեցին Ս. Լուսաւորիչ։ Գարա Հալլը չորս ժամ հեռու, 80 տուն, եկեղեցին Ս. Յակոբ։ Պրուն Գըշլա երեք ժամ հեռու, 400 տուն, եկեղեցին Սուրբ Աստուածածին։ Պրուն գըշլացի մըն էր եւ անոր եկեղեցւոյն վրայ ձեռնադրուած մը՝ Տ. Աբէտիս Արսլանեան (տես՝ վինքն ի Գըր Շէհիր)։ Դարձեալ նոյն տեղացի էր

Մարտիրոս Քահանայ Արզումանեան, որ Ադէմէն առաջ Պալիա (Պալըքէսիր) կը քահանայապործէր եւ որուն անհետացման պարագան անծանօթ կը մնայ մեզ։

16 - 18։- Զախմախ վեց ժամ հեռու, 600 տուն, եկեղեցին Ս. Աստուածածին։ (*) Քէտիլէր 7 ժամ հեռու, 250 տուն, եկեղեցին Ս. Գէորգ։ (*) Բումտիկիւն երեք ժամ հեռու, մեծ ատան, 600 Լուսաւորչական եւ 100 Բողոքական, եկեղեցին Ս. Աստուածածին։ (Երկու յարանուանութեանց հոգեւորական պետերէն եւ ո՛չ մին կրցանք տեսնել)։ Բումտիկիւնէն կեսարիա տարուելով կախուած են Յակոբ Պէրպէրեան (ուսուցիչ) եւ Սահակ Գայախրլեան։

19 - 25։- Սըղըր Գույրտուլը 7 ժամ հեռու, 60 տուն։ Մէյէգ երեք ժամ հեռու, 80 տուն։ Իյտէլի չորս ժամ հեռու, 100 տուն, եկեղեցին Ս. Փրկիչ։ Կիւրտէն 4 ժամ հեռու, 100 տուն, եկեղեցին Սուրբ Աստուածածին։ Պէվէրէն 4 ժամ հեռու, 30 տուն, եկեղեցին Ս. Գէորգ։ (Պէվէրէնի բնակչութիւնը Համիտի օրով անցած է հուրի եւ սուրի մկրտութիւններէ եւ իր երէցը Տ. Պօղոս Քէսիկպաշեան անցած կեսարիոյ սահմանները)։ Զօխրատաճ 3 ժամ հեռու, 80 տուն, եկեղեցին Սուրբ Թէոդորոս։ Կէօվէնճի երեք ժամ հեռու, 60 տուն, եկեղեցին Սուրբ Յակոբ։

ԱՓ ՏԱՂ ՄԱՏԵՆ ԵՒ ՀԱՑ ԳԻՒՂՕՐԷՔ

Եօզղաթէն 90 քիլոմէթր հեռու՝ դէպ հարաւ - արեւելք, գաւառակ՝ որուն կեդրոնն է համանուն քաղաքը։ Իր անունը ստացած է համանուն լեռնէն եւ անոր արձաթահանքէն։ Ունի 170 այլազգի պիւղեր՝ որոնցմէ 8 հատը հայաբնակ։ Քաղաքին Թրքախօս Հայութեան թիւը կը կազմէր 400 տուն (50-ը մխայն Բողոքական), ամբողջովին փճացած։ Եկեղեցին Ս. Աստուածածին՝ ուր պաշտօնավարող երէցներէն յիշենք

Գրիգոր Քահանան, որ առաջին աքսորախումբին՝ 180 Հայերու հետ ճամբայ կը հանուի եւ երկու ժամ անդին «Ճըրնալ Ուչաքը» կոչուած տեղը կը նահատակուի։ Ջարդարարք անոր կառափը Մատէն կը տանին եւ Մուճահիր Ճամիսիի առաջք կը կախեն։ Մխեւնոյն եղեռնավայրը կ'ոչընչացուին նաեւ մխւս խումբերը։ Կառավարութիւնը տեղահան եղող ժողովուրդէն երկու հարիւր ընտանիք միայն կը վերադարձնէ եւ կը ցրուէ Թրքաբնակ գիւղեր, բոլորն ալ ծայր աստիճան Թշնամաբար վիճակի մէջ։

Տեղւոյն Աւետարանական Հայոց հովիւն էր

Պատուելի Յակոբ Տէր - Ղազարեան, 65 տարու, որ իբր յեղափոխական ամբաստանուելով՝ ընդհանուր տեղահանութենէն քանի մը ամիս առաջ Գաղատիա կը տարուի եւ հոն բանտարկուելէ յետոյ, քաղաքին աքսորին առեն՝ ինք եւս ճամբայ կը հանուի եւ կը նահատակուի Գըլըճլար գիւղը։

Շրջակայ հայաբնակ գիւղերն էին 8 հատ, ամբողջ հայախօս բնակչութեամբ։ Թուենք գլխաւորները։

1։- Թէրզիլի, իր չերմուկներովը համբաւաւոր գիւղ՝ 300 տնտր։ Եկեղեցին Ս. Թէոդորոս։ Կար մօտաւորապէս 20 տուն Բողոքական Հայութիւն մը։ Քարոզիչն էր

Պատուելի Հաճի Պալեան, 45 տարու, տարագրութեան մէջ անհետ։

2 - 5։- Գարա Եագուպ 200 տուն, եկեղեցին Ս. Յակոբ։ Գարա Զայիր 80 տուն, եկեղեցին Ս. Աստուածածին։ Պէպէֆ 80 տուն, եկեղեցին Սուրբ Աստուածածին։ Տէլի Համզա 50 տուն, եկեղեցին Սուրբ Նիկողոս։

***

Այսպէ՛ս ահա բնաջինջ եղաւ եօզղատ իր բազմամարդ Հայութեամբ, ճշմարիտ «ոսկորներու երկիր» մը դառնալով՝ Մշոյ, Սերաստիոյ եւ այլ տեղերու նման։ Զորս ուկէս բիւր իր ժողովուրդէն այսօր 8·000 հոգի հաշիւ կրնանք համրել՝ Ադէմէն վերապրող, մեծ մասամբ աստանդական եւ ազգաւոր վիճակի մէջ։

Իրրեւ թէ եօզղատցիներուն խաչակրութիւնը գլած չըլլար անդր քան զահման, պատերազմէն վերջ երբ անոնք սկսան քիչ շատ ազատութիւն շնչել հայրենի կտուրի տակ, նոր Զուլում մը չուշացաւ վերիվայրել այրած սիրտերը։ Պատմենք։ Զինադադարէն վերջն էր որ

Կարապետ Քահանայ Շախշախցի հոն փութաց, զանոնք հովուելու։ Պահ մըն ալ Հ. Յովհաննէս Ծ. Վրդ. Նալպանտեան գնաց չրջիլ այդ աւերակներուն մէջ եւ գոլիս գարձաւ։

(Շար. 208)

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՑ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 26
ՅԻՇԱՏԱԿ ՏԱՍԸ ԿՈՒՍԱՆԱՑ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ
Իրիկուան ժամերգութիւն ժամը 16·30:

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ
ժամերգութիւն ժամը 17·30:

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱՂԱՆՆ
ժամերգութիւն ժամը 18-ին:

ՊՈՒԼՎ· OSSO — Ս· ՅԱԿՈԲ
ժամերգութիւն ժամը 18·30:

UGAB - PARIS

présente

Anahid Kotcharian

pianiste

diplômée du Conservatoire d'Erevan
venue spécialement en France
pour participer au 13ème concours
international de piano d'Epinal

JEUDI 28 MARS à 20 H 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e

Au programme :
BACH, CHOPIN, LISZT, RACHMANINOV, BEETHOVEN

Participation aux frais : 30 *Frs.*

LA LIBRAIRIE BOGHOSSIAN

présente

VIDEOTZAYN I

le célèbre film documentaire
de PeA HOLMQUIST
PRIX DU MEILLEUR FILM SUEDOIS 1989

BACK TO ARARAT

Un voyage que nul Arménien ne puisse faire... Le Génocide oublié... Le rêve du retour des Arméniens.

Vente sur place
et par correspondance.

Prix : 149 Frs. + 15 Frs. Frais d'envoi

Je désire recevoir ..... exemplaires
de .....
Nom : ..... Prénom : .....
Adresse : .....
CP : ..... Ville : .....

LA LIBRAIRIE SERA OUVERTE CE DIMANCHE 3 MARS DE 9H A 13H

117, avenue Jean-Jaurès, 94110 ARCUEIL
Tél. : 47. 40. 81. 32

Dîner aux Chandelles

L'Association Culturelle NAREG organise un dîner aux chandelles, pour fêter le 20e anniversaire de l'enseignement de l'arménien à Enghien-les-Bains,

le Samedi 13 Avril
à partir de 20 heures
dans les Salons de l'Hôtel GEM
à Saint Gratien.

Ambiance musicale arménienne assurée par ROSINE TACHDJIAN.

Réservation obligatoire :
Tél. : 34. 17. 29. 26
ou : 48. 41. 49. 37

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE
pour son Centre de Vacances pour
Juillet / Août 1991
— des directeurs diplômés (BAFD)
— des animateurs diplômés (BAFA)
— des assistant(e)s sanitaires (infirmier(e)s ou étudiant(e)s de 2ème année de médecine)
— économes
— coursiers

●

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE
pour ses camps rayonnants et itinérants pour
Juillet / Août 1991
— des directeurs diplômés (BAFD)
— des animateurs ayant un diplôme de secouriste.

●

Les inscriptions pour le Centre de Vacances de BELLEFONTAINE de la Croix Bleue des Arméniens de France seront ouvertes à partir
du 23 Avril 1991 jusqu'au 15 mai
S'adresser à la Section de la C.B.A.F. la plus proche de votre domicile ou au Conseil d'Administration de la C.B.A.F.: 17, rue Bleue - 75009 Paris

---

«ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՕԼԷՕՆ ՊԻՒԼԼԻՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ»

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1983 Դեկտեմբեր 29-ի իր կտակով Պ. Նափօլէօն Պիւլլիւքեան, մահկանացուն կնքած Լիոնի մէջ, 1984 Ապրիլ 12-ին, իր ժառանգական հարստութիւնը յատկացուցած է կազմելու՝

«ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՕԼԷՕՆ ՊԻՒԼԼԻՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ»ը Ֆրանսայի Հիմնարկին հովանիին տակ, յօգուտ հետեւեալ նպատակներուն՝

— Քաջալերել բժշկական հետազօտութիւնը եւ ի մասնաւորի քաղցկեղի չուրջ.

— Մասնակցիլ էջմիածնական Հայաստանեայց Եկեղեցիին ընկերային եւ իրերօգնութեան ձեռնարկներուն.

— Քաջալերել երիտասարդ արուեստագէտները ըստ Հիմնարկի վարչութեան որոշումներուն.

Վարչական քարտուղարութիւն մը կը դործէ՝

FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN
Secrétariat Administratif / La Malmaison
18, rue Louis Tourte — 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR
FRANCE

որ ապարանքը եղած էր Տէր եւ Տիկին Պիւլլիւքեանի եւ որ կը բնակայ օգտագործուիլ ցուցահանդէսներու, ժողովներու, համախորհրդակցութիւններու, մշակութային եւ երաժշտական հաւաքոյթներու եւ յաջորդաբար հաստատելու զուտ հայկական մասեհոդարան, եւայլն:

Պիտի ձեռնարկուի Հիմնարկին հասոյթներուն նոր մէկ յատկացումին յօգուտ որեւէ ընկերակցութեան որ կրնայ նպաստ ակնկալել ըստ Հիմնարկին վերոյիշեալ նպատակներուն:

Ա՛ս այդ, դիմումները պէտք է յղել Հիմնարկին Քարտուղարութեան՝ մինչեւ 1991 Ապրիլ 30-ի պաշտօնաժամին մէջ:

Յատկացումները պիտի հրապարակուին յետագային:

Ի Դիմաց՝
ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՕԼԷՕՆ ՊԻՒԼԼԻՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ
ՓՐՈՖ· ՓԻԷՌ ՄԱՌԻՈՆ

ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆ՝ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ· Սէրգնկիւլեան մասնաճիւղը Մոնմորանսիի Հանդստեան Տան այցելութիւն մը կը կազմակերպէ՝

Շաբաթ, Ապրիլ 13-ին

Օթօզարը կը մեկնի Մշակոյթի Տան առջեւէն՝

45, rue de la Défense - Issy-les-Moulineaux
ժամը 13·30-ին *եւ ժամը* 13·45-ին *եկեղեցիէն՝*
6, avenue Bourgain - Issy-les-Moulineaux

Փափաքողները սիրով կրնան մասնակցիլ այս այցելութեան:

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Sous la présidence de
M. BERGE SETRAKIAN
Président du Comité Central des Jeunes de l'U.G.A.B.

organisés par le Comité Européen des Jeunes de l'U.G.A.B.

IVe Jeux Inter-régionaux de l'U.G.A.B-France

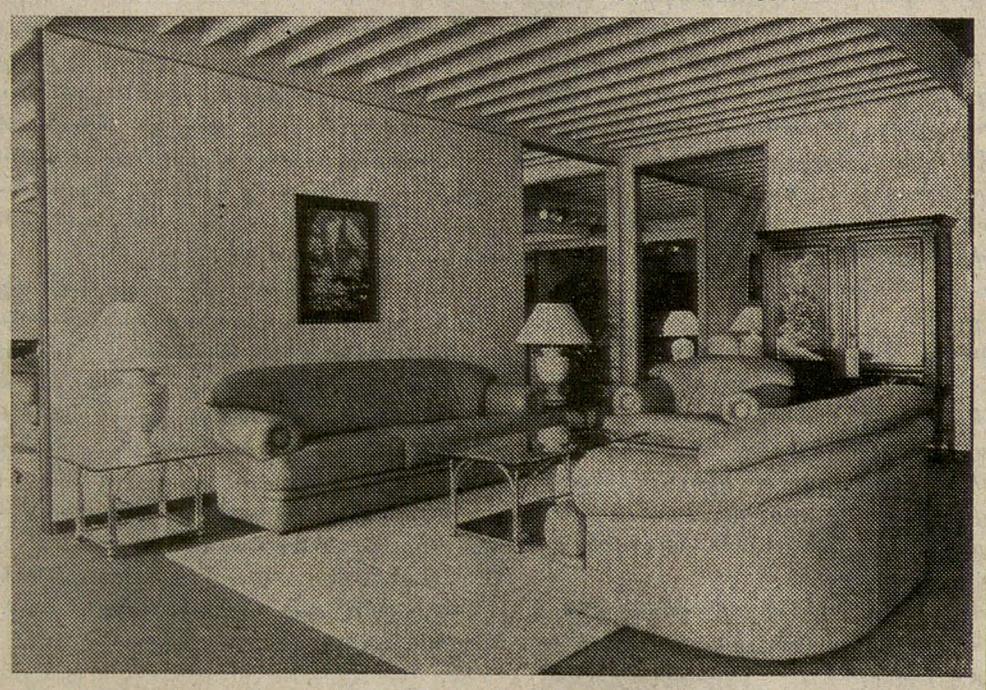
29, 30 et 31 mars à Paris

Arrivée des sportifs des régions : Vendredi 29 MARS
Hébergement : Centre d'accueil de Paris Charenton
19 Rue du Parc, 94220 CHARENTON
Les épreuves sportives (Basket-Ball, Volley-Ball, Ping-Pong Foot-Ball en Salle) se dérouleront au :
GYMNASE HENRI GUERIN
Ile Martinet — CHARENTON
Bal de Clôture et remise des coupes aux vainqueurs
DIMANCHE 31 MARS à 21 HEURES
ESPACE TOFFOLI
73, Rue de Paris — CHARENTON
(entrée par la Galerie Marchande)
Renseignements : U.G.A.B.—Paris Tél. : 45. 20. 03. 18
A. KECHICHIAN (Valence) Tél. : 75 56. 33. 74

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 26
MARDI
26 MARS
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.502 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.502

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱԼԻ

150 ՄԵՌԵԱԼ

ԲԱՑԱ ԹՐԱՈՐԷ ՏԵԼԻ ՁԻ ՏԱՐ

Վերջին օրերը, Պամաքոյի ծանրակչիռ միջադէպերու նկարագրութիւնները սարսուռ կը պատճառեն: Եթէ ցոյցեր եւ նոյնիսկ ապստամբական չարժումներ տեղի ունեցած են բազաքելու համար քանամեայ բիրա բռնատիրութեան մը դէմ, զրպարտը եւ ջարդը զուտ գործած են զինուորական եւ ապահովութեան ուժերը անսովոր անողոքութեամբ եղած են: 150 մեռեալի խօսք կայ, որոնց 65-ը ողջ - ողջ այրած են առեւտրական կեդրոնի մը մէջ, որու դուռները կղպելէ ետք է, որ պին - տորները կրակի տուած են: Տեղւոյն հիւանդանոցն ալ չի հանիր վիրաւորները խնամելու եւ հիւանդապահուհի մը չէ վարանած խօսք բարկութեամբ պոռալու՝ «ըսէ՛ք Ֆրանսայի որ գէնք տայ մեզի»:

Երկուշաբթի առաւօտ, Մուսա Թրաօրէ միայն 27 մեռեալներու մասին կը խօսէր եւ կը յայտարարէր (Ֆրանս - Էնֆօ) որ հրաժարելու միտք չունի եւ թէ ի մօտոյ ընտրութիւններ կ'ըլլան:

Ցիշենք որ, Մալի Ֆրանսական գաղթավայր էր Սուտանի անուան տակ եւ թէ Մալի զարձաւ Սենեգալի հետ կազմուած դաշնակցութեան պատակատումէն ետք, 1960-ին: 1968-ին զինուորական պետական հարուածէ մը ետք իշխանութեան գլուխ կ'անցնի Մուսա Թրաօրէ: Ժողովուրդին 94%-ը մահմետական է եւ երկիրը մաս կը կազմէ իսլամական համադրամարի կազմակերպութեան:

Մարտ 25-ին, պատերազմական վիճակն ու լուսարձակը վերցած էին եւ յոյս կար որ մթնոլորտը հանդարտի թէեւ լնդդիմութիւնը ընդհանուր գործադուլի հրահանգ տուած էր:

ԻՐԱՔ

ՊԱՂՏԱՏ՝ ՊԱՇԱՐՈՒԱԾ

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Սատտամ Հիւսէյն որոշ փոփոխութիւններ ըրաւ կառավարութեան մէջ եւ նոր վարչապետ մը նշանակեց, չիմ մը՝ Սատտուն Համարի, բայց միշտ իր ձեռքն են երկրին գլուխը եւ բանակին հրամանատարութիւնը: Նոր վարչապետին չնորհուեցան նաեւ երկու փոխ - վարչապետներ՝ Թարէք Ազիզ (որ կը կորանցնէ Արտաքին նախարարի իր պաշտօնը) եւ Համդա Ալ - Զուպէյտի: Արտաքին նոր նախարարն է՝ Հիւսէյն Ալ - Ումարյը: Կարելի չէ որեւէ ցնդրիա տեղեկութիւն ունենալ, բայց ծանօթ է որ բնակչութեան վիճակը ահաւոր է: Սով եւ համաճարակի վախ, անընդունելի կացութիւն մը եւ մարդիկ կը դիտեն...:

Պաղտատ ամբողջովին պաշարուած քաղաք մըն է, ուր միայն հանրապետական պահակազօրքը կրնայ մուտք գործել: Թեհրանի ճանապարհին համաճայն կատաղի կռիւներ կը չարունակուին բազմաթիւ քաղաքներու մէջ: Ցոյց մըն ալ տեղի ունեցած կ'ըլլայ Պազրատի մէջ իսկ, պահանջելու համար Սատտամ Հիւսէյնի մեկնումը:

«Ֆայնընշիըլ Թայմզ»ը քննութենէ մը ետք, կը պարզէր Մարտ 25-ին թէ աշխարհի մեծագոյն հարուստներէն մէկն է՝ Սատտամ Հիւսէյն որ քարիւղի եկամուտներուն 5%-ը իրեն կը պահէր եւ թէ տարբեր անուանումներու տակ չահաբաժիններ առած է եւրոպական մեծ հաստատութեանց մէջ, օրինակ՝ 8% Հաչէթի...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՒԹԱՎԵՐՋի թուրք մամուլը հակառակ լայն տեղ տալուն, մեծ բան չըսեր Պուշ - Խոզալ հանդիպումին մասին. յայտնի է որ պիտաւոր նիւթը եղած է քրտական Պեռութեան մը հիմնումի հարցը. Պուշ ուզած է տեղեակ ըլլալ թէ Խոզալ ինչ կեցուածք ունի Իրաքի մասնատման եւ քրտական անկախ Պեռութեան մը կազմութեան մասին: Տիրող կարծիքը այն է թէ Թուրքիոյ Նախագահին քրտանպաստ վերջին քայլերը Պուշի զոհունակութիւն պատճառած են, նոյնիսկ երբ Խոզալ կը կրկնէ որ պիտի չարաօնեն քրտական անկախ Պեռութեան մը կազմութիւնը:

ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԼՐՖԻՎՐ, Ֆրանսայի աւանդապահ Եկեղեցւոյ պարագլուխը մեռաւ Զուիցերիա 85 տարեկանին, Եպիսկոպոսը որ մերժած էր Վատիկան Բ·ի որոշումները եւ կը չարունակէր լատիներէն պատարագել, բանադրուած էր Ցովհ· Պօղոս Բ·ի կողմէ, որովհետեւ չորս եպիսկոպոս ձեռնադրած էր, առանց արտօնութեան: Ինք եւ իր կողմնակիցները տարիներէ ի վեր «զրաւած» են Սէն - Նիքոլա տիւ - Շարտոնէ եկեղեցին, ուր կը պահպանէին եկեղեցւոյ հին աւանդութիւնները ու սկզբունքները:

ԺԵՐԱՐ ՏՐՓԱՐՏԻՒ Շաբաթ օրուընէ ի վեր կը ղրաղեցնէ մեհեանները Ատլանտեանի երկու ափերուն: Ֆրանսական չարժանկարի համբաւ վայելող դերասանը (մանաւանդ՝ Սիրանօ տը Պերժըրաքով) Թլեման է ամերիկեան մամուլին, որ լայն արձագանգ կուտայ դերասանին խոստովանութիւններուն 9 տարեկանին կատարած մէկէ աւելի բռնարարումներու մասին: Երկուշաբթի օր է որ Հոլիվուտ պիտի բաշխէր իր «Օսքարներ»ը եւ Ժերար Տրփարտիէօ մաս կը կազմէր լատադոյն դերասաններու զոտումին: Կը կարծուի որ այդ է պատճառը այն վարկաբեկման արշաւին, որովհետեւ Ամերիկացիք չեն սիրեր օտարներու մրցանակ տալ: «Թայմ» չարաթաթերքին է, որ Փետրուար 25-ի իր թիւին մէջ երկու էջ կը նուիրէ Ֆրանսացի դերասանին, ու կ'արձագանգէ նաեւ 1978-ին կատարուած հարցազրոյցի մը, ուր Տրփարտիէօ կը պատմէ որ 9 տարեկանին է որ ընկերոջ մը հետ առաջին բռնաբարումը գործած է եւ ուրիշներ յայտնած են: Այս է որ վրդոված է ամերիկեան զօրաւոր կազմակերպութիւն մը «ՆԱՕ»ն (Կանանց Ազգային Կազմակերպութիւն), որու նախագահուհին ամբողջ Ամերիկան ոտքի հանած է: Փարիզ ալ ձայ Լանկէն Մոնթան, Աթալի եւայլն, եւայլն զօրավիգ են դերասանին եւ կը պաշտպանեն Տրփարտիէօն:

ՓԱՌԱՏԻՊԱԿ ԵՐԵՒԱՆ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 54-ՐԴ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

Մարտ 23-ի խաղերու արդիւնքներն են·

Զորնմորեց - Դինամօ Մ·	3 - 0
Դնեպր - Մետալուրգ	1 - 0
Լոկոմոտիւ - ԲԿՄԱ	1 - 5
Մետալիստ - Արարատ	0 - 1
Շախտեոր - Պախտակոր	2 - 1

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՈՃՐԱՓՈՐՁԷՆ՝

ԾԱՆՐ ՎՆԱՍՆԵՐ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԻՆ

Մարտ 20, Զորեքշաբթի առաւօտուն Պէյրութի մէջ ականուած կառքի մը պայթումը որուն թիրախն էր Պաչտպանութեան նախարարը, տասը հոգիի մահուան պատճառ դարձած էր (տե՛ս՝ «Յառաջ», Մարտ 21): Նկատելով որ դէպքին վայրը չատ մօտն էր Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանին, երկուչաբթի առաւօտ խնդրեցինք հեռաձիպով տեղեակ պահել մեզ թէ պայթումը վնասա՞ծ էր Կաթողիկոսարանին:

Անթիլիասէն ստացուած հեռաձիպով կ'ըսուի թէ պայթումը նիւթական հսկայ վնասներ պատճառած է, բաւերախտաբար մարդկային զոհ կամ վիրաւոր չկայ: Դրբոնաւորներու բնակարաններուն եւ Մատենադարանին տանեկներով պատուհաններն ու դուռները, նաեւ պաչտօնէութեան դրասենեակները խորտակուած են պայթումին հետեւանքով: Նոյնիսկ լրջօրէն վնասուած է Կաթողիկոս Գարեգին Բ·ի աչխատասենեակը: Պայթումի պահուն ինք կը գտնուէր Պիկֆայա, ուր գացած էր ձեմարանի աչակերտութեան առաւօտեան դասաւանդութիւնը կատարելու: Նկատելով որ անձրեւներու եղանակ է, պէտք է փութով նորոգել վնասուած մասերը որպէսզի զործունէութիւնը կարենայ վերսկսիլ: Նորոգութեան աչխատանքները սկսած են անմիջապէս ժողովուրդին օժանդակութեամբ ու չուտով կ'աւարտին:

ԵՐԳ - ԴԱՇՆԱԿ

ՍՈՒՍԱՆԱ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ ԶԷՄՓԻՐԱ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ ԱՐԺԱՆԱՑԱՆ

«ԹՐԻՓԹԻՔ»Ի ԴԱՏԱԿԱԶՄԻ ՅԱՏՈՒԿ ՄՐՑԱՆԱԿԻՆ

Կիրակի, Մարտ 24-ին, Փարիզի մէջ տեղի ունեցաւ Թրիփթիքի կողմէ կազմակերպուած երգի մրցումը, որու կը մասնակցէր Հայաստանի լաւագոյն երգչուհիները՝ Սուսանա Մարտիրոսեան, դաչնակի ընկերակցութեամբ նոյնքան տաղանդաւոր արուեստագիտուհիի մը՝ Զէմֆիրա Բարսեղեանի:

Սուսանա Մարտիրոսեան եւ ընկերացող դաչնակահարուհին արժանացան դատակազմի յատուկ մրցանակին, որպէս երգ - դաչնակ լաւագոյն մեկնաբանութիւն: Սուսանա Մարտիրոսեան երգեց Փուլչնք, Տիւփառք, Շօսոն:

Ցիշենք որ Թրիփթիքը պետական նըպաստ ստացող երաժչտական ընկերակցութիւն մըն է հիմնուած 56 տարի առաջ:

Սուսանա Մարտիրոսեան պէտք չէ անծանօթ անուն մը ըլլայ Ֆրանսահայութեան, քանի տարիներ առաջ կարեւոր մրցանակի մը եւս արժանացած էր Թուլուզ:

Շատ ափսոս պիտի ըլլար որ Փարիզի Հայութիւնը չկարենար վայելել այս բացառիկ ձայնը: Կը մնայ որ Հայաստան վերադառնալէն առաջ համերգ մը կազմակերպուի անպայման:

երեքշաբթի փառատիպ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՄԱՐՏ 20 / 22)

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ
Բ. ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ
ԱՊՐԻԼ 1-ԻՆ

Մարտ 21-ին, Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահը՝ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան հանդիպում ունեցած է Համայնավար կուսակցութեան Բիւրոյի անդամներուն հետ: Կեդրոնական Կոմիտէի քարտուղար՝ Արամ Սարգսեան նչած է, որ իրենց նպատակը Սեպտեմբեր 21-ի հանրաքուէի կապակցութեամբ եւ հոն ըրուած հարցին անկախութեան գործընթացի եւ յետագայ ծրագրերու մասին մտքերու փոխանակութիւն ունենալն է: Ներկայացուցած է այդ հարցերու վերաբերող Կեդրոնական Կոմիտէի դիրքը: Լեւոն Տէր - Պետրոսեան իր դնահատանքը արտայայտած է քաղաքական ներկայ բարդ իրավիճակի առեն հանրային - քաղաքական կազմակերպութեանց, անոնց չարքին՝ Համայնավար կուսակցութեան ցոյց տուած դիրքորոշման:

***

Մարտ 21-ի նիստին, Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը որոշած է երկրորդ նստաչրջանը հրաւիրել Ապրիլ 1-ին:

Գերագոյն Խորհուրդի մարդու իրաւունքներու եւ ազգութիւններու հարցերու յանձնախումբի նախագահ՝ Ռաֆայէլ Պապոյեան ներկայացուցած է յանձնախումբին առաջարկը՝ ՄԱԿ-ի մարդու իրաւունքներու ընդհանուր ուխտի վաւերացման հարցը Գերագոյն Խորհուրդի օրակարգի նիւթ դարձնել:

***

ՀՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ
ԳՏԱԾՈՆԵՐԸ

Ստեփանաւանի մէջ յայտնաբերուած են Ն· Ք· երկրորդ եւ առաջին հազարամեակներուն ու մեր թուագրութեան Զ· դարուն վերագրուող բազմաթիւ իրեր: Անոնք պրոնզեայ ու խեցեղէն առարկաներ են: Վերջերս պեղումներ կատարուած են նաեւ Դուին, Արտաչատ, Արմաւիր, Մաստիս, Աչտարակ, ուր նոյնպէս գտնուած են արժէքաւոր իրեր:

***

ՕԴԱՅԻՆ ՆՈՐ ԳԻԾ

Օդային ճամբով Երեւանի հետ կապուած է Դաղստանի ինքնավար Հանրապետութեան մայրաքաղաք Մախաչկալան, որ կասպից Ծովու ափին նաւահանգիստ մըն է:

Աչխատանքներ կը տարուին նաեւ Երեւան - Մարտակերտ օդային գիծի բացման համար:

***

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԵԹՐՕՆ
10 ՏԱՐԵԿԱՆ Է

Լրացած է Երեւանի մեթրոյի 10-ամեակը: Միայն առաջին տարին ան փոխադրած է 17 միլիոն ճամբորդ, իսկ տասը տարիներուն ընթացքին մեթրոյէն օգտըւած է 301 միլիոն հոգի:

Ներկայիս Երեւանի Աչափնեակ թաղամասին մէջ կը կառուցանուին երկու կայարաններ, որոնք կ'աւարտին 1995-ին:

ՎԱՉԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ԿԻՍԱՄԵԱՅ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌԸ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Ա. նստաշրջանի աւարտին (Մարտ 1) նախօրեակին ելոյթ ունեցած է վարչապետը ու ամփոփ ակնարկով մը սեւեռած նոր իշխանութեան գործավարութեան շրջանին։ Ան նախ զուգահեռ մը կը գծէ զարթոնքիդրի ու ներկայի քաղաքական մեր շարժումներուն միջեւ. առաջինը կը յատկանշուի Արեւմտահայաստանի ազատագրութեան պայքարով, երկրորդը՝ Արցախին։ Կ'անդրադառնայ ազատագրելի տարածքին, ժողովուրդին վիճակին զարթոնքիդրի պատահարներուն հետ համեմատութեան, նաեւ կըրկնուղ արարքներուն. կոտորած, պարտադիր զաղթ, թալան, ինչքի յափշտակում։ Կ'րսէ թէ նմանութիւններէ խուսափելուն մեծագոյն ապրակը եղած է առաջին շարժումէն բան սորված մարզոց գոյութիւնը որոնք «շարժմաներ տուեցին նոր երանգ, հիմնուելով ազգային ազատագրական պայքարի հիմնական խաղաթարթին վրայ»։ Ամրկա անկախութեան նպատակն է, որով միայն կարելի է ապագային հարցերուն լուծում տալ։ Եւ Վազգէն Մանուկեան ուրախ է որ «շարժման մէջ այս երանգը գնալով աւելի մեծ կշիռ ստացաւ»։

Ի՞նչ պէտք էր ընել նպատակը իրականացնելու համար. Վիտաւնիայի օրինակը կրնար արիւնահեղութեան առաջնորդել։ Ընտրուեցաւ երկրորդը. ռազմավարութեամբ յառաջանալու ճամբան։ Հոս երկու կարելիութիւն կը ներկայանար. կամ պիմայինը անորոշութեան մէջ պահելու, յառաջօրէն ոչինչ յայտնելու սկզբունքը կը կիրարկուէը, հարկաւոր կառոյցները ստեղծելով յարմար պահուն անկախութիւն ձեռք ձգելու համար, եւ կամ երկրորդ ճամբան կ'ընտրուէը. հանրաքուէ կը յայտարարուէը ու ժողովուրդին վիճակին համաձայն բայէ ի բաց կ'առնուէին տուեալ իրավիճակէն թելադրուած քայլերը։

Վազգէն Մանուկեան կ'ըսէ թէ իրեն երկրորդը աւելի ճիշդ կը թուէը, որովհետեւ պահուն յարմար ռազմավարութեամբ յառաջանալու փափուկ գործը մեծապէս կը մեկնի գոյութիւն ունեցող տեղեկութիւնները մշակելով ճիշդ քայլը որոշելու անհրաժեշտութենէն. ու այդ մեքանիզմը չստեղծուեցաւ։ Այս մասին որպէս փաստ կը նշէ այն վիճակը որ «կառավարութիւնը առանձին, Գերագոյն Խորհուրդը առանձին գրպուած էին մարտավարութիւն որոշելով, շատ անգամ իրար հետ համագործակցելով, բայց շատ անգամ տեղեակ չլինելով միմիանց աշխատանքների մասին»։

Այս կացութիւնը անշուշտ կ'ունենայ իր բացասական հետեւանքները։ Ամէնէն չեշտուածը քաղաքական գործընթացին անվճռականութիւնը կ'ըլլայ. ամրկա առիթ կուտայ Կեդրոնին որ աւելի մեծ լծակներով, աւելի կատարեալ միջոցներով արագօրէն կարենայ արժեւորել իրավիճակը ու որոշումներ տալ, ի տարբերութիւն մեզի։

Որպէս զրական ձեռքբերում, Վազգէն Մանուկեան կը նշէ թէ «այնուամենայնիւ մենք կարողացանք նախորդ տարս վիճակից դուրս գալ։ Այժմեան վիճակը բարւոք չէ, բայց բայլ առ բայլ, ամէն մի յաջորդ օրը աւելի կայուն է վիճակը, քան նախորդ օրը»։

Վարչապետը ապա կ'անցնի տնտեսական մարզին. երկու ուղղութեամբ յառաջ կ'երթան հոն աշխատանքները. մէկը արտադրական կառուցուածքին փոփոխութիւնն է, պետական սեփականութենէն մասնաւորի անցքը։ Երկրորդը ռազմավարական մշակումներն են թէ տնտեսութեան ո՞ր ճիւղերը պէտք է զարգացնել եւ ինչպէ՛ս։ Վազգէն Մանուկեանի ցաւը այն է որ այս գործը արագ չընթանար որքան անհրաժեշտ է։

Այս մարզին մէջ եւս յառաջընթացը կատեղնող ազդակ մը կ'ըլլայ կեդրոնին կապը։ «Ոչ մի տնտեսական ինքնուրոյն ծրագիր իրականացնելու հնարաւորութիւն Հայաստանը հիմա չունի»։ Ի՞նչ պէտք է ընել։ Վազգէն Մանուկեան համոզուած է մէկ բանի. «տասնամեակներ շարունակ տնտեսական առումով այս կայսրութիւնը գահավիժելու է. մեզ պէտք է կապուել արտասահմանեան երկրների տնտեսութեան հետ»։ Ու ամէէ եզրակացութիւնը թէ «մեր առջեւ դրուած է տնտեսական սահմանը, որը շրջանցել չենք կարող, եթէ անկախ Պետութիւն չենք»։

Վազգէն Մանուկեանի տնտեսական մարզի արդարացի այս դատումներուն քով անորոշ հանդամանք կը կրեն Արցախի վերաբերող արտայայտութիւնները. ան հարց կուտայ. «եթէ մենք անկախ լինենք, ի՞նչ պիտի լինի Արցախի հարցի հետ»։ Ցեսոյ ինք կը խոստովանի թէ նաեւ հիմա երբ Միութեան մէջ ենք, ու հոն մնալ չենք կարող «մենք Արցախի հարցն էլ չենք կարող լուծել, չենք կարող ապահովել մեր հայրենակիցների կեանքն ու իրաւունքները»։

Ինչպէս միշտ, կարելի չէ համաձայն չըլլալ Վազգէն Մանուկեանի քաղաքական սթափ վերլուծումներուն. այդ վերլուծումներուն համոզիչ ըլլալու արժէքին կուգայ ամէն բանէ առաջ այն անկեղծութենէն որով կը ներկայացնէ հարցերուն թէ՛ զրական, թէ՛ բացասական կողմերը, առանց ամբոխավարութեան, առանց չպարի։ Միակ կէտը որ ոչ միայն իրեն, այլեւ այսօր նաեւ չատերուն համար խընդրայարոյց հարցականն է, այն է թէ ի՞նչպէս, ի՞նչ գործընթացով պէտք է ձեռնարկել անկախութեան։ Հիմնական կէտին վրայ հատնարար այլընտրանքներ փնտրողներ բազմաթիւ չեն այլեւս, յատկապէս Սումգայիթէն ու Բաքուէն ետք, անցնելով երկրաչարժէն երեք օր ետք «Ղարաբաղ» Կոմիտէի անդամներուն ձերբակալութենէն... Հարցը հոն է ամէնայն որ Հայաստանի մէջ, ինչպէս կ'րսէ Վազգէն Մանուկեան, չստեղծուեցաւ այն կառոյցը որ հաւաքուած տեղեկութիւնը մշակելով յետագայ քայլերը պիտի որոշէր։ Երկիր մըն ալ կարելի չէ պահել, վստահելով օրինակ, անոր կռնակին վայելած համբաւին, ինչպէս չատ բնական ոճով մը կ'ըսէր ժամանակ մը առաջ, անկախութեան դիւանագործ Ջատագով ու դեկավար նկատուած անձ մը, Փարիզ կեցութեան օրերուն։ Անպատասխանատու վարկածներու եւ կէս կատակ պատասխաններու շրջանը բոլորած ենք այլեւս ու իրապրութիւնը կը պահանջէ ճիշդ լուծումներ, հիմնուած՝ միայն մեր կարելիութիւններուն ու մեր տուեալներուն վրայ։ Անկասկած տնտեսական մարզը ամէնէն կարեւոր դաշտն է ուրկէ կրնան գալ այդ լուծումները. անշուշտ, եթէ նեռսի ու դուրսի խանգարողները չունչ առնելու եւ հարկաւոր աշխատանքը տանելու առիթ տան երկրին իշխանութեան։

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ԱՆԻ ՔԱՂԱՔԸ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ ԷՐ

Ինչպէ՞ս կազմակերպուած էր կեանքը հին Հայաստանի քաղաքներուն, եւ մասնաւորաբար՝ Անիի մէջ։ Այս մասին տեղեկութիւններ չեն արուած մեր պատմագիրներուն կողմէ, որոնք բաւականացած են խօսելով թագաւորներու, նախարարներու, կաթողիկոսներու մասին միայն, բոլորովին անտեսելով հասարակ ժողովուրդին, եւ նոյնիսկ քաղքենի դասակարգին առօրեայ կեանքը։

Եթէ մեր միւս մայրաքաղաքները կործանած են հիմնայատակ, հողածածկ անորոշ աւերակներ ձգելով միայն իրը յիշատակ, բարեբախտաբար չատ բան մնացած է Անիէն եւ առարկայ դարձած՝ պեղումներու, հետազօտութիւններու եւ դիտական լուրջ ուսումնասիրութիւններու, որոնք կրցած են բան բաւականի լոյս սփռել այդ բացառիկ քաղաքին կառուցուածքին վրայ։

Այս մասին է որ խօսեցաւ Նիսի Հայ Մշակութային Միութեան համանուն Յանձնախումբին անդամուհիներէն Տիկին Անոյշ Սերովբեան, Մարտ 11-ի բանախօսութեան ընթացքին։

Տիկին Սերովբեան ամէն բանէ առաջ համեստօրէն ճշդելով որ ինք ո՛չ արուեստի պատմաբան է, եւ ո՛չ ալ քաղաքաշինութեան մասնագէտ, բաւ թէ իր նպատակն է ամփոփ ձեւով ունկնդիրներուն հաղորդել այն բոլոր ծանօթութիւնները, զոր կրցած է քաղել այլեւայլ գրաւոր աղբիւրներէ։ Եւ իբր նախամուտ, հրաւիրեց ունկնդիրները որ իրեն հետ երեւակայական պատյր մը ընեն նախ Անիի դանագան մասերուն մէջ, օգտուելով այն ընդարձակ քարտէսէն զոր պատրաստած էր ինք, ինչպէս նաեւ Անիի կարեւորագոյն չինութիւններուն լուսապատկերներէն, զոր ցուցադրեց, մաքերը հոն փոխադրել կարենալու համար։

Ցետոյ, տուաւ պատմական հակիրճ տեղեկութիւններ, թէ ի՛նչպէս Անին յիշատակուած է Ե. դարէն սկսեալ, Եղիշէի ու Ղազար Փարպեցիի կողմէ, իբր Կամսարականներու աստղուածք, որ յետոյ անցած է Բագրատունիներու ձեռքը, որոնց շրջանին ընդարձակուելով ու կապմակերպուելով, 961 թուականին զարձած է Բագրատունեաց Թագաւորանիստ մայրաքաղաք, Աշոտ Գ. Ողորմածի օրով։

Կարճ կը տեւէ սակայն չքեղութիւնն ու փառքը Անիի, քանի որ ան չուտով կ'իյնայ Բիւզանդիոնի սիրապետութեան տակ, անկէ անցնելու համար յաջորդաբար Սելճուքներու, Վրացիներու, Թաթարներու եւ Օսմանցիներու ձեռքը։ Այս բոլոր զրաւումներուն եւ աւարառումներուն ընթացքին, մաս առ մաս կը քանդուին քաղաքին հոյակապ չինութիւնները եւ կործանիչ երկրաչարժներն ալ կուդան ամբողջացնել աւերումը։

Ապէսներուն ու աւերումներուն զուգահեռ ժողովուրդը կը զաղթէ ու Անին կ'ամայանայ իր բնակչութենէն, զառնալու համար անմարդաբնակ ուրուական քաղաք մը։ Աւտր կը պարտինք թերեւս ալ կանդուն մնացած կարգ մը յուշարձաններու գոյութիւնը։ Եթէ ո՛չ, եթէ Անին վերաբնակուած ըլլար ու զառնար բնակավայր եկուոր ժողովուրդներուն, պիտի կորսընցնէր իր վերջին աւերակներն ալ։

Տիկին Սերովբեան դիտել տուաւ թէ Անին, հակառակ 100 հազարի հասնող իր բնակչութեան հոծ թիւին, յարաբերաբար փոքր էր ծաւալով, պարիսպներէն ներս ունենալով մկկուկէս քառակուսի քիլոմէթր տարածութիւն միայն, ինչ որ կը համապատասխանէ Մոնաքոյի Իշխանապետութեան, որ իր մէջ կը հաչուէ ներկայիս մօտաւորապէս 25·000 բնակիչ, տեղաւորուած՝ մեծ մասամբ բարձրայարկ չէնքերու մէջ։ Այդ կը նշանակէ թէ, Անիի բնակչութեան մեծագոյն մասը հաստատուած էր շրջակայ արուարձաններուն մէջ, եւ վտանգի պարագային միայն կ'ապաստանէր քաղաքին պարիսպներէն ներս։ Ապա թէ ո՛չ, անհնար է երեւակայել այդքան հոծ բազմութիւն մը փոքրածաւալ հողամասի մը վրայ։

Ցետոյ բանախօսը արտայայտուեցաւ քաղաքին գլխաւոր թաղամասերուն, կրեւոր եկեղեցիներուն, պարտիներուն, պարիսպներուն ու փողոցներուն մասին, յատկապէս ծանրանալով Անիի քաղաքաշինական (urbanistique) մտանոյատկութիւններուն, պեղումներու ընթացքին հոն գտնուած ջրաբաշխական խողովակներու ցանցին, կոյուղիի գետեղումներուն եւայլն, վերջ, ցոյց տալով որ Հայոց մայրաքաղաքը իր շրջանին համար չատ յառաջադէմ ոստան մը կրնար նկատուիլ, քաղաքակրթական տեսանկիւնէն գրեալ։

Ոստան, ուր ծաղկած էին գիտութիւնն ու մշակոյթը, արհեստներն ու գեղարուեստը, եւ մնաւանդ՝ ճարտարապետութիւնը։ Անին, հազարամեակ եկեղեցիներու առասպելական քաղաքը՝ կեդրոն էր նաեւ միջազգային առեւտուրի, քանի որ յարաբերութեան մէջ կը գտնուէր ո՛չ միայն հարեւան երկիրներու հետ, այլեւ արեւմտեան աշխարհի ու մինչեւ իսկ Ցապոնիա - Արեւելքի ժողովուրդներուն հետ։

Ունէ՞ր արդեօք ամբողջական ու կատարեալ անկախութիւն։ Բռնուած՝ քիչանդա - արարական հակամարտութեան աքցանին մէջ, պարբերաբար հարուածուելով մկկէն, ու պաշտպանուելով միւսէն, կրցաւ արդ տահն օգտագործել այդ հակամարտութիւնը, ձեռք բերելով ինք նիչխանութիւն։ Ամբողջակա՞ն. չենք գիտեր։

Անիի համար կ'րսուի թէ երկյարկանի քաղաք մըն էր, քանի որ ունէր գետնափոր թաղամասեր ալ։ Իրական երկրորդ քաղաք մը, թաքնուած առաջինին տակ, ուր ամբողջ առօրեկրեայ կառոյցներ իրարու կը կապուէին գետնուղիներով, առանց որ կարելի ըլլայ առոյգ կերպով դիտնալ թէ ի՛նչ բանի կը ծառայէին այդ բոլոր գետնզումները վիմափոր։ Կը կարծուի թէ առանք բնակարաններ էին, մթերանոցներ եւ մանաւանդ՝ խանութներ ու առեւտրական արքատուրմներ, իրենց ունեք տալով բանախօսութիւնը որ կը հետեցընէ թէ Արեւմտեան մեծ ոստաններու ներկայ առօրեկրեայ առեւտրական կեդրոնները (galeries marchandes) իրենց նախատիպը ունեցած են Անիի մէջ, ասկէ հազարամեակ մը առաջ։

Տիկին Սերովբեան իր խօսքը աւարտեց ըսելով որոշ յուզումով. «Այս պրպտումներուն չնորհիւ, Անիի պատմութեան եւ աւերակներուն ընդմէջէն ես զգի պատպենական արմատներս, մինչնազարեան հայ ժողովուրդը, Անեցի հայ կինը, հայ մարդը, հայ տղան ու հայ ձերունին, իրենց ակայութեամբ վերապրեցայ անոնց առօրեայ կեանքն ու սովորութիւնները, եւ այսօր ինքզինքս կը զգամ անոնց չատ մօտիկ, որովհետեւ անոնք զբաղեցին իմ սիրտը, ու լեցուցին իմ հոգին»։

Յուզում, որ անմիջականօրէն փոխանցուելով ներկաներուն, իր արտայայտութիւնը գտաւ երկարատեւ ծափահարութեանց մէջ։

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՅԵԱՆ

Ն ի ս

Յ.Գ.- ժամանակացոյց յառաջիկայ բանախօսութեանց.

Ապրիլ 20-ին - Պր. Ա. Պէյլէրեան պիտի խօսի հայկական հարցին ծագման, զարգացումներուն եւ հետեւանքներուն մասին (Ապրիլ 24-ի առթիւ)։

Մայիս 13-ին - Տիկին Էլիզապէթ Թոյնեան պիտի խօսի Բաֆֆիի կեանքին ու գործին մասին։

Տ. Հ.

ԴԱՐԱՍԿԻՁԲԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉԸ

Այսօրուանէն բաւական տարբեր պատկեր մը ունէր Գ. Հանրապետութեան շրջանին ուսուցիչը Ֆրանսայի մէջ։ Հասատութիւնները ուր ան կը պաշտօնավարէը, նոյնպէս տարբեր էին։ Կային հանրային կամ յատուկ, արական կամ իգական, կրօնական կամ աշխարհիկ, պրտնատականներու կամ քաղքենիներու վարժարանները (այդ շրջանին երկրորդական բաժնով ժողովրդական ուսումնարանները չկային)։

1905-ին օրինակ, հանրային մարդը 28 հազար աշակերտ ունէր, իսկ կրօնական վարժարաններ դրկուած աշակերտութիւնը թիւը 80 հազար էր։ Այդկանց լիսէներն ալ չատ բան կրօնական վարժարաններու օրինակին կը հետեւէին։

Նախարարութիւնը դէմ էր թէ՛ երկսեռ վարժարաններուն եւ թէ միխարանութիւններուն. համոզում կար որ աղջիկներու դաստիարակութիւնը մանչերէն տարբեր պիտի ըլլայ։ 1887-ին աշակերտութեան կէսը չատուկ վարժարաններ կը հաճախէին։

Ունէ՞ր արդեօք ամբողջական ու կատարեալ անկախութիւն։ Բռնուած՝ քիչանդա - արարական հակամարտութեան աքցանին մէջ, պարբերաբար հարուածուելով մկկէն, ու պաշտպանուելով միւսէն, կրցաւ արդ տահն օգտագործել այդ հակամարտութիւնը, ձեռք բերելով ինք նիչխանութիւն։ Ամբողջակա՞ն. չենք գիտեր։

Անիի համար կ'րսուի թէ երկյարկանի քաղաք մըն էր, քանի որ ունէր գետնափոր թաղամասեր ալ։ Իրական երկրորդ քաղաք մը, թաքնուած առաջինին տակ, ուր ամբողջ առօրեկրեայ կառոյցներ իրարու կը կապուէին գետնուղիներով, առանց որ կարելի ըլլայ առոյգ կերպով դիտնալ թէ ի՛նչ բանի կը ծառայէին այդ բոլոր գետնզումները վիմափոր։ Կը կարծուի թէ առանք բնակարաններ էին, մթերանոցներ եւ մանաւանդ՝ խանութներ ու առեւտրական արքատուրմներ, իրենց ունեք տալով բանախօսութիւնը որ կը հետեցընէ թէ Արեւմտեան մեծ ոստաններու ներկայ առօրեկրեայ առեւտրական կեդրոնները (galeries marchandes) իրենց նախատիպը ունեցած են Անիի մէջ, ասկէ հազարամեակ մը առաջ։

Տիկին Սերովբեան իր խօսքը աւարտեց ըսելով որոշ յուզումով. «Այս պրպտումներուն չնորհիւ, Անիի պատմութեան եւ աւերակներուն ընդմէջէն ես զգի պատպենական արմատներս, մինչնազարեան հայ ժողովուրդը, Անեցի հայ կինը, հայ մարդը, հայ տղան ու հայ ձերունին, իրենց ակայութեամբ վերապրեցայ անոնց առօրեայ կեանքն ու սովորութիւնները, եւ այսօր ինքզինքս կը զգամ անոնց չատ մօտիկ, որովհետեւ անոնք զբաղեցին իմ սիրտը, ու լեցուցին իմ հոգին»։

Յուզում, որ անմիջականօրէն փոխանցուելով ներկաներուն, իր արտայայտութիւնը գտաւ երկարատեւ ծափահարութեանց մէջ։

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՅԵԱՆ

Ն ի ս

Յ.Գ.- ժամանակացոյց յառաջիկայ բանախօսութեանց.

Ապրիլ 20-ին - Պր. Ա. Պէյլէրեան պիտի խօսի հայկական հարցին ծագման, զարգացումներուն եւ հետեւանքներուն մասին (Ապրիլ 24-ի առթիւ)։

Մայիս 13-ին - Տիկին Էլիզապէթ Թոյնեան պիտի խօսի Բաֆֆիի կեանքին ու գործին մասին։

Տ. Հ.

յամախէ. զարմանալի չէ, քանի որ հանրայիններն ալ վճարովի են: Պէտք է սպասել մինչեւ 1930-ական թուականները որպէսզի երկրորդական ուսումը սկսի անվճար ըլլալ ու հանրային վարժարանները աւելի ուշադրութիւն դրաւեն:

Երկրորդական ուսումը ընտրանիին վերապահուած մենաշնորհ է ու քիչ «յաճախորդ» ունի. կացութիւնը զանդազօրէն կը փոխուի ու 1940-ին տակաւին ան զանգուածային կրթական հաստատութիւն չէ:

Հանրային դպրոցը աւելի հետամուտ է դիակիզքերու փոխանցումին, զարգացումին, հոգեկան կազմաւորումին, մինչ յատուկ կրթարանները, յատկապէս երբ կրօնական են, կեդրոնացած են արժէքներու փոխանցումին, դաստիարակութեան ու բարոյական կազմաւորումին վրայ: Այսուհանդերձ, երկուքն ալ կը նախընտրեն դասական մարդասիրութիւնը եւ կ'անպիտանան մարմնակրթութիւնն ու մարզանքը:

Աւելի քիչ տեղեկութիւն կայ ուսուցչական կազմերու մասին. 1909-ին հանրակրթական մարզը ամէնը 6861 պաշտօնեայ ունէր: Անոնք աւելի մանադէտ էին, քան յատուկ վարժարաններու մէջ պաշտօնավարողները: Ընդհանրապէս հանրային դպրոցներու ուսուցիչները աւելի արժէքաւոր վկայականներու տէր են, քան՝ երկրորդները: Մանաւանդ որ այս վերջիններս յատկապէս փոքր դասարաններու մէջ չատ մը նիւթեր կը դասաւանդեն, լատիներէն, թուաբանութիւն, անգլերէն...:

Կրթական երկու 'րութիւններուն միջեւ ամէնէն յայտնի տարբերութիւնը կը կազմէ ուսուցչական կազմը. հանրային դպրոցներու մէջ ուսուցիչներ կան, իսկ յատուկ հաստատութիւններու պաշտօնէութիւնը աւելի կրօնաւորներէ կը բազկանայ. առիկա պարագան է յատկապէս իգական հաստատութիւններու ուր քոյրեր կը դասաւանդեն: Այդ միաբանութիւնները բարեշրջելու ամէն փորձ, պահպանողականներու դիմադրութեան կը բախի:

Աւելի լաւ դիրքի մէջ են արական միաբանութիւններու վարժարանները: Իսկ հանրային կրթարաններն ալ կարելի չէ ըսել թէ աշակերտը կեանքին կը պատրաստեն. անոնց չրջանաւարտները դիտեն ամէն բանի մասին խօսիլ, բայց ոչինչ ընելու կարող են: Մեռեալ լեզուները, դասական թատրոնը եւ փիլիսոփայութիւնը ամէն բան կ'արժեն, բայց օգտապաշտ ոչինչ ունին:

Երկու դրութիւններն ալ նոյն արհամարհանքը ցոյց կուտան մանկավարժութեան հանդէպ. մարզ ուսուցիչ կը ծնի եւ ոչ թէ յեսոյ կը դառնայ. այս կարծիքին ոչ ոք կը համարձակի ընդդիմանալ: Այս համոզումը պատճառ կ'ըլլայ որ տարիներով նոյն բաները կրկնուին նոյն ձեւով: Մանկավարժութիւնը անչարժ մարզ մըն է, հիմնուած՝ աւանդական կազապարներու վրայ:

Հանրային վարժարաններու մէջ կարգապահութիւնը մեծագոյն ուժն է. ոչ մէկ ուսուցիչ այնքան դէշ տպաւորութիւն կը գործէ, քան՝ այն որ չի կրնար տիրապետել դասարանին: Ելեկտրական դանգակէն առաջ թմբուկով մը կը նշուէին դասերու սկիզբներն ու աւարտները:

Հակառակ անոր որ չրջանը կարելի է կոչել «Ուսուցիչներու հանրապետութիւն», այդ պաշտօնեաները, մասնորակի այդ ընտրանին իր վարկին չատ անհամապատասխան վճարում կը ստանայ: Ուսումնասիրութիւն մը ցոյց կու տայ որ 1914-էն առաջ, ամուսնացած ու զաւակներու տէր ուսուցիչ մը որքան ալ համեստ կեանքի մը պայմաններուն յօժարած ըլլար, չէր կրնար իր չահածով ապրիլ: Ու անոնք որոնք ո'չ անձնական հարըստութիւն եւ ոչ ալ ճոխ օժիտով կին մը ունէին, անձնական դասերու չնորհիւ միայն կրնային երկու ծայրը իրար բերել: Ու գործունէութեան այս երկրորդ մարզը չատ չատախ աւելի ժամանակ եւ չանք կը խլէր ենթակայէն, ինչ որ կը վնասէր իր պաշտօնին. սակայն քննիչ մարմինը չէր կրնար արդելք հանդիսանալ առոր:

Քննիչ մարմինը կը ճշդէր կրթական ծրագիրները, կը հսկէր անոնց գործադրութեան. բաւական քննադատուած էր անոր գործունէութիւնը. կ'ըսուէր թէ ան աւելի հետամուտ էր քաղքենի պատչառութիւնները յարգել տալու, քան՝ ուսուցումի որակին հսկելու:

Գ. Հանրապետութեան օրով ուսուցչը չէր ունի իր տիպար զգեստաւորումը՝ մութ գոյնով հագուստ, փողկապ. յանձնարարելի էր ունենալ նաեւ գլխարկ ու ձեռնոց: Ուսուցիչը միչտ ճշդապահ էր եւ գրեթէ երբեք չէր բացակայեր: Դասարանին մէջ չէր ծխեր:

Ան իր գործի կամ անձնական կեանքին մէջ ոչինչ կ'ընէր որ խրտչեցնէր ծնողքները. այս պարագան չեչտուած էր յատկապէս ուսուցչուհիներուն համար:

Միւս կողմէ, դաւառային չրջաններու մէջ ուսուցիչը որոշ արհամարհանքով կը դիտուի. ան ապերախտ գործի մը նուիրեալն է չատ համեստ վարձատրութեան մը փոխարէն: Ազատ ասպարէզի ուսուցիչները, բարձրագոյն աստիճաններու դասաւանդողները, պաշտօնատարները չատ կապ չեն պահեր երկրորդականի ուսուցիչներուն հետ. այս վերջիններս չեն առընչուիր միջին դասակարգին կամ առեւտրականներու հետ ալ: Այն ուսուցիչները որոնք լիսանս մը չունին, պարզ պաշտօնեաներ կը նկատուին, գրեթէ ծառաներ:

Ասպարէզին ներս ալ պառակտումներ կան. բարձրագոյն վկայականներու տիրացած ուսուցիչներ չեն ուզեր նոյնիսկ նոյն սեղանին վրայ ճաչել աւելի համեստ որակումով պաշտօնակիցներու հետ:

Ընդհանուր քննիչներու տեղեկագիրներն յայտնի կ'ընէ որ հետեւեալներն են ուսուցիչէ մը ակնկալուած յատկանիշները. ան պէտք է ինքնավստահ, զարգացած, հեղինակաւոր, փորձառու, արթնամիտ եւ աչխոյժ անձ մը ըլլայ. փնտրուածը յայտնի է, սակայն քննիչներու մարմինը միջոցը չունի ուզածը ձեռք ձգելու:

Շատ մը ուսուցիչներ պարզապէս կը սպասեն հանգստեան կոչուելու օրուան. ոչ մէկ անձնական աչխատանք կը կատարեն, չեն կարդար, չեն հետեւիր այժմէականութեան ու նոյն դասերը կը կրկնեն տարուէ տարի:

1940–էն առաջ, տիրող կարծիքը այն էր թէ դիտութիւնը փոխանցելու միակ միջոց մը կար եւ ուսուցիչը աւոր ծանօթ միակ անձն էր: Դիտելիքներու փոխանցումը թէ՛ հաճոյք մը եւ թէ սրբազան պարտականութիւն մըն էր:

ՔԱՂՀԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ

ՓԱՌԱՏԻՊ ՉՈՒԱՑ

ՀԱՆՐԱՔՈՒԿԷ
ԴԷՊԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 21-ին կատարուելիք հանրապետական հանրաքուէի առընչութեամբ «Արմէնփրէս»ի թղթակից Ս. Յակոբեան քանի մը հարցումներ ուղղած է Գերագոյն Խորհուրդի Անկախ Պետականութեան հաստատման եւ ազգային քաղաքականութեան հարցերու մնայուն յանձնախումբի նախագահի պաչտօնակատար Եդուարդ Եգորեանի:

Հ.- Ինչո՞ւ Սեպտեմբեր 21-ը:

Պ.- Մենք արդէն սկսած ենք անկախութեան գործընթացը, եւ յաջորդական ամէն մէկ կարուկ քայլ պէտք է կատարուի՝ նկատի ունենալով թէ՛ ներքին (հանրապետական), թէ՛ ալ կայսրութեան քաղաքական իրավիճակը: Այս հարցին մէջ կարելի չէ յապաղիլ, կարելի չէ նաեւ աւելի արագ չարժիլ՝ հարուած ստանալ եւ կորնցնել բարենպաստ պահը:

Հանրաքուէի թուականը ընտրելու մասին կարծիքները խիստ տարբեր էին քննարկման ընթացքին: Զայն Մարտ 17-էն առաջ կազմակերպելը վտանգաւոր էր, հարկ եղած աչխատանքը չէր կատարուած: Եւ բացասական արդիւնք կարելի էր ակնկալել ոչ այն պատճառով որ ժողովուրդը պատրաստ չէ անկախութեան, այլ մեր պատրաստ չըլլալուն հետեւանքով:

Ինչու ծագեցաւ երեք ամսուան, այսինքն հանրաքուէն Ապրիլ - Մայիսին կազմակերպելու տարբերակը (ես ալ անոր կողմնակից էի): Կայսրութեան մէջ քաղաքական իրավիճակը հետզհետէ սուր բնոյթ կը ստանար: Ռուսաստանի ժողովրդավար ուժերուն եւ կեդրոնին միջեւ չափազանց մեծ լարուածութիւն մը ստեղծուած է, եւ Մարտ 17-էն եռք ալ աւելի կրնայ սաստկանալ: Մարտ 28-ին կը սկսի Ռուսաստանի երեսփոխաններու համագումարը, որ մեծ հաւանականութեամբ կը ստեղծէ հանրապետութեան նախագահի պաչտօն, ապա տեղի կ'ունենան նախագահական համաժողովրդական ընտրութիւններ: Կեդրոնը պիտի փորձէ խանգարել այդ գործընթացը, որովհետեւ եթէ Ելցին համաժողովրդական քուէարկութեամբ Ռուսաստանի նախագահ ընտրուի՝ չափազանց մեծ լիչխանութիւն մը կ'ունենայ, դուչէ աւելի մեծ, քան՝ Գորբաչովը: Այս պատճառներ են տարբեր լուծումներ՝ քաղաքական բանակցութիւններ, կեդրոնի կողմէն զիջումներ հանրապետութիւններուն: Վերանալն այն է որ մենք կրնանք այդ պայքարէն դուրս մնալ, ուչանալ, եթէ մեր օրինավիճակը պարզած չըլլանք՝ եթէ մեր ժողովուրդը իր «այո»ն ըսած չըլլայ Հայաստանի անկախութեան:

Եթէ Խորհրդային Միութեան մէջ ամէնէն քիչ թէ չատ հանդարտ ընթանայ, Սեպտեմբեր 21-ը լաւ պայմանաժամ մըն է: Այդ կը նչանակէ թէ մեր որոչումը հակասութեան մէջ չըլլար հանրաքուէի մասին խորհրդային օրէնքին հետ, որուն համաձայն այն տեղի կ'ունենայ հարցը դրուելէն 6 - 9 ամսուան ընթացքին: Ճիշդ ատոր համար ալ ընտրուեցաւ խորհրդային օրէնքին չհակասող մօտակայ պայմանաժամը: Դրական արդիւնքի պարագային Խորհրդային Միութիւնը, ըստ իր օրէնքին, պարտաւոր է ճանչնալ մեր Խորհրդային Միութեան կազմէն դուրս ելլող հանրապետութեան նոր օրինավիճակը եւ բանակցութիւններու միջոցով ճշդել քաղաքական, տնտեսական յարաբերութիւնները:

Հ.- Ինչ կուտայ մեզի հաւաքաթուէի դրական արդիւնքը:

Պ.- Անկախութիւնը ակնթարթային քայլ չէ. այլ գործընթաց. եւ այն հիմք կը ստեղծէ որ մենք բանակցութիւններ վարենք կեդրոնին հետ եւ նախ ճշդենք այն ուղին, որ մեզ որոչ ժամանակ եռք, ըսենք խորհրդային օրէնքով նախատեսուած հինգ տարուան ընթացքին, կը հասցնէ մեր երազին իրագործումին:

Հ.- Այսօր շատերը կը յուզէ այն հարցը, թէ ինչ վիճակի մէջ կը յայտնուինք մենք անկախութիւն ձեռք ձգելէ յետոյ: Մարդոց հոգեբանութեան վրայ կ'ազդէ թէ՛ տնտեսական անկայունութիւնը, թէ՛ շրջափակումներու խնդիրը եւ թէ՛ անվըստահութիւնը դրացիներուն նկատմամբ:

Պ.- Մենք յստակ պէտք է դիտնանք որ կայսրութիւնը դատապարտուած է, այն խորտակուող նաւ մըն է, որ մեզ յատակ կը տանի: Տնտեսական քայքայման հետեւանքով ան այսօր մեզի ոչինչ ունի տալիք...: Այսօր արդէն չատ բան Հայաստան կը բերուի Հարիզոնական կապերու, սպրանքա - փոխանակութեան միջոցով: Իսկ կեդրոնը հետզհետէ կ'աղքատանայ, միջազգային չուկայի վրայ նախանիւթի, վառելանիւթի գիներու անկման հետեւանքով, տարադրամով գնումներ կատարելու քիչ կարելիութիւններ ունի:

(...) Անկախութեան մասին խօսելու առեն չատ կը ծեծուի նաեւ մեր չրջապատին, մեր դրացիներուն հարցը: Անհրաժեչտ է չեշտել այն իրողութիւնը, որ հիմա կորուկ կերպով փոխուած են միջազգային յարաբերութիւնները: Պարսից Ծոցի պատերազմը անգամ մըն ալ հաստատեց որ աչխարհը միջազգային նոր յարաբերութիւններու ոլորտի մը մէջ կ'ապրի, եւ դրացիներու կողմէ նախայարձակման սպառնալիքը չատ աւելի անհաւանական է, քան կայսրութեան սպառնալիքը:

Հ.- Իսկ ինչպէ՞ս կը պատկերացնէք ան-կախութիւն - Արցախ կապը:

Պ.- Կեդրոնը Արցախը կ'օգտագործէ մեր ինքնորոչման իրաւունքը ճնչելու համար: Հիմա ալ կեդրոնամէտ ուժերը զայն կրնան օգտագործել հանրաքուէի դէմ քարոզչութիւն ծաւալելու համար:

Եթէ Արցախը մնայ միայն Ադրբեջանը սանձող գործօն, նոյնիսկ կը վայելէ կեդրոնին հովանաւորութիւնը, ինչպէս օրինակ՝ Գաղաուզները կամ Ռուսաստանի դաչնակցութեան մաս կազմող ազգային միաւորումները: Ամէն պարագայի մէջ, Ադրբեջանն ալ անկախութեան պիտի հասնի, եւ Արցախի խնդիրը պիտի լուծուի մեր եւ Ադրբեջանի միջեւ բանակցութիւններու կամ այլ միջոցներով: Բռնելով անկախ զարգացման ուղին, մենք աւելի արագ կը հզօրանանք եւ խնդրին լուծման վճռորոչ պահը կը դիմաւորենք աւելի պատրաստ կերպով:

ԳՈՂԳՈԹԱ
ՀԱՅ
ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ
1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ
ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՆԵՐ
ԵՒ
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԹԷՕԴԻԿ

Ա՜Ի ՏԱՂ ՄԱՏԷՆ ԵՒ ՀԱՅ ԳԻՒՂՕՐՔԻ

Շատ չանցած ծայր կուտար Մխիթարիներու չարժումը: Եօզղատի հռչակաւոր Զափան Օղլուները կ'ապստամբին Մուրթաֆա Քէմալի դէմ, եւ տուժողը նորէն Հայը կ'ըլլայ. վանդալ խլրտումը զսպելու համար հոն ղրկուած Չերքէզ Էսհէմի հրոսախումբը կը նահատակէ այս քահանան քաղաքին մէջ, նաեւ տեղւոյն երեւելի - ներէն Մանուէլ Աբալեանը, տանը մէջ, տարճանակով, տունն ալ կողոպտելով. այս երկուքէն զատ 20 այր եւ 2 կին զոհ կ'ըլլան Խոհէմի վայրագութեանց: Տարբախտ Մանուէլ առենապետն էր Քաղաքական Ժողովի, ինչպէս եւ անձնուէր պաշտպանը վերադարձող Հայերուն՝ առուար մեծամտանութեամբ այրի եւ որբ:

(Եօզղատի եւ չրջակայ վայրերու մասին վերոյիչեալ Յարդապատում եւ այլ տեղեկութեանց համար աղբիւր ունեցանք Պոլիս հաստատուած բնիկ եօզղատցի փաստաբան Յարութիւն Փափազեանը, առեղծուածային՝ Եօզղատի նորակազմ Հայրենակցական Միութեան):

ՁՕՐՈՒՄ

Երբորդ «սանճագ» Գաղատիոյ կուսակալութեան: Կեդրոնն է համանուն քաղաքը՝ Եօզղատէն 18 ժամ հեռու, 170-է աւելի զուտ թրքաբնակ գիւղերով: Սուլթան Իսմիլիպ եւ Օսմանեցոգ իր «զաղա»ները, նաեւ Ալաճա «նահիճ»ն միասին առնելով, Հայ բնակչութիւնը կը բազկանար 10·000 հոգիէ, իսկ մի միայն Զօրումի մէջ 170 տուն՝ 5·000 տուն մահմետական վրայ: Միութեսարըֆն էր կալիպ, որ, կեդրոնէն հասնող տեղահանութեան խիստ հրամանին համաձայն, նախ կը ձերբակալէ եւ բանտ կը լեցնէ այրերը, դասակարգային խորութիւն առանց դնելու: Երեք օր վերջ, 1915 Օգոստոս 7, բոլորը մէկ ազատ կ'արձակուին եւ 140 տնուր երկսեռ ընտանիքներ անվտանգ կ'ապօրուին դէպի Հալէպ - Դամասկոս: Երեւելիներէն յիչենք փաստաբան Յակոբ Տատրեան, Հօրեղբօրորդին Արմենակ, Մկրտիչ Աւետեան, Քերոբէ Թիւրապեան, Գրիգոր Թորամանեան, Զօրթեաններ, Գոլէճական Խորէն եւ վարժարանի տեսուչ Սերոբ Եղլանճեան (վերջին երկուքը տարագրութեան մէջ մեռած): Օգոստոս 9-ին երկրորդ եւ վերջին կարաւան, 30 տնուր աղքատիկ դասակարգը, որ Եօզղատի դիծով փոխադրուած առեն՝ ամբողջովին կը կոտրուի Գասապ Քէմալի եւ իր արբանեակներուն կողմէ:

Այս առթիւ կ'արժէ մէջ բերել հետեւեալ աղեխարշ մանրավէպը Զօրումի եղեռնապատումէն: Հիմա Պոլիս հաստատուած ալեւոր մահմետական մը, որ ռուսահպատակ ըլլալուն՝ 1915-ին կարգ մը պոլսեբնակ Հայոց նման Զօրում աքսորուեցաւ, կը պատմէ մեզ թէ, տեղահանութեան նախօրեսն իր լուացքն ընդող Հայ խաթուն մը ճանչցած է հոն 17-ամեայ ուսումնականն եւ զեղանի աղջկանը հետ: Զիբենք չկոթակէ փրկելու համար՝ կալիպի մօտ իր բարեխօսութիւնը կ'ընդունուի մէկ պայմանով միայն, խալամացմամբ: Մայր եւ աղջիկ կը մերժեն ու կը քչուին:

(Շար. 209)

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

SEMINAIRE

«ՎԱՐԺԱՐԱՆԱՑ»

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Երջանկային Վարչութիւնը կը հրաւիրէ կեդրոնական Ֆրանսայի բոլոր անդամները մասնակցելու «Վարժարանաց»ի մը որ տեղի պիտի ունենայ Ապրիլ 7, կիրակի, ժամը ճիշդ 10-ին, Վիլէօրպանի Հայ Մշակութային Տան մէջ՝

126, avenue Roger Salengro
69100 Villeurbanne
Tél. : 78 - 94 - 37 - 36

Մանրամասնութեամբ ընկերուհիները՝
ՆԱԶԵԼԻ ՓՈՒՐԹԻՒՆ - ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ-ի
եւ ԱՐՓԻՆԷ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ-ի։

UGAB - PARIS

présente

Anahid Kotcharian

pianiste

diplômée du Conservatoire d'Erevan
venue spécialement en France
pour participer au 13ème concours
international de piano d'Epinal

JEUDI 28 MARS à 20 H 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e

Au programme :
BACH, CHOPIN, LISZT, RACHMANINOV,
BEETHOVEN

Participation aux frais : 30 *Frs.*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

pour son Centre de Vacances pour

Juillet / Août 1991

— des directeurs diplômés (BAFD)
— des animateurs diplômés (BAFA)
— des assistant(e)s sanitaires (infirmier(e)s ou étudiant(e)s de 2ème année de médecine)
— économes
— coursiers

•

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
RECHERCHE
pour ses camps rayonnants et itinérants pour

Juillet / Août 1991

— des directeurs diplômés (BAFD)
— des animateurs ayant un diplôme de secouriste.

•

Les inscriptions pour le Centre de Vacances de BELLEFONTAINE de la Croix Bleue des Arméniens de France seront ouvertes à partir
du 23 Avril 1991 jusqu'au 15 mai
S'adresser à la Section de la C.B.A.F. la plus proche de votre domicile ou au Conseil d'Administration de la C.B.A.F. : 17, rue Bleue - 75009 Paris

ՊԱՀԵՆՔ ՄԵՐ ԱԻԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՑԹԱՑԹԵՑԷՔ
ձեր Զատկուան հօրէք եւ հաւկիթները
նոյն օրը
Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցիէն
պատրաստուած՝
եկեղեցւոյ Տիկնանց Ցանճնախումբի
կողմէ
Մարսէյլ
339, avenue du Prado

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷԼ.- Գնդապետ Սպզբեանի մահուան 20-րդ տարելիցին առթիւ եւ Ֆիլօր Պէրպէրեանի յիշատակին Տէր եւ Տիկին Վահան Ցակոբեան կը նուիրեն Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան 100 Ֆր., նոյն առիթով եւ նոյն նպատակին Տէր եւ Տիկին Կոթիէ 50 Ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ կրօնական Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ առած է հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղկեպսակի.-

Տէր եւ Տիկին Ազնաւուրեան՝ Մկրտիչ Սարաֆեանի մահուան առթիւ՝ 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Աւետիս Բալըոսեան՝ Բալրոս Բալրոսեանի մահուան առթիւ՝ 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարապետ Պէքեան եւ Պր. Ռուբէն Ոսկիմօրուքեան՝ ձէպրայիլ Պահատուրեանի մահուան առթիւ՝ 1000 Ֆր., Պր. Պօղոս Կէօքօղլու՝ Հայկանոյշ Նալպանտեանի մահուան առթիւ՝ 200 Ֆր.։

Dîner aux Chandelles

L'Association Culturelle NAREG organise un dîner aux chandelles, pour fêter le 20e anniversaire de l'enseignement de l'arménien à Enghien-les-Bains,

le Samedi 13 Avril
à partir de 20 heures
dans les Salons de l'Hôtel GEM
à Saint Gratien.

Ambiance musicale arménienne assurée par ROSINE TACHDJIAN.

Réservation obligatoire :
Tél. : 34. 17. 29. 26
ou : 48. 41. 49. 37

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՏԻԳՐԱՆ ԵՒ ՀՈՒՓՍԻՄԷ ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԱՄԷՆՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1991 - 1992 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Լիոնի Տիգրան եւ Հռիփսիմէ Փափազեան Ամէնօրեայ Վարժարանը, հիմնուած՝ 1988 Սեպտեմբերին, յառաջիկայ 1991 - 1992 կրթական տարեշրջանին կ'օժտուի նախակրթարանի իր երկրորդ եւ երրորդ դասարաններով Սկ - Ը - ԷՆ եւ Սկ - Ը - 2։

Ագնանպրութիւնները սկսած են արդէն։

Տնօրէնութիւնը Լիոնի եւ մօտակայ արուարձաններու մէջ բնակող ծնողաց կը յանուցանէ թէ, Վարժարանը Մանկապարտէզի երեք մակարդակներու համար կ'ընդունի 3, 4, 5 տարեկան աշակերտները, Նախակրթարանի Առաջին Դասարանին համար 6 տարեկան, իսկ՝ Երկրորդ եւ Երրորդ դասարաններուն համար 7 եւ 8 տարեկան աշակերտները։

Դիւրացնելու համար ծնողներուն բեռը, տնօրէնութիւնը կ'ապահովէ երթեւեկի սպասարկութիւն մը։

Ամէն դիւրութիւն կ'ընծայուի ծնողներուն որպէսզի անվարան դրկեն իրենց զաւակները Փափազեան Վարժարան, ուր Պետական ծրագրին առընթեր կ'ուսուցուի հայերէն լեզուն։

Լրացուցիչ տեղեկութիւններու համար կարելի է դիմել ամէն օր դպրոցի դրասենեակը, առաւօտեան ժամը 9։30-էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 5, իսկ Շաբաթ օրերը ժամը 9։30-էն մինչեւ 12։

Հասցէ.-
295, Ռիւ Ամպէր Ֆիլիփ,
կամ՝
40, Ռիւ տ'Արմէնի Լիոն 3-րդ։
Հեռաձայն.- 78 - 60 - 47 - 18

ԴԻՒԱՆ
ՆՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՑ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 28

ՑԻՇԱՏԱԿ ԸՆԹՐԵԱՑ ՏԵԱՌՆ *ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ*

ՄԱՐՍԷԼԻԱ ՍՐՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ժամերգութիւն ժ. 8։30ին, պատարագ ժ. 10-ին։
Կը պատարագէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՑ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ
Յանդուգն ժ. 17-ին, խաւարում՝ 20-ին։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Սկիզբ ժամը 8-ին, կարգ ապաշխարողաց եւ ընթրեաց պատարագ ժ. 10-ին։
Կը պատարագէ՝
ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ
Յանդուգն ժ. 16-ին, կարգ չարչարանաց ժ. 19։30-ին։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Ընթրեաց պատարագ ժ. 10։30ին, Յաղնդեան ժ. 15։30-ին, խաւարում ժ. 20-ին։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Կարգ ապաշխարողաց ժ. 9։30-ին, պատարագ ժ. 10։15-ին, Յանդուգն ժ. 17-ին, խաւարում ժ. 19-ին։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւն ժ. 9-ին, պատարագ ժ. 10-ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Յանդուգն ժ. 16-ին, կարգ չարչարանաց ժ. 19։30-ին։

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Պատարագ ժամը 10-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Յանդուգն ժ. 17ին, խաւարում՝ 19։30ին։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆ

Հաղորդութեան պատարագ ժ. 12-ին, Յանդուգն ժ. 18-ին, խաւարում՝ 20։30-ին։

ՍԷՆ-ԺԵՐՄԱ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Մանուկներու հաղորդութիւն ժ. 9-ին, պատարագ ժ. 10-ին, Յանդուգն ժ. 17-ին, խաւարում ժ. 20-ին։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՍՏՈՆ

Ժամերգութիւն ժ. 9-ին, պատարագ ժ. 10-ին, Յանդուգն ժ. 17ին, խաւարում ժ. 19-ին։

ՍԷՆ ԼՈՒ. Ս. ԳԷՈՐԳ

Յանդուգն ժամը 18-ին։

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Յանդուգն ժ. 17։30-ին, խաւարում ժ. 20-ին։ (Զորեքշաբթի, Մարտ 27, փոքրիկներու հաղորդութիւն ժ. 9-ին)։

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Ժամերգութիւն ժ. 8։30ին, պատարագ ժ. 10-ին, մանուկներու հաղորդութիւն եւ Յանդուգն ժ. 17-ին, խաւարում ժ. 20-ին։

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Յանդուգն ժ. 16։30-ին, խաւարում ժ. 19։30-ին։

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Sous la présidence de
M. BERGE SETRAKIAN
Président du Comité Central des Jeunes de l'U.G.A.B.

organisés par le Comité Européen des Jeunes de l'U.G.A.B.

IVe Jeux Inter-régionaux de l'U.G.A.B-France

29, 30 et 31 mars à Paris

Arrivée des sportifs des régions : Vendredi 29 MARS
Hébergement : Centre d'accueil de Paris Charenton
19 Rue du Parc, 94220 CHARENTON
Les épreuves sportives (Basket-Ball, Volley-Ball, Ping-Pong
Foot-Ball en Salle) se dérouleront au :
GYMNASE HENRI GUERIN
Ile Martinet — CHARENTON
Bal de Clôture et remise des coupes aux vainqueurs
DIMANCHE 31 MARS à 21 HEURES
ESPACE TOFFOLI
73, Rue de Paris — CHARENTON
(entrée par la Galerie Marchande)
Renseignements : U.G.A.B.—Paris Tél. : 45. 20.. 03. 18
A. KECHICHIAN (Valence) Tél. : 75 56. 33.. 74

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 27
MERCREDI
27 MARS
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

23, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ց ր ա ց ս ա ւ : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.503 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.503

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԷՕԶԱԼ - ՊՈՒՇ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՐԱՒՏԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ Կ'ԱԿՆԿԱԼԷ...

48 ժամ, պլուպ - պլուպ խօսած են նախագահներ՝ Էօզալ եւ Պուշ, այս վերջնոյն ապարանքին՝ Քէմփ Տէյվիտի մէջ, Շաբաթ եւ Կիրակի: Այս առթիւ, Թուրքիոյ նախագահը յոյս յայտնած է որ Միացեալ - Նահանգները ի վիճակի կ'ըլլան իրենց երաշտագիտութիւնը արտայայտելու՝ Քոնկրէսին վաւերացուցած 200 միլիոն տոլարի վարկէն զատ (հատուցանելու համար Թուրքիոյ կրած կորուստները Ծոցի պատերազմին), ամերիկեան կառավարութիւնը կը խորհի յաւելեալ 282 միլիոն տոլար ալ չնորհել զէնք գնելու համար:

Ինչպէս գրեցինք երէկ խօսակցութիւններու գլխաւոր նիւթը, սակայն, Իրաքի վերաբերած են եւ անոր հողային ամբողջականութեան պահպանման անհրաժեշտութեան: Այս առընչութեամբ Սէ-էն-էն հեռատեսիլի կայանին տուած հարցազրոյցին մէջ, Էօզալ կը զգուշացնէ Սուրիան եւ Իրանը, հրաւիրելով զիրենք թողուլ որ Իրաք ինք կարզադրէ իր գործերը առանց արտաքին ճնշումներու:

Պուշ ալ, մամուլի ասուլիսին առեն ըսած է.. «Աւելի լաւ է որ ամէն ոք հեռու մնայ եւ ձգէ որ իրաքեան ժողովուրդը ինք որոշէ իր ուզածը»: Ի տես դէպքերու հոլովոյթին եւ Իրաքի ժողովուրդին որոշում կարենալ տալու ներկայ վիճակին, բաւական սիճիֆ կը թուին Միացեալ - Նահանգներու Նախագահին խօսքերը: Գալով Էօզալի, չէշտած է որ քիւրտ պարագլուխներու հետ իր վերջին չիումները զուտ «մարդասիրական» բնոյթ ունէին եւ թէ բնաւ պիտի չընդունի քիւրտ անկախ Պետութիւն մը Իրաքի մէջ:

Հաւանական կը թուի որ Էօզալ խօսած ըլլայ նաեւ երկու ծրագրի մասին.. Մէկը՝ Սեւ Ծովու Հասարակաց Շուկան է, որ պիտի ընդգրկէ Պուլկարիա, Ռումանիա, Մոլդովա, Վրաստան, Ադրբէյճան եւ Հայաստան, միւսն ալ՝ ջրուղի մը որ Թուրքիոյ լեռներուն ջուրը տանի Սուրիա եւ Իրանը, հրաւիրելով զիրենք թողուլ որ Իրաք ինք կարզադրէ իր գործերը առանց արտաքին ճնշումներու:

Պուշ ալ, մամուլի ասուլիսին առեն ըսած է.. «Աւելի լաւ է որ ամէն ոք հեռու մնայ եւ ձգէ որ իրաքեան ժողովուրդը ինք որոշէ իր ուզածը»: Ի տես դէպքերու հոլովոյթին եւ Իրաքի ժողովուրդին որոշում կարենալ տալու ներկայ վիճակին, բաւական սիճիֆ կը թուին Միացեալ - Նահանգներու Նախագահին խօսքերը: Գալով Էօզալի, չէշտած է որ քիւրտ պարագլուխներու հետ իր վերջին չիումները զուտ «մարդասիրական» բնոյթ ունէին եւ թէ բնաւ պիտի չընդունի քիւրտ անկախ Պետութիւն մը Իրաքի մէջ:

Հաւանական կը թուի որ Էօզալ խօսած ըլլայ նաեւ երկու ծրագրի մասին.. Մէկը՝ Սեւ Ծովու Հասարակաց Շուկան է, որ պիտի ընդգրկէ Պուլկարիա, Ռումանիա, Մոլդովա, Վրաստան, Ադրբէյճան եւ Հայաստան, միւսն ալ՝ ջրուղի մը որ Թուրքիոյ լեռներուն ջուրը տանի Սուրիա եւ Իրանը, հրաւիրելով զիրենք թողուլ որ Իրաք ինք կարզադրէ իր գործերը առանց արտաքին ճնշումներու:

ԲՈՒՐՍԱԿԻ ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՆԱՆՑ ԱՄՍՈՒՆ ԱՆՑԱՒ

ՄՈՒՍԱ ԹՐԱՕՐԷ, Մալիի Նախագահը, ձերբակալուեցաւ երկուշաբթիէն երեքշաբթի լուսնալիք գիշերը, երբ կը փորձէր երկրէն հեռանալ: Պարտադրուած պետական հարուածով մը, Թրաօրէի իշխանութիւնը վերջ կը գտնէ նաեւ պետական - վինուորական հարուածով մը: Կը թուի որ Սպայակոյտի պետը եւ Պաշտպանութեան նախարարը միասնաբար գործած են տապալելու համար մենաւորը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅի մէջ, բոլոր ցոյցերը արգիլուեցան կառավարական հրովարտակով, մինչեւ Ապրիլ 15: Ներքին նախարարութեան ալ հրահանգ տրուած է որ բոլոր միջոցները ձեռք առնէ որպէսզի գործադրութիւնը ապահովելու համար: Նախատեսուած էին ելոյթնի ի նպաստ ցոյցեր եւ Գորբաչով չուզեր նման արտայայտութիւններ Ռուսաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նստաշրջանին ընթացքին: Քաղաքապետը դէմ էր այս արգելքին, բայց, օգուտ չունեցաւ:

ԵՐԵՔ ՎՐԱՅԻՆԵՐ սպաննուած են կիրակի օր, երկու ուրիշներ ալ վիրաւորուած հրացանաձգութեան մը ընթացքին Հարաւային Օսեթիա, Ներքին նախարարութեան ուժերու հետ բախումներու ընթացքին:

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ԱԲԲԱՅ մըն է, որ կը յայտնէ Մարսէլ Եպիսկոպոս Լըֆեվրի: 44 տարեկան, մէկն էր անոնցմէ զորս զերպ· Լը Ֆեվը ձեռնադրած էր: Ինք է նաեւ որ զայն նշանակած էր իրեն յաջորդելու համար, Պապը յայտնած է թէ մինչեւ վերջին ժամը յոյս ունեցած է որ զղջում յայտնէ, ինչ որ զերպ· Լըֆեվր չըրաւ: «Անհնազանդ հաւատարիմ մը» ինչպէս կը խորագրէ «Ֆիկարօ», վճռած էր չզիջիլ Եկեղեցւոյ արդիականացման եւ յաջորդական անտեսումները Վատիկանի զրած արգելքներուն վինքը պիտի առաջնորդէին մինչեւ բանադրանք, որ Եկեղեցւոյ բարձրագոյն պատիժն է: Կ'արդիլուի իրեն պատարագել եւ այլ խորհուրդներ չնորհել կամ՝ ստանալ: 1969-ին է որ հիմնած է «Պիոս Ժ· Քահանայական Եղբայրութիւնը» եւ կը ձեռնարկէ Էքոնի (Զուիցերիա) դպրեվանքի ստեղծման, որ կը սկսի մը-տահոգել Վատիկանը: 1975-ին է որ Վատիկանի պատուիրակը եւս պիտի առնէ միաբանութեան արուած հաւանութիւնը եւ այդ թուականէն եռք հեռհեռէ Հըռոմի եւ Եպիսկոպոսին միջեւ անդունդը աւելի կը խորանայ: Գերպ· Լըֆեվրի յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի Ապրիլ 2-ին, որովհետեւ ծիսական պատճառներով այդ արարողութիւնը չի կրնար տեղի ունենալ աւագ չաբթուան ընթացքին:

ՔԼՈՐՓԻԼՓի մասին լուրերը հակասական են: Ըստ Փիւրտերուն քաղաքը այլեւս իրենց ձեռքն է, բայց կառավարական ուժերը կը չարունակեն անխնայ կռուիլ, ռմբակոծութիւններն ալ սաստիկ են, օդանաւ եւ թռան միասին (եւ ըսել թէ Ծոցի պատերազմէն 48 ժամ եռք, Ամերիկացիք յայտարարեցին թէ իրաքեան օդուժին 80%-ը քարուքանդ ըրած են...): Ըստ քրտական աղբիւրներու իրաքեան զօրքերը թունաւոր կազ կը զործածեն: Թեհրանի ձայնասփիւռին համաձայն պաղտատ վերջին ժամերը կապրի...: Հարաւն ալ չիիներու հետ կռիւները կը չարունակուին:

ՍԱՏԱՄ ՀԻՒՍԷՅՆի եւ իր ընտանիքին պաղտնի պահուած հարստութիւնը աւելի քան 10 միլիառ տոլար կը գնահատուի ըստ «Ֆայճաևշիրլ Թայմզ»ի յայտնութիւններուն: Քուէյթի կառավարութեան պահանջած քննութեան վրայ է, որ ամերիկեան Քրոլ գործակալութիւնը այս եղրակացութեան յանգած է: Հաչեթ իր պարմանքը յայտնած է այն լուրին առթիւ, ըստ որուն ընկերութեան մէջ ալ 8% բաժին ունէը: Կը պարզուի որ բազմաթիւ ընկերութիւններ կան, որոնք հոս - հոն կեդրոնատեղիներ ունին, ինչպէս Մոնթանա (Զուիցերիա) բայց ոչ ոք գիտէ թէ ո՞վ են: Սատամի նոր անունն է այլեւս, հռչակաւոր ֆիլմի մը հետեւելով՝ պաղտատի դողը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԿՈՓԱՄԱՐԱՏ

● ՈՍԿԻ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐ

Կոփամարտով զբաղող պատանիները չատ կան Հայաստան՝ ուր, այս մարզաճեւին մէջ, սերնդափոխութիւնը յաճախ յաջող եղած է: Իրաւ է որ կայ փայլուն անցեալ մը, սկսեալ Վլատիմիր Ենգիպարեանէ, յիսունական թուականներուն, Եւրոպայի լաւագոյնը, իր դասակարգին մէջ, սիրողներու (ամաթէօր) մէջեւ: Ունեցած է արժանի յաջորդներ:

Ցիշենք՝ Նշան Մուսչեանը (48 քլկրմ·) եւ Իսրայէլ Յակոբկոխեանը (71 քլկրմ·)՝ որոնք անցեալ ամիս, վերստին չահած են Խորհրդային Միութեան ախոյեանի տիտղոսը: Նոյն մրցաշարքին, ուրիշ չորս Հայեր ունեցած են երրորդ մրցանակ:

Ուրիշ մրցաշարքի մը մէջ, Նորա քաղաքը, ուր պայքարի եկած էին, Միութեան զանազան չրջաններէն, չուրջ 150 կոփամարտիկներ, ասոնց մէջ եօթը Հայաստանէն՝ եղ· Դրագեան 51 քլկրմ· (Երեւանէն), եւ Ս· Շահպազեան 71 քլկր· (Մասիս քաղաքէն), չահած են ոսկի մըրցանակ:

Մուչեան եւ Յակոբկոխեան լուրջ թեկնածուներ են մասնակցելու Պարչելոնայի Ողիմպիականին, յառաջիկայ տարի:

ՓՈՒԹԲՈԼ

● ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՍԱԿԱՐԳ՝ ՏԵՂ ՓԱՅԼ

Շարք մը հաւասար արդիւնքներ պատճառ են որ, դասաւորումին վրայ, լուրջ փոփոխութիւններ չըլլան: Վալանսի Հ· Մ··ը 5-րդ է, բայց իր եռեւ ձգած է իր տեղական մրցակիցը Ֆ· Ֆ··ը 8-րդ: Իրաւ է որ այս վերջինը ունի յետաձգուած խաղ մը:

Հայանուն խումբը, Ֆ· Ֆ··ն ալ, զոհացած են հաւասար արդիւնքներով՝ առաջինը Մարսէյլի Ամոռամին հետ, երկրորդը՝ Մոնփելիէի մէջ, առաջատարին դէմ, երկու մրցումներն ալ՝ 1 - 1:

Այս չաբթու վերջը՝ դաժար: Տեղի կ'ունենան միայն քանի մը յետաձգուած հանդիպումներ Ֆրանսայի առաջնութեան այս 3-րդ դասակարգին ի հաչիւ: Հ· Մ··ը ախոյենական խաղ չունի այս չաբթի:

**

● Հ· Մ· Ը· Մ· ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Լիկի ախոյենութեան մէջ, Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն - Տէսին չէ ընկճուած, անցեալ չաբթի, Փոն - տը - Շէրիւէ իր կրած պարտութենէն: Յաղթած է, դուրսը, Ֆէօրի (Լուար)՝ 1 - 0, ինչ որ իրեն կ'ապահովէ դասաւորումին 8-րդ տեղը, քիչ մը հեռու, առժամապաը վայրէջքի վտանգէն: Կան տակաւին 8 մրցումներ: Կիրակի հանդիպում:

Վալանսի Հ· Մ··ին պահեստին, իր դաչտին վրայ, հաւասար մնացած է Կրենոպլի երրորդ խումբին հետ՝ 0 - 0, 3-րդ է միչտ: Յառաջիկայ Կիրակի, կը խաղայ Սէն - Սէնֆորիէնի մէջ· երթ մրցման՝ 4 - 0 ի նպաստ Վալանսի: Սէն - Սէնֆորիէնը, դասաւորումին վրայ, վերջինն է: Հ· Մ··ին յաջողութիւնը հաւանական է ուրեմն:

**

● ՆԱՀԱՆԳԱՑԻՆ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Փարիզեան չրջան·

Ալֆորվիլ Հ·Մ· - Շարանթոն	0 - 1
Իսի Հ·Մ· - Թէրն	2 - 1
Ռոնի մէջ·-	
Վիլֆրանշ (2) - Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն Տէսին (2)	1 - 1
Փոն Շառա - Վիէն Հ·Մ·	2 - 0

Հ· Մ· Ը· Մ· լաւ ճամբու մէջ է վերելքի համար:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՍԱՆՈՎ ԵՒ ԷՕԶԱԼ ԻՆՉՋ ԸՍԱԾ ԵՆ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ընդհանրապէս, թուրք թերթերը (գոնէ՝ մեր տեսածները) շատ բան չգրեցին Թ· Էօզալի Բաքու այցելութեան առթիւ: Մարտ 17-ի «Կիւնէշ»ն է որ հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ Էօզալի ընկերացող իր բդթակցին ստորագրութեամբ, Հասանով - Էօզալ խօսակցութեան Հայաստանի վերաբերող բաժնին մասին:

***

Թուրքիոյ ու Ադրբէյճանի միջեւ ամենակարճ ճամբան Հայաստանէն կ'անցնի, եթէ չէք ուզեր Վրաստանի հողերը օտագործել: Ասկից արդեօք արդելք մը չէ՞: Երբ այս հարցումը ուղղեցինք, Հասան Հասանով ոտքի կանգնեցաւ եւ ապտէս բաւ...

«Ադրբէյճանի արտածումին միայն 30%-ը Հայաստանէն կ'անցնի: Մինչդեռ Հայաստանի արտածումին եւ ներածումին 70%-ը Ադրբէյճանէն կ'անցնի: Եթէ բան մը պատահի, կը կարենք ճամբան, անոնք ալ կը տեսնեն: Եթէ իրենք իրենց գէշութիւն ընել կ'ուզեն, ատոր ըսելիք չունինք»:

Հասան Հասանովի այս խօսքերը ողջունուեցան ծափահարութիւններով եւ անգամ մը եւս երեւան հանեցին Թուրքիա - Ադրբէյճան փակագիծին աչխարհա - քաղաքական կարեւորութիւնն ու արժէքը:

Թուրկուա Էօզալ աւելի կակուղ եւ ճկուն ոճով մը պատասխանեց այս խօսքերուն..

«Ես կը հաւատամ որ, ըսաւ ան, յարաբերութիւնները այնքան ուժեղ կ'ըլլան որքան կը հիմնուին փոխադարձ չահերու վրայ: Կա՛մ այն է որ չահ մը պիտի ունենաս, կա՛մ այն է որ պիտի վախնաս չահդ վտանգի ենթարկելէ: Հիմա նայինք Հայաստանի կացութեան: Մէկ կողմը Թուրքիա, միւս կողմն ալ Ադրբէյճան եւ Վրաստան: Ի՞նչ պիտի ընէ: Պէտք է լաւ քննէ այս կացութիւնը և ըստ այնմ մտածէ...»:

Նախագահ Էօզալի Հասանովի խօսքերուն աւելցուցած այս խորհրդածութիւնը կրնայ մեկնաբանուիլ թէ՛ որպէս «մեղմացումի հրաւէր» մը, եւ թէ որպէս «զգուշարութեան հրաւէր» մը:

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

● ՆՈՐԵՐ

Ազատ ոճով գօտեմարտի մէջ, հայ նորուժեր կը մտնեն ասպարէզ, խորհրդային մակարդակի վրայ: Ձերոքսարի քաղաքին մէջ տեղի ունեցած Միութենական պատենական ախոյենութեան ընթացքին, առաջին հանդիսացած էր Ամմէն Սիմոնեան (48 քլկրմ·) (Երեւանէն), եւ Արա Գէորգեան (63 քլկրմ·) (Արտաչատէն): Հաւանարար հրաւիրուին պայքարելու իրենց դասակարգի Եւրոպայի ախոյենութեան համար, յառաջիկայ Յուլիսին:

Վ· Մ·

ԲՈՒՆՑՔՈՒԵԼՈՒ ՀՐԱՒԻՐԱԿ «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ»Ը

Մեծապէս չորս էջով հայատառեան այս նոր շաբաթաթերթին անունն ու անոր առջեւ դեռեղուած դիմանչանը, անմիջապէս ներքեւը տեղ գրաւած երդումին բառագիրով, բոլորովին աւելորդ կը դարձնեն պատականելիութիւն ճշդող «ՀՅԴ» (որ նոր ուղղագրութեան քմայքով գրաճած է «ՀՀԴ») Հայաստանի կեդրոնական կոմիտէի շաբաթաթերթի» արձանագրութիւնը:

Այս արձանագրութիւնը անհրաժեշտ կը գտնէ փակագիծի մը մէջ անգրագառնալ պարագայի մը որ ուղղակի չառընչուիր թերթին, որպէս Հայաստանի մամուլին մաս կազմող անուն:

«Դաշնակցութեան» հրատարակութենէն (Փետրուար 25) երկու օր ետք Հ.Յ.Դ. Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէն կը յայտարարէր թէ «Դաշնակցութեան ծրագիրը, կազմակերպական կանոնները, 24-րդ Ընդհանուր ժողովի որոշումները եւ առհասարակ աւանդոյթները ժխտող այս հրատարակութիւնը բացարձակապէս կապ չունի մեր հարիւրամեայ կազմակերպութեան հետ»:

«Դաշնակցութեան» Գ. թիւին մէջ (Մարտ 12) այս յայտարարութիւնը անդրադարձ կը գտնէր «Ճայտարարութիւն մի յայտարարութեան առթիւ» խորագրուած դրութեամբ. Հոն կ'ըսուի որ պիրենք մերժողը ՀՅԴ-ի Երեւան հաստատուած արտասահմանեան թեւն է մինչ իրենք՝ «ՀՅԴ Հայաստանի կուսակցութիւնը բացայայտ գործել սկսեց 1989 թուականի աշնանից եւ այսօր ունի 30 հազար անդամ»: Հոն նոյնպէս զարմանք կը յայտնուի թէ «ինչու եղբայր դաշնակցականները ոչ միայն իրենց հեռու են պահում մեզնից, այլեւ ամէն պատեհ ու անպատեհ առիթներով ձգտում են վարկաբեկել մեր կուսակցութիւնը եւ նրա թերթը: Զարմանալի է թէ ինչու միասնութեան համար պարզուած մեր ձեռքը ոչ միայն չեն բռնում; այլեւ գնում են բացայայտ առճակատման ու պառակտման...»:

Յուսալով որ միասնութեան վախճանով պարզուած ձեռքեր հասնին իրենց թիրախին, վերադառնանք Հայաստանի ազատ մամուլին այս նորեկին որ «Դաշնակցութիւն» չաբաթաթերթին է. խմբագիրը՝ Ղարիբ Հայրապետեան: Գեղատառ անունին վերեւ թառած է «Բռունցքուելն է յաւերժութիւնն Հայաստանի» չիրագեան տողը:

Առաջին այս թիւին առաջին էջին վրայ ուշադրաւ են նախ լուսանկարները որոնց ընդմէջէն լոյն կը պատմուի բռունցքուելու նորօրեայ մեր պատմութիւնը. վերը՝ էջին ճակատը զետեղուած է բռունցքը օդը բարձրացուցած Շիրակի լուսանկարը. ան միւս ձեռքը բռնած բարձրախօսն կը պատգամէ՝

«Բա՛ւ է, Հայե՛ր, ցրուած մնամ
մատներիս պէս,
Բռունցքուելն է յաւերժութիւնն
Հայաստանի...»

ինչպէս կը վկայէ լուսանկարին ընկերացող գրութիւնը: Վարը, էջին ներքեւի մասին մէջ ալ երեք լուսանկարներ զետեղուած են, առնուած՝ Երեւանի յոյսերէն ուր հիրագեան բռունցքը բազմապատկուած է հազարով, հարիւր հազարով:

Ա. էջին ճակատը կայ տակաւին Սերօ Խանզադեանի ողջոյնի խօսքը ուղղուած՝ թերթին ծնունդին. «շատ դժուարին ժամանակ աշխարհ եկար դու, հարազա՛տ «Դաշնակցութիւն»: Բայց պարզ է, որդին մօրը հասնում է նրա մեծ ցաւի պահին» կ'ըսէ ան ապա վստահ չէշտով կը շարունակէ.. «Գիտեմ՝ ծնուել ես մեզ հետ տէր կանգնելու Հայոց Դատին:

... Գիտեմ՝ ծնուել ես մեր վերածրնուած ազգային պետութեան անկախութեանը նպաստելու»:

Իսկ թերթին խմբագրութեան կողմէ դրի առնուած սիւնակին մէջ կը ներկայացուի թերթին հաւատոյ հանդանակը որ կը տարազուի «Անմիաբանութիւնը մայրն է չարեաց, միաբանութիւնը՝ մայրը բարեաց» ասացուածքով: Հոն կը չէշտուի Ս. Խանզադեանի լսածին բուգահեա, թէ «Դաշնակցութիւն»ը կ'ընթանայ Հայաստանի հանրապետութեան Անկախութեան հռչակագրի խորհուրդներն իրականացնելու անսայթաք ճանապարհով»:

Խմբագրութիւնը յետոյ կը յիշէ սփիւռքահայ կուսակցութիւնները, անոնց պաշտօնաթերթերը, զորս կը նկատէ «մեծ եւ անփոխարինելի ուժ» որոնք «տասնամեակներ շարունակ մարտնչել են խորհրդային տոտալիտար կայսերապետութեան, դաժան բռնապետութեան դէմ, արել այն, ինչ անում են այսօր ժողովրդավարական առողջ ուժերը, իրենց ազատութեան, անկախութեան համար ոտքի ելած ժողովուրդները»: Ու խմբագրութիւնը բոլորը կը հրաւիրէ բռունցքուելու, «յաւերժութիւն արարելու», միասնութեան սկզբունքով որ կը բանաձեւուի Պէչիկթաշլեանի տողերով՝

«Ընդ աստեղօք ի՞նչ կայ սիրուն,
Քան զանճկալի եղբայր անուն»:

Նոյն թիւին մէջ համառօտ հարցազրոյց մըն ալ կատարուած է ՀՅԴ Հայաստանի Կեդրոնական Կոմիտէի նախագահ Յարութիւն Արիստակէսեանի հետ: Հոն խօսք կ'ըլլայ միասնութեան, եղբայրութեան բազմիցս կրկնուած արտայայտութեան հետ հակասական երեւոյթի մը մասին. «ի՞նչ կ'ասէք կուսակցութեան Հայաստանի եւ Սփիւռքի թեւերի տարաձայնութեան մասին» հարց կուտայ թերթին Թղթակիցը Արշակ Բակլաչեան, իսկ կեդրոնական Կոմիտէի նախագահը կը պատասխանէ՝ «տարաձայնութիւն կուսակցութեան մէջ, կ'ասէի, չկայ. կայ կեդրոնի որոշ ղեկավարների կասկածամիտ, արհամարհական վերաբերմունք որը հայրենիքից կտրուածութեան արդիւնք է ընդամէնը: Պիտի յուսամ որ թիւրիմացութիւնը շատ շուտով կը վերանայ»:

Հարցազրոյցին ընթերցումը կը յանգեցնէ այն եզրակացութեան թէ Յ. Արիստակէսեանի նախապատուութիւնները աւելի կը ծանրանան այսպէս ասած լոգունգային բնոյթով կէտերու վրայ. ան ոչ մէկ ծրագրային, արժեւորումի, կամ գոնէ քննադատական մօտեցում ցոյց կուտայ յայնորդ հարցումներուն. Հայաստանի յառաջիկայ տասնամեակը չուզեր պատկերացնել առանց Խորհրդային Միութեան, թէեւ չի բացառեր որ ան կրնայ փուլ գալ ու «մենք կը կանգնենք կատարուած փաստի առաջ»: Այս հաւանականութիւնը, տարօրինակ է որ, իրեն միայն կը ներչնչէ «լրատուութեան տարբեր միջոցներով իրար հայհոյելու փոխարէն համախմբուելու եւ մեծ ծաւալի տնտեսական աշխատանքի անցնելու» պարտաւորութիւնը, Շատ յայտնի ալ չըլլար թէ «իրարու չհայհոյելու» եւ «համախմբուելու» հրաւէրը որո՛ւ կ'ուղղուի. ՀՅԴ-ի արտաքին ու ներքին թեւերուն տարակարծութե՞ն, թէ ընդհանուր առմամբ կ'ակնարկէ նոյն կուսակցութեան Հայաստանի ներկայ իշխանութեան ընդդիմութիւն ձեւացնելու ջանքերուն:

Վերջին երկու հարցումները կը վերաբերին Արցախի ու ազէտի գօտիին. այս երկու տագնապալի խնդիրներուն մասին եւս գրեթէ ոչինչ կ'ըսէ ՀՅԴ-ի Հայաստանի Կեդրոնական Կոմիտէին նախագահը. «Արցախը մեր ազգային արժանապատուութիւնն է» եւայլն ու «ազէտի գօտին մեր ազգային ցաւն է, մեր ազգային հոգսը» ապա կրկին «միասնութիւն» ու «մենք մեր ձեռքով պիտի կառուցենք մեր տունը» եւ վե՛րջ: Պէտք չէ հարցնել թէ ի՞նչպէս, ե՞րբ:

Դաշնակցութեան Հայաստան վերադարձը փառաբանող «Յաստուածանութիւն» խորագրուած խոհերուն մէջ պատմութեան հիմնարկի «ասպիրանտ» Ամմէն Կարապետեան կ'ըսէ. - «Յաւերժական պիտի լինի այդ վերադարձը: Հայոց խեներով է կանգուն հայ ժողովրդի հայրենիքը: Վարդանանց խեներով, Սասնայ խեներով, Մուսա լեռան խեներով, Դաշնակցութեան խեներով»:

Նոյն էջին մէջ տեղ տրուած է նաեւ «Զօրավար Անդրանիկ» Հայոց Համազգային Միութեան մէկ յայտարարութեան որ խորագրուած է «Դատախազ մեծ զօրավարի անուան չուրջ»: Հոն համառօտ արձագանգ կը տրուի Անդրանիկի ածխնի փոխադրութեան ծանօթ ամօթալի փուլերուն. «սպրիչ» կ'որակուին այն «խառնակչութիւն կատարող անյայտ անձինք»: Ցայտարարութիւնը կ'աւարտ սակայն յայտնուած վստահութեամբ որ «մի օր դա (փոխադրութիւնը) տեղի կ'ունենայ՝ իրականութիւն դարձնելով մեծ զօրավարի վաղորդեան կտակը»:

Թերթին մէջ տեղ գտած են տակաւին Մեսրոպ Արք. Աշճեանի ոգեկոչումի խօսքը Դրօշի սրտին Թաղումին առթիւ (1984 Մարտ 11) ու անցեալի բարքերը պախարակող գրութիւն մը, վաստակաւոր լրագրող Ղարիբ Հայրապետեան ստորագրութեամբ:

Վերջին էջին վրայ կան Ուիլիեմ Սարոյեանի «Միրանի Ծառ» պատմուածքը ու Պարոյր Սեւակէն անտիպ նամակներ, բանաստեղծ Վահէ Յովակիմեանի ուղղուած:

«Դաշնակցութեան» այս առաջին թիւը կարելի է ընդհանուր առմամբ յատկանշել միասնութեան չէշտուած հրաւէրով: Կուսակցական պաշտօնաթերթէ մը ակնկալուած քաղաքական մօտեցումներու, դիրքորոշումներու համար հաւանաբար պէտք է սպասել յաջորդական թիւերու:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

- Ա. -

Ով որ Փարիզ ապրած է, դժուար թէ կարենայ լրջօրէն «օտարութեան» զգացումին մասին խօսիլ: Ֆաչասուր Միսաքեանէն, Ստեփան Ոսկանէն մինչեւ Արշակ Զօպանեան ու Վազգէն Շուշանեան՝ արեւմտահայ մտաւորականութիւնը Ֆրանսական զգայնութեան ու մաքին մէջ փորձած է գտնել անունդն ու պատասխանները իր ստեղծագործ երեւակայութեան, ուզած է անոր մէջէն բացատրել, հասկնալ ու մարզկային համեմատութիւններու իջեցնել իր ահաւոր, անապրելի փորձառութիւնը որ Թրքութիւնը եղած է, հասկնալու ատիճան «մարզկայնութեան» վրայ դրած վստահութիւնը որ այդ նոյն Ֆրանսական մշակոյթը ներչնչած էր իրեն: Փաստօրէն, միակ երկիրն է ուր հայկական ու ոչ - հայկական ինքնութիւնները կրնան գոյակցիլ ու գործակցիլ սըրճարանէն մինչեւ համալսարան: Եւ հոս է որ Սփիւռք բառը այսօր յանկարծ կ'այլակերպուի իր չէշտ, անկիւնաւոր իմաստէն՝ երբ կը տեսնեմ ի՞նչ բնականութեամբ Հայերը կը բուսնին, կը ծաղկին Փարիզի մարզկային ու ֆիզիքական մարմնին վրայ: Կը թուի թէ Ֆրանսական մշակոյթը չատ մեծ դիւրութեամբ թէ՛ իր մէջ կը ձուլէ մեզի նման պզտիկ մշակոյթները եւ թէ ալ իր քննական ու քննադատական միտքով մեզի արթնամտութիւնը, յատկանիշութիւնը կուտայ հակազդելու այդ ձուլումին ու փրկելու մեր ազգային իւրայատկութիւնը: Մեզի նման հին ու փորձառու ժողովուրդ, Ֆրանսացիք կը տեւէն ու կը բարգաւաճին ճիշդ այն յատկութիւններով որոնց չատապովն էր Պարոյր Սեւակ իր հանրածանօթ ոտանաւորին մէջ:

Մեծ կարօտով ու քիչ մըն ալ անձկութեամբ կը քալեմ Պուլ Միշէն ու հասկնալ որ «էչըչէ» երանգ մը ունի նրբանուագ պզտուտան եւ Մաք Տոնալտը իր ափեզ, դեղին յետոյքը ցցեր է համալսարաններու թաղի՝ սրահն՝ կը զգամ անմիջապէս թէ հոս մարզկային ոգիին դրոշմը, ճաշակի մը նրբութիւնը ու պատմութեան մեծ պահերուն յիշատակը պիտի յամենան որքան ատեն մարզկային արկածախնդրութիւնը կը պայքարի ցեխէն ու արիւնէն ազատագրուելու, աչքը միշտ չատած կոյր ապագայի մը դէմքին... : Եւ ի՞նչ հասարակ, կոչտ եւ անչահեկան կը թուի զործնապաշտ, լեզի աչխարհը Ամերիկացիին՝ որ իր խուժանային, ցեղապաշտ ու բրտապաշտ ոգիով մարզկութիւնը վար, ետ դէպի բարբարոսութիւն ու Քարէ Դար կը քաշէ: Արդեօք փարիզահէ՞ն վարակուած եմ, հարց կուտամ ես ինծի ու կ'որոշեմ զգուշանալ դիւրին ընդհանրացումներէն ու ոճի խաղերէն որոնք միշտ թակարդ կը լարեն նման ապրատրապաչտ մտորումներու համրան: Ուսանողութեան օրերուս, տակէ մօտ քառասուն տարի առաջ, մեթրոյի նկուղեղուն պատերուն գովազդ մը փակցուցած էին - Les Républiques passent les peintures Soude restent: Ես ալ կրնամ ըսել՝ «Սերունդները կ'անցնին կ'երթան, բայց Փարիզի ոչրը կը մնայ...»:

Եւ որովհետեւ սիրոյ մէջ չկայ օրինք կամ արամաբանութիւն՝ ապահով կը ըզգամ պարտիլ թաղերուն մէջ, երազել ու վերյիչել, յիմարօրէն խանդավառիլ հին, մաշած չէնքերու տեսքէն, փարիզեան ենթաբարբառին գունագեղ հնչումին ի լուր, Օփերային, Լուվրին կամ Սորպոնին մօտիկութեան, հոգումին տուած ըզդայնութեամբ...: Կանոքի մէջ իրպէս ու բարեբախտաբար բաներ կան որ չեն հինցնար, չեն մեռնիր՝ որքան ատեն որ մարդուր սրտի աչքերով, անչէջ սիրոյ տառքութեամբ կ'ընկալես անոնց ներկայութիւնը: Այդ բացառիկներէն է անկասկած Փարիզի անտարագելի հմայքը:

Նոր կը հասկնամ ինչու հայկական փորձը ամէնէն վաւերական Սփիւռքն է: Երկու մշակոյթներու, հայկականին ու Ֆրանսականին բնական գոյակցութիւնը այս զազութին ինքնատուութիւն մը, մտածելու եւ ստեղծելու արնամիսմ մը տուած է որ թէ՛ հինին չարունակութիւնն է եւ թէ ալ բոլորովին թարմ չունչի մը վայելութիւնը: Տարօրինակօրէն, չորութին կը պակսի 45-էն վեր տարիքով մտորականութիւն, փորձառու, հին ու ծանր յիշատակներով բեռնաւոր գրողներ ու քաղաքական գործիչներ՝ որոնք իրենց չուրջը յարգանքի ու սպառումի լուութիւններ ստեղծեն, մարդիկ որոնք յուշը գրելու պատրաստութեան, նախագահեն նոբերու կազմակերպած ձեռնարկներուն, գաղտնիքով ու անցեալով լեցուն գրքի ու սրտի մարդիկ, ու մանաւանդ՝ կիներ...: Ի վերջոյ, ոմանց համաձայն, Ֆրանսական մշակոյթին արմիւն, լոյծ ու հրայրքոտ առանցքը որուն չուրջ կը հոլովուին գրագէտներու, բանաստեղծներու եւ մանաւանդ թատերագիրներու կեանքերն ու երկերը՝ կին էակն է, այդ եզուն, նազանքոտ ու սիրազեղ էգը որ կը հրահրէ մարդոց երեւակայութիւնը աւելի քան կիրքը (հարց կուտանք - առանց այս չքնաղ էակին՝ ինչպէ՞ս հայ մտաւորական խաւը ապրած էր Փարիզի մէջ Ֆրանսական գրականութեան հսկայ հովանիին ներքեւ ու պաշտամունքին մէջ, վերջին 70 տարիներուն...: Պոլսոյ արգիլուած թրքուհիներէն ու սարայլըներէն եաք՝ Փարիզի աղնուական պչրուհինե՛րը - իրապէս, բախտ չենք ունեցած մենք, արեւմտահայերս): Այնպէս որ, երբ հին սերունդը կը հասնէր 1980-ի զուռներուն. Նարդունի կը մեռնէր 1968-ին, Բ. Թօփալեան՝ 1970-ին, Ն. Սարաֆեան ու Պ. Չիլինկիրեան՝ 1972-ին, Յ. Կոստանդեան՝ 1979-ին եւ Զ. Որբունի՝ 1980-ին՝ յանկարծ հակայ ամայութիւն մը կը ստեղծուէր մշակոյթի կեանքին մէջ ու այնպէս կը թուէր թէ կը կարուէր աւանդութիւններու հոսքը ու յարգի բան մը կը մեռնէր, առ յաւէտ: Կը պատրիմ Cadet-ի չրջանի հայկական փողոցները՝ rue Saulnier, rue Richer, rue de Trévise, եւայլն ու զրչ տխրութիւն մը կը համակէ զիս: Ո՞ւր գացեր են գրասուները, տպարանները, գրողները...: Մ. Պարսամեանը իր փոքր բայց խճողուն գրատան մէջ, ամառ - ձմեռ հատ, մոխրագոյն վերարկուին մէջ փաթթուած, կամ Հրանդ Բալուեանը, ան ալ իր գրատան մէջ անկիւն մը, իր կօշկակարի գործիքներուն վրայ հակած, կատակ մը բերնին («իմ ալ մեր ճակատագիրն է, Վահէ, բայց լավայի սրունքները չոյելով պիտի մեռնինք (Բալուեան ռուս պարուհին էր ուրուն մասին երկարօրէն գրած էր իր հրատարակած «Զուարթնոց» գրական - գեղարուեստական հանդէսին մէջ): Քիչ մը անդին, Բ. Թօփալեանի «Արաքս» տպարանն էր ուր բանաստեղծը կը դնէր թեւերը սոթամած, մեքենաներուն վրայ մագլցած ու լծուած իր «Անդաստանի»

ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՐԻԶ

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄՈՍԿՈՒԱ

Հայաստանի Հանրապետութեան Նախարարաց Խորհուրդի մնայուն ներկայացուցիչ Ֆելիքս Մամիկոնեան ընդունած է Խորհրդային Միութեան մօտ Յունաստանի դեսպան՝ Կունարը եւ իր խորհրդակիցը: Քննարկուած են Հայաստանի եւ Յունաստանի փոխշահաւէտ համագործակցութեան հարցեր:

***

ԿԱԼԻՆԻՆՕ՝ ՏԱՇԻՐ

Հայաստանի հիւսիսային շրջանը դանդուղ կալինինօ քաղաքը, քաղաքապետարանին որոշումով, վերանուանուած է Տաշիր՝ Մեծ Հայքի Գուգարաց նահանգի գաւառներէն մէկուն անունով: Որոշումը պէտք է հաստատուի Գերագոյն Խորհուրդին կողմէ:

***

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ ԳԱԳԲԱ

Սեւ Ծովու ափին գտնուող Գագրայի հայաչատ մէկ շրջանին մէջ 1000 քառակուսի մեթր տարածութեան վրայ կը կառուցուի հայկական եկեղեցի մը: Նորաստեղծ հիմնադրամը ձեռնարկած է հանգանակութեան: Գագրա քաղաքի հաստատութեան համար նշանակալից էր 1988 Սեպտեմբերը, երբ խորհրդային կառավարութեան կից Եկեղեցական Գործերու Խորհուրդը պաշտօնապէս արձանագրեց Գագրայի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ կրօնական ընկերութիւնը,

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԳԻՐՔ»Ը

ՀԱՋՈՒԱԳԻՒՏ ԵՒ ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ 387 ԲՈՒՍԱՏՆԱՍԿՆԵՐ

«Հայաստան» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է «Հայաստանի Կարմիր Գիրքը» ծաւալուն աշխատութեան Բ. հատորը, որ ամբողջութեամբ նուիրուած է բուսական աշխարհին: Առաջին հատորը՝ նուիրուած կենդանական աշխարհին, լոյս տեսած էր 1987-ին:

Գիրքը Հայաստանի բուսական աշխարհի ներկայ վիճակին, անոր պահպանման ուղղութիւններուն եւ հեռանկարներուն նուիրուած ամբողջական առաջին փորձն է, Հայաստանի լաւագոյն բուսաբաններուն կողմէ հեղինակուած դունագարդ ու հանրամատչելի այդ հատորը կը բացուի հայերէն, ռուսերէն եւ անգլերէն գրուած հակիրճ նախաբանով եւ հանրապետութեան բուսակիր շրջաններու քարտէսով:

Մէլիոնաւոր տարիներու ընթացքին ստեղծուած մեր բուսական աշխարհը, այսօր մարդուն անհեռատես գործունէութեան պատճառով, կ'ոչնչանայ կամ հալուածուի կը դառնայ: Ներկայիս մեր մոլորակին վրայ բնաջնջուած կամ բնաջնջման եզրին կանգնած է չուրջ 20 հազար բուսատեսակ, որ համաշխարհային բուսական աշխարհին մօտ 10%-ը կը կազմէ: Խորհրդային Միութեան մէջ ոչնչացած եւ ոչնչացուող բուսատեսակներուն քանակը 700-էն աւելի է: Հանրապետութիւններուն մէջ այդ ցուցանիշը կը տատանի 150 - 200ի միջեւ: Մինչդեռ Հայաստանի մէջ 387 է:

Բուսական աշխարհին հասած այդ վնասը Հայաստանի նման փոքր երկրի մը համար բաւական մեծ է՝ միութենական միջին մակարդակէն չատ աւելի:

Աշխատութեան ամենածաւալուն ենթաբաժինը «Հայաստանի Կարմիր Գիրքի հաղուադէպ եւ անհետացման եզրին կանգնած տեսակները եւ նրանց պահպանումը» զբաղուած է: Այդտեղ հեղինակները, բաղմաթիւ տեղեկութիւններու չարքին, կը ծանրանան բուսատեսակի կարողականութեան՝ յետագային ունենալիք արժէքին վրայ: Այս հանգամանքը անոնք հետեւեալ կերպով կը հիմնաւորեն: Բնութեան մէջ չկան բացարձակապէս անպէտ բուսատեսակներ: Բնաշխարհի որեւէ մէկ օղակին խախտումը կրնայ չղթայական հակազդեցութիւն յառաջացնել, որուն հետեւանքները յաճախ անդուրեկելի կ'ըլլան: Այսպէս, օրինակ, Արարատեան դաշտին մէջ ազուտներու վերացումը անվերապահօրէն կը տանի որդան խոտի ոչնչացումին, որուն հետեւանքով ալ կ'ոչնչանայ որդան կարմիր միջատը: Մեր սրբազան պարտականութիւնն է պահպանել բուսական եւ կենդանական ամբողջ աշխարհը, անկախ անկէ թէ տուեալ բոյսը օգտակար է այսօր, թէ ոչ:

Գիրքին մէջ հետաքրքրական տեղեկութիւններ կը տրուին նաեւ բուսատեսակներու պահպանութեան միջոցառումներու վերաբերեալ: Շատ քիչերը տեղեակ են որ Երեւանի բուսաբանական այգիին մէջ հայկական հազուագիւտ բոյսերու հոդամաս մը կայ, ուր տասնեակ տարիներէ ի վեր հետեւողական աշխատանքներ կը տարուին բոյսերու բազմացման ուղղութեամբ:

«Հայաստանի Կարմիր Գիրքը» նկարագրէ է, ունի հազուագիւտ բոյսերու դունաւոր եւ սեւ-ճերմակ նկարներ: Այնտեղ տեղեկութիւններ կան Հայաստանի արգելավայրերուն մասին: Պետականօրէն բոյսերու պահպանութիւնը կ'իրագործուի միայն այն արգելոցներուն միջոցով, ուր կ'ապահովուի «Կարմիր Գիրք»ին մէջ ընդգրկուած բոյսերուն չնչին մէկ մասը: Մինչդեռ արգելոցներուն մէջ հսկողութիւնը ի պատ կը բացակայի: Աւելին, բնակչութիւնը զգալապար անգամ չունի անոնց դոյութեան մասին:

Հանրայայտ է, զարդի վայրի ծաղիկները՝ ջրաշուշանը, գնարբուկը, մեխակը, անթառամը եւայլն, չահոյթի առարկայ չեն, հետեւաբար պէտք չէ վաճառուին: Մինչդեռ Երեւանի փողոցներուն ու շուկաներուն մէջ միշտ կարելի է հանդիպիլ վայրի ծաղիկներ վաճառող անձերու: Խորհրդային Միութեան բազմաթիւ հանրապետութիւններու մէջ օրէնքով կ'արգիլուի զեղազարդիչ, համեմունքային եւ կենսանիւթ պարունակող բոյսերու անհաշուենկատ չահագործումը, իսկ Հայաստանի մէջ բնական հարստութիւնները յափըշտակող այդ անձերը չեն պատժուիր: «Կարմիր գիրք»ը կ'անդրադառնայ նաեւ այս խնդրին:

Աշխատութիւնը կ'եզրափակուի բոյսերու հայերէն, ռուսերէն եւ լատիներէն ցանկով: Հանրամատչելի այս գիրքը որոշ չափով նաեւ իւրօրինակ ուսումնական ձեռնարկ մըն է բարձրագոյն ուսումնական հաստատութեանց մէջ կենսաբանական, բժշկական եւ գիւղատնտեսական նիւթերու հետեւող ուսանողներու, բուսաբաններու, ուսուցիչներու, բնապահ գործակալներու համար:

Կենսաբան
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ
(Քաղուած՝ «Հայաստան» օրաթերթէն)

ՀՈԳԵՎԱՐՏԻՔ

ՏԻԳԱՐ ՀԱՅՈՒՀԻՆ՝ ԱՍՏՂԻԿ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

Նիսի հիւանդանոցը, ուր փոխադրուած էր անակնկալ արկածի մը հետեւանքով, իր աչքերը առ յաւէտ փակեց շրջանիս ազգային եռուն կեանքի երբեմնի գործօն, նուիրեալ եւ բոլորին ալ անխտիր յարգանքն ու ջերմութիւնը վայելող Տիկին Աստղիկ Խոսրովեան:

Մահուան բոթը լսելուն տարածուեցաւ, մտերմիկ շրջանակի մէջ: Եւ, ինչպէս միշտ, այս ցաւալի առիթով եւս անոր օրուան գործակիցները, գլխաւորաբար ընկերուհիներ, - աւա՛ղ, տարիներու թաւալումով այլեւս նօսր իրրեւ թիւ, - եւ մնայուն կերպով անոր կենսուրախ, խրախուսիչ ժպիտին, ներքին ճայնով առաջնորդուող յորդորին ու նաեւ փորձ ցուցմունքներուն կարօտ նորերը անդամ մըն ալ հաստատեցին այն բացայայտ իրողութիւնը թէ՝ հրապարակի վրայ գտնուած է սերունդ մը, - հատ ու կենտ դեռ յամեցող տարրեր այսօր, - որուն չուքն իսկ կը նմանէր աւազ հնոցպանին աւանդական հնոցէն դուրս եկած համ - հոտ ունեցող հանապազօրեայ հացին:

Որովհետեւ, թթխմորն էր անարատ եւ, հետեւաբար, ուրի՛շ էր, բոլորովին ուրի՛շ մեր սեզանին, - դուք հասկցէք ազգային - հանրային կեանք, - հրամցուած չորրորդ այդ քրդուճը: Կիրակնօրեայ նշխարի մը նման էր անիկա՝ խորհուրդով պարուրուած:

Աղջկունթեան մականունով Գասպարեան, ծնած էր Գոնիա, 1908, Յունիսին:

Կանուխէն՝ 1924 թ. հաստատուած Փարիզ, ողբացեալին կեանքին երկրորդ շրջանը համաքայլ կ'ընթանայ իր ամուսնոյն՝ ընկ. Գեղամ Խոսրովեանի հետ (ի դէպ, սրտակցութեան կապը Յունաստանէ՝ խարխափ խոստումով): Փարիզ, այնուհետեւ Մարսէյլ եւ ապա ցմահ Նիս: Աւանդական տոհմական չունչով ընտանեկան բոյնի կազմաւորում, ծաղկում, այլ մանաւանդ Կապոյտ Ծովի, Տիկնանց Մխիթեան ճամբաներով ծառայութեան տենդ, աշխատանքի խանդ, նուիրումի եռք, ազգային-հանրային կեանքի ծիրին մէջ:

Աւելորդ կամ ո՛չ, կրկնենք անդամ մը եւս, իրրեւ անվիճելի հաստատում թէ՝ Սփիւռքի մեր ազգային «չէնքը» (բառը թող ըմբռնուի լման խմաստով) իր ամուր եւ վերասլաց կառոյցը ապահովեց առաւելաբար այն լայն զանգուածը, որ դիտցաւ, առանց անարիւն վերադիրներու փնտրտուքի, բանիլ-հիւսել, լուռ ու մունջ:

Ողբացեալը, անկասկած, մաս կազմեց ասոր:

Անունի յիշատակութիւն՝ ազգի յաւերժութեամբ:

Ահա, վաւերական վերադիրը Տիկին Աստղիկ Խոսրովեանի:

Թ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

դործին, կամ Շ. Նարդունին, լուռ ու խորհրդաւոր, գլուխը հակած «Հայ - Ռոյժ»ի կամ գրական այլ կղզի մը վրայ եւ որուն հետ անպայման կ'ուօրուան ճաշ մը պիտի ուտէինք...: Ու տակաւին՝ տակաւախօս, խստադէմ Ն. Սարաֆեանը որ տակաւին հոգին կուտար մարդկային մօտիկութեան, տաքութեան համար ու կուզար իր հեռուներէն անպայման, նստելու դիմացս սրճարանի մը անկիւնը, սուրճի մը պիտուն, սիկարէթը բերնին, կատկոր խօսելու, հարցնելու...: Ո՞ւր գացեր են սա մարդիկը որոնք անմահ կ'երեւային մեղի այդ խոնաւ, ջազմիզ օրերուն:

Իսլորն ալ չկան, գացեր են, բացի երկու անուանէ, հեռաձնաց հաստատութիւններէ՝ որոնք անզուգական կամուրջներն են անցեալին հետ, եւ հայ մշակոյթի աւանդութեան չօշափելի կերպարանքները-51, rue Monsieur le Prince-ի Հրանտ Սամուէլի Librairie Orientale-ը, բայց մանաւանդ՝ Շ. Միսաքեանի «Յառաջ» օրաթերթը, հիմա չարունակուող Արփիկ Միսաքեանի կողմէ: Փառահեղ վաստակի մը ժառանգորդ՝ «Յառաջ»ը յաղողած է լրագրական, ազգային ու գրական որակ մը յաւերժացնել ոչ միայն Փարիզի մէջ այլ ամբողջ Ֆրանսայի տարածքին, գրեթէ մէս մինակը ստանձնելով արեւմտահայ մատուռրականութեան վերջին սերունդին հոյակապ աւանդին պաշտպանութիւնն ու յարատեւումը:

Վ. Օ.

«Ասպարէզ», Մարտ 9

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԵՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՆԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐՆԵՑ

ԹԷՕԴԻԿ

ՋՕՐՈՒՄ

Զբրենք տանող ժանտարման քաղաք դարձին՝ սրճարանին մէջ սապէս պատմած է եղելութիւնը. «Մօրը գործը լմնցուցեր էի, կարգը կուգար աղջկանը: Ըսի՝ մե՛ղք է կենճ արեւուդ, եկուր թրքացիր ու փրկուէ՛: Մօրը նահատակութեան ականատես Հայուհին պատասխանեց ինձ համարձակ, թէ պատրաստ էր մեռնելու, քանդի - աւելցուց-, չեմ կրնար ընդունիլ այն կրօնքը որ կ'արտօնէ այս կերպ ոճիրները: Թուրքիս ուժգին հարուածը բաւական եղաւ որ գլուխը թռչէր մարմինէն...»:

Անմիջապէս որ Հայերը կը հեռանան քաղաքէն, իրենց վաճառատանց, բնակարաններուն, լքեալ գոյքերուն ու սրբավայրին կողոպուտը կը սկսի, եւ խեղճուկ Թուրք խանութպաններ ու սինլքորներ իրենց դիրքը կը չինեն՝ մէկ օրէն միւսը հարստանալով: Զօրումի յայտնի վաճառական Թիւթիւնճի զաւէշ Շիւքրի պատմեց մեզ. «Երբ Հայերը 1 օր պայմանաժամով ծախել սկսան իրենց թանկագին առարկաները, ձեռքս չկնաց վրայ՝ դնելու համար ծանօթ Հայու մը ինձ բերած զոհարեղէնը, Աբդունք կար աչքին...»:

Զօրումի Հայութենէն վերապրող՝ 50 ընտանիք, 20-ը հազիւ Հայրենադարձ: Եկեղեցին Սուրբ Գէորգ՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Աճանիա Քահանայ Տիվանեան. - 45 տարու, քաղաքին միակ եկեղեցականը՝ որ եօթեայ բանտարկութենէ մը վերջ կը խառնուի ժողովրդեան առաջին կարաւանին, աքսորականի իր տարիները բոլորելով Հալէպ: Վերապրող, այժմ ի Տարսոն:

(Այս նօթերէն մեծ մասը քաղուած է իր տարագրութենէն վերջ Պոլիս դարձող Յ. Տաւըրեանէ):

ՍՈՒՆԿՈՒՐԼՈՒ

Գաւառակ Զօրումի, 700 տուն Հայութեամբ՝ որ նոյնպէս բռնագաղթը ճանչցաւ իր ահաւորութեանը մէջ, դէպի Եօզղատ տարուած տեղն՝ Պօղազ Քէօյի մէջ կոտորուելով ամբողջովին:

Եկեղեցին Ս. Աստուածածին՝ ուր կը պաշտօնավարէին

Երէք Քահանաներ, իրենց հօտին հետ նահատակուած վերոյիշեալ եղեռնավայրը:

Տեղւոյն Աւետարանական Հայոց հովիւն էր

Վերապատուելի Կ. Աբմաճեան, 50 տարու, բախտակից քահանայից դասուն:

ԵՐԶԱՆԿԱՅՔ ԶՕՐՈՒՄԻ

Իսմիլիպ, Օսմանճըգ, Պօղազ Քէօյ, Ույուզ, Նէֆէզ Քէօյ: Ամբողջովին թրքաբնակ այս 5 գաւառակներուն մէջ կը գըտնուէին պանդուխտ Հայեր միայն, որոնք կորան տարագրութեան մէջ: Օսմանճըղի մէջ էր որ ապրեցաւ պատերազմի տարիներուն՝ Պոլսէն քչուած Ռուսահայոց մէկ մասը, «քաղաքական դերի»ի հանգամանքով. միւս մասն ալ՝ Հայմանա, Պէյ Փազար, Գըր Շէհիր, Մուճուր եւ Գաղատիա:

Իսկ Ալաճա Զօրումի «նահիէ»ն է, 50 տուն Հայութեամբ, անժամ եւ անհովիւ, Զօրումցիներուն հետ քչուած ամբողջովին:

ԿԵՍԱՐԻԱ

Զորրորդ եւ ուրոյն «սանճագ» Գաղատիոյ կուսակալութեան, անոր հարաւ դին եւ Արգէոսի տոտրոտ: Պատմական հին քաղաք եւ նախկին ոստան Կապադովկիոյ, այսպէս յորջորջուած ի պատիւ Օգոստոս Կեսարի, զոր Օսմանցիք Գայսերիի վերածած են, եւ որ տակաւին Մաժակ ալ կը կոչուէր:

Իր մէջէն կ'անցնին Սարմըսագլը եւ Գարասու գետակները: Ծննդավայր Բարսեղ Հայրապետի, նշանաւոր՝ մանաւանդ Բրիստոնէութեան առեն: Սրբոյն Թադէի աշակերտ Թէոփիլէ երբ հոս բազմեցաւ, կեսարիա եղաւ արքեպիսկոպոսանիստ Ա. Թոռ. Հայոց Հայրապետներն ալ մինչեւ Ս. Սահակ՝ հոսկէ ստացան ձեռնադրութիւնին:

Հին դարերու մէջ քրիստոնէութեամբ ծաղկեալ այս մայրաքաղաքը վերջին ժամանակներս որչ դարձաւ բարբարիկ եւ մոլեռանդ Տաճիկներու, որոնք միշտ ոխերիմ մնացին յառաջդիմութեան ձգտող Հայուն եւ չարունակեցին իրենց ցեղային կեղեքումները: Հայ բնակչութիւնը վաղուց ի վեր առ ահի թրքախօս՝ 3·000 տուն (16·200 հոգին Լուսաւորչական, 1·500-ը կաթոլիկ, 1·300-ը Բողոքական եւ 5·000-ը պանդուխտ), համապատասխան՝ 24·000, որուն վրայ թուրք տարրը 10·000-ի առաւելութիւն մը ունէր. իսկ Յոյները՝ 800 անձ էին, երկու սրբավայրով:

(Շար. 210)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ճապուրեան ընտանիքը ի յիշատակ իրենց հօր՝ Արթին Ճապուրեանի *եւ իր 1500 քաջարի հայ ընկերներու նահատակութեան (աքսորուած, 1915 Մայիս-դի օրը Մարաչէն եւ նահատակուած Ուրֆա, Ապրիլին) հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Ջաւակուան օրը ժամը 10·30-ին Սէն - Շամոնի հայ մատրան մէջ։*

Ի դիտութիւն անոնց յիշատակը յարգող բարեկամներուն եւ հայրենակիցներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ Շաւիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ 2500 Ֆր· Տէր եւ Տիկին Արմենակ Պետեանէ Նշան Պետեանի մահուան տարելիցին առթիւ։

UGAB - PARIS

présente

Anahid Kotcharian

pianiste

diplômée du Conservatoire d'Erevan
venue spécialement en France
pour participer au 13ème concours
international de piano d'Epinal

JEUDI 28 MARS à 20 H 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e

Au programme :
BACH, CHOPIN, LISZT, RACHMANINOV,
BEETHOVEN

Participation aux frais : 30 *Frs.*

ՊԱՀԵՆՔ ՄԵՐ ԱԻԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՅԹԱՅԹԵՑ�էՔ

ձեր Զատկուան ճէօրէք եւ հաւկիթները նոյն օրը

Ս· Թարգմանչաց Մայր եկեղեցիէն պատրաստուած՝

եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի կողմէ

Մարսէյլ

339, avenue du Prado

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մելինէ Աւագեան եւ զաւակները՝ Պէաթրիս եւ Միշէլ Աւագեան կը խնդրեն անոնցմէ որոնք ճանչած ու սիրած են իրենց ամուսինն ու հայրը՝

Խաչիկ - Աշիլ Աւագեանը

որ յիշեն զինքը, իր մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ։

*

Անոր յիշատակին հետեւեալ նուէրները կ'ընեն· - Տիկին Մելինէ Աւագեան 700, Տիկին Պէաթրիս Աւագեան 500, Պր· Միշէլ Աւագեան 400 Ֆր· Հայաստանի Գիրք Թեան (առանձ «Յառաջ»էն)։

Dîner aux Chandelles

L'Association Culturelle NAREG organise un dîner aux chandelles, pour fêter le 20e anniversaire de l'enseignement de l'arménien à Enghien-les-Bains,

le Samedi 13 Avril
à partir de 20 heures
dans les Salons de l'Hôtel GEM
à Saint Gratien.

Ambiance musicale arménienne assurée par ROSINE TACHDJIAN.

Réservation obligatoire :
Tél. : 34. 17. 29. 26
ou : 48. 41.. 49. 37

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

SEMINAIRE

«ՎԱՐԺՈՒՆԹԱՑ»

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը կը հրաւիրէ կեդրոնական Ֆրանսայի բոլոր անդամները մասնակցելու «Վարժընթաց»ի մը որ տեղի պիտի ունենայ Ապրիլ 7, Կիրակի, ժամը ճիշդ 10-ին, Վիլէօրպանի Հայ Մշակութային Տան մէջ՝

126, avenue Roger Salengro
69100 Villeurbanne
Tél. : 78 - 94 - 37 - 36

Մասնակցութեամբ ընկերուհիներ՝ ՆԱՋԵԼԻ ՓՈՒՐԹԻՒՆ - ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ-ի եւ ԱՐՓԻՆԷ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ-ի։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՑ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ ՄԱՐՏ 29

ՅԻՇԱՏԱԿ ՉԱՐՉԱՐԱՆԱՑԵԻ ԽԱՉԵԼՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ թափօր Թաղման ժամը 17-ին։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Թափօր Թաղման ժ· 16։

Ս· ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութիւն եւ Թափօր ժամը 17-ին։

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Ժամերգութիւն եւ Թաղում ժամը 17-ին։

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Թաղում ժամը 17-ին։
Ս.պատարագութիւնը կը կատարէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ՔԱՀԱՆԱՅ ՍԻՐԱՄԵԱՆ

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւն, Թաղում ժամը 17-ին։

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Թաղում ժամը 17-ին։

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Թաղում ժամը 18-ին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17-ին։

ՍԷՆ-ԺԵՐՕՄ Ս· ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Ժամերգութիւն եւ Թաղում ժամը 17-ին։

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄԻՆ

Թաղում ժամը 17։

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

Թաղում ժամը 16-ին։

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

Թաղում ժամը 18-ին։

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԹԱԴԷՈՍ

Ժամերգութիւն ժամը 18, Թաղում ժամը 19-ին։

ՊՈՒԼՎ· ՕՏՏՕ — Ս· ՅԱԿՈԲ

Թաղման կարգ ժամը 17-ին։

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԿԱՐԱՊԵՏ

Թաղում ժամը 17-ին։

FONDATION LEA et NAPOLEON BULLUKIAN

COMMUNIQUÉ

Suivant le testament en date du 29 décembre 1983, Monsieur Napoléon BULLUKIAN décédé à Lyon le 12 avril 1984, a laissé son actif successoral à la constitution d'une :

«FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN»

sous l'égide de la FONDATION DE FRANCE

ayant pour objectifs suivants :

— Encourager la recherche médicale et particulièrement sur le cancer;
— Participer aux œuvres sociales et d'entraide de l'Eglise Arménienne d'Etchmiadzine;
— Encourager les jeunes artistes suivant les décisions du Conseil de la Fondation.

Un secrétariat administratif fonctionne à

LA MALMAISON
18, rue Louis Tourte — 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR
FRANCE

qui était le domicile de Monsieur et Madame BULLUKIAN, et qui pourrait être utilisé pour des expositions, conférences, colloques, séances culturelles et musicales, et à la constitution progressive d'une bibliothèque spécifiquement arménienne etc.

Il sera procédé à une nouvelle attribution des revenus de la Fondation en faveur de toutes associations qui pourraient prétendre à une aide selon les objectifs précités de la Fondation.

Les demandes doivent être adressées au secrétariat de la Fondation dans un délai expirant le 30 avril 1991.

Les attributions seront proclamées ultérieurement.

pour le Conseil d'Administration de la
FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN
Le Président
Professeur Pierre MARION

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Sous la présidence de
M. BERGE SETRAKIAN
Président du Comité Central des Jeunes de l'U.G.A.B.

organisés par le Comité Européen des Jeunes de l'U.G.A.B.

IVe Jeux Inter-régionaux de l'U.G.A.B-France

29, 30 et 31 mars à Paris

Arrivée des sportifs des régions : Vendredi 29 MARS
Hébergement : Centre d'accueil de Paris Charenton
19 Rue du Parc, 94220 CHARENTON
Les épreuves sportives (Basket-Ball, Volley-Ball, Ping-Pong Foot-Ball en Salle) se dérouleront au :
GYMNASE HENRI GUERIN
Ile Martinet — CHARENTON
Bal de Clôture et remise des coupes aux vainqueurs
DIMANCHE 31 MARS à 21 HEURES
ESPACE TOFFOLI
73, Rue de Paris — CHARENTON
(entrée par la Galerie Marchande)
Renseignements : U.G.A.B.—Paris Tél. : 45. 20.. 03. 18
A. KECHICHIAN (Valence) Tél. : 75 56. 33. 74

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 28
JEUDI
28 MARS
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօդեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.504 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.504

ՍՓԻՒՌՔԻ ԲՈԼՈՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ, ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

ՅԱՐԳԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ,

Ինչպէս ձեզ յայտնի է, 1990 Օգոստոս 23-ին Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդը, արտայայտելով ժողովուրդի միասնական կամքը, ընդունեց հռչակագիրը, որով հիմք է դրուեց մեր անկախ պետականութեան հաստատման գործընթացի մասին:

Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային կապի Կոմիտէն, առաջնորդուելով, հռչակագրի դրոյթներով եւ որդեգրելով ոչ կուսակցական դիրքորոշում Սփիւռքի բոլոր ազգային, քաղաքական, հասարակական կազմակերպութիւնների ու մշակութային միութիւնների նկատմամբ ձեռնամուխ է եղել իր աշխատանքների հիմնովին վերակառուցմանը, նկատի ունենալով Սփիւռքի հայութեան հետ կապերի էլ աւելի սերտացումը եւ ամրապնդումը:

Սոյն նամակով դիմելով ձեզ, խնդրում ենք հնարաւորին կարճ ժամկէտում, ցանկալի է մինչեւ Ապրիլ 10, տալ ձեր առաջարկութիւնները Կոմիտէի գործունէութեան վերակառուցման վերաբերեալ:

Կոմիտէի նախագահ
ՀՐԱԶԻԿ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

**

Ինչպէս յայտնի է, վերջին տարիներին Հայաստանում կատարուել է մեծ վերափոխումներ քաղաքական, տնտեսական, մշակութային կեանքի ոլորտներում: Հայ ժողովրդի ազգային ազատագրական շարժումը Հանրապետութիւնը դուրս է բերում ինքնուրոյն, անկախ զարգացման ճանապարհը:

Հայաստանում ծաւալուած ժողովրդավարական գործընթացները մեծապէս հեշտացրել են հայրենադարձ Հայութեան եւ գաղութների Հայերի չփումներն ու փոխայցելութիւնները:

Ստեղծուած նոր իրադրութիւնը Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային կապի Կոմիտէին հնարաւորութիւն է ընձեռել էլ աւելի զարգացնելու եւ ամրապնդելու կապերը հայ գաղթօջախների մշակութային, կրթական, երիտասարդական, կանանց, եկեղեցական միութիւնների ու կազմակերպութիւնների, ազգային կուսակցութիւնների հետ:

Հայրենիք - Սփիւռք կապերի ընդլայնման խիստ դրական գործընթացը երեւան է բերել նաեւ որոշ բացասական, անցանկալի երեւոյթներ: Տուեալ դէպքում խօսքը մշակութային, տնտեսական եւ այլ կապերի բնագաւառում տեղ գտած թերութիւնների մասին է: Անցանկալի երեւոյթները դժուարացնում են սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային կապի կոմիտէի աշխատանքները: Հայաստանից երբեմն Սփիւռքում յայտնւում են համերգային խմբեր, անհատ կատարողներ, մասնագէտներ, որոնք ի վիճակի չեն լինում ներկայացնելու մեր արուեստի եւ դիւութեան իսկական մակարդակը, Հայաստանում ընթացող վերափոխումների նշմարելի պատկերը, իսկ երբեմն էլ իրենց գործելակերպով եւ բարոյական պահուածքով Սփիւռքում առաջ են բերում արդարացի դժգոհութիւններ, որ մեզ խոր մբռնդոհութիւն է պատճառում:

Պատահում են նաեւ դէպքեր, երբ պատրաստ են

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱ՞Ն ԹԷ ՀՈՒԵՏՈՐ

Մարտ 6-ին հանդիպում մը տեղի ունեցած է Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահին եւ մտաւորականութեան ներկայացուցիչներու միջեւ. ներկայ գտնուած են տեղածագործական միութիւններու ղեկավարներ, գիտնականներ, գրողներ, նկարիչներ, երաժիշտներ, թատրոնի, եկեղեցիի գործիչներ, լրագրողներ:

Ողջոյնի խօսքով, Նախագահը կուտայ նման հանդիպումի մը դրդապատճառը. մտաւորականութիւնը քաղաքական դաժան պայքարին ընթացքին կարծես երկու սալի մէջ մնացած էր ու անոր գոյքի մէկ մասին մտաւոր կարողութիւնները չեն օգտագործուիր ներկայի քաղաքական կեանքին մէջ: Լեւոն Տէր - Պետրոսեան յոյս կը յայտնէ որ հանդիպումը կ'օգնէ այս կացութիւնը փոխելու եւ Խորհրդարանին մէջ այնպիսի կառոյցներ ստեղծելու որոնք թոյլ տան գործնական մակարդակով օգտուելու գիտնականներու, գրականութեան ու արուեստի մարդոց ստեղծագործ մտքէն:

«Հայաստանի Հանրապետութեան» Մարտ 9-ի թիւին մէջ այս մասին «Արմէնփրէս»ի տեղեկատուութիւնը կ'ըսէ թէ «խօսակցութիւնը գործնական հունի մէջ դնելու նպատակաւ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանը յրուտակ հարցադրումներ կատարեց, առաջարկելով մտքեր փոխանակել ... խրնդրեց նշել հնարաւոր այն քայլերը որ իշխանութիւնները չեն կատարել, ընդամին նոյնիսկ յուշելով՝ Արցախի հարցում, կեդրոնի հետ յարաբերութիւններում, տնտեսութեան բնագաւառում»:

Տեղեկատուութիւնը չի յայտներ թէ հանդիպումին նախաձեռնութիւնը որո՛ւ կը պատկաներէ. մտաւորականութի՞ւնն էր որ փափաք յայտնած էր ատոր, թէ՞ - ինչ որ աւելի հաւանական կը թուի «Արմէնփրէս»ի տողերը կարդալով -, իշխանութիւնը ձեռնարկած էր մտաւորականութիւնը ներքաշելու բազմաթիւ խնդիրներով յագեցած երկրին առօրեային մէջ: Այս երկրորդ վարկածը աւելի ծանրութիւն կը չտայ արդարեւ, երբ մարդ կը կարդայ որ «խօսակցութիւնը գործնական հունի մէջ դնելու» աշխատանքն ու «յրուտակ հարցադրումներ կատարող»ն ալ նախագահը կ'ըլլայ, փոխանակելի մտքերու նիւթերը սահմանողն ալ ...:

Այսպէս, հրամցուած խօսքի բազկաթոռներուն մէջ տեղաւորուելէ ետք, մտաւորականներու ելոյթ ունեցողներէն շատերը կը մերժեն պիրենք իշխանութեան հակադրող մտայնութիւնը: Ու առանց անդրադառնալու թէ նման պարագայի վրկայութիւնը իրենց մինչեւ այսօրուան գործունէութիւնը կրնար ըլլալ միայն, անոնք միշտ իրենց տրամադրուած բազկաթոռներէն կը յայտարարեն թէ «չկայ ու չի կարող լինի իր ժողովրդին չծառայող մտաւորական, հետեւաբար նա չի կարող լինել ժողովրդավարական ճանապարհով ընտրուած իշխանութիւնների, ազգային պետութեան հակոտնեան»: Տրամադրուած խօսքի առիթը այնքան սիրելի է անոնց համար որ, իրենց առաջին յայտարարութեան առաջին պարբերութիւնէն իսկ անպատեհութիւն չեն տեսներ ամենայն սովորամոլութեամբ նոր պատճառ մը եւս ընելու ամբոխավարական ա՛լ անհանդուրժելի արարքներու մէջ. մաշած այն արարքներուն, որոնց մուտքը, մարդ չի դիտեր ի՛նչ հրաչքով, տակաւին բաց կը պահուի, մինչ կը կարծենք արժէքներու ընդհանուր բաբախումի ժամանակ մը ապրիլ ...: Ու մտաւորականները կ'ըսեն թէ ինչպէս անցեալին, այսօր եւս պատրաստ են իրենց նպաստը բերելու ազգային միասնութեան, հայ ժողովրդի նուիրական իղձերի իրականացման գործին: «Պատրաստ են իրենց նպաստը բերելու» ... երբ գործը արդէն չատոնց է որ զազրած է ծրագիրը կամ իղձ ըլլալէ ու բռնած է կիբարկութեան ճանապարհը: Կարդալով իրենց այս պատրաստակամութեան մասին մարդ կը վախքի հարց տալ թէ ո՛րն է, կամ ո՛րոնք են այդ «նուիրական իղձերը» իրենց համար, երբ երկիրը հակառակ ծանրածանր ու բազմապան խոչընդոտներու, վճռակամ կը յառաջանայ անկախութեան նպատակին առաջնորդող ճանապարհէն. գ'երեսի սակայն անկախութիւն եւայլն մանրուք իղձեր են ու մեր մտաւորականութիւնը տակաւին կը սպասէ անոնց «նուիրական»ները ուն:

Լոգունգային մեծապատուութեան ընկալեալ տուրքը տալէ ետք, հանդիպումին մասնակիցները, որոնց համար տեղեկատուութիւնը կէսէն անդին կը գործածէ արդէն «հռետորներ» որակումը, կը կատարեն նաեւ քննադատութիւններ. սակայն ասկէ պէտք չէ հետեւցնել թէ վերջապէս չինիչ կամ օգտակար բաներ դուրս պիտի գան. «անչար յանդիմանութիւն» կ'ուզուի զեկավարութեան որ «եթէ ժողովուրդը թատրոն չի այցելում, դրանում նա ունի մեղքի իր բաժինը»...: Քննադատութեան լաթը թատրոնէն կ'անցնի լեզուական հարցին. մտաւորականութիւն մը, որմէ գործնական մասնակցութիւն կ'ակընկալէ երկրի մը իշխանութիւնը, ահա թէ ի՛նչ հետաքրքիր կ'ընծայէ այդ մասնակցութեան. «հանդիպման ժամանակ նոյնիսկ պահանջեցին մամուլում. տիրող ուղղագրական շփոթը կանխելու նպատակով դասական ուղղագրութիւնն արգելելու հեղինակաւոր միջոցներ»: Երկրի մը ու վարչաձեւի մը մէջ որ ամէնէն աւելի կը յատկանշուի անցեալի սխալները սրբագրելու տրամադրութեամբ, գործուած ամենածանր սխալով ստեղծուած չըվոթին դէմ ա՛յս առաջարկը արդէն լիուլի բաւարար չէ՞ հասկնալու թէ ի՛նչեր են Հայաստանի մտաւորականութեան կոչմէ «նուիրական» նկատուածները:

Պէտք է անդրադառնալ նաեւ այն կէտերուն որոնք եւս կը յայտնուին հանդիպումին ընթացքին բացառապէս ղրկան հանգամանքով. առաջինը՝ ազէտի գոտիին բնակչութեան հոգեբանական ծանր վիճակը բարելաւելու մտահոգութենէն կը բխի. գիտնականներ որպէս միջոց կ'առաջարկեն հոն ակադեմիայի մասնաճիւղ ու ստեղծագործական միութիւններու բաժիններ ստեղծել: Երկրորդ կէտը այն քննադատութիւնն է որ կը կատարուի «ազգի երեւելիներ»ուն հասցէին որոնք իրենց զաւակները կամ թոռները կ'առաջնորդեն Չեխովի եւ Պուշկինի անունը կրող վարժարանները եւ ոչ թէ Րաֆֆիի կամ Վարուժանի:

Ակէ անդին, հակառակ որ սա կամ նա չափով կ'արծարծուին մնացած հարցերը, անդրադարձ չըլլար «իշխանութիւնների կողմից քաց թողնուած հնարաւորութիւնների հարցին». տարօրինակ կերպով կ'ընդունուի որ «Լեռնային Ղարաբաղի հարցը ներկայիս ամենաբարդ խնդիրն է, որի լուծումը կախուած է ոչ միայն Հայաստանից, այլեւ Ադրբեջանից, Թուրքիայից, Իրանից, Միջազգային հանրութիւնից, ԱՊՀ-ից, ԽՍՀՄ-ից»: Ինչպէս նաեւ «Ղարաբաղի հարցը ներկայիս ամենաբարդ խնդիրն է, որի լուծումը կախուած է ոչ միայն Հայաստանից, այլեւ Ադրբեջանից, Թուրքիայից, Իրանից, Միջազգային հանրութիւնից, ԱՊՀ-ից, ԽՍՀՄ-ից»: Ինչպէս նաեւ «Ղարաբաղի հարցը ներկայիս ամենաբարդ խնդիրն է, որի լուծումը կախուած է ոչ միայն Հայաստանից, այլեւ Ադրբեջանից, Թուրքիայից, Իրանից, Միջազգային հանրութիւնից, ԱՊՀ-ից, ԽՍՀՄ-ից»: Ինչպէս նաեւ «Ղարաբաղի հարցը ներկայիս ամենաբարդ խնդիրն է, որի լուծումը կախուած է ոչ միայն Հայաստանից, այլեւ Ադրբեջանից, Թուրքիայից, Իրանից, Միջազգային հանրութիւնից, ԱՊՀ-ից, ԽՍՀՄ-ից»: Ինչպէս նաեւ «Ղարաբաղի հարցը ներկայիս ամենաբարդ խնդիրն է, որի լուծումը կախուած է ոչ միայն Հայաստանից, այլեւ Ադրբեջանից, Թուրքիայից, Իրանից, Միջազգային հանրութիւնից, ԱՊՀ-ից, ԽՍՀՄ-ից»: Ինչպէս նաեւ «Ղարաբաղի հարցը ներկայիս ամենաբարդ խնդիրն է, որի լուծումը կախուած է ոչ միայն Հայաստանից, այլեւ Ադրբեջանից, Թուրքիայից, Իրանից, Միջազգային հանրութիւնից, ԱՊՀ-ից, ԽՍՀՄ-ից»:

***

«Ներկաները սրահէն մեկնեցան դոհ տպաւորութեամբ» պիտի ըսէր ընկալեալ տարազներու սիրահար թղթակից մը, խորհելով որ դժգոհելու պատճառ ունենալու չէին մտաւորականները որոնց առիթ տուած էր արտայայտուելու այսքան անհաչկնդ կերպով. ինչ կը վերաբերի երկրին իշխանութեան տպաւորութեան հետեւեալ պարբերութիւնը. «Լեւոն Տէր - Պետրոսեան նշեց, որ չնայած բոլոր ելոյթները բխում էին լուրջ մտահոգութիւններից, բայց ցանկալի կը լիներ ծրագրային հարցադրումների առկայութիւնը, որոնք անմիջական օգտակարութիւն կ'ունենային իշխանութիւնների յետագայ գործունէութեան մէջ»:

Քօղարկուած յուսախաբութիւն չէ՞ հոտիր այս արտայայտութիւնը. յուսախաբութիւն, զոր մոռնալու համար կրնար նոյն իրիկունն իսկ Գերագոյն Խորհուրդի նոյն իրիկունն իսկ Գերագոյն Խորհուրդի նման կազմով թատերական ներկայացումի մը երթալ նախագահը, բարի օրինակ ալ ծառայելով ժողովուրդին: Իսկ մնացածին համար պէտք է սպասէ «նուիրական իղձ»երու յայտնութեան, որպէսզի կարենայ «գործնականում իրացնել մեր գիտնականների, գրականութեան եւ արուեստի մարդոց ստեղծագործ միտքը»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՍԱՐԳԻՍ ՋԷՅԹԼԵԱՆ

ԻՐ ԱՌԵՒԱՆԳՄԱՆ
6-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Սարգիս Զէյթլեան ծնած է 1930-ին, Մուսա լեռան Խլաթը գիւղը: Մուսա լեռցիներու Լիբանան վերաբնակեցումէն եւ Այնճարի հիւղաւանը կերտելէն ետք, յաճախած է տեղական նախակրթարանը, այնուհետեւ Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց Վարժարանը եւ Նշան Փալանճեան ճեմարանի հայագիտական բաժինը՝ Լեւոն Շանթի եւ յետոյ Սիմոն Վրացեանի անօրէնութեան օրով:

1954-ին կը հրաւիրուի Գահիրէ, որպէս օգնական - խմբագիր՝ ընկեր Վահան Նաւասարդեանի խմբագրած «Յուսաբեր» օրաթերթին: Ան կը պաշտօնավարէ նաեւ Գալուստեան Ազգային Վարժարանին մէջ՝ դասաւանդելով հայագիտական նիւթեր:

1958-ին կը նշանակուի «Յուսաբեր»ի խմբագիր եւ կը գործէ վաստակաւոր ընկերներ Գարբիէլ Լափանի եւ Բենիամին Թաչեանի կողքին: «Յուսաբեր»ի խմբագրութիւնը կը վարէ մինչեւ 1962, երբ իր ընտանիքին հետ Լիբանան կը վերադառնայ: Այնուհետեւ իր ճիգերը կը կեդրոնացնէ իր հարազատ դիւղին կրթական եւ ընկերային մակարդակի բարձրացման: Իր յարատեւ աշխատանքին արդասիքն է «Ցառաջ» երկրորդական Գոլէճը իր պիւրօթիկ բաժնով, ինչպէս նաեւ Այնճարի կուսակցական եւ մշակութային կեանքի աշխուժացումը:

1965-ին ընկ. Սարգիս Զէյթլեան կը նշանակուի խմբագիր՝ Լիբանանի Հ. Ց. Դաշնակցութեան կեդր. Կոմիտէի օրգան «Ազդակ» օրաթերթին: Իսկ Բիւրոյի օրգան «Ազդակ Շաբաթօրեակ - Գրօշակ»ի հիմնադրութենէն մինչեւ իր առեւանգումը 1985 Մարտ 28-ին, կը գործէ որպէս խմբագիր եւ կը գլխաւորէ Հ. Ց. Դ. Մամլոյ Դիւանի աշխատանքները:

Իբրեւ գաղափարական մամուլի պատասխանատու իր գրութիւններուն առանցքը կազմած են հայ ազգային քաղաքական-նութեան ռազմավարական ուղղութեան հարցերն ու համահայկական տեսլականի մը որոնումը: Իր խմբագրականները կը չեշտեն ազգային անկախ վար - քագիծ մը, որուն նպատակն ու գործելակերպը ազգային գերագոյն չահերն են եւ կ'ընդգրկեն «քաղաքական կեանքն ու ազատագրական պայքարը», ինչպէս նաեւ «գաղափարարանական, լեզուա - մշակութային, գիտա - արհեստագիտական, տնտեսական կամ պատմա - փիլիսոփայական» մարզերը հատասարապէս: (Խմբագրական «Ազդակ Շաբաթօրեակ - Գրօշակ»ի «Հայկական Արեւելում» ԺԹ. տարի, 1982 Դեկտեմբեր 12):

Ընկ. Սարգիս Զէյթլեանի մտասեւեռումը եղած է հայութեան ինքնարժեւորումն ու ինքնահաստատումը՝ հայութեան անհատական թէ հաւաքական յառաջդիմութիւնը վերածելով համահայկական չափանիշով ուժի եւ կամքի: «Հարցերո՛ւն հարցը հայ ժողովուրդի ներկայ ընդհանրական Զարթօնքը, անոր նուաճած մշակութային - տնտեսական, գիտա - արհեստագիտական որակն ու մարդուժը կազմակերպակա՛ն զօրութեան եւ քաղաքական կշիռք յաւելման ի սպաս դնելն է՝ հայ ազատագրական պայքարի ծաւալման ու արդիւնաւորման ի խնդիր»: (Խմբագրական «Ազդակ Շաբաթօրեակ - Գրօշակ»ի, «Մեր մեծագոյն պատասխանատուութիւնը (հայութեան քաղաքական եւ կազմակերպական որակի բարձրացում» ԺԹ. տարի, 1983 Օգոստոս 20):

Այս ազգային հրամայականին, ինչպէս նաեւ անցեալի փորձին դիմաց, միջազգայնականութեան ճգտումը ապարդիւն կը նկատէ: Ինչպէս կը գրէ, - «Մեզ վրաստած է ... միջազգայնականութեան վատառողջ մէկ մտայնութիւնը, որ միջազգայնականութենէ աւելի, հակակըռնութեան եւ չոյուած ինքնասիրութիւններու արտայայտութիւն եւ աշխարհաքաղաքական իւթեան բնորոշ գիծ է պարզապէս, իսկ, ուրիչ պարագաներու, երկչոտ տուրք մը՝ բռնատիրական իշխանութիւններու հաճելի երեւալու եւ անոնց չնորհին ապաւինելու չեզոք դիտաւորութեան»: (Խմբագրական «Ազդակ Շաբաթօրեակ - Գրօշակ»ի - «Արժանավայել լրջութեամբ (միջազգայնականութեան թեր եւ դէմ)», ԺԶ. տարի, 1985 Մարտ 30):

Հաւատալով առաջ քննադատութեան դերին, բռնակալութեան եւ օտար տիրապետութեան պարտադրանքներուն դէմ անպիղծ պայքար կը մղէ եւ Հ. Ց. Դ. օրգան «Ազդակ Շաբաթօրեակ - Գրօշակ»ի իր խմբագրականներուն մէջ կը բողոքէ յատկապէս խորհրդային ներքին Սփիւռքին ղացուած ազգասպանական դէմ (ԺԵ. տարի, 1984 Ապրիլ 7), խորհրդային կոմիտասի կեդրոնական կոմիտէի հակահայ որոշումներուն դէմ (ԺԵ. տարի, 1984 Նոյեմբեր 10), ազգերու միաձուլումի քաղաքականութեան դէմ (ԺԵ. տարի, 1984 Նոյեմբեր 24), ռուսականացումի համապետական ծրագրին դէմ (ԺԵ. տարի, 1984 Դեկտեմբեր 1), խորհրդահայ իշխանութեան Սփիւռքը պատանեկութեան դէմ (ԺԶ. տարի, 1985 Յունուար 19), ինչպէս նաեւ աշխարհակալութեան չարիքին դէմ (ԺԶ. տարի, 1985 Մարտ 16):

Ընկ. Սարգիս Զէյթլեան հայութեան միակ ապաւէնը, կը նկատէ ազգային արժանապատուութեան կռուան՝ ազգային մարտունակութիւնը: «Ազգային մեր պահպանման ամրապնդման մտահոգումով է, որ ներկայ Հայաստանը եւ հայրենի հայութիւնը մենք կը նկատենք անփոխարինելի գրաւականը մեր ժողովուրդի ազգային ապատապրումին, ըստ այնմ գերքաղաքականելով խորհրդային վարչաձեւի կաչկանդումներուն դէմ» (ԺԵ. տարի, 1984, Մարտ 3):

Հայկական ցեղասպանութեան եօթանասնամեակի սեմին, երբ բովանդակ հայութիւնը յանձնառու կեցուածքի մը կը սպասէ հայրենիքէն, 1985, Յունուար 8-ին Հայաստանի համալսարանի իշխանութեան թիւ 1 պատասխանատուն՝ կարին Դէմիրճեան «Մեր ուղղակի թշնամին դաշնակցական կուսակցութիւնը» կը կոչէ եւ կը վճռէ. - «ակտիւօրէն կը մերկացնենք նրա պարապլուխների արկածախնդրական, հակասովետական քաղաքականութիւնը»: Ընկ. Սարգիս Զէյթլեան կուռ խմբագրականով մը կը պատասխանէ, թէ Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը «որքան ճնշեն ու վարկաբեկել փորձեն, այնքան պիտի ամրանայ ու վերանորոգուի եւ իր բարոյական, գաղափարական ու քաղաքական ազդեցութիւնը աւելի լայնօրէն տարածէ Երկրի թէ Սփիւռքի հայ բազմութեանց մէջ հաւասարապէս»:

Այս նախատեսութիւնը իրականացաւ Դաշնակցութեան 100-ամեակին:

Ընկ. Սարգիս Զէյթլեան կը վիճակէր քաղաքագիտական կռիւներու պատճառով մանաւանդ Պէյրութի, մանաւանդ իր բնակած Արեւմտեան կողմին յատուկ վերաններուն: Ան կը վիճակէր, թէ սիրող անիշխանութեան մէջ Դաշնակցութեան դէմ պայքար յայտարարողները կը ջանան անարգել զործել: Սակայն իր բռնադատուած պարտականութիւնները կատարեց՝ անչեզօրէն հետեւելով Հ. Ց. Դաշնակցութեան գաղափարական ուղեգիծին մինչեւ իր առեւանգումը 1985, Մարտ 28-ին:

ԸՆԿԵՐ ՄԸ

ԼԻՈՆ ՅՈՒՅԱԴՐՈՒԹԻԻՆ ԵՒ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ ՀԱՑ ԳԻՐՔԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հայ գիրը եւ գիրքը ի պատուի էին, Մարտ 16, Շաբաթ օրը, հանդուցեալ Նուվէրեան Պիւլլիւքեանի սպարանքին մէջ, Լիոնի կից, Շամփանեը - ան - Մոն մ'Օր: Թէեւ Ֆրանսերէնն էր ի գործ:

Կազմակերպուած էր ցուցադրութիւն մը՝ «Հայ գիրքը դարերու ընթացքին», ուր այցելուին հետաքրքրութեան կ'ար. ժանացային տպագիրը, ձեռագիրը հրատարակութիւններու եւ մանրանկարչութեան նմոյշներ, տալով անոր որոշ գաղափար մը հայ մշակոյթի այդ մասնին մասին:

Ձեռնարկին յաջողութեան համար մեծ եւ արդիւնաւէտ ջանքեր թափած էր Գրիգոր Պըլտեան, գործակցութեամբ Փարիզի Նուպարեան մատենադարանի տնօրէն՝ Յարութիւն Գէորգեանի: Հովանաւորութիւնը եւ ծախքերը իր վրայ առած էր, բնականաբար, Պիւլլիւքեան հիմնարկը:

Պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ Շաբաթ օր, ժամը 5-ին, Լիոնի քաղաքապետութեան մշակոյթի պատասխանատու Պր. Ուտոյի կողմէ, ներկայութեամբ հիմնարկին նախագահ՝ վրդ. Փէտէօր Մարիոնի, 7-րդ թաղամասի քաղաքապետ Տիկին Տըպաղէյի եւ Լիոնի միջազգային յարաբերութիւններու գործակատար՝ Պր. Մարկէշալի:

Անկէ առաջ, առաւօտէն մինչեւ ժամը իր խմբագրականներուն մէջ կը բողոքէ յատկապէս խորհրդային ներքին Սփիւռքին ղացուած ազգասպանական դէմ (ԺԵ. տարի, 1984 Ապրիլ 7), խորհրդային կոմիտասի կեդրոնական կոմիտէի հակահայ որոշումներուն դէմ (ԺԵ. տարի, 1984 Նոյեմբեր 10), ազգերու միաձուլումի քաղաքականութեան դէմ (ԺԵ. տարի, 1984 Նոյեմբեր 24), ռուսականացումի համապետական ծրագրին դէմ (ԺԵ. տարի, 1984 Դեկտեմբեր 1), խորհրդահայ իշխանութեան Սփիւռքը պատանեկութեան դէմ (ԺԶ. տարի, 1985 Յունուար 19), ինչպէս նաեւ աշխարհակալութեան չարիքին դէմ (ԺԶ. տարի, 1985 Մարտ 16):

Ընկ. Սարգիս Զէյթլեան հայութեան միակ ապաւէնը, կը նկատէ ազգային արժանապատուութեան կռուան՝ ազգային մարտունակութիւնը: «Ազգային մեր պահպանման ամրապնդման մտահոգումով է, որ ներկայ Հայաստանը եւ հայրենի հայութիւնը մենք կը նկատենք անփոխարինելի գրաւականը մեր ժողովուրդի ազգային ապատապրումին, ըստ այնմ գերքաղաքականելով խորհրդային վարչաձեւի կաչկանդումներուն դէմ» (ԺԵ. տարի, 1984, Մարտ 3):

Հայկական ցեղասպանութեան եօթանասնամեակի սեմին, երբ բովանդակ հայութիւնը յանձնառու կեցուածքի մը կը սպասէ հայրենիքէն, 1985, Յունուար 8-ին Հայաստանի համալսարանի իշխանութեան թիւ 1 պատասխանատուն՝ կարին Դէմիրճեան «Մեր ուղղակի թշնամին դաշնակցական կուսակցութիւնը» կը կոչէ եւ կը վճռէ. - «ակտիւօրէն կը մերկացնենք նրա պարապլուխների արկածախնդրական, հակասովետական քաղաքականութիւնը»: Ընկ. Սարգիս Զէյթլեան կուռ խմբագրականով մը կը պատասխանէ, թէ Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը «որքան ճնշեն ու վարկաբեկել փորձեն, այնքան պիտի ամրանայ ու վերանորոգուի եւ իր բարոյական, գաղափարական ու քաղաքական ազդեցութիւնը աւելի լայնօրէն տարածէ Երկրի թէ Սփիւռքի հայ բազմութեանց մէջ հաւասարապէս»:

Այս նախատեսութիւնը իրականացաւ Դաշնակցութեան 100-ամեակին:

Ընկ. Սարգիս Զէյթլեան կը վիճակէր քաղաքագիտական կռիւներու պատճառով մանաւանդ Պէյրութի, մանաւանդ իր բնակած Արեւմտեան կողմին յատուկ վերաններուն: Ան կը վիճակէր, թէ սիրող անիշխանութեան մէջ Դաշնակցութեան դէմ պայքար յայտարարողները կը ջանան անարգել զործել: Սակայն իր բռնադատուած պարտականութիւնները կատարեց՝ անչեզօրէն հետեւելով Հ. Ց. Դաշնակցութեան գաղափարական ուղեգիծին մինչեւ իր առեւանգումը 1985, Մարտ 28-ին:

ԸՆԿԵՐ ՄԸ

չորսուկէս, տեղի ունեցաւ դասախօսութիւններու շարք մը՝ որ անկաւած դարձուց ներկաներուն ծանօթութիւնը հայ գիրին եւ գրքին մասին: Ուկնդիրնեբուն մէջն էին՝ Նորվան Եպիսկոպոս, Զաքիկ վարդապետ, Հ. Բ. Ը. Միութեան տեղւոյն մասնաճիւղին նոր նախագահուհի՝ Տիկին Տօնիկեան եւ նախկին նախագահ՝ Պր. Սանճեան իր կնոջ հետ, Տիկնոջ Միութեան նախագահուհի Տիկին Պաամաճեան, Ֆրանսահայ բժիշկներու Միութեան նախագահ՝ Պր. Տօնիկեան, Տէսինի մշակոյթի մնօրէնուհի՝ Տիկին Զոպոյեան ուրիշ հայկական զանազան կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները, Լիոնէն եւ դուրսէն եւ մանաւանդ՝ Լիոնի Կաթողիկէ Համալսարանի հայագիտութեան դասընթացքներու հետեւող երիտասարդ կամ նուազ երիտասարդ ուսանող-ուսանողուհիներ: Նշենք որ համալսարանի դասախօսն է Պր. Պըլտեան:

Կային օտարներ ալ, հետաքրքիր հայութեամբ, ծանօթ հայութեան երկրաչարժէն ի վեր: Այսպէս, ներկաներէն երիտասարդ Ֆրանսուհի հոգերոյժ մը՝ որ աշխատած է Հայաստան, հաւատաց մեզի, խանդավառուած, որ որոշած է ինքն ալ կազմակերպել նոյն կարգի դասախոսութիւն մը իր ծննդավայր Նահանգին, Նորմանտիի մէջ, հաւանաբար Ռուան, ծանօթացնելու համար հայ գիրը իր ազգակիցներուն. այդ կողմերը Հայեր գրեթէ չկան, ճշդեց Ֆրանսուհին:

Պէտք է հաւատալ որ դասախօսները կրցած էին իրենց աշխատանքը մարսելի ընել բոլորին կողմէ. նկատեցինք արդարեւ որ իրենց ունկնդիրներէն ոչ մէկը կը զղջար ամբողջ օր մը յատկացուցած ըլլալուն այս սովորականէ դուրս հաւաքոյթին: Մասնակիցներ միասին ըրին ցերեկուան ճաշը, հիմնարկին մեծ սրահին մէջ:

Դասախօսները չորս էին: Հաւաքոյթը կը ղեկավարէր Գրիգոր Պըլտեան: Պր. Մարիոն ներկայացուց զոյն ունկնդիրներուն, յայտնելէ եւթ իր ուրախութիւնը որ կարելի եղած էր կազմակերպել այս որակի ցուցադրութիւն մը, դասախօսութեան շարք մը: Պր. Պըլտեան չեչտեց որ գիրքը առանձնաշնորհեալ տեղ մը կը գրաւէր հայկական մշակոյթին մէջ՝ որուն հիմն իսկ կը կազմէր:

Թան - Փիէր Մահէ խօսեցաւ միջնադարի հայ գրականութեան մասին: Նախատեսուած էր Տիգրան Գույումճեանի մասնակցութիւնը, ներկայացնելու համար մանրանկարչութիւնը: Չէր կրցած գալ: Ան. նոր տեղ խօսեցաւ Փաթրիք Տօնապետեան ձեռնհասութեամբ:

Յարութիւն Գէորգեանի նիւթն էր հայկական տպագրութիւնը՝ որ ծնունդ առաւ եւ ծաղկեցաւ մանաւանդ Եւրոպայի մէջ, քանի որ Հայաստան արգիլուած էր ան Օսմանեան օրէնքով: Մարկ. Նշանեան ներկայացուց 17-րդէն 19-րդ դարերու շրջանը:

Պարզելի է որ այսպիսի կազմակերպութիւններ տեղի ունենան Ֆրանսայի զանազան կողմերը, մանաւանդ համալսարանական քաղաքներու մէջ: Իրաւ է որ ամէն տեղ չկայ Պիւլլիւքեան հիմնարկ մը...:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՍԽՏՈՐ ՁԱՇԱԿԵՑԻ՛Ք

1988, Դեկտեմբեր 7-ի երկրաշարժը վտաներ բացաւ Հայաստանի մէջ ... եւ «կոչում»ներ արթնցուց Սփիւռքի մէջ:

Սեւ «հիմուր» չէ որ կ'ընենք, այլ բաց աչքերով կ'ուզենք պիտել որոշ իրականութիւն մը:

27 ամիսներէ ի վեր, յանուն Հայաստանի օգնութեան հինչեր չեղան, աւելի ճիշդ հինչեր եղան: Անմիջական օգնութեան դադրեցային բնոյթ կրող մարմիններ, բարի կամքեր, զնահատելի նախաձեռնութիւններ, բայց նաեւ՝ նորանոր միութիւններու ստեղծում, նորանոր «տաղանդ»ներու երեւում կազմեցին համակամութեան չղթայ մը:

Մինչեւ հոս դէմ ըլլալու, ոչ ալ քննադատելու մանաւանդ պատճառ մը կամ իրաւունք մը ունինք: Եւ ճիշդ է որ ոչ ոքի մեծաչնորհն է հայկականութիւնը, հայրենասիրութիւնը, ոչ ոքի յատկապէս վերապահուած է Հայաստանի օգնութեան դործօդութիւնը: Իւրաքանչիւր միութիւն, իւրաքանչիւր անհատ տարուած մարդկային, հայրենասիրական ազնիւ եւ վեհանձն դգացումներէ կրնայ ծրագիրներ մշակել եւ իրագործումի միջոցներ եւ ուղիներ որոնել: Սակայն, ամէն բանի մէջ ձեւ մը կայ, ամէն բանի մէջ պատշաճութիւն մը կայ, ամէն բանի մէջ բարոյական մը կայ որ անհրաժեշտ է յարգել թէ ոչ ամէնէն ազնիւ նպատակն ալ, արարքն ալ կորսնցնէ իր իմաստը:

Այսպէս, իրականութեան մը ականատեսն եղանք, Մարսէյլ, Մարտ 9-ին, Խափսա Փիւլիէն սրահը, ներկայ ըլլալով նոր յառաջդէմ (15 ամիսէ ի վեր) «Օգնութիւն» միութեան տուած թատերական ներկայացումին՝ «ne touche pas à mon seurtor» (սխալ), անշուշտ Ֆրանսերէն եւ դրուած յատկապէս Հայաստանի «օգնութեան» համար:

Թատերդութեան լեզուն՝ հասարակ, ոճը՝ տափակ, պատմութիւնը՝ չփոթ, «Թէաթրը Տը Պուլվար»ներու ձախաւեր ընդօրինակութիւն մը: Եթէ այս ըլլար միայն կարելի էր եւ նախընտրելի լուռ անցնիլ: Բայց, երբ ներկայացումը կը հասնի գոհհկութեան, չենք կրնար, ցաւով, չանդրադառնալ: Նիւթը կեդրոնացած է սէրին եւ սեռին վրայ. խարուած սէրեր, անկարող սեռեր: Եւ «seurtor»ը կուտայ այդ մարդոց առնականութիւն, այն աստիճան որ Մեքսիքայի տափաստաններու վրայ ածող այս մոզական տունկը գտնողը կը կոչուի՝ «el bandator»: Դեռ կան ինչ - ինչ վրան բաց արտայայտութիւններ, վարդապոյն մինիթեներ եւայլն, եւայլն:

Եւ ասոր կ'ըսուի, յայտադրին մէջ, «մշակութային ձեռնարկ»:

«Օգնութիւն» Միութիւնը իրապէս «նոր օդ մը» կը բերէ հայկական ձեռնարկնեբուն: Միութեան նպատակը որքան դովելի է եւ արժանի քայլերութեան, այնքան գործածուած այս միջոցը առնբուան անընդունելի:

Եւ այս ձեռնարկին ներկայ կ'ըլլան 450 հոգի: Թէեւ չատ-չատեր ուրիշ բան կ'ակնկալէին: Ամէնէն վրդովեցուցիչը՝ երեւոյթն տաքնակա՛ն ալ նեմացուց, Յունիս 2-էն մինչեւ Դեկտեմբեր 3, ինն անդամին կախաղան բարձրացնելով 54 երեւելի Հայեր, առանց հաշուելու իր բանտերուն մէջ անխընայ տուայտող եւ ապա սպաննուող հարիւրաւորները, նաեւ քաղաքին ու չբրջականներէն խումբ - խումբ տարուելով հրացանագարկ եղողները:

Ապրիլ 11-ի պոլսահայ մտաւորականներու կարաւանով նախ Այաշ, յետոյ այս քաղաքը չղթայակապ փոխադրուած էր Սանոյ հերոս Մուրատ (Համբարձում Պօյաճեան), որ 14 տարի թուրք բանտերու եւ բերդերու մէջ հեծելէ եաք՝ Հուրրիէթի վազորդային մատաւ Օսմանեան Բառլամէնթէն ներս, այնքան հակառակելով - ոչ իսլամներու զինուորագրութեան: Հին բռնակալութեան չբջանին՝ յանուն Հայ դատին կառափնատ ելլող Անմահն Թիրայրի եղբայրն է Մուրատ, որ տարիներ վերջ, 1915 Օգոստոս 24-ին պիտի անմահանար նոյնպէս մահու այդ անարդ դործիքով, վերջակէտը դնելու համար Ցեղին մարտիրոսութեան, ազատագրած այնքա՞ն ազդակիցներու նման: Անունի եւ դիրքի տէր՝ վերոյիշեալ կախուողներէն մէկն էին «մճճլիսը իտարէ»ի անդամ Կ. Ճամճեան, Լիվերբկի դատաւոր Գրիգոր Մամմիհանեան, ազգային գործիչներ Գ. Գույումճեան, Գ. Վիշապեան, Ն. Նէվուզեան, Ս. Ազարթմանճեան եւայլն, բժիշկներ Թ. Նազլեան եւ Ս. Նշանեան, ուսուցիչներ Յովհաննէս Պօյաճեան, Մինաս Մինասեան, Վահան Քիւրքճեան, Վ. Ամատունի (Ազիզիէէն փոխադրուած), Յակոբ Եսայեան, փաստաբաններ Մարտիրոս Գունտաքճեան (Պոլսէն փոխադրուած) եւ Կ. Թաշճեան, նաեւ քահանայ մը՝ որուն պիտի հանդիպինք քիչ յետոյ, նահատակ եկեղեցականաց չարքին:

Դարձեալ, կեսարիայէն կէմէրկէմ տարուելով սրախողխող արեւտրականներէն յիշենք՝ Գէորգ եւ Վահան Ճամճեան, Գաբրիէլ Քիւրքճեան, Մարգար Եազըճեան, Բարսեղ Քիլիմլեան, Վ. Քէհեաեան, Գ. Կէրէմէդեան, Յ. Եուսուֆեան եւայլն:

Տեղւոյն «միւթէսարրըֆ»ն էր Զէֆէրիա: Ազատրէն յետոյ, երբ Հայ բնակչութիւնը մինչեւ Մուսուլ, Քէրկը, Դամասկոս եւ Տէր Զօր քշուեցաւ, տանձկնալով հոն մնացող ընտանիքներ Թուրքի հիւղեր բաժնուեցան եւ չքոտի կեանք մը վարեցին, մաս մըն ալ գոհուեցան նոյն տըխրահռչակին հրամանաւ: Իր եղբայրն էր հրոսապետ Իմամ զատէ Րէշիտ, որ տարադրելոց կարաւաններուն եռուէն վազեց եւ Պօղազլեանի մէջ դիրք բռնելով՝ կոտորեց անզէն ու անապաւէն զաղթականներուն կարեւոր մէկ մասը: Հայ վաճառականաց կողոպտիչ՝ Նուհ Հաճի. իսկ Ահմէտ Ասըմ այն ոստիկանապետն է որ, ի տես Ա.ինքան ռեակտ մտայնութեան մը տէր չենք, որպէսզի չհասկնանք ժամանակին հետ քալելու (կամ վազելու) տենչը: Բայց, ի սէր Աստուծոյ, այս տեսակ սըխտորները խոհանոցը ձգեցէ՛ք, բեմ մի բերէք եւ մեզի մի հրամցնէ՛ք: Աւելին՝ աւելի պիտի ըլլար, ուրեմն վերջակէտը դնենք: Չէինք գիտեր թէ oxygène-ով կարելի էր այսքան pollution ստեղծել մթնոլորտին մէջ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՈՒԹ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹ ԹԷՕԴԻԿ

ԿԵՍԱՐԻԱ

Կեսարիոյ Հայութիւնը որ 1895-ի Համիտեան ջարդին նախաճաշակը ստացած էր արդէն (եւ հարիւրաւորներու չարքին՝ զոհ տուած առաքինին Վերապատուելի Աւետիս Երէցեանը), քանի տարի վերջ, Հուրրիէթի օրերուն, լիուլի ըմբռնեց դառնութեան վերջին բաժակն ալ: 1915-ի գարնան՝ կազմուեցաւ հոն Պատերազմական Առեան մը, որ Միջին դարու Հաւատարիմ Ժողովուրդ Ցեղասպանութիւնը

ԵՐԵՒԱՆԻ ՓԱՌԱՏԻՊ ՀԵՌԱՏԻՊԱԿԱՆ

ՓՐՈՓԷՋԻ ԿԵԴՐՈՆ

Գերմանիոյ ազակցութեամբ Երեւանի Աւան թաղամասին մէջ աշնան կը բացուի փրոթէզի եւ մասնագէտներու պատրաստութեան կեդրոնը: Գերմանացիներու հանգանակած միջոցներով երկրաշարժի աղէտեալներու օգնութեան այս ծրագրին իրագործման իրենց ազակցութիւնը բերած են Խորհրդային Միութեան եւ Գերմանիոյ Արտաքին նախարարութիւնները:

Մարտ 20-ին, կեդրոնի հիմնաքարի դնեղման արարողութեան մասնակցած է Խորհրդային Միութեան Գերմանիոյ դեսպան՝ Քլաուս Պլէխ՝ իր կնոջ հետ:

Նոյն օրը դեսպանը ընդունուած է Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի կողմէ: Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը եւ իր տեղակալը՝ Գագիկ Ճարութիւնեան դեսպանին տեղեկութիւններ տուած են Հայաստանի տնտեսական եւ քաղաքական կացութեան մասին, պատրաստակամութիւն յայտնած են Գերմանիոյ հետ համագործակցութեան: Դեսպանը վստահեցուցած է որ Գերմանիոյ դեսպանութիւնը սերտ կապեր կը հաստատէ Մոսկուայի մէջ Հայաստանի մնայուն ներկայացուցչութեան հետ, ինչ որ աւելի կը դիւրացնէ գործնական քայլերու իրագործումը:

***

ԱՆԻԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՄԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆ

Ախուրեանի ժայռոտ ափին՝ ծուարած մշակնադարեան Հայաստանի մայրաքաղաք Անին բազմիցս աւերուած է Բիւզանդացիներու, Սելջուկներու, Թաթարներու ու Մոնղոլներու ասպատակութիւններէն եւ երկրաշարժներէն. յատկապէս կործանարար եղած էր 1319 թուականի երկրաշարժը, որ վերջնապէս աւերակներու վերածեց հարուստ ու չքեղ քաղաքը: Ներկայիս Անիի չրջակայքը բնակող թուրք եւ քիւրտ գիւղացիները կը չարունակեն աւերել քիչ թէ չատ պահպանուած միջնադարեան ամրոցներն ու դղեակները, վանական չէնքերը, անոնց քարերով կը կառուցանեն իրենց տուներն ու փարախները:

1990 Ապրիլին Սէթրազպուրկ տեղի ունեցած հայկական ճարտարապետութեան եւ մշակութային ժառանգութեան պահպանութեան հարցերուն նուիրուած միջազգային գիտաժողովը յատկապէս նշած էր Անիի յուշարձաններու պահպանութեան կարեւորութիւնը: Գիտաժողովը դիմած էր Հայաստանի կառավարութեան՝ խընդրելով օժանդակել Անիի պահպանութեան եւ ուսումնասիրման հարցերով զբաղող միջազգային գիտական կեդրոնի մը ստեղծումին, Երեւանի մէջ: Կառավարութիւնը արձանագրած ու հաստատած է կեդրոնին կանոնադրութիւնը:

Ստեղծուած միջազգային կեդրոնին նպատակն է միաւորել Հայաստանի եւ արտասահմանի չահագրգիռ կազմակերպութեանց ջանքերը Թուրքիոյ, Իրանի, Ռուսաստանի, Ուկրանիոյ, Մոլդովայի, Վրաստանի, Ադրբեջանի եւ առաջին առթիւ Անիի տարածքը գտնուող հայկական յուշարձաններու պահպանման եւ ուսումնասիրման գործին մէջ:

Մարտ 14-ին, Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէին մէջ տեղի ունեցած է միջազգային գիտական կեդրոնի հիմնադիր ժողովը:

Նոր գիտական կեդրոնի նախագահ ընտրուած է պատմական գիտութեանց թեկնածու Լաւրենտի Բարսեղեան: Նախագահի տեղակալներ ընտրուած են Փաթրիք Տօնապետեան (Ֆրանսա), Փաոլօ Բունէօ (Իտալիա), Վազգէն Բարսեղեան (Միացեալ - Նահանգներ):

Կեդրոնը իր բաժանմունքները կ'ունենայ նաեւ Եւրոպայի, Ամերիկայի ու Ասիոյ մէջ:

(Շար. 211)

(Շար. Ա. էջէն)

բերին, Հ. Մ. Ը. Մ. պիտի վերադառնէ իր տեղը հոն՝ ուր կը դանուէր երեք մրցաշրջան առաջ:

Փրովանսի Ա. դասակարգին մէջ.-

Սէն թ'Անթուան (2) - Իրիս	3 - 0
Արծիւ - Սէն կապրիէլ	0 - 2

Սէն թ'Անթուանի Հ. Մ.ը առաջատար է:

Յաջորդիկայ կիրակի, դաժար բոլոր դասակարգերուն համար:

***

● ԶԱՆԱԶԱՆ, ԱՍԿԷ - ԱՆԿԷ

× Շաբաթ օր, Խարկովի դէմ իր կատարած յաղթական մրցումը «Արարատ»ի հատարերուդ խաղն էր Խորհրդային Միութեան բարձրագոյն դասակարգին մէջ, կը նշէ Երեւանի «Մարզական Հայաստան» թերթը:

× Այս շաբթու վերջը, Ֆրանսայի Ազգային Գաւաթ խումբը մրցաշարքի մը կը մասնակցի Մալթայի մէջ: Խումբին մէջն է Պետրոսեան՝ անդամ, սկիզբը, էքս - Ան - Փրովանսի ակումբին, ներկայիս պայմանագրուած Քաննի հետ: Պետրոսեան կը խաղայ ընդհանրապէս միջնապահ:

× Պէրնար Փարսո չէ առնուած Ազգային խումբին մէջ՝ որ, Մարտ 30-ին, պիտի խաղայ Ալպանիոյ դէմ: Մարսէյլցի այս խաղացողը - Հայ՝ մօրը կողմէ - անբախտութիւնը ունեցաւ վիրաւորուելու մարզումի մը ընթացքին: Հաւանաբար պիտի զրկուի ալ մասնակցելէ Եւրոպայի բաժակի աւարտական խաղերուն, Օլ. Մարսէյլի կազմին մէջ:

× Արովեան քաղաքի Կոտայքը իր վերջին մարզումները ու փորձ մրցումները կատարած է, Սեւ ծովու ափին, Սոչիի մէջ՝ ուր յաղթած է տեղական խումբին՝ 2 - 1:

Վ. Մ.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Տիգրան եւ Հովիսիմէ Փափազեան Ամէնօրեայ Վաթժարանի խնամակալութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները դպրոցի բարգաւաճման համար.-

Տիկին Սօնա Նէրկիզեան 500 ֆրանք: Սիրարփի Դանիէլեանի մահուան առթիւ՝ Պր. Ռընէ Մարգարեան 500 Ֆր., Սեւան Վուայաժ Ընկերութիւն 500 Ֆր., Պր. Ռօպէր Օհանեան 1000 Ֆր.:

***

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Բարխեանէ 200 Ֆր.:

***

Կապոյտ Ծաչի Սէն - Ժէրմէի Ջ. Շանթ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է՝ Տէր եւ Տիկին Հայկ Մկրտիչեանէ 100 Ֆր. Տիկին Արաքսի Մամալեանի հոգեհանգստեան առթիւ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

pour son Centre de Vacances pour

Juillet / Août 1991

— des directeurs diplômés (BAFD)
— des animateurs diplômés (BAFA)
— des assistant(e)s sanitaires (infirmier(e)s ou étudiant(e)s de 2ème année de médecine)
— économes
— coursiers

●

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

pour ses camps rayonnants et itinérants pour

Juillet / Août 1991

— des directeurs diplômés (BAFD)
— des animateurs ayant un diplôme de secouriste.

●

Les inscriptions pour le Centre de Vacances de BELLEFONTAINE de la Croix Bleue des Arméniens de France seront ouvertes à partir du 23 Avril 1991 jusqu'au 15 mai

S'adresser à la Section de la C.B.A.F. la plus proche de votre domicile ou au Conseil d'Administration de la C.B.A.F.: 17, rue Bleue - 75009 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Ծաչի Մարսէյլ քաղաքի ճաշը՝ կիրակի, Յունիս 23

Hôtel SEVAN — Pertuis

Մանրամասնութիւնները յետագային:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. présente

EXPOSITION D'ILLUSTRATIONS DE CONTES ARMENIENS

création

d'ARTISTES d'ARMENIE

du 05 au 13 Avril

Vernissage Samedi 06 Avril
à partir de 18 heures
Salle Sarkis Minassian, M.C.A.

Cette exposition a été réalisée par L'Association Culturelle Arménienne de Marne-la-Vallée

Entrée libre

MCA 9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
tél : 43 76 55 89

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՑ

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 30
ՃԲԱԳԱԼՈՑՑ ԶԱՏԿԻ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ժամերգութիւն ժամը 16·30-ին:
Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17·30-ին:
Կը պատարագէ՝
ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Ժամերգութիւն ժամը 15·30, պատարագ ժամը 16·30-ին:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութիւն ժամը 16·30, պատարագ ժամը 17·30-ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Ժամերգութիւն եւ Մարգարէական թղթերու ընթերցում ժամը 16·30, պատարագ ժամը 17·30-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Պատարագ ժամը 17-ին:
ԳՐԻԳՈՐ ՔԱՀԱՆԱՅ ՍԻՐԱԽԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւն ժամը 15, ընթերցուածք ժամը 16·30, պատարագ ժամը 17-ին:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Ճրագալոյց ժամը 17·30, պատարագ ժամը 18-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Պատարագ ժամը 17-ին:

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ժամերգութիւն ժամը 16·30, ընթերցում ժամը 17, պատարագ ժամը 17·30-ին:
Կը պատարագէ՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Ընթերցուածք ժամը 17·30, պատարագ ժամը 18·30-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԳՕՄՐՈՆ

Ժամերգութիւն ժամը 16·30, պատարագ ժամը 17·30-ին:

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

Պատարագ ժամը 17-ին:

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Ժամերգութիւն ժամը 17, Ընթերցուածք ժամը 18, պատարագ ժամը 18·30-ին:

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Ժամերգութիւն ժամը 17-ին:

ՊԱՀԵՆՔ ՄԵՐ ԱԻԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՅԹԱՅԹԵՑԷՔ
ձեր Զատկուան չէօրէք եւ հաւկիթները
նոյն օրը
Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին
պատրաստուած՝
Եկեղեցւոյ Տիկնանց Ծանճախումբի
կողմէ
Մարսէյլ
339, avenue du Prado

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Ծաչի Շաւիլի մասնաճիւղի պարահանդէսը՝ Մայիս 25-ին:

SOLIDARITÉ FRANCO-ARMÉNIENNE

organise

une RÉUNION-DÉBAT

sur le thème

"Le KARABAGH et la QUESTION des NATIONALITES en TRANSCAUCASIE"

avec la participation de :

— P. DONABEDIAN
— S. MELIKOFF
— C. MOURADIAN
— C. MUTAFIAN
— C. URJEWISZ
— P. VERLUISE
— O. ZURABICHVILI

le Jeudi 4 Avril à 20 h 30
à l'U.G.A.B. 118, rue de Courcelles
75017 Paris Métro : Courcelles

Participation aux frais : 50 F

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Sous la présidence de
M. BERGE SETRAKIAN
Président du Comité Central des Jeunes de l'U.G.A.B.

organisés par le Comité Européen des Jeunes de l'U.G.A.B.

IVe Jeux Inter-régionaux de l'U.G.A.B-France

29, 30 et 31 mars à Paris

Arrivée des sportifs des régions : Vendredi 29 MARS
Hébergement : Centre d'accueil de Paris Charenton
19 Rue du Parc, 94220 CHARENTON
Les épreuves sportives (Basket-Ball, Volley-Ball, Ping-Pong Foot-Ball en Salle) se dérouleront au :
GYMNASE HENRI GUERIN
Ile Martinet — CHARENTON
Bal de Clôture et remise des coupes aux vainqueurs
DIMANCHE 31 MARS à 21 HEURES
ESPACE TOFFOLI
73, Rue de Paris — CHARENTON
(entrée par la Galerie Marchande)
Renseignements : U.G.A.B.—Paris Tél. : 45. 20. 03. 18
A. KECHICHIAN (Valence) Tél. : 75 56. 33. 74

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 29
VENDREDI
29 MARS
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ԲԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.505 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.505

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲՐԵՒԱՆ — ՓԱՐԻԶ

ՀԵՌԱՏԻՊ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՐԹՐՈՒՎԻԼ (Իվլսին) *մէջ մթնոլորտը միշտ չատ լարուած է, երիտասարդ մարդեպլի մը մահէն ետք։ Առջի դիչեր է որ առեւտրական կեդրոնի մը պահակը (թունուցի) կարգուկանոն վերահաստատելու համար քաֆէթերիային մէջ, ուր երիտասարդներ կ'ազմկէին, մեղայացած է 19-ամեայ պէօրը։ Երկու պահակները մինչեւ Հինգշաբթի իրիկուն դիպահոլ կը մնային։ Նման դէպքեր, որոնք ամէնօրեայ են այլեւս որոշ արուարձաններու մէջ, կը փոստեն ապառողջ մթնոլորտ մը, որ կը տիրէ։ Հոս, ոստիկանատուներն ալ կը փակեն իրիկուններըը եւ երիտասարդ, երբեմն խռովարար, տարրեր ազատօրէն կը դործեն։ Պահակին կոմկ սպանուած տղուն պարագան ալ աւելի լարած է մթնոլորտը եւ երիտասարդները թալանի տուած են ամէն ինչ։ Հակառակ անոր որ «քաղաքի» նախարարութիւն մը ստեղծուած է (Տէլպատ), լուծում չի գտնուիր «հարց ունեցող» արուարձանները, Լիոնի, Փարիզի, Մարսէյլի։ Հոս, Սարթրուվիլ, քաղաքապետը կ'ըսէ թէ այլեւս բնակիչները չեն կրնար հանդուրժել վերելակներու մէջ միզողները, կարգուկիչուր եղած դուռները, նամակատուփերը եւայլն, եւայլն։ Դիչերները ոստիկանութիւնն իսկ կը վարանի միջամըտելու ծուղակներ չիյնալու համար։*

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Պաշտպանութեան նախարարութեան մէջ բանավէճ մը ծագած է, զօրավար Շվարցքոֆի յայտարարութեանց պատճառով։ Իրաքի դէմ պատերազմ մղող հրամանատարը հետաքրքրական կայանի մը յայտնած է, թէ ուզած էր չարունակել կռիւները, վերջնապէս ջախջախելու համար իրաքեան բանակը, բայց Պուշ չէ ձգած։ Սպիտակ Տունէն կը հերքեն, ճշդելով թէ որոշումները միասնաբար տրուած են։ Պուշի համաձայն Սատամ Հիւսէյնի օրերը հաչուուած են, որովհետեւ, կ'ըսէ Միացեալ - Նահանգներու նախագահը, մարդիկ այլեւս զգուած են իրմէ։

ԻՍՐԱՑԻԼԵԱՆ կառավարութիւնը կը չարունակէ Հրեաներու տեղաւորումը գրաւեալ հողամասերուն վրայ, հակառակ աննոնցմէ մէկուն սպանութեան եւ միջազգային դատապարտման։ Արդէն 90 հազարի հասած է Հրեաներու թիւը այդ չրջանը։ Լօրան Ֆապիուս «բարեկամութեան եւ հետաքրքրութեան» այցելութիւն մը կատարած է Երուսաղէմ, ուրկէ Ամման անցած է։

ԺԱՄԱՑՈՑՑՆԵՐԸ պէտք է մէկ ժամ առաջ տանիլ Շաբաթէն Կիրակի (Մարտ 30-էն 31) լուսնալոյս դիչերը, ամրան ժամուն անցնելու համար։

ՅՈՐՀՐԴԱՑԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ինը Հանրապետութիւններուն մէջ, ուր Մարտ 17-ի հանրաքուէն տեղի ունեցաւ, պաչտօնական վերջնական արդիւնքներն են։ - Ա՛յս Միութեան մէջ մնալու համար՝ Ռուսաստան 71,3%, Ուկրանիա 70,2, Բելօռուսիա 82,7, Ուզբեկիստան 93,7, Ադրբեչան 93,3, Կիրղիզի 94,6, Տաճկիստան 96,2, Թուրքմենիստան 97,9։

ՌՈՒԱՍԻ ԵՒ ՕՐԼԻ զործադուլի չարժումները նախատեսուած են զատուան չաբաթավերջին ընթացքին (Շաբաթ եւ Կիրակի Օրլի)։ ԼՈ - ՖՐԱՆՍ կը վստահեցնէ որ բոլոր թռիչքները ապահովուած են։

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՄԱՐՏ 26 / 27)

ԴԵՍՊԱՆԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Մարտ 21-ին, Նախարարապետ Վազգէն Մանուկեան ընդունած է Մոսկուայի դերման դեսպանը՝ Ֆլաուս Պլէխ։ Ան ընդհանուր դիծերով ներկայացուցած է Հայաստանի մէջ տիրող ներկայ տնտեսական եւ քաղաքական իրավիճակը եւ անոր բարելաւման համար կատարուող փորձերը։

Դեսպանը նչած է որ վերամիացած Գերմանիոյ դեկավարութիւնը յատուկ հետաքրքրութեամբ կը հետեւի խորհրդային հանրապետութիւններու մէջ կատարուող փոփոխութիւններուն, եւ այդ առնչակից Հայաստան բացառութիւն չի կազմեր։

Հայաստանը Ուկրանիայէն ետք երկրորդ հանրապետութիւնն է, ուր այցելած է դեսպանը։ Ան հնարաւոր կը համարի Գերմանիոյ ու Հայաստանի միջեւ տնտեսական եւ մչակութային ուղիղ կապերու հաստատումը։

Ընդունելութենէն ետք տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսին ընթացքին Գերմանիոյ դեսպանը պատասխանած է լրագրողներուն հարցումներուն։

***

ԱՐՑԱԽԻ ՊԱՐԶԱԾ ՏՆՕՒՐ ՊԱՏԿԵՐԸ

Արտակարգ վիճակի հրամանատարութեան համաձայն 1991-ի սկիզբէն չրջանին մէջ, ազգամիջեան բախումներու հետեւանքով մեռած են 44 հոգի, որոնց մէջ ինը զինուորական ծառայող, քաղաքացիական մէկ անդամ եւ 34 քաղաքացի։ Ընդհ. զոհերուն 18-ը Ադերի են, 17-ը Հայ եւ ինը տարբեր ազգութիւններէ։ Նոյն ժամանակաչրջանին 65 հայ եւ ազրբէջանցի վիրաւոր կայ։

***

ԾԱՆՐԱՄԱՐՏ

Չերոքսարի (Չուվաչական ինքնավար հանրապետութիւն) տեղի ունեցած ծանրամարտի Խորհրդային Միութեան երիտասարդական (մինչեւ 18 տարեկան) առաջնութեան մէջ մրցանակային տեղեր գրաւած են Հայաստանի 9 ներկայացուցիչներ։ Ախոյեանի կոչում ստացած են, 52 քկգրմ· եւ 60 քկգրմ· դասակարգերու մէջ, կումայրեցիներ Հրաչիկ Կարապետեան ու Աբթիւր Ստեփանեան։ Ոչ պաչտօնական հաչիւով Հայաստանի հաւաքականը առաջին եղած է։

***

ԺԻՒՏՕ

Փրակա տեղի ունեցած ժիւտոյի միջազգային մրցաչարքին 71 քկգրմ· դասակարգի Ա· տեղը գրաւած է Սիբիրի Կրասնոյարսկ քաղաքին՝ Արամն Ալվազեան։

***

ՖՈՒԹՊՈԼ

Ճափոնի մէջ երեք ընկերական հանդիպումներ ունեցած է Խորհրդային Միութեան հաւաքականը, որուն մարզիչներէն մէկն է երեւանցի՝ եղուարդ Մարզարով։ Հաւաքականին մէջ հանդէս եկած է նաեւ «Արարատ»ի խաղացող՝ Երուանդ Կրպաչեան։

« Փակագիծը բաց ձգեցէք, խնդրե՛մ »

ՎԱՅՐԸ, ԺԱՄԱՆԱԿԸ, ԵՍ

(17)

Պէտք է շատոնց վերադարձած ըլլայի Երեւան, պատերազմի չափ խոշոր իրադարձութիւն մը սակայն եղաւ արգելք։ Պատերազմի չա՞փ։ Իսկ ի՞նչ բանը կրնայ պատերազմի չափ խոշոր ըլլալ եթէ ոչ նոյնիսկ պատերազմը։

Ու դադար, միջնարար, սպասում, ընդսպասում աւելի երկար քան ներկայացու մը, քան արարքները։

Ու փնտռտուք, խարխափում, որոնում միութեան, կառոյցի։

Ահաւասիկ ամիս մըն է *վայրը*, *ժամանակն* ու *ես* կը փնտռենք գիրար, կը ժամադրուինք ամէն օր, կը ժամադրուինք կամուրջներու տակ կամ հրապարակներու վրայ, մէկը կ'ուշանայ անպայման, չի գար՝ ձախողցնելով նոր մեկնումը, նոր թռիչքը։

Այսպէս, նոր փնտռտուք, նոր մտահոգութիւն, բացակայութիւն պատեհութեան՝ ծանուցանելու, թէ *դանդակներ* կան նաեւ արտասահմանի մէջ, թէ այդ զանգակներուն ղօղանջները պէտք է լսելի դառնան նա՛եւ *Հայրենիքին* մէջ։

Պատերազմ, ահաւասիկ պատճառ մը, որ կողմնակի յիշողութիւններ առիթ չունենան արտայայտուելու, *վերջնագրէ* մը ներշնչուած յիշողութիւն մը գայ նման անշուշտ կացութեան մը մէջ, *վերջնագիրը*՝ տրուած *ՀԱԲ* - Հայ Ազգային Բանակին՝ յանձնելու զէնքերը, զինաթափուելու։

Չէ՞ որ սպանուած էին *Վիտիան* եւ *Զաւուշը*։

Երեւանի մէջ, անձկութեան պահերէ ետք, մղձաւանջէ մը վերջ, ամէն ինչ վերջ գտած էր խռհեմութեան արարքով մը, առանց առնակատումի, առանց աւերումի, սակայն էջերուս մէջ առանց ունենալու յիշատակութեան արժանի տարողութիւն։

Պատերազմը վերջ գտած է, *ժամանակը*, *վայրն* ու *ես* չենք հանդիպիր, սակայն, հակառակ որ կեցած բազինոյի մեքենայիին առջեւ, անդադար դրամանիշ կը մուծեմ, մի՛շտ ակնկալելով որ *երրորդութիւն* իրագործող երեք տարրերը վերջապէս պիտի հասնին միաժամանակ ու ես շահիմ մեծ պարգեւը։

Անկարելի կը դառնայ ներկայացումին շարունակութեան ապահովումը, իսկ մարդիկ կը պահանջեն ինձմէ որ վերադարձուի իրենց տոմսին գինը, երբ լաւ գիտեն, թէ ոչինչ վնասած եմ։

Գիտէի, թէ այն պահուն երբ ես կը ջանայի գտնել *վայրն* ու *ժամանակը*, միլիոնաւոր նկարներ կ'անցնէին հեռատեսիլի կազմածին մէջէն, գիտէի ասիկա, պէտք է վերադառնայի Երեւան, կ'ըլլար անկարելի, կը յիշէի *Լոռիի* լեռնային տեսարանները, կը յիշէի անոր բնութեան հրաշալիքները, կը յիշէի այս բոլորը ու կ'ուզէի պոռալ, ըսել իւրաքանչիւր Սփիւռքահայու, թէ կը նմանէր ա՛յն *մեծահարուստին*, որ ամբողջ հարստութիւնը դրամատուն դրած, կը սնանէր էչիկ մը մածունով, բանի մը ձիթապտուղով, զըրկուած սեփական հարստութեան բոլոր առաւելութիւններէն։

Ասիկա ըսելու *վայրն* էր, ասիկա ըսելու *ժամանակն* էր, սակայն *պատերազմը* եղաւ արգելք։ Երբ կայ ժամանակը՝ կը պակսի վայրը, երբ կան այդ երկուքը՝ բացակա՛ն եմ։

Ներկայ եմ հիմա, կայ *ժամանակն* ալ, բայց հիմա ալ *վայրն* է որ կը խուսափի։

Ուշացած եմ, բայց կ'ուզեմ արձանագրել ստացումը *Վիչնիուսէն* նամակի մը, գրուած հայ անծանօթ կնոջ մը կողմէ, կին, որու ամուսնին հանդիպած էի աշխատանքի գրասենեակս, անոր հետ *Լիթուանիա* ուղարկած ղջոյնի երկու նախադասութիւն։ Ահա պատասխան մը, որ կորսնցուցած է ըսուելու առիթը, վայրն ու ժամանակը։

«Շատ ուրախ եմ, որ Հայաստանից այդքան հեռու եւ այդպէս լաւ հայերէն էք գրում»։

Հիմա ինչպէ՞ս առնեմ այդ խօսքը, ընեմ դրամախոյս, ներկայացնեմ ա՛յն օրիորդին, որ Ալավերտիէն Երեւան վերադարձիս, Հրազդան հիւրանոցի սենեակիս մէջ, երկու խմբագիրներու ներկայութեան, առիթ պիտի ստեղծէր՝

- Դուք Հայ չէք։ Ինչպէ՞ս կարելի է հայ մնալ 15 տարի Փարիզ ապրելէ ետք՝ ըսելով վարկաբեկեց զիս։

Ի՞նչ պատասխանէի։

- Բայց դուք կը զառանցէք, Օրիո՛րդ, ըսի հազիւ, չուզեցի ինքնապաշտպանութիւն կատարել, ներկայ երկու խմբագիրներուն պաշտպանողականներն ալ մերժելով առնել սոյն թղթածրարին մէջ։

Որոշ ճշմարտութի՞ւն կար այդ աղջկան խօսքին մէջ։

Հիմա երբ կը յիշատակեմ այս դէպքը, կ'անդրադառնամ կշռոյթի մը բացակայութեան, *ժամանակ* ըմբռնումին գործած աւերին։

***

- Ես գիտեմ ճամբան· ձգէ որ ե՛ս առաջնորդեմ, կը խօսի վերջապէս իմաստուն բարեկամս։

Ու այսպէս, կը դառնանք աջ, ապա ձախ, ապա կրկին աջ, ապա կրկին ձախ։

- Նորէն ձա՛խ դարձիր, կը հրահանգէ ան։

Երբ այլեւս գոհունակութեան ճիչ մը պիտի արձակէ, մենք գմեզ փառաւորապէս կը գտնենք *անել* փողոցի մը մէջ։

Կ'իջնենք կառքէն *առանձին* շարունակելու համար փնտռտուքը։

Մ· ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ԼՈՒՐԵՐ ՔՈՒԼԷՅԹԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

Մարտ 13-ին, Քուէյթի Հայոց Կաթողիկոսական փոխանորդ՝ Օչական Ծ· Վրդ· Զոլոյեան Միացեալ - Նահանգներու Ատաքին նախարարութեան միջոցաւ կրցած է հետեւեալ հաղորդագրութիւնը փոխանցել Մեսրոպ Արք· Աչճեանի ..

«Հայ համայնքի բոլոր անդամները եւ ես այժմ կեանքի լաւ պայմաններու մէջ կը գտնուինք։ Համայնքի անդամներուն պատկանող տուներ կամ նիւթական այլ ձեւի սեփականութիւններ չեն վնասուած։ Այժմ կ'ապրինք աւելի ապահով պայմաններու ներքեւ։ Կը յուսանք որ կացութիւնը հետզհետէ աւելի բարելաւուի եւ պիտի վերադառնանք մեր բնականոն կեանքը։

«Եկեղեցին եւ դպրոցը ոչ մէկ վնաս կրած են։ Եկեղեցւոյ մէջ արդէն վերսկսած ենք կատարել կրօնական արարողութիւնները»։

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴՐԻ ԱՌԹԻԻ

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ

Ահա հինգ տարիից ի վեր է, որ սրտաճմլեան հայ թերթերի էջերում, գիտուն եւ անգիտուն հայրենակիցներ աղաղակում են երեւանեան անապատի դէմ:

Ուղղագրութեան հարցը դարձել է ցաւոտ մի հարց, մի տեսակ մղձաւանջ, որ մերթ ընդ մերթ, զալիս խանգարում է ազնիւ հայրենակիցների հանգստաւէտ քունը: Մարդ չմնաց, որ այդ մասին իր կարծիքը չարտայայտէր· արիւն եւ քըրտինքի մէջ մտան, բազոքեցին, գայրացան, բարկացան· օդի մէջ սպառնացող սուրեր չարժեցին՝ թղթէ, բոց ու կրակ տեղացին՝ հեռուից, ու հիմա էլ լռել են եւ սպասում են:

Ի՞նչ են սպասում:

Սպասում են, որ երեւանեան ուղղագրական յանձնաժողովը՝ անդամալոյծ այդ կրիան՝ բարեհաճի յայտնել հայ ազգին իր «հեղինակաւոր» եւ վերջնական որոշումը:

Սակայն նրանք, որ ճանաչում են յանձնաժողովի անդամներին եւ այն տարօրինակ մթնոլորտը, որի մէջ տեղի են ունենում այդ պատուական եւ վեհերոտ ակադեմականների աշխատանքները, քաջ գիտեն, որ մրոտած թղթերի, բացատրութիւնների, պատասխանների, վերլուծումների այդ լեռը պիտի ծնի մուկն էնչին եւ այն էլ հիւանդ:

Ու բնական է, որ այդպէս լինի, որովհետեւ ուղղագրական խնդիրը սերտօրէն կապուած է ամբողջ մի մտայնութեան հետ, որից եթէ խորհրդայնականները հրաժարուեն՝ պարզապէս կ'ընկնեն հակասութեան մէջ, կը զաւաճանեն այն մակերեսային սիտէմին, որը կազմում է իրենց գոյութեան հիմնական նպատակը ու կը զգրկուին կատարել այն դերը, որի համար կոչուած են ապրելու:

Առայժմ հակասութեան մէջ են նրանք, որոնք պաշտպանում են թէ՛ արդի քաղաքակրթութեան որոշ ձգտումները, թէ՛ խորհրդային կարգերը, եւ միեւնոյն ժամանակ յարձակւում են նոր ուղղագրութեան դէմ: Լաւ իս, այդ մարդիկ առնւազն անհետեւողական են, եթէ ոչ անպիտակից կամ անբարեխիղճ:

Ուղղագրական խնդիրը ընդհանուր մշակութային խնդիր է, միանգամայն կապուած մեր մտային եւ հոգեկան կեանքի ընթացքի հետ եւ սխալ է նրան անջատել եւ տալ մանաւանդ տեսական եւ արուեստային բնոյթ, ինչպէս արած են մինչեւ հիմա այդ հարցի շուրջը պրողները:

Հարցը նրանումն է, ո՛չ արդի եւրոպական, դրամատիրական քաղաքակրթութիւնը, չնայած իր դիպած նւիթական հարուստութիւններին եւ իր ստեղծած կեանքի բարդութիւններին, բնորոշ է սակայն մարդկային անհատականութեան հոգեկան ազքատացումով: Նրա գլխաւոր նպատակն է ստեղծել ՆՈՒԱԶԱԳՈՅՆ ՃԻԳԻ ապրելակերպը: Ապրել եւ գործել մեքենաբար, առանց մտաւոր յոյնութեան եւ առանց հոգեկան ձգտումի: Տալ անհատին այն քիչը, որը անհրաժեշտ է նրա մանրապիտութեան համար: Ծամկացնել եւ տարածել դիտութիւնը, հեշտացնել ու արագացնել ամէն ինչ:

Ռահիւն եւ չարժապատկերը հանդիսանում են այդ մտայնութեան լաւագոյն դէնքերը: Գիրք կարդալու համար պէտք է որոշ մտաւոր պատրաստութիւն, մինչեւ ուսիւն եւ կինեման ամէն ինչ մտաւորանում են դիւրին կերպով, առանց որեւէ յոյնութեան մատնուի: Մարդը մնում է կրաւորական դիրքի մէջ, առանում է վայրկեանական տպաւորութիւններ, որ մի ժամ յետոյ մոռանում է:

Արդի դեմոկրատիան, հետեւելով դրամատիրական կարգերի հիմնական այդ պահանջին, ձգտում է ամէն ինչ դիւրացրնել:

Տարածել դրպիտութիւնը, բանալ դպրոցներ, ժողովրդական համալսարանները, կիրակնօրեայ դասախօսութիւններ կազմակերպել եւայլն: Իրականի մէջ այդ զեղեցիկ բառերի տակ թաքնուած է մեծ ազքատութիւն, եւ հետեւանքները այլեւս ամէնի աչքի առջեւն են: Ժողովրդական դպրոցները մինչեւ դիտութեան խորութիւնը բարձրանալու տեղ, առայժմ, վարժապետները եւ ուսուցիչները են իջել մինչեւ զանգուածների մակարդակը: Պրօշիւրը զարձել է աժան աւետարան եւ մարդ չկայ, որ ամենակարեւոր հարցերի շուրջը իր անպատասխանատու կարծիքը չյայտնէ:

Մեր հայ իրականութեան մէջ - երէկ կովկասահայ գաղութահայութեան եւ այսօր Խորհրդային Հանրապետութեան մէջ - այդ ձգտումները ուղղակի ծիծաղելի բրնոյթ առած են: Մեծ մասամբ, չնորհիւ Ռուսների ազդեցութեան:

Ռուս մարդը ծայրահեղ դիւրութեամբ ընդօրինակել դիտէ: Եւ ընդօրինակում է մեկուզմանէ կերպով, չափազանցնելով երկրորդական դիծերը, կերպարանափոխելով իսկական իմաստը եւ հաւատաւոր մոլեռանդութիւն դնելով իր մակերեսային ընդօրինակութիւնների մէջ: Այդպէս՝ անցեալում նա իւրացրել է ինչ - ինչ մոնղոլական բարքերը, յետոյ պրուսական (պերման) պետական ձգտումները, եւրոպական դեմոկրատիայի սկզբունքները ու այժմ մարքսիստական հրեայ տալմուդականութիւնը: Ռուսաստանի ծոած հատկանիշի մէջ ամէն ինչ դիմափոխում է, կորցնում իր հաւատարակչռութիւնը եւ ֆանտաստիք բնոյթ առնում:

«Ռուս մարդը, - ասում է, մօտաւորապէս, քննադատ Բելինսկին, - վերցնում է փայտի մի կտոր, տաշում է, քերթում է ու յետոյ հաւատացնում է աշխարհին, որ իսկական Միլօսի Աստղիկը հէնց դա է եւ ուրիշ չէ»:

Հէնց դա է եւ ուրիշ չէ՛ կրկնում են խմբովին մեր հայ իմաստակները եւ դեռ աւելի չափազանցնում են այն, ինչ որ արդէն չափազանցութիւն է:

Երբ եւրոպական դրամատիրական բարդ մեքենական աշխարհում պահանջում են, որ անհատը, իբրեւ մեծ օրգանիզմի մի մաս, հրաժարուի իր հոգեկան բոլոր ձըգտումներից եւ ամենակարճ ժամանակում օժտուի անհրաժեշտ տեղեկութիւններով ընկերային իր դերը կատարելու համար, մենք ընդվզում ենք մարդկային անհատի այդ պարտադրիչ ազքատացման դէմ, բայց նաեւ ըմբռնում ենք ընկերային արդի կազմի այդ անհրաժեշտութիւնը: Այստեղ մարդը իր աշխատանքի, իր ամենօրեայ հոգսերի բերմամբ պարզապէս դերի է, նրա մէջ հոգեկանը բացակայում է եւ դէպի խորութիւն ձգտող ամէն մի ճիգ փոխարինուած է դէպի մակերեսը սահող աշխատանքով, այն ինչ որ անուանում են «քանակի տէնդը»: Ու բնական է, որ դիտութիւնը կիրառուի այն չափով, ինչ չափով անհրաժեշտ է, որ անհատը իր այդ մակերեսային աշխատանքը կարողանայ նպատակայարմար կերպով իրագործել:

Եւրոպայում եւ մանաւանդ Ամերիկայում այն, ինչ որ անուանում են ժողովրդական դանդուած, պարզապէս որոշ ֆիզիքական ուժի քանակ է, որ ընկերութիւնը աշխատում է չահագործել իր որոշ նպատակներին հասնելու համար: Անհատը զոհ է եւ նրա մերագոյն պահանջները ոչ միայն միտումային անտեսուած են, այլ համարուած են վնասակար: Այստեղ դրպիտութիւնը եւ դիտութիւնը կիրառւում են այն չափով՝ ինչ չափով որ այդ անհրաժեշտ է ընկերութեան մէջ սորուկի դեր կատարող անհատին: Ուսոի քիչ, արագ եւ միայն անհրաժեշտը: Այստեղից բոլոր դիչերային եւ ցորեկային այն դպրոցական հաստատութիւնները, որոնք «լոյս» են տարածում, եւ գործարանային այն արտադրութիւնը, որ այս օրուայ միջակ մտաւորականի սիպն է կազմում:

Ու նաեւ ձգտումը դէպի ճարնական ուղղագրութիւնը: Ուղղագրութիւնը համամարդում են իբրեւ միջոց եւ ոչ նպատակ: Արդ միջոցը պէտք է դիւրացնել: Պէտք է լծուն դարձնել որոշ անհրաժեշտ նշանների արտայայտական ձեւ, փչրել նրա զարգացման բնականոն ընթացքը, խառնել, ապատգել եւ գատարկել իր պատմական բովանդակութիւնից: Ազգային մշակութային եւ գարաւոր հոգեկան աշխատանքի արդիւնքը վերածել փողոցային նախնական արտայայտութիւնների միջոցի:

Այդպէս է, օրինակի համար, որ Շէյքսպիրի անգլերէնը վեր է ածուել գաղտնագրի, որ մեզ փոխադրած էր իր կատարեալ հետ, ապատելով պատճառի ելքին: Կարնոյ բոլոր տղամարդիկը կը գանուէին պատերազմի ճակատ: Գողտ անուշով, միականի երիտասարդ մը, սազը ձեռին, ազատ, կը պարտէր փողոցները ու կ'երգէր, «Աղջի Հոռոմ, հոռոմկլա եարս, վարդը ձեռին, թոռոմկլա եարս:

«Աղջի Հոռոմ, բաղնիք ես գնացել, սապոն չունիս կեզտոտ ես մնացել»: Պատերազմը կը չարունակուէր, Թիֆլիսի համաճարակը աւերները կը գործէր: կը յիշեմ, օր մը, մեր տան դուռը զարկին, վազեցի դուռը բանալու, տեսայ, տղու 18 տարեկան, Թրքական պինուորի տարազեստով հայ պատանի մը՝ «քոչերիկ ջան, գաւաթ մը թուռչի, գաւաթ մը թանջուր» խնդրեց ինձմէ· խելագել, վազեցի եւ գաւաթ մը թանջուր բերի տուի Հայ պինուորին, հագիւ գաւաթը բերանը տարած խնկու, ա՛խ մայրիկ, կուշեց մեր գրանը առջեւ, ուանդեց հոդին...:

Երզրումի (եթէ չեմ սխալիր) «Սուրբ Կիրակոս» Եկեղեցիին բակը, մահացած հայ պինուորներու դիակները սպիտակ վարսիկ - չապիկով մը միայն..., պիտուած էին Եկեղեցւոյ բակին մէջ, սպասելով թաղումի ... կ'ըսէին թէ, գերեզմանատները տեղ չէ մնացած: Ուսոի քաղաքէն դուրս, մեծ հորեր փորած էին եւ հոն կը լեցնէին մեռեալ պինուորները ու քաղաքացիները:

Գալով Տիկին Փամփոյի նորածին թոռան, մեռաւ Էրզրումի մէջ: Գաւառի մէջ, սովորութիւն կար, երախային խանձուրների մէջ տաք հող կամ աւազ գետեղել, որպէսզի, միգած ժամանակ հողը ծծէ եւ երախային յետոյքը մաքուր մնայ: Դժբախտաբար, Տիկին Փամփոյի աղջիկ՝ Երանիկը հողը քիչ մը աւելի տաքցուցած էր եւ երախային յետոյքը այրելով, մեռաւ, խոր վիշտ պատճառելով բոլորիս...:

Պատերազմը կը չարունակուէր: Ձմեռն անցաւ, եկաւ գարուն:

Տիկին Փամփոն գտաւ հայ կառապան մը «Ֆուրգոնճի Կարօն», որ յանձն առաւ մեզ իր կառքով ցամաքային ճանապարհով հասցնել մինչեւ Գոնիա: Անմիջապէս ճամբայ ելանք Էրզրումէն ու հասանք Երզնկայ: Բարեբախտաբար, մեր կառքին կ'ընկերանար ուրիշ կառք մը եւս, որ մանացի՞, թէ չուէտացի միսիոնարներ էին:

Կառապան Կարօն, չատ քաջ մարդ էր: Տիկին Փամփոն եւ մայրս, լաւ թրքերէն եւ քրտերէն կը խօսէին: Իմացանք որ, կեսարիոյ առաջնորդը նոր սպանուած էին մօտակայ ձորի մը մէջ...: Ինչպէս անմահն Թէոդիկ, կը նկարագրէ «Հայ Յեղափոխականութեան Գողգոթան» «Յուսաց»ի մէջ...: Այդ սեւ օրերուն, մենք, չնորհիւ քաջ կառապան Կարոյի ողջ առողջ հասանք Գոնիա, եւ գիմեցինք Առաջնորդարան Գարեգին Վարդապետ Խաչատուրեանի, յետագային՝ Պոլսոյ Պատրիարք, որ ըսաւ մայրիկիս, «Տիկին աճապարեցէք հասնիլ Պոլիս եւ գտնել ձեր ամուսին՝ Մշոյ Գեղամը, որովհետեւ, Պոլսոյ մտաւորականները աքսորուած են: Ուբեմն, արդէն տեղի ունեցած էր «Ապրիլ 24ը» եւ մենք, Մայիս ամսուան մէջն էինք: Աճապարեցինք ճամբայ կալնել երկաթուղիով երկու - երեք օրէն հասանք Պոլիս, Հայտար Փաշա: Մեզ դիմաւորելու եկած էր Մկրտիչ Էֆէնտի Տիւրեան, հօրս բարեկամը, Մշոյ հայ կաթոլիկէ համայնքէն տոքթոր Տիրացի Հայրը: Տեղի ունեցած էր Ապրիլ 24ը: Հայրս, իր ծանր հիւանդութեան պատճառաւ ապրած էր աքսորէ եւ եաթաղանէ չնորհիւ տանտիրուհի ճարպիկ, թրքաքաոս, պալըքէսիրցի Տիկին Մանիկ Քըրքըճեանի եւ իր ամուսնոյն՝ Լեւոն Էֆէնտի Քըրքըճեանի, որ ոսկրներու մասնագէտ բժիշկ մրն էր:

Գալով Տիկին Փամփոյի, իր աղջկան Երանիկի, ողջ - առողջ հասան Պոլիս: Երանիկը յետագային եկաւ Ֆրանսա եւ հաստատուեցաւ Մարսէյլ: Եթէ չեմ սխալիր Մարսէյլի մէջ ամուսնացաւ եւ մեռաւ հասցուց: Տիկին Փամփոն մնացաւ Պոլսոյ մէջ:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

Յ. Գ.- Զարմանալի գուգադիպութեամբ, 20 տարի առաջ, երբ վերջին անգամ այցելեցի, Պոլսոյ մէջ, Շիշլիի Հայոց գերեզմանատունը Մշեցիներու թաղը գտնուող պաշտելի ծնողիս, հօրս, մօրս եւ մեծ հատիկ եղբօրս Արամի շիրիմներուն, գերեզմանները օրհնող նորընծայ Քահանան, զաւակն էր էրզրումի Հայ կառապան կարոյի, որ մեզ փոխադրած էր իր կառքով, էրզրումէն մինչեւ Գոնիա...:

Ա. Գ.

ՄՇՈՑ ԱՇԽԱՐՀ

ՏԻԿԻՆ ՓԱՄՓՈՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մարսէյլէն, հայրենակից մը տեղեկութիւններ կ'ուզէ ինձմէ Մշեցի Տիկին Փամփոյի մասին: Ժամանակին, Մշոյ Բզդի թաղի մէջ եղած են զեղեցկուհիներ, որոնք ուշադրութիւնը գրաւած են գրացի Զիլգաչէն Թաղի Թուրքերուն...: Մանկութեանս օրերուն, կը պատմէին զեղեցկուհի Նազիկի մը մասին, զոր Թուրքերը հետապնդած են...: Տիկին Փամփոն եւս զեղեցիկ աղջիկ մը եղած է հայ կաթոլիկէ համայնքէն, որ Մշոյ մէջ ամուսնացած, այրեցած եւ զրկուած էր Պոլիս:

Պոլսոյ մէջ, կրկին ամուսնացած էր սերաստացի այրի հայտրդիի մը հետ, սակայն Մուչ ձգած իր զաւկին կարօտին չդիմանալով, 1914-ի գարնան, վերադարձած էր իր ծննդավայրը: 1914-ի ամառը հայրս, Մշոյ Օսմանեան Երեսփոխան Գեղամ Տէր - Կարապետեան արձակուրդի եկած էր Մուչ եւ մտադրած էր մեզ, մայրս եւ զիս, փոխադրել Պոլիս: Հայրս, իր թուրք պաշտօնակից Հօճա Իլիսի հետ, աշնան, պիտի վերադառնային մայրաքաղաք:

Ուստի, 1914-ի ամրան վերջաւորութեան, մայրս եւ ես, ջորիներու կարաւանով, ընդ միշտ բաժնուեցանք մեր սիրելի զերդաստանէն եւ հայրենի սրբազան հողէն...: Մեզի կ'ընկերանար Տիկին Փամփոն, աղջիկը, Երանիկը եւ անոր նորածին զաւակը: Մեր կարաւանը կարելով Փալան - Թոքաթի լեռները, ուր տարին 12 ամիս, ըուք - բորան, կը փչէ սառնաշունչ քամին, հինգ օրէն հասանք Կարին: Մենք, մայրս եւ ես, հիւրընկալուեցանք մեր խնամիներուն, Մեսրիկեան զերդաստանի ապարանքը, Տիկին Փամփոն եւ իր աղջիկն ու նորածինը, պանդոկ մը:

Պատրաստուած էինք ճամբայ ելլելու դէպի Պոլիս, երբ սկսաւ 1914-ի պատերազմը եւ ճամբաները գոցուեցան: Ճարահատ տուն մը վարձեցինք Կարնոյ «Քաւաք - Մահլեսի» ըսուած թաղին մէջ, Տիկին Փամփոյի, իր աղջկան՝ Երանիկի եւ նորածին երեխայի հետ, սպասելով պատերազմի ելքին: Կարնոյ բոլոր տղամարդիկը կը գանուէին պատերազմի ճակատ: Գողտ անուշով, միականի երիտասարդ մը, սազը ձեռին, ազատ, կը պարտէր փողոցները ու կ'երգէր, «Աղջի Հոռոմ, հոռոմկլա եարս, վարդը ձեռին, թոռոմկլա եարս:

«Աղջի Հոռոմ, բաղնիք ես գնացել, սապոն չունիս կեզտոտ ես մնացել»: Պատերազմը կը չարունակուէր, Թիֆլիսի համաճարակը աւերները կը գործէր: կը յիշեմ, օր մը, մեր տան դուռը զարկին, վազեցի դուռը բանալու, տեսայ, տղու 18 տարեկան, Թրքական պինուորի տարազեստով հայ պատանի մը՝ «քոչերիկ ջան, գաւաթ մը թուռչի, գաւաթ մը թանջուր» խնդրեց ինձմէ· խելագել, վազեցի եւ գաւաթ մը թանջուր բերի տուի Հայ պինուորին, հագիւ գաւաթը բերանը տարած խնկու, ա՛խ մայրիկ, կուշեց մեր գրանը առջեւ, ուանդեց հոդին...:

Էրզրումի (եթէ չեմ սխալիր) «Սուրբ Կիրակոս» Եկեղեցիին բակը, մահացած հայ պինուորներու դիակները սպիտակ վարսիկ - չապիկով մը միայն..., պիտուած էին Եկեղեցւոյ բակին մէջ, սպասելով թաղումի ... կ'ըսէին թէ, գերեզմանատները տեղ չէ մնացած: Ուսոի քաղաքէն դուրս, մեծ հորեր փորած էին եւ հոն կը լեցնէին մեռեալ պինուորները ու քաղաքացիները:

Գալով Տիկին Փամփոյի նորածին թոռան, մեռաւ Էրզրումի մէջ: Գաւառի մէջ, սովորութիւն կար, երախային խանձուրների մէջ տաք հող կամ աւազ գետեղել, որպէսզի, միգած ժամանակ հողը ծծէ եւ երախային յետոյքը մաքուր մնայ: Դժբախտաբար, Տիկին Փամփոյի աղջիկ՝ Երանիկը հողը քիչ մը աւելի տաքցուցած էր եւ երախային յետոյքը այրելով, մեռաւ, խոր վիշտ պատճառելով բոլորիս...:

Պատերազմը կը չարունակուէր: Ձմեռն անցաւ, եկաւ գարուն:

Տիկին Փամփոն գտաւ հայ կառապան մը «Ֆուրգոնճի Կարօն», որ յանձն առաւ մեզ իր կառքով ցամաքային ճանապարհով հասցնել մինչեւ Գոնիա: Անմիջապէս ճամբայ ելանք Էրզրումէն ու հասանք Երզնկայ: Բարեբախտաբար, մեր կառքին կ'ընկերանար ուրիշ կառք մը եւս, որ մանացի՞, թէ չուէտացի միսիոնարներ էին:

Կառապան Կարօն, չատ քաջ մարդ էր: Տիկին Փամփոն եւ մայրս, լաւ թրքերէն եւ քրտերէն կը խօսէին: Իմացանք որ, կեսարիոյ առաջնորդը նոր սպանուած էին մօտակայ ձորի մը մէջ...: Ինչպէս անմահն Թէոդիկ, կը նկարագրէ «Հայ Յեղափոխականութեան Գողգոթան» «Յուսաց»ի մէջ...: Այդ սեւ օրերուն, մենք, չնորհիւ քաջ կառապան Կարոյի ողջ առողջ հասանք Գոնիա, եւ գիմեցինք Առաջնորդարան Գարեգին Վարդապետ Խաչատուրեանի, յետագային՝ Պոլսոյ Պատրիարք, որ ըսաւ մայրիկիս, «Տիկին աճապարեցէք հասնիլ Պոլիս եւ գտնել ձեր ամուսին՝ Մշոյ Գեղամը, որովհետեւ, Պոլսոյ մտաւորականները աքսորուած են: Ուբեմն, արդէն տեղի ունեցած էր «Ապրիլ 24ը» եւ մենք, Մայիս ամսուան մէջն էինք: Աճապարեցինք ճամբայ ելլել երկաթուղիով երկու - երեք օրէն հասանք Պոլիս, Հայտար Փաշա: Մեզ դիմաւորելու եկած էր Մկրտիչ Էֆէնտի Տիւրեան, հօրս բարեկամը, Մշոյ հայ կաթոլիկէ համայնքէն տոքթոր Տիրացի Հայրը: Տեղի ունեցած էր Ապրիլ 24ը: Հայրս, իր ծանր հիւանդութեան պատճառաւ ապրած էր աքսորէ եւ եաթաղանէ չնորհիւ տանտիրուհի ճարպիկ, թրքաքաոս, պալըքէսիրցի Տիկին Մանիկ Քըրքըճեանի եւ իր ամուսնոյն՝ Լեւոն Էֆէնտի Քըրքըճեանի, որ ոսկրներու մասնագէտ բժիշկ մրն էր:

Գալով Տիկին Փամփոյի, իր աղջկան Երանիկի, ողջ - առողջ հասան Պոլիս: Երանիկը յետագային եկաւ Ֆրանսա եւ հաստատուեցաւ Մարսէյլ: Եթէ չեմ սխալիր Մարսէյլի մէջ ամուսնացաւ եւ մեռաւ հասցուց: Տիկին Փամփոն մնացաւ Պոլսոյ մէջ:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

Յ. Գ.- Զարմանալի գուգադիպութեամբ, 20 տարի առաջ, երբ վերջին անգամ այցելեցի, Պոլսոյ մէջ, Շիշլիի Հայոց գերեզմանատունը Մշեցիներու թաղը գտնուող պաշտելի ծնողիս, հօրս, մօրս եւ մեծ հատիկ եղբօրս Արամի շիրիմներուն, գերեզմանները օրհնող նորընծայ Քահանան, զաւակն էր էրզրումի Հայ կառապան կարոյի, որ մեզ փոխադրած էր իր կառքով, էրզրումէն մինչեւ Գոնիա...:

Ա. Գ.

«Հայրենիք» Օրաթերթ,
1927

«ԿՌՈՒՆԿ»Ի ՀՐԱԺԵՇՏԸ

Ժողովրդական պարերու «Կռունկ» խումբը որ չարք մը ներկայացումներու համար հրաւիրուած էր Հայաստանէն ԺԱՖ-ի, Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան եւ «Ազիամար» պարախումբին կողմէ, փարիզեան շրջանէն հրաժեշտ առաւ Մարտ 24, կիրակի երեկոյեան. հայկական արուարձաններու - Իսի, Պանեէօ, Շարանթոն, Պուա - Գոլոմպ - ներկայացումներուն վերջաբանը կազմեց Փարիզինը որ տեղի ունեցաւ «Գաղինօ տը Փարի»ի սրահին մէջ: Դուռներու բացումէն առաջ մեծ բազմութիւն մը խռնուած էր անպայման ներկայ ըլլալու, վայելելու համար «Կռունկ»ին թեւթափը:

Ողջոյնի խօսքին մէջ նշուեցաւ որ ձեռնարկը հովանաւորութիւնը կը վայելէր Շաղ Ազնաւուրի: Սրահին մէջ ներկայ էր նաեւ Մորհրդային Միութեան Փարիզի դեսպանը իր կնոջ հետ:

«Կռունկ» պարախումբը ստեղծուած է 1986-ին 40 երիտասարդ - երիտասարդուհիներէ, որոնք կը ներկայացնեն Արեւելեան եւ Արեւմտեան Հայաստանի պարեր, արդիական մշակումներով: Անոնց պարացանկին մէջ կան Մոկքի, Ղարաբաղի, Վանի, Սասունի, Սեւանի պարեր: Երկսեռ խումբին մէջ որքան իրենց ներդաշնակ միասնութեամբ, այնքան՝ ճկուն, հմայիչ պարով յայտնուէս ղերազանցող էր ու տպաւորիչ՝ երիտասարդուհիներու խմբակը. պէտք է ըսել որ անոնց զգեստաւորումն ալ կ'օժանդակէր յաջողութեան:

«Գաղինօ տը Փարի»ի լեմին վրայ իրաքանչիւր պար կ'արժանանար խանդավառ ու երկարատեւ ծափահարութեան, սակայն յատուկ ուշադրութիւն գրաւող պարեր եղան երեք երիտասարդուհիներու «իմ տաւիղ»ը, ապա՝ «Քալ Նագարը», «Կռունկներ»ը:

«Կռունկ»ի ներկայացուցած պարերուն մէջ արդիականացումի աշխատանք մը նկատելի է որ արդիւնք է պարապրութեան. այդ մարզին պատասխանատուն մինչեւ 1988 եղած է Ազատ Ղարիբեան որ հիմնադիրն է նաեւ խումբին: Կատարուած նորարարութեան մէջ կան չարժում - ներ, տարրեր որոնք կը յիշեցնեն Փարամանովի «Նռան գոյն»ին որոշ տեսարանները կամ աշխարհահռչակ խորհրդային պարախումբին՝ Մոյիսէեւի չարժումներէն ոմանք:

Ժողովրդական նուագարաններու խումբ մըն ալ՝ քանոն, քէմանչա, դհոլ, սրինգ եւայլն - կ'ընկերանար պարողներուն, ինչպէս նաեւ երեկոյթին երգիչն՝ Ռուբէն Սահակեանին: Ա.յս վերջինս երգեց նախ Կոմիտասի «Հայաստան»ը, ապա՝ հատնարար քաջահեղեակ ու փորձառութեան տէր ըլլալով որ բազմութիւնները միշտ խանդավառութեամբ կ'ընկալուին հերոսական երգերու ամէն տեսակը, ամէն տեսակ մեկնաբանութեամբ, չարունակեց «Հերոսներու երգ»ով, «Զարթիր Լաո»ով: Ու սրահին խուռներամ բազմութիւնը անվերապահ ծափերով ամրապնդեց անոր փորձառութիւնը:

Հասած ենք շրջանի մը ուր յարգի է ամէնէն դիւրամատչելին. դասախօսութեան, ճառերու, քարոզներու ժամանակը անցած է ու ոչ ոք համբերութիւն ունի զանոնք մտիկ ընելու. երգը, պարը խանդավառութիւն ստեղծելու, բազմութիւններու անտարբերութեան սառը հալեցնելու ամէնէն ազդեցիկ միջոցները կը նկատուին: Կամ պէտք է օգտուիլ «Կռունկ»ի ու նման այլ խումբերու գոյութենէն ու զանոնք հրաւիրել Սփիւռք եւ կամ պէտք է դիտել սրահներու համաստարած ամայութիւնը:

ԺԱՖ - ԻՒՔՖԱՖ - Ազիամար եռատանին ընտրած էր առաջինը, խանդավառութեան ապրումներ ներշնչելով յատկապէս Փարիզի հայ երիտասարդութեան:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՆՈՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ԿՐՕՆԱԻՈՐՆԵՐ

Մոսկուայի մէջ հասարակ յարկաբաժին մը որպէս եկեղեցի կը ծառայէ «Ս. Կոյսի կեդրոն» կոչուած եղբայրակցութեան: Անոնք իրենք ղիրենք կը կոչեն օրթոտոքս «իսկական» եկեղեցին որ հակառակն ըլլալով պաշտօնականին, մերժած էր 20-ական թուականներուն գործակցիլ իշխանութեան հետ: Կրօնական գործունէութիւնը, պաշտամունքը, արարողութիւնները զաղտնօրէն տեղի կ'ունենային ու թաքուն մնասատաններ կը բացուէին:

Այսօր ղիրենք խանդարող չկայ. ընդհակառակն, կրօնքը նորաձեւութիւնն է օրուան. ամէն դրութիւն - եթէ ոչ ամէն պարբերութիւն - Աստուծոյ անունով կը սկսի որ կը գրուի ղլխագիրով: Աւելկա կերպով մը, տասնամեակներու բռնի հաւատափոխութեան ղղումն ու վրէժը կը նկատուի:

Այդ Եկեղեցիին հովիւներէն մէկը կ'ըսէ սակայն թէ զաւանափոխութիւնը որ կը կատարուի մէկ զազափարախօսութենէն միւսը անցնելու պէս, մեծագոյն մեղքերէն մէկն է. կարելի չէ Մարկսը փոխանակել Քրիստոսով. հաւատքը զաղափարախօսութիւն չէ: Ան կեանքն է ու մահը: Ան մօտն է օրօրոցին եւ գերեզմանին. մահուան առջեւ զաղափարականն ու քաղաքական համոզումները ոչ մէկ կարեւորութիւն ունին:

«Իսկական» Օրթոտոքս Եկեղեցիին այս հովիւն ու իր ընկերները կը հաւատան թէ Աստուածամայրն է որ պիտի զայ փըրկել Ռուսիան: Այս համոզումը կը հիմնուի Ս. Կոյսին յայտնութիւններուն վրայ. ան տարիներէ ի վեր կ'այցելէ վերոյիշեալ կրօնատուրին, անոր ըսածները քան հատոր լեցուցած են մինչեւ այսօր: Ս. Կոյսին երեւումները, հիմնուելով հաւատացեալներու վկայութիւններուն վրայ, բազմացած են աշխարհի զանազան շրջաններուն մէջ, սակայն ան ամէնէն աւելի յայտնութիւններ կ'ունենայ Ռուսիոյ մէջ:

Այս եղբայրակցութեան կրօնատուրները իրենք ղիրենք կը նկատեն «ոդեկան քրիստոնեաները» ու իրենց նպատակն է Սուրբ Կոյսին հրաւէրին պատասխանելով, փըրկութեան ու ղղումի ներքին տապաններ ստեղծել:

Փրկուելու համար բարի գործերը բաւարար չեն. պէտք է նաեւ ներչնչել արդարութիւն, մաքրութիւն, իրենց նոր, քրիստոնէական մանկավարժութեան ըմբռնումին մէջ անոնք ներողութիւն կը խնդրեն երախաններէն անոնց դէմ գործուած սխալներուն, անոնց փոխանցուած մեղքերուն համար: Մեծերը, ծնողքները, մտահոգութեան ու պատասխանատուութեան իրաւունքը ունին իրենց զաւակներուն հանդէպ, բայց ոչ որեւէ իշխանութիւն: Մանուկները չատ սխալ է բռնի կերպով հաւատացեալ դարձնել: Պէտք է կատարեալ ազատութեան մէջ ըլլայ ատիկա:

Կրօնատուրներէն մէկը կ'այցելէ բանտ մը ուր ամէն կարգի չարագործներ արդեւլափակուած են. անոնց պէս մեղաւոր կը նկատէ ան ինք զինքը. կը դիմէ բանտի վարչութեան. «եթէ, կ'ըսէ հոս ուր կը ռիւը, վէճերը ու բռամաթիւ ունակութիւններ սիրական են, ձեր գործը կիսով կը թեթեւնար, եթէ լաւ կրօնատուր մը ունենայիք ձեր մօտ»:

Նոյն կրօնատուրը դիմած է նաեւ Պաշտպանութեան ու Մշակոյթի նախարարնեուն: Անոնց ներկայացուցած է քահանաներու նոր տեսակի մը համար աստուածաբանական հմտնարկի մը ծրագիրը: Այդ քահանաներուն կոչումը եւ առաքելութիւնը պիտի չսահմանափակուի զուտ եկեղեցական հարցերով ու եկեղեցական ծիսակատարութեամբ: Անոնք կերպով մը իրենց վրայ պիտի վերցնեն աշխարհի բոլոր մտահոգութիւնները ու տառապանքը: Այսպէս, այդ կրօնատուրները օր մը ղըպրոց մը պիտի ըլլան, ուրիշ օր մը հիւանդանոց մը կամ բանտ մը:

Կեդրոնը ներկայիս աւելի քան 60 աշխատակիցներ ունի. աշխատանքը կամաւոր է: Հակառակ որ կեդրոնը պաշտօնապէս արձանագրուած է, տակաւին տեւական հաւաքատեղի չունի: Երկրին ամէն կողմէն հազարաւորներ ղիրք, յօդուած կը խնդրեն անոնցմէ. կարեւոր թղթակցութիւն մը ունին արտասահմանի հետ: Այսօր, հակառակ որ կը հանդիպին նախարարներու որոնք զօրավիգ են իրենց զաղափարներուն, այս կեդրոնին մարդիկը կը չարունակեն սեղմուած մնալ Մոսկուայի իրենց փոքր յարկաբաժինին մէջ: Հակառակ ասոր, չեն դադրիր մեծ բաներ երազելէ, ինչպէս՝ ամբողջ Ռուսիոյ մաքրագործումը:

Ովքե՞ր են արդեօք անոնք, թէ իսկապէս նոր կրօնատուրներն են, որոնց պէտք ունի մեր ախտաւոր ընկերութիւնը, հարց կուտայ ռուս ժողովուրդը:

ԳՈՂՈՒԹՔ ԳՈՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹի «Դարուհի Ցակոբեան» աղջկանց եւ «Ցովակիմեան - Մանուկեան» տղոց երկրորդական վարժարաններուն սան սանուհիներուն կազմակերպուած - թեամբ, Յունուար 30, Գերսամ Ա.Հարոնեանի եւ Արմէն Դարեանի յիշատակի ոգեկոչման հանդիսում մը տեղի ունեցած է, ղպրոցի սրահին մէջ: «Ցովակիմեան - Մանուկեան» Վարժարանի տնօրէն Ժիրայր Դանիէլեան ըսած է թէ տասնամեակները չարունակ ղոյդ վարժարաններու ուսուցիչ եղած Գ. Ա.Հարոնեանի մահուան 10-րդ տարելիցն է: Տարի մը առաջ մահացած գրող Ա. Դարեան մօտիկ բարեկամը եղած է ղոյդ ղպրոցներուն, սերտօրէն գործակցած է «Շիրակ» ամսագրի խմբագրութեան հետ: «Զարթօնք» օրաթերթի խմբագրապետին մասին խօսած է «Կարմիրեան» վարժարանի տնօրէն Ցովհաննէս Թապաքեան, իսկ Ա. Դարեանի մասին խօսք առած է բժիշկ Թորոս Թորանեան: Ցայտագիրը փակած է «Դարուհի Ցակոբեան» վարժարանի տնօրէնուհի Անժէլ Ճանճանեան:

***

ՍՍՆ ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ մէջ, «Հայ մասնագիտական ընկերակցութիւնը»ը, Փետր. 23-ին, 200 ներկաներու մասնակցութեամբ, կազմակերպած է միօրեայ սեմինար մը՝ նուիրուած Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ադրբեջանի քաղաքական այժմու պայքարներուն եւ այդ երկիրներու փոխյարաբերութեանց՝ Կրեմլինի, Միացեալ - Նահանգներու, Իրաքի եւ Թուրքիոյ հետ: Ելոյթ ունեցած են Ռոնալտ Սիւնի, Վլատիմիր Զազլավսկի, Շիրին Հանթըր, Քըրթըս Սթրապըլ, Ժիրայր Լիպարիտեան, Ստեփան Աստուրեան եւ այլ մասնագէտներ: Ամերիկեան կառավարութեան մօտ խորհրդային հարցերու պատասխանատու՝ Քըրթըս Սթրապըլ ըսած է թէ Ա.Մերիկայի համար միջազգային հարցեր կը նկատուին միայն Պալթեան երկիրներու անկախութեան չարժումները: Միացեալ - Նահանգները, 1930-ական թուականներուն քաջալերելով հանդերձ հայկական անջատողական չարժումները, պաշտօնապէս օրինական կը համարէին Մորհրդային Միութեան սահմանները: Ան այսօր չուզեր հայկական հարցին ձեռնամուխ ըլլալ՝ չտկարացնելու համար Մորհրդային Միութեան հետ յարաբերութիւնները: Ժիրայր Լիպարիտեան ըսած է թէ Հայաստանի կառավարութիւնը կը ջանայ ժողովուրդը ձերբազատել զոհի հոգեբանութենէն՝ երեւոյթ մը, որ պատճառ դարձած է Հայերուն, պզթը ընտրելու իրրեւ լաւագոյն միջոց, առաջքը առնելու համար յետագայ կոտրածներու: Դասախօսը յայտնած է թէ ժողովրդավար դառնալու համար Հայաստանի կառավարութիւնը պէտք է յանդուգն նախաձեռնութիւններ ստանձնէ, հետզհետէ զբաղակցելով իր դրացիներուն հետ, ներառեալ Ադրբեջանի ու Թուրքիոյ:

ԳՈՂԳՈԹԱ
ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԵՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ
ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՈՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐՈՑ
ԹԷՈԴԻԿ
ԿԵՍԱՐԻԱ

Վարչական կարողութեամբ օժտեալ՝ վիճակիա բարեջան առաջնորդն էր Խոսրով Եպիսկոպոս Պէհրիկեան.. Ծրնած է Զառա (Սեբաստիա) 1869-ին, աշխարհական անուամբ Խաչատուր: 1889-ին մանելով Սբմաչու դպրեվանքը, վեց տարի վերջ վարդապետ կը ձեռնադրուի Օրմանեան Սրբազանէ՝ վեց դասընկերներու հետ, որոնք նոյն հաստատութեան առաջին հունձքը կը կազմեն: Իբր քարոզիչ եւ առաջնորդ՝ կը պաշտօնավարէ Պոլիս եւ դաւառ, արդիւնաւորապէս հովուելով Տրապիզոնի, Մշոյ, Խարբերդի եւ ուրուրեմն կեսարիոյ թեմերը: 1914-ի սկիզբները կ'ուղեւորուի Էջմիածին եւ Գէորգ Ե. Կաթողիկոսէ եպիսկոպոսանալով՝ կը վերադառնայ պաշտօնատեղին:

Երբ կեսարահայ երեւելիներու ձերբակալութիւնք յաճախադէպ կը դառնան, կ'երթայ ազդու կերպով բողոքել տեղւոյն կառավարիչին՝ որ չհանդուրժելով անոր համարձակութեան՝ իսկոյն կը բանտարկէ զայն եւ կը յաղթի Պաթերազմական Առեանի քմածին վճիռով մահուան դատապարտել, անձին վրայ ծանրացուցած՝ Տաճկին չքնաղագիւտ մասնագիտութիւնը եղող այն չինծու այլ մահաթոյն ամբաստանութիւնը թէ «էրմէնի մուրախաս»ը եպիսկոպոսանալու առթիւ Ռուսիա անցնելուն՝ ֆէօսթենճէ հանդիպելէ, Հնչակեանց ժողովին մասնակցելէ եւ զարձին քարոզ մըն է տուեր հոն, վհհափառին ողջոյնները հաղորդելով ժողովրդեան. լ՞ինչ քրէիքեր յանգանք...: Ս. Պատրիարք Հայրն օծմկից իր հոգեւոր եղբօր կացութեան վերահասու ըլլալուն պէս՝ կը դիմէ Սահիտ Փաշայի ապարանքը (Եէնիքէօյ), գիտնալով հանդերձ որ մահապարտութեան վճիռը կայսերական իրաւէով վաւերացուած ալ էր: Մեծ Եպարքոսը նախ անդիտանալ կը ձեւանայ, եւ սակայն Զաւէն Սրբազանի թախանձանաց տեղի տալով՝ կը խոստանայ ընել պէտք եղածը: Ձամբայ հանուած վճռագիրը կեսարիայէն կը վերադարձուի եւ Էնվէրը Փաշա իբր չնորհ կը յայտարարէ Թրքահայոց հոգեւոր Պետին, թէ խոսրով Բիսկոպոսի կախազանի պատիժը փոխուած է հարիւր մէկ տարուան քերդարգելութեան: Անդին, Գայսէրիի զեհենին մէջ, բանտակից աշխարհական ազգայիններ ջոկ առ ջոկ չուանէ ջղակներու մէջ կը քաւեն չզործած մեղքերնին, մինչ տարաբախտ առաջնորդը դուրս հանուելով իր որջէն՝ 10-ի չափ երիտասարդներու հետ կը տարուի անծանօթ ուղղութեամբ (իբր թէ Տիզրանակերտ): Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ մեզ՝ կեսարիայէն տարագիր ուսանող Բիւզանդ Գազանճեան. «Պօզանթի չհասած՝ միացանք մեր Առաջնորդին խումբին: Բայ կառքին մէջ բոլորն ալ այրեր էին: Ճանչնորներէս՝ մէջերնին կար Մնտիկեան վաճառատան պաշտօնեայ Բարսեղ Թօզաթլեան, նաեւ քանի մը նիրղէցիներ: Իրիկուն էր արդէն. որոշեցինք իջեւանել ճամբուն վրայի խանը՝ եւին չազացքով: Ինչպէ՞ս քնացանք, Աստուած միայն պիտէ: Արշալոյսը չէր ճեղքուած դեռ, երբ տաթօրինակ ձայներ մը եկան ականջիս. «Լաի լաի իլլալահ...»: Ուղտերու վրայ հեծած հրոսախումբ մըն էր եկողը: Փսրտուքը սկսաւ: Բարեբախտաբար քաղաքականութիւնը չուտ փոխուեցաւ, խումբն ալ չուեց գընաց: Աստու եղաւ. տեսանք որ աքսորի մեծ պարխաւա մը հասեր է գիշերանց եւ դուրսը՝ ցօղին տակ հանդչեր: Վերջապէս ճամբայ ինկանք: Կառքերնիս մէկտեղ կ'ընթանար: Մեզ Սրբազանին վրայ հոգի չէր մնացեր. վախէն բռնուած տղու մը կերպարանք ունէր. քովինները պարապ տեղը սիրտ կուտային իրեն. Թօզաթլեան չարունակ կը թելադրէր Սրբազանին օգուտ քաղել ընկերացող ժանտարմային մէկ թոյլ վայրկեանէն եւ զէնքը խլելով լեռ բարձրանալ. այս խորհուրդը սակայն ա՛լ աւելի կը սաստկացնէր իր երկիւղը: Ամէն անգամ որ կառքը ձորի պէս տեղ մը կանդ առնէր, Խոսրով Եպիսկոպոս ապշահար աչքերը չորս դին կը պտըտցնէր, կարծելով թէ ա՛լ ամէն բան պիտի լմընար: Աղքատիկ մարդու լաթեր հագած էին ամէնքն ալ. աշխարհական տարազով էր Սրբազանը, մօրուքն ալ վար տուած: Ամբողջ օրը զգուշաւոր խօսակցութիւններ չվերջացան՝ փրկութեան միջոց մը ճարելու համար. մե՛ղք որ ժամանակը մոռցուց ինձ՝ մէջերնիս փոխանակուած այդ խօսքերը: Իրիկուան Պօզանթի հասանք: Ցաւակցութեան մեզ՝ խանին մէջ տեղ մը՝ ուր 30-ի չափ Թուրքեր ալ կային: Առտուն կանուխ պատրաստ էինք նորէն մեկնելու. քանի մը ժամուան այդ հանդիստին համար՝ մարդ - գլուխ երկերկու արծաթ մէճիտ փրցուցին մեզմէ: Միասին պիտի չերթայինք այլեւս: Պիտի չմոռնամ մեր սիրելի Սրբազանին թափած արցունքները՝ բաժնուած ատեններս: Օրեր վերջ երբ Հալէպ հասայ, լսեցի որ Խոսրով Եպիսկոպոս մենէ առաջ հոս հասեր, քանի մը օր արդելափակ մնացեր եւ դէպի Տիգրանակերտ աքսորուեր է իր ընկերներուն հետ:

(Շար. 212)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Յարութիւն Սալլագեանի *անուան եւ* Տիրուհի Մուսէեանի *մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ*, Գոհարիկ Սալլագեան, էլիզապէթ Մուսէեան *եւ* Տէր եւ Տիկին Կ. Մուսէեան *եւ պատկները* 1000 Ֆր. *կը նուիրեն «Ծառայ»ին:*

*

Իր հանգուցեալ եւ հին բարեկամուհիին՝ Օր. Զարուհի Մեհեբեանի *մահուան առթիւ* Տիկին Շնորհիկ Գրմըգեան 300 Ֆր. *կը նուիրէ «Ծառայ»ին:*

CENTRE CULTUREL SAHAK - MESROP

ARMENIE

photographies de

ARMINEH JOHANNES

exposition
du 6 au 16 Avril
de 9 h à 12 h et de 14 h à 18 h

diaporama
présenté par Armineh Johannes
le 6 avril à 21 h

entrée libre

Cathédrale apostolique Arménienne
339, av. du Prado, 13008 Marseille
Parking Métro: Rond Point du Prado
tél. : 91 77 84 70

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Յունիս 7 - 8 - 9

ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

կազմակերպուած՝
Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ Տիկնանց յանձնախումբի կողմէ
Մարսէյլ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE
pour son Centre de Vacances pour
Juillet / Août 1991
— des directeurs diplômés (BAFD)
— des animateurs diplômés (BAFA)
— des assistant(e)s sanitaires (infirmier(e)s ou étudiant(e)s de 2ème année de médecine)
— économes
— coursiers

•

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE
pour ses camps rayonnants et itinérants pour
Juillet / Août 1991
— des directeurs diplômés (BAFD)
— des animateurs ayant un diplôme de secouriste.

•

Les inscriptions pour le Centre de Vacances de BELLEFONTAINE de la Croix Bleue des Arméniens de France seront ouvertes à partir
du 23 Avril 1991 jusqu'au 15 mai
S'adresser à la Section de la C.B.A.F. la plus proche de votre domicile ou au Conseil d'Administration de la C.B.A.F.: 17, rue Bleue - 75009 Paris

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

SEMINAIRE

«ՎԱՐԺԸՆԹԱՑ»

Ֆրանսահայ Կաթողիկէ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը կը հրաւիրէ կեդրոնական Ֆրանսայի բոլոր անդամները մասնակցելու «Վարժընթաց»ի մը որ տեղի պիտի ունենայ Ապրիլ 7, կիրակի, ժամը ճիշդ 10-ին, Վիլէօրպանի Հայ Մշակութային Տան մէջ՝

126, avenue Roger Salengro
69100 Villeurbanne
Tél. : 78 - 94 - 37 - 36

Մասնակցութեամբ ընկերուհիները՝
ՆԱԶԵԼԻ ՖՈՒՐԹԻՒՆ - ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ-ի եւ ԱՐՓԻՆԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ-ի:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Գարուն Մանկա - Պատանեկան երգչախումբի հիմնադրութեան 7-րդ տարեդարձին առթիւ կազմակերպուած է ճաշ, կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 13-ին, Մայր եկեղեցւոյ Ս. Զրպաչեան սրահը:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. présente

EXPOSITION D'ILLUSTRATIONS DE CONTES ARMENIENS

création
d'ARTISTES d'ARMENIE

du 05 au 13 Avril

Vernissage Samedi 06 Avril
à partir de 18 heures
Salle Sarkis Minassian, M.C.A.

Cette exposition a été réalisée par L'Association Culturelle Arménienne de Marne-la-Vallée

Entrée libre

MCA 9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
tél : 43 76 55 89

ECOLE
Dikran et Hripsimé PAPAZIAN

OUVERTURE DES INSCRIPTIONS
POUR L'ANNEE SCOLAIRE
1991—1992

L'Ecole Dikran et Hripsimé Papazian fondée à Lyon en Septembre 1988 par l'Eglise Arménienne a le plaisir de vous informer de l'ouverture d'une troisième classe, classe primaire de Cours élémentaire CE 1 / CE 2 dès la rentrée de Septembre 1991.

En vue de cette rentrée, les inscriptions sont dès maintenant reçues :
— en classe maternelle, pour les enfants âgés de 3, 4 et 5 ans.
— en classe de CP, pour les enfants âgés de 6 ans.
— en classe de CE 1 / CE 2, pour les enfants âgés de 7-8 ans.

Un service de restauration et un ramassage scolaire par car est assuré chaque jour.

Toutes précisions utiles vous seront données au secrétariat de l'école :
40, rue d'Arménie 69003 Lyon.
Téléphone : 78. 60. 47. 18,
tous les jours de 9 h à 12 h
et de 14 h à 17 h
et le samedi de 9 h 30 à 12 h.

L'Ecole Dikran et Hripsimé Papazian dispense un enseignement en arménien en complément des programmes de l'Education Nationale.

ՋԱՏԻԿ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 31
ՋԱՏԻԿ

ՏՕՆ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

Ժամերգութիւն ժամը 8·15, պատարագ ժամը 10·30-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Ժամերգութիւն ժամը 9·30, պատարագ ժամը 11-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա· ՔՀՆՑ· ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս· ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութիւն ժամը 8·30, պատարագ ժամը 10-ին:

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Ժամերգութիւն ժամը 9·30, պատարագ ժամը 10·30, քարոզ՝ 11·40-ին:

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՒ

Պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ՔԱՀԱՆԱՅ ՍԻՐԱՄԵԱՆ

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւն ժամը 8·30, պատարագ ժամը 10-ին;
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՉԱՓԱՐԵԱՆ
Բազմաճաշ երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր· Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Պատարագ ժամը 10·30-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ Ա· ՔՀՆՑ· ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Երգեցողութիւնը կը կատարէ Շնորհալի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր· Յակոբ Աբրահամեանի:

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱՆԱՆ

Ժամերգութիւն ժամը 8·30, պատարագ ժամը 10-ին, իրիկնան ժամերգութիւն ժամը 18-ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ժամերգութիւն ժամը 8·30, պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր· Խաչիկ Երիմպեանի:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս· ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Ժամերգութիւն ժամը 8·30, պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԵՂԻՇԷ Ա· ԽՁԿՐ· ՔՀՆՑ· ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՍՓՈՆ

Ժամերգութիւն ժամը 9, պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա· ՔՀՆՑ· ԳԱԼՖԵՆՏԵՐԵԱՆ
Երգեցողութիւնը կը կատարուի գերդաստանի երգչախումբին մասնակցութեամբ:

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

Պատարագ ժամը 10-ին:

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԹԱԴԷՈՍ

Ժամերգութիւն ժամը 8·30, պատարագ ժամը 10-ին, Հայրապետական կոնդակ եւ քարոզ ժամը 11·30-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ Ծ· ՎՐԴ· ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

ՊՈՒԼՎ· OSSO — Ս· ՅԱԿՈԲ

Ժամերգութիւն ժամը 8·30, պատարագ ժամը 10-ին:

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԿԱՐԱՊԵՏ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·45, պատարագ ժամը 10·15-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄԱԿԱՐ Ա· ԽՁԿՐ· ՔՀՆՑ· ՆԱՃԱՐԵԱՆ

SOLIDARITÉ FRANCO-ARMÉNIENNE

organise

une RÉUNION-DÉBAT

sur le thème

"Le KARABAGH et la QUESTION des NATIONALITES en TRANSCAUCASIE"

avec la participation de :

— P. DONABEDIAN
— S. MELIKOFF
— C. MOURADIAN
— C. MUTAFIAN
— C. URJEWISZ
— P. VERLUISE
— O. ZURABICHVILI

le Jeudi 4 Avril à 20 h 30
à l'U.G.A.B. 118, rue de Courcelles
75017 Paris Métro : Courcelles

Participation aux frais : 50 F

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 30-31
SAMEDI-DIMANCHE
30-31 MARS
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.506 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNEE — No 17.506

ԱՍԵՆԱՁՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՁԱՏԿՈՒԱՆ ՔԱՐՈԶԸ

Յաջուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ· ամէն:

«ՔՐԻՍՏՈՍ ՅԱՐԵԱՒ Ի ՄԵՌԵԼՈՑ»

Սիրեցեալ հաւատացեալ ժողովուրդ Մեր,

Այս առաւօտ առաջ լոյսի մէջ չոգում են մեր աղօթքի տաճարները եւ յաղթական զօրանջում մեր եկեղեցիների զանգերը, աշխարհին աւետելով մեր Փրկչի՝ Յիսուս Քրիստոսի հրաշք յարութիւնը: Այս առաւօտ լոյսով լցւում են նաեւ մեր բոլորի հոգիները ու բացւում՝ մեր պայծառ յոյսերի, մեր արդար սպասումների դռները:

Այս տարի եւս, անցնող քառասուն օրերի ընթացքում փորձեցինք մեր ակար ուժերով քայլել Յիսուսի տառապանքների հետքերով, դէպի Golgotha, անմար տենչանքով, որ պահեցողութեան, ապաշխարութեան ու աղօթքի ճիգերով, նաեւ մեր բարի գործերով, մեր խաչը կրենք առանց արտունչի, Տիրոջ յարութեան չնորհներին ու անոնց կեանքի տեսիլքին արժանանալու երազանքով:

Սուրբ Զատկի տօնախմբումը ամէն տարի, մեզ բոլորիս, ամէն քրիստոնեայի, ընծայում է՝ հոգուց ներս դիտումի պահը, խոհումի պահը, այս անցաւոր ու յաճախ տանջալի կեանքի իմաստի մասին, մեղքի կապանքներից ազատուելու մասին, մահից յետոյ հեռու՝ խաղաղ արքայութեան աշխարհում նոր կեանք ապրելու մասին: Այս հրաշալի տեսիլքն է, որ առաջնորդում է մեզ բոլորիս, հասնելու համար քրիստոնէական ապրումի դերապոյն կատարին: Նոյնիսկ Հին Կտակարանում տեսնում ենք այդ տեսիլքի ճառագայթումը: Ցիշենք Եսայի մեծ մարգարէի ներշնչուած խօսքը՝ «Յարիցեն մեռեալք եւ կանգնեսցին որ իցեն ի գերեզմանս, եւ ուրախ եղիցին յերկրի, զի ցօղդ որ ի քէն է, բժշկութիւն է նոցա» (Ես· 26· - 19):

Բայց մանաւանդ ունենք Յիսուսի հոգեցունց վկայութիւնը՝ «որ զբանն իմ լսէ եւ հաւատայ այնմ որ առաքեացն զիս, ընդունի զկեանս յաւիտենականս» (Յովհ· 5· - 24): Իսկ Պօղոս առաքեալը իբրեն յատուկ վճռական առուգութեամբ հաստատում է մեծ յոյսը՝ ասելով· «Արդ, Քրիստոս յարուցեալ է ի մեռելոց, առաջին պտուղ ննջեցելոց· Քանզի մարդով եղեւ մահ եւ մարդով յարութիւն մեռելոց» (Ա· Կորնթ· ԺԵ· 20):

Հետեւաբար, սիրելի հաւատացեալներ, ողորուած այս աստուածապարգեւ փըրկարար յոյսով, ճշմարտապէս ուրախանանք ու հրճուենք Քրիստոսի յարութեան աւետիսի փայլատակումով մեր հոգիներից ներս, որը լուսաւորում է մեր կեանքն ու մխիթարում մեր սրտերը:

Տիրոջ հրաշք յարութեան աւետիսը թափանցում է մեր ողջ էութեան մէջ եւ համակում մեզ մի խորհրդաւոր սարսուռով, աներեւոյթ թելերով մեզ միացնում է մեզ հետ աղօթող մեր հաւատակից եղբայրների ու քոյրերի հետ, նոյն հոգեցունց ապրումների մթնոլորտում: Ու աւելին, նոյն այդ ապրումների աշխարհում մենք մեզ զգում ենք միացած նաեւ մեր հաւատաւոր նախնիների հետ, որոնք դերեզմանի խլան յարութեան տեսիլքը իրենց մարուող աչքերում:

Արդարեւ, Աստուած է վկայ, որ մեր փրկչի Յիսուսի խաչելութեան ու յարութեան աշխարհասփռման խորհուրդը, հանդիսացել է հոգեւոր առուգութիւնը մեր հաւատաւոր նախնիների՝ դարեր ու դարեր շարունակ: Աստուգութիւնը, մահուամբ հանելու՝ անանց կեանքի ուխին, զոհաբերումով՝ յաղթութեան, տրամուածութեամբ ու աքնութեամբ՝ ուրախութեան:

Յաւերժ ապրելու այս հրաշք երազով, այս արարչատես հաւատքով, նրանք հեռացան արցունքի հովիտ այս աշխարհից, յետագայ սերունդներին եւ մեզ այսօր ապրողներիս թողնելով մեծագոյն ժառանգութիւնը, այն է՝ մահը յաղթելու ուժը եւ յաւերժ ապրելու յոյսը, ժամանակից դուրս, կեանքի միւս ափին:

Այս ապրումների մէջ հոգեառուած, մեր օրերի ազգային վերակերտման փոթորկումների ու վտանգների առաջ կանգնած, առաւել խորն ենք զգում, որ սուրբ յարութեան չողարձակումը տարածւում է բոլորիս, այսօր ապրող ու մարտնչող մեր ժողովրդի բոլոր զաւակների վրայ, որոնք դուցէ աւելի քան երբեք, գտնւում են մեծ ճշմարտութեանց լոյսի ներքեւ, քրիստոնէական արդարութեան ու ազատութեան՝ իրենց Golgotha-յի ճանապարհին:

Խաչեալ եւ յարեալ Աստուածորդու յարութեան տօնախմբումը մեր ժողովրդին ընծայում է այսօր նաեւ քաղցր բերկրանքը մէկը միւսին ողջունելու մեծ աւետիսով, մէկը միւսի հետ ողջագուրուելու եղբայրական սիրով ու հոգեւոր գօրակցութիւնով: Զի Քրիստոսի յարութեան բարի լուրը, նաեւ սրտառուչ մի կոչ է մեր հաւատակից քոյրերին եւ եղբայրներին, բոլոր հայորդիներին անխտիր, համերաշխութեան, միասեղ ու միակամ մոռնալով դառնալու մեծախորհուրդ ուրախութեանը՝ յաւերժական կեանքը ժառանգելու: Լսենք Սուրբ Յովհաննէսի անմահ պատգամը՝ «Եթէ սիրեսցուք զմիմեանս, Աստուած ի մեզ բնակէ եւ սէր նորա ի մեզ կատարեալ է ... Եթէ ոք ասիցէ եթէ սիրեմ զԱստուած եւ զեղբայր իւր ոչ սիրէ, սուտ է· որ ո՛չ սիրէ եղբայր իւր զոր տեսանէ, զԱստուած որ ոչն ետես, դիա՞րդ կարիցէ սիրել» (Ա· Յովհ· Դ· 12 եւ 20):

Այդ արարչագործ սէրը առ Աստուած եւ դէպի մեր նմանները, ազնուացնում է ու պայծառակերպում մեր մտածումները, մեր զգացումները, մեր ձեռագործերը, որոնք իմաստ ու արժէք եւ նպատակ են տալիս մեր երկրաւոր գոյութեանը ու լուսաւորում մեր կեանքի ուղին, ջերմացընում մեր սրտերը, բազմապատկում մեր ուժերը, բարին ու արդարը արարելու մեր առաքելութեան ճանապարհին:

Ահաւասիկ այն խոհերն ու յոյզերը, որ ապրում ենք այս Զատկի լուսարացին, որոնք մեր ազգի բոլոր զաւակների երազանքներն են այս տագնապալի ժամանակներում: Կանգնած Յիսուսի գաւարկ դերեզմանի խորհրդի առաջ, մի անգամ եւս խոստովանենք մեր հաւատքը, թէ՝ «ճշմարտապէս յարեաւ Քրիստոս», մի անգամ եւս խոստովանենք մեր ժողովրդի եղբայրական միասնութիւնը նոյն արդար երազանքների կենսագործման ճանապարհին, մի անգամ եւս խոստովանենք մեր յոյսը ճշմարտութեան յաղթանակի, համոզուած լինելով, որ «լոյս արդարոց յամենայն ժամ, լոյս ամբարշտաց չիջցի, (Սղմ· ԺԶ· 9):

Սիրելի հաւատացեալներ, որ ի Հայաստան եւ որ ի սփիւռս աշխարհի, բերկրեալ սրտերով տօնախմբեցէք ուրախութիւնը Յարութեան, քաղցրութիւնը եղբայրութեան, ու անչէզ վառ պահեցէք ձեր յուսացեալ հոգիներում, ազատութեան ու արդարութեան յաղթանակի առուգութիւնը, բարու ուժերի յաղթութիւնը ընդդէմ չարի ու մահուան:

«Զի Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց, մահուամբ զմահ կոխեաց եւ իւրով մեզ դկեանս պարգեւեաց»· ամէն:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

ԵՐԵՒԱՆ

ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ
ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՈՐՈՇՈՒՄՈՎ՝

ԼԵՆԻՆԻ ԱՐՁԱՆԸ ՎԱՐ ՊԻՏԻ ԱՌՆՈՒԻ

Հինգշաբթի, Մարտ 28-ին, Երեւանի Քաղաքային Խորհուրդի նստաշրջանը ճայներու չախչախիչ մեծամասնութեամբ (միայն 2 դէմ եւ 4 ձեռնպահ) որոշում տուած է Հանրապետութեան հրապարակէն վերցնելու Լենինի արձանը:

Նոյն Խորհուրդը տուած է նաեւ կարգ մը այլ որոշումներ անուններու փոփոխութեան կապակցութեամբ:

Այսպէս·-

Ալավերդեան փողոցը կը դառնայ՝ Հանրապետութեան փողոց:

Սպանդիարեան փողոցը կը դառնայ՝ Արամ փողոց (ի յարգանս Արամ Մանուկեանի), անուններ զոր կրած են այդ փողոցները 1918 - 1921 շրջանին:

Հոկտեմբերեան պողոտան կը վերակոչուի՝ Տիգրան Մեծ պողոտայ:

Կիրով փողոց կը դառնայ՝ Կորիւն, Թատերական (Օփերա) հրապարակը՝ Ազատութեան հրապարակ, 26 Կոմիսարներու զբօսայգին՝ Թատերական, հուսկ՝ մեթրոյի «Լենին հրապարակ» կայանը՝ Հանրապետութեան հրապարակ:

**
*

Ուրբաթ առաւօտ մեր առած լուրերը, Երեւանէն, կը հաստատէին թէ կացութիւնը միշտ լարուած կը մնայ Շահումեանի, Գետաշէնի, Բերդաձորի շրջանները:

**
*

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Մարտ 28-ի առաւօտը թէթեւ (Մեռքալի՝ 6) ցնցումներ տեղի ունեցած են, կեդրոն ունենալով Սեւանայ լիճը եւ որոշ կառոյցներ ճեղքուածներ ունեցած են: Աւելի ակար եղած է վարդենիս եւ կամօ:

ՄՈՍԿՈՒԱ

100 ՀԱԶԱՐ ՅՈՒՅԱՐԱՐ

Հակառակարդելքին չուրջ 100 հազար հոգի հաւաքուեցան, Հինգշաբթի օր, Մարտ 28-ին, Մոսկուա, ասպարէզ կարդալով Գորբաչովի: Չկրցան, անշուշտ, մօտենալ Կրեմլինի, կարմիր հրապարակին, այսինքն քաղաքին կեդրոնին, բայց եւ այնպէս չրջուղին լեցուցած էին: Ռուսաստանի Խորհրդարանի առաջին նիստն իսկ ապօրինի հռչակած էր արդելքի որոշումը եւ դիմում ըրած որ ապահովութեան ուժերը քաշուին, ինչ որ չկատարուեցաւ եւ այդ պատճառաւ ալ երեսփոխանները որոշեցին նիստը ընդհատել: Ամէն պարագայի մէջ, բախումներ տեղի չունեցան: Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է որ յաղթանակ մըն է Ելցինի համար, քանի որ այդքան պատկառելի ուժերու ներկայութիւնը տկարութեան փաստ մըն է Գորբաչովի համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՐԹՐՈՒՎԻԻ մէջ չատ ծանր միջադէպեր պատահած են Հինգշաբթի գիշեր: Երիտասարդներ, տեղացի եւ ուրիշներ Արժանթէօյէն եկած, յար-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱԿԻՐՃ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆ ՁԱՏԿԻ ԱՌԹԻԻ

Քրիստոսի յարութեամբ կը լրանայ փրկչական առաքելութիւնը:

Բայց այդ լրումը չի նշանակեր անպայման աւարտ, որովհետեւ Փրկիչով՝ առաքելութեան պաշտօնը կը վստահուի, կը յանձնուի Եկեղեցիին:

Այլօրէն ըսուած՝ Քրիստոս իր փրկչական առաքելութիւնը կը շարունակէ Եկեղեցիով:

Մեկնելով այս հաստատումէն, կը հաստատենք ուրեմն թէ փրկչական առաքելութեան աստուածային ծրագիրը կը շարունակուի մեր մէջ Հայ Եկեղեցիով:

Զատկի տօնին առթիւ մեր անդրադարձը եկեղեցւոյ այս հանգամանքին վերաբերեալ, կը բխի հոգեւոր կացութենէ մը: Անապատային վիճակէ մը: Կը բաւէ հրպանցիկ ակնարկ մը նետել Հայաստանի կամ Սփիւռքի մէջ հոգեւոր տեսակէտէն պատահող դէպքերու ամբողջութեան վրայ, հասկնալու համար թէ տակաւին որքա՜ն սկիզբներն է Հայ Եկեղեցին իր առաքելութեան:

Հայ ժողովուրդը երեք հազարամեակի սեմին, այսօր նոյնքան կը գտնուի աւետարանումի պահանջքին առջեւ, որքան էր առիկա առաջին դարերու ժամանակ:

Աւետարանութեան խիստ կարիքին իսկ պատճառաւ, մեր եկեղեցին կը գտնուի հրամայականին առջեւը վերանայելու, վերանորոգելու իր առաքելական յանձնառութիւնը: Ներքին եւ արտաքին զժուարութիւններ տկարացուցին մեր եկեղեցւոյ առաքելական թափը, եւ այս իրողութիւնը ահաւասիկ պարտի մտահոգել բոլոր անոնք որոնք կը հաւատան Քրիստոսի:

Այսօր մեր եկեղեցին եթէ կը հպարտանայ իր անցեալով, որովհետեւ իր ծոցին մէջ ունեցաւ Լուսաւորիչներու եւ Մաշտոցներու նման առաքելատիպ սպասաւորներ, որոնց աւետարանելու ու կրօվը եղաւ նշան մը կենսունակութեան· իսկ ասոր հակառակն ալ՝ այսինքն նուիրական այդ գործունէութեան մէջ տկարացումը, նշան մըն է հաւատքի տապնաթափ:

Տագնապը այսօր նախ ներքին է: Ասոր դարմանը կրնայ գալ նաեւ դուրսէն, բոլոր այն ո՛չ վարձկան, հաւատացեալ քրիստոնեաներէն, որոնք ներսի բացատական պահը կ'ապրին սուրբ սրտով եւ կարօտը ունին Յիսուս Քրիստոսով յայտնուած Աստուծոյ սէրը փոխանցելու մարդկութեան·

Զատիկ է: Այսինքն գարուն: Կեանք եւ կենսունակութիւն:

Զատիկով բացայայտուեցաւ մարդերը փրկելու Աստուծոյ ծրագիրը, իսկ փըրկութեան պայմանը եղաւ Յարութեան խորհուրդին հետ պատուասոը: Իր սրտին մէջ յարութեան սերմ ունեցողը, անպայման հոգեւոր ծաղիկներ պիտի բանայ Զատկի առաւօտուն:

Վարդահեղեղ է Զատկի արշալոյսը:

Այսօրուան ժամանակը մարտահրաւէր մը կը կարդայ բոլոր քրիստոնեաներուն, եթէ կարենանք բարեսրտութեամբ եւ սըրտութեամբ պատասխանել կոչին, այն ատեն, պատմէլ անդին, պիտի յաջողինք աւետարանին արժէքները կանգնել մարդոց հոգիներուն ներսը· եւ այն ատեն ո՛չ միայն Հայ Եկեղեցւոյ, այլեւ ամբողջ մեր ժողովուրդին, Հայաստան կամ Սփիւռք, արշալոյսները պիտի բլլան վարդահեղեղ:

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ՁԱՏԿՈՒԱՆ տօնին առթիւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ երկուշաբթի, (Երեքշաբթի, Ապրիլ 2-ի թիւ) եւ խմբագրատունը փակ է շաբաթավերջին: Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Ապրիլ 3:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴՐԻ ԱՌԹԻԻ

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Նոր ուղղագրութեան մասին, նախ եւ առաջ, կարելի է հազար տեսակ թեքնիք առարկութիւններ անել:

Առանց կրկնելու ինչ որ ուրիշները ասած են, աւելցնեմ միայն, որ օտար լեզուների մէջ առաջ եկած բոլոր փոփոխութիւնները տեղի են ունեցած նախ կեանքի մէջ ու չատ յետոյ բառարանների մէջ:

Ֆրանսերէնում, օրինակ, որոշ բառերի արտասանութեան մէջ չատ դրեր անհետացել էին, երբ լեզուաբանները որոշեցին օրինական դարձնել այն՝ ինչ որ արդէն սովորութեան մէջ էր մտել:

Մեզ մօտ սովորութեան մասին, այն ինչ որ Օժէն (1) անուանում է le bon usage, կարելի չէ խօսիլ, որովհետեւ մեր ազգը դեռ մի լեզուի ազդ չէ եւ անցնում է դեռ բարբառների շրջանը: Թէ ինչ դժբախտ պարագայ է այդ եւ վտանգներով ինչքան լեցուն, այդ մասին տեղը չէ խօսելու:

Երկրորդը՝ եւրոպացի որոշ մտաւորականների ձգտումը դէպի ճշնական ուղղագրութիւնը հիմնուած է արդի կեանքի բարդ եւ արագընթաց տեմպին յարմարելու ձգտումին վրայ: Անհատը համարւում է ֆիզիքական որոշ ուժ, որի մտային եւ հոգեկան զարգացումը ընկերութեան համար անհրաժեշտ է այնքան, ինչքան կարող է նպաստել մեքենական արտադրութեան. աւելին՝ ոչ միայն չի քաջալերում, այլ համարւում է կասկածելի եւ վնասակար: Ճշնական ուղղագրութիւնը դիւրին դէնք է կիրառելու համար ամկացրած դիւութեան որոշ տուեալներ, որոնք անհրաժեշտ են աշխատութեան համար. նա հանդիսանում է նուազագոյն ճիգի արագ եւ մակերեսային միջոց:

Արդ, ընդունելով հանդերձ, որ բոլշեւիկները կոչուած են ընդօրինակելու դրամատիրական երկիրների բոլոր մեթոտները, ինչպէ՞ս կարող են նրանք ներուժ անտեսական տեմպին յատուկ այդ ցանկութիւնը ներմուծել, իրրեւ զարգացման անհրաժեշտ ազդակ, մի երկրի մէջ, ուր հաստարակ անցագիր առնելու համար տանջուեց խնդրագիր պէտք է դրել եւ վեց ամիս սպասել. ուր գոյութիւն ունի աշխարհիս երեսին չտեսնուած բիւրոկրատիզմ. ուր ճաշարանի սպասարկուն մի ժամ է դնում պարզ մի ապուր բերելու համար. ուր ... Ո՞րը ասես, ո՞րը լռես:

Բայց թողնենք բոլշեւիկներին եւ անցնենք մեր մէջ տիրող ընդհանուր այն մթնոլորտին, որ ես համարում եմ վտանգաւոր եւ նոյնիսկ կործանարար:

Հարցը նրանում է, որ ուղղագրութիւնը փոփոխելու ձգտումը որոշ սխալ սկզբունքի ծայրայեղ եւ արտառոց կիրառման հետեւանքն է: Գիտութիւնը ժողովրդականացնելու, ամկացնելու, հեշտ կերպով տարածելու վազեմի սկզբունքը: Այդ մասին մեր մէջ տիրում են միանգամայն սխալ եւ բուն նպատակից չեզոք նախապաշարումներ:

Մտաւոր արժէքները տարածելու չատ եւ մակերեսային ձեւը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ ուրացումը այդ արժէքների: Այդպէս անուանուած «լոյս» տարածողները մեծ մասամբ տգէտ մարդիկ են, անպատասխանատու անհատներ, որոնք չեն դիտակցում կործանիչ այն դերը, որ նրանք կատարում են: Նրանք միամիտօրէն կարծում են, որ մտային եւ հոգեկան բարձրագոյն արտադրութիւնները կարելի է ժամն բացատրութիւնների վերածել եւ հեշտօրէն լեցնել ամէն մի ուղեղի մէջ, որ մարդը՝ ամէն մի մարդը՝ մի տեսակ տոպրակ է, կրաւորական եւ կամազուրկ, որի մէջ կարելի է ամէն ինչ թափել, որ եթէ նա չի ըմբռնում մտքի որոշ նրբութիւնները, մեղքը միանգամայն մտքինն է եւ, որ ինքը կոչուած է այդ միտքը պարզելու, ծամելու ու դիւրամարսելի անուղի վերածելու:

Պէտք է ասել, թէ ինչքան սխալ է այդ սկզբունքը: Ճշգայի գիւղացին իր սերմերը ցանելու համար պարարտ հող է փնտռում, ահագին ճիգ է թափում այդ հողը պատրաստելու՝ ջուր է բերում, հերկում է, ակօսում է: Որովհետեւ նա գիտէ, որ հողի ստեղծագործական աշխատանքը նոյնքան կարեւոր է, ինչքան սերմը, որ առանց որոշ բազադրութիւնների ներկայութեան, առանց հիւթերի ներուժ գործունէութեան՝ բոյսը չի կարող ծլիլ եւ զարգանալ: Եւ գիտէ նաեւ, որ ամէն հողի վրայ նոյն սերմը կարելի չէ ցանել, ոչ միայն որովհետեւ սերմը կարող է մեռնիլ, այլ որովհետեւ աւելի վատը կարող է պատահել՝ բոյսը կ'այլասերի:

Նոյնը մտային կեանքի մէջ: Միտքը արտադրող ստեղծագործական ճիգը հաւասար է նոյն միտքը ընդունողի ճիգին: Շոպենհաուերի լաւագոյն էջերի իմաստը ապուած գրքի մէջ չէ, որ գոյութիւն ունի, այլ այն անհատի մէջ, որը այդ իմաստը հասկանում է: Եթէ ոչ ոք նրան չհասկանայ, Շոպենհաուերը կը դադրի գոյութիւն ունենալէ: Նա վերածընւում է ամէն մի անհատի իմացական ճիգի հետ, ամէն մի ստեղծագործական որոնումի հետ, ընթերցողի ամէն մի անձնական հոգեկան պահանջի հետ: Ու այնտեղ, ուր պահանջ եւ ճիգ չկայ, ոչինչ չկայ, եւ սերմը ընկնում է քարի վրայ:

Մարդկային միտքը առաջադիմում է այնքան, ինչքան նա կարողանում է յաղթել բազմաթիւ դժուարութիւններ, որոնք առաջ են գալիս ներքին տարակուսանքներից եւ արտաքին բարդութիւններից:

Ուստի, երբ դիւրացնում են ուղղագրութիւնը՝ դատարկում են միտքը: Ոչ ոքի համար զաղտնիք չէ, որ այն օրուանից, երբ Զինագիները պարզացրել են իրենց ուղղագրութիւնը, չինական ազգի մտաւոր մակարդակը իջել է եւ կորցնելով իր աւանդական մշակութային բարդութիւնների զաղտնիքը՝ կորցրել է նաեւ իր ստեղծագործական թափը:

Եթէ անգլիական լեզուի մէջ արտասանութեան եւ ուղղագրութեան հակասութիւնը ջնջուէր, կասկած չկայ, որ Բայրոնի լեզուն բոլորովին կը զեհկանար:

«Եթէ այսօր, - ասում է Կայզերլինգը (2), - մտցնեն Յունաստանի մէջ ճշնական ուղղագրութիւնը, այլեւս Յոյները կը դադարին ազգ լինելուց եւ կը վերածուին ԼԵՎԱՆՏԵՆՆԵՐԻ»: Որովհետեւ, չնայած այսօրուան Յոյների մտաւոր խեղճութեան, եթէ նրանք այնուամենայնիւ ընդունակ են որոշ մշակոյթի, այդ նրանիցն է, որ կարդալ - գրել իմացող մարդիկ, լեզուն հասկանալու համար, ստիպուած են ոչ միայն բազադրել բառերի հնչականութիւնը զրաւոր ձեւի հետ, այլ ենթարկել նրանց մի չարք փոփոխութիւնների, որոնց բնոյթը զերազանցապէս մտաւորական է:

Հնդկաստանում ճամբորդող Եւրոպացիները մնում են զարմացած արեւմտեան կրթութիւն առած նոր սերունդի մտաւոր աղքատութեան վրայ: Եւրոպացի ամենատոհոտ լեզուաբանը Հնդկաստանի անցեալ հարստութիւնների հետ աւելի ծանօթ է, քան նոր Հնդիկների այդ անբովանդակ ներկայացուցիչները: Նրանց մեծ մասը կրթութիւն է առել արեւմտեան համալսարաններում՝ ժամն մտքի այդ հատատութիւններում՝ լաւ խօսում է անգլերէն, օժտուած է թեքնիք գիտութիւնների որոշ պաշարով, բայց իրրեւ ինքնուրոյն անհատ, իրրեւ միտք ու հոգի՝ դատարկ է եւ թշուառ: ՈՒ ԱՆԳԼԻԱՆ, ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԸ ԵՒ ԻՐ ՀՈԿԱՑ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՒԱՃԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, ԴԻՄԵԼ Է ԱՄԵՆԱՎՐՏԱՆԳԱՒՈՐ ՋԷՆՔԻ, ԱՅՆ Է՝ ՆՈՐ ՁԱՅՆԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱԿԵՐԵՍԱՑԻՆ, ԹԵՔՆԻՔ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԴՐԵԹԷ ՊԱՐՏԱԴՐԻՉ ԿԻՐԱՌՈՒՄ:

Մօրհրդային Հայաստանում Մոսկուան դիմում է նոյն մեթոտների: Քանդել անցեալը, տարածել «լոյսը»:

Այդ լոյսը պարզապէս, դիւերը. ներս մտնող աւազակի ձեռքում բռնած լամբար է, սպանելու մի միջոց: Բարբակ - բրոշիւր, պրոլետ բանաստեղծութիւն, կեղտոտ եւ հիւանդիկ աղջիկներ, ու տափակ մարքսիզմը՝ մտային այդ լուծողականը, որի արտադրութիւնը անզուսպօրէն ծածկում է ահագին էջեր:

Ու թող տարօրինակ չթուի, եթէ ասեմ, որ իմ ամբողջ յոյսս, երկրի մէջ, առայժմ դրել եմ մեր ժողովրդի «տգիտութեան» վրայ: Այդ տգիտութիւնը բարեբախտաբար ունի պատմականօրէն ամբարուած այնպիսի իմաստ, որը նախադասելի է վերոյիշեալ առաջադիմութեան:

Երկրից դուրս, դաղութներում, դրութիւնը չատ աւելի մխիթարական չէ: Այստեղ դրութիւնը ենթարկուած է բազմաթիւ վտանգների, որոնց մասին տարիներից ի վեր գրւում է: Ու ամենամեծ վտանգը կազմում են այն միջակ մտաւորականները՝ կիսակիրթ, ինքնավստահ եւ անբովանդակ, որոնք առաջ են եկել պատգան երկիրների դիւրին դիտութեան եւ դիւրին դրականութեան ապդեցութեան տակ:

Հայե՞րը, ասել է ականաւոր մի Ֆրանսացի, անձեռնհասների այդ ժողովուրդը ... Եւ այդ, այն տխուր տարիներին, երբ Միլանի ամէն մի դորպավաճառ իրեն Հայաստանի ներկայացուցիչ կը հռչակէր, երբ մածուն չինողները բանակցութիւններ էին վարում եւ առնուազն նախարարական պաշտօն պահանջում, երբ ...

Բայց թողնենք անցեալը պատմութեան: Այսօրուան քաոսային վիճակը, մտքերի չփոթումը, պիտակցութիւնների ապուաղումը կարող են մեզ համար նոյնքան սուղի նստել վազը՝ ճակատագրականօրէն զալիք օրերում, եթէ հոգեպաշտ եւ մտաւորական մի ազնուականութիւն չվերակազմի հայ մտքի այն կենտրոնները, որոնք անհետացել են:

Հայ ժողովուրդը՝ այդ իմ խորին համոզումս է՝ կարող է դիւք բռնել եւ դեր կատարել համաչխարհային կեանքի մէջ միմիայն իր հանճարի ինքնուրոյն դրսեւորումով: Մենք կարող ենք յաղթել որակով եւ ոչ քանակով: Մենք պէտք է նախ լինենք, որպէսզի կարողանանք:

Արդ, արդի եւրոպական քաղաքակրթութիւնը ամբողջովին հիմնուած է կրթութեան վրայ: Գործել ըստ տիեզերքի մեքենականութեան, ձեռք բերել անհատականութիւնից դուրս ընդունելիք բոլոր այն մակերեսային պէնքերը, որոնք օժտում են ամէն մի ընկերային տարր իր տարուկի դերը կատարելու համար: Անհատը մնում է կրաւորական դիրքի մէջ, անմշակ, նախնական եւ բարբարոս, ինչպէս ամերիկացի մարդը եւ ինչպէս բազմաթիւ այն հայ մտաւորականները, որոնք համալսարան են տեսել, բայց իրենց էութեան մէջ մնացել են հոգեկան նրբութիւնից զուրկ, գեհիկ եւ անտաշ:

Նախ պէտք է լինել: Լինելը պահանջում է մեծ ճիգ, չի ենթարկւում նուաճող իրերի բռնի արտացոլման, որովհետեւ իր արտայայտութեան անհատական ոգին ամենազօրաւոր հոգեկան համրաներով, իր դոյացման մէջ միացնում է միտքը, զգացումը, գործը եւ ներկայացնում է ինչպէս ամբողջութիւն եւ ոչ մաս:

Եւ ինչ որ ճիգ է անհատի համար, ճիգ է նաեւ ազգի համար:

Երբ լինելը եւ կարողութիւնը միանում են՝ այն ժամանակ առաջ է գալիս ինքնուրոյն մշակոյթը եւ առաջադիմութիւնը:

Մեր մէջ, ահա առնուազն մի դարից ի վեր է, խօսում են լոյսի եւ կրթութեան մասին, ինչպէս վաճառականը խօսում է դրսից առնուելիք ապրանքի մասին: Գնում, ընդունել, ենթարկուել, ընդունակել ... Եւ քանի ընդունած եւ ենթարկուած ենք, այնքան աղքատացած ենք:

Հետեւանքները ամէնքի աչքի առջեւն են, եւ նոր ուղղագրութիւնը ասում եմ, ծայրայեղ արդիւնքն է տիրող այդ մտայնութեան: Եթէ բողոքում էք, յանուն ի՞նչի էք բողոքում:

Յանուն ինչի՞ են բողոքում, օրինակի համար, հայ վաճառականների կատարեալ անգրագիտութեան ներկայացուցիչները, որոնք այդքան ճիգ են թափում խորհրդային իշխանութեան դէմ արտարացնելու եւ ուժեղացնելու համար, եւ յանուն ինչի՞ են բողոքում կրօնական այն զազափարախօսները, որոնք Սմերիկայից հինգած զգեստների կապոցի հետ, ՊՐԱԳՄԱՏԻՍՏ ԼՈՒԹԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ քանդիչ պատգամները քարոզում հայ ժողովրդին եւ միանում են երկրի մէջ գործող դատաճան վարդապետներին ...

Պէտք է պարզուն:

ՎԵՆԵՏԻԿ

«Հայրենիք» Օրաթերթ
1927
Սեպտեմբեր 30, Հոկտեմբեր 1

---

(1) Գլօտ Օժէ (1854 - 1924) - լեզուաբան, երկար ժամանակ եղել է հանրանուանակի «Լարուս» հանրագիտարանի հրատարակիչը:

(2) Հերման Կայզերլինգ (1880 - 1946) - գերմանացի փիլիսոփայ, գրող, «Փիլիսոփայի ճամբորդական օրագիրը» (1919) նշանաւոր երկի հեղինակը, իր հայեցողութեամբ առաւել մօտ էր մշակոյթի փիլիսոփայութեանը եւ կեանքի փիլիսոփայութեանը:

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

- Բ -

Բայց կան, մի՛շտ կան նորերը որոնք կը բռնանին առանց արմատի, ինչպէս է ըլլալ Հակատագիրը Սփիւռքեան մտաւորականութեան: Հանդիպեցայ անոնց ակումբներու, տուներու, ճաշարաններու մէջ ու դասախօսութեան ընթացքին, երիտասարդ, հմտալի, տաք Ֆրանսահայեր, թիւով քիչ՝ սակայն որակով պատկառելի: Ոմանց համար՝ երկու խղում, երկու աքսորանք կան լրենց եարին - նախ՝ Եղեռնի ստեղծած անջատումը, յետոյ՝ լիբանանեան արմատահանումը եւ կամ Փարիզի 70-ական եւ 80-ական թուականներու յարբերական ամայութիւնը, բացը՝ որ ստեղծուեցաւ երբ արեւմտահայ մտքի ու արարի վերջին ներկայացուցիչները փակեցին լրենց աչքերը: Ուրիշներու համար, հոն ծնած ու հասակ նետած՝ չկայ խղում - օրինակ Ժանին Ալթունեանի սերունդը որ կը փորձէ բնականօրէն համապրել իր հայկական ծագումը իր Ֆրանսական կրթութեան: Պզտիկ մըն ալ կայ՝ որ կան սակայն ոչ ժխտական կամ ջլատիչ ապրում է արդիականացած ու բարձր կրթութեան ակր մտքի ու արուեստի մարդոց համար: Գրիգոր Պըլտեան օրինակ, հասած մտաւորական բարձր մակարդակի, թէ՛ կը սնանի Արեւմտահայ աւանդով եւ թէ ալ կը ստեղծէ արդիական արուեստի իր իւրայատուկ աւանդութիւնը՝ ներ-

ՏԵՍՆԵԼ ԵՐԿՐՈՐԴ ԷՋԸ

թուականներու հայկականութեան մէջ «վէրքերը» ինչպէս եւ կէթոյական մրատյութիւնը կորսնցուցած են իրենց ղղացական ներզօրութիւնը: Սփիւռքեան նոր ինքնութեան մը առաջին տարրերն են այս երեւոյթները որոնք անկասկած պիտի ծառայեն ազատագրելու Արեւմտահայ ու Սփիւռքեան միտքը Արեւելահայ Փոլքլորային որոշ արուեստի դիւրին համայքէն ինչպէս եւ Միջին - Արեւելեան զազրութիներու ժողովրդային, ղազատպատչա արուեստէն:

Ճիշդ է որ այսօրուան հայկական փաթիլը լքուած աւերակոյտի մը տրտում տպաւորութիւնը կը թողու, երբեմն: Բայց այս տպաւորութիւնը վատահօրէն իրականութեան համապատասխան չէ - մեր երեւակայութիւնը միշտ ալ ղեղեցկացուած կը տեսնէ մեր անցեալը որովհետեւ մահն ու ժամանակը կը մաքրեն անոր վէրքերը ու մեղ ներողամիտ կը զարձնեն անոր մեղքերուն հանդէպ: Գիտակից եմ փաթիլի այսօրուան մատուռրականութիւնը ջլատող ախտերուն - անհանդուրժողութեան լեղի ոգին որ իրարմէ կը վանէ մարդիկը ու կը քանդէ հասարակական աշխատանքը, թուական անհամեմատութիւնը զազրութին եւ իր ընտրանիին մէջեւ, ֆրանսական մաքին ազդեցութեան ահարկու ձնշումէն մասամբ ազատելու դժուարութիւնը, մշակութային ենթակառոյցի տակաւ մաչումը եւայլն: Հակառակ այս բոլորին սակայն, տակաւին պատճառներ կան յոյսի եւ լաւատեսութեան: Երկու օրաթերթով («Յառաջ»ին հետ զազրութը կ'ապրեցնէ Հ. Յ. Դ. «կամֆ» օրաթերթն ալ), մէկ գրականութեան ու մրատածումի տարեդիրքով՝ «կայֆ»՝ որուն լրջութեան եւ արդիականութեան հետ ոչինչ կրնայ մրցիլ հայ աշխարհին մէջ՝ ներառեալ Հայաստանը, հայագիտական ուսմանց կարեւոր ամսագիրով՝ որ մօտ 200 տարուան հնութիւն ունի, արժէքաւոր նկարիչներով ու երգիչներով, աշխարհի ամէնէն մշակուած ժողովուրդին մէջ գտնուելու իրողութեամբ, մեր քաղաքական գործի հետապնդման մէջ՝ իր գրաւած առանցքային դիրքով ու այդ պայքարին լծուած երիտասարդութեան գաղափարական որակով, մէջին Ֆրանսահայոց զարգացումի աստիճանով եւ վերջապէս՝ արժանիքներովը իր ընտրանիին՝ որուն հետ ոչ մէկ զազրութի մատուրականութիւն կրնայ մրցիլ՝ այս զազրութը վճռական դեր կրնայ առնձնել Սփիւռքի եւ նաեւ Հայաստանի մշակութային վերլքին մէջ (զանց կ'առնենք Ֆրանսայի միւս մասերու հայութեան մասին որեւէ ակնարկութիւն՝ անոր հետ մօտէն յարաբերելու առիթը ունեցած չըլլալով, մեր այս այցելութեան):

Բայց դեռ հոն չհասանք: Վերազարթնումի մը, վերելքի մը խօսքն ու ազմուկը կան, սակայն ինքը, վերելքը չկայ, տակաւին: Ոչ ալ անկումը Սփիւռքեան մը չկոթին: Ահա յիսուն տարի կ'ընէ, Հայաստանէն եկող թուրիսթ ու պաշտօնական անձնաւորութիւն մեզ կ'երգեն, նոյն անմիտ ու քանդիչ Երեմեականը, Ատուած պիտի ինչ հաշիւներով՝ թէ առանց հողի Սփիւռքը զատապարտուած է անհետանալու: Բայց դեռ հոս ենք, կարելի է քիչ մը ցնցուած ու բարոյալքուած, սակայն կարեւորը այն է որ մատուրականութիւնը դիմադայ իր կոչումը եւ հատատայ իր ուժին: Թումանեանը, իր գեղջուկ բանաստեղծական ոճովը, նոյն վատահութիւնը կը յայտնէ Հայուն ապագային հանդէպ «Լուսաւորչի Կանթեղը» պրուեան մէջ: Պր. Ե. Զրբաչեանները եւ Լ. Հախվերդեանները ինչ ուղեն թող մտածեն Արեւմտահայոց տունութեան մասին՝ մենք դիտենք որ կը դիմանանք դեռ դարերով եթէ միայն ներսի, կամքի ու ինքնավստահութեան ուժերը, բարոյական կորովի մկաններն չթուլնան: Մեր մէջքը կոտրողը ոչ այնքան աղքատութեան, օտարութեան, անապահովութեան բարդոյթն է որ կը հարուածէ, երբ չենք պաշտպանուած մեր ազգային մշակոյթի չօչափելի ներկայութեամբ՝ որքան մեր լեզուին վրայ մեր հակակշիռին կորսուիլը որու հետեւանքով դիւրին հեռատրականութիւնը, եղերականութիւնը եւ լեզուական ձեւականութիւնը կը տեղաւորուին մեր խմացական կեանքին մէջ ու կը վարեն մեզ՝ առանց մեր դիտնալուն կամ ուզելուն: Երբ հողը կայ ոտքիդ տակը եւ դարաւոր աւանդութիւնները կը կաղապարեն քեզ դեռ չծնած իսկ՝ լեզուն կը վերածուի հաղորդակցութեան հասարակ գործիքի, կը դադրի արուեստի միջոց ու նպատակ ըլլալ - վկայ՝ Արեւելահայութիւնն ու իր լեզուն: Սակայն երբ լեզուն ունիս միայն իբր կենարան ու աւանդութիւն՝ այդ աեն ամբողջ ուժդ, դուրգուրանքդ ու սէրդ անոր վրայ կը դարձնես, կը «չփացնես» զայն ու գոհը կ'ըլլաս անոր բոլոր քմայքներուն, - վկայ՝ Արեւմտահայութիւնն ու իր լեզուն:

Ահա Արեւմտահայութեան ամէնէն կարկառուն դրօշներէն՝ Շահան Շահնուրին պարագան: Հառուածը առնուած է իր «Նահանջ»էն ու ծանօթ է չատեբուն: -

«... այս տիպարը (այսինքն՝ հասարակ Սփիւռքահայը, 1930-ական թուականներուն, Փարիզի մէջ - Վ. Օ.) պատահական չէ, միայն ժամանակի մը ծրնուդը չէ· սակայն մինչդեռ անցեալին մէջ կարելի էր մասամբ գիմբը անտեսել, իր վատառոյջ մեղկացումը չէզոքացնել ... հիմա անկարելի կը դառնայ իրեն հանդէպ անտարբեր մնալ: Ոչ թէ որովհետեւ այժմ եակատագրական, աւելի անիերող, կայ բան մը ահեղ, անդիմադրելի որ իր աւուրը կ'առնայ բոլոր էասուղիներէն· նահանջն է ան: Նահանջը, նահանջը Հայերուն: Կռիւը սրբազան բան է, եակատամարտը երբեմն նոյն իսկ օգտակար· ասնուցմէ ազգ մը դուրս կուգայ պարտուած կամ յաղթական, սակայն երկու պարագային ալ դուրս կուգայ: Բայց նահանջը հոգիներու, գլխի պտոյտ տուող զառիթափին վրայ սա նահանջը, կը ջնջէ, կը ձուլէ, կ'անհետացնէ ամէն բան: ... կը նահանջեն ծնողք, որդի, էութ, փեսայ, կը նահանջեն բարք, ըմբռնում, բարոյական, սէր: Կը նահանջէ լեզուն, կը նահանջէ լեզուն, կը նահանջէ լեզուն: Եւ մենք դեռ կը նահանջենք բանիւ եւ գործով, կամայ եւ ակամայ, գիտութեամբ եւ անգիտութեամբ, մեղա՛յ, մեղա՛յ Արարատին»:

*Այս տողերը գրուած են 1929-ին, այսինքն եղեռնէն միայն 14 տարի ետք, Սիամանթոյի «Ս. Մեսրոպ»էն 16 տարի ետք, Վարուժանի «Հացին Երգ»ի հրատարակութենէն 8 տարի ետք...: Մեզի համար անորդարանալի կը մնայ Շահնուրի խուճապահար ողբն ու կոծը կարծեցեալ «նահանջի» մը մասին՝ երբ դեռ Հայութեան դանդուածը Արեւմտահայ մեծ բանաստեղծներուն թռիչքին ու լեզուական ճոխութեան այդքան մօտ էր: Դեռ սերունդ մ'իսկ չէր անցած եղեռնէն ի վեր: Բայց յաջորդութի՞ւնը Շահնուրի այս պարտուածքին կամ անորամարանական կեցուածքին - հայերէն լեզուին դիւրութիւնը եւ հաճոյքը՝ ծայրայեղ, զղայացունց, դուռ ձեւական կամ դերասանական կեցուածքներ տալու դրողին՝ որ արդէն Սփիւռքեան իր բնաւորութեամբ միշտ հակամէտ է եղերական, մելոտրամատիք համեմատութիւններու բարձրացնելու իր ապրումները, միշտ աղէտի մը եզերքը կանգնած ըլլալու հոգեվիճակէն տարօրինակ գոհացում մը առնելու: Եւ կամ՝ Շահնուրի տարօրինակ անգիտութիւնը (26 տարեկան է դեռ 1929-ին...) իր ժողովուրդի ոգեկան կորովին ու պատմական փորձառութեան ուժին՝ դիմակալելու այս տագնապն ալ, նման անցեալի պատուհասներուն (*):

Այնպէս որ, որքան ալ մռայլ երեւի կեանքի ու ազգի իրականութիւնը, մենք դիտենք թէ այդքան ալ գէշ չէ կացութիւնը: Ու նման արեւելեան ուրիշ ժողովուրդներու, մենք ալ «կը ծածկենք մեր մտածումը ու կը չափազանցենք մեր դժգոհութիւնները»: Արդէն որքան քննենք մեր անցեալի մատեաններըը, այնքան կը համոզուինք որ մեր ազգը ասկէ աւելի գէշ կացութիւններու մէջ գտնուած է եւ սակայն յաջողած է լուծել իր տագնապները: Այլապէս ասած՝ Սփիւռքեան վիճակը ինքնին ազէտ մը չէ, այլ ընդհակառակն դժուար կացութեան մը յաջող լուծումը, բազմաթիւ անդամներ փաստուած պատմութեան կողմէ: Ներկայ փաստը՝ Ֆրանսան է: Անշուշտ այսօր կացութիւնը չատ աւելի բարդ է որովհետեւ Հայաստանի օժանդակութեան, անկախացման ու հայութեան քաղաքական դատի հետապընդման հարցերը նոր դարձուածք մը կուտան մեր վիճակին: Սակայն այդ՝ ուրիշ խնդիր է արդէն:

«Ասպարէզ», Մարտ 16

(*) ԽՄԲ.- «ՅԱՌԱՋ»ի.- Չենք կրնար համաձայն ըլլալ, անշուշտ, Վ. Օշականի հետ, մանաւանդ երբ Շահնուրին կը վերագրէ «անգիտութիւն իր ժողովուրդին ոգեկան կորովին եւայլն, եւայլն» մասին: Շահնուր ոեւէ մէկէ աւելի լաւ կը ճանչնար ի'ր ժողովուրդը եւ - դժբախտաբար - 1929ին իսկ եղաւ Սփիւռքի մեր Գասանդրը, թէկուզ կանխահասօրէն: Բայց, հարցը այդ չէ: Ի սրտէ կ'ուզենք որ այնիսկ լաւատես Վ. Օշականը իրաւունք ունենար եւ ոչ՝ Շահնուրը: Դժբախտաբար, «Mission impossible»ի պէս բան մըն է այլեւս հայերէն օրաթերթ հրատարակողին համար, որ ամէն օր ընթերցող կը կորսնցնէ եւ ամէն օր կը հաստատէ որ սփիւռքեան «հայ» մամուլը վերածուած է Բաբելոնի աշտարակի մը, տեղի տալով լեզուին եւ այսօր լոյս կը տեսնէ անգլերէն, ֆրանսերէն, սպաներէն, ռումաներէն, պուլկարերէն եւայլն, եւայլն: Յիշենք տակաւին, որ մեր սիրելի վահէն իսկ ստիպուեցաւ «հայ բանաստեղծութեան» նուիրուած իր դասախօսութիւնը նախ ամփոփ կերպով ֆրանսերէն ներկայացնել: Բայց, կրկնենք անհրաժեշտն այն է որ ինք իրաւունք ունենայ...:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՍԵԴԱՅԻ ՄՇՈՒՇՈՑ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

Անոյշ հատոր մը, նման մոգարթեան համանուագի մը, ուր Սեդա կը պատմէ իր անցեալէն, բայց, տողերը չունին ընթացիկ յուշագրութեան մը տափակութիւնը:

Գիրքին կողքին ամփոփումը կը ներկայացնէ բովանդակութիւնը. - տեղ մը, Եւրոպայի հիւսիսային մէկ գեսպանատան մէջ, 2028-ին աշխարհահռչակ երաժիշտ մը հիացողները, կը հակին անոր կովկասահայ մօր վերջին վայրկեաններուն: Գոնուած տեարակներու ընթերցումէն ամբողջ կեանքի մը օրերն ու ժամերը կը տողանցեն, արմատախիլներու մանկութիւնը, հօր մը հիւանդութիւնը, կորսուած հոգի մը կարօտը, նման Կովկասի...:

Հարկ է սակայն էջ առ էջ հետեւիլ Սեդայի կեանքին նկարագրութիւններուն այնքան ինքնատիպ ոճով, վրձինի հարուածներու պէս գծած պատկերներուն ընտանեկան մթնոլորտ մը, որ ամբողջ աշխարհ մը կը բանայ ընթերցողին առջեւ: Եւ որոշ ընթերցողներու համար՝ կարօտի աշխարհ մը, որ օրէ օր հեռացաւ, նման այն հին չոգեքարշերուն, որոնք երբ կը մեկնէին կայարանէն, հոն քարափին վրայ ճամբորդներու ուղեկցողը կը մնար ծուխի ամպերու մէջ թաղուած ու տարտամ կը փորձէր դեռ հետեւիլ մեկնող դնացքին:

Արդարեւ դիրքը ունի երկու ընթերցում, վերը յիշուած որոշ ընթերցողը, պէտք է հայ ըլլայ, գոնէ կէս գարու կեանք մը ունենայ իր հոին, որպէսզի կարենայ ֆլաշ - պաճերով ոգեկոչել Ֆրանսահայ գաղութին երբեմնի դէմքերը եւ Սեդայի յիշատակներուն ու այլափոխուած անուններուն «բանալիները» գոնէ ու անդրադառնայ թէ հոն են իր ճանչած, սիրած, օրին մէկն ալ յուէտ մեկնած անձերը:

Սեդա՝ Արշակ Ջամալեանին թոռն է, Արմիկին ու Արաքսիին այլեւս հասուն աղջիկը, որ միայն հօր մը, մօր մը, հօրաքրոջ մը պատմածներէն կրնայ պատկերացնել իր մեծ - հայրը վաստակաւոր կուսակցականի կողքին, այնքան համակրելի, այնքան սրամիտ մարդը՝ Արշակ Ջամալեանը, գոր չէ ճանչցած: Մենք ճանչցած ենք ու անոյշ յուշեր ունինք իրմէ, մեր մանկութեան օրերէն, երբ խմբագրատուն կուգար: Շատ փոքր էի, 7-8 տարեկան, երբ օր մը լսած ենթադրեմ՝ «Երանի՛ քեզի, Արփիկ, ո՛չ խելք ունես ո՛չ տարա»: Խորապէս վիրաւորուեցայ, որ ընկ. Ջամալեան դիս անխելք որակած էր: Հարկ եղան որ տարիները յաջորդեն տարիներուն, տարտերը՝ տարտերուն, որպէսզի հասկնամ թէ ի՜նչ լսել ուզած էր սիրելի Ջամալեանը այդ «անուարո» աղջնակին:

Սեդա, պատառ պատառ յուշեր կը հրամցնէ մեզի, խառնուած իր տպաւորութիւններուն, առանց երբեք ծանրանալու, չեշտ դնելու նախադասութիւններուն վրայ, հազիւ դպչելով: Խօսքերէ աւելի մրմունջներ, որոնց կ'ընկերանան յաճախ դիպուկ դատումները՝ հեղինակին:

Ու կայ միւս - օտար - ընթերցողը, որու հակազդեցութիւնը հիմնովին տարբեր է, առարկայական է, դուբէն է: Լքերուն խորը չի կրնար տեսնել իրենց երպէն պոկուած ծանօթ մարդիկ, որոնք փարիզի մայթերուն վրայ կ'որոնէին կորսուեալ դրախտը, զոր թողուցին ու եկան զայն փնտռելու լպրծուն պղտոտաններու վրայ: Հայրենիքը չանացին փոխարինել պատարագներով, հանդէսներով, երգով ու պարով, գաթաներով ու էֆէներով եւ հոս - ու հոն ցրուած չիրմներով:

Օտար ընթերցողը հեռու է այդ գուտ էնթակայական անխուսափելի մօտեցում - մէն ու պատուէրէն ունի տարուելու միայն զրականութեամբ: Եւ այդ պարադային ալ, ինչպէս կը վկայեն «վիպերասիոն»ի, «Մոնտ»ի եւ այլ թերթերու քննադատութիւնները, հեղինակը կը յաջողի դրաւել ընթերցողը, որ անզուսպ հաճոյքով մը կ'ընկերանայ անոր կտրած ճամբուն: Ան կը գնահատէ ոճը, պատմելու կերպը ու Սեդայի կոդքին է բոլոր փարիսիաներուն ճօնուած այս փառերգին մէջ:

ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

«Le Fumoir de l'Ambassade», Seda, *Ed. Payot*, Paris 1991.

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՍԱՆԹԱ ԱՆԱՅԻ «Ղուկասեան» սրահին մէջ, Փետրուար 17, հանրութեան ներկայացուած է Օրլէնճ Քաունթիի Հ. Յ. Դ. «Արմէն Գարօ» կոմիտէի 100-ամեակի յանձնախումբին կողմէ վերահրատարակուած Արմէն Գարոյի «Ապրուած օրեր»ը: Ներկայացնելով վիրքը, տոքթոր Եղիկ Գոնեասեան, ծանօթացուցած է Ա. Գարոյի դինուորական, քաղաքական, կուսակցական գեկավարի եւ անհեսագէտի կեանքն ու գործը: Ան տեղեկացուցած է թէ տըպուած երկու հազար օրինակներէն մեծ քանակութեամբ պիտի ղրկուին Հայաստան, դպրոցներու ուսուցական կարգեբուն բաշխելու համար:

***

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ Հայ կեդրոնին մէջ, Փետրուար 19-ին, Ամերիկահայ տարեցներու միութեան տեղւոյն մասնաճիւղը կազմակերպած է ձեռնարկ մը՝ նուիրուած պատմական երեք դէպքերու: Օրուան բանախօսը եղած է «Համազգայինի Լոս - Անճըլըսի մասնաճիւղիատենապետ՝ Վարդգէս Թրթռեան, որ խօսած է Վարդանանց ճակատամարտին, 1921 Թուականի փետրուարեան ապստամբութեան ու 1988-ի Արցախեան պահանջատիրական չարժման մասին:

***

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ հայկական այլազան զազութներու Հայ Դատի Յանձնախումբերու աւելի քան 30 դեկավար - ներ, Մարտ 9-էն 12, գտնուած են Ուաչինկթըն, քաղաքական յարաբերութիւններու մշակման մէջ փորձառութիւն ձեռք ձգելու: Մարտ 10-ին, «Շերաթըն Սիթի Սենդըր»ին մէջ սկսած համագումարին պաշտօնական բացումը կատարած է Ա-մերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբի ատենապետը՝ Կարօ Արմէնեան: Այդ օրը բանախօսած են Հ. Դ. Յանձնախումբէն՝ Սեզօ Պոյաճեան, Կարօ Արմէնեան, Պերճ Կարապետեան ու Զանդու Արմէնեան: «Քաղաքական գործընթացի անօրինումը» խորագրուած համագումարին երկրորդ օրը խօսք առած են քաղաքական յարաբերութիւններու մասնագէտներ. Հանրային յարաբերութեանց ընկերութենէ մը՝ Պերի Զորթեան, ծերակուտական՝ Ճ. Լիպըրմանի օրէնսդրական օգնական՝ Ուիլեըմ Տենվըրզ, Ներկայոյի արտաքին յարաբերութեանց յանձնախումբի օրէնսդ. ական օգնական՝ Օր. Միչէլ Մէյնըրտ, հուսկ՝ Հ. Դ. Յանձնախումբէն՝ Մուրատ Թոփալեան: Վերջին օրը, Մարտ 12, մասնակիցները խմբակներ կազմելով քաղաքական քարոզչական աշխատանք տարած են, առաջնահերթ կարգ մը հարցերու առընչութեամբ, ընդ որում՝ Գոնկրէսի յատկացումները Հայաստանին, Արցախի ինքնորոշումը, Խորհրդային Միութեան Մարտ 17-ի հանրաքուէն: Անոնք այցելած են Գոնկրէսի աւելի քան քառասուն ներկայացուցիչներու գրասենեակները, նեղկայացնելով այլազան հարցեր:

***

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ «Վարդան Ամէմեան» թատերախումբը, Մարտ 10-ին, Ուիլշըր Իսկէլ սրահին մէջ ներկայացուցած է Գեռնար Սլէյտի «Ռոմանթիք Քոմետի»ն: Բեմադրութիւնը իրագործած է Ժան Նըչանեան:

Ս· ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Ս· Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցին Սէն - Ժեռոմ կիրակի, Ապրիլ 7-ին Ներսէս Շնորհալի չքանչանի յանձնում կը կատարւի, հնորհուած Վազգէն Ա· Կաթողիկոսի կողմէ։

Պր· Պերճ Կարապետեանի (*նախագահ*),
Պր· Յակոբ Էսֆիճեանի (*փոխ - նախագահ*)։

Ժամը 10-ին հանդիսաւոր պատարագ, զոր կը մատուցանէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ժամը 11-ին կոնդակներուն ընթերցում։

Ժամը 12-ին «Գինեձոն» ընդունելութիւն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ եւ չքանչաններու յանձնում մեծարեալներուն։

(Շար· Ա· Էջէն)

ձակումներ զոհած են, կառքեր եւ կարասիի մեծ վաճառատուն մը կրակի տրուած են եւ բախումներ ունեցած ոստիկանութեան ուժերու հետ։ 9 վիրաւոր կայ (7-ը՝ ոստիկան)։ Քաղաքապետը ներքին նախարարին հրաժարումը կը պահանջէ։

ՓԱՂԵՐՄՈՑԻ մէջ է, որ Թուրքիոյ Պետական նախարար՝ Քեամրան Ինան բառերը չէ ծամծմած Եւրոպացիներուն հասցէին, Արեւմտեան Եւրոպայի Միութեան ժողովին։ Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ անդամակցութեան, Նախարարը կ'ըսէ թէ «կենսական կարիք մը չէ» եւ թէ Թուրքիա չատ մեծ է սպասման սրահը մնալու համար, եթէ հարկ է ծունկի գալ, կ'ըսէ դեռ Նախարարը՝ «մեր պատմութիւնը չէ վարժեցուցած մեզ»։

ԱՄՆ-ու պաշտօնական այցելութեան ընթացքին Թուրքիոյ նախագահը Ֆիլատելֆիոյ մէկ համալսարանին մէջ պատասխանատուութիւն մը կատարած, ապա հարցումներու պատասխանած է։ Հայերու ընդհանրումին մասին հարցումի մը պատասխանելով ան ըսած է։ - «Թուրքերը երկար տարիներ Հայերու հետ միասնաբար ապրած են։ Ես բազմաթիւ հայ ընկերներ ունեցայ։ ոչ ոք նման հարցում ուղղեց, որովհետեւ անոնք ծանօթ էին պատմութեան։ Ուսումնասիրեցէք պատմութիւնը։ Այդ թուականին ռուսական բանակը Թուրքիոյ կարգ մը քաղաքները գրաւեց։ Խախտումներ տեղի ունեցան։ Օսմանեան դեկավարութիւնը հրամայեց Թուրքիոյ հարաւային շրջաններէն հանել հայկական բանակը։ Ռուսական բանակը բազմաթիւ Թուրքեր եւ Քիւրտեր ջարդեց։ Այսօր Հայաստանի Հայերը կ'ուզեն Թուրքիոյ հետ բարեկամաբար ապրիլ»։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

DIMANCHE 7 AVRIL à 15 h
— Eglise St. Julien le Pauvre —
1, rue St. Julien le Pauvre, Paris 5e
Métro : St. Michel

CHANT AU CLAVECIN

Astrig DEDEYAN

CHANTAL PERRIER-LAYEC
au clavecin

MONTEVERDI (Lamento d'Arianna) - CACCINI
VIVALDI - PURCELL - PERGOLESI
GOMIDAS - CHANTS MEDIEVAUX ARMENIENS

Prix des places: 120F - 80F - 50F Etudiant
Réservations: 47 50 46 93
Billets en vente sur place le jour même

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

SEMINAIRE

«ՎԱՐԺԸՆԹԱՑ»

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Երջանկային Վարչութիւնը կը հրաւիրէ կեդրոնական Ֆրանսայի բոլոր անդամները մասնակցելու «Վարժընթաց»ի մը որ տեղի պիտի ունենայ Ապրիլ 7, Կիրակի, ժամը հինգ 10-ին, Վիլէօրպանի Հայ Մշակութային Տան մէջ՝

126, avenue Roger Salengro
69100 Villeurbanne
Tél. : 78 - 94 - 37 - 36

Մանակցութեամբ ընկերուհիներ՝
ՆԱԶԵԼԻ ՖՈՒՐԹԻՒՆ - ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ-ի եւ ԱՐՓԻՆԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ-ի։

Dîner aux Chandelles

L'Association Culturelle NAREG organise un dîner aux chandelles, pour fêter le 20e anniversaire de l'enseignement de l'arménien à Enghien-les-Bains,

le Samedi 13 Avril
à partir de 20 heures
dans les Salons de l'Hôtel GEM
à Saint Gratien.

Ambiance musicale arménienne assurée par ROSINE TACHDJIAN.

Réservation obligatoire :
Tél. : 34. 17. 29. 26
ou : 48. 41. 49. 37

ՄԵՌԵԼՈՑ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՑ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 1
ՑԻՇԱՏԱԿ Է ՄԵՌԵԼՈՑ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

Պատարագ, ժամը 10-ին։
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ· ՎՐԴ· ԹԱՇՃԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի հոգեհանդիստ վասն համօրէն ննջեցելոց։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Պատարագ ժամը 10·45-ին, յաւարտ պատարագի հոգեհանդիստ։

Ս· ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Պատարագ ժամը 10-ին, յաւարտ պատարագի հոգեհանդիստ։

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Պատարագ ժամը 10-ին, յաւարտ պատարագի հոգեհանդիստ։

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Պատարագ ժամը 10·30, հոգեհանդիստ։

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Պատարագ ժամը 10-ին։ Յաւարտ պատարագի հոգեհանդիստ։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԲԻՇՆԻՑ· ՀԼԲԻՄԵԱՆ

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս· ՆՇԱՆ

Ժամերգութիւն, որու աւարտին՝ հոգեհանդիստ ժամը 10-ին։

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Ժամերգութիւն ժամը 9, պատարագ 10, հոգեհանդիստ։

ՄՇՏՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ժամերգութիւն 8·30, պատարագ 10։
Կը պատարագէ՝
ՏԱՐՕՆ Ծ· ՎՐԴ· ՃԼՐԼՃԵԱՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս· ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Ժամերգութիւն ժամը 8·30, պատարագ ժամը 10-ին, աւարտին՝ հոգեհանդիստ։

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԳՕՍՄԻՆ

Ժամերգութիւն ժամը 9·30, պատարագ ժամը 10·15-ին, յաւարտ պատարագի հոգեհանդիստ։

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

Պատարագ ժամը 10-ին, հոգեհանդիստ ժամը 11·30-ին։

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԹԱԴԷՈՍ

Ժամերգութիւն ժամը 9, պատարագ ժամը 10, հոգեհանդիստ ժամը 12, պերեմանօրհնէք ժամը 14-ին։

ՊՈՒԼՎ· OSSO — Ս· ՅԱԿՈԲ

Ժամերգութիւն ժամը 8·30, պատարագ ժամը 9·45, հոգեհանդիստ ժամը 11·10։ Գերեզմանօրհնէք կէսօրէ ետք Լը Գանէ, ապա՝ Սէն - Լուի։

LA LIBRAIRIE BOGHOSSIAN

présente

VIDEOTZAYN I

le célèbre film documentaire
de PeA HOLMQUIST
PRIX DU MEILLEUR FILM SUEDOIS 1989

BACK TO ARARAT

Un voyage que nul Arménien ne puisse faire... Le Génocide oublié... Le rêve du retour des Arméniens.

Vente sur place
et par correspondance.

Prix : 149 Frs. + 15 Frs. Frais d'envoi

Je désire recevoir ..... exemplaires
de .....
Nom : ..... Prénom : .....
Adresse : .....
CP : ..... Ville : .....

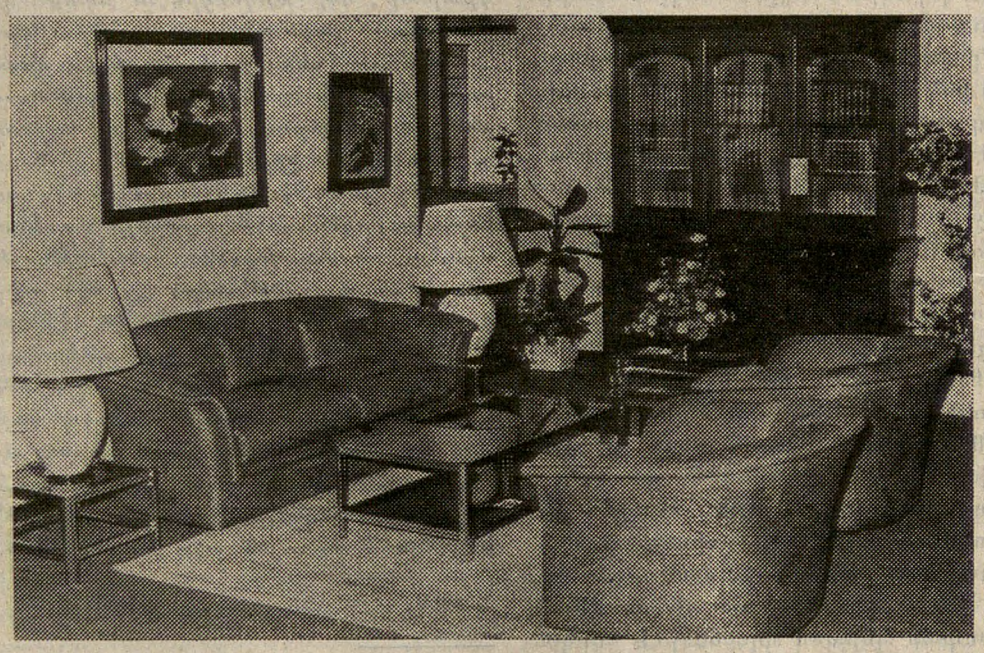
LA LIBRAIRIE SERA OUVERTE CE DIMANCHE 3 MARS DE 9H A 13H

117, avenue Jean-Jaurès, 94110 ARCUEIL
Tél. : 47. 40. 81. 32

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ գնով «Բառաչ»ի բաժանորդներուն"

SOLIDARITÉ FRANCO-ARMÉNIENNE

organise

une RÉUNION-DÉBAT

sur le thème

"Le KARABAGH et la QUESTION des NATIONALITES en TRANSCAUCASIE"

avec la participation de :

— P. DONABEDIAN
— S. MELIKOFF
— C. MOURADIAN
— C. MUTAFIAN
— C. URJEWISZ
— P. VERLUISE
— O. ZURABICHVILI

le Jeudi 4 Avril à 20 h 30
à l'U.G.A.B. 118, rue de Courcelles
75017 Paris Métro : Courcelles

Participation aux frais : 50 F